

Manuel Castells
Pekka Himanen (toim.)

Kestävän kasvun malli

Globaali näkökulma

Julkaisija
VALTIONEUVOSTON KANSLIA

KUVAILULEHTI
7.11.2013

Tekijät
Kansainvälinen tutkijaryhmä, jota johtivat professori Manuel Castells ja professori Pekka Himanen

Toimeksiantaja
Valtioneuvoston kanslia

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)
Kestävän kasvun malli (Modell för hållbar utveckling)

Julkaisun laji
Julkaisu

Tiivistelmä
Tämä julkaisu on suomennos englanninkielisestä teoksesta, joka ilmestyy keväällä 2014. Sen on laatinut professori Manuel Castellsin ja professori Pekka Himasen johtama kansainvälinen tutkijaryhmä, johon kuului heidän ohellaan viisi muuta tutkijaa. Erona kansainväliseen laitokseen tämä suomenkielinen versio sisältää erillisen esipuheen ja luvun johtopäätöksistä Suomelle.

Tutkijaryhmä on yhteistyössä tutkinut eri alueiden johtavia kehitysmalleja ja niiden kehityksen päämääriä välittömän talouskriisin ylittävällä pidemmällä aikajänteellä. Case-tutkimuksien kohteena on Suomen ohella Piilaakson malli, Kiinan valtiojohtoinen kehitysmalli, Euroopan hyvinvointimalli sekä Chilen ja Etelä-Afrikan kehitysmallit.

Kirjan kirjoittamisen taustalla on lisäksi kymmenien asiantuntijoiden kanssa eri puolilla maailmaa käydyt keskustelut, mukaan lukien keväällä 2013 Helsingissä järjestetyt niin kutsutut Pyöreän pöydän tilaisuudet.

Tutkijaryhmän työ on itsenäinen akateeminen tutkimus, joka on palvellut hallituksen tulevaisuuselonteon valmistelua. Valtioneuvosto käsitteli yleisistunnossaan 30.10.2013 tulevaisuusselontekoa kestävästä kasvusta hyvinvoinnin lähteenä. Tutkimus antoi selonteon valmisteluun kansainvälistä perspektiiviä ja vuorovaikutusta. Tutkimusprojektin tulokset ovat olleet Suomen tulevaisuusselonteon Kestävällä kasvulla hyvinvointia 2030 -käytettävissä. Samoin tulevaisuusselonteon aineistoa on ollut tämän tutkimushankkeen käytettävissä.

Teos nostaa esiin kestävän kehityksen mallin kansainvälisesti uusia elementtejä ja kehityksen päämääräksi arvokkaan elämän käsitteen. Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan haaste ei ole vain sen rakenteellinen kestävyysvaje ja uudistaminen. Hyvinvointiyhteiskunnan haaste on myös sen henkinen kestävyysvaje ja uudistaminen. Tämä antaa lisämerkitystä arvokkaan elämän kulttuurille kehityksen päämääränä. Suomi tarvitsee tulevaisuuden haasteisiin vastaamiseksi yhdessä onnistumisen kulttuuria. Tässä sen vahvaan luottamukseen perustuvat lähtökohdat ovat muita maita paremmat.

Avainsanat
kestävä kasvu, kansallinen kehitysmalli, arvokkaan elämän kulttuuri

Kieli
suomi

Sarjan nimi ja numero
Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 22/2013

Sivumäärä
384

ISBN nid.
978-952-287-073-5

ISBN PDF
978-952-287-074-2

ISSN nid.
0782-6028

ISSN PDF
1799-7828

Julkaisun jakelu
Julkaisu PDF:nä: www.vnk.fi/julkaisut
Lisätietoja: julkaisut@vnk.fi

Kustantaja
Valtioneuvoston kanslia

Painopaikka
Edita Prima,
Helsinki, 2013

Utgivare
STATSRÅDETS KANSLI

PRESENTATIONSBLAD
7.11.2013

Författare
Forskningsgrupp under ledning av professor Manuel Castells och professor Pekka Himanen

Uppdragsgivare
Statsrådets kansli

Publikationens namn
Modell för hållbar utveckling

Typ av publikation
Publikation

Referat
Publikation är översatt till finska från det engelska verket, som publiceras våren 2014. Det har utarbetats av en internationell forskningsgrupp under ledning av professor Manuel Castells och professor Pekka Himanen. I gruppen ingick även fem andra forskare. Till skillnad från den internationella upplagan innehåller den finska versionen ett förord och ett kapitel med slutsatser för Finland.

Forskningsgruppen har tillsammans undersökt de ledande utvecklingsmodellerna inom olika områden och de långsiktiga målen för utvecklingen efter den aktuella ekonomiska krisen. Utöver Finland är Silicon Valley-modellen, den kinesiska statsledda utvecklingsmodellen, den europeiska välfärdsmodellen samt Chiles och Sydafrikas utvecklingsmodeller föremål för fallstudier.

Som underlag för boken fungerar också de diskussioner som förts med tiotals experter på olika håll i världen, inklusive de s.k. rundabordsdiskussionerna som arrangerades i Helsingfors våren 2013.

Forskningsgruppens arbete är en självständig akademisk undersökning, som har varit till hjälp när regeringens framtidsredogörelse har beretts. Statsrådet behandlade vid sitt allmänna sammanträde den 30 oktober 2013 framtidsredogörelsen om hållbar tillväxt som källa till välfärd. Undersökningen gav beredningen av redogörelsen internationellt perspektiv och internationell växelverkan. Forskningsprojektets resultat har utnyttjats vid utarbetandet av Finlands framtidsredogörelse ”Välfärd genom hållbar tillväxt 2030”. Framtidsredogörelsens material har i sin tur stått till forskningsprojektets förfogande.

Verket lyfter fram nya internationella element för modellen för hållbar utveckling och begreppet om ett värdefullt liv som mål för utvecklingen. Det är inte enbart det strukturella hållbarhetsgapet och omstruktureringen som är det finländska välfärdssamhällets utmaningar. Välfärdssamhället måste också ta itu med det andliga hållbarhetsgapet och andlig förnyelse. Detta ger mervärde för en kultur som värderar ett värdefullt liv som mål för utvecklingen. För att svara på framtidens utmaningar behöver Finland en kultur av att lyckas tillsammans. I fråga om detta är dess utgångspunkter, som grundar sig på ett starkt förtroende, bättre än i andra länder.

Nyckelord
hållbar tillväxt, nationell utvecklingsmodell, kultur för värdefullt liv

Språk
finska

Seriens namn och nummer
Statsrådets kanslis publikationsserie 22/2013

Sidantal
384

ISBN tryck
978-952-287-073-5

ISBN PDF
978-952-287-074-2

ISSN tryck
0782-6028

ISSN PDF
1799-7828

Distribution
Publikationen som PDF: www.vnk.fi/julkaisut
Ytterligare information: julkaisut@vnk.fi

Förläggare
Statsrådets kansli

Tryckort
Edita Prima, Helsingfors, 2013

KESTÄVÄN KASVUN MALLI
GLOBAALI NÄKÖKULMA

Tutkijat vastaavat tekstin sisällöstä
eikä se edusta valtioneuvoston kanslian näkemyksiä.

Manuel Castells
Pekka Himanen (toim.)

KESTÄVÄN KASVUN MALLI

GLOBAALI NÄKÖKULMA

VALTIONEUVOSTON KANSLIAN JULKAISUSARJA 22/2013

VALTIONEUVOSTON KANSLIAN JULKAISUSARJA 22/2013

© Manuel Castells ja Pekka Himanen 2013
Suomennos kirjan englanninkielisestä käsikirjoituksesta Tuija Tuomaala
Tekstin toimitus Ilona Räihä
Graafit Tuija Jantunen
Graafinen suunnittelu Martti Ruokonen

ISBN nid. 978-952-287-073-5 | ISSN nid. 0782-6028
ISBN pdf 978-952-287-074-2 | ISSN pdf 1799-7828

Sisällys

Esipuhe kirjan suomalaiseen laitokseen | PEKKA HIMANEN 11

Johdanto kirjan rakenteeseen 15

OSA 1: TEOREETTINEN KEHYS 21

1 Kehitysmallit globaalissa informaatioajassa: analyyttinen viitekehys | MANUEL CASTELLS ja PEKKA HIMANEN 23

OSA 2: CASE-TUTKIMUKSET 43

2 Piilaakson malli: taloudellista elinvoimaa, sosiaalista eriarvoisuutta | ANNALEE SAXENIAN 45

3 Suomen malli: kohti kestävää kehitysmallia? | PEKKA HIMANEN 73

4 Eurooppalainen hyvinvointivaltio 2.0: kriisi ja uusiutuminen? | MANUEL CASTELLS, ISIDORA CHACÓN ja PEKKA HIMANEN 111

5 Kiinan valtiojohtoinen kehitysmalli: inhimillinen ja informationaalinen kehitys sekä niiden kulttuuri | YOUN-TIEN HSING 143

6 Etelä-Afrikan informationaalinen ja inhimillinen kehitys: oikeudet vs. kykenemiset | NICO CLOETE ja ALISON GILLWALD 169

7 Chile: kehitys, demokratia ja sosiaalinen muutos | FERNANDO CALDERÓN JA MANUEL CASTELLS 209

OSA 3: KEHITYKEN PÄÄMÄÄRÄ 239

8 Inhimillisen kehityksen uudelleenarviointia | FERNANDO CALDERÓN 241

9 Arvokas elämä kehityksen päämääränä: »Dignity as development» | PEKKA HIMANEN 279

Johtopäätöksiä Suomelle: Visiona arvokkaan elämän yhteiskunta | PEKKA HIMANEN 321

Lähteet 357

Kirjoittajat

Professori **Manuel Castells** (tutkimushankkeen johtaja) on maailman viitatuimpia yhteiskuntatieteilijöitä. Hän on nykyisin professorina University of Southern Californiassa Los Angelesissa sekä Cambridgen yliopiston sosiologian laitoksen tutkimusjohtaja (St. John's College Fellow). Aiemmin hän toimi pitkään professorina Berkeleyssä sekä UOC:ssa Barcelonassa (Universitat Oberta de Catalunya). Hän on ollut vierailevana professorina muun muassa MIT:ssa ja Oxfordissa. Castells on julkaissut 26 kirjaa, joista kuuluisin on trilogia *The Information Age: Economy, Society and Culture* (1. laitos 1996–1998, 2. laitos 2000–2004).

Castells oli sekä ERC:n (Euroopan tutkimusneuvoston) että EIT:n (European Institute of Innovation and Technology) perustajahallitusten jäsen. Hän on Amerikan politiikan ja yhteiskuntatieteiden akatemian, Academia Europaean sekä Britannian akatemian jäsen. Hänet on nimitetty kunniatohtoriksi 18 yliopistossa. Castellsin erittäin vaikutusvaltainen tieteellinen työ on tunnustettu alan merkittävimmillä palkinnoilla, joista viimeisimpiä ovat Erasmus-mitali vuonna 2011, Holberg-palkinto vuonna 2012 (ns. »yhteiskuntatieteiden Nobel») ja Balzan-palkinto vuonna 2013.

Professori **Pekka Himanen** (tutkimushankkeen johtaja) on kansainvälisesti tunnetuimpia informaatioajan tutkijoita, jonka teoksia on käännetty 20 kielelle. Himanen on kirjoittanut tai toimittanut 15 kirjaa sekä lukuisia artikkeleita. Väiteltyään filosofiasta tohtoriksi 20-vuotiaana Helsingin yliopistossa hän siirtyi tekemään tutkimusta Englantiin ja Yhdysvaltoihin (Stanford ja Berkeley). Tämän tutkimusjakson tunnetuin julkaisu on teos *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age*, jota on verrattu Max Weberin *Protestanttiseen etiikkaan ja kapitalismin henkeen*. Sen jälkeen Himanen on keskittynyt kansainvälisessä tutkimustyössään informaatioajan teorian jatkokehittämiseen. Tämän vaiheen julkaisuihin

kuuluu muun muassa teos *The Information Society and the Welfare State* (Oxford University Press 2002; yhdessä Castellsin kanssa). Viimeisin aihepiirin julkaisu on artikkeli teoksessa *Aftermath: The Cultures of the Economic Crisis* (Oxford University Press 2012). Viime aikoina Himanen on alkanut syntetisoida edeltäneen vuosikymmenen tutkimustyötään uudella tavalla *arvokkaan elämän* käsitteen kautta.

Himasen vaikutusvaltainen työ on palkittu useilla kansainvälisillä tunnustuksilla, kuten Maailman talousfoorumin Global Leader for Tomorrow -palkinnolla vuonna 2003 sekä valinnalla Young Global Leaderiksi vuonna 2005. Hänet nimitettiin Rooman klubin jäseneksi vuonna 2012. Himanen on luennoinut lukuisilla kansainvälisesti johtavilla foorumeilla sekä toiminut asiantuntijana kansainvälisillle organisaatioille, kuten YK:lle ja Maailman talousfoorumille.

Suomessa hänet on palkittu luennoinnistaan Valtion tiedonjulkistamispalkinnolla sekä tieteen edistämisestä valinnalla Helsingin yliopiston vuoden alumniksi. Nykyisin Himanen toimii Aalto-yliopiston professorina ja vierailevana tutkijana Berkeleyn yliopistossa.

Profesori **AnnaLee Saxenian** on Piilaakson innovaatiojärjestelmän tutkimuksen johtava asiantuntija. Hän on Berkeleyn yliopiston School of Informationin dekaani. Saxenian on kirjoittanut kiitetyn teoksen *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128* (Harvard University Press 1994), jossa Piilaakson innovatiivista elinvoimaa selitetään vertaamalla sitä vastaavaan itärannikon alueeseen. Kirjassaan *The New Argonauts: Regional Advantage in a Global Economy* (Harvard University Press 2006) hän tarkastelee uudenlaisten globaalien innovaatioverkostojen syntymistä kuvaten, miten Piilaakson maahanmuuttajainsinöörit ovat siirtäneet teknologiaa ja yrittäjyyttä nouseville alueille omissa kotimaissaan aina Taiwanista ja Israelista Kiinaan ja Intiaan. Saxenianin muita julkaisuja ovat muun muassa *Silicon Valley's New Immigrant Entrepreneurs* (Public Policy Institute of California 1999) ja *Local and Global Networks of Immigrant Professionals in Silicon Valley* (PPIC 2002) sekä kymmenet artikkelit tiedejulkaisuissa ja yleislehdissä. Tällä hetkellä Saxenian on Yhdysvaltain kansallisen tiedesäätiön (National Science Foundation) yhteiskunta-, käyttäytymis- ja taloustieteellisen neuvottelukunnan puheenjohtaja.

Professori **You-tien Hsing** on Kiinan kehityksen johtavia asiantuntijoita. Hän on Berkeleyn yliopistossa Kiinan tutkimuksen Pamela P. Fong Family -oppituolin haltija. Hän on kirjoittanut muun muassa teokset *The Great Urban Transformation: Politics of Land and Property in China* (Oxford University Press 2010) ja *Making Capitalism in China: The Taiwan Connection* (Oxford University Press 1998) sekä toimittanut teoksen *Reclaiming Chinese Society: The New Social Activism* (Routledge 2010).

Professori **Isidora Chacón** on keskittynyt viime aikoina hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisen tutkimukseen. Hän on ollut inhimillisen kehityksen tutkijana ja neuvonantajana useissa kansainvälisissä tutkimusryhmissä, muun muassa YK:n kehitysohjelmassa. Chacón on Costa Rican yliopiston informaatiotieteiden yksikön professori ja toiminut professorina myös Costa Rican kansallisessa yliopistossa. Hän on aiemmin työskennellyt Costa Rican opetusministeriön tutkimusjohtajana sekä Costa Rican korkeimman oikeuden oikeustieteellisen oppilaitoksen metodologiajohtajana.

Professori **Nico Cloete** on oppimisalan ekspertti, joka johti Nelson Mandelan nimittämänä yliopistojen kehittämisen ministeritason neuvonantoryhmää. Hän on toiminut Kapkaupungin korkeakoulutuksen kehittämiskeskuksen kokopäivätoimisena johtajana vuodesta 1997. Hän on myös korkea-asteen koulutuksen erikoisprofessori Western Cape -yliopistossa sekä vieraileva professori Oslon yliopistossa. Cloete on julkaissut laajasti muun muassa Etelä-Afrikan kehitykseen liittyen. Hänen uusimmat teoksensa ovat *Higher Education and Economic Development in Africa* (2011) ja *Shaping the Future of South Africa's Youth: Rethinking Post Shcool Education and Skills Training* (2012).

Professori **Fernando Calderón** on vaikutusvaltaisimpia inhimilliseen kehitykseen erikoistuneita akateemikkoja. Hän on johtanut lukuisten YK:n Human Development -raporttien tekemistä sekä kirjoittanut 23 kirjaa muun muassa kehitykseen ja sosiaalisiin liikkeisiin liittyen. Hänen johtamansa vuosien 2000 ja 2002 Human Development -maaraportit palkittiin YK:n parhaina Human Development -raportteina mainittuina vuosina. Tällä hetkellä Calderón on Buenos Airesissa San Martinin kan-

sallisen yliopiston innovaatio-, kehitys- ja monikulttuurisuusohjelman johtaja. Lukuvuonna 2012–2013 hän toimi professorina ja Fellow-tutkijana Pariisin College d'Etudes Mondiales -instituutin Maison de Sciences de l'Homme -säätiössä sekä Academia de Humanismo Cristiano -akatemiassa Santiago de Chilessä. Calderón on ollut Latinalaisen Amerikan yhteiskuntatieteiden instituutin (Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales, FLACSO) professorina useissa maissa. Hän on toiminut myös useissa Latinalaisen Amerikan kehityksen keskeisissä rooleissa, kuten Latinalaisen Amerikan yhteiskuntatieteiden neuvoston (CLACSO) pääsihteerinä, Latinalaisen Amerikan ja Karibian talouskomission (ECLAC) yhteiskuntatieteellisenä neuvonantajana ja YK:n kehitysohjelman (UNDP) inhimillisen kehityksen ja hallinnoinnin erityisneuvonantajana.

Esipuhe kirjan suomalaiseen laitokseen

Käsillä olevan kirjan tausta

Tämä kirja on suomennos Oxford University Pressin julkaisemasta englanninkielisestä teoksesta, joka ilmestyy keväällä 2014.

Teoksen synnyttäneellä tutkimushankkeella on kahtalaiset juuret. Sen akateeminen valmistelu alkoi professorien Manuel Castellsin ja Pekka Himasen dialogista heidän aiemman yhteistyönsä eli teoksen *Aftermath: The Cultures of The Economic Crisis* jälkeen (Oxford University Press, ilmestyi 2012). He päättivät jatkaa yhteistyötään ryhtymällä seuraavaksi tutkimaan kriittistä kysymystä eri alueiden johtavista kehitysmalleista ja niiden kehityksen päämääristä välittömän talouskriisin ylittävällä pidemmällä aikajänteellä.

Vuoden 2011 syksyllä elettiin eurokriisin akuuteimpia vaiheita. Tässä yhteydessä pääministeri Jyrki Katainen kutsui professori Himasen ajatustenvaihtoon. Keskustelun isoimmaksi teemaksi nousi, että vaikka eurokriisi hallitsikin lähes kaikkea julkista keskustelua, sen taustalla oli pidemmällä aikavälillä vielä paljon suurempi kysymys: Mitkä voivat olla Suomen talouden ja hyvinvoinnin kestävyyden lähteitä tulevaisuudessa?

Pääministeri kertoi, että tästä isosta kysymyksestä ollaan tekemässä hallituksen tulevaisuusselonteko. Kuultuaan professorien Castellsin ja Himasen tutkimussuunnitelmista hän sai lisäajatuksen, että tämä seitsemän hengen kansainvälisen tutkimusryhmän työ voisi itsenäisenä akateemisena työnä tukea kotimaista prosessia antamalla siihen kansainvälistä perspektiiviä ja vuorovaikutusta. Myös aiempien hallitusten tulevaisuusselontekojen taustalle on tilattu itsenäisiä tutkimuksia. Tapaamisen lopuksi pääministeri pyysi professori Himasta pohjustamaan tällaista mahdollisuutta tutkimusryhmänsä sekä valtioneuvoston kanslian kanssa. Varsinainen tutkimustyö käynnistyi maaliskuussa 2012.

Kansainvälisen akateemisen tutkimuksen ja päätöksentekijöiden väliselle vuorovaikutukselle on kansainvälisesti monia erittäin tunnettuja esimerkkejä. Viimeisimpiä näistä on Ranskan presidentti Sarkozyn tilaus professori Joseph Stiglitzin johtamalta kansainväliseltä tutkimusryhmältä, joka pohti vaihtoehtoisia kehityksen mittareita BKT:lle (ns. Stiglitzin komissio 2009). Tämä työ on ollut hyvin vaikutusvaltainen akateemisessa maailmassa, ja se on herättänyt laajaa kiinnostusta myös ympäri maailmaa. Stiglitzin työ on tällä hetkellä taloustieteen alalla viitatuinta maailmassa.

Toinen kuuluisa esimerkki on filosofi Jean-François Lyotardilta tilattu pohdinta, jossa hän lanseerasi kokonaan uuden käsitteen »postmoderni». Tämä vaikutti laajasti koko akateemisen maailman keskusteluun (muun muassa Derridan, Deleuzen ja Châtelet'n Collège international de philosophien kautta). Teos *Postmoderni tila: Raportti tiedosta* (*La condition postmoderne: rapport sur le savoir*) oli Quebecin yliopistohallinnon tilaama vuonna 1979.

Käsillä oleva teos puolestaan lanseeraa kestävän kehityksen mallin kansainvälisesti uusia elementtejä sekä kehityksen päämääräksi arvokkaan elämän käsitteen eli uuden »dignity as development» -teesin.

Väliraportti *Sininen kirja*

Tutkimusprojektin lähtökohtana oli se, että kansainvälinen teos toteutetaan akateemisen maailman käytännön mukaisesti autonomisuuden ehdolla. Tehtäviin ei alun perin kuulunut erillisten Suomi-johtopäätösten tekeminen.

Kansainvälinen tutkimushanke on kuitenkin tukenut valtioneuvoston johdolla valmisteltua Suomen *Kestävällä kasvulla hyvinvointia 2030* -tulevaisuusselontekoa. Vastaavasti selonteon valmisteluaineisto on ollut tutkimushankkeen hyödynnettävissä.

Kansainvälisen tutkimusryhmän työn edetessä kävi ilmi, että Suomen talouden ja hyvinvoinnin tulevaisuuden kysymykset muuttuivat koko ajan akuutimmiksi. Hankkeen ohjausryhmä hyväksyikin professori Himasen ehdotuksen kirjoittaa tutkimusryhmän siihenastista työtä hyödyntävä laajennettu Suomi-pohdinta, joka julkaistiin hankkeen marraskuun alussa 2012 järjestämässä kestävän kasvun ja hyvinvoinnin foorumissa. Tämä 205-sivuinen ns. *Sininen kirja* esitti suomalaisen hyvin-

vointiyhteiskunnan 10 miljardin euron kestävyysvajeen ratkaisemiseksi valtiovarainministeriön laskentamallien tuloksien pohjalta ideoituja rakenteellisia keinoja, muun muassa työurien pidentämistä ja julkisten palveluiden tuottavuuden parantamista.

Käsillä olevan kirjan Suomi-lisäosiot

Käsillä oleva kirja on siis tilatun kansainvälisen teoksen käännös. Tähän lopputeokseen muokattiin Suomea varten vielä erikseen kirjoitetut johdanto- ja johtopäätösosat. Muilta osin teos on identtinen tilatun kansainvälisen teoksen kanssa.

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan haaste ei ole vain sen rakenteellinen kestävyysvaje ja uudistaminen. Hyvinvointiyhteiskunnan haaste on myös sen henkinen kestävyysvaje ja uudistaminen. Tämä antaa lisämerkitystä arvokkaan elämän kulttuurille kehityksen päämääränä. Suomi tarvitsee tulevaisuuden haasteisiin vastaamiseksi yhdessä onnistumisen kulttuuria. Tässä sen perinteiset vahvaan luottamuksen kulttuuriin perustuvat lähtökohdat voisivat olla sille mahdollinen vahvuustekijä.

Kirjan suomenkielinen laajennettu versio onkin tarkoitettu juuri tässä hengessä osaksi yhteistä rakentavaa keskusteluamme ja toimintaamme kohti Suomen tulevaisuudessa onnistumista.

Kirjan kirjoittamisen taustalla on kymmenien asiantuntijoiden kanssa käydyt keskustelut, mukaan lukien keväällä 2013 järjestetyt niin kutsutut Pyöreän pöydän tilaisuudet.

Haluan kiittää kaikkia hankkeen aikana annetuista arvokkaista kommenteista, jotka ovat auttaneet lopputuotoksen muotoilemisessa. Erityiskiitos kuuluu koko kansainvälisen tutkimusryhmän puolesta hankkeen yhteistyökumppaneille valtioneuvoston kanslialle, Tekesille, Sitralle ja Suomen Akatemialle niin hankkeen ohjausryhmän jäsenten kuin heidän muiden asiantuntijoidensa kautta.

Lopuksi haluan kiittää tämän teoksen lahjakasta ja tehokasta käytännön tuotantotiimiä: suomentaja Tuija Tuomaalaa, tekstin toimittaja Ilona Räihää, graafinen suunnittelija Martti Ruokosta ja graafien toteuttajaa Tuija Jantusta.

Helsingissä 15.10.2013
Professori Pekka Himanen

1 Informationaalinen kehitys on Manuel Castellsin informationalismin teorian käsite (Castells 1996–1998 ja 2000–2004). Informationalismi on tarkoitettu käsitteen industrialismi vastinpariksi. Se ei siis viittaa vain uuteen informaatioteknologiaan vaan siihen kytkeytyvään kokonaiseen sosioekonomiseen murrokseen, jota luonnehtivat muun muassa innovaatiopohjainen tuottavuuskasvu ja toimintojen uudelleenorganisoiminen hierarkkisista rakenteista kohti verkostomaisempaa kulttuuria (ks. tarkemmin luku 1).

Johdanto kirjan rakenteeseen

Kestävän kasvun malli? Globaali näkökulma

Tämä tutkimus käsittelee kysymystä kestävästä kehitysmallista globaalissa informaatioajassa. Tutkimuksessa käytetyn viitekehyksen sanastolla ydinkysymyksenä on silloin *informationaalisen* ja *inhimillisen kehityksen* välinen ekologisesti kestävä suhde tavalla, jossa näillä tekijöillä on myös kestävä *kulttuurinen linkki*.[1] Kestävässä kehitysmallissa nämä elementit muodostavat parhaimmillaan toisiaan vahvistavan positiivisen kehän sen sijaan, että vaikutusketju olisi kielteinen noidankehä. Elementtien välisiä suhteita voi kuvata seuraavaan tapaan:

Ymmärtääksemme avainkysymystä kestävästä suhteesta näiden elementtien välillä kirja jakaantuu kolmeen pääosaan. Ensimmäisessä osassa »Globaalin informaatioajan kehitysmallit: Analyyttinen viitekehys» esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Kirjan toisessa osassa »Case-tutkimukset» etenemme tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen mukaisesti erittelemään yllä kuvatun mallin elementtien suhteita tarkemmin empiirisesti globaalisti valittujen esimerkkitapauksien kautta.

Kirjan case-tutkimukset on valittu niin, että ne edustavat menestyneimpiä kasvumalleja maailman eri osissa Pohjois-Amerikasta ja Euroo-

pasta aina Aasian, Latinalaisen Amerikan ja Afrikan kehittyville alueille. Tapaukset on merkitty karttaan:

Empiiriset esimerkit on valittu myös niin, että ne edustavat kehitysmalleina mahdollisimman hyvin sitä kirjoa, jotka kehityksen päälähestymistapoina maailmassa vallitsevat:

Luku 2: **Piilaakso** on esimerkki amerikkalaisesta *markkinavetoisesta kehitysmallista*, jossa *yrittäjyyden kulttuurin* ohjaama informationaalinen kehitys on maailman pisimmälle vietyä mutta kohtaamassa kestävyyden rajat inhimillisen kehityksen ja ekologisen kestävyyden ongelmien takia.

Luku 3: **»Suomen malli»** on yhä poikkeus myös Euroopassa, sillä se on onnistunut yhdistämään hyvällä menestyksellä informationaalisen kehityksen ja yhden onnistuneimmista kaikki kansalaiset huomioivasta inhimillisestä kehityksestä – toisin sanoen luomaan *positiivisen kehän informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välille*. Suomen mallissa informationaalinen talouskehitys on mahdollistanut, että kaikki mukaan ottavan inhimillisen kehityksen rahoittaminen hyvinvointivaltion kautta voi jatkua (kuten olemme jo aiemmin analysoineet teoksessa Castells ja Himanen 2002). Tässä mallissa hyvinvointivaltio ei ole vain kustannus vaan todellisuudessa investointi, sillä se tuottaa koulutettuja ihmisiä, joilla on hyvä terveys ja sosiaaliturvan luomaa luottamusta jatkaa innovatiivisen talouden menestystä. Kuitenkin aikamme kohtaamien suurhaasteiden edessä – joihin kuuluvat talouskriisi, uudet hyvinvoinnin haasteet ja ekologiset uhat – edes Suomen tilanne ei vaikuta enää yhtä ruusuiselta. Itse asiassa

Suomella on edessään suuri kysymys: onko mahdollista luoda uudistettu »Suomen malli» vastauksena näihin uusiin haasteisiin? Se ei ole itsestään selvää. Loppujen lopuksi Suomen tapaukseen sisältyvä suuri kysymys, jolla on merkitystä myös muulle maailmalle, kuuluu: onko mahdollista luoda näihin kysymyksiin vastaava *kestävä kehitysmalli*, joka yhdistää *informationaalisen ja inhimillisen kehityksen* ekologisesti kestävällä tavalla, jossa näitä yhdistää myös kestävä *kulttuurinen linkki* – eli tavalla jossa nämä elementit muodostavat positiivisen kehän eivätkä noidankehää?

Luku 4: **Euroopan** *hyvinvointivaltiolle perustunut kehitysmalli* on pitkään ollut maailman suurin menestystarina sekä taloudellisesti että varsinkin sen suhteen, miten se on onnistunut yhdistämään taloudellisen kehityksen inhimilliseen kehitykseen. Tästä syystä on olennaista, onko teollisen ajan »hyvinvointivaltio 1.0» mahdollista uudistaa informaatioajan »hyvinvointiyhteiskunnaksi 2.0». Se ei ole tärkeää pelkästään Euroopalle vaan koko maailmalle. Ellei Eurooppakaan siihen kykene, romahtaa ainoa olemassa oleva laajamittainen esimerkki siitä, miten taloudellinen kehitys yhdistetään inhimilliseen kehitykseen. Sen seurauksena meillä olisi maailma, missä mikään alue ei noudata kehitysmallia, joka puolustaa systemaattisesti kaikki kansalaiset mukaan ottavaa kehitystä. Siksi ongelmat, joita ilmenee yritettäessä siirtyä hyvinvointivaltiomallista 1.0 hyvinvointiyhteiskunnaksi 2.0, tarjoavat analyyttisesti erittäin tärkeän oppitunnin.

Luku 5: **Kiinan** tapaus on menestynein esimerkki aasialaisesta kasvumallista, joka perustuu *valtiojohtoiseen kehitysmalliin* (developmental state). Siihen yhdistyy hyvin erityinen *kiinalainen yrittäjyystyyppi,* jonka tärkeää dynamiikka ei ole ennen tätä analyysiä täysin ymmärretty. Kehitysmalli, jonka nopeasti nouseva Kiina tulevaisuuttaan varten valitsee, tulee vaikuttamaan laajasti koko maailmaan. Samaan aikaan Kiinan esimerkki kuvaa haasteita, jotka liittyvät siirtymiseen valtiojohtoisesta kehitysmallista kohti informationaalisessa kehityksessä menestyvää innovaatiovetoista mallia. Tähän malliin on yhdistyttävä myös aiempaa vahvemmin inhimillinen kehitys (vahvasta talouskasvustaan huolimatta Kiinassa ei esimerkiksi ole yhtään johtavimman innovaatiotason maailmanlaajuisesti tunnettua brändiä, ja inhimillistä kehitystä uhkaavat jo nyt merkittävät yhteiskunnalliset konfliktit). Lisäksi kaiken tämän kehityksen pitäisi tapahtua ekologisesti kestävällä tavalla.

Luku 6: **Etelä-Afrikka** on esimerkki Afrikan kasvavasta integraatiosta globaaliin talouteen. Etelä-Afrikan kehitysmalli kuvastaa myös eräitä yleisiä ristiriitaisuuksia Afrikan kehityksessä. Samalla Etelä-Afrikan tapaus muistuttaa, että Afrikka on saanut aivan liian vähän huomiota sekä suhteessa maanosan merkitykseen maailmantaloudessa nousussa olevana alueena että siihen tärkeään kysymykseen, mitä tapahtuu, jos Afrikka epäonnistuu pyrkimyksissään parantaa nykyistä kehitysmalliaan. Se ei olisi dramaattista vain Afrikan maille itselleen, vaan silloin meillä olisi radikaalilla tavalla kahtia jakautunut maailma, missä kaikki muut alueet kehittyisivät mutta Afrikka jäisi yhä pahemmin kehityksen ulkopuolelle.

Luku 7: **Chileen** viitataan yleisesti esimerkkinä kehitysmallista, joka edustaa Latinalaisen Amerikan voimakasta nousua globaalin talouden tärkeäksi alueeksi. Vaikka paljon huomiota on kiinnitetty siihen merkittävään seikkaan, että maailman talouden keskipiste on siirtymässä Atlantilta Tyynenmeren alueelle, yleisesti ottaen ymmärrys nopeasti nousevan Latinalaisen Amerikan kehitysmalleista on saanut liian vähän huomiota.

Näiden tapaustutkimusten tärkein merkitys on analysoida empiirisesti informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välistä suhdetta erilaisten johtavien kehitysmallien yhteydessä.

Näiden merkittävien analyyttisten oppien lisäksi tapaustutkimuksista voi luonnollisesti ammentaa muutakin. Esimerkiksi Piilaakson mallista voidaan oppia paljon vahvalle informationaaliselle taloudelliselle kehitykselle tärkeistä tekijöistä. Suomen mallin havainnot perustelevat, miksi on tärkeää investoida vahvasti inhimilliseen kehitykseen jopa puhtaasti taloudellisten päämäärien vuoksi. Tapaukset muistuttavat myös, miten tärkeää on kiinnittää paljon enemmän huomiota mukanaoloon Latinalaisen Amerikan ja Afrikan talousalueiden nousussa Aasian lisäksi.

Lopulta kirjan kolmas osa »Kehityksen päämäärä» nostaa empiiristen tapaustutkimusten jälkeen osaan 1 palaten perustavanlaatuisen kysymyksen: mikä on lopulta kestävän kehityksen mallin päämäärä globaalissa informaatioajassa? Tätä lähestytään kirjan päättävissä, toisiaan täydentävissä Fernando Calderónin ja Pekka Himasen luvuissa:

Luku 8: Inhimillisen kehityksen uudelleenarviointia – Fernando Calderón

Luku 9: Arvokas elämä kehityksen päämääränä: »Dignity as development» – Pekka Himanen

Kirjan lopuksi nostetaan esiin valikoituja keskeisiä käytännön johtopäätöksiä. Ne ovat olennaisia rakennettaessa kestävää kehitysmallia, jonka tehtävänä on edistää kaikkien mahdollisuuksia arvokkaaseen elämään. Kirjan päättävä luku on tässä kirjan suomenkielisessä laitoksessa muokattu erityisesti Suomen kannalta:

Johtopäätöksiä Suomelle: Visiona arvokkaan elämän yhteiskunta

Lukija, jonka kiinnostuksen kohteena ovat globaalien tutkimusteemojen sijaan nimenomaisesti Suomen kannalta tutkimushankkeesta tiivistetysti esitetyt johtopäätökset, voi nyt esipuheen ja johdannon jälkeen valita myös oikaisutien suoraan johtopäätöksiin, vaikka luonnollisesti tutkimuksen varsinainen kokonaisviesti muodostuu luvun 1 analyyttisestä kehyksestä ja lukujen 2–7 case-tutkimuksista luvuissa 8–9 tehtyihin teoreettisiin johtopäätöksiin.

Johtopäätöksiä-loppujaksossa globaali tarkastelu kestävän kehitysmallin rakentamisen haasteista päätetään kriittiseen kysymykseen käytännön politiikan ja teorian välisestä yhteydestä. Ongelmana on usein, että hyvät näkemykset eivät hyvistä tieteellisistä perusteluista huolimatta päädy politiikanteon käytäntöön. Siitä voi tulla este informationaalisen ja inhimillisen kehityksen yhdistämiselle, ellei kysymystä teorian liittymisestä käytännön politiikkaan kohdata selkeästi: on varmistettava, että politiikantekijät ja tutkijat ovat vahvassa vuorovaikutuksessa keskenään, jotta teoria yhdistyisi toimintaan. Samalla roolijako tutkijoiden ja poliitikkojen välillä tulee pitää selvänä: tutkijat tutkivat ja poliitikot vetävät lopulliset yksityiskohtaiset poliittiset toiminnan johtopäätökset.

Tässä hengessä kirja päättyy käytännön viestiin Suomelle. Suomen politiikan johtopäätösten kannalta tutkimuksesta tiivistetään kolme suurta tulevaisuuden haastetta:

1.) Siirtymä teollisen ajan hyvinvointivaltiosta informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskuntaan.

2.) Siirtymä informaatioajan ekologiseen talouteen.

3.) Henkinen kulttuuri, joka tukee tätä: oppimisesta johtamis- ja työkulttuuriin ja poliittiseen johtajuuteen.

Tutkimuksen käytännön viestien esittämisen jälkeen on poliittisten johtajien vastuulla ryhtyä toimintaan – ihmisten valitsemien arvojen pohjalta.

OSA 1

TEOREETTINEN KEHYS

1

MANUEL CASTELLS JA PEKKA HIMANEN

Kehitysmallit globaalissa informaatioajassa: analyyttinen viitekehys

Mitä on kehitys?

Kehitys on prosessi, jossa ihmiset yksilöinä tai kollektiivisesti lisäävät valmiuksiaan parantaa elämäänsä omien arvojensa mukaisesti. Kehitys on ihmisten ja instituutioiden toimintaa määrittävä päämäärä. Olosuhteet, joissa kehitys tapahtuu, ovat muuttuneet merkittävästi globaalina informaatioaikana – meidän aikanamme, jota luonnehtivat informaatioteknologian vallankumous, uudenlaisen sosiaalisen verkostoitumisen syntyminen sekä talouksien ja yhteiskuntien maailmanlaajuinen keskinäinen riippuvuus. Tämä kirja pyrkii hahmottelemaan uudelleen kehityksen keinoja ja päämääriä tässä uudessa tilanteessa.

Vaikka kehitys on käytännössä käsitteenä aina ideologisesti ladattu, tiukassa määritelmässämme näin ei ole. Kehityksen päämääriä muokkaavat arvot voivat olla hyvin erilaisia, aina BKT:na tai tuloina mitatusta ja materiaalisen varallisuuden kasvuna lasketusta talouskasvusta kehitykseen, jossa korostetaan ihmisten ja luonnon hyvinvointia – tai kaikkein kokonaisvaltaisimmin nämä kaikki ulottuvuudet sisältäen arvokas elämä, kuten tässä kirjassa esitetään.[1]

1 Emme aio tässä teoksessa käydä läpi kaikkia olemassa olevia kehitysteorioita, jotta voimme keskittyä esittämään oman erityisen näkökulmamme tällä tutkimusalalla. Laajempaa teoreettista keskustelua kehityskirjallisuudesta löytyy Jan Neverdeen Pietersen (2009) perusteellisesta katsauksesta. Ks. myös Willis (2011), Brett (2009), Preston (1996) ja Rapley (2007). Kriittistä näkökulmaa edustavat Rahnema (2003) sekä Rahnema ja Bawtree, eds. (1997). Erityisesti ajatteluumme kehityksestä siinä muodossa kuin sen tässä kirjassa esitämme ovat vaikuttaneet kehitysteoreetikot ja politiikan tutkijat Amartya Sen (1999) ja Fernando Fanjzylber (1983, 1989).

On olemassa laaja kirjo erilaisia kehitysprosesseja, jotka liittyvät inhimillisen kokemuksen eri ulottuvuuksien määrälliseen ja laadulliseen laajentamiseen. Yksinkertaisuuden vuoksi esitämme silti, että kehityksen perusprosesseja on kaksi: materiaalisen vaurauden kasvattaminen ja inhimillisen hyvinvoinnin lisääminen. Niiden sisältö voi olla keskenään hyvinkin erilainen, mutta jossain määrin ne limittyvät. Materiaalisella vauraudella tarkoitamme niiden resurssien määrää, jotka syntyvät tuotantoprosessissa, jossa ihmistyövoima tekee töitä saadakseen tuotteelle lisäarvoa suhteessa prosessiin käytettyihin resursseihin ja työhön. Inhimillisellä hyvinvoinnilla tarkoitamme tuotantoprosessissa syntyneiden resurssien käyttämistä elämänlaadun parantamiseen niiden kulttuuristen arvojen mukaisesti, jotka kyseisessä yhteiskunnallisessa järjestelmässä vallitsevat.

Kyky määrätä materiaalisen vaurauden käytöstä riippuu myös elämän aineellisista ehdoista, kuten koulutuksesta, terveydestä, asumisesta, liikenteestä, ympäristön tilasta, kulttuurisesta luovuudesta ja yleisestä turvallisuudesta. Näiden ylläpitäminen ja parantaminen vuorostaan riippuu materiaalisen vaurauden tuotannosta. Vastaavasti elinolot yhteiskunnassa vaikuttavat ratkaisevasti itse tuotantoprosessin tuottavuuteen. Kolmiosuhde materiaalisen tuotannon, inhimillisen hyvinvoinnin ja sosiokulttuurisen järjestelmän välillä on kehitysprosessin keskiössä. Erilaiset arvojärjestelmät ja erilaiset filosofiset käsitykset painottavat kehitysprosessin kutakin puolta eri tavoin.

Kaikesta huolimatta nämä moninaiset normatiiviset tavat ymmärtää kehitysprosessia eivät vaikuta tähän vuorovaikutusverkostoon, joka on ihmiskunnan evoluution ytimessä. Historialliset kokemukset osoittavat, että ihmiset ovat aina yrittäneet varmistaa hallitsevansa luonnonvoimat ja vaurauden ja vallan lähteet, kuten tiedon ja teknologian, selvitäkseen lajienvälisestä kilpailusta ja pärjätäkseen kilpailussa muiden ihmisten

Omassa näkökulmassamme korostamme lisäksi, että kehitys on globaalina informaatioaikana ymmärrettävä uudella tavalla informationaalisen kehityksen toimintaympäristössä, kuten sitä ovat määritelleet Castells (2000–2004) sekä Castells ja Himanen (2002). Pidämme tätä olennaisena puhuttaessa maailmastamme, jota luonnehtii tieto- ja viestintäteknologiaan ankkuroitunut uusi yhteiskunnallis-tekninen paradigma. Näiltä osin liitymme tutkimusalalla vahvassa nousussa olevaan suuntaukseen (Walsham 2013; Heeks 2006; Thompson 2008; Gurumurthy 2010; Lundvall et al. eds. 2009, Carnoy et al. 2003), jossa kehitys nähdään tuloksena uudenlaisesta teknologian, talouden, yhteiskunnnan ja kulttuurin välisestä vuorovaikutuksesta.

kanssa (Mokyr 1990). Voimme hyvin olla lähestymässä itsetuhoa, kun tavoittelemme yksiulotteisesti materiaalisen vaurauden lisäämistä ja sen seurauksena sotilaallista ja tiedollista valtaa samalla kun tuhoamme olemassaolomme ekologisia ja sosiaalisia perusteita. Toivomme, että kehityksen mekanismien ja vaihtoehtojen ymmärtäminen voi helpottaa sen ei-toivottujen seurausten hallintaa niin kauan kuin meillä vielä on aikaa niiden korjaamiseen.

Kriittinen kysymys kehitystä koskevassa yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa ja poliittisessa keskustelussa on tarkastella suhdetta taloudellisen kehityksen (materiaalisen vaurauden) ja inhimillisen kehityksen (hyvinvoinnin) välillä (Hirschman 1958; Sen 1999; Social Science Research Council 2012; Fajnzylber 1989; Ostrom 2005; Robert 2010).

Taloudellisen kehityksen määrittelee suurelta osin yhteiskunnallisten ja teknologisten tuotantosuhteiden yhdistelmä. Yhteiskunnalliset tuotantosuhteet viittaavat sosiaaliseen rakenteeseen, jonka tuotantovälineiden omistajat (kapitalistisessa yhteiskunnassa viime kädessä pääoma ja valtiojohtoisissa yhteiskunnissa valtiovalta) ovat luoneet varmistaakseen tuotantoprosessin hallinnan, oli kyse sitten rahoitusalasta, viihdetuotannosta tai elektroniikkateollisuudesta. Teknologiset tuotantosuhteet viittaavat teknisiin ja liikkeenjohdollisiin järjestelyihin, jotka saavat aikaan tuotantoprosessin tuottavuuden kasvun. Globaalissa informaatioajassa yhteiskunnalliset tuotantosuhteet ovat pääasiassa kapitalistisia. On eräitä poikkeuksia, kuten Kiina, Vietnam ja Kuuba, joissa on valtiojohtoisen ja kapitalistisen mallin sekoitus, mutta niissäkin valtiojohtoinen malli on riippuvainen globaalisti verkostoituneesta kapitalistisesta taloudesta. Teknologiset tuotantosuhteet ovat muuttuneet syvällisesti siirryttäessä teollisesta kehitysmallista – joka perustui energian tuottamisen ja jakelun uusiin muotoihin ja jonka organisaatiomuoto oli vertikaalisesti ohjattu massatuotanto – uuteen yhteiskunnallis-tekniseen malliin, jota edustaa informationaalinen kehitysmalli (Castells 1996–1999 ja 2000–2004).

Informationaalinen kehitys

Informationaalisen kehityksen käsite viittaa ns. informationalismiin, uudenlaiseen yhteiskunnallis-teknologis-taloudelliseen järjestykseen, joka maailmanlaajuisessa mittakaavassa muodostui 2000-luvun alussa

(ks. sen määritelmä ja perusteellinen analyysi Castells 2000–2004). Se ei korvannut kapitalismia vaan antoi käyttövoimaa uudelle kapitalismin muodolle, joka nyt vallitsee kaikkialla: informationaalis-taloudelliselle kapitalismille (Castells 2000; Hutton ja Giddens eds. 2000; Cohen 2005; Stiglitz 2010; Lybeck 2011; Castells, Caraca, Cardoso eds. 2012).

Informationalismin historiallinen vastine oli industrialismi, joka kehittyi sekä kapitalistisena että ei-kapitalistisena versiona. Informationalismille on tunnusomaista laajalle levinnyt mikroelektroniikkapohjaisen digitaalisen informaatio- ja kommunikaatioteknologian käyttö, joka sallii verkostoituneiden organisaatiomuotojen leviämisen kaikille taloudellisen ja sosiaalisen elämän alueille ja toimii käyttövoimana myös tiedonkäsittelylle ja sähköiselle viestinnälle mahdollistaen siten talouden tietopohjan ja informationaalisen kehityksen laajenemisen. Informaatioteknologia sallii tietämyksen ja tiedon jakamisen ja soveltamisen kaikenlaisiin toimintoihin missä tahansa yhteydessä samaan tapaan kuin uudet energiantuotanto- ja jakelutekniikat tekivät mahdolliseksi tuotantoprosessien muutoksen kahden teollisen vallankumouksen aikana. Informationaalisen kehityksen käsite hylkää teknologisen determinismin mutta tunnustaa teknologian ratkaisevan roolin sosiaalisissa organisaatioissa ja kulttuurissa. Verkostoituminen on keskeinen osa informationalismia. Siksi aikamme vallitsevaa sosiaalista rakennetta voidaan luonnehtia globaaliksi verkostoyhteiskunnaksi (Castells 2000).

Verkostoituminen informationaalista kehitystä luonnehtivana organisoitumisen muutoksena sai aikaan uudenlaista joustavuutta ja tehokkuutta johtamisen, tuotannon, jakelun ja vaihdon prosesseissa. Se johti tuottavuuden merkittävään kasvuun 1990-luvun puolivälistä alkaen, mikä oli merkki »uuden talouden» noususta (Castells 2000, Castells eds. 2004; Arthur 1994; Kelly 1998), kunnes finanssikapitalismin itsetuhoisista mekanismeista johtunut rakenteellinen kriisi vuonna 2008 lopetti tuottavuuden kasvun ja työpaikkojen syntymisen (Engelen et al. 2011). Uudet teknologiat toimivat infrastruktuurina maailmanlaajuisille viestintä- ja kuljetusverkostoille. Se vuorostaan johti globaalin talouden syntyyn, toisin sanoen talouden, jolla on teknologinen, organisatorinen ja institutionaalinen kyky toimia yhtenä yksikkönä reaaliajassa maailmanlaajuisessa mittakaavassa. Nämä globaalit verkostot eivät kattaneet kaikkia ihmisiä ja kaikkia alueita maailmassa.

Todellisuudessa vain pieni osa työntekijöistä ja johtajista oli suoraan yhteydessä verkostoihin. Kaikki ydintoiminnot kaikilla talouden ulottuvuuksilla kaikkialla maailmassa yhdistyivät kuitenkin maailmanlaajuiseen verkostojen ja solmukohtien rakennelmaan, jonka toiminnasta muu talous on riippuvainen.

Alueiden ja yritysten kilpailukyky tuli suuresti riippuvaiseksi niiden kyvystä noudattaa informationaalisen talouden sääntöjä: arvonlisäys syntyy informaation muuttamisesta tiedoksi, minkä jälkeen tietoa sovelletaan kaikkiin tehtäviin, jotka on suoritettava järjestelmään sisältyvien teknologisten ja inhimillisten kykyjen varassa. Informaatio- ja kommunikaatioteknologian vallankumoukseen perustuva informationalismi teki saman kuin energiavallankumoukseen perustuva industrialismi: määritteli tuotannon ja vaurauden jakautumisen uuden maantieteen.

Huomattava määrä akateemista ja teknistä kirjallisuutta tarjoaa todisteita positiivisesta, synergisestä suhteesta informationaalisen kehityksen, tuottavuuden ja kilpailukyvyn välillä niin maiden, alueiden kuin yritystenkin tasolla (Castells 2005; Kleine 2013; Malecki 1997; Dosi et al. 1998; Ul-Haque ja Bell 1998; Mowery ja Rosenberg 1989; Kemerer 1998; Fajnzylber 1983). Suhde toimii kuitenkin vain kahdella edellytyksellä: kun tehdään verkostoitumiseen perustuvia organisaatiomuutoksia ja kun kehitetään ihmistyövoiman laatua, mikä puolestaan on kiinni koulutuksesta ja elämänlaadusta. Talouskehitys alettiin liittää kykyyn järjestää taloudet, organisaatiot ja instituutiot uudelleen, niin että ne tukevat informationalistista kehittymistä. Yhtä merkittävä määrä kirjallisuutta kuitenkin osoittaa, että vaurauden synnyttämistä ja ihmisen hyvinvointia ei voi rinnastaa ja että tuottavuuden kasvu ja lisääntynyt kilpailukyky eivät välttämättä johda suurempaan hyvinvointiin. Useassa tapauksessa talouskasvu on itse asiassa huonontanut monien ihmisten elinoloja ja heikentänyt heidän ympäristönsä laatua (Nolan 2009; Schor 2010; Constantini ja Mazzanti 2012; Genevy, Pachauri ja Tubiana 2013; Berek et al. 2011; Allen ja Thomas eds. 2000; Asmes ja Gruden 2013). Siksi jo kauan sitten otettiin käyttöön uusi lähestymistapa kehityspolitiikkaan: inhimillinen kehitys siten kuin se esimerkiksi YK:n kehitysohjelman inhimillisen kehityksen raportissa määritellään.

Inhimillinen kehitys

Inhimillinen kehitys viittaa niiden elinolojen parantamiseen, joiden katsotaan tekevän ihmiselämästä inhimillisemmän tietyssä yhteiskunnallisessa kontekstissa. Siten se voidaan tulkita hyvin laajasti. Siihen sisältyvät hyvinvointivaltiolle perinteisesti kuuluneet asiat: terveys, koulutus, julkinen liikenne, kulttuuri ja sosiaaliturva vaikeuksien varalta (työttömyyden, köyhyyden tai esimerkiksi asumisen, liikkumisen tai sosiaalipalvelujen erityistarpeiden vuoksi). Tuoreimmissa tutkimuksissa siihen liitetään myös monia uusia »elämänlaadullisia» elementtejä. Niihin kuuluvat työpaikkojen luominen, työolot sekä ekologinen kestävyys, sillä ympäristö on keskeinen elämänlaadun lähde ja vaikuttaa muun muassa terveyteen. Inhimillinen kehitys viittaa myös perusihmisoikeuksiin, kuten henkilökohtaiseen turvallisuuteen, väkivallan ehkäisyyn, yksityisyyteen, viestintäoikeuksiin ja suojeluun syrjintää vastaan – toisin sanoen lopulta ihmisarvoon.

Kasvava koulukunta pitää keskeisenä ulottuvuutena inhimillisessä kehityksessä onnellisuutta (erilaisin, usein keskenään ristiriitaisin tavoin määriteltynä) (Layard 2005). Itse asiassa »onnen tavoittelu» on pitkään mainittu ihmisen pyrkimysten yleisenä päämääränä, joka sisältyy myös joidenkin maiden, muun muassa Yhdysvaltojen, perustuslakiin. Jos näin on ja jos informationalismi on aikamme elinvoimaisin ja synergisin sosioekonomisen järjestelmän muoto, *keskeinen kysymys tämän päivän kehitysmalleissa on kaikissa yhteyksissä informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välinen suhde.*

Perinteiseen kehitysajatteluun sisältyi epäsuora tai ääneen lausuttu käsitys siitä, että vauraus täytyi tuottaa ennen kuin sitä voitiin jakaa uudelleen. Siten etusijalle nousee tuottavuuden ja kilpailukyvyn kasvattaminen globaalissa verkostotaloudessa. Kuten perustelu kuuluu, mitä enemmän resursseja tuotetaan, sitä enemmän hyötyä talouskasvusta tihkuu koko väestölle markkinoiden ja / tai valtion kautta. Ongelma on siinä, ettei markkinoilla yleensä ole riittävää roolia tuottojen tasaiseen jakamiseen, vaan ne sen sijaan palkitsevat voittajat, lukuun ottamatta joitakin meritokratialle perustuvia korjaavia mekanismeja. Lisäksi informationaalisen kapitalismin dynamiikka on johtanut rakenteelliseen rahoituskriisiin ja muuttunut julkisen talouden kriisiksi, joka tekee tuhoa monissa Euroopan talouksissa ja heikentää kasvunäkymiä Yhdysval-

loissa, erityisesti työpaikkojen syntymistä (ks. Engelen et al. 2011; Castells, Caraca, Cardoso eds. 2012). Vaikka suurin osa maailmasta kokee yhä kasvua, se on vientivetoista ja suuresti riippuvaista ydintalouksien olosuhteista. Ja jollei globaali talouskriisi vielä olekaan levinnyt äskettäin teollistuneisiin talouksiin, suuri romahdus (esimerkiksi euron hajoaminen) voi horjuttaa koko maailmanlaajuista järjestelmää, joka perustuu verkostoituneeseen keskinäiseen riippuvuuteen.

Siksi valtiolla on tärkeä rooli luoda olosuhteet tasapainoiselle informationaaliselle kehitykselle (muun muassa sääntelymekanismien tai offshore-pankkien valvonnan muodossa). Valtiolla on keskeinen merkitys myös yhteiskunnallisesta hyvinvoinnista huolehtimisessa. Korjaavat ja hyvinvointia uudelleen jakavat tulonsiirto-ohjelmat ovat riippuvaisia valtiosta. Mutta silloin nousee esiin toinen tärkeä seikka: inhimillisestä kehityksestä vastaava hallintobyrokratia sekaantuu usein tulonjakopolitiikkaan. Se tarkoittaa hyvinvointivaltion mekanismien käyttämistä siihen, että luodaan olosuhteet poliittiselle kannatukselle ja henkilösuhteille, joiden varassa kansalaiset saadaan riippuvaisiksi valtiosta (Crouch 2012). Tämä on vastakohta valtion johtamalle lähestymistavalle, jossa keskitytään talouden modernisointiin ja yhteiskunnan voimaannuttamiseen. Ero informationaalisen eriarvoistuvan kehityksen ja kaikkien hyvinvointiin todella tähtäävän kehityksen logiikassa luo useimmissa maissa pienen, erittäin elinvoimaisen tietoa tuottavan ja teknologisesti kehittyneen sektorin, joka toimii rahataloussektorin alaisuudessa. Tämä dynaaminen sektori on yhteydessä muihin samanlaisiin sektoreihin maailmanlaajuisessa verkostossa mutta sulkee ulkopuolelleen merkittävän osan oman maansa taloutta ja yhteiskuntaa, kuten esimerkiksi Nico Cloeten ja Alison Gillwaldin Etelä-Afrikkaa käsittelevästä luvusta tässä kirjassa käy ilmi. Se on itse asiassa kasvavan eriarvoisuuden, polarisaation ja syrjäytymisen rakenteellinen perusta ja luonnehtii tilannetta useimmissa maissa huolimatta monilla alueilla viimeisen vuosikymmenen aikana koetuista korkeista kasvuluvuista. Silti valtiolla voisi olla merkittävä yhteys informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välillä ja, jos se ilmaistaisiin selvästi ja poliittisin termein, valtio voisi luoda synergisiä vaikutuksia, jotka johtaisivat sekä korkeampaan tuottavuuden kasvuun että suurempaan inhimilliseen hyvinvointiin. Miksi niin ei useimmissa maissa tapahdu, on määriteltä-

vä empiirisen analyysin kautta kunkin maan kohdalla erikseen. Jotakin voi silti todeta niiden viimeaikaisten kokemusten valossa, joita kehityksestä maailman eri alueilla on saatu.

Väestön elinolojen on osoitettu parantuvan kahdella tavalla. Ensimmäinen tapahtuu teknologian ja verkostoituneiden organisaatiomuotojen leviämisen kautta sallimalla uusien alueiden ja maiden pääsy maailmanlaajuisille markkinoille eri teollisuudenaloilla. Toinen tapa on turvata mahdollisimman laajasti oikeus tietoon ja viestintään, mikä on elintärkeää sosiaalipalvelujen, esimerkiksi koulutus- ja terveyspalvelujen, tuottamiseksi, vastaanottamiseksi ja tarjoamiseksi. Kyse ei ole vain edistyksellisen teknologian tuottamisesta vaan ennen kaikkea kyvystä hankkia ja hyödyntää uutta informaatio- ja kommunikaatioteknologiaa. Kysymys ei ole pelkästään Internet-sovellusten luomisesta ja myymisestä vaan myös siitä, että kehitetään muun muassa Internet-pohjaista turismia, Internet-pohjaista korkean jalostusarvon tuotteisiin keskittynyttä maataloutta, teknologialla tehostettua teollisuustuotantoa ja digitaalisia kulttuurituotteita. Maailman talousfoorumi on laatinut yhdessä kansainvälisen Pariisissa toimivan INSEAD-kauppakorkeakoulun kanssa ICT-valmiuksia mittaavan NRI-indeksin (Networked Readiness Index), jonka ne osoittavat korreloivan taloudellisen kilpailukyvyn kanssa ympäri maailmaa (World Economic Forum, eri vuosina). Erityisen merkittäviä ovat mobiiliyhteyksien positiiviset vaikutukset pienten tuottajien tehokkuuteen ja köyhän väestön sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin kehitysmaissa. Esimerkiksi tutkimus matkapuhelinviestinnän vaikutuksista Latinalaisessa Amerikassa osoitti ekonometrisen ja etnografisen aineiston pohjalta, että matkapuhelinten levinneisyys (joka on saavuttanut jopa yli 80 prosenttia koko väestöstä) korreloi positiivisesti talouskasvun ja köyhyyden vähentämisen kanssa vaikka onkin neutraali suhteessa eriarvoisuuteen (Fernandez-Ardevol et al. 2008). Useat tutkimukset mobiiliyhteyksien leviämisen vaikutuksista kehitysmaissa ovat osoittaneet verkostoteknologian positiiviset vaikutukset niiden parantaessa pientuottajien tuloksia, köyhien elinoloja ja koko väestön sosiaalista elämää (Sey et al. 2013; Maurer 2012; Horst 2013; Sey 2011).

Mitä yleiseen elämänlaatuun tulee, Michael Wilmottin Britanniassa tekemässä tutkimuksessa, jossa analysoitiin 35 000 Michiganin yliopis-

ton World Values -tutkimuksen haastattelua, osoitettiin suora yhteys onnellisuusindeksin ja informationaalisen kehityksen välillä, mikä on jyrkässä ristiriidassa tiedotusvälineiden Internetiä kohtaan tuntemien ennakkoluulojen kanssa. Informationaalista kehitystä arvioitiin Internetin käytön taajuudella ja intensiteetillä. Mitä enemmän ja useammin yksilö käyttää Internetiä, sitä korkeampi on hänen onnellisuusindeksinsä. Tämä tilastollinen suhde informaatio- ja kommunikaatioteknologian ja hyvinvoinnin välillä pätee myös silloin, kun maita tarkastellaan kokonaisuuksina (ks. BCS Information Wellbeing Index Reports, touko-/heinä-/syyskuu 2010).

Löytöä voidaan ehkä selittää kahdella muuttujalla: sosiaalisuudella ja voimaantumisella. Onnellisuus liittyy olennaisesti tiheään sosiaaliseen tukiverkostoon. Onnellisuus korreloi ihmisten kokeman autonomisuuden ja voimaantumisen tunteen kanssa (Koo 2013). Internet, kuten kahdenkymmenen vuoden empiiristen tutkimusten perusteella tiedetään (erityisesti USC World Internet Surveyn pohjalta), lisää sosiaalisuutta sekä verkossa että sen ulkopuolella, sillä nuo kaksi sosiaalisuuden muotoa ruokkivat toisiaan. Internetin käyttö lisää myös voimaantumisen tunnetta, kuten osoitettiin eräässä toisessa tutkimusryppäässä, muun muassa Castellsin tekemässä tutkimuksessa Kataloniassa sekä Oxfordin Internet-instituutin, Pew-instituutin ja Gustavo Cardoson tutkimusryhmän kansainvälisissä tutkimuksissa (Castells et al. 2007; OII 2009; Rainie ja Wellman 2012; Cardoso, tulossa). Willmottin mukaan voimaantumisen tunne ja sen toteutuminen käytännössä ovat erityisen merkittäviä alistetuille ryhmille, varsinkin naisille ja köyhille. Siksi Internetin positiiviset vaikutukset onnellisuuteen ovat voimakkaammat köyhissä maissa ja heikommassa asemassa olevissa väestönosissa. Lyhyesti sanottuna Internet lisää sosiaalisuutta sekä autonomian ja voimaantumisen tunnetta, jotka johtavat korkeampaan onnellisuuden tasoon.

Lisäksi sosiaalisen verkostoitumisen leviäminen Internetissä, mitä lisää langattoman viestinnän räjähdysmäinen kasvu (yli 2 miljardia Internetin käyttäjää ja yli 6 miljardia matkapuhelinliittymän omistajaa maailmassa vuonna 2013), on saanut aikaan henkilökohtaisen joukkoviestinnän nousun – mikä puolestaan on yhteiskunnallisten liikkeiden ja sosiaalipoliittisten muutosten elinvoimaisuuden avaintekijä nykyään (Castells 2009, 2012). Informationaalisesta kehityksestä tulee siten keskei-

nen tekijä toisessa olennaisessa inhimillisen kehityksen ulottuvuudessa, nimittäin poliittisessa kehityksessä, joka liittyy demokratian puolustamiseen ja ihmisarvon vahvistamiseen (Howard 2011). Poliittinen kehitys määritellään ihmisten lisääntyneeksi kyvyksi kapinoida epäoikeudenmukaisuutta vastaan ja hyväksyä yhteiskunnallinen muutos, minkä ovat vuosina 2010–2013 osoittaneet muun muassa arabivallankumous, suuttumuksesta kumpuavat liikkeet Euroopassa tai Occupy-liike Yhdysvalloissa (Himanen 2012; Castells 2012).

Niinpä informationaalisen kehityksen ja laajasti ymmärretyn inhimillisen kehityksen välillä on mahdollinen synerginen takaisinkytkentä, joka lisää ihmisarvoa laajassa mielessä. Valtion toimenpiteillä on joissakin tapauksissa tavoiteltu tätä positiivista vuorovaikutteista kytkentää yrittämällä edistää kumpaakin. Suomen menestystarina on paras esimerkki valtion elintärkeästä roolista ohjata julkishallinnon avulla sekä informationaalista että inhimillistä kehitystä (ks. Himasen kirjoittama luku 3 tässä kirjassa). Kehityskokemukset Singaporessa, Taiwanissa, Costa Ricassa, Chilessä (osittain) ja monissa muissa maissa tarjoavat runsaasti havaintomateriaalia tukemaan käsitystä, että noiden kahden prosessin yhdistämiseen tähtäävä valtion politiikka voi saada aikaan dynaamisen ja vaurautta uudelleenjakavan informationaalis-inhimillisen kehityksen (vrt. Manuel Castellsin ja Fernando Calderónin kirjoittamaa lukua 7 tässä kirjassa).

Tiedämme kuitenkin monia tapauksia (esim. Kalifornia), joissa informationaalinen kehitys on yksipuolista ja toimii tilanteessa, josta inhimillistä kehitystä parantavat harkitut julkishallinnon toimenpiteet puuttuvat. Piilaakson tapauksessa maahanmuutto ja yrittäjähenkisyys tarjoavat riittävästi inhimillisiä resursseja talouskasvun varassa kukoistavalle innovatiivisuudelle, kuten AnnaLee Saxenianin tutkimuksessa osoitetaan (vrt. hänen kirjoittamaansa lukua 2 Piilaaksosta tässä kirjassa).

Kaikki tutkimamme tapaukset kuitenkin osoittavat, että ehdot informationaalisen ja inhimillisen kehityksen strategioille ja niiden väliselle vuorovaikutukselle asettaa paljolti yhteiskunnallisiin intresseihin ja valtasuhteisiin perustuva kehityspolitiikka. Informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välinen kahtiajako voi saada kummankin prosessin ajautumaan hakoteille.

Toisaalta, jos talouden elinvoimaiselle sektorille kasaantunutta pääomaa ei kierrätetä yhteiskunnallisten olojen parantamiseksi, esimerkiksi palkkojen nostamiseksi, se ruokkii kiinteistökupliin ja luovaan tuhoon liittyvän virtuaalipääoman syntymistä. Kun palataan vuoden 2008 talouskriisin syntyyn Yhdysvalloissa ja Euroopassa (se ei siis ollut globaali kriisi), Yhdysvalloissa se tapahtui paradoksaalisesti samaan aikaan uuden talouden esiinnousun kanssa, talouden jota määrittivät kohtuullinen tuottavuuden aalto teknologisten uudistusten vuoksi, verkostoituminen ja työvoiman korkeampi koulutus (Castells et al. eds. 2011). Yhdysvalloissa, missä kriisi alun perin alkoi, tuottavuuden kumulatiivinen kasvu oli vuosina 1998–2008 miltei 30 prosenttia. Tulonsiirtopolitiikan puuttuessa reaalipalkat kuitenkin kasvoivat kymmenessä vuodessa vain kaksi prosenttia. Itse asiassa korkeakoulutettujen työntekijöiden ansiot laskivat vuosina 2003–2008 kuusi prosenttia. Silti asuntojen hinnat nousivat 2000-luvulla pilviin. Lainoja myöntävät laitokset ruokkivat kiihkeää kehitystä tarjoamalla asuntolainoja samoille työntekijöille, joiden palkat pysyivät näennäisesti ennallaan tai alenivat. Lainojen takaajina olivat viime kädessä liittovaltion laitokset. Toiveena oli, että tuottavuuden kasvu saavuttaisi lopulta palkat, kun kasvun edut tihkuisivat alaspäin. Sitä ei koskaan tapahtunut, koska rahoituslaitokset ja kiinteistönvälittäjät korjasivat tuottavan talouden hyödyt ja saivat aikaan kestämättömän kuplan. Finanssipalvelualan osuus voitoista nousi 1980-luvun 10 prosentista 40 prosenttiin vuoteen 2007 mennessä. Sen osakkeiden arvo kasvoi kuudesta 23 prosenttiin, vaikka alan osuus yksityisen sektorin työpaikoista on vain viisi prosenttia.

Lyhyesti sanottuna uuden talouden todelliset hyödyt menivät arvopaperimarkkinoille ja ne käytettiin tuottamaan enemmän virtuaalipääomaa, joka moninkertaisti arvonsa innokkaille kuluttajille myönnettyjen lainojen kautta. Seuraukset ovat hyvin tiedossa. Talousromahduksen mahdollisuudesta kirjoitettiin yksityiskohtaisesti vuonna 2000 julkaistussa kirjassa, jonka toimittivat Anthony Giddens ja Will Hutton ja jonka tekijöitä olivat muun muassa Manuel Castells, George Soros ja Paul Volcker. Kirjan nimi on tarkoituksella *On the Edge: Living in Global Capitalism* (Hutton ja Giddens eds. 2000).

Toisaalta inhimillisen kehityksen eteneminen ilman sitoutumista informationaalisen kehityksen edellyttämään täysimittaiseen muutok-

seen johtaa valtion fiskaaliseen kriisiin, koska julkiset menot kasvavat kestämättömästi suhteessa talouden tuottavuusperustaan, kuten Castellsin, Chacónin ja Himasen luvussa 4 tässä kirjassa todetaan. Kun valtiot turvautuvat suuriin lainoihin, valuuttavelan dramaattinen kasvu pakottaa hallitukset lopulta sopeutusohjelmiin, julkisten menojen voimakkaisiin leikkauksiin ja julkisten työpaikkojen ja palvelujen vähentämiseen (Engelen et al. 2011). Tuloksena on laajoja mielenosoituksia, nationalistisia reaktioita ja toisinaan populistisia, kansankiihotukseen perustuvia liikkeitä, jotka horjuttavat yhteiskuntia ja poliittisia järjestelmiä, kuten viime aikojen kehitys Euroopan unionissa osoittaa (Crouch 2012).

Koska inhimilliseen kehitykseen kuuluu nykyaikana ekologinen kestävyys, ympäristöpoliittisten ohjelmien heikkous johtaa ympäristön tilan huononemiseen. Se näkyy kansalaisten terveydentilan huonontumisena ja ihmisen aiheuttamien luonnonkatastrofien todennäköisyyden kasvamisena. Kun sen sijaan informationaalisen kehityksen ja kestävyyden välille luodaan suora yhdysside, aukeaa uusia markkinoita ympäristöystävälliseen tuotantoon, muun muassa kaikista perinteisimmällä alalla eli maataloudessa, kun tietopohjainen, korkean jalostusarvon luomutuotanto tukee tasapainoista talouskasvua. Synerginen kolmio tietotalouden, inhimillisen hyvinvoinnin ja ekologisen kestävyyden välillä voisi olla moottori uudelle kehitysmallille, joka pystyy parantamaan elämänlaatua kaikessa laajuudessaan.

Vallitseva olotila suurimmassa osassa maailmaa on silti informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välinen erillisyys, vaikka sillä on negatiivisia vaikutuksia kumpaankin prosessiin. Kahtiajako on erityisen akuutti niin kutsutuissa kehittyvissä talouksissa, muun muassa BRIC-maissa. Niiden elinvoimaiset sektorit, kuten myös joissakin Latinalaisen Amerikan, Aasian, Afrikan ja Lähi-idän maissa, ovat sulautuneet täysin kansainväliseen verkostoituneeseen talouteen, joka toimii informationaalisen paradigman mukaisesti. Kasvun edut eivät kuitenkaan jakaudu tasaisesti, ja lisäksi niitä käytetään tehottomasti – usein ruokkimaan ylemmän keskiluokan näkyvää kulutusta tai poliittisen eliitin korruptiota tai kattamaan ylettömät byrokraattiset tai sotilaalliset kulut. Viime kädessä inhimillisen kehityksen puute pilaa informationaalisen kehityksen lupauksen, kun valtiolla ei ole tietoista poliittista ohjelmaa, jonka tavoitteena olisi korjata markkinoiden ansoja ja byrokratian väärinkäy-

töksiä. Millainen tuo ohjelma voisi olla, on määriteltävä kunkin yhteiskunnan erityistilanteen mukaisesti, mutta vedämme lopuksi tapaustutkimustemme perusteella joitakin johtopäätöksiä.

Jopa Kiinan kukoistava talous on kohtaamassa epäinhimilliseen kehitykseen perustuvan lähestymistavan rajat toistuvissa yhteiskunnallisissa mielenilmauksissa ja työntekijöiden, maaseudun asukkaiden ja pakkosiirrettyjen kaupunkilaisten väkivaltaisissa kapinoissa. Kyynisyys ja epäluottamus ovat levinneet kiinalaisessa yhteiskunnassa kaikkialle ja johtaneet perustavaa laatua olevaan moraaliseen kriisiin, kuten Youtien Hsingin havainnot tämän kirjan luvussa 5 osoittavat. Ja kun inhimillinen kehitys on erillään informationaalisesta kehityksestä, sosiaalipolitiikkaa käytetään toistuvasti holhoavan kontrollin ja poliittisen suosimisen mekanismina, kuten Nico Cloete ja Alison Gillwald tämän kirjan Etelä-Afrikkaa käsittelevässä luvussaan 6 esittävät. Se estää positiivisen takaisinkytkennän elämänlaadun ja tietotalouden tuottavuuden välillä.

Kulttuurinen identiteetti ja kehitys

Ratkaiseva tekijä, joka asettaa ehdot sekä informationaaliselle kehitykselle että inhimilliselle kehitykselle, on kulttuuri-identiteetti (Castells 2000–2004; Castells ja Himanen 2002; Himanen 2012). Jos kollektiivinen identiteetti (perustuipa se kansallisuuteen, etnisyyteen tai johonkin muuhun) määrittää inhimilliseen ja informationaaliseen kehitykseen liittyviin kehitysprosesseihin sitoutuvan yhteiskunnan rajat, yhteys prosessien välillä on tiiviimpi. Tämä johtuu siitä, että identiteettiin liittyy yritys rakentaa yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta niiden kesken, jotka jakavat yhteisen identiteetin (esim. suomalaisuuden). Niinpä, kuten edellä on esitetty, investoiminen inhimilliseen kehitykseen edustaa kansallis-kulttuurisessa yhteisössä yhteistä hyvää. Tästä seuraa, että informationaalinen kehitys saa tukea kotimaisista inhimillisistä resursseista ja hyötyy julkisen vallan toimenpiteistä, joiden tavoitteena on suosia kansallisia etuja informationaalisen kehityksen kautta. Informationaalinen kehitys puolestaan luo taloudellisen pohjan poliittisille ohjelmille, jotka kasvattavat kansallista identiteettiä voimistamalla yhteiskunnallista koheesiota.

Toisaalta, jos informationaalinen kehitys riippuu pääasiassa yrittäjyydestä eikä saa juurikaan tukea valtiolta, kuten Kaliforniassa ta-

pahtuu, se johtaa yksilöllisiin identiteetteihin eli projekti-identiteetteihin, jotka eivät liity ensi sijassa yhteisöön tai yhteisön hyvinvointiin vaan innovaationtekijöiden tuloksiin sekä yksilöiden ja heidän perheidensä hyvinvointiin vaurauden luomisen ja teknologisten innovaatioiden prosessissa. Niinpä yksilölliset strategiat, yritysten strategiat ja valtion poliittiset ohjelmat ovat erillisiä ulottuvuuksia prosessissa, joka viime kädessä erottaa informationaalisen kehityksen inhimillisestä kehityksestä.

Ratkaisevaa kaikissa yhteiskunnissa on, miten integroida nuo kolme ulottuvuutta: informationaalinen, inhimillis-kollektiivinen ja inhimillis-henkilökohtainen. Se riippuu paljolti siitä, miten kollektiivinen identiteettinäkökulma sisäistetään henkilökohtaisessa identiteettinäkökulmassa. Kahta ääripäätä edustavat Suomi (voimakas kansallinen identiteetti, joka tarjoaa pohjan yhteiskunnalliselle koheesiolle ja inhimilliselle kehitykselle, jotka johtavat informationaaliseen kehitykseen) ja Piilaakso (yksilöllinen identiteetti, joka johtaa informationaaliseen kehitykseen henkilökohtaisen kehittymisen tienä). Mitä selvemmin yhteiskunta on jakautunut inhimillisestä kehityksestä hyötyvien ja toisaalta hyvinvointia tuottavien innovaationtekijöiden kesken, sitä enemmän informationaalinen kehitys eriytyy talouden erityisille lohkoille, kun taas inhimillistä kehitystä rakennetaan julkishallinnon maailmassa.

Kummallakin identiteettityypillä on omat mahdolliset negatiiviset vaikutuksensa synergiseen vuorovaikutukseen informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välillä.

Mitä enemmän kollektiivinen (esim. kansallinen) identiteetti sulkee ulkomaailman pois, sitä enemmän inhimillisen kehityksen palaute informationaaliseen kehitykseen rajoittuu niihin ihmisiin, jotka kuuluvat yhteisöön. Tuloksena on lahjakkaiden hyväksikäyttö ja mahdollinen innovaatiolähteiden kuihtuminen, esimerkiksi maahanmuuton tarjoaman kyky- ja yrittäjyysresurssin väheneminen. Toinen seuraus on tietoyhteiskunnan ja kansallisen yhteisön rajojen erottaminen, kun informationaalisen kehityksen avulla kukoistavat yritykset kasvavat laajentamalla maailmanlaajuisia verkostojaan sen sijaan että ne syventäisivät kansallisia juuriaan.

Mitä voimakkaammin yhteiskunnassa vallitsee yksilöllinen identiteetti, sitä enemmän informationaalinen kehitys riippuu yrittäjähengestä, jonka taipumuksena on tavoitella pikemminkin henkilökohtaista ke-

hitystä kuin koko lähiyhteisön inhimillistä kehitystä. Siitä seuraa koko yhteiskunnan elinolojen heikkeneminen huolimatta innovaationtekijöiden henkilökohtaisesta kehittymisestä. Vain harvoille jakautuva yksityinen rikkaus asettuu vastakkain laajojen väestönosien julkisten hyödykkeiden ja palvelujen niukkuuden kanssa ja luo lopulta vaurauden saarekkeita, joihin kohdistuu yhä suurempia vaikeuksia oloissa, joista puuttuvat kunnolliset julkiset palvelut (koulut, terveydenhuolto, kaupungin perusinfrastruktuuri ja hyvä ympäristö).

Informationaalisen kehityksen kriisi voi tällaisessa tilanteessa johtaa inhimillisen kehityksen kriisiin taloudellisten resurssien ehtyessä. Inhimillisen kehityksen kriisi heikentää työvoiman laatua tieto- ja innovaatiotalouden lähteenä. Tämä on keskeinen ongelma Euroopan haasteessa rakentaa paranneltu, informationaalisen ajan hyvinvointivaltio (ks. Castellsin, Chacónin ja Himasen luku 4 tässä kirjassa).

Myös kriisien mahdolliset vaikutukset välittyvät kehitysmalleissa vallitsevien identiteettityyppien kautta. Kun kollektiivinen (esim. kansallinen) identiteetti dominoi, talouskriisi voi johtaa muukalaisvihaan ja eristäytymiseen. Kun identiteetti on pääasiassa yksilöllinen, kriisi voi johtaa kovempaan kilpailuun ja lopulta maastamuuttoon kohti vihreämpiä niittyjä. Identiteetin jakautuminen yhteiskunnallisen eriarvoisuuden pohjalta toisaalta innovaationtekijöiden yksilölliseen ja toisaalta hyvinvointivaltion sosiaalietuuksista nauttivien kollektiiviseen identiteettiin johtaa siihen, että yksilöllinen identiteetti asettuu kollektiivista identiteettiä vastaan ja erottaa informationaalisen kehityksen inhimillisestä kehityksestä pirstoen samalla yhteiskunnan.

Pohtimatta kulttuurin, informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välistä vuorovaikutusta emme voi ymmärtää suuntauksia, jotka ovat yleisten kehitysprosessien takana jossakin tietyssä yhteiskunnassa tai globaalissa verkostoyhteiskunnassa. Viime kädessä juuri kulttuurinen yhteys on ratkaiseva siinä, toteutuuko päämäärä jokaisen yksilön mahdollisuudesta elää arvokasta elämää vai ei (ks. Himasen kirjoittama kirjan päätösluku 9). Arvokkuus kehityksen päämääränä tarkoittaa kaikkien mahdollisuutta toteuttaa ainutlaatuista arvokkuuttaan ihmisinä. Globaalissa informaatioajassamme se edellyttää käytännössä positiivista suhdetta informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välillä – ja niitä yhdistävää kestävää kulttuurista linkkiä.

Kehitysmalleja: typologiaa

Globaalissa taloudessa on tällä hetkellä vallalla erilaisia kehitysmalleja. Emme pidä malleja normatiivisina rakennelmina, joiden pitäisi ohjata kehitysstrategioita. Käytämme termiä »malli» pikemminkin yhteiskuntatieteiden perinteiden mukaisesti: kaavamaisena esityksenä toiminnoista ja instituutioista, jotka luonnehtivat tiettyä kehityspolkua ja ovat peräisin kehitysprosessin havainnoimisesta.

Tutkiaksemme kehitystä kaikessa yhteiskunnallisessa ja institutionaalisessa moninaisuudessaan olemme rakentaneet kehitysmalleille analyyttiset tyyppiluokat. Sen jälkeen olemme tehneet empiirisen analyysin tapauksista, jotka edustavat erilaisia yhdistelmiä informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välisestä suhteesta. Luokittelumme on siten tulosta kahdesta toisensa leikkaavasta koordinaattiakselista, jotka ovat:

- *informationaalisen kehityksen intensiteetti*
- *inhimillisen kehityksen intensiteetti.*

Luokittelu korostaa kutakin mallia määritteleviä ominaisuuksia, ja todellisuudessa useimmat maat sekoittavat näitä ominaisuuksia: ne eivät ole luokkansa »puhtaita» edustajia. Tästä huolimatta tarkastelemalla tapauksia, joissa tietyt piirteet vaikuttavat silmiinpistävämmiltä kuin muut, voimme ymmärtää erilaisia suhteiden yhdistelmiä informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välillä erilaisissa institutionaalisissa ja kulttuurisissa ympäristöissä.

Olemme valinneet empiiristä tutkimustamme varten maita maailman eri osista ja taloudellisen ja inhimillisen kehityksen eri tasoilta. Niitä voidaan pitää suhteellisen valaisevina esimerkkeinä eri tyyppiluokista, jotka syntyvät kahden koordinaattiakselin leikatessa toisiaan. Empiirinen perustelu löytyy case-tutkimuksista, jotka esitellään tässä kirjassa. Selventääksemme yleistä argumenttiamme kerromme tässä tutkimussuunnitelmamme lähtökohdista ja tämän kirjan tapaustutkimusten valinnasta.

Olemme eriyttäneet kolme informationaalisen kehityksen tasoa: korkea, keskitaso ja matala. Kutakin tasoa varten olemme eriyttäneet niin ikään kolme inhimillisen kehityksen tasoa: korkea, keskitaso ja matala. Korostamme, että inhimillisen kehityksen tasoerot pätevät vain kunkin informationaalisen kehityksen tason yhteydessä, sillä inhimillisen kehityksen tarvitsemien resurssien saatavuus vaihtelee voimakkaasti sen mukaan, millaiset mahdollisuudet on vaurauden luomiselle. Se taas liit-

tyy informationaalisen kehityksen intensiteettiin. Luokitteluamme varten olemme ottaneet inhimillisen kehityksen indikaattoriksi tason, jolla valtio vastaa inhimillisistä tarpeista perinteisen hyvinvointivaltion mukaisesti. Tämä ei sulje pois tarvetta korjata näin kapeaa käsitystä inhimillisestä kehityksestä. Aihetta käsitellään kriittisesti muissa tämän kirjan luvuissa. Tässä yhteydessä käytämme hyvinvointivaltion osallistumisen laajuutta yksinkertaisena indikaattorina painoarvosta, joka inhimilliselle kehitykselle on kussakin tutkitussa tapauksessa annettu.

Niinpä olemme valinneet kolme tapausta maista ja alueilta, joiden informationaalinen kehitys on korkealla tasolla ja joissa poliittinen pyrkimys kohti inhimillistä kehitystä on suhteessa toisiinsa eri tasolla: Suomen, jonka inhimillisen kehityksen taso on korkea, Euroopan unionin, jossa se on keskitasoa, ja Piilaakson, jossa se on matala.

Maista, joiden informationaalisen kehityksen taso on keskinkertainen, olemme tarkastelleet kahta tapausta inhimillisen kehityksen eri tasoilta: Chileä, jossa se on keskitasoa, ja Kiinaa, jonka inhimillisen kehityksen taso on edelliseen verrattuna matala.

Lopuksi olemme analysoineet Etelä-Afrikkaa, jonka informationaalisen kehityksen aste on Eurooppaan ja Piilaaksoon verrattuna matala ja jonka inhimillisen kehityksen taso on matala. Luonnehdinta pätee huolimatta siitä, että jotkin talouden osa-alueet, valtion instituutiot ja pienet väestönosat ovat Etelä-Afrikassa tietoyhteiskunnan näkökulmasta täysin kehittyneitä. Mutta kuten tämän kirjan Etelä-Afrikkaa koskevasta luvusta nähdään, sekä informationaalisen kehityksen että inhimillisen kehityksen taso maassa on kokonaisuutena melko matala verrattuna muihin tutkimuksemme maihin ja alueisiin, erityisesti kun ottaa huomioon maassa olevat mahdollisuudet.

Tämän luokittelun avulla voimme analysoida informationaalisen kehityksen ja inhimillisen kehityksen välistä yhteyttä eri tasoilla ja erilaisissa yhteiskunnallisissa, kulttuurisissa ja institutionaalisissa konteksteissa. Emme kuitenkaan tee suoraa vertailevaa analyysiä alueiden välillä, sillä niiden tilanteet ovat niin erilaiset, ettei niitä voi aukottomasti verrata toisiinsa. Teemme pikemminkin kulttuurienvälisen analyysin ja käytämme näitä erilaisia kontekseja tutkiaksemme inhimillisen ja informationaalisen kehityksen välistä vuorovaikutusta erilaisissa sosiaalisissa järjestelmissä.

Muutama huomio on syytä tehdä tapausten luokittelun selventämiseksi. Luokittelu on ainoastaan heuristinen työkalu, jonka avulla voimme systematisoida ajattelua maailmalla vallitsevista kehitysmalleista. Luokittelu korostaa ratkaisevaa yhteyttä informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välillä ja ottaa huomioon näiden mallien institutionaalisen vaihtelun. Luokittelu ei kata kyseisten maiden monimuotoisuutta, ja yhdessä tapauksessa emme tarkastele maata vaan aluetta (Piilaakso). Kaikissa tapauksissa tutkimme kuitenkin piirteitä, jotka määrittelevät kunkin kehitysmallin elinvoimaisuuden, inhimillisen kehityksen tulokset sekä olosuhteet, joissa tietotaloudellisen kasvun ja inhimillisen hyvinvoinnin välille joko saadaan synergiaa tai ei saada. Maat eivät ole esikuvia: monet yhteiskunnan puolet jäävät analyysimme ulkopuolelle, sillä analyysimme keskittyy siihen, mikä on tarkasteluun valitun kehitysprosessin kannalta olennaista. Silti tyyppiluokat eivät mielestämme ole pelkkiä teoreettisia rakennelmia. Ne ovat olemassa todellisuudessa, ja me kokoamme ne tekemistämme havainnoista ja erittelemme osatekijät, jotka johtavat erilaisiin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin seurauksiin. Tosiasiassa useimpien tapausten kohdalla industrialismi ja informationaalinen kehitys sekoittuvat. Esimerkiksi Kiina on aloittanut jättiläismäisen teknologisen modernisaatioprojektin: se on maailman suurin tietokoneiden tuottaja, ja maassa on lukumääräisesti eniten Internetin ja matkapuhelinten käyttäjiä. Siitä huolimatta sen taloudellisen kehitysmallin vallitseva logiikka perustuu yhä paljolti teollisen ajan ajatteluun: määrälliseen kasvuun tuotantoprosessin työvoiman, pääoman ja raaka-aineiden investoinneissa. Samoin Chilellä on strategia tiedollisen potentiaalin kasvattamiseksi, ja jotkin sektorit Etelä-Afrikassa (esim. rahoitussektori) ovat täysin informationalisoituneet. Silti korostamme kunkin tapauksen takana piilevän mallin vallitsevia ominaisuuksia, jotta löytäisimme analyyttisen suhteen informationaaliseen yhteiskuntaan liittyvien ja inhimillisten kehitysprosessien välillä.

Lisäksi, kuten edellä mainittiin, malli-sanalla ei ole analyysissämme normatiivista sisältöä. Kun sanomme, että Suomi on informationaalisena yhteiskuntana kehittynyt ja sijoittuu inhimillisen kehityksen mittareilla korkealle, se ei tarkoita, että Suomen malli olisi tavoiteltavin. Itse asiassa Suomen tapaus paljastaa mallissa puutteita, jotka voivat viivyttää kehitysprosessia, jos tarvittavia institutionaalisia ja kulttuuriin liitty-

viä uudistuksia ei tehdä. Muun muassa teknologisten innovaatioiden hidastuminen Suomessa, Nokian syvä kriisi ja äärimmäisyyksiin kurkottelevan kansallisen identiteetin hajottavat vaikutukset joillakin yhteiskunnan sektoreilla osoittavat, että hahmottelemillamme kehitysprosesseilla voi olla erilaisia tulevaisuuksia riippuen siitä, miten ne yhteiskunnallisesti ja organisatorisesti toteutetaan, mikä on eriteltävä kunkin tapauksen kohdalla erikseen. Minkään maan kokemusta ei myöskään voi suoraan toistaa hyvin erilaisissa institutionaalisissa, kulttuurisissa tai teknologisissa olosuhteissa. Kunkin mallin kehityslogiikka tarjoaa kuitenkin oppitunnin siitä, miten laajentaa informationaalista kehitystä, parantaa hyvinvointia ja edistää synergistä vuorovaikutusta niiden välillä.

Tämän kirjan tavoitteena ei ole esitellä tapaustutkimuksia, olivatpa ne miten mielenkiintoisia tahansa, vaan tarjota perusteltu analyysi aikamme – globaalin informaatioajan – kehitysprosessien vaihtelevuudesta ja moniulotteisuudesta. Käsittelemme aluksi tapaustutkimuksia tässä esitetyn viitekehyksen mukaisesti mutta päätämme kirjan yritykseen puntaroida uudelleen kehityksen merkitystä. Ehdotamme muutamia kokonaisvaltaisia kehitysstrategioita perustuen oppeihin, joita kulttuurienvälinen analyyttinen matkamme on tarjonnut ajatukselle arvokkaasta elämästä kehityksen kokonaisvaltaisena päämääränä.

OSA 2

CASE-TUTKIMUKSET

2

ANNALEE SAXENIAN

Piilaakson malli: taloudellista elinvoimaa, sosiaalista eriarvoisuutta

Johdanto

Piilaakso on informaatioteknologisen vallankumouksen syntypaikka. Se on yhä myös maailman johtava informationaalisen taloudellisen kehityksen mallialue. Informaatioteknologiapohjaisten yritysten ja innovaatioiden ennätyssuurta määrää alueella on ylistetty ja matkittu vuosikymmeniä. Vuosituhannen vaihteeseen mennessä Piilaakson yrittäjäekosysteemi oli levinnyt koko San Franciscon lahden alueelle ja luonut uutta vaurautta, jota kierrätetään jatkuvasti uusiin innovatiivisiin hankkeisiin. Alue houkuttelee yhä maailmanluokan lahjakkuuksia ja synnyttää menestyviä startup-yrityksiä, joista pieni osa kussakin teknologiasukupolvessa kasvaa Applen ja Googlen tapaan jättiyrityksiksi. Samaan aikaan uusia teknologiayrityskeskittymiä on noussut ympäri Yhdysvaltoja ja muualle maailmaan aina Suomesta ja Israelista Kiinaan ja Intiaan. Joidenkin mielestä ne ovat uhka Piilaakson johtoasemalle. Tässä luvussa esitetään, että alueen ongelmat ovat pikemminkin kotoperäisiä: Piilaaksoa ei uhkaa niinkään ulkomainen kilpailu kuin vuosikymmeniä jatkunut laiminlyönti sitä yleistä yhteiskunnallista ja inhimillistä kehitystä kohtaan, joka on tukenut alueen taloudellista menestystä. Kun Piilaakso selviää nykyisestä talouskriisistä, tekemättä jääneet investoinnit paikalliseen infrastruktuuriin, voimakkaat leikkaukset koulutuksen ja muiden julkisten palveluiden rahoitukseen sekä kohoavat elinkustannukset johtavat osaltaan yhä epätasa-arvoisempaan yhteiskuntaan. San Franciscon lahden alue tarjoaa edelleen kadehdittavan elämänlaadun ihmisille, joilla on varaa maksaa korkeaa ja yhä kasvavaa hintaa asumisesta, koulutuk-

sesta ja muista palveluista. Ne, joilla siihen ei ole varaa, syrjäytyvät entistä pahemmin.

Taustaa

Maatalousvaltainen Santa Claran laakso tarjosi tulokkaille toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä kauniita maisemia, välimerellisen ilmaston ja alhaiset elinkustannukset. Piilaakson uraauurtavilla teknologiaosaajilla ei ollut vaikeuksia houkutella kaltaisiaan tuohon yhä enemmän mahdollisuuksia tarjoavaan ympäristöön, jonka kiinnostavuutta lisäsivät edelleen niin kansalliset, osavaltiotason kuin paikallisetkin investoinnit. Kylmän sodan aikainen liittovaltion tuki edisti käynnissä olevia teknologisia edistysaskelia alueen yliopistoissa ja tutkimuslaboratorioissa (O'Mara 2005). Kalifornian osavaltio investoi korkealaatuiseen infrastruktuuriin ja kehitti ensiluokkaisia julkisia palveluja, muun muassa kehutun korkeakouluopetusta kehittävän kokonaissuunnitelman, Master Planin (Douglass 2000). Asuminen tuossa entisessä maanviljelyslaaksossa oli muuhun maahan verrattuna edullista. Lisäksi kaupungit ja kunnat tarjosivat hyviä kouluja ja viihtyisiä asuinalueita. Niinpä alueen teknologiayritykset saivat houkuteltua muualta maasta kymmeniä-, jopa satojatuhansia huippuluokan insinöörikykyjä. Silti vain harvat alueen pioneeriyrityksistä ymmärsivät, miten keskeinen rooli julkisella sektorilla oli niiden kasvussa. Useimmat suhtautuivat julkishallintoon epäluuloisesti, mikä oli siihen aikaan länsimaissa yleistä, ja katsoivat oman menestyksensä ja alueen taloudellisen dynaamisuuden johtuvan nerokkaasta yrittäjyydestä (Saxenian 1994).

1970-luvun lopussa San Jose oli Yhdysvaltojen nopeimmin kasvava kaupunkialue ja asukkaat olivat jo huolissaan kasvavista asumiskustannuksista, ruuhkaisista moottoriteistä ja ympäristön tilan heikkenemisestä (Saxenian 1983; ks. myös Rogers 1984). Ensimmäiset merkit suunnittelemattoman kasvun kustannuksista oli kuitenkin helppo ohittaa, oltiinhan keskellä vauhdikasta ja elinvoimaista uuden maailman luomisprosessia ja siihen liittyvää vaurastumista. Tulokkaiden oli helppo pitää julkisten hyödykkeiden ja palveluiden korkeaa tasoa Piilaaksossa itsestään selvänä ja yhtä luonnostaan lankeavana kuin rannikon kauneus ja leuto ilmasto. Ja koska alueen kasvu ei ollut ennakoitua eikä suunniteltua, oli yleistä ajatella Piilaakson menestyksen johtuvan

siitä, ettei valtio puuttunut asioihin. Näkemys vastasi vallalla olevaa uskoa vapaiden markkinoiden voimaan.

Vuonna 1992 julkaistussa raportissa *An Economy at Risk* (»Talous vaarassa»), jonka takana oli ryhmä Piilaakson liike-elämän ja julkisen hallinnon johtoa, tuotiin esiin alueen taloudellisen infrastruktuurin ja elämänlaadun heikkeneminen voimistuvassa maailmanlaajuisessa kilpailussa. Raportti oli alkua yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöverkostolle Joint Venture: Silicon Valley Network (JV:SV), joka koottiin ratkomaan yhteisiä huolenaiheita (SRI International 1992). Yli kahdenkymmenen vuoden olemassaolonsa aikana JV:SV ei ole kuitenkaan onnistunut pääsemään tavoitteeseensa, koska siltä puuttuu poliittista valtaa ja resursseja ratkaista vaikeita ongelmia.

Myöskään vaaleilla valituilla paikallisilla viranomaisilla ei ole riittäviä mahdollisuuksia korjata epäkohtia. Poliittinen toimivalta jakautuu yli 100:lle kaupunkien ja kuntien hallintoyksikölle sekä yhdeksälle San Franciscon lahden alueen piirikunnalle. Paikallishallintoalueet ovat hyvin erilaisia keskenään ja ajavat usein omia kapeita etujaan (esimerkiksi rajoittavat tai vähentävät asuntorakentamista ja seisovat uuden infrastruktuurikehityksen tiellä), ja piirikunnilla taas ei ole juurikaan itsenäistä toimivaltaa. Lisäksi joukko toimielimiä keskittyy vain yhteen asiaan, kuten liikenteeseen, ilman- ja vedenlaatuun, rannikon suojeluun tai pitkän tähtäyksen maankäytön suunnitteluun. Näitä toimielimiä johtavat vaaleilla valitut paikalliset viranomaiset (osittain paikallisten hallintoyksiköiden etuja varjellakseen), ja niiden rajallinen toimivalta on usein kiistanalainen. Niinpä alueellisen tason yhteisten ongelmien käsittelemiseksi ei ole olemassa mekanismia. Alueellisten ongelmien kirjo ulottuu liikenneruuhkista ja kohoavista asuntojen hinnoista koulutuksen ja ilmanlaadun heikkenemiseen (Terplan 2013).

Osavaltion hallintoyksiköitä, jotka vastaavat koulutuksesta, liikenteestä, asuntorakentamisesta, ympäristönsuojelusta, terveyspalveluista ja työvoima-asioista, rajoittaa erittäin huonosti toimiva poliittinen menettelytapa. Kalifornian perustuslaki sallii äänestäjien suoran osallistumisen päätöksentekoon aloitteiden, kansanäänestysten, äänestämällä tapahtuvien virasta erottamisten ja ratifiointien muodossa. Koska monet äänestäjien aloitteet ovat muutosehdotuksia perustuslakiin, Kalifornian 110-sivuinen perustuslaki on maailman kolmanneksi pisin (edellä

ovat vain Alabaman osavaltio ja Intia). Osavaltion äänestäjät ovat käyttäneet aloiteprosessia toistuvasti saadakseen aikaan uusia maksuvelvoitteita ajattelematta, millä ne rahoitetaan. Samalla vuoden 1978 kuuluisa kansalaisaloite Proposition 13 (Ehdotus 13) on rajoittanut tiukasti omaisuuden verottamista kaivaen maata kuntien veropohjan alta. Ehdotus 13 toi perustuslakiin myös lisäyksen, jossa kaikille veronkorotuksille tarvitaan osavaltion kongressissa kahden kolmasosan enemmistö (Citrin ed. 2009). Se teki budjetin tasapainottamisen entistä vaikeammaksi ilman, että julkisia palveluja leikataan yhä enemmän. Ongelmaa pahensi lainsäädännöllinen pattitilanne, sillä viime aikoihin saakka perustuslaki edellytti kahden kolmasosan enemmistöä myös osavaltion budjetin hyväksymiseen. (Vuonna 2010 perustuslakia muutettiin Ehdotus 25:n perusteella siten, että vuoden 2010 budjetti voitiin hyväksyä yksinkertaisella enemmistöllä.)

Talouden kääntyminen laskuun vuonna 2007 paljasti osavaltion talouden rakenteelliset ongelmat. Kun välitön syy osavaltion budjetin miljardien dollarien alijäämään olivat laskevat verotulot (asuntojen arvon ja tulojen romahtamisen vuoksi) sekä julkisen sektorin palkkojen ja sosiaalitukien aiheuttamat korkeat ja yhä kohoavat kustannukset, perustuslaki teki mahdottomaksi hoitaa vajetta muuten kuin ydinpalveluja leikkaamalla. Se vaikutti suhteettomasti julkiseen koulujärjestelmään, joka vie puolet osavaltion budjetista, ja pakotti leikkauksiin etenkin peruskouluissa ja osavaltion lukioissa. Seuraavaksi eniten kärsivät yliopistot (University of California ja California State University). Kalifornian julkiset koulut, jotka 1960-luvulla oli arvioitu koko maan parhaimmistoon, olivat jo ennen lamaa pudonneet koululaisten osaamisvertailussa sijalle 48. Monen mielestä syyllinen on Ehdotus 13.

Paikallisiin hallintoyksiköihin lama iski yhtä ankarasti, ja ne joutuivat lykkäämään investointeja yhteiskunnan perusrakenteisiin tai leikkaamaan niistä lisää sekä vähentämään ydinpalveluja, kuten poliisi- ja palokuntatoimintaa. Kaupungit ovat myös kilpailleet keskenään työpaikoista ja niiden tuomista verotuloista (myyntivero ja liikekiinteistöjen vero) sen sijaan, että ne olisivat rakentaneet lisää asuntoja. Niinpä asuntorakentaminen, joka oli vuosina 1950–1980 tuonut 1,1 miljoonaa uutta asuntoa eli noin 40 000 asuntoa vuodessa, hidastui vuosien 1980 ja 2000 välillä 24 000 asuntoon vuodessa. Lisäksi asuntoja on rakennettu kauas pai-

koista, joissa työpaikkojen määrä on lisääntynyt eniten, mikä on vaikeuttanut asuntorakentamisen kehittämistä. San Franciscon lahden alueen sillat, tunnelit, tiet ja joukkoliikennejärjestelmät vanhenevat ja toimivat usein tehottomasti. Metropolialueen liikennekomission (MTC) projektirahoituksen vaje alueellisiin infrastruktuurihankkeisiin on seuraavien 25 vuoden aikana lähes 50 miljardia dollaria, eikä ongelmaan ole selvää ratkaisua. Jää nähtäväksi, onko Piilaaksolla ja San Franciscon lahden alueella tahtoa ja kykyä tehdä yhtä suuria uudistuksia poliittisesti kuin teknologisesti on tehty, jotta ne löytäisivät uudenlaisia tapoja tuoda uutta eloa alueen vaurautta tukeviin julkisiin laitoksiin ja yhdyskuntarakenteisiin.

Esittelen seuraavassa lyhyesti Piilaakson talouden dynamiikkaa ja käyn sen jälkeen yksityiskohtaisesti läpi haasteet, jotka alueella on edessään nykyisen taloudellisen taantuman väistyttyä.

Yrittäjävetoinen kasvu

Toisen maailmansodan jälkeisellä aikakaudella Piilaakson yrittäjät olivat uranuurtajia paitsi vakuuttavan uuden tieto- ja viestintäteknologian luojina myös mallina hajautetusta ja mukautuvasta alueellisesta kasvusta. Monet alueet maailmassa vaikuttavat nykyään uuden informaatioteknologian kehitykseen ja leviämiseen, mutta Piilaakso on yhä alan johtaja. Tämä johtuu siitä, että toistuvasti heilahtelevissa suhdanteissa syntyy helposti yrityskokeilujen aaltoja, joiden jälkeen tulee vakaannuttamisen ja uudelleensijoittumisen kausia. Teknis- ja insinööritieteellisten kykyjen, tutkimus- ja koulutuslaitosten, rahoittajien ja muiden palveluntuottajien kasautuminen tarjoavat yrityksille yhä uusia mahdollisuuksia ja ainutlaatuisen taito- ja resurssipohjan. Monialaiset sosiaaliset ja ammatilliset verkostot, joiden syntyä edistää työntekijöiden suuri liikkuvuus, tukevat resurssien nopeita ja joustavia yhdistelmiä ja varmistavat kestävyyden, jonka turvin alueen talous uhmaa toistuvasti ennustettua kuolemaansa.

Piilaakson kyky ylläpitää omaa dynaamisuuttaan korostaa sitä seikkaa, että yrittäjyys on ennen kaikkea sosiaalinen ja institutionaalinen eikä vain yksilöllinen prosessi. 1950- ja 1960-luvuilla tapahtuneet menestyksekkäät spin-offit alueen johtavista yrityksistä sekä resurssien avoimen jakamisen käytäntö loivat alueellista kulttuuria, joka tukee yritys- ja toimialarajat ylittävää nopeaa kollektiivista oppimista. Alueen

puolijohdevalmistealan startup-yritysten taloudellinen menestys vahvisti yrittäjyyden aseman haluttavana (ja potentiaalisesti erittäin palkitsevana) uravalintana, ja lisäksi se vaikutti näkemykseen, jonka mukaan juuri startup-yritykset olivat teknologisten innovaatioiden lähteitä asemansa vakiinnuttaneiden suuryritysten sijaan. Paikalliset insinöörit halusivat yhä useammin ryhtyä yrittäjiksi eivätkä yritysjohtajiksi, ja näin alueesta tuli kasvava yrittäjäroolimallien ja -mentorien verkosto. Tämä yrittäjyyden kokemuksen ja tietotaidon perusta – joka oli hankittu yhtä paljon epäonnistumisten kuin onnistumisten kautta – toimi puolestaan seuraavien sukupolvien startup-yritysten menestyksen pohjana (Saxenian 1994).

Piilaaksossa yrittäjyysjohtoista kasvua tukevat instituutiot kehittyivät 1970- ja 1980-luvuilla, kauan ennen kuin missään muualla. Niille ominaista olivat pitkälle kehittynyt riskirahoitus sekä laaja joukko ammattimaisia business-palveluita (laki-, pankki-, kiinteistö-, tutkimus-, design- jne. aloilla), jotka olivat kaikki erikoistuneet nimenomaan teknologiabisneksen tarpeisiin. Lisäksi institutionaalisiin rakenteisiin kuuluivat lainsäädäntö, joka tuki työvoiman suurta liikkuvuutta yritysten välillä (kilpailukieltolausekkeita ei hyväksytty), hyvin kehittynyt koulutusjärjestelmä maailman johtavista tutkimusyliopistoista ajantasaisinta teknistä osaamista opettaviin ammatillisiin oppilaitoksiin ulottuen, sekä laaja ja monipuolinen joukko erilaisia ammattimaisia ja teknisiä organisaatioita, jotka edistävät tiedon avointa vaihtoa ja yhteistä oppimista ajankohtaisten teknisten ja yritysmaailman haasteiden suhteen. Ajan myötä alueesta tuli myös edelläkävijäasiakkaiden ja -toimittajien tiivis keskittymä, mikä saa uudet startup-yritykset oppimaan ja kehittämään nopeasti. Luonnollisesti Piilaakso hyötyy myös Yhdysvaltain kansallisen talouden hyvin toimivista pääomamarkkinoista, oikeusvaltiosta, intellektuaalisista omistusoikeuksista ja muista yrittäjyyttä tukevista instituutioista (kuten konkurssilainsäädännöstä). Piilaakson mallia muualla kopioivilta päätöksentekijöiltä jää usein näkemättä näiden kansallisten instituutioiden merkitys. (Ks. myös Bresnahan, Gambardella ja Saxenian 2001.)

Piilaakson ekosysteemi jatkaa epätavallisen korkean yrittäjyyden asteen ja yritysten vaihtuvuuden tukemista. Vuosien 1995 ja 2012 välillä aloitti kunakin vuonna 10 000–25 000 uutta yritystä. Samaan aikaan

5 000–15 000 yritystä lopetti. Lisäksi startup-yritysten sijaintipaikka on vaihtunut: 1990-luvun alussa valtaosa uudesta yritystoiminnasta keskittyi South Bayn alueelle (Palo Alton ja San Josen väliin), mutta vuoteen 2010 mennessä startup-yritysten määrä oli kasvanut ja niitä oli ympäri San Franciscon lahden aluetta. Esimerkiksi San Franciscon kaupunki, joka on Piilaakson historiassa nähty etäisenä sen ytimestä, on nykyisin kaikkein suosituimpia uuden yrittäjyyden sijoittumispaikkoja.

Uuden yrityksen tarvitsema pääoma on aiemmin edellyttänyt perittyä varallisuutta tai valtion tukea, mutta Piilaakson riskisijoittamisen malli takaa, että hyviä ideoita omaavat ryhmät saavat rahaa uusien tuotteiden, prosessien ja palvelujen kehittämiseen. Samalla ne jakavat sekä investointien riskit että voitot. Viimeisen kymmenen vuoden aikana alueen startup-yritykset ovat saaneet säännöllisesti 30–40 prosenttia kaikesta Yhdysvaltain ja 20 prosenttia koko maailman riskisijoitusrahasta. Vuonna 2011 se tarkoitti 11 miljardia dollaria ja 1 077 sopimusta (Bay Area Council Economic Institute 2012). Lisäksi bisnesenkelit antoivat alkuvaiheessa oleville uusille yrityksille 50 miljardia dollaria (luultavasti paljon enemmänkin, sillä bisnesenkelien rahoitusta ei dokumentoida kovin hyvin). Alue hyötyy positiivisesta noidankehästä, kun bisnesenkelit ja riskisijoittajat tukevat kokeiluja, innovaatioita ja varallisuuden luomista, jotka puolestaan lisäävät rahoittajien aktiivisuutta. Myös epäonnistumisten korkea osuus (vain yksi yritys 20:stä menestyy) rahoitusta saaneiden startup-yritysten joukossa tukee sekä yksilöllistä että kollektiivista oppimista alueella ja varmistaa, että uusien yritysten keskimääräinen taso paranee ajan mittaan.

Tämä ei tarkoita, että alueella olisi vain pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Pieni joukko jokaisen teknologiasukupolven uusista yrityksistä kasvaa oman sektorinsa maailmanlaajuiseksi johtajaksi. Aloittamisten ja lopettamisten suuri määrä kuitenkin varmistaa jatkuvan vaihtuvuuden alueen huippuyritysten asemassa. 1980-luvulla neljä suurinta yritystä Piilaaksossa olivat Hewlett Packard (HP), Intel, National Semiconductor ja Memorex. Vuonna 2002 neljän suurimman joukossa olivat Cisco ja Sun, joista kumpaakaan ei ollut olemassa kaksikymmentä vuotta aiemmin, sekä HP ja Intel. Vuoden 1982 kahdestakymmenestä suurimmasta yrityksestä kahdeksan ei ollut toiminnassa enää vuonna 2002. Vastaavasti viisi 20 suurimman joukossa vuonna 2002 ollutta yritystä ei ollut aloittanut vie-

lä 1982. Vuonna 2010 Apple oli liittynyt neljän suurimman joukkoon ja ensimmäistä kertaa kymmenen suurimman joukossa olivat sellaiset yritykset kuin Google ja eBay. Tämän päivän jättiyrityksiin kuuluvat Pixar, Genentech, Facebook, LinkedIn, Yelp, Twitter ja Zynga. Toisinaan uusi yrityssukupolvi jättää entiset suuruudet varjoonsa, joskus taas toimii niiden kanssa samanaikaisesti. Yritysostojen ja lopettamisten kautta paikallisille työmarkkinoille tulee uusia kokeneita työntekijöitä ja johtajia.

Yhdistäminen luo innovaatioita

Piilaakson innovatiivisuus on seurausta toisaalta yritysten osaamisen voimakkaasta erikoistumisesta ja toisaalta erikoisosaamisen yhdistämisestä usein ennalta arvaamattomalla tavalla. Erikoistuminen varmistaa resurssien kohdentamisen ja korkean laadun, yhdistymiset puolestaan kokeilut ja innovaatiot. Innovaatioita koskevien keskustelujen lähtökohtana – usein epäsuorasti – on käsitys, että yritykset, alueet ja kansakunnat seuraavat tiettyä teknologista kehityskaarta. Se saa poliitikot keskittämään resurssit tietyille teknologian tai teollisuuden aloille: bioteknologiaan, nanoteknologiaan jne. Tällainen lähestymistapa leimaa myöhään teollistuneiden maiden, kuten Japanin ja Korean, taloudellisia menestystarinoita. Siirtämällä poliittisen tuen ja investointien avulla teknologiaa vakiintuneille teollisuudenaloille, kuten teräs- ja autoteollisuuteen, nuo maat pystyivät saavuttamaan teknologian eturintaman. Niiden kustannus- ja mittakaavaedut yhdessä asteittain kasvavan mutta yhä merkittävämmäksi käyvän tuotekehityksen kanssa takasivat maiden menestyksen globaalissa kilpailussa.

Se aikakausi on kuitenkin mennyttä. Globalisaatio ja tietotekniikan vallankumous tarkoittavat, että tekninen tieto, olipa se käsitteellistä tai hiljaista tietoa, leviää paljon nopeammin kuin aiemmin. Vaikka jotkin paikat saattavat saada tilapäistä kilpailuetua uuden toiminnan edelläkävijöinä tai alhaisten tuotantokustannusten vuoksi, pysyvää etua niistä ei ole. Läpimurtoja voi tapahtua missä tahansa, mutta niitä saatetaan myös jäljitellä nopeasti. Kokemukset Piilaaksossa viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana viittaavat siihen, että onnistuneet innovaatiot edellyttävät pikemminkin muuttuvien kykyjen uudenlaisia yhdistelmiä kuin yhden tietyn kykyosajoukon hallintaa.

Vertikaalinen erikoistuminen (pirstoutuminen) on ollut selvää alueen

varhaisista vuosista lähtien. Yhteiskunnallinen työnjako eli työn jakautuminen yritysten välillä, ei niiden sisällä, muuttuu yhä monimutkaisemmaksi, kun yksittäiset yritykset tunnustelevat uusia markkinarakoja ja osien, tuotteiden ja palvelujen uusista yhdistelmistä syntyy täysin uusia ja erikoistuneita sektoreita. Puolijohdeteollisuus tarjoaa valaisevan esimerkin. Saman yrityksen puitteissa eri tuotantovaiheita hoitaneet puolijohdekomponenttien valmistajat alkoivat 1970-luvulla poikia erikoistuneita laitevalmistajia. Pian laitevalmistuksen eri puoliin erikoistuneita yrityksiä oli satoja. Keskittymällä vain yhteen valmistusprosessin yksittäiseen laitteeseen tai vaiheeseen nämä erikoistuneet yritykset pystyivät kehittymään enemmän kuin olisi ollut mahdollista yrityksessä, joka yrittää hoitaa sekä laitekehityksen että teollisuustuotannon.

Myöhemmin tällaista metallitehtaan mukana tulevaa yrittämistä ilmaantui Taiwaniin ja mikrosirujen suunnittelu erkani niiden valmistuksesta. Näin syntyi uusi sukupolvi erikoistuneita itsenäisiä sirujen kehittäjiä, jotka saattoivat tehdä kokeiluja uusilla ominaisuuksilla ja malleilla, koska heillä ei ollut vaivoinaan suuren metallitehtaan kuluja ja käyttöön liittyviä haasteita. Keskittymällä yhä kapeampiin prosessin osiin kukin saattoi tehdä uudistuksia omalla alueellaan, ja tekemällä yhteistyötä muiden erikoisosaajien kanssa he oppivat yhdessä ja joissain tapauksissa loivat kokonaan uusia tuotteita ja markkinoita.

Tällainen prosessi tuo erikoistujille myös uusia asiakkaita ja kumppaneita perinteisen kilpakenttänsä ulkopuolelta: sirusuunnittelijat, jotka aluksi tekivät töitä vain suurille siruvalmistajille, alkoivat suunnitella siruja teleliikenteeseen, sen jälkeen kuluttajaelektroniikkaan ja tietokoneisiin ja lopulta jopa autoteollisuudelle, matkapuhelinvalmistajille jne. Näin puolijohdeteollisuus kasvoi 1970-luvun alle kymmenestä yrityksestä 2000-luvun tuhansiin itsenäisiin tuottajiin ympäri maailmaa. Erikoistumiset ja yhdistymiset kiihdyttivät innovaatioiden tahtia Piilaaksossa ja antoivat alueen yrityksille merkittävän edun suhteessa suurempina kokonaisuuksina toimiviin kilpailijoihinsa muissa osissa maata ja maailmaa (Saxenian 2006).

Nykyisin Piilaakson ekosysteemi rohkaisee kokeiluihin erilaisilla ongelmanratkaisuilla, mikä voi vaikuttaa epätaloudelliselta mutta takaa monenlaisten teknisten vaihtoehtojen etsinnän, joista kilpailun kautta valikoituvat parhaat. Tietokonemaailma on viime vuosikymmeninä

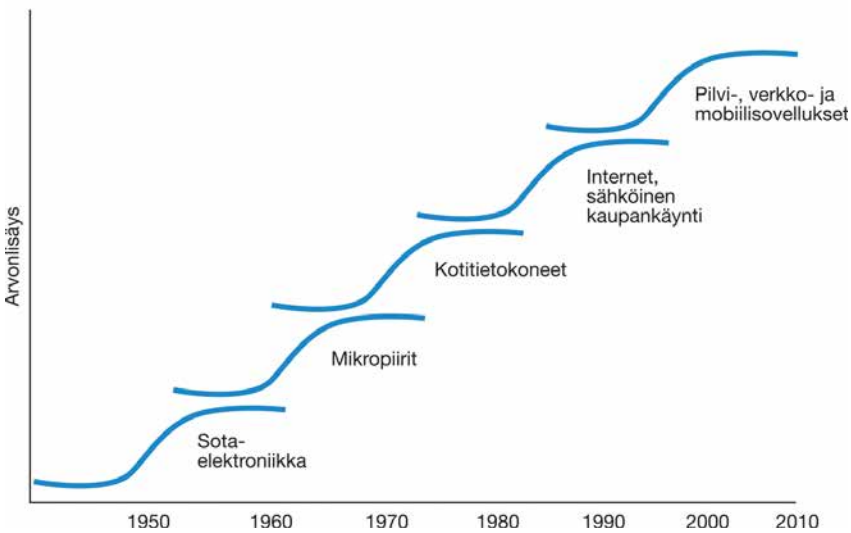
muotoutunut uudelleen yritysten kilpaillessa osien (mikroprosessorien, erikoispiirien, näyttöjen, virtalähteiden jne.) parantelussa tai yhdistelemisessä pienentämällä niitä ja/tai koko laitteita ja lisäämällä laitteisiin uusia ominaisuuksia, kuten kameroita tai radioyhteyksiä. Applen iPod, iPhone ja iPad edustavat pidemmälle vietyä yhdistelemistä ja laitteiden ja ohjelmien välistä läheistä kokonaisuutta selvästi erottuvine uusine malleineen ja palveluineen. Verkkosovellusten uusin sukupolvi – selaimet, hakukoneet, sosiaalinen verkostoituminen – yhdistelee niin ikään vastaavanlaisia osia, muun muassa ohjelmointikieliä, protokollia, standardeja, ohjelmistokirjastoja ja tuottavuustyökaluja (Varian 2010).

Tällainen yhdistämisten kautta syntyvä innovaatiomalli jatkaa rajojen sekoittamista eri sektorien välillä: pöytätietokone, kannettava tietokone, mobiililaitteet, tietojenkäsittely, viestintä, viihde jne. Maailmassa, jossa rajat eri sektoreiden välillä käyvät yhä hämärämmiksi, arvokkain taito on kyky yhdistellä muuttuvia ominaisuuksia sen sijaan, että hallitsisi jonkin tietyn osa-alueen. Se tarkoittaa, että teknologian ja toimialojen kehitystä ei voi ennustaa, ja se selittää myös vaikeudet, joita Nokia on viime vuosina kohdannut. Kun Nokia keskittyi optimoimaan puhelimiensa laajamittaisen tuotannon, Applen ja Googlen kaltaiset yritykset yhdistelivät puhelinlaitteisiin uusilla tavoilla tietotekniikkaa, puhelintekniikkaa, Internetiä ja viihdettä.

Kaavio Piilaakson teknologisesta kehityksestä kuvaa innovaatioiden ja kilpailun painopisteen muuttumista sekä tuottavuuden kasvua. Teollisuuden polttopiste siirtyi 1960- ja 1970-lukujen puolustusteollisuudesta ja mikropiirien tuotannosta 1980-luvun tietokonelaitteisiin ja ohjelmistoihin ja viime vuosikymmeninä lopulta tietopainotteisempiin toimintoihin Internetin ja pilvipalveluiden muodossa. Kehitys on liitetty yhä kasvavaan arvonlisään työntekijää kohti laskettuna. Toiminnot, jotka alun perin olivat uraauurtavia Piilaaksossa – mikrosirujen kokoaminen, tietokoneiden valmistus ja kokoaminen sekä ohjelmistopalvelut – tyypillisesti standardoitiin ja sijoitettiin alhaisempien kustannusten maihin. Korkeiden kustannusten alueelle jäivät vain korkeimman arvonlisäyksen toiminnot. Vaikka jälkeenpäin onkin mahdollista kuvata kunkin vuosikymmenen vallitsevia tuotteita ja teknologioita, parhaimmatkaan ennustajat eivät kykene näkemään tulevaisuuden innovaatioaaltoja.

Työvoiman tuottavuus on ollut Piilaaksossa useiden vuosikymmen-

Taulukko 1: Piilaakson teknologinen kehitys

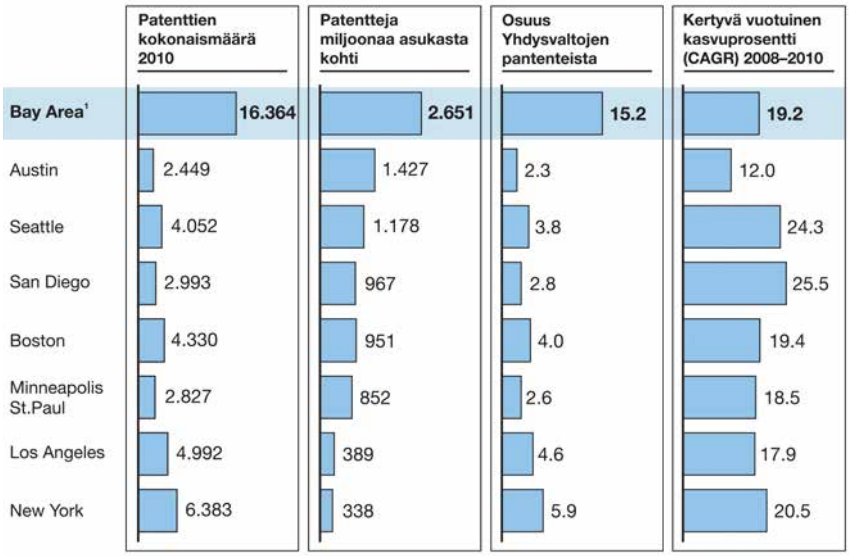

ten ajan suurempaa kuin muualla Yhdysvalloissa, ja viime vuosina se on myös kasvanut nopeammin kuin muualla. Vuonna 2010 Piilaakson tuottavuus oli 147 000 dollaria työntekijää kohti, mikä ylittää selvästi Yhdysvaltojen keskiarvon 105 000 dollaria ja on korkeampi kuin muilla vastaavilla alueilla, esimerkiksi Seattlessa (124 000) ja Bostonissa (119 000). Myös keskipalkat ovat nousseet huomattavasti nopeammin kuin muualla maassa. Vuonna 1981 San Franciscon lahden alueen keskipalkat olivat noin 16 prosenttia muuta maata korkeammat, mutta vuonna 2010 jo 52 prosenttia korkeammat. Ero heijastuu tuloihin: kotitalouksien mediaanitulo vuonna 2010 oli San Franciscon lahden alueella 82 500 dollaria eli 37 prosenttia muuta osavaltiota ja 41 prosenttia koko maata korkeampi (Bay Area Council Economic Insitute 2012; Collaborative Economics 2013).

Silmiinpistävin mittari Piilaakson innovaatiokapasiteetista on alueen suhteettoman suuri ja koko ajan kasvava osuus Yhdysvalloissa rekisteröidyistä patenteista. Vuonna 1990 Piilaaksossa rekisteröitiin noin neljä prosenttia kaikista Yhdysvaltojen patenteista ja neljäsosa Kalifornian

patenteista. Vuonna 2011 alueella rekisteröitiin 15 prosenttia koko maan ja puolet Kalifornian patenteista. Vuonna 2010 San Franciscon lahden alueella rekisteröitiin 2 651 patenttia miljoonaa asukasta kohti, lähes kaksi kertaa niin paljon kuin toisella sijalla olevassa Austinissa, jossa patentteja rekisteröitiin 1 427 (Seattlessa niitä rekisteröitiin 1 178, Bostonissa 951 ja New Yorkissa 338). San Franciscon lahden alueella asuu vain 2,3 prosenttia Yhdysvaltain väestöstä, mutta sieltä tulee 15,2 prosenttia kaikista maan patenteista ja luku on viime vuosina noussut 20 prosenttia joka vuosi (Collaborative Economics 2013; Bay Area Economic Council Institute 2012a, b, c).

Taulukko 2: San Franciscon alue on myönnettyjen patenttien määrässä yhä muita alueita edellä

[1]San Franciscon San Josen metropolialueet

LÄHDE: U.S. Patent and Trademark Office: U.S. Census Bureau; Bay Area Council Economic Institute and McKinsey & Company analysis

Piilaakson talouden teolliset ja ammatilliset profiilit jatkavat myös kehittymistään. 1980- ja 1990-luvuilla paikallisen talouden moottori oli tietokonelaitteiden ja -ohjelmistojen kehitys. Nykyään alueen talouden ydintä ovat asiantuntija- ja tutkimuspalvelut, tekniset palvelut sekä tietopalvelut (Internet). Vertailutietojen mukaan alue on Yhdysvaltojen muihin osiin verrattuna voimakkaasti erikoistunut kolmelle innovaatiovetoiselle sektorille: tietoon, tietokoneiden ja elektroniikan valmistukseen ja asiantuntija- ja tutkimuspalveluihin. Nuo kolme sektoria kattavat noin 30 prosenttia alueen taloudesta (kun niiden osuus koko Yhdysvalloissa on 15 prosenttia), mutta vuodesta 2005 lähtien 100 prosenttia talouden kasvusta.

Taulukko 3: San Franciscon lahden alue erikoistuu muuhun maahan verrattuna yhä enemmän tietokoneiden valmistukseen sekä informaatio- ja asiantuntijapalveluihin

Toimiala	2005 Prosenttia alueen reaalisesta BKT:sta	2005 Prosenttiero koko maan osuuteen[1]	2010 Prosenttia alueen reaalisesta BKT:sta	2010 Prosenttiero koko maan osuuteen[1]
100%	= $395 milj.		$419 milj.	
Rakentaminen	4.5	-0.4	3.0	-0.3
Koulutus	1.0	0	0.9	0
Terveyspalvelut	5.2	-1.4	5.6	-1.6
Rahoituspalvelut	22.4	1.8	20.2	-1.4
Tietopalvelut	**6.9**	**2.2**	**8.2**	**3.0**
Vapaa-ajan palvelut	3.7	-0.1	3.3	-0.1
Tietokone- ja elektroniikkatuotteiden valmistus	**5.7**	**4.2**	**9.2**	**6.9**
Muu tuotanto	8.9	-2.0	9.1	-0.4
Asiantuntija-, tutkimus- ja tekniikkapalvelut	**11.1**	**4.2**	**12.0**	**4.7**
Tukkukauppa	4.6	-1.2	4.9	-1.4
Vähittäiskauppa	6.1	-0.5	5.4	-0.9

[1] Positiivinen luku kertoo, että kyseiseltä toimialalta tulee suurempi osa alueen BKT:sta kuin koko maassa.

Kun alueen yritykset etsivät yhä korkeamman lisäarvon toimintoja, ne tarvitsevat entistä paremmin koulutettua työvoimaa. Nykyisin alueella on eniten ihmisiä, joiden työ liittyy tietokoneisiin, matematiikkaan, tietojärjestelmäarkkitehtuuriin ja insinööritieteisiin – ammattialat ovat alueella kolme kertaa yleisempiä kuin koko Yhdysvaltojen taloudessa. Myös liikkeenjohtoon, kaupankäyntiin ja rahoitukseen liittyviä ammatteja on 50 prosenttia enemmän kuin koko maassa. Tämä heijastuu suhteellisen korkeana koulutustasona, mikä ei liene yllätys. Vuonna 2010 San Franciscon lahden alueen työntekijöistä 46 prosentilla oli vähintään kandidaatin tutkinto, kun koko maassa luku oli 28 prosenttia. Alue on maan parhaiten koulutettua metropolialuetta, ja lisäksi sen etumatka on ollut kasvussa. Vuosina 1990–2010 vähintään kandidaatin tutkinnon suorittaneiden määrä kasvoi 36 prosentista 46 prosenttiin (Bay Area Economic Insitute Council 2012a).

Työvoimamarkkinoiden globalisoituminen

Piilaakson tutkimus- ja innovaatioekosysteemi on jo yli viidenkymmenen vuoden ajan houkutellut »parhaat ja älykkäimmät» muualta Yhdysvalloista ja yhä enemmän myös ulkomailta. Nykyisin alue ylpeilee moninaisella ja syvällisellä tietotaidolla. Se näkyy koulutustasossa, jonka ohi menee vain yksi kaupunki Yhdysvalloissa, Boston. 1970- ja 1980-luvuilla alueen työvoima lisääntyi, kun alue veti puoleensa kotimaisia insinööritieteiden osaajia ja tutkijoita eri puolilta maata. Vuoden 1990 jälkeen Piilaakson yritykset ovat kasvaneet pääasiassa houkuttelemalla alueelle Yhdysvalloissa opiskelleita mutta muualla syntyneitä osaajia. Vuonna 1970 vain 15 prosenttia alueen tutkijoista ja insinööreistä oli ulkomaalaistaustaisia, pääasiassa Kanadasta ja Euroopasta lähtöisin olevia. Vuonna 2000 ammattitaitoa vaativasta työvoimasta 53 prosenttia oli ulkomaalaistaustaista, ja vuonna 2011 osuus oli 64 prosenttia (ylivoimainen enemmistö on Kiinasta ja Intiasta, mutta tulijoita on kaikkialta maailmasta). Tällä hetkellä alueen korkeasti koulutetun työvoiman nettokasvu johtuu käytännöllisesti katsoen kokonaan maahanmuutosta. Näillä maahanmuuttajilla on erityisesti luonnontieteiden, teknologian, insinööritieteiden sekä johtamisen korkeakoulututkintoja. He ovat olleet vähintään yhtä aktiivisia yritysten perustajina kuin alueen syntyperäiset amerikkalaiset sekä kontribuoineet samoin teknologisten in-

novaatioiden tekijöinä sekä alueen työllisyyden ja talouskasvun luojina (Saxenian 1999). Maahanmuuttajien erilaisten taustojen luoma moninaisuus on myös kontribuoinut alueen paikallisten yritysten luovuuteen.

Vaikka Intian ja Taiwanin kaltaiset köyhät maat aluksi valittivat, että ne menettivät lahjakkaimmat tutkijansa ja insinöörinsä Yhdysvalloille, viestiyhteyksien ja matkojen laskevat hinnat ovat saaneet tilanteen vaikuttamaan pikemminkin »aivojen kierrätykseltä» kuin aivovuodolta. Ulkomaalaissyntyiset insinöörit matkustavat säännöllisesti Yhdysvaltojen ja oman kotimaansa välillä ja ovat panneet alulle uusia teknologia- ja yrityskeskuksia aiemmin kehittymättömille alueille (Saxenian 2006). Niinpä pienimmätkin yritykset ovat nyt osa maailmanlaajuista arvoketjua ja niillä on toimintaa ja kumppaneita ympäri maailmaa. Hyvä esimerkki on iPadin globaali tuotantoketju. Tuotesuunnittelu, tietojärjestelmäarkkitehtuuri ja ohjelmistotuotanto pysyvät Yhdysvalloissa, mutta yritys saa flash-muistin Samsungilta (Koreasta) ja Toshibalta (Japanista), nestekidenäytöt LG:ltä (Koreasta) ja Innoluxilta (Taiwanista), lopullisen kokoamisen HonHailta (Taiwanista) ja kosketusnäytöt Wintekiltä ja Sintek Photonicsilta (molemmat Taiwanista).

Globalisaatio on ollut Piilaaksolle kaksiteräinen miekka. Alue on säilyttänyt paikallisen lahjakkuuspohjansa, avannut uusia markkinoita, löytänyt uusia matalan kustannustason taito- ja lahjakkuusreservejä ja tarjonnut samalla yrityksille uusia yhteistyötahoja. San Franciscon lahden alue on nykyisin Yhdysvaltojen neljänneksi suurin vientialue, ja sen läheisyys ja vahva kauppasuhde nopeasti kasvavien Aasian talouksien kanssa tukee pitkäaikaista kaupan kasvua (Bay Area Council Economic Institute 2012a). Alueen suurimmat vientimaat ovat suurimmasta pienimpään lueteltuna Taiwan, Japani, Singapore, Hong Kong, Etelä-Korea ja Kiina. Ne investoivat kuitenkin voimakkaasti kotimaiseen tutkimukseen, koulutukseen ja infrastruktuuriin ja värväävät omia kykyjään aktiivisesti takaisin kotiin. Vaikka tiedotusvälineissä usein liioitellaan päinvastaisen aivovuodon uhkaa, totuus kuitenkin on, että Piilaakso joutuu kilpailemaan yhä kovemmin Aasian ja Euroopan kasvavien talousalueiden kanssa tärkeimmästä resurssistaan, lahjakkuudesta, samoin kuin teknologisesta johtoasemastaan ja markkinajohtajuudestaan.

Piilaakson talouskehitys riippuu siitä, vetääkö alue jatkossakin puoleensa maailmanluokan ammattilaisia, yrittäjiä ja heidän perheitään eri

puolilta maailmaa. Piilaakso on kuitenkin yksi kalleimmista metropolialueista Yhdysvalloissa. Asuntojen hinnat ovat kolmanneksi kalleimmat koko maassa (edellä ovat vain New York ja Honolulu), ja ne nousevat nopeammin kuin muilla kaupunkialueilla. Liittovaltion hallitus on rajoittanut viisumeita, jotka sallivat työnantajien rekrytoida ammattitaitoisia ulkomaalaissyntyisiä työntekijöitä. Lisäksi monet niistä asioista, jotka ennen houkuttelivat huippukykyjä alueelle – luonto, laadukas koulutus, moderni infrastruktuuri ja tehokkaat palvelut, kuten poliisi, sairaalat ja yhteiskunnan tukijärjestelmät – ovat heikkenemässä budjettikriisin aiheuttamien jatkuvien leikkausten takia. Raportissa, jossa esitetään yhteenveto Silicon Valley Leadership Groupin (2013) tekemästä tutkimuksesta, todetaan:

> *Osavaltion heikkenevä infrastruktuuri, joka näkyy muun muassa julkisessa koulutuksessa ja liikenteessä, on lisännyt vaikeuksia palkata parasta työvoimaa, löytää heille asunto ja kouluttaa heidän lapsistaan tulevaisuuden huippuluokan työvoimaa.*

Pysähtynyt työllisyyskehitys ja kasvava eriarvoistuminen

Piilaakso talous alkoi toipua lamasta vuonna 2010 ja osoittaa nyt tyypillisiä merkkejä elinvoimaisen kasvun uudesta alusta: startup-yrityksiä perustetaan aktiivisesti, työmarkkinat ovat kireät ja palkat ja vuokrat nousevat. Työllisyyden kasvu San Franciscon alueella vuosina 2010–2012 päihitti sekä osavaltion että koko maan kasvuvauhdin, vaikka julkinen sektori, jossa työpaikkojen menetys oli huomattava, ei olekaan vielä toipunut lamasta. Siitä huolimatta alueen työllisyys on alle vuoden 2000 huipputason, ja työttömyys on sitkeästi korkealla, seitsemässä prosentissa. Toisin sanoen yksityinen sektori ja henkeä kohti laskettu BKT jatkavat kasvuaan, mutta se ei näy työllisyyden kasvuna.

Paikalleen pysähtynyt työllisyysaste on saanut seurakseen yhä epätasaisemmaksi käyvän tulonjaon, mikä vastaa kehitystä muilla suurkaupunkialueilla Yhdysvalloissa. Korkeakoulututkinnon puuttuminen merkitsee San Franciscon talousalueella nykyisin huomattavaa puutetta. Kun mediaanitulo vuosina 2007–2011 akateemisen tai ammattikorkeakoulutasoisen tutkinnon suorittaneilla nousi, vähemmän kuin

kandidaatin tutkinnon suorittaneilla se putosi merkittävästi. Alueen latinalaisamerikkalainen ja afroamerikkalainen väestö, jonka koulutustaso on matala, on kärsinyt tilanteesta suhteettomasti. Vain 23 prosentilla latinalaisamerikkalaisista ja 12 prosentilla afroamerikkalaisista on vähintään kandidaatin tutkinto, kun aasialaistaustaisella ja valkoisella väestöllä se on yli puolella. Edellä mainitun lyhyen nelivuotisjakson aikana latinalaisamerikkalaisten tulot putosivat 5 ja afroamerikkalaisten 18 prosenttia. Tällä hetkellä mediaanitulo korkeakoulututkinnon suorittaneilla on viisi kertaa suurempi kuin niillä, joilla tutkintoa ei ole (Collaborative Economics 2013).

Tulonjakotilastojen »keskitaso» puuttuu tällä hetkellä Piilaaksossa selvemmin kuin muualla maassa. Alueen korkeimmin koulutettujen työntekijöiden tulot ja työpaikat lisääntyvät tasaisesti, mutta matalan koulutustason töissä palkat eivät nouse (joskin pärjäävät vertailussa hyvin maan muille alueille). Sen sijaan työmahdollisuudet palkkahaitarin keskivaiheilla ovat ajan oloon vähentyneet. Vuonna 2010 alueen kotitalouksien mediaanitulo oli vain hiukan yli 76 000 dollaria. Alhaisen tulotason kotitalouksissa, joiden mediaanitulo oli alle 38 000 dollaria, oli tuolloin enemmän työntekijöitä kuin keskituloisissa eli mediaanituloiltaan välille 36 000–61 000 dollaria sijoittuvissa kotitalouksissa (Bay Area Council Economic Institute 2012b).

Alueen matala- ja keskituloiset työntekijät keskittyvät neljälle matalapalkka-alalle: vähittäiskauppaan, terveydenhoito- ja sosiaalialalle, majoitus- ja ravintolapalveluihin sekä teollisuuteen, erityisesti kahdelle ensin mainitulle. Valtaosa noiden alojen työntekijöistä toimii ammateissa, jotka liittyvät hallinto- ja tukipalveluihin, myyntiin sekä ruoan valmistukseen ja tarjoiluun. Matalan tulotason kotitaloudet ovat koko väestöpohjaan verrattuna lähes kaksi kertaa todennäköisemmin afroamerikkalaisia ja 50 prosenttia todennäköisemmin latinalaisamerikkalaisia kuin valkoihoisia tai muuta henkikirjoituksessa huomioitua syntyperää (aasialaisia, Tyynenmeren saarten asukkaita tai Amerikan alkuperäisasukkaita). He ovat todennäköisemmin nuoria (valtaosa on alle 36-vuotiaita), ja heillä on matalampi koulutus kuin alueen väestöllä keskimäärin. Vuonna 2011 lukion suoritti loppuun 87 prosenttia aloittaneista, mutta jatko-opiskelukelpoisuuden University of California - ja California State University -yliopistoihin sai afroamerikkalaisista ja latinalais-

amerikkalaisista opiskelijoista vain 23 prosenttia, kun aasialaisten kohdalla prosenttiosuus oli 72 ja valkoihoisten 55.

Tulonjako alueella on muuttunut epätasa-arvoisemmaksi viidentoista vuoden ajan. Vuosina 1980–1995 San Franciscon lahden alueen Gini-kerroin (joka mittaa epätasa-arvoa siten, että luku 1,0 kuvaa maksimaalista epätasa-arvoa) oli 0,48, joka on alle sekä Kalifornian (0,49) että koko Yhdysvaltojen (0,495) tason. 1990-luvun puolivälissä epätasa-arvo lisääntyi voimakkaasti ja jatkoi kasvuaan seuraavat 15 vuotta. Vuonna 2012 alueen Gini-kerroin (0,525) oli ohittanut sekä osavaltion (0,522) että koko maan (0,508). Vertailun vuoksi kerrottakoon, että esimerkiksi Tanskan Gini-kerroin on noin 0,25 kun taas Etelä-Afrikassa se on noin 0,70 (Bay Area Economic Council Institute 2012).

Kohoavat asuntojen hinnat kuormittavat alueen pieni- ja keskituloisia yhä pahemmin. Pienituloiset ovat pitkään sijoittuneet alueen perinteisiin keskuksiin – San Franciscoon, Oaklandiin ja Richmondiin – mutta nyt heitä painostetaan pois San Franciscosta, sillä teknologiset startup-yritykset sijaitsevat yhä useammin siellä. Myös alueen vuokrataso on korkeampi kuin koskaan, ja 46 prosenttia vuokralaisista käyttää yli 35 prosenttia tuloistaan vuokraan. Matala- ja keskipalkkaiset pakotetaan yhä useammin asumaan esikaupungeissa kaukana työpaikoistaan, jolloin heidän päivittäiset työmatkansa ovat keskimääräistä pidemmät. Tutkijat ennustavat työmatkatilanteen vain pahenevan, sillä siirtyminen perinteisistä joukkoliikenneväylien varrelle sijoittuvista työpaikkakeskittymistä korkeamman tulotason alueilla sijaitseviin henkilöautokeskeisiin yrityspuistoihin saattaa tehdä työmatkoista kannattamattomia alhaisen koulutustason työntekijöille, jotka työskentelevät vähäistä ammattitaitoa vaativissa työpaikoissa.

On helppo nähdä, miten matala- ja keskipalkkaiset kotitaloudet ovat erityisen huonossa asemassa korkeiden asumiskustannusten, huonosti hoidettujen ja ruuhkaisten teiden, huonolaatuisen koulujärjestelmän ja puutteellisten korkeakouluinvestointien vuoksi. Ongelma on kuitenkin merkittävä myös teknologiayrityksille, jotka kärsivät ammattitaitoisen työvoiman puutteesta ja joiden on edelleen houkuteltava sitä alueen ulkopuolelta.

Asuminen erillisillä korkean tulotason asuinalueilla estää monia kotitalouksia kokemasta budjettileikkausten pahimpia vaikutuksia ja varmistaa heille pääsyn hyviin kouluihin, hyvin pidetyille teille ja hyvin

hoidettuihin puistoihin sekä tarjoaa korkealaatuisen terveydenhuollon ja kaupunkipalvelut. Liikenteeseen liittyviä ongelmia ei kuitenkaan ole mahdollista ratkaista yksityisesti. Julkisen liikennejärjestelmän ydin on kaupunkien keskustoissa, joissa työpaikat vähenevät, kun taas työpaikkojen kasvu on levinnyt ja hajautunut. Alle puoleen alueen työpaikoista pääsee tällä hetkellä junalla, bussilla tai pikaraitiovaunuilla. Julkisen liikenteen osuus kaikesta työmatkaliikenteestä onkin vain alle 11 prosenttia.

Yksi vaihtoehto on yksityistäminen. Piilaakson yritykset tarjoavat usein työntekijöilleen esimerkiksi aterioita, liikuntavälineitä ja muita palveluja. Joukko teknologiayrityksiä on hiljattain aloittanut järjestelyn, jota kuvataan »yksityisten bussien vaihtoehtoiseksi joukkoliikenneverkostoksi, jossa WiFillä varustetut bussit kulkevat päivittäin San Franciscon läpi keräten työntekijöitä merkitsemättömiltä pysäkeiltä» ja vievät heidät joukkoliikennekaistoja pitkin kampuksilleen South Bayhin. Näin he voivat välttää ruuhkaiset moottoritiet ja riittämättömän julkisen liikenteen. Elokuussa 2012 kuusi yritystä tarjosi bussipalveluja, joita käytti päivittäin arviolta 35 000 työntekijää. Pelkästään Google ajaa päivittäin noin 150 matkaa kaikkialla kaupungissa. Erään raportin arvion mukaan yksityiset bussit kuljettavat noin kolmanneksen siitä määrästä, jonka julkinen vaihtoehto Caltrain-juna päivittäin kuljettaa (Stamen Design 2012). Tällaista ratkaisua eivät useimmat alueen aloittavat tai vähemmän varakkaat yritykset kuitenkaan pysty työntekijöilleen tarjoamaan.

Väestötilastojen ennustama kehitys tuo esiin tällaisen strategian rajat. Seuraavan kahdenkymmenen vuoden aikana nykyinen työvoima jää eläkkeelle (mukaan lukien suuret ikäluokat, jotka ovat pääasiassa korkeakoulutettuja) ja aasialaista ja latinalaisamerikkalaista alkuperää olevat työntekijät muodostavat entistä suuremman osan alueen väestöstä. Vuosina 2010–2020 alueen avoimista työpaikoista noin 60 prosenttia tulee olemaan jo olemassa olevia työpaikkoja, jotka tullaan täyttämään uudelleen uusien työpaikkojen syntymisen sijaan. Niihin tarvitaan todennäköisesti korkeammin koulutettuja työntekijöitä kuin aiempi sukupolvi oli. Mistä he tulevat, kun paikalliset työnantajat valittavat jo nyt pulaa kyvykkäistä työntekijöistä? Todennäköisimmin työnantajat palkkaavat sekä paikallisia että ulkopuolisia työntekijöitä – kuten ennenkin. Ensimmäisessä tapauksessa heidän on tarjottava alueen nuorille korkealaatuista koulutus-

ta tai työharjoittelua ja taattava riittävän edulliset asunnot, joukkoliikenne ja julkiset palvelut. Vaihtoehtoisesti heidän täytyy varmistaa, että alue vetää jatkossakin puoleensa lahjakkaita työntekijöitä perheineen muilta alueilta, joilla on tarjota halvempaa asumista, hyviä kouluja, korkeatasoisia yliopistoja, huippuluokan yhdyskuntarakenne ja puhdas ympäristö. Se edellyttää lyhyesti sanottuna niiden poliittisten ja yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemista, jotka ovat heikentäneet koulutuksen, infrastruktuurin, asumisen ja elämisen laatua alueella.

Mitä seuraavaksi?

San Franciscon lahden alue on yhä teknologisten innovaatioiden kukoistava keskus. Paikallistalous, joka alkoi kehittyä Palo Altosta ja San Josesta, on nyt levinnyt kattamaan San Franciscon ja East Bayn ohella koko yhdeksän piirikunnan kokoisen alueen. Julkiset investoinnit infrastruktuuriin ja palveluihin, jotka olivat olennaisia Piilaakson talouden synnyn ja varhaisen kasvun tukemisessa, on kuitenkin lyöty laimin. Alueen koulutusta, liikennettä, asumista, yhdyskuntarakennetta ja ympäristöä koskevat haasteet edellyttävät poliittisia ja yhteiskunnallisia uudistuksia. Ongelmien luonne on kyllä paikallisten poliittisten johtajien, yritysten, kaavoittajien ja aktivistien tiedossa, jotka kaikki ovat todenneet ongelmat tai osan niistä.

Silicon Valley Leadership Group, San Josessa sijaitseva politiikan ja liike-elämän yhteenliittymä, pitää tärkeimpinä kehityskohteina koulutusta, energiaa, ympäristöä, terveyttä, asumista, maankäyttöä, liikennettä sekä asuinyhteisöjä – asioita, jotka »vaikuttavat talouden tilaan ja elämänlaatuun Piilaaksossa». Bay Area Council, liike-elämän ja politiikan yhteistoimintaelin San Franciscossa, on perustanut Bay Area Council Economic -instituutin (BACEI), joka edustaa julkis-yksityistä yhteistyötä liike-elämän, hallinnon, työvoiman ja korkeakoulujen välillä. Sen tehtävänä on varmistaa alueen »taloudellinen elinvoima ja kilpailukyky». Instituutti julkaisee säännöllisesti raportteja alueen talouden tilasta ja siihen liittyvistä aiheista, kuten kilpailukyvystä, kaupasta, infrastruktuurista sekä tieteestä ja teknologiasta. BACEI 2012 -raportti *The Bay Area – A Regional Economic Assessment*, paikallistaloutta tarkasteleva selonteko, tarjoaa perusteellista tietoa alueen talouskasvun lähteistä ja luonteesta sekä edessä olevista esteistä ja haasteista.

1990-luvulla San Franciscon lahden alueelle perustettiin yhteistyöelin Joint Policy Committee koordinoimaan suunnittelutyötä neljässä aluehallinnon yksikössä: the Association of Bay Area Governments (ABAG; alueen paikallishallitusten liitto), the Bay Area Air Quality Management District (BAAQMD; ilmansuojelusta vastaava erikoispiiri), the Bay Conservation and Development Commission (BCDC; San Franciscon lahden suojelutoimikunta) ja the Metropolitan Transportation Commission (MTC; liikennetoimikunta). Niiden johtokuntien jäsenet ja johtohenkilöstö tapaavat säännöllisesti Joint Policy Committeen alaisuudessa keskustellakseen yhteisistä huolenaiheista, kuten alueellisen talouden kehityksestä, ilmastonmuutoksesta, energiakysymyksistä ja ympäristön tilasta. Ryhmällä ei kuitenkaan ole toimivaltaa muuttaa tai kieltää mitään. Esimerkiksi MTC valvoo San Franciscon lahden liikennejärjestelmää, mutta järjestelmä koostuu 27 erillisestä viranomaistahosta, jotka on jaettu lukuisille toimivalta-alueille ja jotka eivät koordinoi palvelujaan, mikä johtaa tehottomaan päällekkäisyyteen ja tarpeettomaan monimutkaisuuteen ja epäilemättä vähentää julkisen liikenteen käyttöä alueella.

Vuonna 2008 Kalifornian senaatti hyväksyi lakiesityksen Senate Bill 375, jossa osavaltion kaikki metropolialueet määrättiin tekemään »kestävän yhdyskunnan toimintasuunnitelma», toisin sanoen yhtenäinen pitkän tähtäimen liikennesuunnitelma, jonka osana on maankäyttöä ja asuntorakentamista koskeva suunnitelma ja joka tukee talouskasvua, lisää asumisen ja liikkumisen vaihtoehtoja ja vähentää autoilun aiheuttamia kasvihuonekaasujen päästöjä. Laki sai neljä aluehallintoyksikköä muodostamaan vuonna 2010 OneBayArea-yhteenliittymän, jonka iskulause on: »San Franciscon lahden alueen elämänlaadun vaaliminen yhteisen suunnittelun avulla.» Alkuvuodesta 2013 ryhmä julkisti aluesuunnitelmaluonnoksen, josta kerättiin palautetta kaupungintaloilla ja julkisilla kuulemisilla. Suunnitelma hyväksyttiin heinäkuussa 2013, ja se on määrä päivittää neljän vuoden välein, kuten Senate Bill 375 määrää. Suunnitelma kertoo kasvavasta yhteistyöstä eri virastojen välillä, erityisesti ABAGin ja MTC:n. Se ei kuitenkaan muuta vallitsevaa hallintojärjestelmää, joka nojautuu yhtä asiaa varten perustettuihin paikallishallintoyksiköihin, eikä sillä myöskään ole toimivaltaa määrätä paikallishallintoa muuttamaan maankäyttöään alueellisten päämäärien mukaiseksi.

Joint Venture: Silicon Valley Network (JV:SV), Piilaaksossa vuonna 1993 kilpailukyvyn menettämisen pelossa perustettu yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöverkosto, on muuttuvien johtajuuksien myötä kasvanut ja kehittynyt. Sen keskeisenä tavoitteena on kuitenkin yhä saattaa yhteen liike-elämän, hallinnon, työvoiman, akateemisen maailman ja yhteiskunnan johtajat »tuottamaan analyysia ja toimintaa aiheista, jotka vaikuttavat alueemme talouteen ja elämänlaatuun». JV:SV julkaisee vuosittaista Piilaakson indeksiä, joka antaa tilastotietoa aluetasolla osavaltio- tai paikallistason sijaan. Niinpä alueen saavutuksia eri aikoina voidaan vertailla yksityiskohtaisten indikaattorien avulla seuraavilla osa-alueilla: ihmiset, talous, yhteiskunta, seutu ja hallinto. JV:SV on muista ryhmistä poiketen erillinen ja erityinen organisaatiomuoto (perinteisiin liike-elämän järjestöihin ja julkisiin toimielimiin verrattuna) ja voi sellaisena olla näkemyksissään melko innovatiivinen, mutta toisaalta sillä ei ole laillista toimivaltaa toteuttaa muutoksia. Sitä voisi ehkä pitää julkisena ajatushautomona, joka keskittyy alueelliseen – ei kaupungin, osavaltion tai koko maan – kehitykseen.

Piilaakson inhimillisen ja taloudellisen kehityksen tasapainon palauttamiseksi tarvitaan poliittisia muutoksia, joista kaksi tärkeintä ovat: luoda aluetason hallinnolle vahvemmat puitteet ja toisaalta uudistaa osavaltio- ja paikallistason hallintoelimiä siten, että niistä tulee nopeammin reagoivia ja tehokkaampia. Muutokset eivät ole keskenään ristiriitaisia, mutta muutoskohdat ovat erilaiset ja jotkin asiat voi olla parempi ratkaista vain toisen piirissä. Esimerkiksi osavaltio- ja paikallistason hallintoelinten uudistaminen ei ehkä ratkaise tehokkaasti ongelmia, jotka johtuvat kaupunkien välisistä verotulojen eroista, jotka puolestaan johtuvat erilaisista palvelutasoista ja myynti- ja liikekiinteistöjen veroista käydystä kilpailusta. Toisaalta paikallishallinnon uudistaminen ei ratkaise ongelmia, joiden juuret ovat osavaltion ja sen perustuslain toimimattomuudessa.

1990-luvulla epäonnistuttiin useissa yrityksissä luoda aluehallintoa tai vahvempaa alueellista määräysvaltaa San Franciscon lahden alueella. Niinpä alue on riippuvainen olemassa olevista yhden asian hallintoelimistä, eikä sillä ole keinoja tasapainottaa keskenään erilaisia tavoitteita ja yhtenäistää maankäytön, liikenteen ja ympäristönsuojelun suunnittelua alueen monissa erilaisissa kaupungeissa ja kunnissa. Uusi lä-

hestymistapa ei pyri luomaan yhtä ainoaa voimakasta alueellista hallintoelintä vaan ottamaan oppia muilta alueilta, joilla on käytössä erilaisia hallintomuotoja. Seuraavat ajatukset on otettu vuoden 2013 Piilaakson indeksin erikoiskatsauksesta, jonka tuottivat JV:SV ja Silicon Valley Community Foundation. Yksi lähestymistapa on keskittyä työvoiman kasvuun alueilla, jotka ovat olemassa olevissa kaupunkikeskustoissa ja työpaikka-alueilla joukkoliikenteen ulottuvilla – seuraten Washingtonin osavaltion kokemuksia. Toinen vaihtoehto, jonka esikuvana on Oregonin osavaltiossa sijaitseva Portland, tarkoittaisi suurempaa maankäytön suunnittelua, jotta varmistetaan riittävä asuntorakentaminen lähelle työpaikkakeskittymiä. Vaaleilla valittu elin, Metro, valvoo pitkän tähtäimen alueellista suunnittelua Portlandissa ja huolehtii kaupungin kasvun rajoista. Sen taustalla on vahva osavaltiolaki, ja se voi vaatia paikallista kaavoitusta, joka on linjassa koko alueen suunnittelun kanssa.

Seitsemän piirikunnan kaksoiskaupunkialue Minneapolis ja St. Paul on vuodesta 1975 lähtien jakanut osan paikallisista verotuloista hallintoalueidensa kesken. Kaikki alueen kunnat antavat 40 prosenttia myynti- ja liikekiinteistöverotulojen kasvusta alueelliseen rahastoon, josta raha jaetaan väestö- ja veropohjan perusteella takaisin. Verotulojen jakaminen vähentää hallintokuntien välistä nollasummakilpailua kaupallisesta ja teollisesta kehityksestä varmistamalla, että verotulojen kasvusta hyötyvät kaikki. Toiminta on osa monipuolista alueellista hallintoyksikköä, joka hallinnoi myös alueen bussiliikennettä, jätevesihuoltoa ja puistoja ja johtaa pitkäntähtäimen suunnittelua.

Eräs tavoite voisi olla alueen liikennetoimijoiden yhdistäminen samaan organisaatioon. Seattlessa alueen kolme piirikuntaa ovat perustaneet Washingtonin osavaltion valtuuttamina Sound Transit -viraston, joka suunnittelee ja ohjaa kaikkea alueellista raide- ja bussiliikennettä, mutta oman paikallisbussiliikenteensä kukin piirikunta hoitaa edelleen itse. San Franciscon lahden alueella voitaisiin seurata myös Portlandin, Toronton ja New Yorkin esimerkkiä – joissa kaikissa on luotu yksi yhtenäinen liikenneoperaattori – ja yhdistää alueen juna-, metro- ja bussiliikenteen hoito. Se parantaisi merkittävästi käyttäjäkokemuksia, kun julkisen liikenteen visuaalinen ilme, aikataulut, lippujen hinnat ja matkustajapalvelut yhtenäistettäisiin. Samalla helpotettaisiin verotulojen hallintaa.

Esimerkkejä on olemassa myös valmistautumisesta ilmastonmuutoksen aiheuttamaan merenpinnan nousuun. Floridan kaakkoisosan neljä piirikuntaa, joissa asuu 30 prosenttia osavaltion väestöstä, on sopinut yhteistyöstä toimintasuunnitelman laatimiseksi ilmastonmuutoksen varalle. Sopimus (the Southeast Florida Regional Climate Change Compact) valtuuttaa kehittämään strategioita, joilla koordinoidaan alueellista valmistautumista ja sopeutumista ympäristön muuttumiseen merenpinnan nousua arvioivien alueellisten karttojen avulla. Näin piirikunnat voivat valmistautua merenpinnan nousuun suunnittelemalla maankäyttöä mahdollisilla tulva-alueilla ja kartoittamalla tapoja rahoittaa rantaviivan yhdyskuntarakentaminen. Kaikki edellä mainitut lähestymistavat edellyttävät aluetason institutionaalisia muutoksia. Vaihtoehtoinen näkökulma on keskittyä uudistamaan olemassa olevia instituutioita.

Näkyvimpiä vastauksia talouskriisiin oli California Forwardin perustaminen vuonna 2008. Se on poliittisesti sitoutumaton voittoa tavoittelematon järjestö, joka »pyrkii tuomaan hallinnon lähemmäs ihmisiä ja ohjaamaan osavaltiota oikeaan suuntaan – eteenpäin». Järjestö toimii yhdessä paikallisten yhteisöjen kanssa, joita se pitää parhaina asiantuntijoina omien ongelmiensa ratkaisemisessa. Se pyrkii luomaan yhteyden tulevaisuutta uhkaavien ongelmien ja osavaltion hallinnon välille, jota se pitää »tehottomana, torjuvana ja kyvyttömänä korjaamaan itseään». Järjestö katsoo tehtäväkseen »toimia yhdessä kalifornialaisten kanssa ja auttaa luomaan 'fiksu' hallinto, joka on riittävän pieni kuuntelemaan, riittävän suuri tarttumaan todellisiin ongelmiin, riittävän fiksu käyttämään rahamme viisaasti niin hyvinä kuin huonoinakin aikoina ja riittävän rehellinen vastaamaan tuloksista». Erityisen päättäväisesti järjestö haluaa uudistaa suhdetta osavaltion ja paikallishallinnon välillä, niin että ne tekevät kaikkien kannalta parempaa yhteistyötä.

California Forwardin perusti viisi suurta kalifornialaista rahastoa: The California Endowment, The Evelyn and Walter Haas Jr. Fund, The William and Flora Hewlett Foundation, The James Irvine Foundation ja The David and Lucile Packard Foundation. Järjestö edustaa kumpaakin puoluetta, ja sen johtoryhmässä on erilaisten ryhmittymien edustajia liike-elämästä, työvoimasta, uskonnollisista yhteisöistä ja kunnallisista organisaatioista eri puolilta osavaltiota. California Forwardin alkuvaiheen uudistusvaatimukset keskittyivät seuraaviin kohtiin:

1.) osavaltion taloustilanteen tasapainottamiseen budjettia uudistamalla,

2.) poliittisten tukien muuttamiseen jakamalla ne uudelleen vaalipiirien kesken sekä vaalijärjestelmällä, jossa seuraavalle äänestyskierrokselle pääsee kaksi eniten ääniä saanutta ehdokasta puolueesta riippumatta, ja

3.) osavaltion ja paikallisen hallinnon järjestämiseen sellaiseksi, että se vie läpi uudistuksia ja saa tuloksia.

Järjestö on myös aloittanut uudistuksia koskevan osavaltionlaajuisen keskustelun nimellä »Speak Up CA» (»Anna kuulua, Kalifornia»). Sen tarkoituksena on saada osavaltion kansalaiset ottamaan asioista selvää ja auttamaan uudistusehdotusten muotoilussa. Järjestön pitkän aikavälin tavoite on parantaa jatkuvasti koululaitoksen, liikenteen ja terveyspalvelujen toimintaa sekä luoda terve hallintojärjestelmä, niin että osavaltio voi siirtää resursseja vankiloista takaisin yliopistoihin. Se uskoo, että tehokkaiden säännösten ja innovaatioiden ansiosta liikeyritykset voivat maksaa korkeampia palkkoja säilyttäen silti kilpailukykynsä ja että keskituloisten työpaikkojen lisääminen vähentää julkisten palvelujen tarvetta ja lisää verokertymää. California Forwardin verkkosivuilla sanotaan:

> *Vision saavuttamiseksi kalifornialaisten tulee harkita uudestaan, miten johtajat valitaan ja miten heitä ohjataan, miten he tekevät taloudellisia ja poliittisia päätöksiä ja miten julkishallinnon yksiköt järjestävät yhteistyötä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Visio edellyttää, että yhä useammat kalifornialaiset ovat vaka-vissaan mukana julkisten palvelujen kuluttajina, veronmaksajina, äänestäjinä, naapureina ja kansalaisina.*

Järjestön tärkeimpiä tavoitteita ovat:

• Tehdä osavaltion talouspolitiikasta kaukonäköistä, niin että se keskittyy seuraavaa budjettikierrosta ja seuraavia vaaleja pidemmälle aina seuraavaan sukupolveen saakka. Tuloverojärjestelmä on kehitettävä sellaiseksi, että syntyy talouden muutoksia heijastava vakaa rahoitus, ja veropäätöksiä koskevaan päätösvaltaan on liitettävä vastuu palveluiden hoitamisesta. Lisäksi on keskityttävä tuloksiin, joiden avulla luodaan vastuuta ja säilytetään yleisön luottamus.

• Saada osavaltio-, alue- ja paikallistason hallinto hoitamaan tehokkaasti tehtävänsä. Paikallisia ja osavaltion hallintoelimiä sekä yksityi-

siä organisaatioita on rohkaistava yhteistyöhön rikkomaan byrokratian muureja ja jakamaan resursseja ja toimivaltaa taloudellisten, yhteiskunnallisten ja ympäristöön liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi.

• Saada demokraattinen prosessi ja vaaleilla valitut viranomaiset reagoimaan paremmin yhteishyödykkeiden hoitamiseen ja ihmisten tahtoon. Kansalaisille on annettava enemmän valtaa poliittisessa prosessissa. Lisäksi on varmistettava, että vaaleilla valitut virkamiehet ovat motivoituneita ja kykenevät vastaamaan kaikkien kalifornialaisten tarpeisiin ja tärkeinä pitämiin asioihin.

• Saada poliittinen keskustelu kuvastamaan paremmin osavaltion moninaisuutta, niin että julkinen prosessi on avoimempi, oikeudenmukaisempi ja edustuksellisempi ja reagoi paremmin ihmisten elämään ja näkemyksiin.

On liian varhaista sanoa, onnistuuko California Forward alhaalta päin lähtevissä yrityksissään saada aikaan institutionaalisia ja yhteiskunnallisia uudistuksia. Ryhmä koki alkuun tärkeitä onnistumisia. Se esimerkiksi kannatti vuonna 2008 vahvasti Ehdotus 11:tä, joka määräsi perustamaan California Citizens Redistricting Commissionin. Se on toimikunta, jonka tehtävänä on järjestää Kalifornian senaatti, edustajainhuone, yhdenvertaisuuslautakunta ja kongressivaalipiiri vuoden 2010 väestölaskentatietojen pohjalta uusiksi. Aiemmin kansanedustuslaitos oli itse määrittänyt vaalipiirit varmistaen, että 99 prosenttia viranhaltijoista valittiin säännöllisesti uudelleen eikä yksikään 120 paikasta ollut lähiaikojen vaaleissa vaihtanut omistajaa.

Tarvitaan kuitenkin vielä monta uutta onnistumista varmistamaan Kalifornian elinvoima tulevina vuosikymmeninä.

3

PEKKA HIMANEN

Suomen malli: kohti kestävää kehitysmallia?

Johdanto

Manuel Castellsin kanssa kirjoittamassamme kirjassa *The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model* (2002) esitimme Suomen silloisen mallin osoittavan, että on mahdollista kehittää kilpailukykyinen kehitysmalli, joka perustuu positiiviselle kehälle informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välillä tai toisin ilmaistuna kilpailukykyisen innovaatiopohjaisen talouden ja kaikki mukaan ottavan hyvinvointivaltion välille.

Se oli vastoin (edelleen) yleistä käsitystä, jonka mukaan ainoa tapa olla kilpailukykyinen globaalissa verkostoyhteiskunnassa on seurata Piilaakson mallia huolimatta sen heikkouksista inhimillisessä kehityksessä.

Suomesta oli kehittynyt kilpailukykyinen innovaatiopohjainen talous, Nokian ja Internetiä hallitsevan Linux-käyttöjärjestelmän kotimaa. Tämän se oli onnistunut yhdistämään hyvinvointivaltioon, joka oli inhimillisessä kehityksessään maailman inklusiivisimpia.

Kiinnitimme Suomen kokemukseen huomiota myös siksi, että Suomi on esimerkki maasta, joka on noussut hyvin nopeasti suhteellisen köyhästä yhdeksi maailman kilpailukykyisimmistä talouksista ja parhaiten kaikki huomioivasta hyvinvointivaltiosta. Pääkehitys tapahtui vain muutamassa vuosikymmenessä. Vielä 1950-luvun alussa yli 50 prosenttia Suomen työssä käyvästä väestöstä toimi maa- tai metsätaloudessa, ja vielä 1800-luvun lopussa 6 prosenttia väestöstä oli kuollut nälkään (nälkävuosina 1866–1867). Suomen malli osoitti, että järjestelmällisen politiikanteon avulla voidaan saavuttaa merkittäviä kehitys-

tuloksia jopa suhteellisen lyhyellä aikavälillä. Se on tärkeä oppi muiden maiden kehitysmalleille.

Nyt, kymmenen vuotta myöhemmin, olemme uudessa tilanteessa, jossa kaikkiin kehitysmalleihin kohdistuu uusia mittavia haasteita. Tällä ei viitata pelkästään »Suureen taantumaan» (käytän tätä nimitystä globaalista talouskriisistä, joka alkoi vuonna 2008 ja merkitsi aiempien mallien umpikujaa; ks. lisää kriisistä Castells et al. 2012, ml. Himanen 2012). Suurin haaste on laajempi toimintaohjelma uuden kestävän kehitysmallin rakentamiseksi. Sen on vastattava edessä oleviin syvempiin ja entistäkin suurempiin haasteisiin, joita asettaa niin talouden, hyvinvoinnin kuin ympäristönkin kestävyys. Siksi nyt on analyyttisesti erittäin tärkeä hetki arvioida uudelleen Suomen mallia ja sen kykyä edustaa kestävää kehitysmallia tai luoda sellainen.

Suomen malli uudessa tarkastelussa

Aloittakaamme empiiriseen tietoon perustuvalla kokonaiskuvalla Suomen mallin yleisestä tilasta globaalissa vertailussa. Kokonaiskuvana tarkasteltuna mallin ydin – talouden ja hyvinvointivaltion positiivinen yhdistelmä – on yhä olemassa. Peruselementit ovat edelleen samat. Talouteen liittyen niitä ovat:

• Suomi on yhä yksi kilpailukykyisimmistä talouksista. (Maailman talousfoorumi sijoittaa Suomen kolmanneksi kilpailukykyisimmäksi taloudeksi, Yhdysvallat on seitsemäntenä.)

• Suomi arvioidaan yhä yhdeksi kaikkein innovatiivisimmista talouksista. (Sen tutkimus- ja kehitysinvestoinnit kuuluvat maailman korkeimpiin, niiden osuus BKT:sta on lähes neljä prosenttia. Lisäksi patentti- ja lisenssimaksut henkeä kohti laskien ovat maailman korkeimpia; tässäkin Suomi sijoittuu Yhdysvaltojen edelle.)

• Suomen BKT henkeä kohti on 49 350 dollaria, mikä on enemmän kuin Yhdysvaltojen ja suurimpien EU-talouksien Saksan, Ranskan ja Britannian.

• Ja lopuksi, nykyisen Suuren taantuman ja sitä seuranneen finanssikriisin taustaa vasten Suomi on yksi harvoista maista, joilla on yhä korkein luottoluokitus AAA kaikilta tärkeimmiltä luottoluokittajilta: Standard & Poor'silta ja Fitch ja Moody'silta (Yhdysvalloilla ja useimmilla Euroopan mailla ei sitä enää ole.)

Taulukko 1: Talouden ja hyvinvoinnin indikaattoreiden vertailua

	Suomi	USA	Kiina	Chile	Etelä-Afrikka
Talous					
Kilpailukyky (GCI)	5.55 (3)	5.47 (7)	4.83 (29)	4.65 (33)	4.37 (52)
Innovaatioaste (patenttien määrä henkeä kohti)	277.1 (3)	137.9 (12)	6.5 (38)	3.8 (46)	6.8 (37)
BKT henkeä kohti (USD)	49 350	48 387	5 414	14 278	8 066
Hyvinvointi					
Tuloerot (Gini-kerroin)	26.9	40.8	41.5	52.1	57.8
Sukupuolten tasa-arvoindeksi (0=tasa-arvoisin)	0.075	0.256	0.213	0.346	0.462
Koululaisten oppimistulokset (PISA-pisteet)	544	496	577*	439	N.A.

*Huom. Kiinan PISA-tulos koskee vain Shanghaita.

Lähteet: Maailman talousfoorumi (2012); Maailmanpankki (2013); UNDP (2013); OECD PISA (2009).

Samaan aikaan hyvinvointiyhteiskunnan keskeiset peruspilarit ovat ennallaan, muun muassa:

• ilmainen julkinen ja laadukas koulutus kaikille alkuopetuksesta yliopistoihin (Suomen koululaiset pärjäävät OECD:n PISA-vertailussa parhaiten)

• laadukas ja pääosin ilmainen julkinen terveydenhuolto kaikille sekä kattava sosiaaliturva työttömyyden, eläköitymisen jne. varalta

• kaikki huomioon ottava kehitys, jossa köyhyys, tuloerot ja sukupuolten välinen epätasa-arvo kuuluvat maailman alhaisimpiin

• erityispiirteitä, kuten kaikkien oikeus erittäin halpaan julkisesti tuettuun päivähoitoon, jossa hoitajilla on yliopistotason koulutus.

Taulukossa 1 on muutamia keskeisiä taloutta ja hyvinvointia kuvaavia lukuja.

Vuoden 2002 kirjassamme luettelimme jo useita haasteita Suomen mallin kestävyydelle. Kuva ei silloin ollut mitenkään ruusuinen – eikä se ole sitä nytkään.

Seuraavassa on analyyttinen uudelleenarviointi Suomen mallin nykytilasta seuraavilla kestävän kehitysmallin keskeisillä ulottuvuuksilla: informationaalinen kehitys, inhimillinen kehitys ja niiden välinen kulttuurinen yhteys. Saman voi ilmaista kysymällä, miten Suomi on onnistunut vastaamaan haasteisiin, joita kestävä talous, kestävä hyvinvointi ja niiden kestävä yhteys kulttuuriin asettavat. Viime kädessä tarkastelun kohteena on kysymys siitä, mitä Suomen mallin uudistaminen tarkoittaisi, jotta se vastaisi edessä oleviin uusiin haasteisiin kestävällä tavalla. Tällainen keskustelu on tietenkin analyyttisesti tärkeä kaikille maille, jotka miettivät kestäviä kehitysmalleja tulevaisuutta varten.

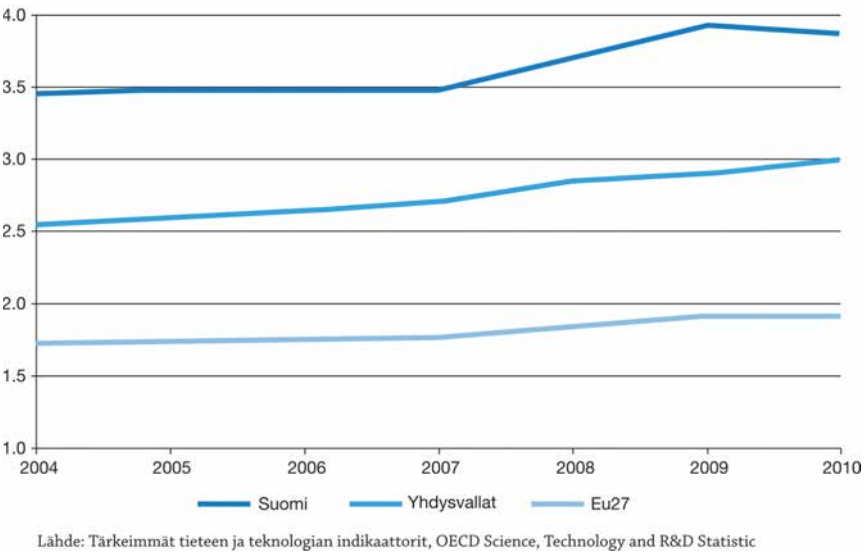
Tämä luku jakautuu kolmeen osaan: 1.) informationaalinen kehitys: kestävä talous, 2.) inhimillinen kehitys: uusi kestävän hyvinvoinnin yhteiskunta ja 3.) kulttuurinen kehitys: kehityksen kestävä kulttuurinen perusta.

Informationaalinen kehitys: kestävä talous

Aloittakaamme informationaalisesta kehityksestä, joka globaalin verkostoyhteiskunnan maailmassa liittyy suoraan talouden kestävyyden edellytyksiin. Tällä alueella Suomen informationaalisen talouden perustekijät ovat yhä vahvoja, kuten edellä olevasta taulukosta näkyy. Erityisesti informationaalisen kehityksen perusta eli investoinnit tutkimukseen ja kehitykseen ovat edelleen maailman korkeimpien joukossa. Suomen tutkimus- ja kehitysinvestoinnit olivat jo vuoden 2002 kirjamme aikaan 3,4 prosenttia BKT:sta, mikä oli kaksi kertaa kehittyneiden talouksien keskiarvo, ja luku on edelleen kasvanut. Kuva 1 kuvaa kehitystä. Huolimatta merkittävästä ja jatkuvasta panostuksesta innovaatioihin tuotokset ovat kuitenkin alenemassa tavalla, joka liittyy kahteen keskeiseen tulevaisuuden haasteeseen, jotka luettelimme vuoden 2002 kirjassamme. Ne ovat tarve laajentaa informationaalista innovaatiotaloutta paljon Nokiaa laajemmalle ja tarve vahvemmalle luovuuden kulttuurille (»hakkerietiikalle», Himanen 2001).

Nokian vaikeudet tuovat esiin molemmat haasteet, joten haastetta on valaisevaa tarkastella aluksi tämän kehityksen esimerkin kautta. Se tarjoaa tärkeitä yleisiä analyyttisiä huomioita ja opetuksia.

Kuva 1: Tutkimus- ja kehitysinvestoinnit 2004–2010 (% BKT:sta)

Lähde: Tärkeimmät tieteen ja teknologian indikaattorit, OECD Science, Technology and R&D Statistic

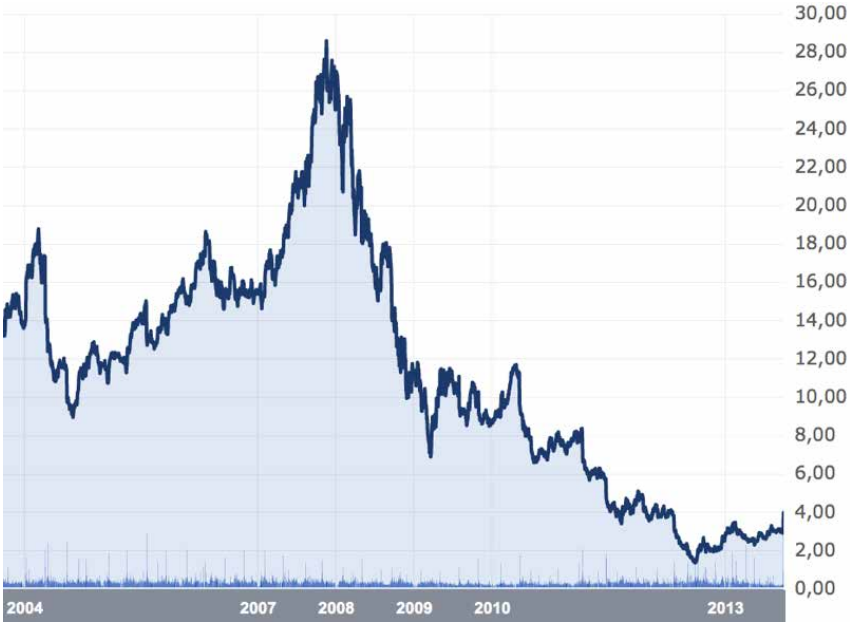
Nokian tapaus

Seuraavat luvut Nokian markkina-arvon ja tuottojen kehityksestä kertovat dramaattista tarinaa siitä, miten Nokian arvo on romahtanut vuoden 2000 huippuluvuista yli 200 miljardista loppukesän 2013 noin 10 miljardiin euroon. Syyskuun alussa 2013 yritys teki lopulta merkittävän uudelleenjärjestelyn, johon palataan tuonnempana.

Vuosina 2003–2013 Nokia menetti 80 prosenttia markkina-arvostaan. Osakkeen arvo putosi vuoden 2008 kolmestakymmenestä eurosta noin kolmeen euroon.

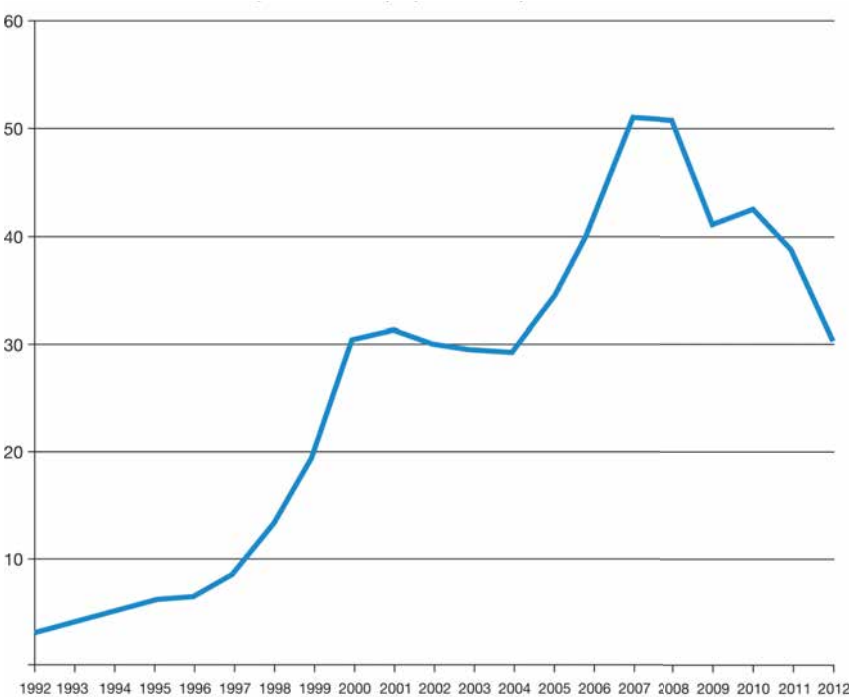
Seuraava graafi kuvaa samaa kehitystä Nokian tuottojen muutoksena sen jälkeen, kun yritys muuttui monialayrityksestä matkapuhelinyhtiöksi vuonna 1992 uuden johtajan Jorma Ollilan johdolla, joka tarttui ohjaksiin Nokian ollessa lähellä konkurssia.

Kuva 2: Nokian markkina-arvon kehitys viimeisen kymmenen vuoden aikana, 2003–2013 (osakkeen arvona euroissa)

Lähde: Taloussanomat (2013).

Kuva 3: Nokian liikevaihdon kehitys, 1992–2012 (miljardia euroa)

Lähde: Nokian vuosiraportit 1992–2012.

Kuvasta näkyy, että Nokian kehityksessä on ollut useita merkittäviä käännekohtia. Ensimmäinen kasvun kausi Ollilan johdolla liittyi uuden digitaalisen matkapuhelinteknologian (GSM) esittelyyn sekä tietoverkkoteknologian että matkapuhelimien puolella. GSM tuli markkinoille vuoden 1992 tienoilla mutta alkoi levitä nopeasti 1990-luvun puolivälin jälkeen. Vuosituhannen vaihteessa tapahtui pudotus niin kutsutun teknologiakuplan takia, joka johtui ylikuumentuneista markkinoista ja eräistä julkisen vallan tekemistä virheistä.

Nokia jatkoi kuitenkin voimakasta kasvua Ollilan johtajakauden loppuun eli vuoteen 2006. Sen jälkeen on menty alamäkeä. Sitä ei voi pitää pelkästään epäonnistuneen johtajavaihdoksen syynä, kun ohjaksiin vuosiksi 2006–2010 astui Nokian entinen rahoitusjohtaja Olli-Pekka Kallasvuo (jonka toimitusjohtajakausi päättyi 2010, jolloin hänet vapautettiin tehtävästään).

Samoin vuoden 2010 jälkeistä romahdusta voi tuskin pitää yksinomaan uuden toimitusjohtajan, Micosoftilta palkatun Stephen Elopin syynä, vaikka suuria virheitä selvästi tehtiinkin. Sellainen oli esimerkiksi ilmoitus luopua Nokian omasta käyttöjärjestelmästä ja siirtyä Windows-käyttöjärjestelmään. Heti toimitusjohtajaksi tulonsa jälkeen Elop ilmoitti, että Nokian silloinen käyttöjärjestelmä oli kuin »palava öljylautta» ja että Nokia lopettaisi sen kehittämisen ja esittelisi kahden vuoden sisällä uusia Windows-puhelimia. Eräs teollisuusanalyytikko on kutsunut seurauksia »Elop-vaikutukseksi», joka on johdettu kahdesta tunnetusta johtamisen tutkimuksessa käytetystä termistä, Osborne-vaikutuksesta ja Ratner-vaikutuksesta. Ensin mainittu viittaa nykyisen liiketoiminnan vahingoittamiseen ilmoittamalla markkinoille myöhemmin tulossa olevasta tuotteesta väärään aikaan, olipa tuote miten hyvä tahansa. Jälkimmäinen puolestaan viittaa siihen, että jos yrityksen toimitusjohtaja sanoo tuotteitaan huonoiksi, kuluttajat alkavat olla samaa mieltä, vaikka tuotteet todellisuudessa olisivatkin suhteellisen hyviä. Niinpä kun toimitusjohtaja ilmoittaa, että yhtiön nykyiset tuotteet ovat huonoja mutta tulevat markkinoille vasta parin vuoden päästä, kuluttajat lakkaavat ostamasta nykyisiä tuotteita ja yhtiön arvo romahtaa, vaikka sen nykyiset tuotteet olisivat melko hyviä ja vaikka uudet tuotteet olisivat todella hyviä. Tämä on Elop-vaikutus (ks. Elop 2011; Ahonen 2010).

Syvällisemmän analyysin on kuitenkin ulotuttava yksittäisiä johtajia pidemmälle. Todellisuudessa Nokia menetti asemaansa kahden sen teknologisessa bisnesympäristössä tapahtuneen muutoksen vuoksi: Applen iPhonen lanseerauksen ja julkisen vallan tekemän merkittävän virhearvioinnin vuoksi.

Ensimmäinen syvällisempi asia on lyhyen IT-historian pitkän aikavälin oppi: teknistä alustaa on avattava riittävästi, jotta muut voivat osallistua sen kehittämiseen. Vaikka Apple kehitti henkilökohtaisen tietokoneen ja esiteli sen maailmalle, se hävisi alun perin kilpailijalleen, IBM:n ja Microsoftin PC-ympäristölle, koska Applen tietokoneessa oli suljettu arkkitehtuuri, joka esti muita kehittämästä sovelluksia siihen. PC-ympäristö taas perustui avoimeen arkkitehtuuriin, jossa kuka tahansa innostunut ja innovatiivinen henkilö saattoi alkaa luoda uusia sovelluksia. Juuri tällä tavoin PC:stä tuli sekä viihteen väline (tietokonepelien kautta) että liike-elämän tuottavuutta lisäävä työkalu Mitch Kaporin

kehittämän Lotus 1-2-3 -taulukkolaskentaohjelman avulla (vrt. Himanen 2001b, »Tietokonehakkerismin lyhyt historia»). Huolimatta siitä, että monet johtavat asiantuntijat neuvoivat Nokiaa avaamaan järjestelmäympäristönsä, Nokiassa sen ei katsottu olevan laajasti ottaen yrityksen edun mukaista.

Vuoden 2007 jälkeiset tapahtumat ovat varsinainen paradoksi. Apple – yritys, joka tunnetaan erityisesti äärimmäisestä sulkeutuneisuudestaan – yllätti kaikki lanseeraamalla uuden iPhonen avoimessa ympäristössä, jossa kuka tahansa voi kehittää sovelluksia. Samsung seurasi myöhemmin Applen jalanjäljillä valitsemalla Google Android -käyttöjärjestelmän, joka rakentuu Linuxille, suomalaisen Linus Torvaldsin kehittämälle avoimen lähdekoodin järjestelmälle.

Toinen syvällisempi seikka on se, että historiansa takia Nokia edustaa hyvin syvään juurtunutta insinööriajattelua. Se on aina korostanut tuotteidensa kehittyneitä teknisiä ominaisuuksia – ja usein ne ovat todella olleet objektiivisessa vertailussa kehittyneempiä kuin kilpailijoilla. Nokia ei kuitenkaan nähnyt IT-maailman muutosta, jossa sisällöstä ja käyttöliittymästä tuli entistä tärkeämpiä (vielä pitkään iPhonen lanseeraamisen jälkeen Nokia julisti virallisesti, että se oli teknologiabisneksessä, ei sisältöpuolella, ja että ne olivat erillisiä osa-alueita).

Kolmas syvemmän tason asia on, että kuumentuneen teknologiakuplan vuosina julkinen valta teki virheen. Poliittiset päätökset veivät Suomessa ja Euroopassa kilpailuedun siltä ainoalta IT-osa-alueelta, jossa Eurooppa johti kilpailua Amerikan kanssa. Matkapuhelimista langattomaan Internetiin siirtymistä vaikeuttivat Suomen ja Euroopan päätökset huutokaupata 3G-verkon käyttämää »ilmaa» ennenkuulumattomaan hintaan miljardeilla euroilla. Esimerkiksi Suomen tapauksessa se ajoi johtavan teleoperaattori Soneran (nykyisin osa TeliaSoneraa) miltei konkurssiin vuosituhannen vaihteessa.

Seuraava taulukko yhdistää Nokian kehityksen laajempaan yhteyteen.

Taulukko 2: Nokian kehitys 1992–2012 laajemmassa yhteydessä

	Nokian kehitys	Teknologinen ja yhteiskunnallinen ympäristö
1992	Jorma Ollilasta toimitusjohtaja, keskittyminen matkapuhelimiin	GSM saa julkista tutkimus- ja kehitysrahaa. Teleoperaattorien säännöstely puretaan
1993		
1994	Nokia lanseeraa menestyspuhelimensa 2110	Hallituksen tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta suosittelee hyvinvointipalvelujen (terveydenhuollon ym.) uudistamista IT:n avulla
1995		
1996	Nokia lanseeraa ensimmäisen, hyvin teknisen "älypuhelimen" Communicator	
1997		
1998	Nokiasta tulee maailman suurin matkapuhelinvalmistaja	
1999		
2000	Nokian markkina-arvo huippulukemissa	Julkisen vallan päätös myydä "ilmaa" 3G-verkkoa varten vie Euroopalta kilpailuedun
2001		
2002	Nokia lanseeraa ensimmäisen 3G-puhelimen	Asiantuntijat, kuten Torvalds, Kapor ja Himanen, korostavat avoimien järjestelmien merkitystä, jotta muut voivat osallistua sovellusten kehittämiseen
2003		
2004	Ollila metsäyhtiö UPM:n hallitukseen varapuheenjohtajana	Asiantuntijat, kuten Joi Ito, korostavat ohjelmistosuunnittelun merkitystä IT-bisneksen tulevaisuudessa
2005		
2006	Olli-Pekka Kallasvuosta uusi toimitusjohtaja	
2007	Nokia Networks yhdistyy Siemensiin	Apple tuo markkinoille iPhonen
2008	Nokia sanoo iPhonea marginaaliseksi, ja yritys on markkinaosuudeltaan suurin	Asiantuntijat, kuten Sabel ja Saxenian, varoittavat että ilman johtoasemaa alan huipulla matkapuhelimista tulee massatuotteita
2009		
2010	Stephen Elop uudeksi toimitusjohtajaksi	
2011	Elop julkistaa "palavan öljylautan muistion" ja liittoutuu Microsoftin kanssa	Nokia luopuu, asiantuntijoiden neuvojen vastaisesti, johtavasta Symbian OS-käyttöjärjestelmästä ja lopettaa uuden avoimen MeeGo-järjestelmän kehittämisen
2012	Nokia kamppailee koko vuoden myymällä vanhoja tuotteita ennen uusien saapumista	Samsungin Android on markkinaosuusjohtaja, sen jälkeen tulee markkina-arvoltaan maailman suurin eli Apple, Nokia vajoaa

Lähde: Kirjoittaja sekä tiedot Nokian kehityksestä Taloussanomat (2012) ja matkapuhelinten markkinaosuuksista markkinatutkimuslaitos IDC:ltä.

Lopulta syyskuussa 2013 Nokia ilmoitti uudelleenjärjestelystä, jossa se myi kannattamattomaksi muuttuneen matkapuhelintoimintonsa Microsoftille ja kertoi itse keskittyvänsä kokonaan sen juurilla olleeseen yhä tuottavaan tietoverkkobisnekseen (Nokialle jäi lisäksi sen paikkatietoteknologia sekä laaja patenttisalkku lisensoitavaksi). Nähtäväksi jää, miten tämä uusi strategia tulee toimimaan.

On aina tärkeää korostaa, että tieto- ja viestintäteknologia on luonteeltaan erityisen nopeiden muutosten liiketoimintaa, jossa pikaiset käännökset sekä parempaan että huonompaan ovat mahdollisia. Apple oli melkein konkurssissa, kunnes uudistui ja aloitti uuden nousun – ai-

nakin toistaiseksi. Nokian oma historia kertoo samaa tarinaa: nousu romahduksen partaalta on mahdollista. Aika näyttää.

Tämän luvun käsittelyssä tärkeintä on kuitenkin yleisempi analyyttinen taso. Kiinnostus ei kohdistu vain yhteen yksittäiseen yritykseen. Analyyttisesti kiinnostava kysymys on talouden kyky sekä säilyttää uudistava luovuuden kulttuuri että levittää innovaatiopohjaista informationaalista kehitystä entistä laajemmalle. Se on kestävän talouden yleismaailmallinen haaste globaalissa verkostoyhteiskunnassa.

Informationaalisen innovaatiopohjaisen talouden laajentaminen?

Tämän haasteen suhteen on tärkeää arvioida Suomen empiiristä kokemusta tässä suhteessa. Suomea koskee sama kuin kaikkia muitakin maita: yksittäisen yrityksen vaikeudet eivät olisi niin merkittäviä, jos informationaalinen innovaatiopohjainen talous laajenisi yrityksen ulkopuolella ja jopa hyödyntäisi sen luomaa kehitysimpulssia.

Mikä siis on tilanne Suomen tapauksessa? Ensinnäkin on huomattava, että Nokian jälkeen on kehittynyt uusia ilmiöitä. Parhaiten tunnettu esimerkki IT-alalla ovat mobiilipelit. Niitä valmistavat muun muassa sellaiset yritykset kuin Rovio, joka on myyntimenestyksen Angry Birds takana (markkina-analyyseissä ja talouslehtien kirjoituksissa yhtiön markkina-arvo on arvioitu hyvin korkeaksi, jos se listautuu pörssiin, ja vuonna 2011 yhtiö jo hylkäsi 1,5 miljardin euron ostotarjouksen Piilaakson kilpailijaltaan Zyngalta). Toinen esimerkki on Supercell, suositun Clash of Clans -pelin tekijä, joka myi lokakuun puolivälissä 2013 yrityksestä 51 %:n omistusosuuden 1,1 miljardilla eurolla japanilaisille pelialan toimijoille.

Myös jotkut entiset Nokian insinöörit ovat aloittaneet omia yrityksiä, joilla saattaa olla tulevaisuuden kasvupotentiaalia. Esimerkiksi kun Nokia päätti liittoutua Microsoftin Windowsin kanssa IT-ekosysteemikilpailussa, osa Nokian uuden käyttöjärjestelmän MeeGon kehitystä johtaneista työntekijöistä lähti ja perusti oman yrityksen, Jollan, joka käyttää alustanaan MeeGoa (Linux-pohjainen avoimen lähdekoodin järjestelmä).

Seuraava taulukko Suomen kymmenestä suurimmasta IT-yrityksestä osoittaa kuitenkin, että kun tarkastellaan liikevaihtoa, työllisyyttä ja yleistä merkitystä Suomen taloudelle, Nokian jälkeen ei ole vielä synty-

nyt uutta suurta kasvutarinaa, jos nykytilannetta arvioidaan vain tavanomaisten kovien taloudellisten kriteerien avulla:

Taulukko 3: 10 suurinta IT-yritystä liikevaihdon mukaan vuonna 2012

	Yritys	Tuotot (milj. €)	Työntekijöitä	Toimiala
1.	Nokia	38 659	134 171	Mobiiliviestintä
2.	Tieto	1 828	18 098	IT-palvelut
3.	Telia-Sonera Finland	1 619	4 303	Teleoperaattori
4.	Elisa	1 530	3 757	Teleoperaattori
5.	Also Nordic Holding	953	716	Tukkukauppa
6.	Dna	728	1 008	Teleoperaattori
7.	Hewlett-Packard	477	681	IT-laitteet ja -palvelut
8.	Fujitsu Finland	444	2 868	IT-laitteet ja -palvelut
9.	Logica Finland	431	3 242	IT-palvelut
10.	3 Step IT	392	214	IT-palvelut

Huom. Nokian luvut tulevat luonnollisesti muuttumaan, kun sen syyskuun 2013 uudelleenjärjestely saadaan valmiiksi.
Lähde: Tivi 250

Kaikki luettelon yritykset ovat pohjimmiltaan samoja kuin vuonna 2002, ja Nokia on yhä selvästi suurin, myös uudelleenjärjestelynsä jälkeen. Sen jälkeen tulevat johtavat teleoperaattorit. Tieto on yhä luettelon ainoa ohjelmistoyritys. Monikansalliset yritykset tarjoavat samoja IT-palveluja Suomessa kuin muissakin maissa. Ainoa uusi startup-yritys kymmenen suurimman joukossa on 3 Step IT, joka tarjoaa palveluja IT-laitteiden hallinnointiin. Edellisestä luettelosta ovat hävinneet elektroniikan sopimusvalmistajat, joiden verkosto on nyt muuttanut pois Suomesta.

Nokian vaikeudet ja uusien suurten IT-yritysten vähäisyys ei silti tarkoita, ettei mitään muuta tapahdu. Nokian ongelmat ovat itse asiassa johtaneet yllättävään informationaalisen talouden laajenemiseen Nokian entisten huippujohtajien kautta, kun nämä ovat vieneet kokemuksensa maailmanlaajuisen innovaatiopohjaisen yrityksen johtamisesta uusille talouden sektoreille. Tällä hetkellä vaikuttavin esimerkki on Kone, jota johtaa Matti Alahuhta, sama johtaja joka vastasi Nokia Mobile Phonesin vahvimmista kasvuvuosista. Hänen johtajakaudellaan Koneen markkina-arvo on noussut nopeasti ja on nyt jo Nokiaa suurempi (noin 15 miljardia euroa, mikä tarkoittaa, että vaikka Nokia onkin vielä Suomen suurin yritys liikevaihdon osalta, se ei enää ole sitä markkina-arvolla mitattuna). Kone ei ole suoranaisesti IT-alalla: se on pikem-

minkin yleinen teknologiayritys (hissien ja liukuportaiden valmistaja), joka laajentaa informationaalisen innovaatiopohjaisen kasvun kokemuksia laajempaan talouteen.

Muita entisiä Nokian johtajia toimii johtajina muilla talouden sektoreilla teknologiasta metsätalouteen ja jopa kaivosteollisuuteen. Juuri tämä informationaalisen kehitysmallin laajempi leviäminen tulee olemaan ratkaisevin tekijä Suomen kestävän talouden tulevaisuudessa – ei pelkästään se, että syntyy uusia, suoraan IT-alaan liittyviä startup-yrityksiä ja kasvutarinoita, joita luonnollisesti niitäkin tarvitaan. Jotta kestävä talous voidaan rakentaa vakaalle pohjalle, Suomi tarvitsee molempia: kukoistavan IT-sektorin sekä tietotalouskehityksen leviämisen koko talouteen. Tällä hetkellä Suomen IT-sektorin tuottavuus vetää vertoja Piilaaksolle. Talouden kokonaistuottavuuden osalta Suomen tuottavuus on kuitenkin vain 77 prosenttia Yhdysvaltain tasosta (OECD 2012; BKT per työtunti).

Positiivinen uutinen kuitenkin on, että tuoreiden taloudellisten tutkimusten mukaan Suomen talouden tuottavuutta voi lisätä merkittävällä ja melko helposti omaksuttavalla keinolla. Se liittyy Suomen paradoksiin: Suomi on ollut yksi maailman johtavista uuden IT:n tuottajista muille, mutta se ei sovella sitä uudistamaan omaa talouttaan!

1990-luvun puolivälistä aloitettujen EU KLEMS -tuottavuustutkimusten mukaan IT-investoinnit ovat Yhdysvalloissa vastanneet noin 1,0 prosenttiyksikköä ja Ruotsissa 0,7 prosenttiyksikköä tuottavuuden kasvusta yrityssektorilla. Suomessa kasvu on ollut 0,5 prosenttiyksikköä (vrt. EU KLEMS 2011). Se viittaa siihen, että IT:n tuottavuuspotentiaalia ei ole Suomessa hyödynnetty riittävästi eikä se ole täysin levinnyt itse IT-tuotannosta muille teollisuudenaloille. Siksi voisi olettaa, että IT:n nykyistä vielä järjestelmällisempi käyttöönotto talouden eri alueilla voisi tuottaa vähintään toiset 0,5 prosenttiyksikköä kasvua. Se olisi erittäin tärkeä kannustin luotaessa kestävälle taloudelle pohjautuvaa tulevaisuutta sen sijaan että talouskasvu tulevina vuosina hidastuu ennakoidulla tavalla väestön samaan aikaan ikääntyessä.

Suomi kärsii vanhasta paradoksista »suutarin lapsilla ei ole kenkiä». Suomen tuottavuuskasvu on ollut pääosin peräisin IT-tuotannosta, mutta IT-sektorin ulkopuolella tieto- ja viestintäteknologian käyttäminen on jäänyt alle siinä piilevien mahdollisuuksien. Liikenne- ja viestintäministeriön ja Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLAn tekemä tutkimus »In-

ternet Suomessa» (LVM 2010) osoittaa, että jos IT-tuotanto lasketaan mukaan arvioitaessa Internetin vaikutusta BKT:hen, Suomi sijoittuu Yhdysvaltojen ja monien Euroopan maiden edelle. Mutta jos IT-tuotanto jätetään huomiotta, Suomen sijoitus Internetin vaikutuksissa BKT:hen on häntäpäässä. Niinpä »Suomen paradoksi», jonkinlaisena uutena muotona tunnetusta »Solowin paradoksista», voidaan esittää yhteenvetona näin: Suomi tuottaa Internet-teknologiaa vientiin mutta ei käytä sitä itse! Erityisen huonosti on hyödynnetty mahdollisuus käyttää Internet-teknologiaa palvelujen toteuttamisessa.

Jos IT:n käyttö voitaisiin onnistuneesti yhdistää samanaikaiseen organisaatioiden johtamis- ja työkulttuurin uudistamiseen, siitä saattaisi varovaisestikin arvioiden syntyä BKT:hen tarvittava 0,5 prosenttiyksikön lisäkasvu, jonka verran Suomen talous on Yhdysvaltoja jäljessä. Käytännön tasolla sellainen uudistus pitäisi tietenkin liittää laajempaan tuottavan hyvinvoinnin ohjelmaan, jossa informationaalinen kehitys yhdistetään organisatorisen kulttuurin innovatiivisiin uudistuksiin, jotka ovat kriittisiä täyden tuottavuuskasvun potentiaalin toteutumisen näkökulmasta. Onnistuakseen tällainen ohjelma pitäisi omaksua strategisena kohtana hallitusohjelmaan, ja työmarkkinajärjestöjen olisi sitouduttava strategiseen yhteistyöhön kestävän kasvun tukemiseksi Suomessa.

Tällaisen laajan informationaalisen uudistuksen yhteydessä olisi hyvä pitää mielessä myös Suomen tosiasiassa suurin IT-menestystarina, joka ei ole Nokia vaan Linux: avoimen lähdekoodin käyttöjärjestelmä, jonka loi 21-vuotias suomalainen opiskelija Linus Torvalds. Linuxin varassa toimii puolet Internetistä ja puolet maailman matkapuhelimista, mikä tarkoittaa puolta koko informaatioajan teknologisesta infrastruktuurista (ks. Netcraft 2013, Internetin palveluosuudet, ja IDC 2013, matkapuhelinten käyttöjärjestelmäosuudet; markkinajohtaja eli Google Android -käyttöjärjestelmä on Linuxin muunnelma). Monet jokapäiväisen elämän laitteista, joiden moni ei usein edes tule ajatelleeksi sisältävän käyttöjärjestelmää, toimivat Linuxin varassa: TV:t, videotallentimet, pelikonsolit ja jopa digitaalipianot ja bensapumput – puhumattakaan siitä, että Linuxia käyttää 90 prosenttia maailman nopeimmista supertietokoneista, joita käytetään laskemaan kaikkein monimutkaisimpia tieteellisiä ongelmia tai vaikkapa huomisen säätiedotusta. Vapaana ja avoimena käyttöjärjestelmänä Linuxilla on lähes rajattomat mahdollisuudet uusiin sovelluksiin, jotka ulottuvat talouden ulkopuolelle.

Kestävä hyvinvointi: informaatioajan hyvinvointiyhteiskunta

Toinen suuri haaste, johon Suomen malli joutuu tällä hetkellä uudella tavalla vastaamaan, koskee kestävää hyvinvointia, toisin sanoen kysymystä siitä, miten teollinen hyvinvointivaltio voidaan uudistaa informationaaliseksi hyvinvointivaltioksi 2.0 eli uudenlaiseksi informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnaksi.

Edellä kuvattu informationaalinen kehitys on yksityisellä sektorilla jo osoittanut merkittäviä tuottavuussaavutuksia, mutta sen soveltaminen myös julkiselle sektorille tulee olemaan keskeistä. Se ei kuitenkaan ole ainoa haaste (ks. myös Timo Hämäläisen lähestymistapa »kestävän hyvinvointiyhteiskunnan» käsitteeseen, Sitra 2013).

Aluksi on jälleen hyödyksi luoda yleiskuva siitä, mitkä ovat tämän hetken suurimmat haasteet kestävälle hyvinvoinnille – tai toisin ilmaistuna vanhalle hyvinvointivaltiolle.

Informaatioajan kolme uutta haastetta

Informaatioaikana teollisen ajan hyvinvointivaltio kohtaa seuraavat kolme uutta suurta haastetta, joita se on historiallisesti tottumaton käsittelemään (tämä ei tarkoita, että hyvinvointivaltion vanhat tehtävät ovat häviämässä, vaan uudet tulevat niiden rinnalle):

1. *Elämäntavan haasteet*
- ikääntyminen: elämäntapa, jossa hankitaan vähemmän lapsia ja eletään pidempään
- fyysinen hyvinvointi: elämäntapa, jossa yhdistyvät ylipaino ja liikkumattomuus
- psyykkinen hyvinvointi: elämäntapa, johon liittyy psyykkisen hyvinvoinnin ongelmia, kuten masennusta, työperäistä stressiä jne.

2. *Talouden haasteet*
- hyvinvointivaltion kestävyysvaje: muuttunut huoltosuhde eli suurempaa vanhusväestöä on elättämässä vähemmän työntekijöitä
- taloudellinen niukkuus: talouden yleiset niukan kasvun näkymät Euroopassa
- ekologinen kestävyys: ekologisesti kestävän kasvun rajat, jotka

voivat syventää aineellista niukkuutta.

3. *Tietoyhteiskunnan haasteet*
- informaatioteknologia: informaatioteknologian, kuten bioteknologian, hyödyntäminen
- organisaatiokulttuuri: uudenlainen organisoitumismuoto ja sen johtamis- ja työkulttuuri
- innovaatiopohjainen tuottavuuskasvu: tuottavuuskasvu, joka syntyy edellisten yhdistelmästä.

Elämäntavan haasteet

Tarkastelkaamme haasteita suuruusjärjestyksessä. Hyvinvoinnin haasteet liittyvät ensinnäkin yhä enemmän elämäntapaan (ks. Giddens 2006 sekä Giddens ja Himanen 2006). Ikääntymisen haasteet syntyvät elämäntavasta, jossa ihmiset hankkivat vähemmän lapsia ja elävät huomattavasti pidempään kuin ennen. Tarttuvien tautien tilalle on tullut fyysisiä ja psyykkisiä elintapasairauksia, kuten ylipainoon ja liikunnan puutteeseen liittyvät diabetes ja sydän- ja verisuonitaudit. Etualalle ovat nousseet psyykkiseen hyvinvointiin liittyvät ongelmat, jotka vaihtelevat erilaisista pahoinvoinnin muodoista (esim. masennus ja työperäinen stressi) syvällisempiin odotuksiin elämästä, joka ei keskity pelkästään pahoinvoinnin poistamiseen vaan varsinaisen hyvinvoinnin lisäämiseen niin työssä kuin muillakin elämänaloilla.

Tällainen kehityssuunta on pohjimmiltaan yleismaailmallinen ja koskee nykyisin suurinta osaa kehittyneistä valtioista mutta myös enenevästi kehittyviä maita. Maailmanlaajuisesti keskimääräinen elinajanodote on yli kaksinkertaistunut vuodesta 1900, jolloin se oli 35 vuotta: nykyisin ihmiset elävät kaksi kertaa pidempään kuin sata vuotta sitten. Maailman talousfoorumin tulevaisuustutkimusryhmän analyysin mukaan viidennes maailman väestöstä on jo ylipainoisia. Kun tarkastellaan psyykkistä hyvinvointia, masennus tulee olemaan vuoteen 2030 mennessä maailman toiseksi yleisin sairaus, yleisempi kuin esimerkiksi sydän- ja verisuonitaudit tai syöpä (Maailman talousfoorumi 2007; ks. WHO 2008, ennusteet vuodelle 2030).

Palaaminen hyvinvointivaltion 1800-luvun esihistoriaan auttaa valaisemaan eroa teollisen ajan hyvinvointivaltion ja informaatioajan hy-

vinvointiyhteiskunnan välillä. Kun von Bismarck loi Saksassa ensimmäiset vanhuuseläkkeen, tapaturmavakuutuksen ja terveydenhoidon muodot yhteiskuntasopimuksella, joka tehtiin yritysten ja työvoiman kanssa ja joka takasi työntekijöiden yhteistyön teollisessa murroksessa, keskimääräinen elinajanodote oli vain noin 40 vuotta ja yleisimmät sairastumis- ja kuolinsyyt olivat tartuntataudit (ks. hyvinvointivaltion esihistoriasta Hennock 2007). Myös Suomessa otettiin ensimmäiset askeleet kohti hyvinvointivaltiota 1800-luvulla, kun luotiin virkamiesten eläkkeet. Vuonna 1826 eläkeikä laskettiin 70 vuodesta 65 vuoteen ja vuonna 1866 taas 63 vuoteen, mikä säilyi eläkeikänä aina 1990-luvulle asti samoin kuin oletus työntekijän 35 vuoden pituisesta työurasta. Tosin 1800-luvun Suomessa keskimääräinen elinajanodote oli edellä mainittu 35 vuotta, joten vain harvat pääsivät käytännössä nauttimaan eläkkeestä.

Talouden haasteet

Toinen iso hyvinvointivaltion haaste on talouden kestävyys. Ongelma kiteytyy erityisen selvästi valtavaan hyvinvointivaltion rahoituksen kestävyysvajeeseen ja asettaa uudenlaisen haasteen kehittyneiden maiden hyvinvointijärjestelmille varsinkin Euroopassa eli maissa, joissa varsinainen teollisen ajan hyvinvointivaltio kehittyi toisen maailmansodan jälkeisen talouden nousukauden oloissa. Hyvinvointivaltion rakentamisen ja rahoittamisen mahdollisti osaltaan suurten ikäluokkien korkea syntyvyys ja astuminen työelämään. Väestön ikääntyessä vanhushuoltosuhde tulee muuttumaan perustavanlaatuisella tavalla.

Paluu ajassa taaksepäin konkretisoi jälleen muutosta. Vuonna 1950 joka kolmas suomalainen oli alle 15-vuotias ja vain joka viidestoista 65-vuotias. Vuoteen 2030 mennessä joka neljäs suomalainen taas on yli 65-vuotias ja vain joka kuudes alle 15-vuotias. Käynnissä on siirtyminen 1950-luvun »nuorten Suomesta» nykyisen »keski-ikäisten Suomen» kautta »eläkeläisten Suomeen» – ja vastaavasti »nuorten Euroopasta» nykyisen »keski-ikäisten Euroopan» kautta »eläkeläisten Eurooppaan». Vanhushuoltosuhde on muuttumassa radikaalisti niin, että kun vuonna 1950 Suomessa oli kymmenen työikäistä jokaista yli 65-vuotiasta kohti, nykyisin heitä on neljä, ja vuonna 2030 meillä on vain kaksi työikäistä rahoittamassa yhden yli 65-vuotiaan hyvinvointia. Muutos on käynnissä koko Euroopassa, mutta Suomi kohtaa sen ensimmäisenä (Tilastokeskus 2012).

Muutos luo haasteita hyvinvointivaltion rahoituspohjalle, erityisesti kun siihen yhdistyy työurien lyheneminen suhteessa jatkuvasti kasvavaan elinajanodotteeseen. Suomen tapauksessa työurat ovat pysyneet keskimäärin samassa 35 vuoden oletuksessa kuin 1800-luvun lopussa tai kun eläkejärjestelmä 1960-luvulla luotiin. Kun suomalainen hyvinvointivaltio eläkejärjestelmineen 1960-luvulla syntyi, elinajanodote oli kymmenen vuotta nykyistä alempi. Hyvinvointivaltion synnyttänyt »sopimus» oli siis se, että työuran pituus on noin puolet odotetusta elinajasta. Nykyisin suomalaisten elinajanodote on 80 vuotta, joten työuran osuus elämästä on alle 45 prosenttia – ja kun vuonna 2030 elinajanodote on 85 vuotta, samalla oletuksella työuran osuus koko elinkaaresta olisi enää noin 40 prosenttia.

Tämä asettaa hyvinvointivaltion kestävyydelle haasteen, joka kulminoituu erityisesti kestävyysvajeeseen hyvinvointivaltion rahoittamisessa. Oleellinen osa ongelmaa on, että se on rakenteellinen eikä hyväkään talouskasvu voi sitä sen vuoksi yksin ratkaista. Tilannetta pahentaa silti Euroopan yleinen hitaan talouskasvun näkymä, joka toteutuessaan merkitsisi yhä niukempia aineellisia resursseja. Lopulta tähän yhdistyy vielä kaikkein perustavimmanlaatuinen kestävyyden haaste, nimittäin koko teollisen talouden ja hyvinvointivaltion välisen liiton ekologinen kestävyys. Ekologisen kestävyyden rajojen ylittäminen merkitsisi yhä niukkenevia aineellisia resursseja. Looginen seuraus on, että ekologisen kestävyyden ongelma vie samaan suuntaan, joskin eri näkökulmasta, kuin elämäntapaan liittyvät psyykkisen hyvinvoinnin haasteet. Uudessa kestävässä hyvinvointiyhteiskunnassa tarvitaan panostuksia siis myös aineettomaan henkisen hyvinvoinnin tasoon, kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Itse asiassa, vaikka taloudellinen tai ekologinen kestävyys ei asettaisikaan aineellisille resursseille minkäänlaisia rajoja, se ei vielä takaisi kestävää hyvinvointia sanan täydessä merkityksessä, sillä hyvinvointiin täytyy sisältyä fyysisen hyvinvoinnin lisäksi myös henkisen hyvinvoinnin edistäminen.

Informationalismin haasteet

Kolmas haaste on kysymys siitä, miltä informationaalinen hyvinvointiyhteiskunta voisi näyttää (vrt. Castellsin, Chacónin ja Himasen lukua 4 tässä kirjassa). Hyvinvointivaltio syntyi teollisen ajan rakenteiden mukaisena ulottuen teknologiasta organisoitumiseen ja johtamis- ja työ-

kulttuuriin. Informationaalinen kehitys tarkoittaa teknologisen perustamme suurta murrosta informaatioteknologioiden kautta mukaan lukien niihin myös laajassa mielessä bioteknologiat. Näiden hyödyntäminen hyvinvointiyhteiskunnassa on vasta alussa. Lisäksi olennainen osa uuden teknologian nousua on, että se purkaa samalla teollisen ajan hierarkkisia, järjestelmäkeskeisiä rakenteita, mikä tekee mahdolliseksi uudenlaisen organisoitumisen ja edellyttää toimintakulttuuria, jossa tärkeintä on ihminen, ei järjestelmä. Samaan aikaan informaatioteknologia mahdollistaa merkittävän tuottavuuskasvun, jossa hyvinvointipalveluja voidaan tuottaa entistä tehokkaammin ja laadukkaammin. Tällainen kehitys ottaa ihmiset, palvelujen käyttäjät, luonnostaan mukaan myös kehittämään palveluja. Toimintakulttuurinsa kautta informationaalinen kehitys on tie johonkin uuteen, jossa keskipisteeksi nousee ihminen.

Yhdessä nämä kehityssuunnat ohjaavat kehitystä teollisen ajan hyvinvointivaltiosta eteenpäin kohti uudenlaista hyvinvointiyhteiskuntaa, jossa ihmisistä tulee subjekteja ja keskeistä on kunkin yksilön kokonaisvaltaisen kestävän hyvinvoinnin edistäminen.

Viime kädessä haaste ulottuu vieläkin pidemmälle, kysymykseen hyvinvointivaltion perimmäisistä tavoitteista, jotka on informaatioaikaa varten määriteltävä uudelleen (kysymys liittyy tämän kirjan ydinajatukseen kehityksen syvemmistä ja kokonaisvaltaisemmista päämääristä, ajatukseen »arvokkaasta elämästä» kehityksen päämääränä eli »dignity as development» -teesiin; ks. Himasen loppuluku 9 tässä teoksessa).

Hyvinvointivaltion eettiset arvot ja päämäärät

Teollisen ajan hyvinvointivaltio ei syntynyt alun perin filosofisena vaan poliittisena hankkeena (ks. esim. Fraser 2009). Myöhemmin sen perusta on kyllä saanut useitakin filosofisia muotoiluja, kaikkein vaikutusvaltaisimpana kenties John Rawlsin *A Theory of Justice* (1971). Rawlsin teorian mukaan oikeudenmukainen yhteiskunta tulee suunnitella niin, ettei kukaan tiedä, missä asemassa tulee itse siinä elämään eli ikään kuin »tietämättömyyden verhon» takaa. Oikeudenmukainen yhteiskunta on sellainen, jossa sen perusperiaatteista voidaan olla yhtä mieltä tietämättä, mikä oma asema – sosiaalinen, taloudellinen tai muu – tulee yhteiskunnassa olemaan. Tältä pohjalta oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan kuuluu muun muassa yhtäläisten mahdollisuuksien periaate.

Hyvinvointivaltion alkuperäisen etiikan ja yhteiskuntafilosofian ytimessä on kolme suurta periaatetta:

1.) Hyvinvointivaltion päämäärä on luoda kaikille yhtäläiset mahdollisuudet riippumatta kunkin satunnaisesta syntyperästä (kuten yhteiskunnallisesta tai taloudellisesta asemasta). Näin toimitaan, koska se on oikeudenmukaista.

2.) Hyvinvointivaltion päämäärä on antaa kaikille yhtäläinen suoja elämän satunnaisuuksia vastaan. Näin toimitaan, koska se on oikeudenmukaista.

3.) Hyvinvointivaltion päämäärä on kaikkien ottaminen mukaan yhteiskunnan jäseninä hyötymään sen kehityksestä. Näin toimitaan, koska se on oikeudenmukaista.

Eettisestä näkökulmasta hyvinvointivaltion eettinen perusta on siis oikeudenmukaisuuden käsite. Edellä mainittujen periaatteiden mukaisesti hyvinvointivaltion tavoite on edistää kaikkien hyvinvointia. Konkreettisella tasolla se tarkoittaa esimerkiksi terveyden, koulutuksen, perustulotason ja terveen ympäristön takaamista kaikille.

Hyvinvointivaltion 1.0 historiallinen kehitys

Käytännössä hyvinvointivaltion käsite syntyi Suuren laman ja toisen maailmansodan yhteydessä (ks. esim. Fraser 2009). William Beveridge johti Englannissa komissiota, joka laati vuonna 1942 teollisen ajan hyvinvointivaltion ohjelman Social Insurance and Allied Services, joka tunnetaan myös »Beveridgen raporttina» (Beveridge 1942). Raportti asetti päämääräksi poistaa »viisi jättiläistä jälleenrakennuksen tieltä: puutteen, sairaudet, tietämättömyyden, kurjuuden ja toimettomuuden». Ensimmäinen näistä parannustarpeista viittasi sosiaaliturvaan, toinen terveydenhuoltoon, kolmas koulutukseen, neljäs asumiseen ja viides työhön. Beveridgen ohjelmajulistus vei näin pidemmälle Yhdysvaltain presidentti Franklin D. Rooseveltin muotoilun vapauksista, joiden puolesta liittoutuneet olivat taistelleet (vuoden 1941 State of the Union -puhe).

Itse termin »hyvinvointivaltio» (»the welfare state») keksi arkkipiispa William Temple, joka käytti sitä vuonna 1941 ilmestyneessä kirjassaan *Citizen and Churchmen*. Seuraavan vuoden menestysteoksessaan *Christianity and the Social Order* hän esitti käsitteelleen seikkaperäisemmän, kristilliseen etiikkaan pohjaavan perustelun todistamalla, että hy-

vinvointivaltio oli kristillisen yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuskäsitteen mukainen.

Englannissa sodanjälkeisten vuosien 1945–1951 Labour-hallitus alkoi pääministeri Clement Attleen johdolla toteuttaa esitettyjä hyvinvointitoimia. Hyvinvointivaltiosta vallitsi Englannissa konsensus aina Margaret Thatcherin hallituksen radikaaleihin uudistuksiin saakka.

Maailmanlaajuisella tasolla YK:n Ihmisoikeuksien julistuksen taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen oikeuksien osa kuvailee käytännössä myös hyvinvointivaltiota, vaikka termiä ei julistuksessa käytetäkään (UN 1948).

Suomessa hyvinvointivaltion muodostuminen kansalliseksi hankkeeksi sai voimakkaan sysäyksen Pekka Kuusen teoksesta 60-*luvun sosiaalipolitiikka* (Kuusi 1961; hänen roolistaan tarkemmin, ks. Tuomioja 1996). Beveridgen tavoin Kuusikaan ei itse käyttänyt ilmaisua »hyvinvointivaltio». Kuuselle keskeinen kysymys olivat tulonjakoa tasoittavat tulonsiirrot, joita ei tullut pitää vain kustannuksena vaan päinvastoin investointina talouskasvun sosiaalisiin ehtoihin. Suomen hyvinvointivaltion malliin vaikutti luonnollisesti paljon myös naapurimaissa toteutettu »pohjoismainen malli» (Esping-Andersen 1990).

Hyvinvointivaltio 1.0 oli siis teollisen yhteiskunnan vastaus puutteisiin ja menetyksiin, joista oli tullut entistä akuutimpia Suuren laman ja toisen maailmansodan yhteisvaikutuksesta. Hyvinvointivaltiosta tuli laajennettu »uusi sopimus», New Deal, joka lainasi nimensä Rooseveltin Suuresta lamasta yhdessä selviämiseksi tekemältä sopimukselta. Nyt Suuren taantuman aikana tarvitaan uutta yhteiskuntasopimusta. Nyt tarvitaan näkemys Beveridgen jälkeisestä – tai Suomen tapauksessa Kuusen jälkeisestä – hyvinvointiyhteiskunnan ohjelmasta.

Mitkä sitten voisivat olla tämän päivitetyn hyvinvointiyhteiskunnan, »hyvinvointiyhteiskunnan 2.0» osatekijöitä? Aluksi on syytä painottaa, että uudistetun hyvinvointiyhteiskunnan on edelleen toteutettava alkuperäisen hyvinvointivaltion eettisiä arvoja ja päämääriä, koska hyvinvointivaltio 1.0 on suuresti vaikuttanut köyhyyden, sairauksien, tietämättömyyden ja kurjuuden vähenemiseen. Niiden poistamiseksi on pidettävä yllä hyvinvointipalveluja ja verotusta, jotka takaavat yhtäläiset mahdollisuudet, turvan ja osallisuuden oikeudenmukaiseksi koetulla tavalla. Työ puutteiden poistamiseksi ei ole vielä ohi. Päinvas-

toin esiin on noussut uusia köyhyyden ja eriarvoisuuden haasteita, joihin on vastattava.

Askelia kohti hyvinvointiyhteiskuntaa 2.0 voidaankin ottaa vain teollisen ajan hyvinvointivaltion luomalta perustalta. Samalla näkökulmaa on laajennettava, otettava huomioon edellä kuvatut hyvinvoinnin haasteet ja mentävä etiikan ja päämäärien osalta entistä pidemmälle. Laajemmasta näkökulmasta hyvinvointi ja talous muodostavat yhdessä lopulta paljon laajemman kuvan kuin Beveridgen tai Kuusen aikana. Kyse ei enää ole pelkästään tulonsiirroista, joskin myös niistä. Hyvinvoinnin ja talouden välisen yhteyden ydin on investointien lisääminen koulutukseen ja yliopistoihin, myös tutkimukseen ja kehitykseen, perinteisten terveydenhoito- ja muiden hyvinvointipalvelujen lisäksi. Se tuottaa korkeasti koulutettuja asiantuntijoita ja innovaatioiden tekijöitä jatkamaan talouden menestystä. Talouden menestys puolestaan tekee mahdolliseksi jatkaa hyvinvointipalvelujen ja tulonsiirtojen rahoittamista tulonjakoa tasoittavalla tavalla. Keskeinen kysymys onkin juuri tällaisen positiivisen kehän muodostaminen hyvinvoinnin ja talouden välille noidankehän sijaan. Viime kädessä kysymys on positiivisen kehän muodostamisesta kestävän hyvinvoinnin, kestävän talouden ja ekologisen kestävyyden välille vastakohtana noidankehälle.

Kohti informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskuntaa: viisi uutta jättiläistä

Kun kuljetaan eteenpäin teollisen hyvinvointivaltion tarjoamalta perustalta kohti informaatioajan hyvinvointiyhteiskuntaa 2.0, on kaivauduttava myös sen lopulliseen tavoitteeseen. Teollisen ajan hyvinvointivaltio syntyi poistamaan puutteita ja hätää, mutta se ei ole kaikista positiivisista saavutuksistaan huolimatta edennyt riittävän pitkälle tavoittaakseen lopullisen päämääränsä eli kaikkien hyvinvoinnin edistämisen. On olennaista nähdä, että aivan kuten sairauksien puuttuminen ei ole sama asia kuin terveys, kurjuuden puuttuminen ei ole sama asia kuin hyvinvointi – puhumattakaan onnellisuudesta, joksi tässä nimitetään hyvinvoinnin korkeinta tilaa.

Filosofisella tasolla hyvinvointiyhteiskunnan tiellä on viisi uutta jättiläistä. Tavoitteina ne kaikki edistävät paitsi puutteiden poistamista myös varsinaista päämäärää eli hyvinvoinnin edistämistä.

Positiivinen vs. negatiivinen

Ensimmäinen tarpeellinen jättiläisaskel on siirtyminen negatiivisesti eli (fyysisten) puutteiden poistamisen kautta määritellystä hyvinvointivaltion käsitteestä positiiviseen, jossa hyvinvointivaltio määritellään lopullisen päämäärän eli hyvinvoinnin edistämisen kautta.

Yleistäen voidaan sanoa, että teollinen hyvinvointivaltio on ollut negatiivisen määrittelyn vuoksi paljolti »pahoinvoinnin vähentämisen valtio». Esimerkiksi terveydenhuoltojärjestelmä on enemmänkin »sairaudenhoitojärjestelmä» kuin varsinaisesti terveyttä edistävä järjestelmä, jos kriteerinä käytetään terveyden parhaiten tunnettua määritelmää: Maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan »terveys on täydellisen fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila, ei pelkästään sairauden tai heikkouden puuttumista» (1946).

Vastaavasti ei-kurjuus ei ole vielä sama asia kuin hyvinvointi. Hyvinvointi ei tarkoita samaa kuin puutteen puute, eikä hyvinvointiyhteiskunnan korkein tavoite voi siksi olla »puutteen puuttuminen».

Tätä voi verrata uudella positiivisen psykologian alalla tehtyyn tuoreeseen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tutkimukseen. Alan kuuluisa ohjelmajulistus vuodelta 2002 alkaa Martin Seligmanin sanoin: »Viimeiset puoli vuosisataa psykologia on ollut omistautunut vain yhteen aiheeseen – mielen sairauksiin.» Se on ensimmäinen lause Seligmanin kirjasta *Authentic Happiness* ja viittaa humanistisen psykologian perustajan Abraham Maslowin aiempaan huomioon: »Psykologia tieteenä on ollut valtavasti menestyneempi negatiivisen kuin positiivisen suhteen. Se on osoittanut meille paljon ihmisen puutteista, sairauksista ja heikkouksista mutta hyvin vähän ihmisen potentiaaleista, hyveistä ja saavutettavissa olevista pyrkimyksistään – hänen henkisestä korkeudestaan. On kuin psykologia olisi vapaaehtoisesti rajoittanut itsensä vain puoleen sille oikeasti kuuluvasta alasta: siihen tummempaan ja huonompaan puoleen.» (Maslow 1954. Positiivisen psykologian hyvinvointia koskevista tutkimustuloksista, ks. keskeisimpinä mm. Seligman 2002 ja 2011; Layard 2005; Gilbert 2006; Lyubomirsky 2008; Fredrickson 2009; Kahneman 2011.)

Samalla tavalla voimme nyt tehdä uuden informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnan ohjelmanjulistuksen: »Viimeiset 50 vuotta hyvinvointivaltio on keskittynyt vain yhteen asiaan: pahoinvoinnin vähentämi-

seen. Seuraavat 50 vuotta on keskityttävä siihen, miten varsinaisesti edistetään hyvinvointia.»

Proaktiivinen vs. reaktiivinen

Toinen uudistuksessa tarvittava jättiläisaskel on siirtyminen reaktiivisesta eli jälkeenpäin reagoivasta hyvinvointivaltiosta proaktiiviseen eli ennakoivaan hyvinvointiyhteiskuntaan. Teollinen hyvinvointivaltio reagoi ongelmiin vasta, kun ne olivat jo kehittyneet ongelmiksi. Voisi väittää, että hyvinvointivaltio 1.0 on ollut hyvä käsittelemään ongelmia, joiden hyvinvointiyhteiskunnassa 2.0 ei edes anneta kehittyä ongelmiksi.

Eräs tutkijakollega ilmaisi nykyisen hyvinvointivaltion reaktiivisen luonteen osuvasti vertauksella, jossa mies sanoo ystävälleen: »Minulla on sinulle paljon hyviä neuvoja sitten, kun vaimosi jättää sinut.» Toinen vastaa: »Kuulisin paljon mieluummin neuvosi siitä, miten vaimoni ei ylipäätään jätä minua!»

Myös tässä mielessä teollisen ajan hyvinvointivaltio on ollut »sairaudenhoitojärjestelmä» eli reagoinut vasta kun sairaus on jo päässyt kehittymään. Aito terveyden edistäminen tarkoittaisi kuitenkin sellaisten toimintatapojen proaktiivista tukemista, joissa ylipaino (suurin yksittäinen fyysisten sairauksien syy vauraissa maissa) ei pääse kehittymään ongelmaksi tai joissa ihmistä ei jätetä yksin sairastumaan vähitellen masennukseen (joka on vauraiden maiden johtava sairauspoissaolojen ja varhaiselle työkyvyttömyyyseläkkeelle jäämisen syy).

Jos tarkkoja ollaan, tuloksena on ollut terveydenhoitojärjestelmän sijaan sairaudenhuoltojärjestelmä, jonka huolena on nimenomaan sairauden huolto, ei terveyden hoito. On siirryttävä sairaudenhuoltojärjestelmästä varsinaiseen terveydenhoitojärjestelmään. Tarve kasvaa koko ajan entistä suuremmaksi, koska – kuten hyvinvoinnin uusien haasteiden kuvauksessa edellä todettiin – ongelmat liittyvät yhä enemmän elämäntapoihin sekä fyysisellä (esim. syöminen, juominen, liikkuminen) että psyykkisellä (esim. psyykkiset sairaudet) tasolla.

Subjekti vs. objekti

Kolmas jättiaskel, joka tarvitaan, on lakata kohtelemasta ihmisiä hyvinvointivaltion objekteina ja nähdä heidät sen sijaan hyvinvointiyhteiskunnan subjekteina. Toisin sanoen kyse on muutoksesta teollisen ajan

järjestelmäkeskeisestä hyvinvointivaltiosta informaatioajan ihmiskeskeiseen hyvinvointiyhteiskuntaan.

Aika ajoin teollisen ajan hyvinvointivaltion käyttäjistä tuntuu, että järjestelmä ei ole heitä vaan he järjestelmää varten. Moni kokee, että hyvinvointipalvelut eivät kohtele asiakkaana, jota palvellaan, vaan objektina, jonka tulee olla kiitollinen järjestelmältä saamistaan palveluksista. Palvelun ja palveluksen välinen ero on havainto, että »et tee minulle palvelusta vaan työtäsi» ja »minä olen syy, miksi sinulle maksetaan työstäsi». Ero on sama kuin lauseissa »sairaalat ovat olemassa lääkäreitä varten» ja »sairaalat ovat olemassa potilaita varten».

Tästä syntyy hyvinvointipalvelujen paradoksi, jonka voisi tiivistää ilmaisuun »hoidettu mutta haavoitettu». Hyvinvointipalvelut ovat aina sosiaalista vuorovaikutusta. Edellä mainitut hyvinvoinnin tutkimukset kuitenkin osoittavat, että vuorovaikutuksen laatu vaikuttaa oleellisesti hyvinvoinnin kokemukseen. Siksi on ratkaisevan tärkeää, että hyvinvointipalvelujen toimintakulttuuri organisoidaan niin, että vuorovaikutustilanteet edistävät hyvinvointia eivätkä ainakaan missään tapauksessa vähennä sitä. Hyvinvointiyhteiskunta 2.0 ei kohtele ihmisiä objekteina vaan subjekteina.

Kun astutaan vielä askel pidemmälle, ihmiset otetaan subjekteina mukaan myös hyvinvointipalvelujen kehittämiseen. Tällöin hyödynnetään aiemmin mainitun informationaalisen kehityksen yleistä logiikkaa, jossa käyttäjät ovat kehittäjiksi mukaan otettuina monien parhaiden ideoiden ja parannusten lähteitä, sillä heitä vartenhan palvelut ovat olemassa. Tämä uusi innovaatiomalli on edennyt jo kaikille muille elämänalueille ja voisi järjestelmällisesti toteutettuna tarjota merkittäviä mahdollisuuksia informaatioajan hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiselle.

Lähestymistavassa on toinenkin tärkeä puoli: kyse ei ole vain siitä, että hyvinvointiyhteiskunta kohtelee ihmisiä subjekteina, vaan myös siitä, että ihminen itse kohtelee itseään oman hyvinvointinsa subjektina. Vaikka hyvinvointivaltion ajatukseen kuuluu, että valtio on vastuussa hyvinvointipalveluista, normaalilla aikuisella on aina myös itsellään vastuu omasta ja läheistensä hyvinvoinnista. Välittämistä ei voi ulkoistaa vain valtion tehtäväksi – aivan kuten elämäänsäkään ei voi lopulta ulkoistaa kenellekään toiselle tehtäväksi. Vastaavasti terveyttä ei voi alihankkia. Terveyttään ei voi ulkoistaa vain itsensä ulkopuolelle yhteis-

kunnan tehtäväksi vaan ihmisen tulee kantaa siitä myös itse vastuuta esimerkiksi fyysisissä elämäntavoissaan. Hyvinvointiyhteiskunta ei ole jotain, joka sijaitsee mystisellä tavalla meidän kaikkien ulkopuolella, vaan hyvinvointiyhteiskunta syntyy siitä, että kaikki osallistuvat myös omalta osaltaan hyvinvoinnin rakentamiseen.

Holistinen vs. partiaalinen

Neljäs tarvittava jättiläisaskel on muutos lähestymistavassa hyvinvointiin: sen on muututtava partiaalisesta eli osittaisesta holistiseksi eli kokonaisvaltaiseksi. Ero on samankaltainen kuin reaktiivisen ja proaktiivisen hyvinvointiyhteiskunnan välillä. Nyt siihen on tehtävä tärkeä lisäys toisesta näkökulmasta. Teollisessa hyvinvointivaltiossa reagoidaan ongelmiin, jotka jokin toinen »hyvinvointiyhteiskunnan» osa on jo aiheuttanut. Tehtävänä on siis yrittää korjata asioita, jotka ovat päässeet kehittymään ongelmiksi jossain toisessa osassa järjestelmää, esimerkiksi työelämässä. Kärjistäen ilmaistuna hyvinvointivaltion 1.0 tarjoamat palvelut ovat se osa yhteiskuntaa, joka pyrkii hoitamaan muualla samassa yhteiskunnassa vallitsevaa pahoinvointia.

Kokonaisvaltainen lähestymistapa merkitsee hyvinvoinnin järjestelmällistä edistämistä esimerkiksi koulujärjestelmässä, johtamis- ja työkulttuurissa jne. Hyvinvointia koskevien tutkimusten perusteella tiedetään, että kolme hyvinvointia edistävää klassista tekijää ovat:

1.) autonomia: vapaus, toimijuus, voimaantuneisuus
2.) sosiaaliset suhteet: sosiaalisten suhteiden laatu ja yhteisöön kuulumisen kokemus
3.) merkityksellinen tekeminen: työ, leikki jne.

Nämä kolme perustekijää on hyvin järjestelmällisesti levitettävä kaikille elämänalueille, esimerkiksi työhön ja oppimiseen. Aitoa hyvinvointia voidaan loppujen lopuksi edistää vain kokonaisvaltaisesti. Erityisen voimakkaasti tämä koskee uusista hyvinvoinnin haasteista suurinta eli psyykkistä hyvinvointia. Vaikka osittainen lähestymistapa toimi melko hyvin teollisen ajan hyvinvointivaltion fyysisten puutteiden poistamisessa, informaatioajan hyvinvointiyhteiskunnan tavoitteisiin sisältyvää henkistä hyvinvointia ei voida saavuttaa muuten kuin tässä hahmotellulla kokonaisvaltaisella lähestymistavalla.

Muussa tapauksessa vastassa on paradoksi: tuloksena on hyvinvoin-

tivaltio mutta pahoinvoivat ihmiset. Paradoksi näkyy nykyisissä psyykkisten sairauksien luvuissa.

Valtio vs. yhteiskunta

Viides jättiläisaskel on siirtyminen hyvinvointivaltiosta kohti osallistavampaa hyvinvoinnin yhteiskuntaa. Ensin on kuitenkin korostettava, ettei tämä tarkoita valtion velvollisuuden poistamista sen eettisen tehtävän osalta. Päinvastoin informaatioajan hyvinvointiyhteiskunnan käsite aktivoi monilta osin valtiota toimimaan aiempaa laaja-alaisemmin, esimerkiksi edistämään henkistä hyvinvointia koulumaailmassa ja työelämässä.

Tässä kohtaa on tärkeää olla käsitteellisesti tarkka: hyvinvointivaltion käsitteessä valtion tehtävänä nähdään vastuu huolehtia edellä kuvatun etiikan mukaisesti siitä, että yhtäläiset mahdollisuudet, turva ja kaikkien mukaan ottaminen toteutuvat oikeudenmukaisesti. Tehtävä on annettu valtiolle, sillä vaikka se ei olekaan tehtävänsä hoidossa täydellinen, se on silti ainoana demokraattisesti valvottuna ja kaikkien etua edustavana tahona siihen paras vaihtoehto. Myös valtion oikeus kerätä veroja kytkeytyy keskeisellä tavalla sen velvollisuuteen huolehtia hyvinvoinnista: maksamme veroja odottaen, että valtio vastaa hyvinvointivaltion muodossa yhtäläisten mahdollisuuksien, turvan ja mukaanoton toteutumisesta.

Hyvinvointivaltion käsitteessä valtion tehtävä ymmärretään tässä suhteessa täsmälleen samalla tavalla kuin informaatioajan hyvinvointiyhteiskunnan käsitteessä.

Käsitteiden on pysyttävänä täsmällisinä: edellä esitelty hyvinvointiyhteiskunnan käsite tarkoittaa siis, että valtio on vastuussa hyvinvointipalvelujen toteutumisesta. Se ei kuitenkaan tarkoita, että valtion on itse toteutettava kaikki palvelut. Se voi hyvinkin toteuttaa niistä suurimman osan, mutta sen lisäksi niiden toteuttamisessa voivat olla nykyistä enemmän mukana yritysten ja kansalaisjärjestöjen innovaatiot. Vastuu palvelujen toteuttamisesta tarkoittaa vastuuta niiden toteutumisen järjestämisestä, toisin sanoen vastuuta niiden rahoittamisesta ja korkeasta laadusta. Kansalaiset hyötyvät tästä parempina palveluina ja lisääntyneinä valinnanmahdollisuuksina. Tasapaino näiden välillä on kunkin yhteiskunnan poliittinen valinta. Edellä kuvatussa merkityksessä teollisen ajan hyvinvointivaltio oli kansallisesti yhdistävä hanke, johon sitoudut-

tiin yli puoluerajojen. Hyvinvoinnin yhteiskunnassa valtion, yritysten, yhteisöjen ja yksilöiden välinen uudenlainen roolijako on myös käytännössä mahdollinen vain, jos siitä voi syntyä eri osapuolten yhdessä hyväksymä sopimus.

Joka tapauksessa riippumatta siitä, missä määrin esimerkiksi yritykset ja kansalaisjärjestöt ovat jatkossa enemmän mukana hyvinvointipalvelujen tuottamisessa, yhteiskunta tarvitsee niidenkin aktiivisen panoksen. On tärkeää, että yhteiskunnassa on myös hyvinvointiyrittäjyyttä, jossa voi syntyä uusia ja parempia toimintatapoja; joku esimerkiksi kehittää laadukkaamman ja inhimillisemmän asumismuodon vanhuksille ja alkaa levittää sitä laajemmaksi käytännöksi. Myös se, että hyvinvointiyhteiskunnassa ihmisten oma-aloitteinen osallistuminen kukoistaa, on itsessään arvokasta.

Informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunta kannustaakin myös ihmisten vapaaehtoista aktiivista osallistumista kansalaisjärjestöjen ja erilaisten seurojen ja yhdistysten toimintaan, esimerkiksi auttamaan yksineläviä vanhuksia tai toimimaan kaikille avoimessa urheiluseurassa. Kansalaistoiminnan kautta tapahtuva välittäminen edistää sellaista hyvinvointia, jossa yhdistyvät sosiaaliset suhteet ja yhteisöihin kuuluminen, mahdollisuus käyttää omia lahjojaan itse valitulla tavalla ja merkityksellinen tekeminen. Se ei tuo hyvinvointia pelkästään »autetuille» vaan myös osallistuvalle ihmiselle itselleen ja siinä toteutuu parhaalla tavalla myös periaate »antaessaan saa».

Hyvinvointi*valtio* voi kyllä syntyä pelkästään julkisen sektorin aloitteesta, mutta niin ei synny täysimittaista hyvinvointiy*hteiskuntaa*, joka on informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnan tavoite.

Hyvinvointiyhteiskunnan uudistaminen käytännön tasolla

Jotta pystytään vastaamaan kolmeen edellä mainittuun hyvinvointiyhteiskunnan uuteen suureen haasteeseen, jotka liittyvät siis elämäntapaan, talouteen ja teknologiaan – ja jotta saavutetaan hyvinvointivaltion syvällisemmät tavoitteet informaatioaikana – seuraavassa mainitut kolme asiaa ovat käytännön tasolla ratkaisevia. Ne ovat samalla esimerkkejä siirtymisestä ylhäältä päin hallitusta hyvinvointivaltiosta uuteen hyvinvoinnin yhteiskuntaan, joka ottaa mukaan koko yhteiskun-

nan ja asettaa keskiöön ihmiset paljon aiempaa kokonaisvaltaisemmalla ja osallistuvammalla tavalla.

Haasteet liittyvät seuraavaan empiiriseen kuvaan Suomen nykytilasta. Se perustuu parhaaseen saatavilla olevaan empiiriseen tietoon toimenpiteistä, joilla on käytännössä suurin vaikutus nykymallin kestävyysvajeen ratkaisemiseen.

Alle on koottu elämäntavan haasteisiin liittyviä keskeisiä lukuja:

1. *Elämätavan haasteet*

• Mielenterveyssyistä on tullut suurin syy työkyvyttömyyseläkkeelle jäämiseen. Keskimäärin suomalaiset jäävät eläkkeelle 60-vuotiaina eli useita vuosia ennen 63–68 vuoden virallista eläkeikää (ETK 2012).

• 3/4 suomalaisista kokee, että »nykyinen työkulttuuri on niin stressaava ja painostava, että se aiheuttaa loppuunpalamista» (EVA 2013).

• Mielenterveyssyistä johtuvien varhaisten työkyvyttömyyseläkkeiden kustannukset ovat menetetyn työpanoksen kautta lähes 10 miljardia euroa vuodessa eli viidesosa valtion koko budjetista (Työterveyslaitos 2010).

• Vielä laajemmin laskettuna työikäisten suomalaisten jääminen varhaiselle eläkkeelle muun muassa työpahoinvointiin liittyvien syiden vuoksi maksaa yhteiskunnalle työpanoksen menetyksinä 25 miljardia euroa vuodessa eli melkein puolet valtion budjetista (vrt. Työterveyslaitoksen laskelmia työ- ja elinkeinoministeriölle, Ahonen, Hussi, Pirinen 2010).

2. *Talouden haasteet*

• Vanhushuoltosuhde on muuttunut radikaalisti teollisen hyvinvointivaltion perustamisajoista ja on nyt 4:1. Nykysuuntauksen jatkuessa se tulee vuonna 2030 olemaan 2:1 (Tilastokeskus 2012).

• Huoltosuhteen jatkaessa heikkenemistään hyvinvointivaltion kestävyysvaje kasvaa edelleen. EU-komission ja valtiovarainministeriön arvion mukaan kestävyysvaje on noin 5 prosenttia BKT:sta eli 10 miljardia euroa.

• Keskimääräinen työuran pituus on edelleen noin 35 vuotta, vaikka elinajanodote jatkaa kasvuaan jopa odotettua nopeammin (VNK 2011 ja Tilastokeskus).

• 1990-luvun alun lamassa työllisyysaste putosi sitä edeltäneestä 75 prosentin tasosta ja on vakiintunut 70 prosenttiin (Tilastokeskus 2012).

3. *Tietoyhteiskunnan haasteet*

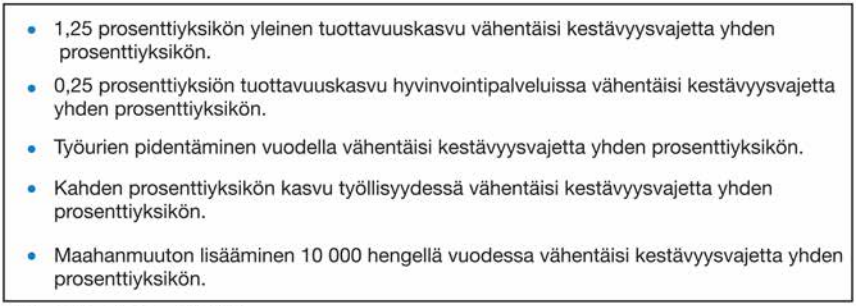
Valtiontalouden tarkastusviraston ja valtiovarainministeriön analyysin mukaan Suomen hyvinvointivaltion informationaalinen kehitys ei ole toistaiseksi edennyt merkittävästi. Sen sijaan siihen liittyy seuraavia ongelmia (VTV 2012 ja VM 2010):

- Eteneminen on hidasta, esimerkiksi kansallinen sähköinen potilastietojärjestelmä ja sähköiset reseptit olivat osa jo vuoden 1994 kansallista tietoyhteiskuntaohjelmaa ja sitä seuranneita eri ministeriöiden strategioita, mutta ne eivät edelleenkään ole käytössä (vrt. valtiovarainministeriö 1994 ja sosiaali- ja terveysministeriö 1995; vuonna 2013 tähän tuli lopulta pieni vaikkakin yhä hyvin rajallinen muutos julkisen terveydenhuollon sähköisten reseptien osalta)
- Tuottavuuskasvu on ollut marginaalista, koska tieto- ja viestintäteknologian omaksuminen ei ole onnistunut.
- Laajan uudistustyön johtamisessa on ollut ongelmia.

Seuraavan sivun laatikossa on valtiovarainministeriön tätä tutkimusta varten laskemia lukuja tekijöistä, joilla on suurin vaikutus edellä mainittuihin haasteisiin (laskettu sosiaali- ja terveysministeriön SOME-mallilla). Kun esitetyt empiiriset luvut yhdistetään, keskeiseen rooliin perustan luomisessa informaatioajan kestävälle hyvinvoinnin yhteiskunnalle nousee selvästi kolme suurta politiikanteon osa-aluetta.

Ensimmäinen on tuottavuus. Yksityisen sektorin yleisen tuottavuuskasvun mahdollisuudet on esitetty edellä. Tässä yhteydessä suorin tapa vaikuttaa asiaan on lisätä hyvinvointiyhteiskunnan itsensä tuottavuutta. Niinpä aluksi tarvitaan teollisen hyvinvointivaltion rakenteiden uudistamista informationaalisen yhteiskunnan mukaiseksi, niin kuin edellä on esitetty ja yksityiskohtaisemmin kuvailtu Castellsin, Chacónin ja Himasen luvussa 4 tässä kirjassa. Tässä kehitysmallissa Suomen mallia jalostettaisiin astetta pidemmälle. Jo nykyinen malli perustuu ajatukselle, ettei hyvinvointivaltio ole pelkkä kustannus, jota kilpailukykyinen talous rahoittaa. Positiivisen kehän ajatus on, että hyvinvointivaltio on investointi ja tuottaa osaavia ihmisiä, joilla on menestyksekkään talouskehityksen jatkamiseen tarvittavaa hyvää terveyttä ja turvallisuutta. Se veisi kehitystä vielä askeleen pidemmälle ja tarkoittaisi, että informationaalisesti uudistettu hyvinvointivaltio toisi kestävyyttä koko positiivi-

Taulukko 4: Eri tekijöiden vaikutus julkisen talouden kestävyysvajeeseen

Lähde: STM:n SOME-malli (2012).

selle kehälle kilpailukykyisen talouden ja informationaalisesti uudistetun inhimillisen kehityksen välillä. Se tavallaan muuttaisi ajattelua siitä, kumpi on toisen »perimmäinen perusta» tässä modernissa muna-kana-kysymyksessä.

Toiseksi, työn ja hyvinvoinnin välille täytyy löytyä uusi yhteys. Työssä käyvien ja hyvinvointipalveluista nauttivien välisen suhteen on pysyttävä kestävällä tasolla. Olennainen kysymys ja osa ratkaisua on tietenkin työn tuottavuuden suhde hyvinvoinnista huolehtimisen tuottavuuteen. Se ei kuitenkaan riitä, jos liian suuri määrä ihmisiä on tekemättä töitä ja jää varhain eläkkeelle loppuunpalamisen tai muun työperäisen henkisen pahoinvoinnin vuoksi – eli jos sen vuoksi menetetään joka vuosi vähintään viidesosa valtion budjetista. Tarvitaan jonkinlainen »tuottavan hyvinvoinnin» ohjelma, joka uudistaisi työ- ja johtamiskulttuurin ja yhdistäisi innovaatiopohjaisen tuottavuuden ja hyvinvoinnin. Loppujen lopuksi ne liittyvät toisiinsa: hyvinvoivat ihmiset säilyttävät tuottavan innovatiivisuutensa, joka luo edelleen hyvinvointia. Tämä tarkoittaisi jälleen tuottavan innovatiivisuuden ja hyvinvoinnin välisen suhteen uudelleenarvioimista.

Kolmas empiirinen havainto on, että myös avoimempi maahanmuuttopolitiikka voisi auttaa suuresti pitämään yllä hyvinvoinnin kestävyyttä. Todellisuudessa, päinvastoin kuin ajatuksessa »maahanmuuttajat tulevat ja vievät meidän hyvinvointimme», maahanmuuttajat ovat tärkeitä hyvinvoinnin luomisessa meille itsellemme, mikä muuttaa edelleen

ajattelua eri vaikuttavien tekijöiden välisestä suhteesta. Maahanmuuton hyödyt eivät rajoitu vain siihen, että työntekijöiden lukumäärä lisääntyy ja huoltosuhteesta tulee siksi kestävämpi. Hyötyä on myös niistä vaikutuksista, joita avoimuudella on yleiselle luovuuden kulttuurille, kuten käy ilmi esimerkiksi AnnaLee Saxenianin kirjoittamasta luvusta 2 tässä kirjassa (ks. myös Saxenianin kirja *The New Argonatus* maahanmuuton vaikutuksesta Piilaakson globaalin verkoston innovaatioihin).

Kaiken tämän pohjalta on selvää, että viime kädessä ei puhuta pelkästä rakenteellisesta vaan myös kulttuurisesta muutoksesta. Informaatioajan hyvinvointiyhteiskunta edustaa erilaista toimintakulttuuria kuin teollisen ajan hyvinvointivaltio (ja tavallaan soveltaa hyvinvoinnin yhteiskunnan uudistamiseen »hakkerikulttuuria», kuten Himanen, 2001, on kuvannut).

Kulttuuri: luovuuden kulttuuri

Näin pääsemme viimeiseen keskeiseen tekijään informaatioajan kestävän kehitysmallin rakentamisessa: sen kulttuuriseen ulottuvuuteen.

Erityisen merkittäviä kulttuurisia ulottuvuuksia on tässä yhteydessä kolme (vrt. Himasen teos *Hakkerietiikka*, 2001, analyysinä informaatioajan luovuuden kulttuurisista tekijöistä). Ensimmäinen on luova yrittäjyys, kun yrittäjyys ymmärretään laajasti minä tahansa tapana hyödyntää aktiivisesti yksilön potentiaalia, tapahtuipa se liike-elämässä tai jossakin muualla.

Edellä on mainittu jo useita kertoja, että siirtyminen täyteen informationaaliseen kehitykseen on viime kädessä myös kulttuurinen muutos – ja että juuri kulttuurinen taso on estänyt uudistumisen, jota tarvitaan sekä kestävän talouden että kestävän hyvinvoinnin saavuttamiseksi.

Osa suurimmista tulevaisuuden haasteista Suomen kyvylle uudistaa kestävää kasvumallia liittyy viime kädessä eräisiin luovuuden kulttuurin henkisiin piirteisiin. Luovuuden kulttuurin tilan arviointiin käytetään nyt esimerkkinä luovan taloudellisen yrittäjyyden kulttuuria. Vaikka se onkin vain yksi luovuuden alue, se on tämän luvun käsittelemän aiheen kannalta ratkaisevassa roolissa ja lisäksi siitä on olemassa muista luovuuden alueista poiketen sen tilaa kuvaavia empiirisiä lukuja. Ensimmäinen huomio on, että startup-yritysten määrä on Suomessa erittäin pieni. Kun esimerkiksi Yhdysvalloissa startup-yrittäjiä on 13 prosenttia

18–64-vuotiaista, Suomessa määrä on alle puolet tästä (Global Entrepreneurship Measure 2012 -tilastojen mukaan se on 6 prosenttia). Suomen luku on kehittyneiden maiden alhaisimpia.

Arvoja ja asenteita koskevat tutkimukset valottavat ilmiön kulttuurista taustaa. Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) on tutkinut suomalaisten arvoja ja asenteita vuosittain viimeisen kolmenkymmenen vuoden ajan, ja tutkimukset osoittavat selvästi, että yrittäjyyttä ei kulttuurisella tasolla rohkaista. EVAn uusimman selvityksen mukaan joka toinen suomalainen on sitä mieltä, että »vain hullu» haluaa yrittäjäksi Suomessa (EVA 2013). Tämä liittyy kahteen asiaan, jotka ovat kuin saman kolikon kaksi puolta.

Ensinnäkin yrittämisen epäonnistumista pidetään henkilökohtaisena epäonnistumisena. Voidaan puhua häpeän kulttuurista. Ajattelu poikkeaa hyvin paljon amerikkalaisesta asenteesta, jonka mukaan voi epäonnistua olematta epäonnistunut ihminen tai voi tehdä virheitä olematta itse virhe. Amerikkalaisessa kulttuurissa puhutaan myös »kaatumisesta eteenpäin» (»falling forward»). Niinpä suomalaisten asenteet poikkeavat paljon esimerkiksi Piilaakson ajattelutavasta, jossa epäonnistumisia pidetään myös meriitteinä: ne osoittavat, että ihminen on yrittänyt eikä ole antanut periksi. Sillä onnistuuko vai epäonnistuuko ei lopulta ole suurtakaan eroa, molemmat ovat oppimisen muotoja (»tämä ei toimi», »tämä toimii»). EVAn tutkimuksessa 56 prosenttia vastaajista mainitsee yhdeksi Suomen kilpailukyvyn suurimmista heikkouksista »riskien välttämisen kulttuurin».

Toinen yrittäjyyttä ehkäisevä asia on käsitys siitä, ettei kenenkään pidä menestyä enempää kuin muiden, mitä voi kutsua myös kateuden kulttuuriksi, eräänlaisena vääristyneenä tasa-arvon käsitteen muotona. Yhteenvetona suomalaisten vastauksista asenteita mittaavissa tutkimuksissa, muun muassa edellä mainitussa EVAn tutkimuksessa, voi sanoa: ainoa Suomessa vähemmän hyväksytty asia kuin epäonnistuminen on itse asiassa onnistuminen! Suhtautumistavan voimakkuus näkyy EVAn uusimmassa tutkimuksessa, jossa 75 prosenttia vastaajista sanoi, että yrittäjyyttä kohtaan tarvittaisiin positiivisempaa asennetta, jotta yrittäminen kiinnostaisi ihmisiä. Tällä hetkellä sekä epäonnistumisen että menestymisen sosiaalinen hinta on liian korkea. Jos tällainen asenne luovuuden kulttuuria kohtaan jatkuu – vääristyneenä tulkin-

tana siitä, mitä yhdenvertaisuus sosiaalisena arvona tarkoittaa – se on yksi suurimmista esteistä koko Suomen mallin kestävyydelle tulevaisuudessa, kun Suomi yrittää luovasti uudistaa talouttaan, saavuttaa hyvinvointia ja aikaansaada luovuuden kulttuuria. (Tässä olennainen huomio on, että monet lahjakkaimmat suomalaiset Linus Torvaldsista johtaviin taiteilijoihin ja tutkijoihin ovat päättäneet muuttaa pysyvästi muualle – esimerkiksi Yhdysvaltoihin tai Isoon-Britanniaan – eivätkä he myöhemminkään kontribuoi takaisin suomalaiseen yhteiskuntaan.)

Toinen suuri avainhaaste liittyy luovuuden kulttuurin edellyttämään avoimuuteen. Kuten analyyttistä viitekehystä hahmottelevassa ensimmäisessä luvussa totesimme, kulttuuri-identiteetti on keskeinen tekijä siinä, syntyykö kestävän informationaalisen ja inhimillisen kehityksen – tai toisin ilmaistuna kestävän talouden ja kestävän hyvinvointiyhteiskunnan – välille positiivinen vai negatiivinen kehä.

Vahva kollektiivinen identiteetti voi ensimmäisessä luvussa esitetyistä syistä olla vahvuus monella tavalla: se voi olla voimakas perusta, jonka varassa taloudellinen kehitys yhdistyy inhimilliseen kehitykseen kaikki mukaan ottavan hyvinvointiyhteiskunnan kautta, joka samalla legitimoi koko kehitysmallin. Tällainen voimakas suomalainen kulttuuri-identiteetti heijastuu myös EVA-tutkimuksen tuloksista: 72 prosenttia vastaajista on sitä mieltä, että »on onni ja etuoikeus olla suomalainen». Voimakas kollektiivinen kulttuuri-identiteetti voi olla vahvuus erityisesti silloin, jos se laskee »suomalaisiksi» kaikki maassa asuvat yhtä lailla kuin maassa syntyneetkin. Siinä tapauksessa Suomi voisi yhdistää vahvan kollektiivisen kulttuuri-identiteetin avoimuuteen maahanmuuttajia kohtaan.

Empiiriset tutkimukset kuitenkin osoittavat, että Suomi on yhä maailman suljetuimpia maita maahanmuuton suhteen. Ulkomaalaisperäisen väestön osuus on maailman alhaisimpia erityisesti verrattuna kehittyneisiin talouksiin: Suomessa osuus on 4,2 prosenttia, kun se Yhdysvalloissa on 13,5 prosenttia eli kolminkertainen, Isossa Britanniassa 11,2 ja naapurimaassa Ruotsissa 14,1 prosenttia (puhumattakaan maahanmuuttajien määrästä Piilaaksossa, mistä Saxenian puhuu luvussaan 2 tässä kirjassa).

Tutkimukset suomalaisten arvoista kertovat ilmiön taustalla olevasta kulttuurista, jossa asenteet muita kohtaan ovat hyvin sulkeutuneita. Tässä vallitsee suuri ristiriita, sillä maahanmuuton lisääminen olisi yksi kes-

keinen tekijä Suomen talouden kestävyyden takaamiseksi tulevaisuudessa. Valtiovarainministeriö on osoittanut edellä viitatuissa laskelmissaan myös, että maahanmuuton lisääminen vain 10 000 hengellä vuodessa vähentäisi hyvinvointivaltion kestävyysvajetta yhdellä prosenttiyksiköllä.

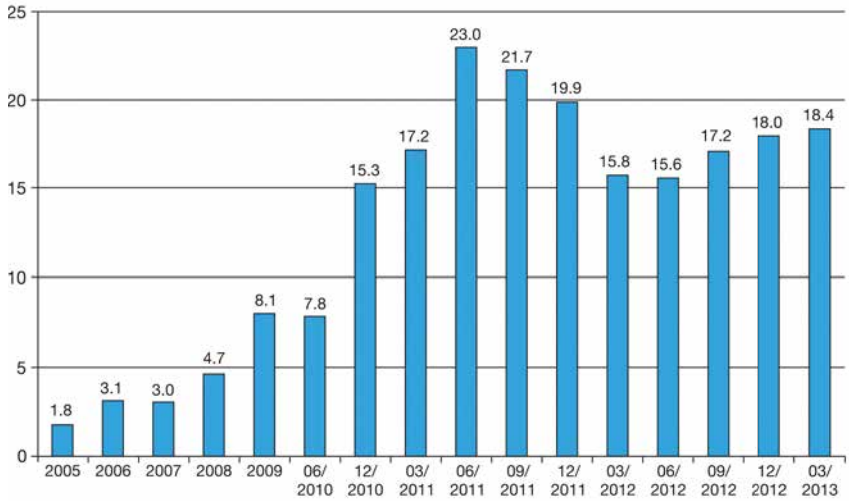
Huolimatta siitä, että tämä tiedetään, ja vaikka hyvinvointivaltiolla on yhä voimakas tuki (80 prosenttia vastaajista on sitä mieltä, että vaikka hyvinvointivaltio tarkoittaisi korkeampia veroja, he kannattaisivat sitä silti), 52 prosenttia saman EVAn mielipidemittauksen vastaajista vastustaa maahanmuuton lisäämistä edes yhtenä mahdollisena keinona talouden elvyttämiseksi (vain kuusi prosenttia antoi täyden tukensa maahanmuuton lisäämiselle yhtenä ratkaisuvaihtoehtona). Vaikka taloudellisen tosiasiat ovat tiedossa, silti vain 32 prosenttia on samaa mieltä väitteen kanssa, että »ikääntyminen ja väestön väheneminen Suomessa edellyttävät maahanmuuton helpottamista». Samassa tutkimuksessa joka toinen vastaaja yhtyi näkemykseen, että »suomalaisten varautunut suhtautuminen ulkomaalaisiin on pelkkää viisasta varovaisuutta, ei tietämättömyyttä tai rasismia» (EVA 2013).

Kun puheena on ideologisesti hyvin latautunut kysymys, empiirinen tieto on paras tapa saada todellinen kuva siitä, onko lisääntyvä kulttuurinen sulkeutuneisuus todellinen suuntaus vai ei. Sen jälkeen kun kirjoitimme kirjamme Suomen mallista (Castells ja Himanen 2002), suurin poliittinen muutos on ollut Perussuomalaisten nousu. Edellisissä eduskuntavaaleissa 2011 puolueen kannatus oli 19,0 prosenttia, jolla se nousi kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi.

Yhteenveto puolueen äänestäjistä on esitetty yhteisessä kirjassamme globaalista talouskriisistä (Oxford University Press 2012). Lyhyenä yhteenvetona tutkimustiedosta voi tässä todeta, että keskeinen syy Perussuomalaisten nousuun on ollut puolueen voimakas kansallismielinen vastarinta kaikenlaista avoimuutta kohtaan – olipa kyse maahanmuutosta, Euroopan unionista tai eurosta ylikansallisen, globaalin verkostoyhteiskunnan kehityksen edustajina (ks. Himanen 2012; vrt. myös Rahkonen 2012 tilastotietojen osalta). Perussuomalaiset on suomalainen versio nousevasta äärinationalismista, joka nojautuu populismiin tarjoamatta ratkaisuja suuriin akuutteihin haasteisiin.

Kuvan 4 luvut osoittavat erityisen selvästi, miten Perussuomalaiset on kasvanut globaalin talouskriisin oloissa vuoden 2005 marginaalises-

Kuva 4: Perussuomalaisten kannatus mielipidemittauksissa vuosina 2005–2013

Lähde: YLEn ja Taloustutkimuksen tekemät puolueiden kannatusmittaukset (2004–2013).
Huom. Eduskuntavaalit pidettiin vuosina 2007 ja 2011.

ta eduskunnan ulkopuolisesta puolueesta asemaan, jossa se on pysyvästi yksi kolmesta suurimmasta. Suurin nousu tapahtui Yhdysvalloista syksyllä 2008 alkaneen Suuren taantuman aikaan. Taantuma iski erityisen ankarasti Eurooppaan muuttuessaan julkisen talouden kriisiksi, joka edellytti Suomea osallistumaan euroalueen pelastuspaketteihin Kreikalle ja Portugalille (erityisesti vuonna 2011, jolloin puolueen kannatus nousi pian vaalien jälkeen huippuunsa ja siitä tuli mielipidemittausten suurin puolue; siitä lähtien se on ollut hyvin lähellä suurimman puolueen asemaa).

Loppujen lopuksi hallituksen muodosti Euroopan unionia ja euroa kannattava koalitio. Siitä huolimatta Perussuomalaisten torjuvat asenteet vaikuttavat kaikkeen politiikkaan, joka liittyy avoimuuteen ulkomaalaisia kohtaan. Maahanmuutto ei käytännössä ole enää suomalaisessa keskustelussa vaihtoehtona mukana, joten Perussuomalaiset ovat vaikuttaneet myös muiden puolueiden rohkeuteen asettua avoimuuden kannalle – puhumattakaan siitä, että vuoden 2011 äänivyöryllä ja vaalivoitolla Perussuomalaiset vaikuttivat jopa Euroopan unionin

poliittiseen ajatteluun vaarantamalla Euroopan koko tukipaketin Portugalille. Siitä lähtien Euroopan maiden välinen solidaarisuus on jatkuvasti heikentynyt.

Tästä päästään kolmanteen luovuuden kulttuurin keskeiseen tekijään. Ensimmäinen oli siis luova yrittäjyys (kun yrittäjyys ymmärretään laajasti minä tahansa tapana hyödyntää aktiivisesti yksilön potentiaalia, tapahtuipa se liike-elämässä tai jossakin muualla) ja toinen avoimuus muita kohtaan (»rikastuttavan vuorovaikutuksen» kulttuuri). Kolmas tekijä on luottamus. (Luetteloa voi verrata myös Himasen, 2001, analyysiin »hakkerietiikan» elementeistä informaatioajan luovuuden kulttuurina.)

Kolmas ulottuvuus on samalla toiveikkain osa Suomen mallin kulttuurista tasoa ja voisi tarjota mahdollisuuden rakentaa uusiutunut kehitysmalli, joka pystyy vastaamaan uusiin suuriin haasteisiin. Luottamus on koko Suomen mallin suurimpia vahvuuksia, joissa ensinnäkin kilpailukykyisen talouden ja kaikki mukaan ottavan hyvinvointivaltion välinen positiivinen kehä tarkoittaa, että jokainen voi tuntea omaavansa enemmän tai vähemmän samat mahdollisuudet elämässä aina koulutuksesta terveyteen ja voi luottaa vahvaan sosiaaliturvaan ennalta-arvaamattomien tilanteiden, kuten työttömyyden tai sairastumisen, varalta.

Toiseksi, luottamusta pitää yllä ja voimistaa mallin tapa jakaa kehityksen hedelmiä tasaisemmin kaikille. Tämä näkyy siinä, että köyhyys ja tulonjaon ja sukupuolten epätasa-arvo ovat Suomessa yhä maailman matalimpien joukossa.

Suomen mallin vahvan luottamuksen kulttuurinen voima näkyy voimakkaasti kaikissa luottamusta koskevissa kansainvälisissä vertailuissa, esimerkiksi YK:n ja Gallupin maailmanlaajuisissa tutkimuksissa luottamuksesta yhteiskunnan instituutioihin (kuten hallitukseen) ja muihin ihmisiin. Esimerkiksi noin 60 prosenttia suomalaisista sanoo luottavansa kanssaihmisiinsä, kun luku Euroopan unionissa keskimäärin ja Yhdysvalloissa on noin 35 prosenttia (UNDP 2012).

Ehkäpä tämä perustavanlaatuinen luottamuksen elementti voisi tarjota uuden perustan myös avoimuudelle muita ihmisiä ja luovan yrittäjyyden kulttuuria kohtaan. Jos näin olisi, voisimme kuvitella saavuttavamme uuden kukoistavan informationaalisen innovaatiopohjaisen kasvun taloudessa sekä kukoistavan kulttuurin, joka syntyy informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnan uraauurtavista innovaatioista. Näin vanhan

kansallisen identiteettiprojektin Suomi »maailman johtavana tietoyhteiskuntana» uudistettaisiin näyttämällä maailmalle tietä uuteen »informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskuntaan», jossa kehityksen päämääränä on kaikkien mahdollisuus elää arvokasta elämää. Siitä voisi tulla Suomen uusi kollektiivinen kulttuurinen projekti-identiteetti (Castellsin termein ilmaistuna): informaatioajan uuden hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen esimerkkinä, joka yhdistää kestävän talouden, kestävän hyvinvoinnin ja kestävän kulttuurin tavalla, jossa »suomalaisuus» merkitsisi osallistumista projektiin syntyperästä riippumatta.

On selvää, ettei sellainen projekti tule olemaan helppo. Mutta pitäisi olla sanomattakin selvää, että jos kykyä uudistaa kehitysmallin kulttuurista tasoa tulevaisuudessa ei ole, saattaa kukoistuksen sijaan odottaa näivettyminen. Suomella on yhdet parhaimmista lähtökohdista maailmassa onnistua ensimmäisenä maana rakentamaan kestävä kehitysmalli, joka toimisi esimerkkinä muulle maailmalle. Siksi Suomen empiirisen kokemuksen seuraaminen antaa kaikille arvokasta oppia niin analyyttisesti kuin poliittisestikin. Lopulta tämän yrityksen onnistuminen riippuu siitä, minkälaisen kulttuuriperustan Suomi antaa voittaa. Valitseeko se luovuuden kulttuurin, jonka perustana ovat innovatiivisuus, avoimuus ja luottamus? Vai antaako se periksi päinvastaisille voimille?

4

MANUEL CASTELLS, ISIDORA CHACÓN JA PEKKA HIMANEN

Euroopan hyvinvointivaltiomalli 2.0: kriisi ja uusiutuminen?

Johdanto: eurooppalainen informationaalisen ja inhimillisen kehityksen malli kriisissä

Eurooppaa on vuodesta 2008 lähtien koetellut vakava talouskriisi, jolla on ollut huomattavia vaikutuksia kansainvälisiin rahoitusmarkkinoihin ja maailmantalouteen, muun muassa Yhdysvaltoihin ja nopeasti teollistuneisiin maihin (NIC-maat) (kriisin alkuperän ja seurausten erittelystä, ks. Engelen et al. 2011; Castells et al. 2012; erit. Castells, Caraça, Cardoso 2012 ja Himanen 2012). Talouskriisin taustalla on valtioiden velkakriisiin johtanut finanssikriisi. Julkisen talouskriisin ytimessä on puolestaan kyse kestävyyskriisistä hyvinvointivaltiomallissa, joka on ollut eurooppalaisille yhteiskunnille ominainen kehitysmalli viimeisen 50 vuoden ajan sen maittain vaihtelevissa versioissa.

Euroopan unioni on joutunut julkisen talouden kriisin voittaakseen tiukentamaan fiskaalista ja finanssiyhteistyötään, jotta mahdollinen riski euron hajoamisesta estettäisiin. EU:n uusi perussopimus on edistänyt yhdentymistä fiskaalipolitiikan ja yhteisten pankkisäännösten suhteen ja raivannut tietä makrotalouspolitiikan vahvemmalle koordinoinnille (Crouch 2013; Beck 2013).

Riippumatta siitä, miten tämä epävarma projekti onnistuu, säännösasiakirja on vain sanoja paperilla, ellei koko kehitysmallin ydintä ja sen keskiössä olevaa hyvinvointivaltiota uudisteta. Uudistuksen avain on uuden hyvinvointivaltiomallin luominen siten että se perustuu laajalle levinneeseen tieto- ja viestintäteknologian käyttöön, organisaatiomuutoksiin ja paremmin koulutetun työvoiman hyödyntämiseen.

Informaatioajan hyvinvointivaltion haaste ei ole pelkästään eurooppalainen. Euroopassa uudistamisen tarve on kuitenkin suurempi eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden laajuuden vuoksi sekä johtuen siitä, miten kriittinen rooli hyvinvointivaltiolla on sosiaalisen yhteenkuuluvuuden varmistamisessa ja koko kehitysmallin kestävyydessä.

Hyvinvointivaltion – johon kuuluvat muun muassa terveys, koulutus ja sosiaaliturva, kuten eläkkeet, sekä joukko yhteiskunnan tarjoamia palveluja ja tulonsiirtoja – kestävyys on nykyisen fiskaalisen kriisin takia useimmissa EU-maissa vaakalaudalla. Kustannukset kohoavat huimasti erityisesti terveydenhuolto- ja eläkemenoissa väestön ikääntymisen vuoksi, ja lisäksi eurooppalaisella mallilla on vaikeuksia luoda nuorille työpaikkoja.[1]

Hyvinvointivaltion kriisi, jota talouskriisi pahentaa, asettaa hallitukset ja kansalaiset törmäyskurssille arvaamattomin seurauksin, ellei talouskasvun ja julkisen sektorin välistä suhdetta muuteta luomalla niiden välille positiivisen palautteen kehä siihen tapaan kuin Castells ja Himanen esittivät kirjassaan *The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model* (Castells ja Himanen 2002).

Kun taloutta tarkastellaan laajemmin, eläkejärjestelmän ja muiden hyvinvointivaltion keskeisten osatekijöiden rahoittaminen ei ole riippuvainen pelkästään väestölaskelmista, joissa verrataan työssäkäyvää väestöä työelämän ulkopuolella olevaan. Kyse on pikemminkin *kaikkien työntekijöiden tuottavuuden suhteesta huollettavien aiheuttamiin kustannuksiin, sekä lukuina että palvelukustannuksina mitattuna*. Jos tuottavuus työntekijää kohti kasvaa oleellisesti, sen avulla elätetään paljon suurempi määrä työelämän ulkopuolella olevia.

Tähän suhteeseen liittyy kuitenkin myös toinen tuottavuusvaikutus, jota on tarkasteltava: tuottavuuden kasvu suhteen nimittäjässä, toisin sanoen tuottavuuden lisääminen julkisella sektorilla niin hallinnossa kuin palvelujen tuottamisessakin, mikä vähentäisi palvelujen todellisia kustannuksia. Palvelujen tuottavuutta on tunnetusti vaikea mitata, aivan erityisesti julkisella sektorilla, mutta on olemassa tehokkuusmitta-

1 Nuorisotyöttömyys on monissa Euroopan maissa yhtä korkea kuin se oli arabimaissa arabikevään aikana, mikä näyttää synnyttävän yhteiskunnallista liikehdintää, kuten ns. the Indignants, jotka vastustavat tapaa hoitaa talouskriisiä rahalaitosten hyväksi sekä politiikkaa, joka tähtää hyvinvointivaltion osittaiseen purkamiseen (vrt. Castells 2012 ja Himanen 2012).

reita, joita voidaan käyttää välikätenä.

Sekä yksityisellä että julkisella sektorilla tehtyjen informationaalisen kehityksen tuottavuustutkimusten perusteella tiedetään, että *sopivissa organisaatioverkostojen olosuhteissa tapahtuneet muutokset tieto- ja viestintäteknologiassa (IT), henkilöresurssien parantuminen ja liikkeenjohdolliset uudistukset* ovat olleet merkittäviä tuottavuuskasvun tekijöitä, erityisesti Yhdysvalloissa ja Pohjoismaissa (vrt. erityisesti Erik Brynjolfssonin ja Dale Jorgensonin tutkimukset kollegojensa kanssa: Brynjolfsson ja Hitt 1998 ja 2003; Brynjolfsson ja Yang 1999; Brynjolfsson ja Saunders 2010; Jorgenson ja Stiroh 2000 ja 2002).

Vuosina 1995–2004 IT:n osuus kaikesta tuottavuuden noususta EU-maissa oli puolet, mikä johtui pääosin IT-sektorin tehokkuuden paranemisesta ja IT-investoinneista. Myöhemmät luvut osoittavat, että vuosina 2004–2007 eli ennen talouskriisiä Eurooppa siirtyi IT-vaikutuksen toiseen vaiheeseen, jolloin tuottavuus parani taloudessa laajasti. IT-teollisuuden osuus Euroopan BKT:sta on noin viisi prosenttia ja koko yksityisestä tutkimus- ja kehityssektorista 25 prosenttia. Yli puolet eurooppalaisista työntekijöistä käyttää työssään tietokonetta, ja 80 prosentilla on Internet-yhteys. Vuoden 2010 World Internet Project -tutkimuksen mukaan valtaosa tutkittujen maiden työntekijöistä kertoi, että Internetin käyttö työssä paransi työsuoritusta tai tuottavuutta (poikkeuksena Ruotsi, jossa vain 39 prosenttia ilmoitti Internetin tuoneen hyötyjä). Ekonometriset analyysit Euroopan talouksien kokonaistuotantofunktiosta osoittavat, että 10 prosentin kasvu IT-pääomassa lisää yrityksen tuottavuutta 0,23 prosentilla eli paljon enemmän kuin pääomainvestoinnit teorian mukaan lisäävät (0,16 %).

Vaikka tuottavuustilastoja IT:n vaikutuksista ei olekaan yhtä helposti saatavilla julkisen sektorin osalta, voidaan hyvällä syyllä arvioida, että ylimääräistä tuottavuus- ja tehokkuusreserviä on olemassa, sillä lähes kaikki julkisen sektorin työ perustuu tiedonkäsittelyyn ja viestintään. Esimerkiksi Suomen tapauksessa valtiovarainministeriö osoitti, että pienikin parannus IT:n käytössä julkisella sektorilla lisäisi tuottavuuskasvua vähintään 0,25 prosenttiyksikköä. Jos julkisen sektorin teknologinen muutos toteutettaisiin kokonaan, todellinen tuottavuuden kasvupotentiaali olisi paljon suurempi (ks. valtiovarainministeriö 2012). Julkisen sektorin korkeampi tuottavuus tarkoittaa enemmän palveluja vä-

hemmillä työntekijöillä. Suurempi tehokkuus tarkoittaa pienempiä kustannuksia ja parempaa laatua. Uudistettu hyvinvointivaltio voisi siten tarjota julkisen talouden kriisissä enemmän ja parempia palveluja pienemmillä kustannuksilla sen sijaan, että julkisia palveluja leikataan ja alennetaan siten elintasoa ja luodaan mahdollisesti yhteiskunnallista levottomuutta. Informationaalinen kehitys, johon sisältyy tieto- ja viestintäteknologia ja siihen liittyvät organisaatiouudistukset, voisi olla merkittävä osa tätä strategiaa. Internetille ja tietoverkkoteknologialle näyttää olevan seuraava iso sovellusten laajentamisen alue julkisessa hallinnossa, terveydessä ja koulutuksessa.

Voimmeko siis odottaa, että syntymässä on uusi informaatioajan hyvinvointiyhteiskunta? Kyllä ja ei. Kaikki riippuu siitä, *onnistutaanko teknologiset ja organisatoriset muutokset sekä hyvinvointivaltion uudistamisprosessin sosiaalinen johtaminen yhdistämään oikealla tavalla.* Yritysmaailman tuottavuusanalyysien perusteella tiedetään, että »mittaamattomat, täydentävät resurssit» voivat olla merkittävässä osassa IT:n kokonaisvaikutusta määritettäessä. Siten tutkimuksen ja analysoinnin keskeinen kohde on tunnistaa nuo salaperäiset täydentävät resurssit. Tässä luvussa esitämme eräitä suuntaviivoja kohti senkaltaista uudistamista.

Tehtävässä on oltava spesifi. Käymme keskeiset ajatukset läpi sektorikohtaisesti ja viittaamme valikoituihin empiirisiin tietoihin, joihin analyysimme perustuu. Luomme ensin yleiskatsauksen sähköisen asioinnin, sitten sähköisten terveydenhuoltopalvelujen ja kolmanneksi sähköisen oppimisen kehityksestä, jotka kaikki ovat osa julkista sektoria, olivat ne sitten tosiasiallisesti julkisia tai yksityisiä. Lopuksi yhdistämme tämän ekologiseen kestävyyteen ja teemme loppujohtopäätökset. Julkisten palvelujen sektorilla tarkoitamme sektoria, jonka toimintaa ei ohjaa pääasiallisesti voitontavoittelu, vaikka jotkin sektorin osa-alueet (esimerkiksi yksityiset sairaalat tai koulut) voivat toimia osittain myös määritelmän ulkopuolisella logiikalla. Niissäkin tapauksissa voitot tulevat kuitenkin suurelta osin kätketyistä valtion tuista, joita yksityisen terveydenhuollon tai koulutuksen järjestämiseen myönnetään.

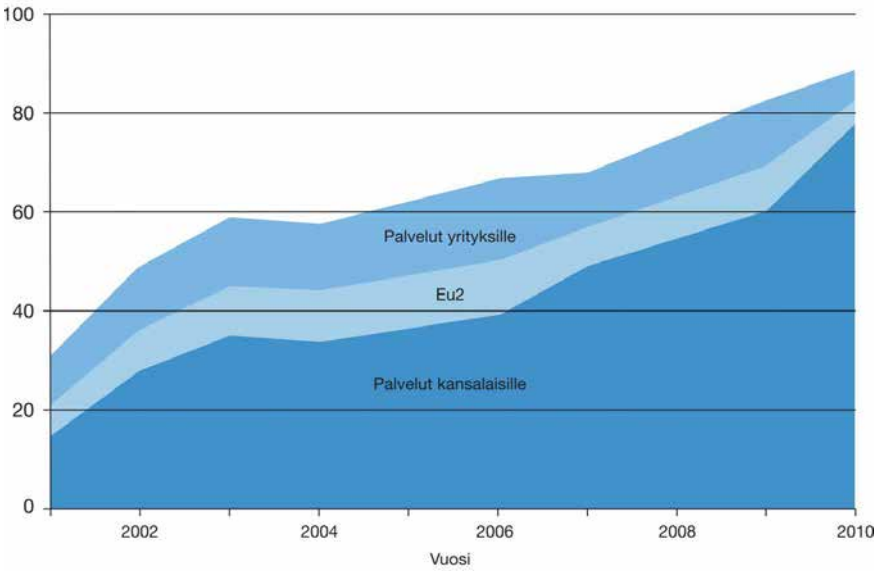
1. Digitaalinen valtio: sähköisestä hallinnosta sähköiseen asiointiin

Kuluneella vuosikymmenellä Euroopan hallitukset ovat investoineet miljardeja euroja sähköisen hallinnon menettelytapojen ja infrastruktuurin luomiseen. Hankkeessa on kaksi ulottuvuutta:

• Sähköinen hallinto eli viranomaisbyrokratian siirtäminen sähköisiin, verkottuneisiin järjestelmiin, jotka on tarkoitettu sekä sisäiseen käyttöön että eri viranomaisyksiköiden välille.

• Sähköinen asiointi eli asioiden hoitaminen viranomaisten, kansalaisten ja yritysten välillä. Sähköisten palvelujen saatavuus on edistynyt Euroopassa merkittävästi, tosin enemmän yritysten kuin kansalaisten suuntaan (kuva 1).

Kuva 1: Julkishallinnon sähköisten palvelujen saatavuus yrityksille ja kansalaisille, 2001–2009

Lähde: "Digitizing Public Services in Europe: Putting embition into action", 9th Benchmark Measurement, Euroopan komissio, tietoyhteiskunnan ja viestinten pääosasto, 2010.

Yritysten ja julkishallinnon sähköistäminen on tuonut verkkoteknologiaa useimmissa EU-maissa käyttöön laajasti, vaikkakin hitaasti. Tietoverkkojen kehittyneisyyden (lähinnä laajakaista-interaktiivisuuspotentiaalin) suhteen EU on neljännellä tasolla sähköisen kaupankäynnin kansainvälisesti määritellystä viidestä tasosta. *Horisontissa häämöttää uusi informaatioajan sähköinen hallinto, joka yhdistää viranomaisyhteyksiä, yrityssovelluksia, sosiaalisen median foorumeita sekä semanttisen verkon mahdollisuuksia tarjotakseen yksilöllistä palvelua.* Laskelman (Gartner Research) mukaan sellaisten julkisten verkkosivujen osuus, joilla on jonkinlainen semanttinen merkintä, lähestyy 70 prosenttia.

Tällä hetkellä sähköinen hallinto on EU-maissa kuitenkin jäljessä lupauksistaan. Kuvasta 2 näkyy, että useimmissa maissa Internetin käyttö on yhteiskunnassa paljon laajemmalle levinnyt kuin hallinnon sähköisten asiointipalvelujen käyttö. Sähköisten palvelujen käyttö on rajallista ja palvelut keskittyvät pelkkään tiedonhakuun. Interaktiivisuutta on mukana hyvin vähän.

Kuva 2: Internetin käyttö erilaisiin tarkoituksiin viranomaisten kanssa asioimisessa (viimeisten 3/12 kk:n aikana, % käyttäjistä)

Prosenttiosuus niistä, jotka ovat käyttäneet Internetiä viimeisten 3 kk:n aikana	2008	2009	2010
Olen käyttänyt Internetiä viimeisten 3 kk:n aikana tiedonhankintaan julkishallinnon verkkosivuilta.	41.3%	42.2%	40.7%
Olen käyttänyt Internetiä viimeisten 3 kk:n aikana viranomaislomakkeiden lataamiseen.	25.8%	26.8%	25.9%
Olen käyttänyt Internetiä viimeisten 3 kk:n aikana täytettyjen lomakkeiden lähettämiseen.	19.0%	19.5%	19.3%
Olen käyttänyt Internetiä viimeisten 3 kk:n aikana viranomaisten kanssa asioimiseen.	45.8%	46.2%	45.8%
Prosenttiosuus niistä, jotka ovat käyttäneet Internetiä viimeisten 12 kk:n aikana.	**2008**	**2009**	**2010**
Olen käyttänyt Internetiä viimeisten 12 kk:n aikana tiedonhankintaan julkishallinnon verkkosivuilta.	49.9%	51.2%	52.5%
Olen käyttänyt Internetiä viimeisten 12 kk:n aikana viranomaislomakkeiden lataamiseen.	34.4%	36.1%	37.4%
Olen käyttänyt Internetiä viimeisten 12 kk:n aikana täytettyjen lomakkeiden lähettämiseen.	25.3%	26.3%	29.4%
Olen käyttänyt Internetiä viimeisten 12 kk:n aikana viranomaisten kanssa asioimiseen.	54.0%	55.8%	57.9%

Lähde: Digital Agenda Scoreboard -sivusto, EU eGovernment Benchmark Report, Euroopan komissio, 2012.

Vaikuttaa siltä, että *viranomaiset ovat keskittyneet vuorovaikutuksessaan kansalaisten kanssa tiettyihin osa-alueisiin, jotka palvelevat ensi sijassa viranomaisten etua.* Muutamalla avainsektorilla on kuitenkin nähty menestystarinoita. Esimerkiksi Espanjassa verovirasto valmistelee kaikki kansalaisten veroilmoitukset ja lähettää ne sähköisesti useimmiten vain vahvistettaviksi ja allekirjoitettaviksi. Se on parantanut dramaattisesti verojen perintää ja vähentänyt väärinkäytöksiä. Myös sähköisen henkilökortin käyttö julkisille verkkopalvelusivuille kirjautumiseksi lisääntyy Espanjassa. Ranskassa mon.service-public.fr-niminen sivusto on käyttäjäkohtainen ja erittäin hyvin suojattu (tunnistautumisen kautta) asiointipiste kaikkiin saatavilla oleviin sähköisiin julkisiin palveluihin, joista jotkin ovat täysin vuorovaikutteisia. Henkilökohtainen käyttäjätili antaa käyttäjien seurata asiointejaan ja niiden etenemistä viranomaisten kanssa. Niin ikään Ranskassa sähköisten hankintapalvelujen Marches Publics -alusta sääntelee tarjouspyyntöjä edellyttämällä, että tarjousten tekijät jättävät tarjousasiakirjansa ainoastaan sähköisesti. Myös sähköinen sairausvakuutuskortti Vitale on Ranskassa laajasti käytössä. Ruotsi on YK:n sähköisiä palveluja koskevan tutkimuksen mukaan sähköisten palvelujen valmiudessa edelläkävijä maailmassa, mutta eri mallin pohjalta: käytössä on tietyille teemoille omistettujen verkkoportaalien verkosto. Baltian maat sijoittuvat sähköisten palvelujen käytössä ja innovaatioissa hyvin.

Yleisesti ottaen julkishallinnon virastojen muuntamisessa sisäisesti verkottuneeksi hallinnoksi on kuitenkin isoja ratkaisemattomia kysymyksiä. Tarkastelkaamme näitä verkottuneeseen hallintoon liittyviä seikkoja ja ongelmia yksityiskohtaisemmin.

Verkottunut hallinto on kokonaan verkostoihin perustuva järjestelmä: verkostoja on osastojen välillä, niiden sisällä ja eri tasojen välillä (kansallisen, eurooppalaisen, paikallisen ja alueellisen). Jotta verkostot toimisivat tehokkaasti, niiltä täytyy olla pääsy yhteisiin tietokantoihin ja yksikköjen välillä täytyy olla horisontaaliset yhteydet. Tieto on pidettävä kaikkien saatavilla, ja vuorovaikutuksen on oltava reaaliaikaista. Sellainen rakenne sallii hierarkkisen valvonnan ja hyötyy samalla järjestelmän verkostomuodon joustavuudesta.

Verkottuneisuus merkitsee:

1.) Yhteensopivia ja kaikkien saatavilla olevia tietokantoja. Tämä on koko järjestelmän ydin.

2.) Yhteensopivia ohjelmistoja, jotka ovat avoimia räätälöityjen sovellusten kehittämiselle. Avoin lähdekoodi tarjoaa tässä paljon mahdollisuuksia. Tarvitaan kuitenkin yhteisiä standardeja, jotta avoimen lähdekoodin proseduurit ovat keskenään yhteensopivia.

3.) Uusia sääntöjä viranomaisyhteistyöhön, jonka täytyy jatkossa olla horisontaalista.

Tällaista uutta verkottunutta hallintoa voidaan hoitaa vain Internet- ja tietokoneverkostojen pohjalta. Se on kuitenkin projektin helppo osuus. *Keskeisin haaste on voittaa viranomaisten välisestä mikrovaltapelistä johtuva vastustus, kuten esitämme alla.*

Hallinnon läpinäkyvyys ja kansalaisten odotukset edellyttävät seuraavaa:

1.) Internet ja sisäiset lähiverkot (Intranet) on yhdistettävä.

2.) Kaikki tieto, johon on laillinen pääsyoikeus, täytyy olla saavutettavissa käyttäjäystävällisellä tavalla.

3.) Kaikkiin hallinnollisiin toimiin täytyy liittyä saatavilla olevat sähköiset tiedot.

4.) Tietoverkossa tapahtuva vuorovaikutus tietokantojen ja kansalaisten ja toisaalta kansalaisten ja kaikkien viranomaispalvelujen ja -yksiköiden välillä on oltava tavanomainen tapa toimia. On tärkeää, että yhteydenpito voi tapahtua monikanavaisesti. Sen liityntäpisteenä voi toimia yhtä hyvin esimerkiksi matkapuhelin kuin IPTV-verkko.

Kansainvälisissä hankkeissa verkottuneen hallinnon toteuttamiseksi on tunnistettu joukko esteitä:

• Jotkin teknologiatoimittajat sanelevat ratkaisuja, jotka eivät aina ole kaikkein tarkoituksenmukaisimpia. Mutta *koska viranomaiset pyrkivät välttämään ongelmia, he tekevät sopimuksia nimekkäiden teknologiatoimittajien kanssa ja hankkivat valmiita ohjelmistopaketteja. Jotta tällainen viranomaislogiikka vältetään verkottunutta hallintoa rakennettaessa, palveluja tuottavien viranomaisten tulee kehittää itsenäinen teknologinen valmius tehdä arvioita ja päätöksiä.* Avoin lähdekoodi voisi helpottaa asiaa, mutta ongelma on vaikeassa yhteensovitettavuudessa ja tarpeessa varmistaa yhteiset standardit. Avoimen lähdekoodin ratkaisujen suosiminen ideologisista syistä on toisinaan takaisku työntekijöille, jotka kaipaavat

valmisohjelmien käyttäjäystävällisempää tekniikkaa. Keskeistä on tarve kehittää luja järjestelmä hallinnon omassa teknologiayksikössä ja sovittaa se kunkin palvelun luonteeseen. Teknologisen ratkaisun on sisällettävä yhteensopivuus muihin järjestelmiin. Avoimen lähdekoodin ohjelmien on nykymaailmassa kyettävä toimimaan yhdessä valmiiden ohjelmistojen kanssa. Viime kädessä on kyse siitä, että viranomaisten pitää kehittää autonominen kyky tehdä teknologiapäätöksiä.

• *Useimmille viranomaistahoille ominainen hierarkkinen rakenne on ristiriidassa verkottumisen logiikan kanssa.* Klassisessa analyysissään viranomaisten organisaatiodynamiikasta Michel Crozier (1964) osoitti, että mikrovallankäyttö ilmenee hallinnossa kohdissa, jotka ovat suhteellisen itsenäisiä ja tarjoavat johtajille neuvotteluvaltaa byrokratian muodollisten sääntöjen tulkinnasta. Sääntöjen ja ohjeiden tietoistuminen ja tapahtumien sähköinen arkistointi vähentävät merkittävästi tällaista tulkinnanvaraista autonomiaa. *Siksi alemman tason johtajien aseman puolustamiseen liittyy pyrkimys estää organisaation informationaalinen kehitys, ja usein alemman tason johtajat onnistuvatkin hidastamaan prosessia tai jopa tekemään siitä niin kalliin, että hanke täytyy peruuttaa.* Lisäksi tietoteknologiapohjaisiin tietojärjestelmiin liittyvä läpinäkyvyys luo ongelmia julkishallinnon yksityiskäyttöön ja vaikeuttaa lopulta lahjontaa. *Niinpä monilla julkishallinnon aloilla piilee salattuja intressejä vastustaa läpinäkyvyyttä.*

• *Tehokkuus ja osallistuminen eivät ole sama asia. Kummankin yhdistäminen verkostologiikkaan ei ole helppoa. Kiinnostuksen puute todelliseen osallistumiseen johtaa rajoitettuun osallistumisproseduurien käyttöön.* Sähköiset julkiset palvelut sijoittuvat verkkopalveluiden tyytyväisyysmittauksissa alimmas.

• *Työntekijöiden on sopeuduttava verkottumisprosessiin*, niin sen teknologiseen toimintakapasiteettiin kuin päätöksenteon autonomisuuden käyttämiseen.

• *Organisaatioprosessin muutos saattaa vaikuttaa työntekijöiden oikeuksiin* ja asemaan työyhteisössä, erityisesti ammatillisesti järjestäytyneellä julkisella sektorilla. *Siksi neuvottelut julkisen sektorin ammattiliittojen kanssa ovat teknologisissa ja organisatorisissa uudistuksissa erittäin kriittinen tekijä.* Parantuneiden palkkojen, työolojen ja koulutusohjelmien vastineeksi voidaan saavuttaa parempi tuottavuus ja joustavuus.

• *Organisaatioiden johtajilla ei usein ole kiinnostusta eikä tietoa vallitse-*

van tilanteen muuttamiseksi. Ilman päättäväistä johtoa ei todelliseen organisaatiouudistukseen ole paljonkaan mahdollisuuksia.

• Julkishallinnon muutosten haaste tulee siitä, että on sovitettava yhteen kaksi vastakkaista periaatetta: byrokratia, joka antaa etusijan turvallisuudelle ja luotettavuudelle, ja innovaatiot, joihin sisältyy riski. *Kyky yhdistää turvallisuus ja riskit on edellytyksenä hyvin erikoisen mutta päättäväisen organisaatiolajin synnylle: innovatiivisen viranomaisen.*

• Kansainvälinen kokemus osoittaa, että ratkaiseva tekijä hallinnon ja julkisten palvelujen verkottumisessa on *kulttuurisen, organisatorisen ja teknologisen muutoksen yhdistäminen. Se edellyttää johtajuutta sekä työntekijöiden ja käyttäjien osallistumista yrityksen ja erehdyksen kautta tapahtuvaan neuvottelevaan innovaatioprosessiin.*

Euroopassa muutos byrokraattisesta valtiosta (josta parhaita esimerkkejä ovat Napoleonin mallin mukaiset Ranska ja Espanja) verkottuneeseen valtioon on suuri kulttuurinen ja institutionaalinen muutos. *Viime kädessä hallinnon informationaalinen kehitys edellyttää valtion uudistamista.* Se edellyttää muutosta valtion logiikkaan, jolloin valtio ei enää ole poliittinen kone vaan asioita hoitava kone, tai toisin ilmaistuna sen on siirryttävä ihmisten hallinnoimisesta asioiden hoitamiseen eli *poliittisesta vallanpitämisestä osallistuvaan palvelutuotantoon.* Muutoksen laajuuden vuoksi prosessi on ristiriitainen ja hidas, ja usein sen eteneminen pysähtyy.

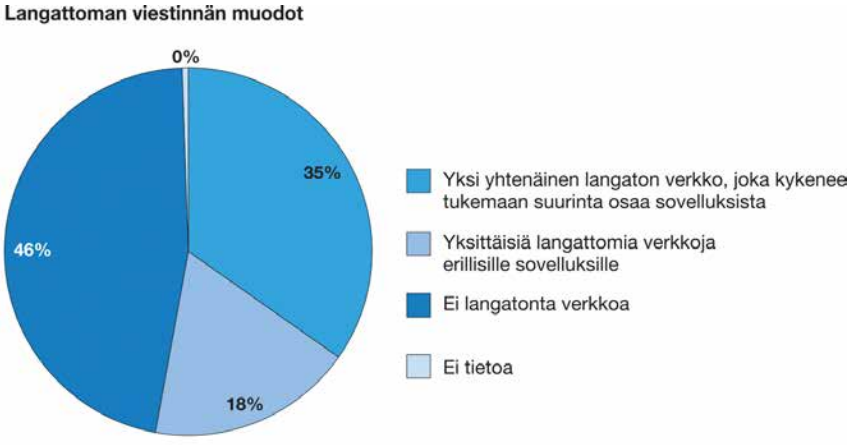
2. Sähköiset terveydenhuoltopalvelut: teknologinen utopia?

Terveydenhuoltojärjestelmä edustaa kaikissa maissa merkittävää osaa BKT:sta ja työllisyydestä. Se myös tuottaa tarpeellisimmat palvelut: ruumiimme ja mielemme huollon. Lisäksi se on ala, jolla on käynnissä biologinen vallankumous, joka on keskeinen osa meneillään olevaa, tieteellisiin ja teknologisiin uudistuksiin perustuvaa informationaalista muutosta. Teknologia on terveydenhuollon ytimessä. Lisäksi terveydenhuolto on täysin riippuvainen tietojenkäsittelystä.

Vaikka teknologia on ensiarvoisen tärkeää edistyneelle lääketieteelliselle hoidolle, Internetin ja tieto- ja viestintäteknologian leviäminen terveydenhuoltojärjestelmän hallintoon ja vuorovaikutukseen potilaiden ja laajemman yleisön kanssa *ei ole lähelläkään muutoksen antamia mahdollisuuksia.*

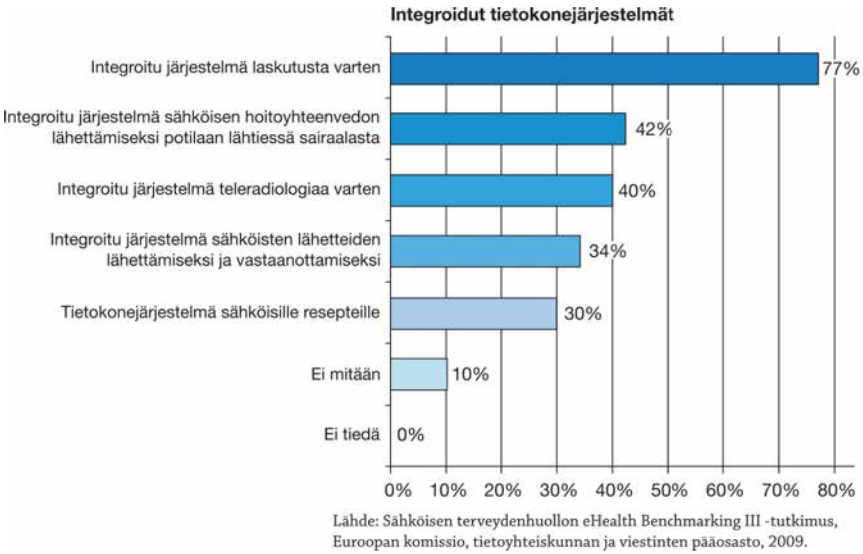
92 prosentissa EU:n sairaaloista oli vuonna 2010 laajakaista, mutta 52 prosentilla sen nopeus oli alle 50 Mbps (ks. kuvat ja niiden tietolähteet). Sähköinen tiedonvaihto sairaalan ulkopuolisten tahojen kanssa ei ollut vielä yleistä: 54 prosentissa akuuttihoitoa antavista sairaaloista ei ollut sähköistä tiedonvaihtoa hoitotiedoista, 57 prosenttia ei vaihtanut laboratoriotuloksia eikä 57 prosenttia lääkitystietoja. Vain viidellä prosentilla sairaaloista oli minkäänlaista sähköistä hoitotietojen vaihtoa muiden EU-maiden terveydenhoitolaitosten kanssa. Lisäksi langatto-mien yhteyksien käyttö oli hyvin rajoitettua, ja vain 35 prosentilla oli yhtenäinen infrastruktuuri, joka pystyi tukemaan erikoissovelluksia (kuva 3). Valtaosaa tietokonesovelluksista käytettiin rutiininomaisiin hallinnollisiin tehtäviin (kuva 4).

Kuva 3: Langattoman viestinnän yleisyys eurooppalaisissa sairaaloissa verkkoyhteyden mukaan luokiteltuna, 2009

Lähde: Sähköisen terveydenhuollon eHealth Benchmarking III -tutkimus, Euroopan komissio, tietoyhteiskunnan ja viestinten pääosasto, 2009.

Kuva 4 : Sovellusintegraatio tietokonejärjestelmissä eurooppalaisissa sairaaloissa, 2009

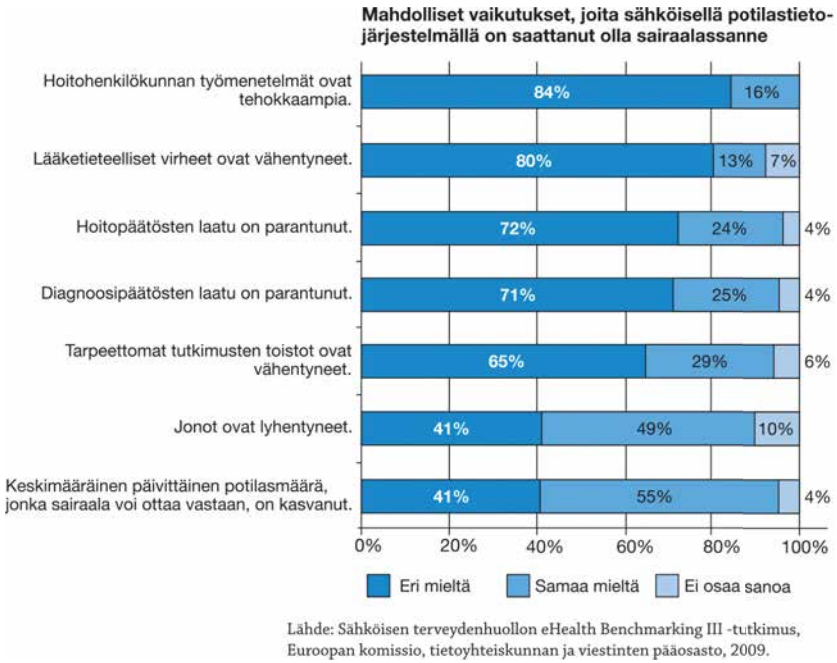
Lähde: Sähköisen terveydenhuollon eHealth Benchmarking III -tutkimus, Euroopan komissio, tietoyhteiskunnan ja viestinten pääosasto, 2009.

Tieto- ja viestintäteknologian rajoitettu leviäminen sairaaloihin ei yllätä, kun katsotaan sairaalahenkilökunnan vastauksia teknologian potentiaalisista hyödyistä (kuva 5). Niiden mukaan 95 *prosentilla potilaista ei ole sähköistä pääsyä potilastietoihinsa.*

Sähköisen terveydenhuollon osalta *keskeistä ei ole tietoteknologian tai etälääketieteen käyttöönotto vaan koko järjestelmän suunnittelu uudelleen uuden informationaalisen rakenteen pohjalta* perustuen Internetiin ja Intranetiin, verkkojen verkkoihin, verkostoihin jotka ovat edellytyksenä koko prosessin toimivuudelle:

- terveyspalvelujen tuottajien ja potilaiden väliset terveystietoverkot
- potilaiden väliset verkot, potilaiden itseorganisoituminen yhdistyksissä ja epämuodollisissa verkoissa
- vakuutusjärjestelmien ja palveluntuottajien väliset verkot
- sairaaloiden sisäiset verkot
- sairaaloiden väliset verkot

Kuva 5: Sähköisten potilastietojärjestelmien mahdolliset vaikutukset

Lähde: Sähköisen terveydenhuollon eHealth Benchmarking III -tutkimus, Euroopan komissio, tietoyhteiskunnan ja viestinten pääosasto, 2009.

• perushoidon verkostot erikoissairaaloiden kanssa
• perushoitoyksiköiden lähetejärjestelmä
• ensihoidon ja muiden ensiapuyksiköiden väliset verkot sekä verkostot muiden palveluntuottajien kanssa
• kotihoidon verkostot päähoitoyksikön kanssa
• verkot ehkäisevän terveydenhuollon ja julkisten terveydenhuoltolaitosten kesken ja yleisön kanssa (verkoston interaktiivisuus vastakohtana tiedon yksisuuntaiselle jakamiselle)
• terveyspalvelujen tuottajien, potilaiden ja maksujärjestelmien väliset verkot joko julkisen hallinnon tai yksityisten vakuutusyhtiöiden kanssa
• koko verkoston yhdistäminen niin, että jaettuihin potilastietoihin pääsee järjestelmän kaikista osista
• tiedon yksilöiminen jokaisen kansalaisen mukanaan kantaman terveyskortin kautta

• terveydenhuoltojärjestelmän ja lääkejakelujärjestelmän yhdistäminen verkostojen tietokoneistamisen avulla ja panemalla terveyskustannuksista vastaava taho maksamaan apteekkikortilla, jollainen on kaikilla potilailla

• potilas on järjestelmän keskipiste, ja kaikki tieto käsitellään hänen ympärillään.

Eri maat ovat tällaisen järjestelmän toteuttamisessa eri vaiheissa, mutta kaikki kokevat poikkeuksellisen suuria esteitä muutoksen tiellä.

Miksi asiaa vastustetaan? Voimme esittää alustavia vastauksia Manuel Castellsin johtaman ison tutkimushankkeen pohjalta, jossa tarkasteltiin Katalonian terveydenhuoltojärjestelmän muutosta vuosina 2003–2007 (vrt. Castells ym. 2007).

Katalonia on erityistapaus, sillä tutkimusajankohtana Katalonian hallitus oli sitoutunut hyvin kunnianhimoiseen uudistusohjelmaan terveydenhuoltojärjestelmän hallinnoinnissa. Ponnistelujen tulokset olivat moninaiset johtuen erilaisista esteistä, jotka tunnistettiin tutkimusprojektissa. Tässä yhteenvetoa:

Ammattilaiset kokevat, että toiminnan organisoiminen sähköisen verkottumisen kautta voi vaarantaa heidän itsenäisyytensä (erityisesti suhteessa vakuutusyhtiöihin ja julkisen terveydenhuollon hallintoon):

• *Potilaat pelkäävät yksityisyytensä vaarantumista* ja sen seurauksia elämänhallinnalleen.

• *Järjestelmiä otettiin käyttöön kustannusten vähentämiseksi, ei laadun tai palvelun vuoksi.*

• Järjestelmän jakaminen osiin vaikeutui, mikä *haastaa alatason lääketieteellisten johtajien mikrovallankäytön osastoillaan.*

• *Internetiä käyttävien potilaiden autonomia haastaa asiantuntijavallan.* Lisäksi »voodoo-lääkintä» kukoistaa ei-ammatillisten neuvojen ja harhaan johtavan tiedon levitessä Internetissä.

• *Terveydenhuollon työntekijät tunsivat, että he menettivät itsenäisyytensä ja tarvitsivat lisäkoulutusta.*

• Terveydenhuollon toiminnasta tulee erittäin erikoistunutta ja teknologian hallitsemaa. *Sairaaloista tulee terveydenhuoltojärjestelmän keskus, mikä tarkoittaa yleislääkärien ja kokonaisvaltaisen hoitonäkemyksen häviämistä.* Kyse ei ole pelkästään yhä kasvavasta tieteellisestä erikoistumisesta vaan myös tarpeesta määritellä ennalta jokainen terveysjärjes-

telmän toiminta, jotta se voidaan ilmaista määrällisesti, muotoilla budjettiin ja jotta se tulee arvioiduksi ja maksetuksi. Toimintojen rutinoituminen johtaa terveydenhuollon standardoitumiseen. Potilas ei enää ole erityistapaus.

• *Verkossa muodostuvat potilasyhteisöt ovat vajaakäytössä*, ja kuitenkin tutkijat ovat havainneet niillä olevan positiivinen vaikutus terveyteen (Grau 2011).

Kuten listasta näkyy, terveydenhuoltojärjestelmä ei ole potilaskeskeinen (ihanne) tai lääkärikeskeinen (perinteinen lääketiede), vaan siitä tulee hallintokeskeinen. Silti informationaalinen kehitys laajenee terveydenhuoltojärjestelmässä kustannussyistä nopeasti erityisesti suurissa sairaaloissa, vaikka sisäiset verkot ja SAP-järjestelmät ovatkin Internetiä ja ulkoisia verkostoja tärkeämpiä sekä terveyspalvelujen tuottajille että potilaille. Kehitys johtaa kasvavaan standardimenetelmien käyttöön ja lääketieteen ammattilaisten vähenevään autonomiaan. Lisäksi sairaanhoitajista tulee paljolti protokollan suorittajia. Siten *terveydenhuoltouudistus on sekä teknologinen että organisatorinen prosessi ja sen onnistuminen edellyttää ammattilaisilta uuden lähestymistavan kehittämistä terveydenhoitoon.*

3. Oppimaan uudelleenoppiminen: sähköinen oppiminen käytännössä

Internet on tietenkin potentiaalisesti keskeinen tekijä opettamisen ja oppimisen muutoksessa. Se on teknologinen perusta muutokselle tiedon siirtämisestä oppimisen oppimiseen, koska tieto on Internetissä. Etelä-Kalifornian yliopiston (USC) tutkijan Martin Hilbertin tutkimuksessa, joka julkaistiin *Science*-lehdessä toukokuussa 2011, laskettiin että maailman kaikesta olemassa olevasta tiedosta vuonna 2007 noin 97 prosenttia oli digitaalisessa muodossa, ja suurin osa siitä oli saatavilla Internetissä (Hilbert 2010). Koska tieto löytyy Internetistä, keskeinen taito tiedon hankkimisessa ovat henkiset ja tiedolliset kyvyt päättää, mitä tietoa kuhunkin tehtävään tarvitaan, miten sen löytää ja miten yhdistää irtonainen tieto kokonaisuudeksi. Keskeistä koulutuksen muutoksessa on myös siirtyä elinikäisen oppimisen strategiaan, mikä edellyttää korkealaatuista etäopiskelua.

Laitteet eivät Euroopassa ole ongelma. Vuonna 2009 vähintään 75 prosenttia 15-vuotiaista kävi koulua, jossa oli yksi tietokone enintään neljää oppilasta kohti, ja vähintään 50 prosenttia kävi koulua, jossa tie-

tokoneita riitti joka toiselle (ks. kuvat ja niiden tietolähteet alla). Jonkinlaisia tietoteknisiä laitteita on lähes kaikissa alakouluissa. On kuitenkin kiinnostavaa, että vaikka interaktiivinen esitystaulu edustaa teknologiaa, jonka vaikutus on positiivisin (positiivisista vaikutuksista kertoo 53 prosenttia käyttäjistä), se oli käytössä vain 12 prosentilla vastaajista. Tulevaisuuden oppimisteknologiana pidetään mobiiliteknologiaa niin koulun ja opiskelijoiden välisten asioiden hoidossa kuin itse oppimisprosessissakin: kuka haluaa kannettavan tietokoneen, kun useimmilla lapsilla on älypuhelin-niminen tietokone ja he osaavat käyttää sitä? Silti alle 10 prosenttia vastaajista (opettajista) käytti älypuhelinta luokkahuoneessa (ks. alla).

Jos lasketaan yhteen sekä pöytätietokoneet että kannettavat ja tablettitietokoneet, Internet-yhteydellä tai ilman, keskimäärin Euroopan koululaisilla on tietokoneita sataa oppilasta kohti seuraavasti: 4.-luokkalaisilla 14, 8.-luokkalaisilla 19, lukiolaisilla 21 ja ammattikoululaisilla 31. Lähes kaikissa on Internet-yhteys (tietokoneita, joissa ei ole Internet-yhteyttä, on sataa opiskelijaa kohti kaikilla luokkatasoilla vähemmän kuin yksi). Yhtä Internet-yhteyden omaavaa pöytäkonetta kohti on EU:ssa 5–12 oppilasta: 4. luokalla koneita on sataa oppilasta kohti 8, 8. luokalla 13, lukion 2. vuoden opiskelijoilla 14 ja ammattikoulun 2. vuoden opiskelijoilla 21. Mitä vanhempia oppilaat ovat, sitä useammin heillä oli käytössään tietokone, jossa on Internet-yhteys. Kannettavat tietokoneet (mukaan lukien tablettitietokoneet ja minikannettavat) ovat leviämässä Euroopan kouluihin, joissa lähes kaikissa on Internet-yhteys kaikilla luokkatasoilla (ks. alla).

Kehityssuuntia koulujen laitteistoissa, 2006–2011:

• Tietokoneiden määrä 100 oppilasta kohti 4. luokka-asteella vuodesta 2006 lähtien on kasvanut 9,5:stä (EU25+2-keskiarvo) 14,7:ään.
• Tietokoneiden määrä 100 oppilasta kohti 8. luokka-asteella vuodesta 2006 lähtien on kasvanut 10,9:stä (EU25+2-keskiarvo) 17,8:aan.
• Tietokoneiden määrä 100 oppilasta kohti lukion 2. vuoden opiskelijoilla vuodesta 2006 lähtien on kasvanut 12,7:stä (EU25+2-keskiarvo) 20,6:een.
• Tietokoneiden määrä 100 oppilasta kohti ammattikoulun 2. vuoden

opiskelijoilla vuodesta 2006 lähtien on kasvanut 15,8:sta (EU25+2-keskiarvo) 29,5:een.

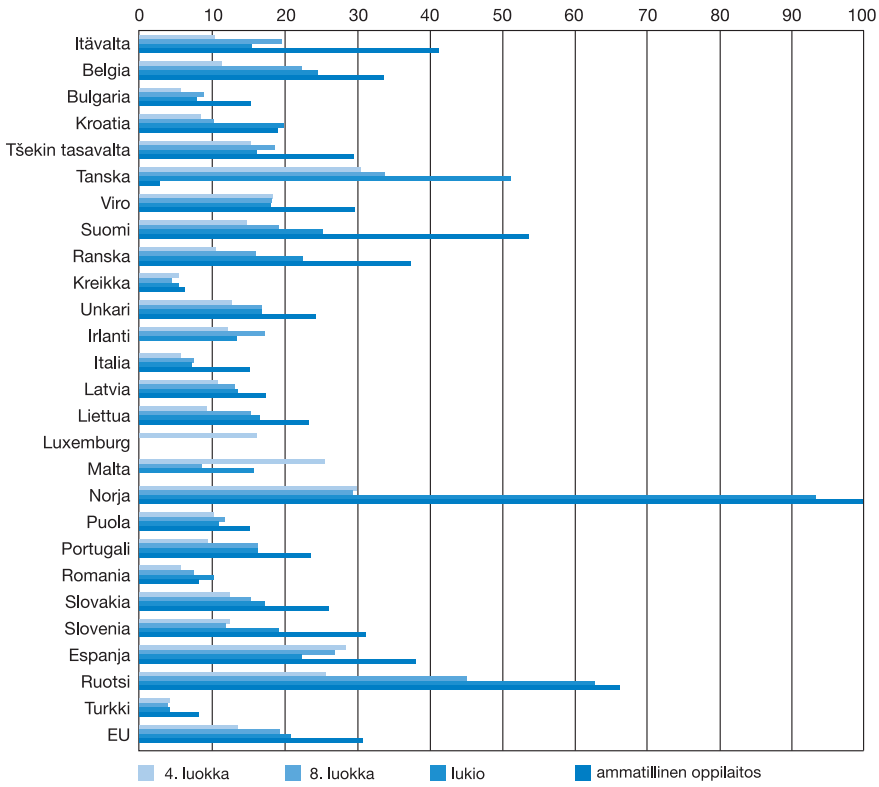
Lähde: Digital Competences in the Digital Agenda, Digital Agenda Scoreboard, Euroopan komissio, 2012.

Eri yhteyksissä tehdyt tutkimukset kuitenkin osoittavat, että itse oppimisprosessin osana Internetiä käytetään hyvin rajallisesti. Sitä käytetään joko erikoisluokissa tai kotitehtävien teossa mutta ei useinkaan osana luokkatyöskentelyä. Hyvin usein tietokoneiden ja matkapuhelinten käyttö luokassa on kielletty, koska niiden sanotaan häiritsevän oppilaiden keskittymistä huolimatta siitä, että uusi sukupolvi on tottunut tekemään montaa asiaa yhtä aikaa. Internetin vaikutuksesta oppimisprosessiin ei ole pitäviä todisteita, mutta yleisesti ottaen Internetin käytön ja oppimistulosten välillä näyttäisi vallitsevan positiivinen korrelaatio. Internet-perusteisessa oppimisympäristössä on joissakin tutkimuksissa raportoitu ongelmia keskittymisessä ja muistiin painamisessa. Toisissa tutkimuksissa kuitenkin korostetaan, että Internetin käyttö parantaa kykyä yhdistellä asioita, mitä pidetään yleisesti innovaatioiden ja luovuuden lähteenä.

Tutkimusten mukaan huomattavasti useammat oppilaat käyttävät tietokonetta tosiasiassa yleiseen tiedonhakuun kuin sähköpostiin, chattailuun tai ohjelmointiin.

Selityksiä vähäiselle Internet-perusteisen oppimisen käytölle luokkahuoneessa on haettu *opettajien vastustuksesta, sillä opettajat menettävät valtaa luokassa, kun he eivät tunne Internet-perusteisen oppimisen järjestelmää kovin hyvin.* Näin voi olla mutta ei kuitenkaan sen vuoksi, etteivätkö he osaisi käyttää Internetiä. Kataloniassa tutkittiin vuonna 2005 edustava otos kouluja (Momino, Sigales ym. 2007). Kaikissa oli Internet-yhteys, mutta luokissa Internetiä käytettiin vain keskimäärin kaksi tuntia kuukaudessa. Opettajat kuitenkin käyttivät Internetiä kotona 12 tuntia viikossa ja oppilaat 10 tuntia viikossa. Kolme neljäsosaa oppilaista käytti Internetiä koulutehtävien tekemiseen, mutta vain neljä prosenttia heistä teki sitä koulusta käsin.

Kuva 6: Tietokoneita (pöytäkoneita / kannettavia, Internet-yhteydellä / ilman) 100 oppilasta kohti: kaikki luokka-asteet

Lähde: Digital Competences in the Digital Agenda, Digital Agenda Scoreboard, Euroopan komissio, 2012.

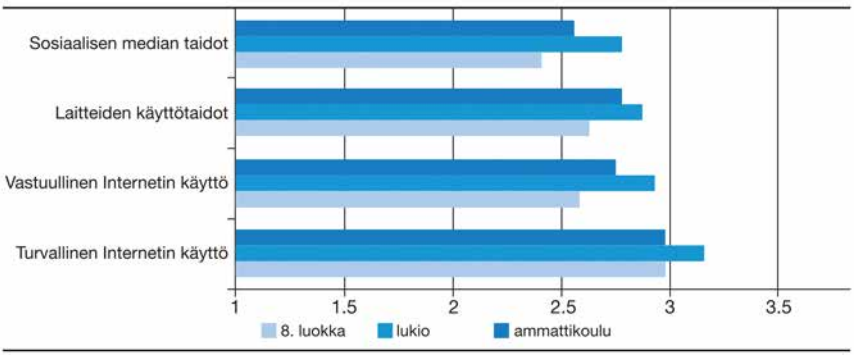
Kyse ei siis ole siitä, miten hyvin opettajat tai oppilaat tuntevat Internetin. *Todellinen ongelma on koulujärjestelmän kykenemättömyys käyttää uutta teknologiaa luokassa vanhanaikaisten käytäntöjen ja sääntöjen vuoksi.* Koulujärjestelmää ei ole uudistettu tietoyhteiskunnan tarpeisiin. Vanhakantaisuutta selittää myös usein lainattu *ideologinen syy Internetin hylkimiseen, jotta opettajat voivat jatkaa perinteisesti osaamallaan opettamistavalla.*

Useiden vanhojen tutkimusten mukaan tietokoneilla ei ole vaikutusta koulusaavutuksiin. Tällöin puhutaan kuitenkin tietokoneista, ei Internetistä. Ja mikä tärkeintä, *mikäli koulussa ei tapahdu muutosta, In-*

ternetistä voi tulla eriarvoistumisen väline: nopeat oppijat oppivat nopeammin, jolloin hitaat heihin verrattuna taantuvat. Ja koska kyseessä on *kulttuurinen kuilu, Internetin väärinkäyttö on suhteessa vanhempien koulutustasoon, mikä lisää epätasa-arvoa. Siksi koulun tulisi yleisen edun nimissä olla Internetin käytön keskiössä, mutta ammattikuntavalta ja uuden pedagogiikan puute kouluissa hidastavat muutosta.* Nähtävissä on kuitenkin toiveita herättävä kasvava suuntaus kohti oppilasyhteistyötä, verkostoteknologioiden keskeisestä käyttötapaa. Internetin kautta tapahtuva yhteistoiminta kasvaa, kuten Pekka Himanen esittää analyysissään uudesta oppimisparadigmasta kirjassaan *Hakkerietiikka ja informaatioajan henki* (Himanen 2001, erit. luku 4).

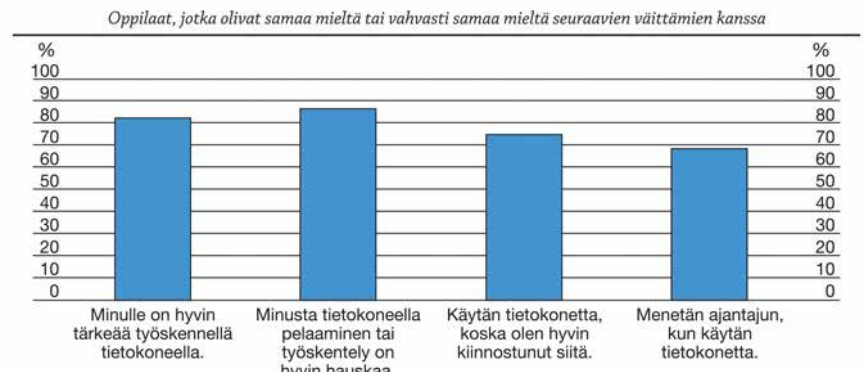
Koska lapset ovat yhä enenevässä määrin teknologisesti itsenäisiä, *kulttuurinen kuilu oppilaiden ja heidän opettajiensa välillä kasvaa ja hajottaa siten pedagogista yhteyttä.* Kasvava kuilu oppilaiden digitaalisen kulttuurin ja opettajien perinteisen opetuskulttuurin välillä nähdään merkittävänä tekijänä sille, että joissakin Euroopan maissa (mm. Ranskassa, Italiassa ja Espanjassa) koulunsa keskeyttäneitä on toisen asteen oppilaitoksissa havaittu olevan 30 prosenttia.

Kuva 7: Koululaisten luottamus tietotekniikkataitoihinsa
(oppilaiden pisteiden keskiarvo EU:n tasolla)

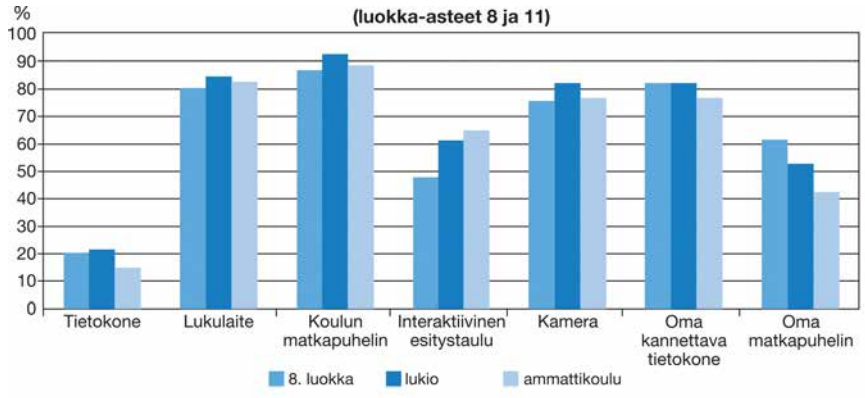

Lähde: Digital Competences in the Digital Agenda, Digital Agenda Scoreboard, Euroopan komissio, 2012.

Kuva 8: Prosenttiosuus oppilaista, jotka ilmoittivat suhtautuvansa tietokoneisiin positiivisesti, OECD-maiden keskiarvo

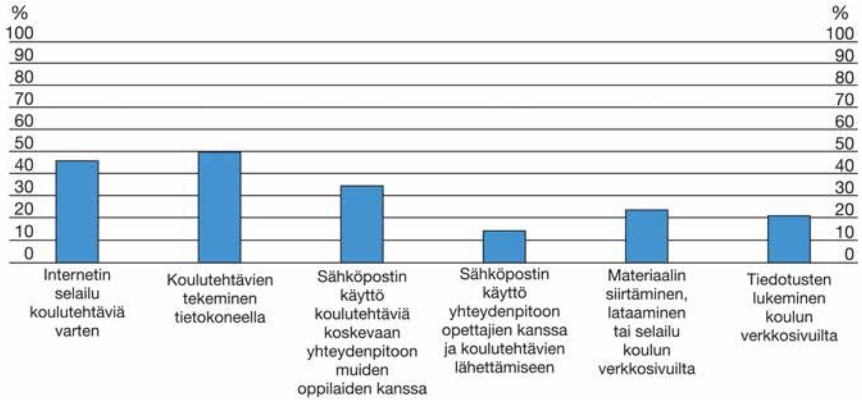

Kuva 9: Käyttö oppimistarkoituksiin oppituntien aikana – »Ei koskaan tai ei juuri koskaan» (luokka-asteet 8 ja 11)

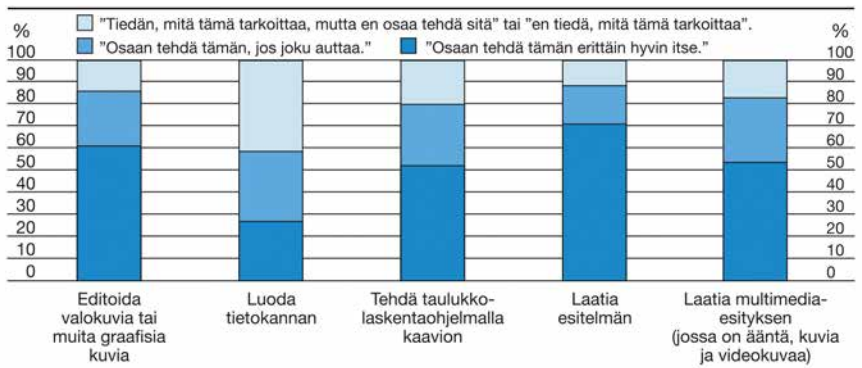
Lähde: Digital Competences in the Digital Agenda, Digital Agenda Scoreboard, Euroopan komissio, 2012.

Kuva 10: Prosenttiosuus oppilaista, jotka kertoivat tehneensä seuraavia asioita kotona koulutehtävinä vähintään kerran viikossa, OECD:n keskiarvo

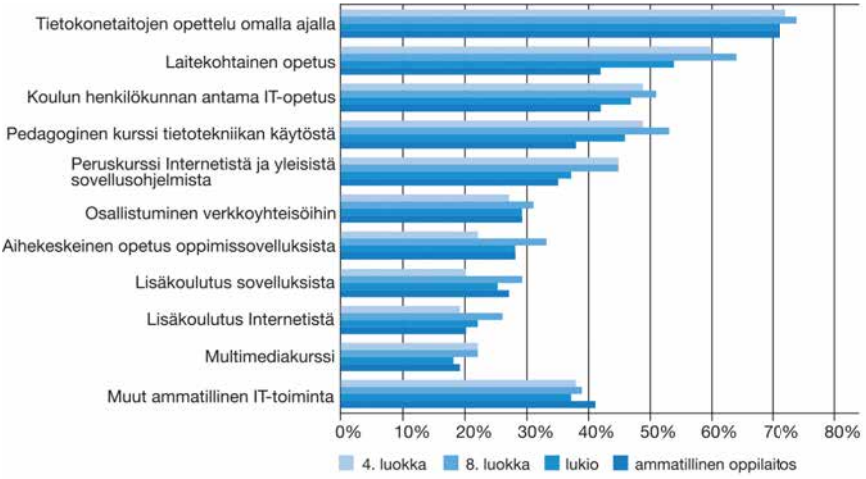
Lähde: Vuoden 2009 tulokset: Students Online, Digital Technologies and Performance, PISA, OECD 2011.

Kuva 11: Prosenttiosuus oppilaista, jotka ilmoittivat osaavansa tehdä kunkin seuraavista asioista hyvin joko itse tai hieman autettuna, OECD:n keskiarvo

Lähde: Vuoden 2009 tulokset: Students Online, Digital Technologies and Performance, PISA, OECD 2011.

Kuva 12: Opettajien tietotekniikkaan liittyvä ammatillinen koulutus viimeisen kahden vuoden aikana (%:lla oppilaista, EU-taso)

Lähde: Digital Competences in the Digital Agenda, Digital Agenda Scoreboard, Euroopan komissio, 2012.

Yliopistojärjestelmän hämmennys digitaaliaikana

Useimmissa yliopistoissa käytetään jo rinnakkain erilaisia järjestelmiä (sekä virtuaalista että luokkahuoneessa tapahtuvaa vuorovaikutusta), sillä professorit ja opiskelijat ovat yhteydessä keskenään useammin verkon välityksellä kuin kasvokkain ja opiskelijat turvautuvat paljolti aineistoon, joka löytyy ja jaetaan Internetin välityksellä. Mutta järjestelmä on itse asiassa syntynyt ad hoc -pohjalta ja on yleensä opiskelijavetoinen.

Täysin informationalistiset, Internetin varassa toimivat yliopistot ovat yhä harvinaisuus, vaikka siihen suuntaan ollaankin menossa. Katalonian avoin yliopisto (UOC) on onnistunut suunnannäyttäjä. Se perustettiin vuonna 1995 avoimeksi verkkoyliopistoksi, jossa vuonna 2012 opiskeli yli 60 000 opiskelijaa. Myös Ison-Britannian ja Hollannin avoimet yliopistot toimivat suurelta osin verkossa, vaikka niillä onkin käy-

tössä yhä joitakin perinteisiä etäopiskelun muotoja. Useimmat etäyliopistot yhdistävät Internetiä erilaisiin muihin kommunikaatiotekniikoihin, kuten videoon ja videoneuvotteluihin.

Tällaiset informationaaliset yliopistot voisivat olla keskeisiä laitoksia korkea-asteen koulutuksen uudelle suuntaukselle: elinikäiselle oppimiselle, koulutuksen jatkumiselle läpi elämän. UOC:n tapauksessa 90 prosenttia opiskelijoista käy kokopäivätyössä. Tällä hetkellä nämä harvat ja yksittäiset esimerkit täysin virtuaalisista yliopistoista ovat siis pääasiassa erillinen järjestelmä, joka keskittyy tiettyyn erityisryhmään, vanhempaan opiskelijajoukkoon. Järjestelmä ei perustu kampuksella opiskeluun vaan elinikäiseen oppimiseen verkossa. Mobiilioppimisen alustoja kehitetään koko ajan, ja ne laajentavat virtuaaliyliopistojen toiminta-aluetta.

Verkkopohjaisten yliopistojen yleistyessä nousee esiin eräs merkittävä tekijä: *samalla syntyy runsaasti huonolaatuisia yksityisiä, voittoa tavoittelevia yliopistoja, jotka alentavat opetuksen laatua ja karsivat tutkimusta* tahraten etäyliopisto-opiskelun maineen. Se ei johdu tekniikasta vaan sen laskelmoivasta käytöstä huonolaatuisen koulutuksen myymiseksi. UOC:n kokemus osoittaa, että laadukas verkko-opetus on usein kalliimpaa kuin perinteinen, sillä se vaatii jatkuvaa arviointia ja tiheää opettaja-verkostoa opiskelijakohtaisen oppimisen tueksi.

Siksi valtioiden on tärkeää kehittää korkealaatuisia julkisia, voittoa tavoittelemattomia yliopistoja, jotka toimivat täysin verkkopohjaisesti, käyttävät uusia kommunikaatiovälineitä (esimerkiksi avoimen lähdekoodin oppimisalustoja, kuten Moodle) ja omaksuvat yleistymässä olevan avointen sisältöjen strategian, jossa yliopisto tarjoaa verkkokurssiensa opetusmateriaalin ilmaiseksi. Uusi ilmiö on MOOC (»massiiviset avoimet verkkokurssit»), jossa johtavat yliopistot, kuten MIT, Berkeley ja Stanford, järjestävät ilmaisia (tai edullisia) luentoja suurille opiskelijamäärille maailmanlaajuisesti. Toisinaan luennoilla on kymmeniätuhansia kuulijoita. Euroopassa käytäntö ei tätä kirjoitettaessa ole yleinen, mutta *kaikki edellä mainitut esimerkit kertovat selkeästi, että virtuaalinen korkeakouluopetus on valtavan laajenemisen kynnyksellä tavoilla, joita tavanomaiset yliopistot eivät ole valmistautuneet hoitamaan.* Siksi täysin tieverkkopohjaisten yliopistojen luominen ja vahvistaminen vaikuttaa tarkoituksenmukaisemmalta kuin etäopiskelumahdollisuuksien lisääminen perinteisiin yliopistoihin. Digitaaliajan yliopisto joutuu instituutio-

na määrittelemään uudelleen oppimisparadigmansa antamalla opiskelijoiden osallistua opetuksen ja oppimisen sisältöjen ja muotojen tuottamiseen. (Ks. Himasen ehdotus ydintekijöistä, joita uutta osallistuvaa oppimisparadigmaa varten tarvitaan, 2002.)

4. Ekologinen kestävyys

Kasvava yksimielisyys vallitsee siitä, että aikamme hyvinvointivaltioon kuuluu myös ympäristöpolitiikka. Inhimillinen kehitys on moniulotteista: se käsittää kaikki ihmisen toiminnan alat ja sosiaaliset tarpeet. Olennainen tarve on varmistaa monipuolinen elämänlaatu alkaen terveistä elämäntavoista, mikä vastaa entistä koulutetumman ja tiedostavamman ihmiskunnan pyrkimyksiä. Vesi joka on elämän lähde, ilma jota hengitämme ja ympäristö jossa elämme ovat inhimillisen kehityksen elintärkeitä osia. Siksi ne kuuluvat hyvinvointiyhteiskunnan toiminta-alueeseen, kun hyvinvointi ymmärretään kokonaisvaltaisesti. Esimerkiksi julkisessa terveydenhuoltopolitiikassa keskeinen tavoite pandemioiden ehkäiseminen edellyttää huolehtivaa laajaa ympäristöpolitiikkaa, jossa hoidetaan ongelmien syitä eikä vain niiden oireita. Lisäksi modernin hyvinvointivaltion on varmistettava sukupolvien välinen solidaarisuus luonnonsuojelussa ja luonnonympäristön uudistumisessa. Se edellyttää aktiivista ympäristönsuojelupolitiikkaa, joka auttaa lastenlastemme lastenlapsia hoitamaan elinkelpoisuuteen liittyviä kysymyksiä tässä ainoassa kodissamme, sinisellä planeetallamme.

Ekologinen kestävyys ei rajoitu luonnon suojelemiseen. Se edellyttää laaja-alaista politiikkaa, joka koskettaa kaikkia ihmistoiminnan osa-alueita ja siten kaikkia hyvinvointivaltion ulottuvuuksia. Ekologisen kestävyyden ottaminen vakavasti edellyttää muutosta kehitysmallissamme sekä kehityksen määrittelemistä uudelleen. Se on yhä yleisesti ottaen ratkaisematon kiistanaihe, joka on etualalla politiikanteossa kaikkialla maailmassa. Yhden asian kuitenkin tiedämme varmasti: uusi kehitysmalli liittyy tietoon ja edellyttää sopivaa järjestelmää kerätä, käsitellä ja analysoida tietoa ja käyttää sitä tavoitteellisiin toimenpiteisiin, jotka auttavat päätöksentekijöitä ohjaamaan ekosysteemien monimuotoisuutta. Tästä on kyse esimerkiksi silloin, kun arvioidaan ilmastonmuutosta ja estetään sitä saavuttamasta katastrofaalista tasoa tulevaisuudessa. Siksi *koko hyvinvointivaltiojärjestelmän läpäisevän ympäristöpolitii-*

kan rakentaminen on keskeinen tekijä kestävässä informationaalisen ja inhimillisen kehityksen mallissa. Asia tunnustetaan harvoin sellaisenaan, ja viranomaistahojen on aika organisoida poikittaiset verkostot hoitamaan tiedonkeruuta, simulaatiomalleja ja strategista päätöksentekoa, jotka auttavat ihmiskuntaa hillitsemään oman toimintansa seurauksia ympäristöönsä.

Ekologinen kestävyys tietoyhteiskunnassa tarkoittaa harkittua informaatiojärjestelmien organisoimista ohjaamaan julkista politiikkaa ympäristönsuojelun kokonaisvaltaisesta näkökulmasta niin, että se parantaa ihmisen elämänlaatua.

Vaikka ympäristöpolitiikan saralta onkin monenlaisia kokemuksia, meiltä puuttuu yhä käsitekehys, joka yhdistäisi nämä kokemukset teknisen ulottuvuutensa tuolle puolen. Pidämme ehdottoman tärkeänä ottaa se mukaan 2000-luvun informationaalisen hyvinvointivaltion visioon.

5. Hyvinvointivaltion muutoksen institutionaaliset rajat

Verkottunut viestintä on viime aikoina muuttanut liike-elämää, yhteiskuntaa ja politiikkaa, kun sosiaalinen verkottuminen ja sosiaalinen media ovat levinneet räjähdyksenomaisesti Internetissä. Verkkoviestinnästä on tullut langatonta ja erittäin yleistä: vuonna 2013 langaton yhteys oli 6,2 miljardilla käyttäjällä maailmassa. Digitaalinen viestintä on verkostoitumisen ja tiedonkäsittelyn välineenä elintärkeä liikeyritysten tuottavuudelle, julkisten palvelujen tehokkuuden lisäämiselle ja dynaamiselle suhteelle liike-elämän ja hallinnon välillä. Julkisen sektorin tietotekniikan käyttö valitaan useimmiten kuitenkin yhä omaa etua puolustavien painostusryhmien mukaan. Edellä esitetystä analyysistä voidaan koota yhteenveto: *Julkishallinnon normi ovat yhä pystysuora hierarkia ja osastojen ja yksiköiden välisen verkottuneen viestinnän puute.* Jane Fountain osoitti vuosia sitten totaalisen yhteyden puutteen Yhdysvaltain liittovaltion hallinnossa, jossa oli käytössä 20 erilaista tietokonejärjestelmää, jotka eivät pystyneet kommunikoimaan toistensa kanssa. Edes FBI ja CIA eivät kyenneet viestimään keskenään. Tämä yhteyksien puute jopa seisautti kotimaan turvallisuudesta vastaavan viraston tehokkaan toiminnan vähäksi aikaa.

Yhteensopivuus on yhä ongelma. Euroopan komissio määrittelee vuosina 2011–2015 eurooppalaiset yhteentoimivuusperiaatteet. Jotta

sähköinen hallinto voisi edetä ja laajentua, *sähköinen todennus ja sähköinen tunnistaminen* ovat elintärkeitä. Vastatakseen tarpeeseen komissio on perustanut STARK-ohjelman, jotta kansalaisilla olisi turvallinen pääsy sähköisen hallinnon palveluihin koko Euroopassa. Ohjelma on kuitenkin vielä lapsenkengissä.

Tarvitaan innovaatioita: avointa lähdekoodia, crowd-sourcingia ja Internetin sosiaalisten verkostojen hyödyntämistä. Ne ovat tässä suhteessa tärkeitä uusia kehityksiä.

Koulutuksessa on poikkeuksellista potentiaalia parantaa laatua ja alentaa kustannuksia koulujen teknologisilla ja organisatorisilla muutoksilla kaikilla koulutustasoilla. Tällaisessa uudistuksessa on kuitenkin useita haasteita:

• *Koulut ovat luultavasti yhteiskunnan kaikkein konservatiivisimpia laitoksia sekä toimintakulttuuriltaan että organisaatioltaan.* Koulujärjestelmä on itseen keskittynyt ja perustuu tiukkaan legitimoivaan diskurssiin, joka kieltää koulun ulkopuolisia tahoja ja toimijoita sekaantumista koulutuksen tavoitteiden ja menettelytapojen määrittämiseen antamatta vastineeksi koulun *itsensä* esittämää uudistusta ja sopeutumista.

• *Opettajat turvaavat omia etujaan puolustaessaan aikanaan oppimiaan, usein vanhentuneita opetustapojaan. Tilannetta pahentaa se, että heille tarjotaan vain harvoin uudelleenkoulutusta ja kannustimia.* Niinpä he pelkäävät tulevansa syrjäytetyiksi ja menettävänsä lopulta työnsä ja määräysvaltansa. Pelko on innovaatioiden vihollinen.

• Useimmat *yliopistot on rakennettu professoreiden etuja silmällä pitäen. He pitävät usein huomattavaa kontrollia yliopiston hallinnossa,* neuvottelevat valvovan hallinnon kanssa karttaen toimintansa arviointia akateemisen vapauden nimissä ja menettävät siten kasvavassa määrin legitimiteettiään yhteiskunnassa. Opiskelijat elävät kulttuurisesti viestinnän eri maailmankaikkeudessa, ja heidän teknologiset kykynsä tehdä uudistuksia saavat vastaansa tukahduttamista ja ymmärtämättömyyttä.

• *Sähköisiä terveydenhuoltopalveluja kehitetään pääasiassa kustannusten leikkaamiseksi ja lääkäreiden valvomiseksi. Lisäksi lääkärit kieltäytyvät jakamasta tietoa potilaiden kanssa, eivätkä sairaalat ole riittävästi verkottuneita sen enempää sisäisesti kuin muiden terveydenhuoltojärjestelmän yksiköidenkään kanssa.* Hierarkia typistää verkostoja: hallinnon, lääkäreiden, sairaanhoitajien, sairaala-apulaisten sekä potilaiden ja heidän per-

heidensä välillä on vain harvoja esimerkkejä paljon kaivatusta uudistetusta toimintakulttuurista ja verkottumisesta. Verkostot ovat useimmiten horisontaalisia ja eri lohkojen välisiä ja vaikeuttavat siten kriittistä vuorovaikutusta terveydenhuoltojärjestelmän tasojen välillä.

• *Julkisen sektorin ammattiliitot tuntevat itsensä uhatuiksi ja ovat siksi usein puolustuskannalla estäen muutokset ja uudistukset. Ilman neuvotteluja ammattiliittojen kanssa, jotka varjelevat työntekijöiden oikeuksia ja työoloja sen sijaan että suhtautuisivat uudistuksiin avoimesti, järjestelmä ei kuitenkaan etene ja hyvinvointiyhteiskunnan kriisi syvenee.*

• *Kansalaisten osallistumisaste on alhainen.* Osallistuminen on yleisesti ottaen vähäistä koko yhteiskunnassa, koska poliittisella luokalla ei ole siihen todellista mielenkiintoa; se haluaa pitää yksinoikeuden valtaan valvotussa poliittisessa puoluejärjestelmässä. Mutta kansalaiset verkottuvat horisontaalisesti vallatakseen järjestelmän. Ruohonjuuritason aktivismi kehittyy, ja ilmoille tulee vaihtoehtoisia viestintämuotoja.

*Yhteiskuntien saatavilla on siis informationalistisia ratkaisuja, jotka voisivat parantaa dramaattisesti hyvinvointivaltiopohjaista kehitysmallia sekä luomalla että jakamalla vaurautta paremmin, mutta prosessia ohjaamassa ei ole sopivia instituutioita***.** Silti juuri informationaalinen hyvinvointivaltio voisi olla ratkaisevan tärkeä tekijä nykyisen hyvinvointivaltion fiskaalisen kriisin vaikutusten vähentämisessä. Teknologian käyttäminen tuottavan ja oikeudenmukaisen verkostoyhteiskunnan kehityksen puolustamiseen riippuu kuitenkin viime kädessä nykyisten poliittisia toimenpiteitä koskevien keskustelujen tuloksesta. Mikään eurooppalainen finanssipoliittinen unioni ei ratkaise perimmäistä ristiriitaa valtavan innovaatiokykymme ja masentavan itsetuhokykymme välillä.

Hyvä uutinen on se, että *syvenevä kriisi voi pakon edessä tarjota tilaisuuden muuttaa hyvinvointivaltiota.* Mielikuvitus ja älykkyys eivät tarvitse budjettia, mutta ne tarvitsevat julkisen sektorin johtajien rohkeutta ja uudistukselle avoimia organisaatioita.

Kohti hyvinvointivaltiota 2.0: hyvinvoimisen yhteiskunta

Hyvinvointivaltio eri versioissaan, kunkin maan kulttuurista ja historiasta riippuen, oli teollisen yhteiskunnan perusinstituutio. Se huolehti ihmisen perustarpeista, loi yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta ja levitti inhimillisten tarpeiden ja halujen rajoja hengissä pysymistä laajem-

malle. Muutos teollisesta kehitysmallista informationaaliseen kehitysmalliin vaatii hyvinvointivaltiomallin vahvistamista ja uudistamista, jotta siitä tulee tehokkaampi, tuottavampi, osallistuvampi ja luovempi.

Tiedon käyttäminen ratkaisevana tuotantovoimana luo tällaisessa taloudessa perustan synergiselle suhteelle inhimillistä kehitystä tuottavan hyvinvointivaltion ja taloudellista kasvua turvaavan informationaalisen kehityksen välille. Merkittävällä tuottavuuskasvulla pystytään rahoittamaan jatkossakin uutta hyvinvointivaltiota. Silti hyvinvointivaltion instituutiot kantavat jälkiä historiallisista juuristaan, toimijoidensa ideologioista, organisaatioidensa toimintakulttuureista ja lainsäädäntönsä logiikasta.

Nykyisten hyvinvointivaltioiden institutionaaliset juuret ovat lyhyesti sanottuna edelleen lakastuvan teollisen yhteiskunnan rakenteissa ja kulttuurissa. Uusien teknologisten, taloudellisten ja kulttuuristen olosuhteiden edessä *hyvinvointivaltion kehitysmallit nykymuodossaan kohtaavat yhä suurempia haasteita kestävyydelleen – niin taloudelliselle kestävyydelleen, poliittiselle legitimiteetilleen kuin organisatoriselle tuottavuudelleenkin.*

Uudet informaatio- ja viestintäteknologiat ja organisaatioiden verkottuminen voivat luoda materiaalisen perustan hyvinvointivaltion syvälliselle uudistamiselle. *Mutta olemme osoittaneet, että teknologia ja verkottuminen eivät sellaisenaan voi ratkaista asioita, joihin hyvinvointivaltion uudistamisessa on käytävä käsiksi, ellei useita järjestelmään liittyviä rajoituksia tunnisteta, kohdata ja hoideta kunkin maan tilanteeseen sopivalla tavalla.*

Lisäksi on vielä eräs seikka, joka edellyttää hyvinvointivaltion täydellistä parantelemista: *informaatioyhteiskunnan hyvinvointivaltion päämäärien ja tehtävien käsitteellinen muuttaminen kohti laajempaa hyvinvoinnin yhteiskuntaa*. 2000-luvun hyvinvointivaltion tulisi globalisaation ja armottomien teknologisten ja organisatoristen uudistusten leimaamana aikakautena esitellä joukko uusia keskeisiä ominaisuuksia:

1.) *Keskittyminen moniulotteiseen inhimilliseen hyvinvointiin sen sijaan, että pelkästään poistetaan inhimillistä kärsimystä*.

2.) *Reagoiminen ennalta, ei jälkikäteen*. Ongelmia on ennakoitava, myös tietojärjestelmien ja simulaatiomallien avulla, sekä kriisejä näin ehkäistävä alhaisemmilla kustannuksilla ja vähemmällä inhimillisellä kärsimyksellä.

3.) Valtion ja kansalaisten välisen suhteen muuttaminen. *Kansalaisiin / tuensaajiin on suhtauduttava hyvinvointinsa subjekteina, ei hyvinvointipoli-*

tiikan objekteina / vastaanottajina. Siksi on olennaista kannustaa kansalaisten osallistumista palveluiden suunnitteluun ja järjestämiseen.

4.) *Valtion tulisi ottaa yhteiskunta mukaan toimintaansa* sen sijaan, että se jakaa avustuksia byrokraattisen hallinnon kaukaisuudesta. Kaikki sosiaaliset sektorit – eivät pelkästään hätää kärsivät – tulisi ottaa mukaan hyvinvointivaltion organisoimiseen, menettelyihin ja toimintatapoihin.

5.) *Uuden hyvinvointivaltion tulisi olla kokonaisvaltainen* eikä joukko hätävaratoimijoita, jotka vastaavat tietyistä, menneisyyden kriiseistä ja konflikteista periytyvistä kysymyksistä. Hyvinvointia arvioitaessa tulisi tarkastella ihmisenä olemisen kokonaisuutta, ja hyvinvointia parantavien toimenpiteiden tulisi olla koordinoituja ja toisiaan täydentäviä. Tällainen lähestymistapa maksimoisi toimenpiteiden aikaansaaman elämänlaadun ja eliminoisi samalla eri toimijoiden ja niiden suorittamien toimien välisiä päällekkäisyyksiä ja ristiriitaisuuksia. Kun kokonaisvaltainen lähestymistapa on täysin eritelty ja omaksuttu toimintojen suunnitteluun, tieto- ja viestintäteknologian ja verkottumisen yhdistävä informationaalinen kehitys voisi tarjota organisatorisen pohjan kokonaisvaltaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle.

Tällaista hyvinvointiyhteiskuntaa kutsumme nimellä hyvinvointivaltio 2.0, tai täydessä laajuudessaan siitä voi puhua hyvinvoinnin yhteiskuntana. Siinä nämä kaksi kehitysmallia – inhimillinen ja informationaalinen kehitys – vahvistavat toisiaan positiivisessa kehässä perinteisen hyvinvointivaltion purkamisen aiheuttaman syvenevän noidankehän sijaan.

Hyvinvoinnin yhteiskunta osallistaa hyvinvoinnin luomiseen koko yhteiskunnan, ei pelkästään viranomaisvaltiota. Tällaisessa laajemman hyvinvoinnin mallissa valtio omaksuisi yhä enemmän roolin:

• mahdollistajana: tukemalla muiden toimijoiden hyvinvointi-innovaatioita

• omaksujana: omaksumalla parhaat uudet käytännöt

• skaalaajana: levittämällä parhaat uudet ideat kattamaan koko yhteiskunnan.

Tämä aktivoisi koko yhteiskunnan uudella tavalla hyvinvoinnin uudistajaksi ja tuottajaksi, mikä tarkoittaisi muun muassa suurempaa avoimuutta kansalaisten verkostoille. Parhaimmillaan ne voivat kehittää uusia ratkaisuja, sillä ne ovat usein lähempänä hyvinvointiratkaisujen tarvitsijoita ja usein myös hoitavat asioita vertaistuen motivoimina.

Verkostot menevät jopa pidemmälle kuin perinteiset kansalaisjärjestöt. Euroopassa on myös havaittu uusien »vaihtoehtoisen talouden» muotojen nousu. Sellaisia ovat muun muassa yhteisöjen omat ratkaisut elämiseen, tuotantoon ja kulutukseen sekä rahatalouden ulkopuolella toimiva vaihdantatalous, jossa vaihdetaan aikaa, osaamista jne. Informaatioaikaamme luonnehtii se, että ihmisillä on valtavasti osaamista ja lahjakkuutta. Jos tätä osaamista ja lahjakkuutta saataisiin nykyistä enemmän verkostoitua avoimen kehittämisen mallin mukaisesti, se voisi ratkaista aivan uudella tavalla myös hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä (vrt. myös yhteiskunnallisen hakkerismin käsite, Himanen 2001).

Mutta kun ottaa huomioon institutionaaliset ja kulttuuriset esteet, jotka olemme tässä luvussa määritelleet, tällainen näkemys uudenlaisesta hyvinvointiyhteiskunnasta edellyttäisi perusteellista uudistusta nykyisen hyvinvointivaltion instituutioissa ja menettelytavoissa. Jotta sellainen uudistus olisi yhteiskunnallisesti ja poliittisesti mahdollinen, kussakin sen toteuttamiseen sitoutuvassa maassa olisi välttämätöntä solmia yhteiskuntasopimus kaikkien yhteiskunnallisten toimijoiden ja poliittisten instituutioiden välillä samanlaisessa prosessissa kuin se, joka johti aikanaan teollisen ajan hyvinvointivaltion muodostamiseen.

Laajimmillaan se vaatii erityisen rohkeaa ja visionääristä poliittista johtajuutta, sillä viime kädessä uhanalaisena on ainutlaatuinen eurooppalainen kehitysmalli, joka yrittää yhdistää taloudellisen ja inhimillisen kehityksen. Jos malli Euroopassa epäonnistuu, näemme todennäköisesti entistä raaemman kehitysmallin hallitsevan koko globaalia kehitystä.

Kyseessä on ratkaiseva poliittinen päätös: viime kädessä hyvinvointivaltioon perustuvan eurooppalaisen kehitysmallin haaste koskee demokraattisen johtajuuden kohtaloa. Tällä hetkellä poliitikot antavat globaalien finanssimarkkinoiden määritellä eurooppalaisen hyvinvointivaltioon perustuvan kehitysmallin arvojen kohtalon. Globaalit finanssimarkkinat pakottavat Euroopan maat leikkaamaan hyvinvointivaltion palveluja yhä enemmän huolimatta siitä, että Paul Krugmanin kaltaiset johtavat taloustieteilijät ovat toistuvasti korostaneet sen johtavan vain syvenevään leikkausten noidankehään sen sijaan, että voisimme puhua positiivisesta kehästä informationaalisen talouskasvun ja uudistetun hyvinvointiyhteiskunnan välillä – ja erityisesti huolimatta siitä, että kansalaiset vastustavat hyvinvointivaltion purkamista. Kun asiaa tarkastel-

laan laajemmasta näkökulmasta, käsillä on eurooppalaisten poliitikkojen kohtalonhetki määritellä, minkä verran valtaa he antavat demokraattisen kontrollin ulkopuolella oleville rahoitusmarkkinoille. Viime kädessä vaihtoehtoina ovat eurooppalaisten, demokraattista tukea nauttivien inhimillisen kehityksen arvojen puolustaminen tai globaaleille rahoitusmarkkinoille periksi antaminen.

5

YOU-TIEN HSING

Kiinan valtiojohtoinen kehitysmalli: Inhimillinen ja informationaalinen kehitys sekä niiden kulttuuri

Johdanto

Tämän teoksen luvussa 1 inhimillinen kehitys määritellään »niiden elinolojen parantamiseksi, jotka tekevät ihmisestä inhimillisen annetussa yhteiskunnallisessa kontekstissa». Pekka Himanen supistaa määritelmän lyhyemmäksi ja määrittelee kehityksen päämääräksi »arvokkaan elämän kulttuurin». Olen samoilla linjoilla ja pidän inhimillistä kehitystä sellaisena kehityksen kulttuurina, jossa on kyse yhtä paljon tarpeiden tyydyttämisestä kuin arvokkuuden tunnustamisesta. Informationaalinen kehitys, jossa yhdistyy tietoteknologian kehitys ja sosiaalinen muutos, on vuorovaikutuksessa inhimillisen kehityksen kanssa ja muokkaa kehityksen prosesseja ja tuloksia tietyssä annetussa ajassa ja paikassa.

Tässä luvussa käsittelen Kiinan inhimillistä kehitystä ja sen suhdetta informationaaliseen kehitykseen viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Keskityn vaikeaan tilanteeseen, jossa vaikuttavat toisaalta Internetin käytön massiivinen laajeneminen – kiistaton merkki informationaalisesta kehityksestä ja monien Kiinan tarkkailijoiden mielestä myös demokratisoitumisen toivosta – ja toisaalta pulmallinen inhimillinen kehitys, jota luonnehtii laajalle levinnyt epäluottamus järjestelmää ja kanssaihmisiä kohtaan. Väitän, että voimakas epäluottamus sekä kansalaisten kesken että toisaalta valtion ja kansan välillä, niin tietoverkoissa kuin niiden ulkopuolellakin, on hidastanut epävakaan valtion sitoutumista merkittäviin uudistuksiin ja estänyt tuskastuneita kansalaisia organisoimasta uusia luovia verkostoja.

Olen jakanut tämän luvun neljään osaan. Aloitan Kiinassa 1980-luvulta alkaen vallinneesta valtiojohtoisen kehityksen mallista (developmentalism), jolle oli tyypillistä hellittämätön puoluevaltion valta-asema ja jota vahvisti poliittisen ja taloudellisen eliitin yhteenliittymä. Sen jälkeen siirryn Kiinan inhimilliseen kehitykseen keskittyen yhtäältä nykyiseen hankalaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen, joka johtuu oikeudenmukaisuuden ja oikeuksien hyödykkeistämisestä, ja toisaalta epäluottamuksen luomaan Kiinan kehitysmallin kulttuuriseen kriisiin. Kolmannessa osassa luonnostelen Kiinan informationaalista kehitystä moninaisten käyttäjien ja toimintojen alustana. Johtopäätösosassa esitän, että tietoverkkojen ulkopuolella vallitseva kyyninen kulttuuri on pahentanut verkossa tapahtuvaa vilppiä ja väärien tietojen levittämistä. Kiinan menestys informationaalisessa kehityksessä on saavutettu pikemminkin taloudellisella kuin yhteiskunnallis-kulttuurisella rintamalla, mikä on yhdenmukaista Kiinan valtiojohtoisen kehitysmallin kanssa.

Kiinan valtiovetoinen kehitysmalli

Vaikka Maon jälkeisen Kiinan valtiojohtoisesta kehityksestä on puhuttu samaan sävyyn kuin muiden Itä-Aasian kehittyvien valtioiden, kuten Taiwanin ja Etelä-Korean, Kiinan kehityskaari on ollut hyvin erilainen. Eräs näkyvimmistä eroista on se, että kun Taiwan ja Etelä-Korea kehittivät monipuoluedemokratian ja aktiivisen kansalaisyhteiskunnan maiden siirryttyä valtiovetoisen kehityksen jälkeiseen vaiheeseen, Kiinan kommunistinen puolue jatkoi ja jopa vahvisti otettaan yhteiskunnasta sen jälkeen, kun edellisen kolmen vuosikymmenen aikana oli koettu yksityistämisen ja sosioekonomisen erilaistumisen aaltoja. Kiinan kommunistinen puolue KKP on maailman suurin kommunistinen puolue, ja sillä on 80 miljoonan suuruinen vahva jäsenistö, mutta se ei tosiaankaan ole riidaton järjestö. Silti puolue on jatkanut kasvuaan ja vetänyt puoleensa lahjakkaita ja kunnianhimoisia huippuyliopistojen kasvatteja kolmenkymmenen vuoden ajan talousuudistusten jälkeen, mikä kaipaa selitystä. Kuinka puolueen valta on kestänyt niin pitkään?

KKP:n valta-aseman kestävyyttä ja laajenemista on analysoitava Kiinassa viimeisen kolmenkymmenen vuoden ajan vallinneen valtiojohtoisen kehitysmallin kannalta. Kiinan kehitysmallia luonnehti valtion jatkuva puuttuminen ja suora osallistuminen nopeasti laajeneviin markki-

noihin. Kerron kehitysmallin vaiheista seuraavassa.

1980-*luvulta lähtien on hajautettu finanssipolitiikkaa ja lisätty alueellista itsehallintoa.* Täysimittaisen yksityistämisen sijaan Kiinan uudistuksille ominainen piirre on ollut paikallishallinnon toimiminen markkinoiden laajenemisen veturina, mitä on seurannut valtiontalouden uudelleenjärjestely keskus- ja paikallishallinnon välillä.

1980-luvulla ja 1990-luvun alussa monien valtio-omisteisten yritysten omistajuutta ja liikkeenjohtoa koskeva valta siirrettiin keskushallinnon ministeriöistä aluehallinnoille. Se liitti alueiden budjetit tuottoihin, joita syntyi noissa entisissä, tässä vaiheessa aluehallintoelimien omistuksessa ja ohjauksessa olleissa valtionyrityksissä. Tuotonjako keskus- ja aluehallinnon välillä hoidettiin niin, että edellinen sai 20 ja jälkimmäinen 80 prosenttia. Tämä on hajautetuimpia tuotonjakoja maailmassa.

Aluehallinnon finanssipoliittisen autonomian mukana tulivat finanssipolitiikan velvollisuudet: aluehallintoyksiköiden täytyi ottaa entistä enemmän taloudellista vastuuta sosiaalihuollosta ja pääomainvestoinneista. Tuloksena oli, että paikallishallinnon johtajat, joiden yleneminen riippui paikallisen BKT:n kasvusta, olivat erittäin motivoituneita etsimään uusia tulolähteitä. He olivat suoraan tai epäsuorasti mukana voittoa tuottavissa yrityksissä, erityisesti kiinteistökehityshankkeissa ja vuokramaiden myynnissä. Jean Oi (1992) on nimennyt aluehallinnon kasvavan merkityksen talouden laajenemisprosessissa »aluehallinnon korporatismiksi».[1]

Yhden puolueen politiikka sallii Kiinan kommunistisen puolueen hajauttaa varallisuuden hallintaa puoluehierarkiassa alaspäin alueellisille hallintoelimille niin, ettei puolueen tarvitse huolehtia paikallistason kilpailusta muiden puolueiden kanssa. Aluehallinnolla on edelleen hallinnollinen valta ja finanssipoliittinen autonomia johtaa liiketoimia ja pitää budjetin ylijäämää paikallisissa rahakirstuissa. Tämä erottaa Kiinan kokemukset Itä-Euroopan siirtymätalouksista, joissa monipuoluejärjestelmä tekee hallintovallan hajauttamisesta vähemmän houkuttelevan vaihtoehdon keskushallinnon johtajille.

1 Oi, Jean C. (1992). »Fiscal Reform and the Economic Foundations of Local State Corporatism in China», *World Politics*, Vol. 45, No. 1, s. 99–126.

»Aluehallinto», kuten muukaan hallinto, ei ole homogeeninen kokonaisuus. Aluehallinto oli johtavassa asemassa Kiinan talouskasvussa, mutta viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana se on kokenut muutoksia. Hajauttamisen huippuaikana 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa maaseutujen kylätason hallintoelimet ottivat johdon käsiinsä maaseudun teollistumisessa ja talouskasvussa. 1990-luvun puoliväliin mennessä kasvun liikkeelle paneva voima oli siirtynyt kaupungistuneille aluehallinnoille, jotka lujittivat valtaansa syrjäseuduista ja ottivat johdon kaupunkien laajentumisesta maaseutusektorin kustannuksella.

1990-luvun puolivälissä alkoi vallan uudelleen keskittäminen. Aluehallinnon nousu ei suinkaan ole ollut suoraviivainen prosessi. Reaktiona 1980-luvun ylihajautettuun talouteen keskushallinto on yrittänyt kiivaasti keskittää taloudellista valtaa uudelleen. Vaikka aluehallinnon osuus valtion tuloista pieneni 80 prosentista 45 prosenttiin, sen menot pysyivät 70 prosentissa valtion kokonaismenoista.[2] Sen lisäksi, että keskushallinnon tulot lisääntyivät merkittävästi, se ryhtyi organisoimaan uudelleen valtio-omisteisia yrityksiä valtion varojen vahvistamiseksi periaatteella »pidetään isot kalat itsellä ja annetaan pikkusinttien mennä». Pienet valtio-omisteiset yritykset liitettiin huolellisesti valittuihin suuriin ja strategisesti tärkeisiin yrityksiin, jolloin syntyi oligopolistisia tai monopolistisia valtio-omisteisia yritysryppäitä. Lujittamiskampanja kattoi laajan joukon strategisesti tärkeitä sektoreita, joita olivat muun muassa rahatoimi, vesivoima, logistiikka, öljy, petrokemia, teräs, laivanrakennus, tietoliikenne, tiedotusvälineet, arvometallit, puolustus, ilmakehä ja avaruus, ruoka, infrastruktuuri ja kiinteistöt sekä tupakka. Pyrkimys keskittää talous uudelleen ei johtanut pelkästään heilahdukseen takaisin kohti keskushallintoa. Uutta poliittista taloutta ovat 1990-luvun lopulta lähtien hallinneet pikemminkin kilpailu, neuvottelut sekä valtion eri tasojen välisten liittoutumien luominen suhteessa resurssien ja rahatalouden hallintaan.

Valtion ja ei-valtiollisten sektorien väliset rajat ovat epäselvät, ja sektorit ylittävät yhteenliittymät ovat tavallisia. Kun valtionyhtiöiden uudelleenorganisointia rajoitti periaate »pidetään isot kalat itsellä ja annetaan pik-

2 周飞舟,2006,»分税制十年：制度及其影响»,《中国社会科学》,第5期,第100-115页

kusinttien mennä», pikkukalat yksityistettiin fuusioilla tai buyout-kaupoilla, joissa yrityksen osti sen johto tai työntekijät. Näin on syntynyt hyvin monimutkaisia omistajarakenteita ja mutkikkaita verkostoja eri sektoreiden ja teollisuudenalojen sisälle ja välille, jolloin »valtio-omisteisen» ja »yksityisen» välille on mahdotonta vetää selkeää rajaa. Tuloksena on, että pieniä ja keskisuuria yrityksiä on edelleen ja niitä syntyy ja kuolee nopeassa tahdissa.

Kommunistisen puolueen valtaa nopeasti laajenevasta taloudesta vahvistavat eri tasojen poliittisen ja taloudellisen eliitin yhteiset edut. Vaikka taloudellinen valta on kommunistisella puolueella, se on hajautettu puoluejärjestelmässä ja jaettu eri osastojen ja tasojen välille.[3]

Keskeistä Kiinan valtiojohtoiselle taloudelle ovat toimijat, joita kutsun byrokraattisiksi yrittäjiksi (bureaucratic entrepreneurs) ja yrittäjä-byrokraateiksi (entrepreneurial bureaucrats). Yrittäjä-byrokraateilla tarkoitan nykyisiä viranomaisia, joiden päävastuualueena on yritysten suora johtaminen, kuten toimiminen erityisten kehitysalueiden tai valtio-omisteisten investointiyritysten johdossa. Byrokraattisilla yrittäjillä viittaan voittoa tuottavien yritysten omistajiin, toimitusjohtajiin ja muihin huipputason johtajiin, joilla on vahva yhteys valtion instituutioihin tai tausta niissä, esimerkiksi valtionhallinnon tai puolueen organisaatioissa, julkisissa palvelulaitoksissa, sotilasyksiköissä tai valtio-omisteisissa yrityksissä.

Olen kuvannut mallin yksityiskohtia muualla.[4] Esitän tässä lyhyen yleiskatsauksen poliittisen ja taloudellisen eliitin kolmesta tasosta. Ylin yrittäjä-byrokraattien luokka, jota edustavat keskeisten valtionyritysten toimitusjohtajat, on puoluejohtoisen valtion laajennus. Se on samalla byrokraattisen hierarkian tasolla kuin valtionhallinnon ja puolueen johto-

3 Andrew Nathan ja David Shambaugh käyttivät käsitteitä »kestävä autoritaarinen järjestelmä» ja »mukautuva autoritaarinen järjestelmä» selittääkseen Kiinan kommunistisen puolueen valtaa, joka perustuu eliitin yhtenäisyydelle. Vaikka muut Kiinan politiikan tutkijat ovat kyseenalaistaneet käsitteet, koska ne eivät heidän mukaansa kykene käsittelemään vuoden 2000 jälkeistä yhä riitaisampaa politiikkaa, ne ovat hyödyllinen lähtökohta tutkia puolueen organisaatiorakenteita.

4 Katso byrokraattisista yrittäjistä ja yrittäjä-byrokraateista tarkemmin You-tien Hsing. (2012). »No Crisis in China? The Rise of China's Social Crisis,» teoksessa Manuel Castells et al. (eds.), *Aftermath: The Culture of the Economic Crisis.* Oxford, UK: Oxford University Press. s. 251–277.

henkilöt. Useimmilla valtionyritysten toimitusjohtajilla on pitkä ja laaja kokemus puolueessa, hallinnossa tai armeijassa. Valtionyritysten entiset toimitusjohtajat nimitetään usein maakuntien tai puolueen johtotehtäviin ja päinvastoin.[5] Ylimmän tason valtionyrityksillä ja niiden toimitusjohtajilla on arvovaltaa, tulevaisuudennäkymiä ja poliittisia valtuuksia, joille vain harvat aluetason hallinnoimat tai yksityiset yritykset vetävät vertoja.

Keskitason eliitti koostuu sekä yrittäjä-byrokraateista että byrokraattisista yrittäjistä, jotka toimivat kaupunkihallintoon liittyvillä aloilla maan johtavilla metropolialueilla, kuten Pekingissä, Shanghaissa, Chongqingissa, Guangzhoussa, Chengdussa ja Nanjingissa. Tämä luokka hallitsee yli puolta maan BKT:sta ja yli 80 prosenttia työvoimasta. Se edustaa merkittävintä aluevaltaa Kiinan uudessa aluejärjestelmässä ja on keskus- ja aluehallinnon välisen kiistan keskiössä, erityisesti maankäyttöön ja 2000-luvun lopun talouskriisiin liittyvissä asioissa.

Kolmannen tason byrokraattisten yrittäjien synty on tapahtunut kahdella vastakkaisella tavalla. Toinen on siirtyminen maaseudun yksityiseltä sektorilta alueelliselle keskihallinnon sektorille, toinen kollektiivitiloilta hallintosektorille. Koska kolmannen tason toimijat aloittivat asemasta, joka on melko kaukana hallinnon ytimestä, he ovat pikemminkin byrokraattisia yrittäjiä kuin yrittäjä-byrokraatteja.

Byrokraattisille yrittäjille ja yrittäjä-byrokraateille on yhteistä se, että talouden merkittävinä toimijoina heillä on vahva yhteys valtion byrokratiaan. Yhteyden aste liittyy suoraan heidän markkina-asemaansa, kuten siihen miten hyvin he saavat pääomaa ja keskeisiä resursseja, esimerkiksi maata ja energiaa, valtion vahvasti tukemalla hinnalla ja minkä laatuinen monopoliasema heillä on.

5 Kampanjassa valtionyritysten tieteellisestä johtamisesta valtion omaisuuden valvonta- ja hallintokomissio on vuodesta 2004 alkaen värvännyt valtionyrityksiin huipputason johtajia valtion byrokratian ulkopuolelta. Tutkimuksen mukaan kuitenkin vain 30 prosenttia uusista johtajista oli pysynyt paikassaan vuoteen 2009. Valtaosalla tuosta 30 prosentista oli tausta valtionsektorilla. (Zhou, limin, Xiao Liang. (2010). *yangqi quanqiu haixuan zaiqihang wangjie kongjiang liucun buzu* 30%, Keskeisten valtionyritysten johtajien palkkaamiset alkoivat uudelleen, 30% aiemmin palkatuista pysyi tehtävässään.) <http://finance.sina.com/bg/chinamkt/sinacn/20100702/181789396.html>

KKP:n johtaman valtion taloudellista valtaa vahvistaa noiden kolmentason poliittisen ja taloudellisen eliitin yhdentyminen. Resurssien hallinta on keskittynyt puolueen johtaman valtion käsiin, mutta se on hajautettu puoluevaltion suunnattomiin ja sirpaleisiin rakenteisiin ja sen jakaa (vaikkakin epätasaisesti) suuri joukko hierarkkisesti järjestäytynyttä eliittiä. Tämä valtiojohtoinen talous, jota leimaa keskittämisen ja hajauttamisen dynamiikka, on Kiinan jatkuvan talouskasvun perusta. Tavoite onkin säilyttää puolueen valta. Tällainen valtarakenne ei toki ole säästynyt kiistoilta, ja puoluevaltion eri osien välillä käydään kiivasta kilpailua. Hierarkkisesti organisoitu ja sisäisesti hajautettu resurssienhallintajärjestelmä on osoittautunut tehokkaaksi puolueen yhdistäjäksi globalisaation ja talouskasvun aikakaudella. Vaikka eliitti ei ehkä osoita yhdenmukaisuutta ja yhteenkuuluvuutta, se muodostaa kyllä yhteenliittymän, joka perustuu yhteisille eduille ja uskolle siitä, että puolueen valta on tarpeen säilyttää.

Inhimillinen kehitys

Vallan ja rahan keskittyminen puoluevaltiojärjestelmässä on toisaalta johtanut kasvavaan sosiaaliseen eriarvoisuuteen. Kiinan Gini-kerroin vuonna 1984 oli 0,25, josta se oli vuonna 2008 noussut hälyttävään 0,491:een. Vuonna 2012 se oli pudonnut 0,474:ään, mikä on silti yksi korkeimmista maailmassa.[6] Jos kerroin laskettaisiin omaisuuden eikä tulojen jakautumisen perusteella (sillä tulonjako on vinoutunut etuoikeutettujen ryhmien saamien sosiaalitukien ja ilmoittamattomien tulojen takia), vuoden 2008 luku nousisi 0,661:een. Maaseudun ja kaupunkien välinen tulokuilu oli vuonna 2006 noin 1:4, jos otetaan huomioon sosiaalituet, jotka ovat vain kaupunkilaisten asunnonhaltijoiden saatavilla.[7]

Myös eripuraa aiheuttava politiikka on ollut kasvussa. Vuonna 1993 raportoitiin noin 8 000 »järjestyshäiriötapausta», joiden joukossa oli mielenilmauksia, mielenosoituksia, lakkovartiointeja ja valituksia.

6 Virallinen Gini-kerroin: 0.479 (2003), 0.473 (2004), 0.485 (2005), 0.487 (2006), 0.484 (2007), 0.491 (2008), 0.490 (2009), 0.481 (2010), 0.477 (2011), 0.474 (2012). <http://news.backchina.com/viewnews-228772-big5.html>

7 Li, Pei-lin ym. (2008). *Social Harmony and Stability in China Today* (*zhongguo shehui hexie wending baogao*), Beijing: Social Science Press. s. 32–33, 66–67.

Vuonna 2007 luku nousi 90 000–100 000:een, ja osallisia tapauksissa oli yli neljä miljoonaa.[8] Yleisen turvallisuuden ministeriö julkisti tilastoja »massatapahtumista», ja ne osoittivat yleisten protestien kasvaneen: vuonna 1993 tapauksia oli 10 000, vuonna 2003 niitä oli 60 000 ja vuonna 2010 peräti 180 000.[9]

Konfliktin syitä saattoivat olla perhesuunnittelusääntöjä rikkovien ylettömät sakot ja rangaistukset, maaomaisuuden haltuunotto ilman riittävää korvausta, asukkaiden pakkosiirrot tai katukauppiaiden omaisuuden takavarikointi kaupunkikuvaa puhdistavassa ja modernisoivassa kampanjassa. Yhteiskuntatieteilijä Yu Jian Rong Kiinan yhteiskuntatieteiden akatemiasta on esittänyt, että 2000-luvun alun jälkeen noin 70–80 prosenttia tapauksista on liittynyt maankäyttöön ja johtunut maaomaisuuden haltuunotosta riittämätöntä korvausta vastaan, puutteellisista uudelleensijoitusjärjestelyistä ja pakkokeinoin toteutetuista rakennusten purkamisista ja uudelleen sijoituksista. Omien tutkimusteni mukaan vuosien 1990 ja 2009 välillä maatalousmaan ottaminen muuhun käyttöön ja kaupunkien sisäiset jälleenrakentamiset ovat ajaneet peräti 75 miljoonaa maaseudun ja kaupunkien asukasta pakkomuuttoon. Luku saattaisi helposti kaksinkertaistua, mikäli mukaan otettaisiin toistuvat asukkaiden siirtämiset, kun kaupungit ovat laajenneet useissa aalloissa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Protestien määrä kasvoi, kun kotien ja yhteisöjen tuhoaminen kiihtyi.[10]

Kiinan hallitus on ryhtynyt 1990-luvun alun jälkeen systemaattisiin toimiin hillitäkseen mielenilmaisuja. Vuonna 1990 astui voimaan hallintoasioiden oikeudenkäyntilaki, joka sallii kansalaisten haastaa valtion oikeuteen. Lisäksi kaikille hallinnon tasoille luotiin tarkoitukseen osoitettuja asioimistoimistoja käsittelemään niiden ihmisten asioita, jotka haluavat kirjoittaa paikallisille johtajille tai käydä henkilökohtaisesti näiden toimistoissa kertomassa epäkohdista ja esittämässä valituksia. Maaseutuväestön ja kaupunkilaisten kokemukset oikeuden hakemi-

8 Yu, Jianrong.

9 Ching Kwan Lee ja Yong Hong Zhang. (2013). »The Power of Instability: Unraveling the Microfoundations of Bargained Authoritarianism in China,» *American Journal of Sociology*, 118(6): 1–34.

10 Tarkempi analyysi, ks. You-tien Hsing. (2010). *The Great Urban Transformation: Politics of Land and Property in China*. Oxford: Oxford University Press.

sesta laki- ja byrokratiajärjestelmän kautta olivat kuitenkin enimmäkseen pettymys ja nostattivat usein vastarintaa. Ne, jotka valitsivat epäkohtien ajamiseen hallinnollisen tien, kohtasivat myös byrokratian, joka oli taipuvaisempi pysäyttämään protestoijat ja pikemminkin kostamaan kuin ratkaisemaan konfliktit. Niinpä kansalaisanomukset, ironista kyllä, heikentävät maaseutuväestön luottamusta keskushallinnon kykyyn ja sitoumukseen suojella kansalaisten oikeuksia, kuten Lianjiang Li on havainnut (Li 2007).[11] Moni paikallishallinnon lainkäyttöalueen alainen kunnallinen ja alueellinen tuomioistuin ei käsittele tapauksia, jotka liittyvät hyvin räjähdysherkkiin asioihin, kuten yhden lapsen politiikan rikkomuksiin, maan haltuunottoon, rakennusten purkamisiin ja paikallishallinnon määräämiin pakkosiirtoihin.

Moni on pettynyt ja tullut kyyniseksi, kun taas jotkut ovat alkaneet käydä säännöllisesti korkean tason virastoissa jättämässä valituksia.[12] Joistakin on tullut radikaaleja.

2000-luvun lopulla Kiinan hallitus aloitti uuden »yhteiskunnallisen vakauttamisen» järjestelmän käsitelläkseen lisääntyviä yhteiskunnallisia konflikteja, joita oikeuslaitokset ja olemassa olevat byrokraattiset rutiinit eivät ratkaisseet. Paikallisten viranomaisten työnarvioinnit ja ylenemismahdollisuus liitettiin vahvasti siihen, oliko heidän alueellaan raportoitu erilaisia järjestyshäiriötapauksia. Yksikin tapaus riitti päättämään virkamiehen uran. Niinpä yhteiskunnan vakauttaminen alkoi saada keskeisen roolin paikallisten viranomaisten päivittäisessä toiminnassa. Kaikille paikallishallinnon tasoille perustettiin erityisiä »yhteiskunnallisen vakauden ylläpitämisen» toimistoja. Hallinnon eri osastoille lähetettiin pitkiä moniulotteisia muistilistoja konflikteista, jotka saattoivat uhata yhteiskunnan vakautta. Uhkana nähtiin muun muassa purku-

11 Lianjiang Li. (2008). »Political Trust and Petitioning in the Chinese Countryside, »*Comparative Politics*, Vol. 40, No. 2 (2008), s. 209–226.

12 Kun ihmiset alkavat järjestää ikävyyksiä tai kun heitä pidetään rettelöitsijöinä tai jonkin mellakan johtajina, he ovat astuneet polulle, jolta ei ole paluuta. Mellakkaan osallistujat joutuvat paikallisten viranomaisten mustalle listalle, ja heitä pidetään uhkana vakaudelle. Hallitus ahdistelee ja tarkkailee heitä jatkuvasti, ja moni ei pysty enää jatkamaan normaalia elämää tai edes pitämään työpaikkaansa. Tällaisessa tilanteessa ihmisillä on mielestään lisää syitä tehdä valituksia ylemmälle viranomaisjohdolle ja jatkaa protestiaan. Tuloksena on, että heistä tulee pitkäaikaisia »rettelöitsijöitä» vakautta ylläpitävälle järjestelmälle.

selkkaukset, nuorisotyöttömyys, väärennökset, tiedotusvälineitä koskevat ilmoitukset, sotaveteraanien työttömyys, luonnonkatastrofit, etniset ja uskonnolliset selkkaukset, ympäristötuhot, yritysten uudelleenorganisointi, ruoan ja lääkkeiden turvallisuus, infrastruktuuri, väestösiirtoja edellyttävät ekologiset rakennusprojektit jne. Yhteiskunnan vakautta ylläpitämään värvättiin eri väestöryhmiä, kuten keski- ja korkea-asteen opiskelijoita. Opiskelijoita rohkaistiin raportoimaan epävakauden merkeistä, esimerkiksi ylisuurista maksuista, sähkön ja ruoan turvallisuudesta, teräaseita kouluun tuovista oppilaista, vaarallisista rakennuksista, liikenneongelmista kampuksen ympärillä ja opettajien poliittisista mielipiteistä.[13] Kiinan kansankongressin vuosikokoontumisen ja kommunistisen puolueen maanlaajuisen kokouksen poliittisesti herkkänä aikana mustalla listalla olevat »häiriköt» pantiin ympärivuorokautiseen tarkkailuun. Hallitus värväsi myös »vapaaehtoisia» partioimaan katuja ja auttamaan valtiota yhteiskunnan vakauden ylläpitämisessä. Korkean turvatason järjestelmä vakauden säilyttämiseksi on lisännyt merkittävästi paikallishallinnon työkuormaa ja taloudellisia paineita ja luonut uuden väylän valtion ja yhteiskunnan väliselle vuorovaikutukselle.

Väitän, että Kiinan inhimillisen kehityksen hankala tilanne – epätasainen tulonjako, yhteiskunnalliset kiistat ja valtion ponnistelut legitiimin asemansa säilyttämiseksi – ankkuroituu ruohonjuuritasolle, kun kansalaiset ottavat yhteen valtion edustajien kanssa mielenilmauksissa tai ovat tekemisissä viranomaisten kanssa kaupankäynti- ja neuvotteluprosesseissa, joita vakauden ylläpitämisjärjestelmään liittyy. Toisin sanoen Kiinan inhimillisen kehityksen hankala tilanne syntyy kansalaisten ja valtion edustajien välisen suoran vuorovaikutuksen kautta.

Väkivaltaiset mielenosoitukset kuolemantapauksineen ja vakavine loukkaantumisineen ovat jatkuneet, mutta useimmiten köyhät kaupunkilaiset ja maanviljelijät ovat ristiriitatilanteissa viranomaisten kanssa valinneet neuvottelutien, varsinkin 2000-luvun loppupuolelta lähtien. Vuorovaikutus kansalaisten ja valtion ruohonjuuritason edustajien välillä voidaan esittää seuraavanlaisena jatkumona: 1.) kansalaisten yleinen tietoi-

13 Katso esimerkiksi Fuijanin maakunnan erästä lukiota koskeva raportti, jossa vastataan maakunnan kouluviraston vaatimukseen aloittaa epävakautta ehkäisevä kampanja kouluissa: <http://www.zanczx.com/ReadNews.asp?NewsID=716.>

suus poliittisesta ja taloudellisesta epätasa-arvosta, johon liittyy 2.) kyynisyys yksilön vaikutusmahdollisuuksia kohtaan; 3.) turvautuminen välittömässä kiistatilanteessa neuvotteluun käytännön ratkaisusta, jolloin 4.) ihmisten välinen ja instituutioihin liittyvä luottamus heikkenee nopeasti kieroiluprosessissa, jollainen neuvottelutilanne viranomaisten kanssa on.

Yhteiskunnallisen vakauden ylläpitäminen ei ole pelkkä uusi byrokraattinen rutiini vaan poliittinen kampanja, joka edellyttää tuloksia. Saadakseen pitää työpaikkansa, jotka ovat yhä parhaiden tarjolla olevien joukossa, virkamiehet ovat käyttäneet sekä keppiä että porkkanaa neuvotellessaan mielenosoittajien kanssa ja pyrkiessään karttamaan konflikteja. Useimmat viranomaiset ovat alusta lähtien yrittäneet välttää käyttämästä väkivaltaa, sillä sen poliittinen hinta saattaisi olla suuri. He lähettävät ensin virkamiehiä yksittäisiin koteihin, jotta nämä yrittäisivät neuvotella asukkaiden kanssa ja houkutella eripuraiset puolelleen. Estääkseen konfliktin laajenemisen ja helpottaakseen purkuprosessin sujuvaa etenemistä viranomaiset ovat värvänneet satoja viranomaisia eri virastoista, muun muassa opettajia, jotka lähetetään pakkopurkamis- ja uudelleensijoittamistilanteissa purkuryhmien mukaan työmaille edustamaan viranomaisvaltaa. Palkattuja yksityisiä vartijoita, puolisotilaallisia joukkoja, aseistettuja poliiseja panssaroiduissa autoissa ja jopa helikoptereita on käytetty konfliktitilanteissa voimankäytön osoittamiseksi. Paikallisille puolueenjäsenille erittäin epäsuosittujen toimien täytäntöönpano, esimerkiksi perhesuunnitteluun liittyvät pakkotoimet tai rakennusten purkamiset ja väestön pakkosiirrot, voi olla yhtä stressaavaa kuin pienimuotoinen sodankäynti. Ja sodat ovat kalliita taloudellisesti ja poliittisesti. Aika ajoin viranomaiset ovat palkanneet rikollisia hyökkäämään itsepäisten pakkosiirron vastustajien kimppuun. Joissakin tilanteissa raivostuneet kyläläiset ovat hyökänneet purkujoukkoja vastaan ja ottaneet yhteen turvallisuusjoukkojen kanssa. Vammautumisia ja kuolemantapauksia on sattunut kummallakin puolella. Kahakat uhkaavat keskeyttää purkamisen ja hidastaa rakentamista. Lisäksi ne tuovat paikallisille johtajille negatiivista julkisuutta. Yhteiskunnallisen vakauttamisen ohjelmassa sellaiset kahakat saattavat vaarantaa osapuolten työpaikat.[14]

14 Uusin ja perusteellisin analyysi vakauden ylläpitämisjärjestelmästä ja sen vaikutuksista valtion ja kansalaisten väliseen suhteeseen: Ching Kwan Lee ja Yong Hong Zhang. (2013). »The

Ehkäistäkseen konfliktien laajenemisen ja välttääkseen fyysiset yhteenotot – keskushallinnon painostuksesta – paikalliset viranomaiset ovat hiljentäneet itsepäiset ja juonittelevat protestoijat rahalla. Vuodesta 2008 lähtien yhä suurempi joukko kuntia, piirikuntia ja maakuntia on perustanut erityisen »juridisen avustusrahaston», tai kirjaimellisemmin »yhteiskunnallista vakautta ylläpitävän rahaston», vaientamaan ne, jotka uhkaavat aiheuttaa negatiivista huomiota johtajille. Keskitetyn paikallishallinnon alaiset johtajat ottavat käyttöön kaikki resurssit voittaakseen kriisit. Kamppailun laajuuden määräävät poliittiset prioriteetit. Päämääränä on nopea ratkaisu ja yhteiskunnallisen järjestyksen palauttaminen joko väkivallan, rahan tai molempien avulla.

Kummallakin keinolla konfliktit ratkaistaan lainkäytön ulkopuolella. Useimmille murheen murtamille ihmisille, jotka ovat pettyneet oikeuslaitokseen ja byrokraattiseen järjestelmään, rahakorvaus on paras mahdollinen tulos heidän taistellessaan oikeutta itselleen. Ajan mittaan ihmiset oppivat myös, että korvauksen suuruus on suhteessa heidän aiheuttamansa häiriön laajuuteen. Mitä enemmän häiriötä ja suurempi uhka »yhteiskunnalliselle vakaudelle», sitä enemmän rahaa huolimatta siitä, ovatko viranomaisten toiminta tai heidän omat reaktionsa laillisia tai oikeudenmukaisia.

Olennaisin seikka tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole pelkkä takaisku laillisuusperiaatteelle tai valtion yleisen turvallisuusbudjetin paisuminen. Uusi vakauttamisohjelma on tuotteistanut kansalaisten käsityksen oikeudenmukaisuudesta ja oikeuksista. Surun murtamista ja epäoikeudenmukaisesti kohdelluista ihmisistä – olipa kyse teollisuuden saasteista, maan anastamisesta kärsivistä maanviljelijöistä tai vaeltavien työläisten kohtaamista laittomista erottamisista ja riittämättömästi korvatuista työtapaturmista – moni mittaa onnistumistaan oikeuden hakemisessa hänelle myönnetyn rahakorvauksen suuruudella. Koska poliittista tilaa oikeuksien vaatimiselle on ollut rajoitetusti, rahasta on tullut päämäärä ja oikeuden mittari. Samalla hallituksen taantuminen hallitsemaan väkivallan ja rahan yhdistelmällä on heikentänyt valtion legitimiteettiä, mikä on saanut kansalaiset menettämään luottamuksensa valtioon. Ching Kwan Lee ja Yong Hong Zhang (2013) tekivät etnografisen

Power of Instability: Unraveling the Microfoundations of Bargained Authoritarianism in China,» *American Journal of Sociology*, 118(6): 1–34.

tutkimuksen ruohonjuuritason hallinnossa Pekingissä ja Shenzhenissä ja selittävät sen pohjalta valtion ja kansalaisten välistä neuvotteluprosessia »byrokraattisen sulautumisen» avulla. He esittävät, että »ruohonjuuritason valtio on muuttunut markkinapaikaksi, jossa viranomaisten ja kansalaisten välinen peli määrittää vakauden hinnan».

Valtio on luottanut siihen, että talouskasvu pitää yllä sen legitimiteettiä ja vahvistaa puoluevaltion otetta tilanteessa, jossa yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja kiistat lisääntyvät. Puoluevaltio on osoittanut sitkeytensä vakauden säilyttämisen ohjelmalla 2000-luvun loppupuolelta lähtien, ja valtaa on vahvistanut kansalaisoikeuksien tuotteistuminen.

Välittömimpiä seurauksia kansalaisoikeuksien tuotteistumisesta ja kaupankäyntipelistä on syvä luottamuspula kaikkien pelin osapuolten välillä. Kun kansalaiset neuvottelevat epäoikeudenmukaisen kohtelun materiaalisista ja rahallisista korvauksista, viranomaiset vastaavat usein huijaamalla ja käyttämällä petollisia taktiikoita heikentääkseen kansalaisten neuvotteluvaltaa ja aiheuttaakseen eripuraa protestoijien välille. Se tekee kansalaisista entistä epäluuloisempia ja saa heidät kehittämään vastataktiikoita toistensa tai viranomaisten kanssa asioidessaan, jotta he saisivat parempia korvauspaketteja. Epäluottamus kansalaisten kesken sekä kansalaisten ja viranomaisten välillä ei tietenkään ole alkanut vasta 2000-luvulla. Lukuisat poliittiset kampanjat ja Maon ajan kulttuurivallankumous, jossa perheenjäsenet ja pitkäaikaiset ystävät, naapurit, työtoverit ja kollegat pakotettiin ilmiantamaan toisiaan julkisesti tai yksityisesti, on jättänyt yhteiskuntaan arpia. Ne olivat tuskin ehtineet parantua ja vain pahenivat 1990-luvun jälkeen, kun kilpailu resursseista sekä poliittisella että taloudellisella areenalla voimistui ja yhteiskunnallinen hajaannus syveni. Ironista kyllä, epäluottamuksen kulttuuri ja epävarmuuden tunne luovat onnettoman mutta helposti käsiteltävän yhteiskunnan ja estävät ongelmia muuttumasta kommunistisen puoluejärjestelmän poliittiseksi kriisiksi.

Kiinan inhimilliselle kehitykselle uudella vuosituhannella on sen tähden ollut tyypillistä epätasainen tulonjako, yhteiskunnallinen kahakointi, oikeudenmukaisuuden ja oikeuksien tuotteistuminen ja epäluottamus kansalaisten kesken sekä kansalaisten ja valtion välillä.

Vallitseva vaikea tilanne on pikemminkin kulttuurinen kuin yhteiskunnallinen kriisi. Kulttuurinen se on juuri siksi, että se ei automaatti-

sesti tuota yhteiskunnallista tai poliittista kriisiä. Tästä inhimillisen kehityksen ja kulttuurisen kriisin hankalasta tilanteesta siirryn kysymykseen informationaalisesta kehityksestä Kiinassa.

Informationaalinen kehitys

Informationaalinen kehitys on edennyt Kiinassa paljolti Internetin johdolla. Käyttäjämäärän kasvu vuodesta 1995, jolloin Internet tuli ensimmäisen kerran kaupallisesti saataville, on ollut eksponentiaalista. Vuoden 2012 loppuun mennessä Kiinassa oli 564 miljoonaa Internetin käyttäjää ja 181 miljoonaa blogikirjoittajaa. Internet-yhteys on 42 prosentilla kansalaisista, missä on 3,8 prosenttia kasvua edelliseen vuoteen. Kiinankielinen Internet on nykyisin maailman laajin kyberyhteisö (CNNIC 2013).

Monet länsimaiset tarkkailijat suhtautuivat optimistisesti Internetin mahdollisuuksiin, erityisesti Internet-buumin ensimmäisinä vuosina. Pulitzer-palkinnon saanut kolumnisti Nicholas Kristof (2005) ennusti, että nopeasti laajeneva kiinankielinen blogimaailma olisi poliittinen uhka Kiinan kommunistisen puolueen vallalle. Kristof aloitti artikkelinsa »Death by a Thousand Blogs» esittämällä, että »Kiinan kommunistinen puolue selvisi raa'asta sisällissodasta nationalistien kanssa, amerikkalaisten kanssa käydyistä taisteluista Koreassa ja massiivisista mielenosoituksista demokratian puolesta Tiananmenin aukiolla. Mutta nyt se on ehkä lopulta kohdannut vertaisensa: Internetin.»[15]

Samaa tahtia Kiinan Internetin kanssa on kuitenkin laajentunut yhä voimakkaampi valtion sensuurikoneisto, mikä ei ole antanut aihetta optimismille. Valtio on investoinut yhä monimutkaisempiin valvontatekniikoihin paljastaakseen, suodattaakseen ja tuhotakseen verkkosisältöjä surullisenkuuluisilla projekteilla »Suuri palomuuri» ja »Kultainen suojakilpi». Viimeisen kymmenen vuoden aikana on palkattu yli 20 000 Internet-poliisia sekä lisäksi propagandan levittäjiä ja sisäisiä tarkkailijoita tuhansille verkkosivustoille (MacKinnon 2009, Jiang 2010). Vuonna 2009 aloittanut valtavan suosittu ja nopeasti kasvava mikroblogi Sina Weibo on ottanut palvelukseensa yli 4 000 sensuroijaa.[16] Sen lisäksi, että

15 Nicholas Kristof. (2005). »Death by a Thousand Blogs,» *New York Times*, May 24 2005.

16 Erityisraportti Kiinasta ja Internetistä: »The Giant Cage,» *The Economist*, April 6–12, 2013.

valtio asentaa verkkovalvontajärjestelmiä kaikille tasoille tarkkaillakseen kansalaisia, uudempi kiista Kiinan valtion kybervallasta on keskittynyt Kansan vapautusarmeijan sponsoroimaan laajamittaiseen ja hyvin organisoituun jatkuvaan verkkomurtotoimintaan kansainvälisiä yrityksiä ja valtiollisia organisaatioita vastaan. Yhdysvaltain ja Kiinan hallitukset ovat syyttäneet toisiaan valtion tukemista verkkomurroista.[17] Tieto- ja viestintäteknologia pystyy siis osaltaan vahvistamaan autoritaarista järjestelmää ja pitämään sen elinvoimaisena sekä verkkomaailmassa että sen ulkopuolella.

Miten nämä kaksi vastakkaiselta vaikuttavaa tilannetta tulisi ymmärtää lankeamatta yksinkertaistetun kahtiajaon ansaan, jossa yhtäällä ovat »blogivallankumousta» koskevat optimistiset odotukset ja toisaalla pessimistinen alistuminen kaikkivaltaiselle puoluevaltiolle? Ensimmäinen askel voisi olla tarkastella, mitä Kiinan kansalaiset tekevät Internetissä ja miten paljon ja millä tavoin heidän toimintansa siellä uhkaa puolueen valtaa. Kiinan Internet-liikennettä valvovan CNNIC:n uusimmat käyttötutkimukset osoittavat, että vaikka nopeimmin vuosina 2009–2011 kasvoi mikrobloggaaminen, pääasialliset Internetin käyttötavat Kiinassa ovat olleet pikaviestintä (80,9%), tiedonhaku (79,4%), uutisten lukeminen (71,5%), verkkovideoiden katselu (63,4%) ja verkkopelaaminen (63,2%) (ks. taulukko 1).

Nettikansalaiset menevät verkkoon monista eri syistä: hankkiakseen erilaisia uutisia, pelatakseen, katsoakseen elokuvia, tehdäkseen ostoksia, chattaillakseen ja saadakseen neuvoja sijoituksiin tai ihmissuhteisiin. Yhdysvaltojen tapaan myös Kiinan suurimpia weblog-portaaleja hallitsevat viihde, urheilu, verkkoystävyyssuhteet ja sijoittaminen. Viihteen muotoon puettu tiedonjakaminen ei kuitenkaan ole kiinalaisen verkkomaailman ainut sisältö. Han Rongbin (2012) väittää, että myös

17 Tämä on hyvin tiukkasanainen yhteenveto Mandiantin raportista, joka julkaistiin vuonna 2013 nimellä »APT 1: Exposing one of China's Cyber Espionage Units» (www.mandiant.com): »Tutkimustemme perusteella olemme päätyneet siihen, että APT1 on luultavasti hallituksen rahoittama ja yksi pysyvimmistä Kiinan verkkovakoilujärjestelmistä. Uskomme, että APT1 pystyy käymään pitkäaikaista ja laajaa verkkovakoilukampanjaansa paljolti siksi, että se saa suoraa tukea hallitukselta. Yrittäessämme selvittää toiminnan takana olevaa organisaatiota saimme selville, että Kansan vapautusarmeijan (PLA) yksikkö 61398 on tehtävältään, kyvyiltään ja resursseiltaan samanlainen kuin APT1. Se myös sijaitsee täsmälleen samalla alueella kuin mistä APT1:n toiminta näyttää olevan peräisin.» Lähde: <http://www.nbcnews.com/technology/technolog/mandiant-goes-viral-after-china-hacking-report-1C8513891>

Taulukko 1: Useimmin käytettyjä palveluja (12/2009–12/2011)

	2009		2010			2011		
Palvelu	**Käyttäjiä (milj.)**	**Yleisyys (%)**	**Käyttäjiä (milj.)**	**Yleisyys (%)**	**Kasvu**	**Käyttäjiä (milj.)**	**Yleisyys (%)**	**Kasvu**
Uutiset	307.69	80.1	353.04	77.2	14.7	366.87	71.5	3.9
Hakukone	281.34	73.3	374.53	81.9	33.1	407.40	79.4	8.8
Pikaviestintä	272.33	70.9	352.58	77.1	29.5	415.10	80.9	17.7
Verkko-pelaaminen	264.54	68.9	304.10	66.5	15.0	324.28	63.2	6.6
Verkkovideot	240.44	62.6	283.98	62.1	18.1	325.31	63.4	14.6
Blogin pitäminen	221.40	57.7	294.50	64.4	33.0	318.64	62.1	8.2
Sähköposti	217.97	56.8	249.69	54.6	14.6	245.77	47.9	-1.6
Yhteisö-palvelu	175.87	45.8	235.05	51.4	33.7	244.24	47.6	3.9
Verkko-kirjallisuus	162.61	42.3	194.81	42.6	19.8	202.67	39.5	4.0
BBS ("Purkit")	117.01	30.5	148.17	32.4	26.6	144.69	28.2	-2.3
Mikro-bloggaus	--	--	63.11	13.8	--	248.88	48.7	296.0

Lähde: Rongbin Han 2012:8

yhteiskunnallisista aiheista keskustellaan vilkkaasti esimerkiksi sellaisilla sivustoilla kuin Tianya.cn. Se on Kiinan laajin nettifoorumi ja ilmoittaa rekisteröityjä käyttäjiä olevan lähes 70 miljoonaa, joista pitkin päivää ajoittuvina aktiivisina aikoina on yhtä aikaa verkossa yli miljoona. Tärkeiksi julkisiksi keskustelupaikoiksi ovat nousseet nopeasti yleistyvät henkilökohtaiset mikroblogit, joiden isäntä ohjaa aiheita ja yleisöä.[18] Nuori ja trendikäs kirjoittaja Han Han, joka on myös ammattirallikuski, on hyvin suosittu rohkeista yhteiskunnallis-kulttuurisista kritiikeistään. Hänen Sina-blogisivustonsa ylpeilee 592 miljoonalla kävijällä ja 1,2 miljoonalla seuraajalla vuoden 2006 lopusta kesäkuuhun 2013. Samana ajanjaksona Hanin ennätykselle veti vertoja suosittu psykologi Su Qin 553 miljoonalla kävijällä. TV-näyttelijä Yao Chenillä on sivullaan 47 miljoonaa kannattajaa. Tuon tunnetun kirjailijan, näyttelijän ja psykologin

18 Han, Rongbin. *Challenging the Regime, Defending the Regime: Contesting Cyberspace in China*, julkaisematon tutkielma. Department of Political Science, UC Berkeley.

valtaisa seuraajajoukko jää kuitenkin sijoittajaguru Xu Xiaomingin seuraajien varjoon. Hänen blogisivullaan oli viimeisen seitsemän vuoden aikana 2,1 miljardia kävijää.[19] Tilastotiedot osoittavat myös, että yhteydenpitohalua ei tarvitse panna liikkeelle ulkoapäin. Nuoria kiinalaisbloggaajia, kuten blogikirjoittajia ympäri maailmaa, motivoi halu »kertoa omista tunteistaan» (64%) ja »ilmaista mielipiteensä» (37%) (Leibold 2011).[20] Lyhyesti sanottuna kiinalaiset tekevät verkossa monenlaisia asioita. Vaikka kaikki verkkotoiminta ei ole poliittista, verkkoyhteisön poliittisia merkityksiä on silti tutkittava tarkemmin.

Kahden vuoden jatkuvan verkossa ja sen ulkopuolella tehdyn etnografisen tutkimuksen perusteella Rongbin Han (2012)[21] on tehnyt syvällisen analyysin Kiinan Internetin poliittisista vaikutuksista. Hän esittää ensinnäkin, että sekä valtion sensuroijat että verkkoyhteisöt ovat monin tavoin sirpaloituneita.

Han osoitti, että sensuuri on jakautunut hyvin monen viranomaistahon kesken. Osittain se johtuu tavanomaisesta rakoilusta ja aluejaoista viranomaisyksiköiden välillä. Tärkeämpi syy kuitenkin on, että paikalliset viranomaiset eivät käytä valvontajärjestelmää pelkästään vahvistaakseen puolueen linjaa ja tukahduttaakseen sen vuoksi sananvapautta. Paikallinen sensuurikoneisto on usein perustettu pitämään paikalliset ongelmat ja skandaalit paikallisina ja välttämään ei-toivottua huomiota ylemmän tason valvovilta viranomaisilta. Paikallisten viranomaisten harjoittama tiedon manipulointi »asioiden salaamiseksi» ei ole uutinen missään eikä minään aikakautena, erityisesti Kiinan kaltaisessa suuressa maassa. Tietoa sensuroiva tekniikka voi auttaa edistämään ilmiö-

19 19 Xu Xiaoming: <http://blog.sina.com.cn/u/1300871220>
Su Qin: <http://745843844.qzone.qq.com/>
Han Han: <http://blog.sina.com.cn/twocold>
Yao Chen: <http://www.weibo.com/yaochen>
Tarkistettu 7.6.2013.

20 Leiboldin lainaukset: Yangzi ja Pugsley (2010); Wallis (2011). Yangzi, Sima ja Peter Pugsley. (2010). »The Rise of a 'Me Culture' in Postsocialist China: Youth Individualism and Identity Creation in the Chinese Blogosphere.» *International Communications Gazette*, 72(3): 287–306. Wallis, Cara. (2011). »New Media Practices in China: Youth Patterns, Processes, and Politics. »*International Journal of Communication*, 5: 406–36.

21 *Power of the Internet and Its Limitations: Understanding Online Expression in Chinese Cyberspace,* julkaisematon väitöskirja, Department of Political Science, UC Berkeley.

tä ja heikentää, ei vahvistaa, valtion sensuurijärjestelmän yhtenäisyyttä.

Verkkoyhteisöt eivät ole sen yhtenäisempiä. Yleisesti tiedetään, että Kiinan propagandakoneisto on värvännyt suuren joukon verkkokommentoijia ohjaamaan verkkokeskusteluja poliittisesti korrektiin suuntaan ja tarttumaan sopimattomaan sananvaihtoon. Nämä nettikommentaattorit tunnetaan nimellä »50 sentin puolue», sillä heille sanotaan maksettavan 50 senttiä kommentista. Kiehtovampi puoli tarinaa on Hanin »vapaaehtoiseksi 50 sentin puolueeksi» kutsuman ilmiön syntyminen. Hän väittää, että hyvin monenlaisiksi keskusteluryhmiksi hajautuneet verkkoyhteisöt ovat saaneet aikaan keskinäisen keskustelukilpailun. Yhtenä osapuolena ovat nationalistisen järjestelmän puolustajat, jotka ovat hyökänneet kommunistiseen puolueeseen kohdistuvaa kritiikkiä vastaan. Äärimmäisyyksiin menevät »vapaaehtoisen 50 sentin puolueen» jäsenet käyttävät usein kieltä ja menetelmiä, jotka ovat aggressiivisempia kuin viranomaisten värväämien joukkojen käyttämät.

Mutkistaakseen kuvaa ja siirtyäkseen pois poliittisesti edistyksellisten ja taantumuksellisten osapuolten verkkoaktivismin piiristä Han tutki verkon »pop-aktivismia». Hän kuvaili poliittisten viestien ja viihteen välisiä epäselviä rajoja ja yhteyksiä pop-aktivismissa: »...pop-aktivismi on viihdettä, ja se on suosittua verkkomaailmassa. Se on vahvasti riippuvaista retoriikan luovasta ja taiteellisesta käytöstä, esimerkiksi komediasta ja satiirista. Se käyttää poliittisia aiheita ja kohdistuu usein poliittisiin toimijoihin, erityisesti puoluevaltion sensuurielimiin.»[22]

Politiikka on siis viihdettä ja viihde politiikkaa. Kiinan »Internet-galaksi», jos lainataan Manuel Castellsin ilmaisua, koostuu laajasta kirjosta toimijoita ja toimintoja, jotka voivat olla poliittisia tai epäpoliittisia, edistyksellisiä tai taantumuksellisia.

Kiinan Internet-politiikka ei silti rajoitu poliittisiin tavoitteisiin valta-asemasta ja itsehallinnosta. Kun monet länsimaiset poliittiset tarkkailijat ovat keskittyneet pakkomielteenomaisesti kysymykseen Kiinan Internet-sensuurista ja sananvapaudesta, tietoliikenneteollisuus ja -markkinat ovat valitettavasti jääneet paljolti huomiotta. Kiinan informationaalinen kehitys on kuitenkin kaupallinen menestystarina, vaikka ei ehkä inhimillisen kehityksen etulinjaa edustakaan.

22 Han, Rongbin. (2013). Julkaisematon tutkielmaluonnos.

Kolme neljäsosaa Kiinan Internetiä käyttävistä kansalaisista eli noin 420 miljoonaa ihmistä menee verkkoon matkapuhelimellaan. Vuonna 2012 Kiina tuottikin 1,18 miljardia matkapuhelinta, mikä on 67,5% maailman koko matkapuhelintuotannosta ja arvoltaan 81 miljardia Yhdysvaltain dollaria. Matkapuhelinten ja muun elektroniikan myynti toi Kiinassa toimiville valmistajille yli 8,5 biljoonaa Kiinan juania (1,3 biljoonaa USD).[23]

Tieto- ja viestintäteknisten laitteiden tuotantoon verrattuna Kiinan lisäarvopalvelusektori on ollut paljon keskitetympi. Laajakaista- ja mobiilipalveluissa se on kolmen jättiyrityksen käsissä: China Unicom, China Mobile ja China Telecom, jotka kaikki ovat valtio-omisteisia. Huolimatta 2000-luvun alun jälkeen tehdyistä monista teollisuuden uudelleenjärjestelyistä, joihin Maailman kauppajärjestö WTO on painostanut valtionyritysten oligopolien purkamiseksi, lisäarvopalveluteollisuus on yhä voimakkaasti keskittynyt. Kaksi edellä mainitusta kolmesta jättiyrityksestä muodostaa matkapuhelinsektorilla ja Internet-yhteyksiä myyvissä palveluissa maanlaajuisen duopolin, ja kaikki kolme ovat alueellisilla lankapuhelinmarkkinoilla lähes monopoliasemassa. Kolmen jätin ohella Internetin ydinpalveluja tarjoaa viisi operaattoria ja joukko pieniä modeemi- tai laajakaistayhteyksiä myyviä paikallisia yrityksiä.[24]

Toinen nopeasti kasvava alue on sähköinen kaupankäynti. Niin suuri joukko kiinalaisia käyttää Internetiä ostosten tekemiseen, pelaamiseen, tiedon etsimiseen, videoiden katseluun ja sosiaaliseen mediaan, että Internet-liiketoiminta on Kiinassa nykyään paljon laajempaa kuin missään muussa maassa. Kiinan on arveltu ohittavan Yhdysvallat Internetin kautta tehtyjen kauppatapahtumien määrässä (mukaan lukien Amazon.com ja eBay) vuonna 2013. Vuonna 2012 Kiinassa oli yli 200 mil-

23 2012年電子信息產業統計公報
<http://www.miit.gov.cn/n11293472/n11293832/n11294132/n12858387/15173031.html>
2012年電子信息產品進出口情形
Gartner. <http://www.gartner.com/newsroom/id/2335616> Maailmanlaajuinen matkapuhelinmyynti kuluttajille oli 1,75 miljardia laitetta vuonna 2012.

24 Zhong Liu ja Jason Whalley. (2011). »Anti-competitive Behaviors in Managed Competition: The Case of China's Telecommunications Industry,» *Communications of the Association for Information System,* Vol 28 Article 36, s. 611–628.

joonaa Internet-ostosten tekijää, jotka käyttivät ostoksiin 200 miljardia dollaria, kymmenen kertaa enemmän kuin vuonna 2008. Markkinoita hallitsee Taobao, joka osuus lähettien kuljettamista paketeista Kiinassa on noin 60 prosenttia. Hakukone Baidu (markkina-arvoltaan 30 miljardia Yhdysvaltain dollaria), online-peliyhtiö Shanda, palveluportaali Tencent ja videopalvelu Yuoku Tudou (markkina-arvoltaan 2,8 miljardia dollaria) kuuluvat Kiinan kannattavimpiin yrityksiin. Vaikka ne ovat malliesimerkkejä yksityisestä yritystoiminnasta, ne ovat hyötyneet ratkaisevasti siitä, että valtio on suojannut kotimaisten Internet-alustojen oletettua ja usein myös todistettua poliittista luotettavuutta.[25]

Vähemmän näkyvä mutta silti merkittävä Internet-talouden osa-alue on laaja ja moninainen Internetin valvonta- ja sensuuriteollisuus. *The Economist* -lehti arvioi, että Kiinan keskushallinto on investoinut 160 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria 1990-luvun lopun jälkeen ulkomaisten verkkosivujen tukkimiseksi tarkoitettuun niin kutsuttuun Suureen palomuuriin. Kultainen suojakilpi, jota käytetään kotimaiseen valvontaan ja suodattamiseen, on maksanut arviolta 1,6 miljardia Yhdysvaltain dollaria. Yli 100 kiinalaista yritystä tarjoaa paikallisille viranomaisille peräti 125 valvontatuotetta. Yliopistoille on annettu tehtäväksi kehittää Internetin valvontaohjelmia. Niinpä valvontajärjestelmiä voidaan käyttää eri tarkoituksiin ja eri tahoilla. Esimerkiksi mustan pörssin verkkoyritykset ovat käyttäneet hyväkseen yhteyksiään paikallisiin viranomaisiin ja myyneet laittomia palveluja, jotta ihmiset voivat poistaa negatiivista aineistoa verkkosivuilta (kun esimerkiksi arvohierarkiassa matalalla olevat virkamiehet haluavat poistaa negatiivisia arvioita itsestään).[26]

Tämän luvun päätösosassa yritän yhdistää Kiinan inhimillisen kehityksen informationaaliseen kehitykseen keskittymällä Internetiin ja epäluottamuksen kulttuuriin.

Kiinan Internet-kulttuuri ja kehityksen kulttuuri

Palvelujen myyminen negatiivisten verkkoraporttien tuhoamiseksi ja mustan pörssin kauppa väärennetyistä verkkosivujen seuraajista tähtien tai bloggaajien suosion edistämiseksi ovat myös osa Kiinan kukois-

25 »A Giant Cage: Special report on China and the Internet,» *The Economist,* April 6, 2013

26 »A Giant Cage: Special report on China and the Internet,» *The Economist,* April 6, 2013

tavaa Internet-bisnestä. Senkaltainen Internetin väärinkäyttö on kuitenkin vain jäävuoren huippu. Huijaamista esiintyy Internetissä monissa eri muodoissa ja monilla eri tasoilla. James Leibold (2011) käytti Manuel Castellsin käsitettä »verkostoituneesta individualismista» käsitelläkseen Internetin huijauskulttuuria laajemmin. Artikkelissaan »Blogging Alone» hän väitti: »...vaikka Internet on lisännyt dramaattisesti ihmisten tiedonsaantia, se uhkaa toisaalta heikentää tuon tiedon tarkkuutta ja merkitystä.» Esimerkkejä Internet-huhuista, väärästä tiedosta ja huijauksista löytyy 2000-luvun Kiinasta valtavasti. Vuoden 2003 SARS-epidemian seurauksena verkkohuhut väittivät, että virus oli Taiwanin ja Yhdysvaltojen kehittämä biologinen ase Kiinan tuhoamiseksi, ja kaupoista loppui viinietikka, kun sen väitettiin olevan ainoa vastaaine tartuntaan (Chiu 2003).[27]

Parhaiten tunnetut esimerkit huijaamisesta ja väärennöksistä Kiinan Internet-kulttuurissa koskevat tiikereitä. Kiinantiikeriä (*Panthera tigris amoyensis*) ei ole nähty luonnossa vuoden 1980 jälkeen. Kuitenkin lokakuussa 2007 eräs maanviljelijä ja harrastajavalokuvaaja Luoteis-Kiinan Shaanxin maakunnasta väitti vaarantaneensa henkensä ottaakseen yli 30 digitaalikuvaa kiinantiikeristä luonnossa. Maakunnan metsävirasto pani heti arvovaltansa peliin ja takasi viljelijän kuvien aitouden. Se kiirehti pitämään lehdistötilaisuuden julistaakseen sukupuuttoon kuolleen tiikerin »paluun» omalla toimivalta-alueellaan siinä toivossa, että se toisi paikkakunnalle mainetta, takaisi valtiolta huomiota ja rahoitusta tiikerinsuojelualueen perustamiseksi, kuten isopandan kohdalla oli tapahtunut Sichuanissa, ja lisäisi turismia. Valokuvien aitous asetettiin kuitenkin pian kyseenalaiseksi. Ihmiset epäilivät kuvia Internetissä ja väittivät niitä väärennetyiksi. Yleisön ja luontoasiantuntijoiden pyynnöstä kansallinen metsäministeriö perusti 24. lokakuuta tutkijaryhmän, mutta sen raporttia ei ole julkistettu. Vuoden 2008 alussa Shaanxin paikallishallinto nuhteli metsävirastoa virallisten sääntöjen rikkomisesta, kun se oli pitänyt lehdistötilaisuuden tukeakseen Zhoun »löytöä» ilman lisätodisteita. Metsävirasto julkai-

27 Chiu, Lisa. (2003). »Outbreak of Rumors Has China Reeling,» *SFGate.com* (7 May) <http://articles.sfgate.com/2003-05-07/news/17493093_1_sars-cases-beijing-mayor-meng-xuenong-sars-epidemic>

si sen jälkeen julkisen kirjeen, jossa se pahoitteli kuvien julkistamista, mutta vältti kommentoimasta niiden aitoutta.

Mielenkiintoista on, että tuo nolo skandaali ei estänyt muita koettamasta onneaan samalla huijauksella. Vain kuukausi »paperitiikerifarssin» laantumisen jälkeen syntyi toinen skandaali, johon liittyi väärennetty kiinantiikeri. Tällä kertaa siihen sortui toimittaja, jolla oli TV-asema Hunanin maakunnassa, yhtä köyhällä ja toivottomalla alueella kuin Shaanx. Toimittaja julisti, että hän oli »vahingossa kuvannut videolle» epäillyn kiinantiikerin Hunanin maakunnan vuoristoalueella. Jälleen paikallisviranomaiset tukivat heti väitettä. Maakunta- ja kuntatason viranomaiset maksoivat tarkastusmatkan alueelle, missä tiikeri väitettiin kuvatun. He päätyivät siihen, että toimittajan videokuva oli oikea. Mutta vain neljä päivää myöhemmin maakunnan metsävirasto ilmoitti, että nauhalla näkyvä tiikeri oli itse asiassa siperiantiikeri, joka oli lainattu sirkuksesta toisesta maakunnasta, kun se sattui olemaan kiertueella Hunanissa. Toimittajaa syytettiin sen jälkeen huijaamisesta oman maineen nostattamiseksi ja kaupallisten etujen saamiseksi.[28] Huijausta tukeneita viranomaisia sen paremmin kuin toimittajaakaan ei kuitenkaan rangaistu.

Kiinantiikeriä koskeva huijaus selvisi lopulta, mutta monet muut pysyvät Internetissä. Eräs välitön seuraus skandaaleista on, että Internetissä olevaa tietoa on alettu yhä enenevässä määrin pitää epäluotettavana. Internetille tyypillinen nimettömänä esiintyminen suojelee yksilöitä mutta antaa myös tilaa petkuttamiselle. Leibold (2011) lainasi erästä kiinalaista bloggaajaa: »Internetissä ihmiset eivät usko tietoja, joita toiset antavat itsestään. He luulevat niitä keksityiksi. Niinpä sillä ei ole väliä, tarjoaako oikeaa vai väärää tietoa, sillä kukaan ei luota Internetin tietoihin.»[29] Samassa artikkelissa Leibold siteeraa myös tutkimusta, jonka mukaan Internetiä luotettavana pitäneiden osuus väheni 52:sta 26:een prosenttiin vuosien 2003 ja 2007 välillä, kun taas sitä epäluotettavana pitävien määrä yli kaksinkertaistui 9:stä 22:een pro-

28 Wu Zhong. (2008). »'Paper Tiger' Tales Shred Credibility,» *Asia Times,* April 3, 2008. <http://www.atimes.com/atimes/China/JD03Ad01.html>

29 Leibold. (2011). Lainaus teoksesta Liu Xun. (2010). »Online Posting Anxiety: Impacts of Blogging,» *Chinese Journal of Communication,* 3(2): 202–222.

senttiin. Vuonna 2009 tehty tutkimus bloggaajista osoitti lähes puolen olevan sitä mieltä, että joko suurin osa tai osa blogien tiedoista on epäluotettavaa.

Omankädenoikeus verkossa, niin kutsuttu »ihmislihan hakukoneet» (*renrou sousuo yingqing*), on Kiinan verkkomaailman taantuvia Internetkulttuurin muotoja. »Ihmislihahaku» voi olla voimakas sähköisen aktivismin muoto paljastaessaan skandaaleja, mutta hyvin usein se tarkoittaa »intimiteettisuojan loukkausta, häpeällisen huomion kohteeksi joutumista ja julkista nöyryytystä, ahdistelua ja niin muodoin erilaisen mielipiteiden omaavien hiljentämistä» (Leibold 2011).

Internetissä tapahtuvia petoksia ja omankädenoikeutta ei voi erottaa verkon ulkopuolisesta kulttuurikriisistä, jonka hahmottelin inhimillistä kehitystä koskevassa osassa. Tutkimuksessani kotien purkamisesta ja köyhien kaupunkilaisten pakkosiirroista sekä maaseudulla tapahtuvista maan haltuunotoista petkutus oli olennainen osa laajentumispolitiikkaa ajavien paikallisten viranomaisten ja heidän grynderiliittolaistensa strategiaa.[30] Ihmisille luvattiin rahakorvaus, mutta se maksettiin usein myöhässä ja pienennettynä. Rakennusten siirtämistä viivyttävät kutsuttiin purkamistöiden toimistoon puhumaan korvauspaketista, mutta sieltä palattuaan he havaitsivat, että heidän kotinsa oli sillä aikaa revitty maan tasalle. Kyläläisille kerrottiin, että heidän uudet talonsa olivat valmiita ja heidän nimensä olisivat talon omistusoikeuden osoittavissa asiakirjoissa heti, kun he olivat allekirjoittaneet purkamis- ja uudelleensijoitussopimuksen. Vasta kun he olivat allekirjoittaneet sopimuksen, jättäneet kotinsa ja muuttaneet uuteen taloonsa, he havaitsivat, että heidän piti nyt maksaa rakennuttajalle vuokraa ja hoitomaksuja eikä heillä ollut omistusoikeutta uusiin taloihinsa. Kun asukkaat miettivät keinoja puolustaa itseään, he päätyvät vastaamaan viranomaisten huijaukseen huijauksella. Jotkut keksivät perheeseen »aavejäseniä» maksimoidakseen korvaukset, jotka lasketaan perheen koon perusteella, toiset taas menevät purkutoimistoon bensiinikanisterin kanssa uhaten sytyttää itsensä tuleen. Edellä kuvatut toimet ja niiden vastatoimet eivät toteudu aina, mutta niitä tapahtuu riittävän usein, jotta osapuolet ovat oppineet ole-

30 You-tien Hsing. (2010). *The Great Urban Transformation: Politics of Land and Property in China.* Oxford: Oxford University Press.

maan luottamatta toisiinsa. Eräässä tapauksessa tyytymätön purkutuomion vastustaja uhkasi purkamisesta vastaavalle viranomaiselle sytyttää itsensä palamaan, mutta tämä kuvitteli miehen hämäävän ja käski tämän panna toimeksi. Näyttääkseen olevansa tosissaan ja säilyttääkseen kasvonsa mies kasteli itsensä bensiinillä ja sytytti tuleen. Tuloksena oli, että kuolleen miehen perhe sai nyt suuremmat korvaukset talonsa purkamisesta. Oikeutta mitattiin jälleen rahassa, ja luottamuksen korvasi psykologinen peli.

Epäluottamuksen kulttuuria vahvistaa ja heijastaa Leiboldin kuvaama taantumuksellinen digitaalikulttuuri. Uudet tekniikat, jotka mahdollistavat nopeatahtisen laajalle leviävän viestivirran, innostavat käyttäjiä mutta nopeasti myös näännyttävät heidät ja karistavat harhakuvitelmat. Epäluulon kulttuuri vuorostaan kiusaa verkkoaktivismia. Han havaitsi (2012), että verkkoa käyttävät kiinalaiset ovat olleet verkkoviestinnässään erittäin huolestuneita toistensa todellisista identiteeteistä ja aikeista. Vaikka he saattavatkin onnistua pilaamaan kommunistisen puolueen ja hallituksen maineen paljastamalla valtion harjoittamaa manipulaatiota ja yleisen mielipiteen vääristelyä, he ovat yhtä epäluuloisia elleivät vieläkin epäluuloisempia puolueen linjasta poikkeavia näkemyksiä kohtaan. Hallituksen vastustajat harrastavat pop-aktivismia ja pilkkaavat virallisia kannanottoja, mutta he ovat yhtä lailla valmiita kyseenalaistamaan demokratia-aktivistien aikeet ja kyvyt. Tarkastellaanpa esimerkiksi kahta tunnetuinta vuoden 1989 Tiananmenin opiskelijaliikkeiden johtajaa: Han (2012) selostaa, että Chai Ling sai syytteen muiden opiskelijoiden hengen vaarantamisesta oman edun ajamiseksi, ja Wang Dania syytettiin Kiinan kansallisten etujen pettämisestä ottamalla vastaan avustuksia Yhdysvalloilta ja Taiwanin itsenäisyyttä ajavan demokraattisen edistyspuolueen (DPP) johdolta. Verkkoportaalit voivat näin ollen sekä tukea vaitioloa että rohkaista julkista keskustelua. Han esittää myös, että epäluulo ja huoli muiden todellisista identiteetistä ja aikomuksista on johtanut verkkoyhteisöjen eristäytymiseen ja käyttäjien tiukkaan rajaamiseen sen sijaan, että verkkomaailmaan syntyisi entistä laajempia verkostoja.

Ei olekaan mikään ihme, että syvästi jakautuneessa yhteiskunnassa, jossa mielenilmaukset käyvät yhä väkivaltaisemmiksi, löytyy myös vaatimuksia lisätä valtion puuttumista yhteiskunnallisen vakauden ylläpitä-

miseen, ei vähentää sitä. Lähes 84 prosenttia tutkimukseen vastanneista oli sitä mieltä, että Internetin sisältöä tulisi valvoa. 83 prosenttia nimesi valvontaa kaipaavaksi asiaksi väkivallan, 65 prosenttia pahansuovan keinottelun ja lähes 30 prosenttia verkkokeskustelut. 85 prosenttia katsoi, että sisällön sensuroiminen kuului hallitukselle. Vuosina 2003–2007 niiden määrä, jotka uskoivat Internetin lisäävän kansan vaikutusvaltaa, väheni yli 50 prosenttia.[31]

Yhteenvetona voidaan todeta, että tietoverkkoja käyttävien suuri määrä ja digitaalisen infrastruktuurin saatavuus ovat osa kehitysohjelmaa Kiinan modernisoimiseksi. Internet tarjoaa muotoaan muuttavan foorumin julkiselle keskustelulle autoritaarisen hallinnon alaisuudessa.[32] Kansalaiset osallistuvat verkossa hyvin monenlaisiin toimintoihin – poliittisiin ja epäpoliittisiin, edistyksellisiin ja taantumuksellisiin – mutta monet osallistuvat aktiivisesti Internetin keskustelupalstoilla. Toisaalta verkkomaailmaa ei voi erottaa fyysisestä maailmasta, vaikka se antaakin vaikutelman tilattomasta tilasta. Kiinalaiset ovat keskellä kulttuurista kriisiä, jonka pääosassa ovat oikeudenmukaisuuden tuotteistuminen ja luottamuksen hiipuminen kaikilla tasoilla. Vaikka huoli väärästä tiedosta on laajasti ottaen oleellinen osa Internet-kulttuuria, verkkomaailman ulkopuolella vallitseva epäluottamus ja kyynisyys vain pahentavat sitä. Valtion sensuurin tehokkuus ja »yhteiskunnallisen vakauden ylläpitämiskoneisto» samoin kuin perinpohjainen epäluottamussuhde estävät tuskastuneita kansalaisia rakentamasta laajenevia ja muuntautumiskykyisiä sosiaalisia verkostoja tietoverkkoihin ja niiden ulkopuolelle.

31 Leibold. (2011), lainaa Guota (2007).

32 Yang, Guobin. (2009). *The Power of the Internet in China: Citizen Activism Online*. New York: Columbia University Press.

6

NICO CLOETE JA ALISON GILLWALD

Etelä-Afrikan informationaalinen ja inhimillinen kehitys: oikeudet vs. kykenemiset

Arvokkuuden palauttaminen

Vuonna 2012 tuli kuluneeksi 100 vuotta Afrikan kansalliskongressin (ANC) perustamisesta ja 18 vuotta siitä, kun ANC astui apartheidin jälkeisen Etelä-Afrikan ohjaksiin. Osana satavuotisjuhlallisuuksia ja tunnustuksena pohjatyölle, jota vuoden 1955 Vapauden peruskirja edusti perustuslaille ja kansalaisten perusoikeuksien julistukselle (Bill of Rights), puolue juhli ihmisoikeuksien päivää teemalla »yhdessä työskennellen edistämme yhtenäisyyttä moninaisuudessa ja inhimillistä arvokkuutta kaikille» (GCIS 2012). Ajatus arvokkuudesta tukee selvästi Vapauden peruskirjan vaatimuksia, jotka ulottuvat pidemmälle kuin laillinen oikeus tasa-arvoon ja kansalaisuuteen ja oikeus mahdollisuuksiin, koulutukseen, maahan, työhön, turvallisuuteen ja Etelä-Afrikan rikkauksien jakamiseen. Vapauden peruskirjan julistus arvokkuuden palauttamisesta niille, joilta »epäoikeudenmukaisuudelle ja epätasa-arvolle perustunut hallinto ryösti myötäsyntyisen oikeuden maahan, vapauteen ja rauhaan», on otettu perustuslain perussäännöksiin, missä viitataan suvereenin demokraattisen valtion perustamiseen »inhimillisen arvokkuuden, tasa-arvon saavuttamisen ja ihmisoikeuksien ja vapauksien edistämisen» pohjalta (RSA 1996). Etelä-Afrikan perusoikeuksien julistuksen lauseke 10:ssä sanotaan, että »jokaisella on myötäsyntyinen arvokkuus ja oikeus siihen, että heidän arvokkuuttaan kunnioitetaan ja suojellaan» (RSA 1996).

Edellä mainitut ajatukset eivät tietenkään ole uusia. Viittauksia ihmisyksilön arvoon löytyy YK:n peruskirjan johdannosta ja Ihmisoikeuk-

sien julistuksesta sekä lukuisien muiden kansainvälisiä oikeuksia ajavien tahojen peruskirjoista ja päätöslauselmista. Epätavallisia niistä tekee Etelä-Afrikassa se, että vuosikymmenten apartheidin vastaisen taistelun ja kahden vuoden neuvottelujen ja konsensuksen hakemisen jälkeen ne eivät enää edusta pelkästään kansainvälisiä tai kotimaisia iskulauseita inhimillisyyden puolesta vaan edistysmielistä perustuslaillista voittoa yhdestä ihmiskunnan julmimmista nöyryytyksen, rasismin ja sorron institutionaalistuneista järjestelmistä.

Erityisen karvaita noiden sanojen herättämistä mielikuvista kuitenkin tekee tässä historiallisessa käännekohdassa se, että lähes kahdenkymmenen vuoden vapauden jälkeen suuri joukko ihmisiä on yhä työttömänä, monet lapset ovat vailla koulukirjoja ja käyvät edelleen koulua savimajoissa, maassa on lasten huoltamia perheitä, joissa vanhemmat eivät pääse elintärkeän terveydenhoidon piiriin, ja monet joutuvat elää kituuttamaan avustuksilla tilapäishökkeleissä. Kaikkien heidän osalta kansallinen projekti arvokkuuden palauttamisesta ihmisille, joilta apartheid sen riisti, on epäonnistunut.[1]

Ihmisiltä ei vie arvokkuutta pelkästään köyhyys vaan myös epätasa-arvo. Etelä-Afrikan kaltaisessa suhteellisen vauraassa maassa tulojen ja hyvinvoinnin erittäin eriarvoinen jakautuminen vahvistaa epäonnistumista inhimillisen arvokkuuden palauttamisessa. Etelä-Afrikan Gini-kerroin kuuluu maailman korkeimpiin.[2] Vaikka kaikkein köyhimmät eivät ehkä tiedä, että he ansaitsevat vain noin kaksi prosenttia kansantulosta rikkaiden ansaitessa 70 prosenttia tai että luku ei ole juurikaan

1 Etelä-Afrikkaa ovat koetelleet julkisiin palveluihin kohdistuneet vastalauseet maan syrjäseuduilla, missä kunnat ovat joko epäonnistuneet budjetin toteuttamisessa tai hukanneet rahansa lahjontaan. Ehkä kaikkein kuvaavin esimerkki epäonnistumisesta on seinättömien käymälöiden toimittaminen maakuntiin, mitä on tapahtunut sekä ANC:n että demokraattisen allianssin johdolla. Ihmisiltä on siten riistetty perustavanlaatuinen yksityisyys, joka on tutkimuskirjallisuuden mukaan yksi inhimillisen arvokkuuden keskeinen periaate. Kansallinen hallinto ei myöskään ole valvonut provinsseja riittävästi: koulukirjoja ei ole paikoin saatu kouluihin vielä lukuvuoden puoliväliin mennessä eikä kansallinen peruskoulutuksesta vastaava ministeriö ole puuttunut lahjontatapauksiin ja sääntöjen laiminlyönteihin.

2 Tuloja ja kulutusta koskevan tutkimuksen mukaan Gini-kerroin, joka mittaa kuilua rikkaimpien ja köyhimpien välillä, kasvoi hiukan vuodesta 1993 (0,66) vuoteen 2008 (0,70). Samana ajanjaksona Brasilian Gini-kerroin laski 0,64:stä 0,52:een (Leibbrandt ja Finn 2012). Etelä-Afrikka kuulu yhä maailman eriarvoisimpiin yhteiskuntiin (NPC 2011a).

muuttunut vuoden 1995 jälkeen, he havaitsevat joka tapauksessa sen yhä näkyvämmän kulutuksen, jota harrastavat paitsi erillisillä esikaupunkialueilla elävät historiallisesti etuoikeutetut valkoiset myös musta poliittinen eliitti, joka koostuu lähinnä niistä, joilla on suoria puolueyhteyksiä ja jotka nauttivat poliittisten nimitysten ja vallan eduista. Ristiriitaisuudet näyttivät viime aikoihin saakka pysyvän kurissa. Vaikka mustien laiminlyödyillä asuinalueilla onkin viimeisen vuosikymmenen aikana ollut usein mellakoita julkisten palvelujen toimimattomuutta vastaan, vaalien tullen kansa on palauttanut vapautuspuolueen valtaan ylivoimaisella enemmistöllä jo neljissä vaaleissa. Populistit – joista jotkut kuuluvat Afrikan kansalliskongressin nuorisoliiton (ANCYL) toisin ajattelevaan johtoon, vaikka ovatkin näkyvästi hyötyneet olemassa olevasta poliittisten nimitysten järjestelmästä – ovat nopeasti käyttäneet hyväkseen talouspolitiikan muutosyritysten epäonnistumista haastaakseen puolueen johdon. Sellaisilla iskulauseilla kuin »taloudellinen vapaus meidän elinaikanamme» he vaativat kaivosten kansallistamista ja maaperän rikkauksien palauttamista kansalle. Rakenteellisen työttömyyden ja heikon talouskasvun leimaamissa oloissa, kun globaali taantuma alkoi lopulta purra Etelä-Afrikassa, poliittinen johto yritti tukahduttaa esiin nousevat levottomuudet lupaamalla luoda vuoteen 2020 mennessä viisi miljoonaa työpaikkaa. Lupaus kirjattiin nykyisen hallinnon makrotaloudelliseen ohjelmaan »Uuden kasvun tie» (New Growth Path, 2011) sekä seuraavia vaaleja varten kirjoitettuun puoluejulistukseen, jota kutsutaan »toiseksi muutokseksi» – poliittisesta vapaudesta taloudelliseen vapauteen.

Vastalauseita ei kuitenkaan voinut enää hillitä. Olot kaivosteollisuudessa, joka on Etelä-Afrikan raaka-ainepohjaisen talouden selkäranka, olivat kypsät vastarinnan esiintulolle. Etelä-Afrikka ei päässyt osalliseksi maailmanmarkkinahintojen noususta toisin kuin muut BRICS-maat (Brasilia, Venäjä, Intia ja Kiina). Sen sijaan epävarma investointi-ilmasto, joka johtui paljolti kansallistamisvaatimuksista, väestön ikääntymisestä ja kaivoksista sekä investoijien hankalina pitämistä säännöksistä, johti kaivossektorin supistumiseen. Kun maailman 20 johtavaa kaivosvaltiota saavutti keskimäärin viiden prosentin vuosittaisen kasvuvauhdin, Etelä-Afrikan kaivoskamarin mukaan maan kaivossektori kutistui prosentin vuodessa (Spector 2013). Erityisen kovan iskun koki platinasektori, jossa hankalat palkkakiistat saivat haastamaan ammattiliittojen

keskusjärjestön (Congress of South African Trade Unions, COSATU) johtoaseman. Liitto on yksi ANC:n kolmikantasopimuksen osapuolista, joihin kuuluu myös Etelä-Afrikan kommunistinen puolue. Poliittisten verkostojensa kautta COSATU on pystynyt pitämään koossa hauraat järjestelyt, jotka ovat tukeneet kaivospääoman ja uuden valtaeliitin välillä vallitsevaa sopimusta, joka syntyi siirryttäessä apartheidista demokraattiseen hallintoon.

16. elokuuta vuonna 2012 raskaasti aseistautuneet poliisit ampuivat 34 kaivostyöläistä kuoliaaksi tulittaen maasta, panssaroiduista autoista ja jopa helikoptereista. Viikon mittaan ainakin 44 ihmistä kuoli ja 78 loukkaantui luodeista. 270 kaivostyöläistä pidätettiin ja sai aluksi syytteen murhasta. Varsinaisessa kahakassa ei loukkaantunut poliiseja, mutta edeltävänä viikonloppuna kuoli kaksi poliisia ja heidän ruumiinsa kärsivät pahasti.[3] Tapaus sattui lähellä Marikanan pikkukaupunkia Lonminin platinakaivoksen alueella (joka on noteerattu Lontoon pörssissä) Luoteis-Afrikan »platinavyöhykkeellä», jossa *Bullionstreetin*[4] mukaan tuotetaan 80% maailman platinasta ja jonka nykyinen tuotantokapasiteetti on 155 tonnia vuodessa.

Useiden viikkojen välttelyn jälkeen Etelä-Afrikan presidentti Jacob Zuma nimitti eläkkeelle jääneen vanhemman tuomarin johtamaan tutkimuskomissiota tapahtumista. Maan odottaessa loppuraporttia lehdistö, tiedemaailma ja yhteiskunnalliset kommentaattorit ovat antaneet Marikanan tapahtumille lukuisia selityksiä: johtotyhjiö kaivosyhtiössä, ammattiliitossa ja poliisivoimissa, ankara kilpailu kaivostyöläisten kansallisen unionin (NUM) ja sille vastakkaisen itsenäisen kaivos- ja rakennusalan liiton välillä, poliisien huono koulutus ja erilaisia muotoja saanut kiihotus, jota marginaaliset sosialistiryhmät ja jopa »perinteiset johtajat» ovat harrastaneet.

3 Aiheesta tarkemmin Patrick Bondin artikkelissa »South African Political Economy after the Marikana Massacre»: http://globalfaultlines.org/2012/10/21/south-africas-political-economy-after-the-marikana-massacre-by-patrick-bond.

4 Bullionstreet, newyorkilainen sähköinen lehti, kirjoitti torstaina 5.7.2012: »Suunnitellut lakot Etelä-Afrikan platinavyöhykkeellä voivat vähentää platinan saantia maailmalla dramaattisesti.» <http://www.bullionstreet.com/news/projected-strikes-at-sa-platinum-belt-to-boost-prices/2239>

Ne tuntuvat kuitenkin olevan pelkkä oire paljon perustavammanlaatuisista puutteista »kaupankäynnin» tuloksena syntyneessä sopimuksessa ANC:n kolmikantaosapuolten ja valkoisen liike-elämän (kaivospääoman) välillä. Sopimus luo perustan apartheidin jälkeisen Etelä-Afrikan valtasuhteille – vastaavanlaisen sopimuksen kaivospääoma oli aiemmin tehnyt apartheidhallinnon kanssa (Wolpe 1972; Legassick 1974; Davies, Kaplan ja M. Morris 1976; Terreblanche 2012). Tämä »eliitin kompromissi» tukee poliittisen legitimiteetin ja talouskasvun järjestelmää, jonka varassa Etelä-Afrikan kapitalismin ja erityisesti mineraalien, energian ja talouden monimutkaisen yhdistelmän kestävyys on. Kriittistä järjestelylle on tasapaino kaivostoiminnan, puolueen ja järjestäytyneen työvoiman, erityisesti COSATUn, etujen välillä. Eturistiriidat kytkeytyvät nykyään myös entisiin ammattiliittojen johtajiin, jotka nyt johtavat suuria kaivosyhtiöitä mustien taloudellisen vahvistamisen (Black Economic Empowerment) ohjelman kautta tai ovat puoluejohtajina osa hallintokoneistoa.

Edellä mainitut yhteydet auttavat ymmärtämään, että järjestäytymättömän työvoiman muodostama »uhka» laittomien lakkojen aikana ei kohdistunut vain COSATUun ja epäsuorasti vallassa olevaan alliansiin vaan koko maan vakauteen. Erimielisyyksien hallitseminen äärimmäisen köyhyyden ja epätasa-arvon olosuhteissa riippuu nyt ylimääräisten voittojen syntymisestä ja kohdennetusta hyvinvoinnin uudelleenjaosta, jota toteutetaan laajenevan sosiaalitukijärjestelmän kautta siirtämällä verojen avulla rahaa rikkaimmilta köyhemmille. Marikana edustaa auliutta ja suoranaista tarvetta turvata hataraa tasapainoa äärimmäisellä valtion pakottamisen muodolla, jota ei ole käytetty sitten apartheidin päättymisen. Maan poliittisen talouden syvät murtumat, jotka eliitin kompromissisopimus on pitänyt kasassa, ovat lujilla. Valtion käyttämä väkivalta on vaarantanut paitsi itse sopimuksen myös sen luontaiset ristiriitaisuudet.

Talouskasvu, eriarvoisuus ja inhimillinen kehitys

Marikanan kaltaiset kriisit, luultavasti pahimmat apartheidin päättymisen jälkeen, seuraavat hallituksia niin kauan kuin taloudellinen eriarvoisuus Etelä-Afrikassa pysyy maailman korkeimpien joukossa. Historiasta kumpuava kotimainen epätasa-arvo yhdistyy kasvavaan maailmanlaajuiseen eriarvoisuuteen. Vaikka suurimmassa osassa maailmaa on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana koettu nopeaa talouskasvua,

Etelä-Afrikan taloudessa ei ole nähty sellaisia kasvulukuja kuin monissa pohjoisen menestyneissä talouksissa eikä todellakaan niitä kaksinumeroisia lukuja, joista useissa kehittyvissä talouksissa on nautittu. Monissa maissa kasvun rakenteellinen pohja on erittäin dynaamisen tietoa tuottavan, teknologisesti edistyneen sektorin laajeneminen ja yhdistyminen vastaavanlaisiin sektoreihin globaalissa verkostossa, mikä on samalla jättänyt ulkopuolelle merkittävän osan omaa taloutta ja väestöä (Castells ja Cloete 2011).[5]

Apartheidin jälkeisen ajan ensimmäisellä vuosikymmenellä bruttokansantuote (BKT) kasvoi »kohtuullisesti», keskimäärin prosentin, joskin kasvu on vähitellen noussut kolmeen prosenttiin. Tämä on kuitenkin ollut pisin positiivisen kasvun ajanjakso Etelä-Afrikan historiassa (Bhorat ja Van der Westhuizen 2010). Miten sellainen kasvu toteutui? Vuoden 1994 jälkeisen kehitysprojektin talousohjelmissa todetaan, että talous täytyisi luotsata uudelle kehityspolulle, joka muun muassa vähentäisi riippuvuutta raaka-ainesektorista lisääntyvän teollisen kasvun ja teollisuuden monipuolistumisen avulla.

Mohamed (2009, 2011) kuitenkin esittää perusteellisessa tarkastelussaan apartheidin jälkeisen Etelä-Afrikan taloudesta, että Etelä-Afrikka koki »vääränlaisen» talouskasvun apartheidin päättymisen jälkeen ja erityisesti vuoden 2008 finanssikriisiä edeltävän viiden vuoden aikana. Talouskasvu yhdistyi korkeaan työttömyyteen ja kasvavaan eriarvoisuuteen, ja koska se vaati yksityisen sektorin lisääntyvää velkaa ja siihen liittyi palvelujen tuottavuuden ja teollisuuden väheneminen, se ei ollut kestävää (Mohamed 2011).

Vaikka Etelä-Afrikan pankkisektori selvisi vuoden 2008 finanssikriisistä huomattavan hyvin (johtuen vahvemmasta pankkialan sääntelystä kuin monessa kehittyvässä maassa), maan talous ei selvinnyt vahingoittumattomana. Luultavasti kriisin pahin vaikutus oli vähintään miljoonan työpaikan menetys. Syiksi voidaan esittää:

• Teollisuuden rakenteelliset heikkoudet ja teollisuustuotannon osuuden väheneminen, koska kehitys keskittyi kaivoksiin ja mineraaleihin.

5 Tämän Etelä-Afrikkaa koskevan analyysin perustana on Manuel Castellsin ja Nico Cloeten alustava tutkimus, joka on valmisteltu seminaariin Informational Development and Human Development: South Africa in a Global Context (Stellenbosch Institute for Advanced Studies, August 2011).

• Jatkuva riippuvuus kaivosteollisuudesta ja mineraalien viennistä.

• Kulutusvetoinen kasvu ja lisääntyneet investoinnit palvelusektorille, kuten rahoitusalalle ja vähittäiskauppaan.

• Keinottelusta johtuvat kiinteistö- ja finanssikuplat sekä lisääntynyt rakentaminen (pääasiassa vuoden 2010 jalkapallon maailmanmestaruuskilpailujen aikoihin) ja automyynti.

• Etelä-Afrikan finanssisektori, joka on jäljitellyt finanssilaitosten toimintaa Yhdysvalloissa lisäämällä keinottelua lainarahalla ja kohdentamalla pääomaa taloudessa väärin (Mohamed 2009).

Mohamedin mukaan (2011) »lisääntynyt ns. kuuman rahan virta talouteen ja sieltä ulos suosi sellaista kasvua palvelusektorilla, johon liittyi lisääntynyt velkavetoinen kulutus ja kiinteistökeinottelu sekä teollisuustuotannon ja tuotantopalvelujen vähenemistä». Etelä-Afrikan talouden kehityssuunnat ovat olleet hyvin erilaisia kuin nopean kasvun Itä-Aasian talouksissa ja BRICS-maissa[6], joiden jäseneksi Etelä-Afrikka on tullut vasta äskettäin. Itse asiassa Etelä-Afrikka, jonka talous on huomattavasti pienempi kuin minkään muun BRICS-maan, sopii paremmin sellaisten maiden seuraan kuin Portugali, Irlanti, Kreikka ja Espanja (ns. PIGS-maat), joilla on Yhdysvaltain talouden tapaan suuri kauppavaje, joka tekee ne riippuvaisiksi ulkomaisista lainoista ja pääomavirroista (Mohamed 2011).

Toinen Etelä-Afrikan talouden keskeinen tekijä, jolle Bhorat ja Jacobs (2010) ovat antaneet paljon huomiota, on muuttunut taitoprofiili. Kansallisen suunnittelukomission (National Planning Commission, NPC) arvioraportti (NPC 2011a) osoittaa, että työpaikkojen määrä vuosina 1995–2009 lisääntyi 50 prosenttia korkeaa ammattitaitoa vaativien paikkojen osalta, mutta matalan ammattitaidon paikat vähenivät 20 prosenttia. Kehityksen seurauksista elinvoimaisella korkean teknologian tieto- ja viestintäsektorilla puhutaan tarkemmin alla. Bhorat ja Jacobs (2010) esittivät vuosien 1970–2005 ja vuonna 2009 päivitettyjen tietojen pohjalta, että:

> *…tämä kasvupolku on rakentunut ammattitaitoisen työvoiman kasvavalle kysynnälle samaan aikaan kun vähän tai ei lainkaan ammattitaitoa omaavan työvoiman kysyntä on laskenut. Etelä-Afrikan talouden*

6 BRICS-maat tarkoittaa taloudellista ja poliittista ryhmää nousevia talouksia: Brasilia, Venäjä, Intia, Kiina ja Etelä-Afrikka (joka liittyi mukaan vuonna 2011).

modernia aikakautta on siten määritellyt kasvupolku, johon liittyy jatkuva koulutettujen työntekijöiden kysynnän kasvu niiden kustannuksella, joilla inhimillistä pääomaa on vähemmän. Yrittäessämme yhdistää Etelä-Afrikan kasvupolun luonteen kotitalouksien inhimillisen pääoman varantoihin osoitimme, että tulonjaon yläpäässä olevat kotitaloudet hyötyivät kasvusta enemmän kuin keskellä tai alapäässä olevat. Erityisesti korkeasti koulutetut kotitaloudet hyötyivät talouskasvusta matalammin koulutettuja enemmän ja osoittivat näin ollen painokkaasti, että Etelä-Afrikan ohjelmajulistuksen kasvumalli selvästikin siirtää hyviä tuottoja koulutetuille vähemmän koulutettujen kustannuksella.

Apartheidin jälkeisen talouspolitiikan ääneen lausuttu päämäärä oli vähentää köyhyyttä, eriarvoisuutta ja työttömyyttä. Kahden prosentin kasvun tulisi yleisesti ottaen johtaa 1–7 prosentin vähenemiseen köyhyydessä riippuen kyseessä olevan maan uudelleenjakopolitiikan onnistuneesta toteutuksesta (Bhorat ja Van der Westhuizen 2010). Etelä-Afrikassa köyhyys väheni 52 prosentista 49 prosenttiin vuodesta 1995 vuoteen 2005, ja kaikkein köyhimpien osuus putosi seitsemän prosenttiyksikköä (31:stä 24:ään). Lisäksi köyhyyden vähenemisessä saavutettiin tiettyjä erityisiä tavoitteita, etenkin afrikkalaisissa naisjohtoisissa kotitalouksissa (Bhorat ja Van der Westhuizen 2010). Kaikkien kulutus kasvoi rodusta riippumatta, minkä katsottiin osoittavan, että kasvu oli »köyhyysystävällistä».[7]

Huolimatta kohtuullisista saavutuksista köyhyyden vähentämisessä ei kuilu rikkaiden ja köyhien välillä kaventunut vaan leveni. Kaiken kaikkiaan Gini-kerroin kasvoi 0,64:stä 0,70:ään vuodesta 1995 vuoteen 2008. Kehitys sai Bhoratin ja Van der Westhuizenin (2010) päättelemään, että kun Etelä-Afrikka kuului vuonna 1994 maailman eriarvoisimpiin yhteiskuntiin, vuonna 2008 se oli luultavasti kaikkein eriarvoisin. Mutta vaikka kaikkien ryhmien eriarvoisuus lisääntyi, kehityksen vaikutus eri ryhmiin oli erilainen. Maailmanpankin viimeisimmän raportin (2012a) mukaan valkoisen lapsen ulottuvilla on afrikkalaista lasta paremmin sähkö, ensimmäisen, toisen ja korkea-asteen koulu-

7 Silti Afrikan naisjohtoisten kotitalouksien lukumäärä ja köyhyysvaje kasvoivat suhteellisesti erittäin paljon sekä 1995 että 2005.

tus sekä sanitaatio, millä on voimakas vaikutus hänen kehitykseensä ja tulevaisuuden mahdollisuuksiinsa. Bauerin (2012) mukaan »Etelä-Afrikan heikkoja saavutuksia työmahdollisuuksien tarjoamisessa rajoittavat edelleen sekä työpaikkojen määrän hidas kasvu että rajallisten mahdollisuuksien erittäin epätasa-arvoinen jakautuminen. Maailmanlaajuisissa vertailuissa Etelä-Afrikka poikkeaa muista sekä työnsaantimahdollisuuksien määrässä että eriarvoisuudessa.»[8]

Bhorat ja Van der Westhuizen esittävät, että kasvuvaikutuksia kuvaavat käyrät osoittavan tulotason alimpien ja ylimpien ryhmien kasvulukujen olleen korkeimmat, mutta rikkaimmilla kulutuksen kasvu ylitti alimman tulotason kulutuksen kasvun, mikä antoi vauhtia tulojen epätasaiselle jaolle. Työssä käyvät suorittavan työn tekijät näyttävät myös jääneen kasvuvaikutusten ulkopuolelle. Tulojen kasvun pysähtyminen keskituloisilla on keskeinen vaikuttaja Gini-kertoimen nousuun (Bhorat ja Van der Westhuizen 2010).

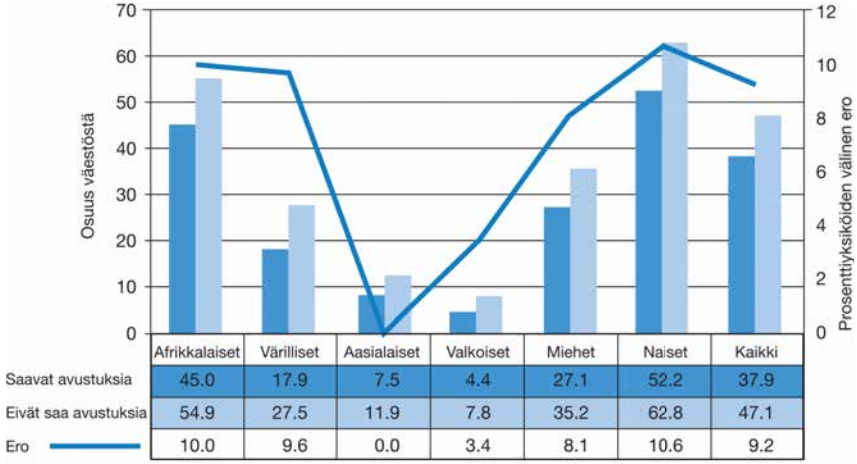
Valkoiset ja värilliset[9] hyötyivät ylätason kasvusta eniten. Rotu ja sukupuoli vaikuttavat köyhyyteen yhä merkittävästi, mikä saa Bhoratin ja Van der Westhuizenin (2010) toteamaan, että »rotuun perustuva ero kulutuksen kasvussa tulotason yläpäässä selittää osaltaan … yleisessä tulonjaossa ilmenevää kasvavaa eriarvoisuutta ryhmien välillä». Koulutukseen ja terveyteen käytetty raha säilyi reaalihinnoissa mitattuna suunnilleen vakiona, mutta sosiaaliavustuksiin (joista on poistettu hallintokulujen osuus) kuluu nyt 3,2 prosenttia BKT:sta, kun vuonna 2000 niihin käytettiin 1,9 prosenttia. Avustusten saajien määrä nousi vuoden 1997 kolmesta miljoonasta 15 miljoonaan vuonna 2010 (Woolard ja Leibrandt 2011).[10] Avustuksia saaneiden kotitalouksien osuus tulonjaon ensimmäisessä desiilissä eli kymmenesosassa kasvoi vuoden 1995 43 prosentista vuoden 2005 lähes 65 prosenttiin, ja jopa kuudennen desiilin kotitalouksissa avustuksia saavien määrä nousi vuodesta 1994 vuoteen 2005 19 prosentista 59 prosenttiin.

8 <http://mg.co.za/article/2012-07-24-entrenched-inequality-of-opportunity-threatens-sas-future

9 Värillisillä tarkoitetaan Etelä-Afrikassa väestöryhmää, joka on valkoisten, afrikkalaisten ja cape malay -heimon jälkeläisiä.

10 Uusimpien arvioiden mukaan sosiaaliavustuksia saa tällä hetkellä 25 prosenttia väestöstä ja avustusten osuus kotitalouksien tuloista on köyhimmällä viidenneksellä 40 prosenttia (Woolard ja Leibrandt 2011).

Kuva 1: Köyhyys sosiaaliavustusten kanssa ja ilman niitä: alemmalla köyhyysrajalla elävien määrä, 2010.

	Afrikkalaiset	Värilliset	Aasialaiset	Valkoiset	Miehet	Naiset	Kaikki
Saavat avustuksia	45.0	17.9	7.5	4.4	27.1	52.2	37.9
Eivät saa avustuksia	54.9	27.5	11.9	7.8	35.2	62.8	47.1
Ero	10.0	9.6	0.0	3.4	8.1	10.6	9.2

Lähde: Statistics South Africa (1995 ja 2013); omat laskelmat, joiden pohjana kotitalouksien tulot henkeä kohti jaettuna.
Huom.
1. Vuoden 1995 väestölukujen painokertoimet perustuvat ristientropiamenetelmään ASSAn (Etelä-Afrikan aktuaariyhdistyksen) vuoden 2003 väestömallin mukaan kalibroituna. Vuoden 2013 painokertoimet pohjautuvat vuoden 2001 väestölaskentaan.
2. Kuvioidut pylväät ilmaisevat, että väestömäärien ero ei ole tilastollisesti merkittävä.

Vuoden 2010 tulotilastojen perusteella Bhorat, Van der Westhuizen ja Tsang (2013) vahvistavat, että köyhyyden määrässä ei ole viimeisen viiden vuoden aikana tapahtunut muutosta, mutta tulonjako on muuttunut epätasa-arvoisemmaksi. Heidän mukaansa kuitenkin pääasiassa afrikkalaisille kotitalouksille annetut sosiaaliavustukset auttavat vähentämään köyhyyttä ja eriarvoistumista. Ne rahoitetaan verottamalla rikkaita, jotka ovat hyötyneet taloudellisesta kasvusta, kuten näkyy kuvasta 1. Keskituloiset ovat jääneet talouskasvun hyötyjen ulkopuolelle. Rotunäkökulmasta se tarkoittaa taantumasta eniten kärsineitä intialaisia ja valkoisia väestöryhmiä, jotka kuuluvat pääosin keskituloisiin eivätkä juuri saa yhteiskunnan tukia.

Moeletsi Mbeki (2009) esittää, että huolimatta ANC-vetoisen hallituksen odotuksista, joiden mukaan »tuet tekevät ihmisistä onnellisia» tuomalla ruokaa pöytään, tuen saajista tulee todellisuudessa ironista

kyllä epävarmempia, koska heidän tukensa saatetaan ottaa pois tai sitä voidaan leikata.

Etelä-Afrikan kasvu on ollut toisaalta tulojen ja toisaalta eriarvoisuuden kasvua, mikä heijastuu sekä inhimilliseen kehitykseen että informationaaliseen kehitykseen. Koulutus ja terveys ovat kaksi keskeistä indikaattoria inhimillisen kehityksen arvioimisessa. NPC:n raportin (2011a) mukaan nykyisin lähes kaikilla on mahdollisuus koulunkäyntiin, lukutaito on noussut tasaisesti, koulujen rahoitus on paljon entistä tasa-arvoisempaa, 80 prosenttia 5-vuotiaista on esiopetuksessa ja useimmat köyhät lapset saavat kouluaterian.[11] Koulutukseen käytetyt panokset vaihtelevat kuitenkin suuresti – kuten äskettäinen koulukirjojen puuttuminen valtion kouluista joissakin provinsseissa osoittaa – samoin kuin koulujen tulokset: vain prosentti afrikkalaisista kouluista saavuttaa riittävän tason, kun tarkastellaan koulunsa päättävien taitoja. Erityinen huolenaihe on matematiikka, jonka oppimistuloksissa Etelä-Afrikka sijoittuu 139 maan joukossa sijalle 137 (WEF 2010) ja jää siksi useimpien muiden Afrikan maiden taakse. Vaikka julkinen koulujärjestelmä onkin erittäin epätasa-arvoinen, erinomaiset koulutulokset keskittyvät pieneen mutta hyvin pitkälle kehittyneeseen yksityiseen koulujärjestelmään, jonka käyneet ovat yliedustettuina korkea-asteen koulutukseen päässeiden joukossa ja sen seurauksena tulonjaon yläpäässä.

Sama koskee terveydenhoitojärjestelmää. Vaikka se on monessa suhteessa huipputasoa, Etelä-Afrikka on monella terveysindikaattorilla mitaten heikentänyt asemaansa. HIV- / AIDS-potilaiden osuus on 10,5 prosenttia (5,24 miljoonaa, kun koko väestömäärä vuonna 2010 oli 50 miljoonaa), mikä on suurimpia maailmassa, ja lapsikuolleisuus on korkea vaikka onkin laskenut hieman: vuonna 2001 se oli 1000 syntynyttä lasta kohti 57, vuonna 2010 luku oli 47 (Stats SA 2010).

Kaiken kaikkiaan Etelä-Afrikka on yksi harvoista maista maailmassa, jossa eliniän odote laski vuosina 2001–2005, joskin vuoteen 2012 mennessä se oli noussut 54:stä noin 60 vuoteen. *The Lancet* katsoo käänteen johtuvan useista tekijöistä, kuten tietyistä toiminta- ja ohjelmamuutok-

11 Kouluateriat olivat kuitenkin ensimmäisenä leikkauslistalla, kun provinssit ylittivät budjettinsa ja ottivat käyttöön hätätoimenpiteet. Opettajien korkea järjestäytymisaste esti koskemasta heidän työpaikkoihinsa.

sista neljän toisiinsa liittyvän tautiparin kohdalla: HIV ja tuberkuloosi, krooninen sairaus ja mielenterveys, loukkaantumiset ja väkivalta sekä äitien, vastasyntyneiden ja lasten terveys.[12]

NPC:n raportti (2011a) tekee johtopäätöksen, että Etelä-Afrikalla on vastassaan »suuri ja kasvava tautitaakka sekä luhistuva julkinen terveydenhuoltojärjestelmä, mikä johtuu paljolti politiikassa tehdyistä virheistä – ja suurimpana huolenaiheena valtava pula ammattitaitoisista työntekijöistä.»

Yksi tapa osoittaa, ettei BKT:n kasvu muutu suoraan inhimilliseksi kehitykseksi, on verrata eri maiden tietoja BKT:n ja YK:n kehitysohjelman (UNDP) indikaattorien mukaan. Afrikan kahden »menestystarinan», Botswanan (–65) ja Etelä-Afrikan (–51), kohdalla ero BKT:n ja inhimillisen kehityksen välillä on huolestuttavasti negatiivinen, kun taas esimerkiksi Costa Rica (+19) ja Chile (+15) pärjäävät paljon paremmin. Mielenkiintoista on myös, että Suomen (+11) ja Yhdysvaltojen (–4) välillä on huomattava ero.

Yhteenvetona voidaan todeta, että vuoden 1994 jälkeisen Etelä-Afrikan demokraattinen kasvumalli toimii tulonjaon alapäässä laajan avustusohjelman kautta. Keskituloisille avustuksia sen sijaan on vain vähän, ja kasvu keskittyy rotueroja poistavaan yläpäähän. Tämän kasvumallin pohjalta Bhorat ja Van der Westhuizen (epätasa-arvoinen tulonjako) ja Mbeki (sosiaaliavustusjärjestelmän ihmisarvoa heikentävä vaikutus) ilmaisevat huolensa tulevaisuuden demokratiasta. Mbekin (2009) mukaan »vaarana tässä on, että säilyttääkseen itsekunnioituksensa työttömät ja sosiaaliavustusten varassa elävät saattavat tukea kansankiihottajia, jotka väittävät olevansa väliinputoajia ja korvaavansa vallassa olevan eliitin kansallistamisella ja 'ihmisystävällisellä hallinnolla'». Bhorat ja Van der Westhuizen (2010) soittavat hekin varoituskelloja: »Verotulojen vähetessä ja rahoitusalijäämän kasvaessa on epäselvää, onko nykyinen kasvumalli toivottava tai kestävä. Malli varoittaa, että sitkeä korkea eriarvoisuus saattaa synnyttää yhteiskunnallisia konflikteja ja maan kasvupolun luonteeseen ja kehityskaareen liittyviä jatkuvia haasteita.»

Näiden taloudellisten ja yhteiskunnallisten seurausten vaikutukset arvokkuuden palauttamisen projektille kahden vuosikymmenen vapauden jälkeen ovat syvälliset. Kuten Amartya Senin merkittäväksi nous-

12 <http://www.timeslive.co.za/lifestyle/family/2012/11/30/life-expectancy-in-south-africa-rises-to-60-report>

sut tutkimus julistaa, »vapaus» tarkoittaa »vapaudettomuuden olosuhteiden poistamista: köyhyyden, tyrannian, huonojen taloudellisten mahdollisuuksien sekä systemaattisen yhteiskunnallisen riiston ja julkisten palveluiden laiminlyömisen» (1999). Senille avain vapauteen on ajatus mahdollisuuksista: ilmiöistä ja tilaisuuksista, joihin kuuluvat näkökulmat köyhyyteen ja epätasa-arvoiseen tulonjakoon mutta myös mahdollisuus koulutukseen ja terveyteen, jotka ovat keskeisiä alueita, joissa Etelä-Afrikka on pärjännyt kansanvälisten kehitysindikaattorien valossa huonosti. Tätä taloudellista ja sosiaalista taustaa vasten tarkastelemme Etelä-Afrikan informationaalisen kehityksen tasoa.

Informationaalinen kehitys: tieto- ja viestintäteknologia ja korkea-asteen koulutus

Huomattava määrä akateemista ja teknistä kirjallisuutta tarjoaa todisteita siitä, että informationaalinen kehitys, tuottavuus ja kilpailukyky liittyvät toisiinsa, olipa kyse maista, alueista tai yrityksistä. Niiden välinen suhde edellyttää toimiakseen kahta asiaa: »organisaatiomuutoksia verkostoitumisen muodossa sekä työvoiman laadun parantamista, joka puolestaan riippuu koulutuksesta ja elämänlaadusta» (Castells ja Cloete 2011). Käsittelemme asiaa tarkastelemalla kahta sektoria Etelä-Afrikassa: tieto- ja viestintäteknologiaa (ICT) ja koulutusta, erityisesti korkea-asteen koulutusta.

ICT

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan 10 prosentin lisäys laajakaistayhteyksien levinneisyydessä kiihdyttää talouskasvua kehittyneissä talouksissa prosentilla ja kehittyvissä talouksissa 1,38 prosentilla (Kim, Kelly ja Raja 2010). Koutroumpis (2009) osoittaa laajakaistayhteyksien yleisyyden vaikuttavan monella tasolla. Hän väittää, että laajakaistan vaatimien infrastruktuuri-investointien osalta on olemassa todisteita kriittisen massan ilmiöstä. Hänen mukaansa kriittinen massa saavutetaan, kun 20 prosentilla väestöstä on Internet-yhteys. Puhelinten kohdalla vastaava osuus on Röllerin ja Wavermanin (2001) mukaan 40 prosenttia. Koutrompisin mukaan 20 prosentin osuus antaa maille näkemystä rahoittaa niitä hyödyllisiä vaikutuksia, joita tietoverkot voivat tarjota, ja merkitsee 0,89 prosentin kokonaiskasvua laajakaistan ulkoisvaikutus-

ten seurauksena. Raul Katz (yhdessä Suterin kanssa 2009 ja Koutrompisin kanssa 2012) on osoittanut ICT:n positiiviset vaikutukset työpaikkojen määrään – aluksi matalaa ammattitaitoa vaativan työvoiman kysynnän kasvuna, sillä sitä tarvitaan verkon rakentamiseen, mutta myöhemmin korkeaa ammattitaitoa vaativien työpaikkojen lisäyksenä laajenevien kommunikaatiopalvelujen myötä.

Kun vaihtoehtoiset kehityksen mittarit talouskasvulle ja BKT:lle ovat saavuttaneet suosiota, paljolti Joseph Stiglitzin[13] ja Amartya Senin vaikutuksesta, on alkanut ilmaantua tutkimuksia, joissa ICT-sektoriin on liitetty »onnellisuuden» käsite. Bhutanin kehitysstrategiaa tukevan onnellisuusindeksin innoittamina tutkimuksissa on yritetty tunnistaa ja ilmaista määrällisesti muita hyvinvointiin ja elämänlaatuun vaikuttavia tekijöitä kuin varallisuus. Rohman ja Bohlin (2011) suhtautuvat kriittisesti BKT:hen ja etsivät parempia indikaattoreita yksilöllisestä hyvinvoinnista. He havaitsivat, että vaikka Internet-yhteydellä ei näytä olevan merkittävää vaikutusta elämänlaatuun, Indonesiassa teknologian käyttö (matkapuhelinten saatavuus) paransi elämänlaatua. Informationaalisen kehityksen puolesta toimiva Chartered Institute for IT osoittaa, että tietoteknologian saatavuudella on »tilastollisesti merkittävä positiivinen vaikutus tyytyväisyyteen» ja että eniten teknologiasta hyötyvät naiset sekä matalan tulotason ja koulutuksen väestöryhmät. Empiirisen tiedon pohjalta (ja kun myönnetään ongelmat päinvastaisen syy-yhteyden mahdollisuudesta) ja olemassa olevan, onnellisuutta käsittelevän kirjallisuuden perusteella Koo (2013) rakentaa teorian Internetin ja onnellisuuden välisestä suhteesta osoittamalla, kuinka Internetin käyttö lisää sosiaalisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia, jotka ovat onnellisuuden perusmäärittäjiä.

Kun huomioidaan nämä maailmanlaajuiset todisteet ICT:n yhteyksistä kasvuun sekä aineelliseen ja henkiseen hyvinvointiin, voidaan kysyä, mitä tuloksia on saavutettu kahden vuosikymmenen televiestintäuudistuksilla ja ICT-sektorin kehityksellä Etelä-Afrikassa. Aivan kuten Etelä-Afrikka ei runsaine luonnonvaroineen onnistunut hyötymään viime vuosikymmenen maailmanmarkkinahintojen noususta, se ei onnistunut myöskään hyötymään globaalin tieto- ja viestintätalouden laajenemisesta – huolimatta siitä, että se oli 20 vuotta sitten alan etujoukoissa. Afrikan

13 Joseph Stiglitz. »The Great GDP Swindle.» <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/sep/13/economics-economic-growth-and-recession-global-economy>

kansalliskongressin (ANC) sitoutuminen tietoyhteiskunnan ja -talouden kehittämiseen demokraattisen hallinnon ensimmäisellä vuosikymmenellä näyttää hiipuneen. Tieto- ja viestintäteknologia vaikuttaa nykyisen hallinnon aikana luiskahtaneen pois kansallisesta ohjelmasta. Näin tapahtui siis aikana, jona maailma näki ICT-sektorin kasvavan kaksinumeroista vauhtia huolimatta alenevista kasvuluvuista, joita maailmanlaajuiseen taantumaan on monissa rikkaissa ja keskituloisissa maissa liittynyt.

ICT-sektorin laiminlyönti aikana, jona useat muut maat nostivat sen strategisissa ohjelmissaan etusijalle, on näkynyt Etelä-Afrikan tasaisena alamäkenä maailmanlaajuisissa indekseissä, kun taas ICT:n etusijalle nostaneet maat ovat edenneet hyppäyksittäin. Vertailukelpoinen maa BKT:n ja tietoliikenteen leviämisen suhteen 1990-luvun alussa oli nykyinen laajakaistajohtaja Korea. Vuonna 2002 Etelä-Afrikka oli pudonnut yli 30 sijaa alemmas ja sijoittui kansainvälisessä televiestintäkehitystä mittaavassa indeksissä sijalle 77 (ITU 2004). [14]

Vuonna 2010 Etelä-Afrikka oli pudonnut sijalle 91, kun taas Korea oli laajakaistayhteyksien levinneisyydessä tilaston kärjessä (ITU 2002–2012). Samalla tavoin Etelä-Afrikka on pudonnut Maailman talousfoorumin raportissa (WEF 2012), jossa mitattiin valmiutta käyttää sähköisiä palveluja, 138 maan joukossa vuosina 2004–2012 sijalta 34 sijalle 72. ICT:n käyttöä tarkastelevassa osassa tuota laajaa tutkimusta se sijoittui sijalle 94.

Etelä-Afrikka oli aiemmin Afrikan johtava maa televiestinnässä mutta sijoittuu nyt useilla tieto- ja viestintätekniikan osa-alueilla vasta parhaiten pärjäävien Pohjois-Afrikan maiden ja eräiden Itä-Afrikan saarivaltioiden jälkeen. Laajakaistayhteyksien levinneisyydessä Etelä-Afrikan edellä ovat esimerkiksi Tunisia ja Marokko sekä saarivaltioista Mauritius ja Seychellit. Myös monet muut Afrikan suuret markkina-alueet – Ghana, Kenia, Nigeria – osoittavat paljon suurempaa dynaamisuutta, sillä niissä on harjoitettu sallivampaa politiikkaa ja tehokasta säännöstelyä.

Saatavuutta, käyttöä ja suhteellista hintaa kuvaavia indikaattoreita

Yleinen saatavuus ja kilpailukykyiset kustannukset ovat Etelä-Afrikan televiestintäpolitiikan ensisijainen ja hallitseva tavoite. Kustannuskilpailukyky viittaa korkealaatuisten ja edullisten palvelujen tarjoamiseen.

14 <http://www.itu.int/ITU-D/ict/doi/index.html>

Yleinen saatavuus koostuu kahdesta tekijästä: fyysisestä läheisyydestä ja hinnasta (Genesis Analytics 2009), joihin molempiin vaikuttaa myös kustannuskilpailukyky. Maailmanlaajuisesti tarkastellen laajakaistapalvelujen leviäminen kaikkialle on viimeisen viiden vuoden aikana johtanut siihen, että yleiseen saatavuuteen ja palvelupolitiikkaan liittyvät haasteet eivät koske enää pelkkää saatavuutta vaan sitä, onko kansalaisten mahdollista hyötyä laajentuneista viestintäpalveluista parhaalla mahdollisella tavalla, ei pelkästään kustannusten kannalta vaan myös suhteessa niiden edellyttämään koulutukseen ja taitoihin.

Alla oleva taulukko sisältää tietoa vuoden 2012 Census-ICT-kartoituksesta sekä kansallisesti edustavalla otoksella yksilö- ja kotitalouskohtaista tietoa keräävästä Research ICT African tutkimuksesta, joka yhdessä matkapuhelinten yleistymisen ja Internet-yhteyksien myötä antaa tarkemman kuvan saatavuudesta ja käytöstä.

Taulukko 1: Tieto- ja viestintälaitteiden omistus Etelä-Afrikassa

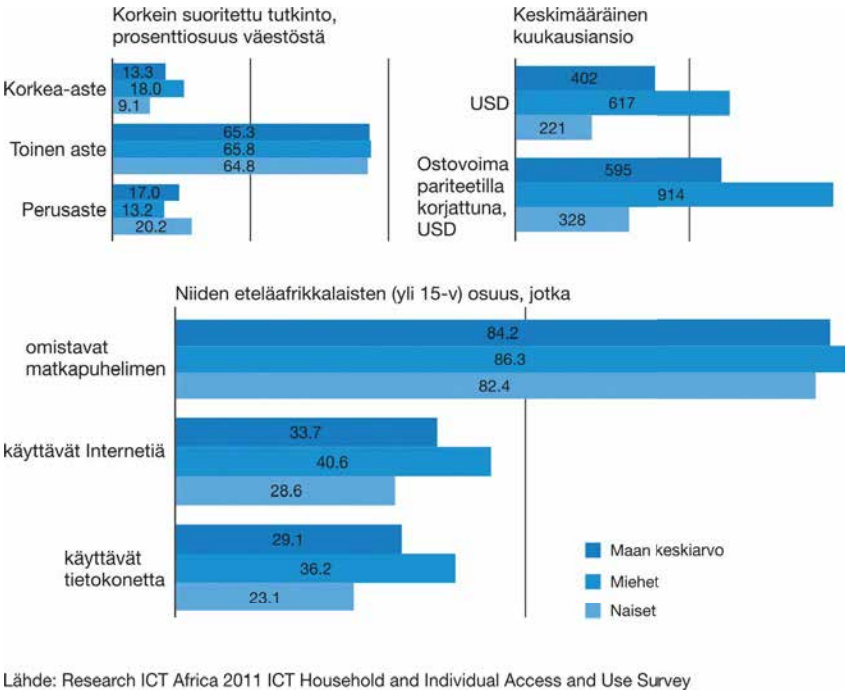
Stats SA Census	**2007**	**2011**
Matkapuhelinten omistus	73.3%	88.9%
Kotitaloudet, joissa lankapuhelinliittymä	17.2%	14.5%
Kotitaloudet, joissa tietokone	13.9%	21.4%
Kotitaloudet, joissa radio	79.5%	67.5%
Kotitaloudet, joissa televisio	66.5%	74.5%
Kotitaloudet, joissa InternetEi saatavilla	NA	35.2%
RIA kotitaloustutkimus	**2007**	**2011**
Kotitaloudet, joissa Internet	4.8%	19.7%
Yksilöt (yli 15-v), joilla Internet	15%	33.7%

Lähde: Koottu tutkimuksista SA Census 2011 ja RIA 2011 ICT Access and Use Survey.

Vaikka luvut ovat korkeita millä tahansa mittapuulla, yhteen koottuna ne peittävät epätasaisen jakautumisen eri tuloryhmien, sukupuolten ja asuinpaikkojen (maaseutu vs. kaupunki) välillä niin saatavuuden kuin käytönkin suhteen. Koska Etelä-Afrikka on erittäin kaupun-

gistunut, poliittinen kysymys ei koske pelkästään kaukaisten maaseutualueiden yhteyksien varmistamista vaan myös saatavuuden ja käytön eroja eri tulo- ja sosiaaliryhmien välillä. Vaikka sukupuolten mukaan eriytetyt luvut tieto- ja viestintätekniikan saatavuudessa ja käytössä osoittavat, että miehillä on Etelä-Afrikassa enemmän matkapuhelimia kuin naisilla, erot ovat hyvin pieniä. Mutta kun puhutaan monimutkaisemmasta ja / tai kalliimmasta teknologiasta, kuten tietokoneiden omistamisesta ja käytöstä tai Internetin saatavuudesta ja käytöstä, tilanne muuttuu oleellisesti: miesten kohdalla saatavuus on huomattavasti yleisempää, he käyttävät enemmän rahaa (myös matkapuhelimiin) ja hyödyntävät teknologiaa paremmin niin toiminnallisesti kuin käyttötiheyden ja -ajankin suhteen. Vaikka tämä vastaa muissa osissa kehittyvää maailmaa tehtyjä (rajallisia) sukupuolierotutkimuksia, lukujen tarkastelu paljastaa, että epätasa-arvoa ei määrittele sukupuoli vaan taustalla oleva epätasa-arvoinen pääsy koulutukseen ja siitä johtuva tulonjaon eriarvoisuus. Naiseus ei vaikuta merkittävästi tieto- ja viestintäteknologian saatavuuteen ja käyttöön – koulutus ja tulot sen sijaan vaikuttavat. Saman koulutus- ja tulotason naiset ja miehet käyttävät teknologiaa samalla tavalla, mutta naisten keskittyminen koulutuksen ja tulojen suhteen kansallisesti syrjäytettyihin selittää naisten vähäisemmän tieto- ja viestintäteknologian omaksumisen, erityisesti laitteiden käydessä monimutkaisemmiksi. Tämä näkyy erityisen selvästi seuraavan taulukon tuloeroissa sekä kasvavassa eriarvoisuudessa koulutuksen suhteen aina perusasteesta korkea-asteeseen (mikä Afrikan tapauksessa on kynnys tietokoneen käytölle [Schmidt ja Stork 2008]).

Kuva 2: Tieto- ja viestintäteknologian saatavuus, koulutus ja tulot sukupuolen mukaan eriteltynä

Lähde: Research ICT Africa 2011 ICT Household and Individual Access and Use Survey

Kiinteän laajakaistan (ADSL) hidas leviäminen ja sen korkeat kustannukset ovat johtaneet siihen, että langattomista laajakaistapalveluista on viimeisen viiden vuoden aikana tullut nopeasti pääasiallinen liittymämuoto. Kehittyneissä pohjoisissa talouksissa langaton laajakaista on ollut ennen kaikkea täydentävä siirrettävä tuote kiinteälle laajakaistalle, jota on kaikkialle ulottuvien kupari- ja kaapeliverkkojen avulla ripeästi paranneltu nopeaa Internetiä varten. Afrikassa taas langaton Internet on usein ainoa ja varsinkin nopein tapa saada verkkoyhteys. Vaikka langatonta laajakaistasovellusta on alun perin rajoittanut Etelä-Afrikassa sen edellyttämä tietokone, johon langaton sovitin liitetään, matkapuhelinten ja älypuhelinten tulo markkinoille parin viime vuoden aika-

na tarkoittaa, että eteläafrikkalaiset pääsevät ensimmäistä kertaa Internetiin suurina joukkoina matkapuhelintensa kautta. Näin on silloinkin, kun kansalliset käyttäjämäärät eritellään paikkakunnan, tulojen tai sukupuolen mukaan. Lukujen ja kohderyhmien perusteella on myös selvää, että sosiaalinen verkostoituminen kiihdyttää Internetin omaksumista.

Tuloksena ollut tiedonkäyttäjien hyökyaalto ja lisääntynyt tietoliikenne ovat asettaneet kovat paineet operaattoreiden paluuverkoille, jotka on mitoitettu pelkän äänen siirtämistä varten. Muutama vuosi sitten suurin pääsyrajoite ja kustannus oli kansainvälisen kaistaleveyden korkea hinta, mikä johtui monopolista ainoan SAT 3 -kaapelin toimittamisessa. Nyt saatavilla on monia merenalaisia kaapeleita, joten suurimmat haasteet ovat kansallisten tukijärjestelmien ja paluukaistan saatavuus ja tietenkin paikallisen kaapeliyhteyden riittävyys. Langattomat ja mobiilipohjaiset palvelut tarjoavat kaistanleveysongelmista kärsivään Etelä-Afrikkaan välitöntä helpotusta, jota kuitenkin haittaa seuraavan sukupolven tekniikan (LTE) puuttuminen. Se taas johtuu hutiloimisesta, kun siirrytään maata pitkin kulkevasta analogisesta lähetyksestä digitaaliseen – prosessista, joka alkoi yli vuosi sitten.

Pidemmän ajan seurannaisvaikutukset ovat huomattavat. Liike-elämä ja erityisesti liiketoimintaprosessien ulkoistaminen ja muu työpaikkoja luova tieto- ja viestintäteknologian mahdollistama palveluteollisuus vaativat tilaajaliittymien aina toimivan nopean ja laadukkaan kaistaleveyden kehittämistä. Sen puuttuminen ehkäisee tietoyhteiskunnan kehitystä ja on keskeinen tekijä globaalissa kilpailukyvyssä.

Hinta

Etelä-Afrikassa viestintäpalvelujen saatavuutta kohtuuhinnalla on ollut vaikea toteuttaa, ja hinnat – niin kiinteiden ja vuokrattujen yhteyksien, mobiiliyhteyksien kuin laajakaistankin – ovat olleet paljon globaalien keskiarvojen yläpuolella.[15] Sen voi katsoa johtuvan paljolti maan markkinoiden uudistumattomuudesta, vaikka musertavien todisteiden mukaan tehokkaasti säännöstellyt markkinat johtavat hintojen alenemiseen, palvelujen laadun paranemiseen, infrastruktuurin nopeampaan uudistumiseen, uuden teknologian käyttöönottoon ja kuluttajan valintojen

15 Ks. Esselaar et al. (2010).

lisääntymiseen. Hinnat ovat Etelä-Afrikassa pysyneet korkeina huolimatta siitä, että kohdeverkkomaksuja on alennettu kolmen vuoden aikana säädellysti ja liukuvasti yli 60 prosenttia. Alennukset ovat olleet aivan liian pieniä ja tulleet liian myöhään, ja hinnat ovat yhä kaukana tehokkaan operaattorin kustannuksista. Tehokkaammin säädellyt kohdeverkkomaksut muun Afrikan toisinaan kilpailuimmilla matkapuhelinmarkkinoilla ovat laskeneet loppukäyttäjän maksamat hinnat kohtuulliselle tasolle. Kilpailuperusteinen hinnoittelu on laajentanut markkinoita, kiihdyttänyt innovaatioiden syntyä ja luonut kriittisen massan, joka tarvitaan kohtuuhintaisten mobiiliraha- ja mobiilipankkipalvelujen syntymiselle.

Puheluhinnat vaikuttavat valtaosaan väestöstä, mutta korkeat hinnat eivät näy pelkästään matkapuhelinmarkkinoilla. Vaikka kaistanleveyksien hinnat ovat maailmanlaajuisesti pudonneet merkittävästi sen jälkeen, kun maahan tulivat merenalaisia kaapeleita käyttävät kilpailevat operaattorit, laajakaistan hinnat ovat pysyneet korkeina alempaa keskituloa edustavan maan mittapuulla ja jopa koko Afrikan hintatasoon verrattuna.

Harjoitetun politiikan negatiivinen tulos digitaalisen kuilun ylittämisessä näkyy erityisesti laajakaistan leviämisessä. Etelä-Afrikka seuraa sellaisten henkeä kohti lasketulta BKT:ltaan samansuuruisten maiden perässä kuin Argentiina, Puola, Meksiko, Turkki ja Brasilia. Etelä-Afrikan alhaisin hinta laajakaistalle on korkeampi kuin useimpien muiden saman tuloluokan maiden korkein hinta. Jopa Etelä-Afrikan ylivoima maanosassa ADSL-liittymien levinneisyydessä on menetetty sellaisille Pohjois-Afrikan mailles kuin Tunisia ja Egypti.

Erheellisiä ovat myös eteläafrikkalaisten operaattoreiden väitteet, ettei heitä voi verrata etenkään muihin Afrikan operaattoreihin, koska he tarjoavat Etelä-Afrikan kuluttajien vaatimia korkealaatuisia palveluja. Kansainvälisen laajakaistoja testaavan yrityksen Ooklan viimeisimmän raportin mukaan eteläafrikkalaiset saavat vain keskimäärin 74 prosenttia ostamastaan nopeudesta, mikä on vähemmän kuin maailmanlaajuinen keskiarvo 85 prosenttia. Ooklan indeksi kotitalouksille luvatusta nopeudesta sijoittaa Etelä-Afrikan 64 maan joukossa sijalle 55.[16]

16 Ooklan verkkoindeksi, <http://www.netindex.com/download/2,46/South-Africa/>

Research ICT Africa -tutkimuslaitoksen tutkimus *Broadband Quality of Service in South Africa Study* (2013) osoittaa myös, että eteläafrikkalaiset eivät pelkästään maksa korkeampaa hintaa vaan lisäksi saavat vain harvoin heille mainostettua kaistanleveyttä. Harvinaista mutta linjassa langattoman laajakaistariippuvuuden kanssa on se, että GSM 3G:n ja LTE:n suoritusteho on parempi kuin ADSL:n. Kaiken kaikkiaan ilmenee kuitenkin ongelmia latenssin ja synkronoinnin kanssa, mikä tekee pilvipalvelujen ja tiettyjen aikariippuvaisten sovellusten ja palveluiden optimaalisesta käytöstä mahdotonta (Chetty, Calandro ja Feamster 2013).

Analyysiä ICT-politiikan seurauksista

Etelä-Afrikka ei ole hyötynyt niistä monipuolisesti ja tehokkaasti toteutetuista säädellyistä markkinauudistusmalleista, joita on omaksuttu monissa kehittyvissä talouksissa ja jotka ovat painaneet hintoja alas ja vahvistaneet talouskasvua – ja tekevät sitä yhä. Etelä-Afrikka ei ole myöskään hyötynyt vahvasta ja toteuttamiskelpoisesta visiosta, jollainen Broadband Infracon kaltaisen valtio-omisteisen laajakaistayrityksen perustamisen oli tarkoitus luoda »kehittäjävaltion» työkaluksi. Valtio-omisteisista yrityksistä vastaava ministeriö esitteli sen tapahtuneena tosiasiana vuonna 2007 ilman minkäänlaista neuvottelevaa poliittista menettelyä tai viittausta säänneltyyn sektoriin, jossa sen oli tarkoitus toimia. Tämä, sekä yritys pelastaa entinen valtion signaalinjakaja Sentech esittämällä se ensisijaisena langattoman laajakaistan tarjoajana, jätti sektorin jakautuneeksi kahteen vastakkaiseen tai vähintäänkin keskenään koordinoimattomaan strategiaan ilman potentiaalisia hyötyjä kummastakaan ja ilman että kumpikaan tunnusti rakenteellisia rajoitteita, joita aiheutti erityisesti koulutetun työvoiman kokonaiskysyntä.

Tämä selittää ainakin osaltaan Etelä-Afrikan negatiiviset kehitystulokset parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Jälleenrakennus- ja kehitysohjelmassa (Reconstruction and Development Programme, RDP, 1994) tieto- ja viestintäteknologia sentään esitettiin parannusstrategioissa, mutta sen jälkeen sen läsnäolo on supistunut kussakin myöhemmässä makrotalouspoliittisissa ohjelmassa, joita ovat Growth Employment and Redistribution (GEAR, 1996), Accelerated and Shared Growth (ASGISA, 2008) ja New Growth Path (2010). Se kertoo ICT-sektoreiden vähenevästä merkityksestä kansallisessa työjärjestyksessä.

Presidentin puheessa valtakunnan tilasta vuonna 2012 tieto- ja viestintäteknologia oli pelkkänä alaviitteenä. Se on siirretty sivuosaan kansallisen kehityksen näyttämöllä ja jää toisinaan sieltä kokonaan pois.[17] Näin tapahtuu huolimatta siitä, että presidentti viittasi puheessaan laajasti infrastruktuuria koordinoivan komission (Presidential Infrastructure Coordinating Commission, PICC) perustamiseen. Komissio on tunnistanut ja kehittänyt infrastruktuurialoitteita valtion omistamille yrityksille sekä kansallisille provinssi- ja paikallistason hallinto-osastoille. Aloitteet on »ryhmitelty, asetettu järjestykseen ja priorisoitu projekteiksi, joista on muodostettu strategisia kokonaisuuksia» (presidentin puhe 2012). Vaikka viidessä tärkeimmässä maantieteellisesti keskitetyssä ohjelmassa onkin lyhyt viittaus oheisprojekteihin, jotka keskittyvät terveyteen ja perustason koulutuksen ICT-infrastruktuuriin sekä tieto- ja viestintäteknologian alueelliseen yhdistämiseen, infrastruktuuriprojektit keskittyvät tosiasiassa satamiin, teihin ja patoihin. Tämä liittyy talousstrategiaan, joka suuntautuu teollisuuden kasvuun ja kaivostoimintaan ja varmistaa erityisesti, että louhitut raaka-aineet saadaan vientisatamiin. Enää ei puhuta infrastruktuurista, jota tarvitaan tietoyhteiskunnan ja -talouden kehittämiseen.[18] Yhteyttä informaatioajan kehityksen, koulutuksen ja tieto- ja viestintäteknologian välillä ei todellakaan ole tunnistettu.

17 Yli vuosikymmenen poliittisen hiljaiselon jälkeen ANC:n »Toinen muutos» -asiakirja sisältää osion viestinnästä. Siitä puhutaan strategisesti tärkeänä infrastruktuurina valtiojohtoiselle kehitykselle. Osiossa myönnetään ensimmäistä kertaa, ehkä NPC:n raportin (2011a) ja kehityssuunnitelman (2011b) lisäksi, että Etelä-Afrikka on jäänyt jopa useiden muiden Afrikan maiden jälkeen ja että jos ICT aikoo täyttää tärkeän tehtävänsä, laajakaistayhteyksien tulee olla paljon nykyistä kattavampia ja edullisempia – kuin vesi tai sähkö. Epäselväksi kuitenkin jää, miten se aiotaan saavuttaa. Esimerkiksi Korea Telecomille vihjattiin viime vuonna halusta yksityistää 20 prosenttia Telkomista (pohjimmiltaan kyse oli riutuvan operaattorin pelastamisesta). Kesäkuussa 2012 kuitenkin hylättiin Korean kolmen miljardin randin investointitarjous, vaikka sen oli tarkoitus tuoda kipeästi kaivattu pääomaruiske sekä elintärkeää osaamista ja teknologiaa.

18 Vaikka televiestintä ja lähetysteknologia kuuluvat kansallisen toimivallan piiriin, Western Capen provinssissa, ainoassa joka ei seiso vallassa olevan ANC:n takana, Demokraattinen allianssi (DA) on nostanut etusijalle laajakaistan laajentamisen koko provinssin alueelle luodakseen »fiksun» provinssin roolimalliksi muulle maalle. DA:n mukaan nopeaan ja kohtuuhintaiseen laajakaistainfrastruktuuriin tarvitaan paljon enemmän investointeja, jotta Etelä-Afrikasta tulee kansainvälisesti kilpailukykyinen tietotalous, talouden tuottavuus paranee ja maa pääsee uusille markkinoille.

Koulutus

Alemman perusasteen koulutus on ensimmäinen rakennuspalikka osaamisessa, ja Etelä-Afrikka pärjääkin siinä melko hyvin. Koulua käyvien lasten osuus on 85 prosenttia, jolla Etelä-Afrikka sijoittuu sijalle 115 Maailman talousfoorumin tilastossa (2012/2013). Valitettavasti koulutuksen laatu on 144 maan joukossa sijalla 132. Matematiikan taidoissa, jotka ovat keskeisiä jatkokoulutusta ja työllistymistä ajatellen, Etelä-Afrikan sijoitus on vieläkin huonompi, 139 maan joukossa sija 137. Edellä ovat siis useimmat muut Afrikan maat.

Kansallisen suunnittelukomission (NPC) katsauksessa Taylor (2011) toteaa, että Etelä-Afrikan alakoulujärjestelmä alittaa odotukset merkittävästi verrattuna muihin vastaaviin Afrikan maihin, kun ottaa huomioon materiaalisten resurssien tuoman mittavan suhteellisen edun. Etelä-Afrikassa on yhä kaksi koulutuksen alajärjestelmää: toinen on toiminnallinen, vauras ja pystyy opettamaan oppilaita, toinen on köyhä ja huonosti toimiva eikä pysty antamaan tarvittavaa luku- ja laskutaitoa, joka oppilaiden tulisi alaluokilla saada. Koulujärjestelyn eriarvoisuudella on seurauksensa työmarkkinoihin, köyhyyteen ja perittyyn köyhyyteen. Malli on vahvasti rotusidonnainen: köyhien, pääasiassa mustien asuttamien alueiden lapset käyvät tavallisesti koulua, jossa on huono kuri, heikko johto ja harvoja päteviä opettajia.

Talouden tuottavalle ja muuhun maailmaan yhteydessä olevalle sektorille on keskeistä korkea taitotaso ja laaja-alainen osallistuminen korkea-asteen koulutukseen. NPC:n uusi kansallinen kehitysohjelma on niin innostunut tiedontuotannosta, että se julistaa tiedon tuottamisen olevan »perussyy korkea-asteen koulutukselle» (NPC 2011b). Tämä poikkeaa radikaalisti Afrikan korkeakoulutuksen perinteisestä »perussyystä» , joka on muualta peräisin olevan tiedon kylväminen (opettaminen). Se poikkeaa myös keskeisenä pidetyistä asioista vuoden 1994 jälkeisessä Etelä-Afrikassa, jossa korkea-asteen koulutus nähtiin pääasiassa tasa-arvon välineenä, koska se tarjosi sosiaalista liikkuvuutta historiallisesti vähäosaisille (Cloete et al. 2011). Korkea-asteen koulutus vaikuttaa maan innovaatiokykyyn, ja monet maat – muun muassa nopeasti kehittyvät Kiina ja Intia – on saatu vakuuttuneiksi siitä, että tiedontuotanto, innovaatiopolitiikka ja korkea-asteen koulutus on nostettava kehitysstrategioiden kärkeen (Pillay 2010).

Etelä-Afrikan järjestelmää ovat arvioineet Harvardin tutkijaryhmä ASGISA-aloitteessaan (Dube et al. 2007), Maailmanpankin projekti (Fisher ja Scott 2011) sekä korkea-asteen koulutuksen muodonmuutokseen tähtäävä keskus (CHET) äskettäisessä eriyttämistutkimuksessaan (Badsha ja Cloete 2011). Niiden perusteella Etelä-Afrikan korkeakoulujärjestelmää voi luonnehtia tiedontuottajana keskitasoiseksi ja eriytyneeksi. Opiskelijoita on vähän ja keskeyttämisprosentti korkea. Järjestelmä ei kykene välittämään opiskelijoille riittäviä taitoja, ja sillä on pieni kroonisesti kriisissä oleva alaosasto (joka koostuu pääasiassa »historiallisesti vähäosaisten» yliopistojen laitoksista). Kaksi keskeistä uutta lähestymistapaa ja uudenlaista politiikkaa kaipaavaa asiaa ovat tiedontuotanto (lähinnä tohtorintutkintojen suorittaminen ja Institute of Scientific information -instituutin tunnustamien julkaisujen tuottaminen) sekä osallistumisaste (korkea-asteen opetuksessa olevien 18–24-vuotiaiden osuus).

Tiedontuotanto

Maailmanlaajuisessa vertailussa Etelä-Afrikan korkeakoulujärjestelmä sijoittuu Shanghain Jiao Tong -yliopiston ARWU 2008 -tarkastelussa luokkaan 27.–33. yhdessä Tšekin, Hong Kongin, Uuden-Seelannin ja Irlannin kanssa. Maan paras yliopisto (Kapkaupunki) on luokassa 200.–300. Globaalisti ottaen Afrikan osuus julkaisujen tuottamisesta vähenee, vaikka kuusi parasta Afrikan maata säilyttivät osuutensa noin 1,7 prosentissa (Web of Science -tietokanta, Thompson Reuters 2010). Etelä-Afrikassa julkaisuja ilmestyy yhä eniten (37 prosenttia), sen jälkeen tulevat Egypti (27 prosenttia) ja Nigeria (12 prosenttia). Etelä-Afrikan johtoasema on kuitenkin murenemassa ja varsinkin Pohjois-Afrikka on ohittamassa sen, kuten tietoliikenneyhteyksinkin kohdalla. Maailman talousfoorumin (WEF 2012) maailmanlaajuisessa kilpailukykyvertailussa Etelä-Afrikka on sijalla 52, samassa sarjassa Venäjän (sijalla 67), Brasilian (48) ja Intian (59) kanssa, mutta selvästi Kiinan (29) takana. Tehokkuuden lisäämisessä Etelä-Afrikan koulutusjärjestelmä on 144 maan joukossa sijalla 140 mutta sijalla 51, kun tarkastellaan erikoistuneen tutkimuksen ja opetuksen paikallista saatavuutta. Pahin este liike-elämälle on riittämättömästi koulutettu työvoima (WEF 2012/13).

Tiedontuotannon ja relevantin osaamisen näkökulmasta Maailmanpankin vielä julkaisematon (2012a) arvio kuvailee Etelä-Afrikan korkea-asteen koulutusta »matalan osallistumis- ja korkean keskeyttämisasteen järjestelmäksi», johon liittyy seuraavia ongelmia:

• Kun Etelä-Afrikkaan sovelletaan tietotalousajattelua, apartheidin ajan jälkeisen heikon kasvun voidaan katsoa johtuvan kahden keskeisen tekijän suhteellisten tulosten heikkenemisestä: innovaatioiden ja koulutuksen.

• Korkean taitotason puute on ollut suuri este innovaatioille ja teknologian omaksumiselle.

• Merkittävimpiä syitä sille, että Etelä-Afrikan talouden saavutukset ovat jääneet optimaalisen tason alle, on inhimillisen pääoman ansa. Valtavat investoinnit koulutukseen eivät ole tuottaneet parempaa tulosta sen enempää akateemisissa aikaansaannoksissa kuin valmistuneiden määrässä.

• Apartheidin päättymisen jälkeen Etelä-Afrikka on lisännyt voimakkaasti investointeja tiedon tuottamiseen. Suuntaus ei ole näkynyt yhtä nopeana kasvuna tutkimus- ja kehityshenkilöstön määrässä.

Osallistuminen korkea-asteen koulutukseen

Taulukko 2 kuvaa korkea-asteen koulutukseen osallistumisen, taloudellisen kehityksen ja globaalin kilpailukyvyn välistä merkittävää suhdetta. Etelä-Afrikan osallistumisaste[19] 15,4 prosenttia on huomattavasti matalampi kuin vastaavien keskituloisten maiden, joskin paljon korkeampi kuin Saharan eteläpuolisen Afrikan keskiarvo 6 prosenttia.

Vuosina 1994–2011 osallistumisaste Etelä-Afrikan korkea-asteen koulutukseen nousi 12 prosentista 19 prosenttiin, jos mukaan otetaan uusi tieto ammatillista korkea-asteen opetusta tarjoavista oppilaitoksista (Sheppard 2011). Samaan aikaan brasilialainen järjestelmä »räjähti» 14 prosentista 25 prosenttiin – pääosin yksityisin varoin, mitä kannustivat veromyönnytykset. Kolme suurinta syytä siihen, ettei laajenemista ole Etelä-Afrikassa tapahtunut, ovat: 1.) puuttuva ammattikorkeakoulutyyppinen koulutustaso, jonne voisivat mennä lukion päättötutkinnon suorittaneista ne, jotka eivät pääse yliopistoihin,

19 UNESCON määritelmän mukainen osallistuminen korkea-asteen koulutukseen osuutena 18–24-vuotiaiden ikäryhmästä.

Taulukko 2: Kehitysvaihe, korkea-asteen koulutukseen osallistuminen ja kilpailukyky

Maa	Kehitysvaihe (2012/13)	Korkea-asteen koulutukseen osallistumisaste (2012/13) + sijoitus	Kilpailukyvyn mukainen sijoitus (2012/13)
Ghana	Vaihe 1: tuotantotekijä-vetoinen	12 (103)	114
Kenia		4.1 (130)	106
Mosambik		1.5 (139)	131
Tansania		2.1 (137)	113
Uganda		4.2 (128)	118
Botswana	Muutos vaiheesta 1 vaiheeseen 2	20 (119)*	76
Mauritius	Vaihe 2: tehokkuusvetoinen	25.9 (82)	55
Etelä-Afrikka		15.4 (101)	54
Costa Rica		25.6 (81)	56
Chile	Muutos vaiheesta 2 vaiheeseen 3	59.2 (38)	30
Kiina		26.0 (79)	27
Suomi	Vaihe 3: Innovaatiovetoinen	93.7 (3)	7
Etelä-Korea		103 (1)	22
Yhdysvallat		94.8 (2)	4

Lähde: World Economic Forum (2012/2013) tilastot 144 maasta.

* Botswanan Tertiary Councilin tietojen mukaan osallistumisaste on yli 20.

Kehitysvaiheiden tulorajat (BKT henkeä kohti Yhdysvaltain dollareina) (WEF 2010):
Vaihe 1 tuotantotekijävetoinen: <2 000; Muutos vaiheesta 1 vaiheeseen 2: 2 000–3 000;
Vaihe 2 tehokkuusvetoinen: 3 000–9 000; Muutos vaiheesta 2 vaiheeseen 3: 9 000–17 000;
Vaihe 3 innovaatiovetoinen: >17 000. Tuotantotekijävetoisessa vaiheessa keskeistä ovat terveys ja alakouluikäisten koulutus, tehokkuusvetoisessa vaiheessa korkeakoulutus ja finanssimarkkinat ja innovaatiovetoisessa vaiheessa liike-elämän kehittyneisyys sekä tutkimus ja kehitys.

2.) matala valmistumisaste niillä opiskelijoilla, jotka eivät ole riittävästi valmistautuneet yliopisto-opintoihin ja 3.) lähes ylipääsemättömät rajoitukset korkea-asteen koulutukseen annetuille yksityisille avustuksille. Ratkaisevaa on, että toisen asteen koulujen jälkeisten oppilaitosten puuttuessa Etelä-Afrikassa ei tuoteta keskitason yleisiä taitoja (Castells [2001] kutsuu niitä itseohjautuviksi taidoiksi), jotka ovat tietotaloudelle välttämättömiä.

Korkea-asteen koulutus on Afrikassa avain kasvuun (tiedon tuottaminen ja taidot), uudelleenjakoon (tasa-arvo) ja demokraattiseen osallistumiseen. Kofi Annan tunnusti YK:n pääsihteerinä ollessaan yliopiston avainroolin tietoa tuottavana instituutiona Afrikassa toteamalla: »Yliopistosta on tultava Afrikan kehityksen tärkein työkalu uudella vuosisadalla» (lainaus Bloom et al. 2006). Tästä oltiin samaa mieltä, kun ryhmä Afrikan opetusministereitä UNESCOn korkea-asteen koulutuksen maailmankonferenssin edellä vaati parannusta yliopistojen rahoitukseen sekä tukirahastoa vahvistamaan keskeisten alojen opetusta ja tutkimusta (MacGregor 2009).

Elitistisen korkeakoulujärjestelmän säilyttäminen ilman ammattikorkeakoulutasoista sektoria antaa ymmärtää, että korkea-asteen koulutus heijastaa mustien taloudellisen vahvistamisen (Black Economic Empowerment) politiikan kapeaa eliitinmuodostamisen mallia, joka on luonut pienen, kansainvälisiä suhteita omaavan ja hyvin varakkaan väestöryhmän (Bohrat ja Van der Westhuizen 2010) sekä suuren joukon nuoria, joilla ei ole taitoa osallistua tuottavina työntekijöinä talouteen. Asiaa valaisi melko dramaattisesti CHET-tutkimus vuodelta 2009, jonka mukaan 2,8 miljoonaa 18–24-vuotiasta nuorta ei ollut koulutuksessa, työelämässä tai ammattiopetuksessa, ns. NEET-nuoret (not in education, employment or training; Cloete 2009). Tutkimuksen jälkeen julkaistu artikkeli »Idle Minds, Social Time Bomb» Etelä-Afrikan *Mail & Guardian* -lehdessä kiinnitti huomiota mahdollisuuteen, että nuo 2,8 miljoonaa nuorta aiheuttavat vakavaa yhteiskunnallista hajaannusta (Gower 2009). Tutkimus sai lisäpontta, kun vuoden 2009 rikostilastot osoittivat, että kotimurtoja tekevien keski-ikä oli 19–25 vuotta ja että kaikista pidätetyistä 90 prosenttia oli NEET-nuoria (Cloete et al. 2011). Vuoden 2011 arabikevät Pohjois-Afrikassa korosti ongelmaa entisestään ja lisäsi siihen uutena poliittisena ulottuvuutena kiireellisyyden.

Viimeisimmät suuret poliittiset toimintasuunnitelmat Etelä-Afrikassa ovat korkeakouluministeriön Green Paper (DHET 2012) ja kansallinen kehitysohjelma (National Development Plan, NPC 2011b). Molemmat reagoivat toteamalla, että vähimmäistavoite on lisätä koulutukseen osallistumisen astetta vähintään 30 prosenttiin nykyisestä 17:stä ja että huonosti toimivaa jatkokoulutussektoria on uudistettava ja laajennettava. Rahoituksen määrän on noustava vuoteen 2030 mennessä 400 000:sta neljään miljoonaan. Molemmat toimintasuunnitelmat ovat ensimmäistä kertaa apartheidin jälkeisellä aikakaudella samaa mieltä siitä, että sekä tiedontuotannon että osallistumisen on lisäännyttävä dramaattisesti – vaikkakin niiden välillä on ratkaisematonta jännitettä siitä, kanavoidaanko rahaa huonosti toimiviin historiallisesti vähäosaisten instituutioihin vai vahvistamaan sellaisia instituutioita, jotka tuottavat merkittävää tietoa. Seuraavassa tarkastelemme, onko kyseessä taas yksi uusi kunniakas mutta toteutumatta jäävä suunnitelma.

Politiikka ja toimintasuunnitelmat: millainen on Etelä-Afrikan kehitysmalli?

Vastatessaan yllä olevaan kysymykseen Stellenboch-instituutissa (STIAS) pidetyssä seminaarissa[20] eräs hallitsevan ANC:n johtoryhmän vanhempi jäsen sanoi: »Aloitimme tämän kehityslinjan (harkitusti tai harkitsematta) päämäärä hieman epäselvänä, ja näin ollen keinot ja tavoitteet olivat erillisiä ja strategiat ja ohjelmat vaarallisen lyhytnäköisiä.» Valtiovarainministeriön vanhempi virkamies vastasi kysymykseen eri tavoin: »Rahoitamme nimenomaan kehitysmallia, ja kaikkien jälleenrakennus- ja kehitysohjelman (RDP, 1994) 'peruspilareiden' budjetit ovat kaksin- tai kolminkertaistuneet vuodesta 1995.»

RDP:ssa mainitut kehitystavoitteet ovat: »RDP yhdistää kasvun, kehityksen, jälleenrakennuksen, tulojen uudelleenjaon ja eri näkemysten yhteensovittamisen yhtenäiseen ohjelmaan. Sitä pitää koossa laaja infrastruktuuriohjelma, joka keskittyy luomaan ja lisäämään olemassa olevia palveluja sähkö-, vesi-, televiestintä-, liikenne-, terveys- ja koulutussektoreilla.» Tämän näkemyksen mukaan ongelmien syynä on kyvyttö-

20 Ks. STIAS-seminaarin ohjelma ja osallistujat CHETin verkkosivulta <http://www.chet.org.za/events>.

myys käyttää budjetin rahoja – toisin sanoen kyvyttömyys toimeenpanna suunnitelmia. Eräs ANC:n johtoryhmän jäsen toisti saman seminaaripuheessaan ja puhui puutteista muutoksen ajan johtajuuden laadussa mutta ei tarjonnut puutteille syytä. Kysymys kuuluukin, voidaanko RDP nähdä kehitysmallina, joka tukee tulevia makrotalousohjelmia. Monikaan seikka ei näyttäisi yhdistävän RDP:tä jatkuvan kasvun malleihin (kuten GEAR, 1996 [21];ASGISA, 2008 [22]; ja Uuden kasvun polku, 2011 [23]), paitsi hyvin laajat käsitteet jälleenrakennus, kasvu ja tulojen uudelleenjako.

Täysin erilaisen selityksen tarjosi samassa seminaarissa Moeletsi Mbeki, joka väitti, että todellinen »kauppa» tai sopimus ANC:n, afrikaanerinationalistien ja englantilaisen pääoman välillä oli säilyttää edellisen hallinnon kehitysmalli eli mineraalit-energia-yhdistelmä (MEC). Etelä-Afrikka, jolla on maailman suurimpiin kuuluvat mineraalivarat, kehitti talouden, joka perustui mineraalien (kulta, timantit, hiili, platina, teräs) louhintaan ja niiden jalostamiseen metalliksi ilman jatkojalostusta halvan sähkön ja kemikaalien avulla. Suurin osa talouden varoista saadaan metallien viennistä.[24]

Demokratiaa edeltäneissä neuvotteluissa sovittiin, että MEC säilytetään vastikkeeksi mustien taloudellisen vahvistamisen politiikalle, joka ottaa pienen vähemmistön mustia osaksi liike-elämän eliittiä. Näin säilytettäisiin halvan työvoiman saatavuus – ei epäoikeudenmukaisten apartheidlakien avulla vaan hyvinvointijärjestelmän voimakkaalla laajentamisella ja globalisaatiolla – samoin kuin halpojen tuontihyödykkeiden saatavuus (Mbeki 2009).

Metallien vienti oli valtava etu Etelä-Afrikalle ulkomaisten sijoittajien kerryttämän pääoman ja fyysisen infrastruktuurin rakentamisen muodossa.

MEC ei ole apartheidin jälkeinen luomus. Sarja merkittäviä luokkatutkimuksia niinkin varhain kuin 1970-luvulla paljasti siteen apart-

21 <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=70507>

22 <http://www.info.gov.za/asgisa/>

23 <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=135748>

24 Aiemmin suurin osa viennistä meni Eurooppaan, mutta tilanne on muuttunut dramaattisesti. Kiina on nykyisin Etelä-Afrikan suurin kauppakumppani, mikä on maalle niin tärkeää, että huolimatta perustuslaista ja ylpeilystä ihmisoikeuksilla Etelä-Afrikka kielsi Dalai-lamalta viisumin, mikä sai tuomion ja paheksuntaa asiaa kommentoineilta, muun muassa emeritus arkkipiispa Desmond Tutulta.

heidvaltion, valkoisena englantilaisena historiallisesti pidetyn liberaalin pääoman sekä ulkomaisen pääoman välillä kaivossektorilla, joka on tukenut taloutta yli sadan vuoden ajan (ks. Wolpe 1972, Legassick 1974, Davies, Kaplan ja M. Morris 1976). Tarkastellessaan aiempia tutkimuksia valtion ja pääoman suhteista Terreblanche (2012) kuvailee MECiä kapitalistisen kehityksen tieksi vuoden 1870 mineraalivallankumouksesta (timanttien ja kullan löytymisestä) lähtien, minkä jälkeen louhinta perustui vaeltavien maatyöläisten äärimmäiseen hyväksikäyttöön. MEC syntyi ja sitä johdettiin englantilaisen ja ulkomaisen pääoman turvin, eikä se rajoittunut pelkkään kaivostoimintaan vaan vaikutti merkittävästi sekä taloudellisiin että poliittisiin kehitysmalleihin. Se oli lähtökohtana toiselle buurisodalle (1899–1902) ja johti lisäksi vuoden 1913 pahamaineiseen »alkuasukkaiden» maalakiin, joka vei afrikkalaisilta tehokkaasti oikeuden omistaa maata. Se johti myös valkoisten kaivostyöläisten kapinaan vuonna 1922, jolloin kenraali Smuts, buuripääministeri, oli valmistautunut käyttämään sotilaskoneita pommittaakseen lakkoilevia valkoisia kaivostyöläisiä kukkuloilla Johannesburgin ympärillä. Valtion harjoittama väkivalta tuo aavemaisesti mieleen Marikanan verilöylyn.

Silminnähtävää on jatkuva »kehityspolku», jossa toisiaan seuraava poliittinen johto, olipa se valkoinen tai musta, on ollut englantilaisjohtoisten globaalien kaivospääomakonsernien jatkuvan painostuksen alla. Terreblanche päättelee, että »vaikka kaivosteollisuuden apu Etelä-Afrikan taloudelle on ollut valtavaa, ei pidä aliarvioida sen tuhoisaa vaikutusta afrikkalaiselle yhteiskunnalle eikä sen negatiivisia ekologisia ulkoisvaikutuksia» (Terreblance 2012). Mbeki yhtyy tähän ja lisää, että suurin heikkous on paljon puhuttu »Afrikan resurssikirous», riippuvuus halvasta matalan osaamisen työvoimasta (Mbeki 2009).

Sirpaloitunut kehitys

Yksi Etelä-Afrikan »eliittipolun» vaikutuksista on, että informaatioteknologian kehitys on jakautunut ainoastaan huippuluokan taloudellisten ja sosiaalisten toimintojen kesken. Esimerkiksi finanssijärjestelmä on elinvoimainen ja informationalisoitunut. Yhteiskunta yleisesti ottaen ei ole, ei myöskään talous. Etelä-Afrikassa on esimerkiksi huipputasoinen hyvin tehokas verojärjestelmä ja erittäin hyvin hoidettu valtiovarainministe-

riö.[25] Niitä tarvitaan nykyisiin asiakaskanaviin, joiden kautta voidaan hoitaa yhteiskunnan vakaudelle välttämätön tulojen uusjako avustusten ja muiden hyvinvointivaltion mekanismien muodossa.[26]

Tieto- ja viestintäteknologian tavoin koulutus, erityisesti korkea-asteen koulutus, on osittain siirretty informaatioaikaan. Viisi eteläafrikkalaista yliopistoa on Shanghain yliopiston kokoamalla 500 huippuyliopiston listalla, ja osaksi Etelä-Afrikkaan, osaksi Australiaan rakennetaan maailman suurin radioteleskooppi SKA, joka tulee olemaan maailman suurimpia tiedekokeiluja vuonna 2016.[27] Korkea-asteen koulutukseen osallistuu kuitenkin yhä alle 20 prosenttia ikäluokasta, ja kolme miljoonaa 18–24-vuotiasta ei ole koulutuksessa tai töissä.

Ero informaatioaikaa edustavan, rahaan perustuvan ja luonnonvaroja hyödyntävän taloussektorin ja inhimillisen kehityksen välillä näkyy melko karulla tavalla Maailman talousfoorumin globaalia kilpailukykyä kuvaavassa indeksissä vuodelta 2012. Etelä-Afrikka sijoittuu 144 maan joukossa sijalle 52. Toisaalta se sijoittuu 1. sijalle tilintarkastusstandardissa, arvopaperimarkkinoiden valvonnassa ja lakisääteisissä oikeuksissa ja 2. sijalle pankki- ja finanssipalvelujen vakavaraisuudessa. Toisaalta taas se on sijalla 133 peruskoulutuksen ja eliniän odotteen osalta, sijalla 134 rikosten liike-elämälle aiheuttamissa kustannuksissa, sijalla 140 koulutuksen laadussa ja sijalla 143 matematiikan ja luonnontieteiden opetuksen laadussa. Maailman talousfoorumi (2012/13) lisää, että suurin este liiketoiminnalle Etelä-Afrikassa on »riittämättömästi koulutettu työvoima».

Kehityksen malli on olemassa, mutta se ei ole se »epäselvä» vahvistamisen malli, joka sisältyy vuoden 1994 jälleenrakennus- ja kehitysohjelmaan. Tällä hetkellä informationaalisen kehityksen ja inhimillisen kehityksen välillä on katkos, mikä estää kaikenlaisen kansallisen kehityssuunnitelman tekemisen modernin talouden rakentamiseksi – ja kehitysmallin inhimilliset ja ympäristölle aiheutuvat kustannukset ovat kor-

25 »Monet tarkkailijat, niin kotimaiset kuin ulkomaisetkin, sanovat että meillä on huippuluokkainen verojärjestelmä ja että Etelä-Afrikan veroaste on kilpailukykyinen maailman parhaiden kanssa. Siinä suhteessa emme jää toiseksi kenellekään.» Verovirkailija Pravin Grodhanin haastattelu *Financial Mail* -lehdessä 29.4.2004.

26 Sosiaaliavustus- ja eläkehallinnointi on kehitetty huippuunsa biometrisella järjestelmällä, joka toimii myös maaseudulla. SA Government Agency (2013/04/02).

27 <http://www.southafrica.info/about/science/skashared-250512.htm#ixzz2PJqKPL8z>

keat. Vaikka ollaan vasta ohjelmakauden puolivälissä ja ilman laajapohjaisempia talouden ja koulutuksen vahvistamisen tuloksia, nykyinen tie vaikuttaa kasvun mallina toteutuskelvottomalta.

Valtiojohtoinen kehitys?

Valtion rooli voimakkaan tarjontajohteisen politiikan kehittämisessä on ollut johtavissa tietotalouksissa kaikkialla maailmassa keskeinen. Valtio on investoinut koulutukseen – mikä on oleellista kansalaisten kyvylle sopeutua muutokseen, jonka teknologiset innovaatiot ovat saaneet aikaan – ja tarpeelliseen infrastruktuuriin, kuten televiestintään (Gillwald 2009). Informaatioaikana, kun tiedon tuottamisesta, käsittelemisestä ja siirtämisestä tulee tuottavuuden ja vallan perimmäinen lähde, tulee tietoliikenneverkkojen ja laadukkaan koulutuksen kehittämisestä liikkeelle paneva voima talouden ja yhteiskunnan kehittämiselle (Castells 2001).

Gumede (2010) väittää, että vuoden 1994 jälkeen kehitetyt prosessit menettelytapojen muodostamiseksi sekä institutionaaliset mekanismit kertovat, että Etelä-Afrikka tavoittelee valtiovetoista kehitystä. Kansallisen suunnittelukomission (National Planning Commission) perustaminen (2011) on vain viimeisin noista mekanismeista. Vaikka käsitettä »kehittäjävaltio» käytetään ANC:n strategioissa retorisesti jo niinkin varhain kuin RDP:ssä vuonna 1994, vasta vuoden 2008 tienoilla sen esitti presidentti Thabo Mbeki vastauksena GEARia kohtaan suunnattuun kritiikkiin valtiomallina, joka tarvitaan hoitamaan edessä olevat talouden rakenteelliset haasteet, erityisesti köyhyys ja työttömyys (Gillwald 2009). Vasta kun yritettiin tehdä selvä ero GEAR-ohjelmaan, valtiojohtoisen kehityksen malli omaksuttiin virallisesti ja siitä tuli peruspilari kahdelle seuraavalle makrotalousohjelmalle, ASGISAlle ja Uuden kasvun polulle.

Mutta onko valtio kehittäjävaltio vain julistautumalla sellaiseksi? Castells turvautuu nyt jo klassiseen käsitteeseen kehitysvaltio – jonka ominaisuuksia ovat laillisuus, palvelujen saatavuus, autoritaarinen järjestelmä ja yhteiskunnallinen (identiteetti)projekti – määritelläkseen, milloin valtio on *kehittäjävaltio*. Hän sanoo niin olevan, kun valtio tietyssä historiallisessa kontekstissa vakiinnuttaa laillisuusperiaatteekseen kyvyn edistää ja pitää yllä kehitystä. Kehitys ymmärretään tällöin vakaaksi nopeaksi talouskasvuksi ja rakenteellisiksi muutoksiksi, joita tehdään talousjärjestelmään sekä kotimaassa että suhteessa kansainväliseen talouteen (1996 vol. 1).

Edellä olevan perusteella on selvää, että Etelä-Afrikan valtio ei tästä näkökulmasta ole kehittäjävaltio. Tyynnyttäviksi tarkoitetun sosiaaliavustuskaaoksen ja kansainvälisten onnenpotkutapahtumien, kuten vuoden 2010 jalkapallon maailmanmestaruuskilpailujen, kautta purkautuvat levottomuudet ja erimielisyydet haastavat valtion legitimiteetin sen oltua kykenemätön ratkaisemaan ongelmia, jotka liittyvät rakenteelliseen työttömyyteen, osaavien työntekijöiden alitarjontaan, kotimaisen talouden riippuvuuteen kaivosteollisuudesta ja viennistä sekä niiden seurauksena myös kansainvälisen kilpailukyvyn puuttumiseen.

Syyt kykenemättömyyteen voidaan löytää erityisesti kehittäjävaltiossa tarvittavien byrokraattisten kykyjen puutteesta. Kansallinen suunnittelukomissio (NPC) korostaa kykenevän valtion tarvetta. Se tekee selväksi, että ilman sitä valtio ei saavuta kehityspäämääriään. Jotta olisi mahdollista »saada aikaan kansallista suunnitelmaa toteuttava kyvykäs kehittäjävaltio, on tarpeen tunnistaa alueet, joilla hallitus ei onnistu tarjoamaan realistisia strategioita valtion kykyä rajoittavien tekijöiden voittamiseksi», todetaan NPC:n arvioraportissa (NPC 2011a). Mutta voidaanko se saavuttaa erittäin politisoidulla nimitysbyrokratialla, joka kahden viimeisen vuosikymmenen aikana on syntynyt? ANC:n ydinryhmän kehittämisstrategialla noiden poliittisten muutostavoitteiden toteuttamiseksi, usein ilman riittävää kykyä ja pätevyyttä, on ollut tuhoisa vaikutus demokraattiseen instituutioiden rakentamiseen, palveluiden tarjoamiseen, politiikan muodostamiseen ja johtajuuteen.

Koillis-Aasian menestyneissä valtiovetoisissa maissa valtaa käyttää yksiselitteisesti autonominen byrokraattinen eliitti, joka on valittu maan parhaiden yliopistojen lahjakkaimpien joukosta. Eliitti »kehittää laajaa teollisuuspolitiikka, tunnistaa keinot sen toteuttamiseksi ja varmistaa (erittäin säännellyn) kilpailun selvästi osoitetuilla strategisilla sektoreilla» (Schneider 1999). Schneider selittää valtiovetoisen kehityksen epäonnistumista Latinalaisessa Amerikassa, mutta selitys soveltuu myös Etelä-Afrikkaan. Hän tuo esiin, että vaikka nimityspolitiikan harjoittajat ovat kovan luokan poliittisia pelureita, koska heillä on omaan harkintaan perustuvaa valtaa, heiltä puuttuu riippumatonta valtaperustaa eivätkä he ole yhtenäinen ryhmä ennustettavine etuineen: »He ovat pikemminkin välittäjiä, sopimusten tekijöitä ja ideakauppiaita…» (Schneider 1999, lainannut Gillwald 2009).

Vaikka byrokratian politisoituminen on ollut oikeutettua tilanteen korjaamiseksi ja siksi, että julkisella sektorilla tarvitaan uudistavaa poliittista tahtoa, Etelä-Afrikan hallitus on tunnustanut laajasti kykenemättömyytensä tuottaa julkisia palveluja. Se on tehnyt useita aloitteita saadakseen hankittua inhimillistä pääomaa, joka on välttämätöntä kehittäjävaltion ajaman kansallisen projektin levittämiseksi (RSA Public Service and Administration 2006).

Entä mitä voi sanoa »kansallisesta projektista», jota pidetään kehittyvän valtion yhdistävänä tekijänä? Vaikka valtion legitimiteetti rakentui kansallisen parannus-, uudelleenjakamis- ja jälleenrakennusprojektien – sekä arvokkuuden palauttamisen – ympärille, valtion täytyi niiden saavuttamiseksi muuttaa talouden rakenteita. 1990-luvulta lähtien vapautusliikkeen ja sen saavuttaman vaalivoiton jälkeen koko maan kansallinen projekti oli demokraattisen ja rotusyrjinnästä vapaan valtion rakentaminen taloutta ja yhteiskuntaa muuttamalla. Projekti rakentui pitkälle historialle nationalistista ja sosialistista vastarintaa ja sai muotonsa Afrikan kansalliskongressin vuoden 1994 vaaleja varten laaditussa julistuksessa eli jälleenrakennus- ja kehitysohjelmassa (RDP). RDP, joka on pääasiassa valmistautunut köyhyyden lievittämiseen tulojen uudelleenjaon kautta, oli kansallinen muutosprojekti, ja vuonna 1994 Etelä-Afrikalla oli Nelson Mandelan johdolla laillinen oikeus hylätä muut tavoitteet. Kuitenkin juuri merkittävän talouskasvun puuttuminen, kasvava työttömyys ja uusiutuva valuuttakriisi saivat toisen demokraattisen hallituksen Thabo Mbekin johdolla siirtymään käytännöllisempään ja puhdasoppisempaan makrotalousohjelmaan, Growth Employment and Redistribution (GEAR). Vaikka se sai aikaan kohtuullista talouskasvua, se ei onnistunut ratkaisemaan rakenteellisen työttömyyden ja köyhyyden ongelmaa ja loi valtiolle legitimiteettikriisin. Puolue yritti ratkaista asian käytännön näkökulmasta käyttämällä valtiojohtoisen kehityksen kehittäjävaltio-käsitettä ja myöhemmin myös poliittisesti vaihtamalla johdon.

Se ei kuitenkaan johtanut kansallisen projektin laajenemiseen. Muutoksen epäonnistuminen, joka heijastui huonoina julkisina palveluina monilla eri alueilla, alkoi purra, ja kansalaisyhteiskunta testasi valtiovallan rajoja suurissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä, kuten Mbekin kieltämässä HIV-/AIDS-ongelmassa, mikä heikensi valtion kykyä viedä kansallista projektia eteenpäin. Toisissa demokraattisissa vaaleissa vuonna

2004 ei enää ollutkaan yhtenäistä kansallista muutosohjelmaa. Vaikka hyvinvoinnin uudelleenjako ja köyhyyden lievittäminen olivat edelleen vahvasti poliittisella työlistalla, epäonnistuminen niiden ratkaisemisessa näkyi kasvavana yhteiskunnallisena levottomuutena, jota hillittiin valtion kehittämällä laajalla hyvinvointiverkolla.

Negatiivisten kehitystulosten syitä

Syitä on esitetty monia, mutta vallitsevan näkemyksen mukaan Etelä-Afrikalla on perustuslaista alkaen huippuluokan lainsäädäntö mutta ei kykyä panna sitä toimeen. Olettamuksen voi asettaa kyseenalaiseksi useilla perusteilla. Ensinnäkin, kuten edellä on esitetty, monilla aloilla koulutuksesta terveydenhuoltoon ja tieto- ja viestintäteknologiaan on harjoitettu »huonoa» politiikkaa, joka on heikentänyt jo ennestään heikkoja sektoreita (koulutuksen alalla opetussuunnitelmauudistus ja opettajien määrän supistukset). Talouteen ja tieto- ja viestintäteknologiaan liittyvät toimet ovat selvästi uudelleenjaon vastaisia, ja uudelleenjakopolitiikka on vaikutusmahdollisuuksia vähentävää.

Toiseksi, kahdeksassa Afrikan maassa toteutettu tutkimus osoittaa, että korkea-asteen koulutuksen ja kehityksen suhteen mailla ei ole Mauritiusta lukuun ottamatta yhteisymmärrystä kehityksen suunnasta eikä korkea-asteen koulutuksen roolista. Tutkimuksen mukaan monissa maissa, myös Etelä-Afrikassa, keskeinen ongelma ei ehkä ole kyvyttömyys toteuttaa politiikkaa vaan pikemminkin yhteisen käsityksen puuttuminen sen suhteen, mitä olisi tehtävä. Toteutuksen kannalta pahin tilanne on kyvyttömyys yhdistettynä erimielisyyteen (Cloete et al. 2011).

Kolmanneksi, kehityssuunnitelmat ovat jo lähes kymmenen vuoden ajan sijoittaneet kehitystä eteenpäin vieväksi voimaksi valtion. Etelä-Afrikka ei täytä kaikkia sellaisen kehittäjävaltion kriteereitä, jollaista se yrittää jäljitellä. Vähintäänkin sillä olisi oltava institutionaalista ja byrokraattista kykyä kehittää tarkoituksenmukaista politiikkaa ja noudattaa sitä, yhteinen projekti, jonka ympärille muokata kansallinen identiteetti, ja valtio, jolla on legitimiteettiä ja autonomiaa johtaa kehitystä nousemalla eri väestöryhmien etujen yläpuolelle. Sen sijaan apartheidin perintö jatkaa Etelä-Afrikassa identiteetin lokeroimista rodullisten ja etnisten rajojen mukaan huolimatta yrityksistä rakentaa yhtenäistä kansaa, »sateenkaarivaltiota», ja muista kollektiivisen identiteetin

yrityksistä. Toisaalta vuoden 1994 jälkeen on noussut muita kuin rotuun perustuvia luokka- ja eturyhmiä. Epätasa-arvoisen informaatiokehityksen edunsaajat heijastavat talouden ja yhteiskunnan dualismia ja liittyvät maailmanlaajuisiin kulttuurinormeihin keskittyen yksilöityyn henkilökohtaiseen kehittymiseen. Tämä ryhmä on yhä enemmän ei-rodullinen. Toisaalta ulkopuolelle jäänyt lähinnä musta väestönosa on yksilöity yhä yksinkertaisemmin kuluttajiksi, joilla kotitalouksien velkaantumisaste on 78 prosenttia.[28]

Castellsin (ks. tämän kirjan ensimmäinen luku) mukaan on niin, että mitä enemmän yksilöllinen identiteetti dominoi ja mitä enemmän informaatiokehitys riippuu henkilökohtaisen kehityksen etsijöistä, jotka eivät välitä alueyhteisön inhimillisestä kehityksestä, sitä enemmän tilanne johtaa koko yhteisön elinolojen heikkenemiseen huolimatta uudistujien henkilökohtaisesta kehityksestä. Jakautuminen yksilölliseen ja kollektiiviseen identiteettiin johtaa informationaalisen kehityksen erkanemiseen inhimillisestä kehityksestä.

Provosoivassa kirjassaan identiteetistä Ivor Chipken (2007) kysyy: »Onko eteläafrikkalaisia olemassa?» Tarkasteltuaan laajasti afrikkalaista nationalismia, Etelä-Afrikan demokraattista vallankumousta, kosmopoliittista kansalaisuutta, rodullista demokratiaa, valtiona olemista, kansaa ja kansallisen yhteisyyden mahdottomuutta hän päättelee, että vaikka asiasta käytävä keskustelu on eloisaa ja toisinaan jopa ylittää eloisuuden, selvää merkkiä »uudesta eteläafrikkalaisesta», joka voi toimia yhdistävänä tekijänä kehittäjävaltiossa, ei ole.

Neljänneksi, melko kyyninen vasta-selitys on, että yhteyttä tietoyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion logiikan välillä ei ole mahdollista kehittää (Mbeki 2009), mikä on linjassa vuoden 1994 ANC:n ja liike-elämän välisen »kaupan» kanssa. Siinä tapauksessa monet poliittisesti määräytyvät tehtävät ja prosessit ovat, kuten Weiler (1994) niitä kutsuu, »korvaavaa laillistamista». Weilerille valtion toimeksiannot ja niiden jälkeinen politiikka ovat usein yritystä ostaa aikaa ja luoda vaikutelma siitä, että hallitus tekee jotain. You-tien Hsing (2010) käyttää hyväkseen Kiinasta tekemiään havaintoja ja puhuu »politiikasta suorituksina» – siitä kun järjestelmällä ei ole aikomustakaan hyväksyä muutoksia, mutta se »suorittaa»

28 <http://blog.wilde-insights.co.za/?p=219>

poliittisia rituaaleja luodakseen vaikutelman aikomuksesta muuttaa tilannetta, tai kun puhutaan Etelä-Afrikasta, muuttua ja voimaannuttaa.

Käytännön ja puheen välinen jännite näkyy selvimmin presidentin toimivallassa. Kuten tieto- ja viestintäteknologian ja korkea-asteen koulutuksen yhteydessä mainittiin, marraskuussa 2011 NPC julkisti presidentin toimivaltaan kuuluvan kansallisen kehityssuunnitelman Vision 2030. Siinä todetaan, että Etelä-Afrikan on luotava »positiivinen noidankehä kasvun ja kehityksen välille, niin että se tavoittelee köyhyyden poistamista ja vähentää selvästi epätasa-arvoa vuoteen 2030 mennessä» (NPC 2011b). Lisäksi esitetään, että osaamista parannetaan, jotta kestävä ja laaja kehitys tulee mahdolliseksi, mikä tarkoittaa uusien työpaikkojen luomista, infrastruktuurin laajentamista, siirtymistä kohti vähähiilistä taloutta, koulutuksen parantamista ja kyvykkään valtion rakentamista (NPC 2011b). Asiakirjassa on muun ohella ehdotuksia siitä, miten parantaa tiedontuotantoa ja osallistumista korkea-asteen koulutukseen sekä informationaaliseen kehitykseen. Vaikka esitys on rajallinen, yhteen koottuna sitä voidaan pitää ensimmäisenä apartheidin jälkeisenä valtionpolitiikan lausuntona, joka yrittää vahvistaa dynaamista, tietoa tuottavaa ja teknologisesti edistynyttä ICT-sektoria. Lisäksi se korostaa sektorin kriittistä yhteyttä inhimilliseen kehitykseen, joka tapahtuu kestävässä ympäristössä.

Johtopäätökset

Voiko olla yksinkertaisesti niin, ettei laaja ja kaikkia koskeva informationaalinen kehitys etene Etelä-Afrikassa, koska sitä ei pidetä päätöksenteon tasolla tärkeänä? Teknologian ja innovaatioiden torjumisella on vasemmiston parissa pitkä historia. 1980-luvulla Neuvostoliitto ei ottanut vastaan uutta informaatioteknologiaa, mikä oli yksi sen romahtamisen syistä. Vai johtuuko kehityksen puute vain yleisestä vastareaktiosta valtion ja eri sektorien välisiin suhteisiin, mikä näkyy »kehittäjävaltion» soveltamisena mutta ilman yksimielisyyttä tai selvyyttä siitä, mitä käsite tarkoittaa? Sekavuuden takia valtiojohtoinen kehitys tarjoaa kaikille kaikkea ja on onnistunut iskulause muutaman GEARissa havaitun epäonnistumisen vuoksi mutta ei auta toteuttamaan politiikkaa. Suuntaus kohti tyhjää retoriikkaa ei ole onnistunut tarjoamaan vivahteikasta ja erilaistunutta vastakaikua, jollaista moderni yhteiskunta kaipaa pärjä-

täkseen yhä monimutkaisempien ja dynaamisempien sektorien, erityisesti tieto- ja viestintäteknologian, kanssa. Monimutkaistuminen johtuu tuotantovaatimusten muuttumisesta ja erilaistuneiden hallintotapojen tarpeesta. Valtion tarkoituksenmukaisen roolin arvioiminen eri sektoreilla on yksi tärkeimmistä poliittisista haasteista Etelä-Afrikassa (Gillwald 2009). Noudattaakseen kansainvälisiä sopimuksia ja liittyäkseen maailmanlaajuisiin suuntauksiin hallitus on tehnyt korkealentoisia sitoumuksia sekä markkinareformeista että uusien tekniikoiden valloilleen päästämästä vapaasta tiedonkulusta, jota kohtaan se tuntee yhä pohjimmiltaan epäluuloa. Se suhtautuu karsaasti myös erikoistuneisiin instituutioihin, joille se on uudistusten paineessa delegoinut valtaa, kuten eri sektorien valvojille.

Tietoyhteiskuntaa ei saavuteta ilman, että kehityksen dynaamisen informaatiosektorin – johon kuuluu kehittyneitä palveluja ja tietopohjaista taloudellista toimintaa – ja inhimillisen kehityksen prosessien – joita ovat kestävä ympäristö ja korkeampi osallistumisaste korkea-asteen koulutukseen – välille syntyy synerginen suhde. Olennaista menestyville nykyaikaisille talouksille ovat tietopohja, työvoiman laatu, yhteiskunnallinen vakaus ja tehokas johto. Ne ovat tuottavuuden ja kilpailukyvyn lähde ja avaintekijöitä hyvinvoinnin luomisessa globaalisti itsenäisessä taloudessa. Jos informaatiokehitys rajoittuu pieneen globalisoituneeseen sektoriin eikä sen ja inhimillisen kehityksen välillä ole positiivista palautesilmukkaa, Etelä-Afrikka ei kehity.

Kaivosteollisuus, jonka varassa hauras taloudellinen ja poliittinen vakaus nykyisin lepää, ei ole kestävällä pohjalla sen enempää yhteiskunnallisesti, poliittisesti kuin ympäristönkään kannalta. Ilman elinvoimaista kaivossektoria, joka pystyy luomaan riittävää vaurautta tukeakseen julkista kulutusta ja parantaakseen siten yhteiskunnallista hyvinvointia, valtion rahoitusongelmat rajoittavat lopulta tulojen ja palvelujen uudelleenjaon prosessia, joka nykyisin paikkaa talouden rakenteellisia ongelmia. Lisäksi palvelut romahtavat tietyillä avainalueilla ja poliittinen läpinäkyvyys ja julkinen keskustelu hiipuvat.

Sosiaaliavustukset, jotka näyttävät olevan peräisin vuoden 1994 ihmisoikeusihmeestä ja joiden nähdään usein tarjoavan se turvaverkko, jota perustuslain henki vaatii, vaikuttavat arvokkuusprojektiin itseensä: inhimillisen kehityksen mahdollistavien olojen puuttuessa avustuk-

set vievät ihmisiltä heidän arvokkuutensa ja vapautensa kieltämällä heiltä mahdollisuuden päättää omasta elämästään, kuten Sen (1999) on korostanut. Tämä säilyttää köyhyyden ja epätasa-arvon olosuhteet, jotka liittyvät poliittiseen erimielisyyteen. Vaikka apartheidin perintö viipyy vielä pitkään talouden ja yhteiskunnan yllä ja säilyy epäilemättä keskustelussa poliittisesta liikehdinnästä, sen synnyttämä uhrina olemisen tunne on lamaannuttava. Keskeistä kaikille tulevaisuudensuunnitelmille on taustalla oleva tasa-arvon periaate, jonka varassa arvokkuusprojekti lepää. Tasa-arvon periaate on tarjonnut järkiperäisen perustan jälleenrakentamisen, tilanteen korjaamisen ja uudelleenjaon käsitteille, jotka ovat painaneet leimansa kansallisille ohjelmille kahden vuosikymmenen ajan.[29] Eteenpäin kulkeminen on kuitenkin mahdotonta niin kauan kuin puhe uhrina olemisesta ja korvauksista syrjäyttää toiminnan. Se näkyi varsin dramaattisesti huhtikuussa 2013, jolloin kansallisesta suunnittelusta vastaava presidentinkanslian vanhempi ministeri sai julkiset moitteet presidentiltä puolustettuaan »hallinnollisten valmiuksien hankkimista», mutta kehotti virkamiehiä olemaan syyttämättä apartheidia puutteellisista palveluista ja kyvyttömyydestä vastata kansalaisten odotuksiin. Presidentti vastasi seuraavana päivänä sanomalla: »Väite, ettei meidän pidä syyttää apartheidia siitä, mitä maassamme nyt tapahtuu, on mielestäni vähintäänkin virheellinen … on mahdotonta muuttaa kaikkea kokonaan vain 20 vuodessa.»[30]

On tullut aika olla etsimättä perusteita menneisyydestä, kun tavoitellaan tasa-arvon saavuttamista ja arvokkuuden palauttamista. Yhteiskuntasopimus, joka yrittää varmistaa, että kansalaisilla on valmiudet (pysyvät vapaudet) toimia kovalla työllä saavutettujen vapauksiensa suhteen itsenäisesti, johtaa todennäköisemmin parempaan mahdollisuuksien jakautumiseen yhteiskunnassa kuin järjestelmä, joka on riippuvainen hyvinvoinnin uudelleenjakamisesta ja joka on taloudellinen perusta nykyiselle kahakointia aiheuttavalle yhteiskuntasopimukselle.

29 Ajatus siitä, että apartheidin jälkeistä kehitystä tukevat periaatteet ovat taantumuksellisia eivätkä edistyksellisiä, on peräisin tämän kirjan Kiinaa käsittelevän luvun kirjoittajan You-tien Hsingin kommentista. Hän vertaa Etelä-Afrikkaa Kiinaan ja kysyy, miksi kaiken täytyy Etelä-Afrikassa olla uudelleen tekemistä: jälleenrakentamista, tilanteen korjaamista ja tulojen uudelleenjakamista. »Miksi ette vain rakenna, tee ja jaa?»

30 »Voimme syyttää apartheidia», sanoo Zuma. (IOL News, 11.4.2013) <http://www.iol.co.za/news/politics/we-can-blame-apartheid-says-zuma-1.1498541>

7

FERNANDO CALDERÓN JA MANUEL CASTELLS

Chile: kehitys, demokratia ja sosiaalinen muutos

Johdanto: uutta kehitystä Latinalaisessa Amerikassa

Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana Latinalainen Amerikka on kasvattanut kilpailukykyään ja vauhdittanut modernisaatiotaan ja integroitunut sen myötä täysin globaaliin talouteen. 1980-luku oli menetetty vuosikymmenen, jolloin Latinalainen Amerikka kokonaisuutena tosiasiassa menetti osuuttaan maailmantaloudesta. Sen jälkeen kun 1990-luvulla oli toteutettu makrotaloudellisia uudistuksia inflaation hillitsemiseksi, julkisen kulutuksen järkeistämiseksi ja finanssijärjestelmän vahvistamiseksi, useimmat alueen taloudet saavuttivat kuitenkin tasapainon ja loivat edellytykset kestävälle talouskasvulle huolimatta vuosien 1990–2012 suhdannevaihteluista. Vuosina 2003–2008 Latinalaisen Amerikan talous kasvoi kokonaisuutena 4,5 prosenttia vuodessa. Lisäksi kehittyneissä talouksissa koetulla taantumalla vuosina 2008–2009 oli vain vähäinen vaikutus Latinalaiseen Amerikkaan. Vienti tosin väheni Yhdysvaltojen ja Euroopan laman vuoksi, mutta sillä oli merkitystä vain vuonna 2009, ja sen korvasi paljolti Aasian viennin kasvu. Niinpä vuosina 2010–2011 kasvu palasi keskimääriin viiteen prosenttiin vuodessa, kun aluetta tarkastellaan kokonaisuutena. Merkille pantavaa on, että lännen talouksia vaivannut kuohunta ja keinottelu eivät tukahduttaneet Latinalaisen Amerikan rahoitusmarkkinoita. Brasiliassa, Meksikossa ja Chilessä 1990-luvulla ja Argentiinassa ja Perussa 2000-luvulla toteutetut uudistukset vahvistivat rahoituslaitoksia. Hallituksen politiikka auttoi välttämään sekä laman että inflaation ensimmäistä kertaa Latinalaisen Ameri-

kan historiassa, joskin on syytä muistaa, että tilanne vaihteli eri maissa.

Latinalaisen Amerikan integroitumisesta globaaliin talouteen 1990-luvulla maksettiin kuitenkin korkea yhteiskunnallinen hinta, vaikka samalla saavutettiinkin makrotaloudellinen tasapaino ja saatiin ulkomaisia investointeja, jotka viime kädessä kiihdyttivät kasvua. Vuonna 2000 köyhyysrajan alla elävän väestön osuus nousi 44 prosenttiin ja tuloerot lisääntyivät merkittävästi. Useimpia metropolialueita hallitsi epävirallinen talous. Koko Latinalaisen Amerikan alueella 1990-luvulla toteutettujen rakenteellisten uudistusten seuraukset olivat useimmissa maissa negatiivisia: epätasa-arvo ja köyhyys lisääntyivät nopeasti, Latinalaisen Amerikan osuus globaalista BKT:sta väheni ja yhteiskunnallinen yhtenäisyys heikkeni. Se aiheutti myös poliittisen kriisin, joka heikensi luottamusta poliittisiin puolueisiin ja lopetti demokraattisen hallinnon. Yhteiskunnalliset protestit uusliberalistista mallia vastaan saivat aikaan uuspopulistisen politiikan nousun aina Venezuelasta ja Ecuadorista Boliviaan, Nicaraguaan ja Argentiinaan.

Siitä huolimatta jotkin maat – erityisesti Chile, Costa Rica ja Uruguay, jotka toteuttivat rakenteelliset uudistukset eri tavalla ja joiden instituutiot olivat vakaita, pärjäsivät uuden vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä huomattavasti paremmin. Näistä vaihtelevista kokemuksista on noussut neljä poliittista suuntausta:

• *Konservatiivinen modernisaatio*: poliittisen puoluejärjestelmän uudistaminen, institutionaaliset muutokset viranomaisvaltaa kohtaan tunnetun arvostuksen palauttamiseksi, markkinavetoiset taloudet ja läheiset suhteet Yhdysvaltoihin.

• *Käytännön reformismi*: poliittisen puoluejärjestelmän uudistaminen, maalliset arvot, liittoutumien edistäminen, valtion voimavarojen keskittäminen kasvun maksimointiin ja sosiaaliseen hyvinvointiin sekä strategiset yhteydet Yhdysvaltoihin.

• *Populistinen nationalismi*: poliittisen hegemonian tavoittelu, valtion hallitseva rooli, valtavat kansankokoukset, karismaattinen johtajuus ja voimakkaat anti-imperialistiset käsitykset.

• *Uusi valtiojohtoinen etnisyys*: valtion strategisen roolin yhdistäminen kollektiivisiin maaseudun ja kaupunkien kansanliikkeisiin.

Kun tarkastellaan taloutta, muutamassa latinalaisamerikkalaisessa maassa, esimerkiksi Argentiinassa, Boliviassa, Brasiliassa, Ecuadorissa ja

Venezuelassa, poliittiset luokat ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana tukeneet uutta valtiovetoista kehityspolitiikkaa. Valtiovalta on noissa maissa saanut takaisin kykynsä yhdistää yhteiskunta ja talous ja lisännyt samalla kokonaiskysyntää, säännöstellyt monikansallisten yritysten toimintaa ja vahvistanut alueellista integraatiota.

Uudet valtiojohtoiset hankkeet ovat edellä mainituissa maissa ja monilla kansainvälisillä areenoilla löytäneet hedelmällisen maaperän. Kansallisella tasolla hankkeet perustuvat kansalaisten, liike-elämän ja tiedotusvälineiden väliseen liittoon, joka on ohjannut ponnisteluja alueellisen yhdentymisen lujittamiseen, erityisesti teollisuudessa ja hyödykemarkkinoilla. Viime mainittuja ajatellen valtion liikelaitoksia on kansallistettu tai liitetty osaksi monikansallisia yrityksiä. Uudet valtiojohtoiset kehitysprojektit ovat myös suosineet laaja-alaisia yhteiskunnallisia ohjelmia, jotka ovat keskittyneet köyhyyden vähentämiseen – pääasiassa ehdollisilla rahansiirroilla – ja pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Toimilla on ollut positiivinen vaikutus, ja köyhien osuus väestöstä on laskenut 33 prosenttiin, vaikkakin eriarvoisuus on yhä huolestuttava haaste Latinalaiselle Amerikalle.

Uudet toimijat, jotka usein liittyvät poliittisiin puolueisiin tai hallitusta kannattaviin ruohonjuuritason järjestöihin, ovat julkisessa keskustelussa korvanneet perinteisen byrokratian ja täyttäneet lukuisia korkean tason paikkoja. Uudet kehitysprojektit ovat antaneet myös paljon näkyvyyttä monikulttuurisuudelle, mikä puolestaan on voimistanut kulttuurisia perinteitä niillä, joiden juuret ovat alkuperäiskansoissa tai afrikkalaisperäisessä väestössä ja jotka vielä vähän aikaa sitten olivat huonossa ja aliarvostetussa asemassa.

Valtion rooli taloudellisten ja sosiaalipoliittisten prosessien helpottajana on ollut keskeinen kullekin maalle ja sen tilanteelle ominaisella tavalla. Seurauksena on ollut, että Latinalaisen Amerikan johtajat ovat lisänneet riippumattomuuttaan kansainvälisistä valtiollisista instituutioista. Tärkein esimerkki on tietenkin ollut Brasilia, josta on tullut Latinalaisen Amerikan johtaja ja merkityksellinen peluri kansainvälisillä areenoilla.[1]

Vuosina 1990–2010 kaksi maata erottui kuitenkin muista, sillä ne

1 Ks. tarkemmin Calderón (2009).

onnistuivat toteuttamaan dynaamista talouskasvun mallia ja parantamaan samalla inhimillistä kehitystä: Chile ja Costa Rica.

Tässä luvussa keskitytään Chileen, koska maa on muutenkin erityinen. Augusto Pinochetin diktatuurin alainen Chile esitettiin tyyppiesimerkkinä vapaan markkinatalouden kehitysmallista, joka tunnettiin myöhemmin nimellä uusliberalismi. Chilen kohdalla voidaan verrata kahta erilaista kehitysmallia kahtena eri aikakautena samassa maassa: yhtä, joka ei välittänyt inhimillisestä kehityksestä, ja toista, joka liitti inhimillisen kehityksen taloudelliseen kehitykseen. Lisäksi, vaikka Chilen talous jatkoi vuoden 2010 jälkeen kasvuaan, kumpaankin talouskasvumalliin liitetty sosiaalisen eriarvoisuuden lisääntyminen ja huonosti toimiva puoluevalta, joka sulki kansalaiset poliittisen keskustelun ulkopuolelle, synnyttivät (vuosina 2011–2012) Chilessä voimakkaita yhteiskunnallisia liikkeitä. Ne vastustivat sitä, että vuonna 2010 valittu uusi konservatiivihallitus antoi etusijan taloudelliselle kilpailukyvylle inhimillisen kehityksen kustannuksella. Niinpä Chilen vuosien 1990–2012 kokemusten analysoiminen antaa tilaisuuden arvioida inhimillisen kehityksen ja informationaalisen kehityksen välistä vuorovaikutusta samoin kuin määritellä kumpikin termi uudelleen poliittisen demokratian ja uusien yhteiskunnallisten liikkeiden välisessä vuorovaikutuksessa.

Chile-analyysin jälkeen tarkastelemme inhimillisen, informationaalisen ja poliittisen kehityksen välistä suhdetta Latinalaisessa Amerikassa sekä oppia, jonka tämä analyysi voi kansainvälisesti tarjota.

Uusliberalistinen ideologia ja talouskasvun todellisuus Pinochetin Chilessä (*)

Pinochetin kaudella (1974–1989) Chile kävi läpi merkittävän muutoksen tuotantorakenteessaan: se integroitui suurelta osin globaaliin talouteen ja, huolimatta kahdesta suuresta talouskriisistä, koki suhteellisen korkean talouskasvun järkyttävän inhimillisen kärsimyksen ja riiston kustannuksella (vuosina 1974–1983 vuotuinen BKT:n kasvu oli 1,7 ja vuosina 1984–1989 taas 6,4 prosenttia, vuonna 1989 inflaatioprosentti oli 23, työttömyysprosentti 15 ja köyhien osuus väestöstä 40 prosenttia). Uus-liberalistiset ideologiat levittivät kokemusta ympäri maailmaa.

Tällaista talouskasvun mallia voi luonnehtia autoritaariseksi, poissulkevaksi ja liberaaliksi. Se perustui valtion resurssien ja määräysvallan

antamiseen yksityisten investoijien palvelukseen, julkisen omaisuuden myyntiin, julkisen kulutuksen supistamiseen ja Chilen talouden avaamiseen kansainväliselle taloudelle kasvattamalla merkittävästi vientiä (yli 10 prosenttia vuodessa). Lisäksi se pohjautui sosiaaliturvaa ja ympäristöä koskevan lainsäädännön rajoituksiin, poliittisen vapauden rajoittamiseen ja palkkojen ja avustusten laskemiseen minimiin. Reaalipalkkaindeksi (1970=100) oli hallintokauden lopulla vuonna 1989 noussut 103:een. Toisin sanoen talouskasvuun liittyi inhimillinen alikehitys. Informationaalinen kehitys ei koskaan ollut esillä politiikkana tai liike-elämän käytäntönä. Tuottavuuden kasvu perustui lisäarvon puristamiseen työvoimasta, ei teknologisista tai liikkeenjohdollisista innovaatioista.

Tiukan taloudellisesti mitattuna demokraattinen kehitysmalli itse asiassa ylitti Pinochetin kauden talouskasvun saavutukset.

Chilen demokraattinen, kaikkia koskeva liberaali kehitysmalli

Demokratia palautettiin Chileen vuonna 1990, joskin tietyin rajoituksin. Vuosina 1990–2010 maata hallitsi demokraattisten puolueiden yhteenliittymä (mm. kristillisdemokraatit, sosialistit ja vasemmistodemokraatit), joka oli järjestäytynyt nimellä Concertación Democrática. Tuona ajanjaksona Chilen talous parani Pinochetin kaudesta merkittävästi, kun sitä mitataan talouskasvulla, uusien työpaikkojen määrällä, viennin kasvulla, investoinneilla ja inflaation hallinnalla (BKT kasvoi keskimäärin 6 prosenttia vuodessa yli 20 vuoden ajan, vienti kasvoi vuositasolla 10 prosenttia, työttömyys putosi alle 9 prosentin ja inflaatio pieneni 2–3 prosenttiin). Talous pysyi vakaana, ja julkinen kulutus lisääntyi merkittävästi. Lisäksi elinolosuhteet paranivat dramaattisesti. Reaalipalkat – joiden indeksi oli Pinochetin kauden lopulla 103 (1970=100) – hyppäsi vuonna 2009 yli 200:aan, köyhyysrajan alapuolella elävien määrä putosi 40:stä 15 prosenttiin ja äärimmäinen köyhyys saatiin miltei poistettua (se laski kahteen prosenttiin). Lisäksi luotiin varhaisvaiheen hyvinvointivaltio, johon liittyi merkittäviä julkisia investointeja koulutukseen, terveyteen, asumiseen, kaupunkipalveluihin ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Yksityistetty eläkejärjestelmä otettiin valvontaan, ja sitä täydennettiin valtion toimenpiteillä. Koulutukseen osallistuminen saavutti 100 prosentin tason perusasteella ja 90 prosentin toisella asteella. Kor-

keakoulutettujen määrä kaksinkertaistui 1990-luvulla ja oli 2000-luvun puolivälissä 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä 24 prosenttia. Korkeaasteen koulutuksen laajeneminen johtui kuitenkin paljolti lukuisien yksityisten voittoa tavoittelevien yliopistojen syntymisestä. Monet niistä olivat laadultaan keskinkertaisia ja alhaisen tulotason perheille kalliita, kun taas keskiluokkaiset opiskelijat, jotka olivat käyneet parempia keskiasteen kouluja, pääsivät parempiin ja edullisempiin julkisiin yliopistoihin. Tämä epätasa-arvoinen koulutusmalli johti yhteiskunnalliseen kriisiin, jota analysoimme jäljempänä. Terveyspalvelujen saatavuus parani merkittävästi, vaikkakin se on tätä kirjoitettaessa yhä epätasa-arvoista. Lapsikuolleisuus väheni 10 lapseen tuhatta syntynyttä kohti, ja eliniän odote nousi naisilla 80 ja miehillä 70 vuoteen. Eläkejärjestelmää hallitsevat yhä yksityiset vakuutukset, joihin liittyy syvällistä eriarvoisuutta, mikä on herättänyt viime aikoina jatkuvaa julkista keskustelua.

ECLACin (2102)[2] mukaan tuloerot ovat pysyneet Latinalaisen Amerikan korkeimpien joukossa, mutta kun mukaan lasketaan julkisten palvelujen ja sosiaaliavustusten kautta syntyvät epäsuorat tulot, taloudellinen eriarvoisuus väheni noin 30 prosenttia.

Samaan aikaan palautettiin työntekijöiden oikeuksia ja luotiin vakaat työelämäsuhteet. Institutionaalinen demokratia onnistui tehokkaasti varmistamaan rehelliset vaalit, ja riippumaton oikeuslaitos puolusti laillisuusperiaatetta. Jäännökset Pinochetin perustuslaista, joka piti sisällään poliittisia etuoikeuksia hänelle itselleen ja aseistetuille joukoille, poistettiin suurimmaksi osaksi. Ricardo Lagosin presidenttikauteen (2000–2006) mennessä maahan oli luotu demokratia, aseistetut joukot oli vakiinnutettu viralliseksi instituutioksi, Pinochet oli tuotu oikeuden eteen (hän vältti oikeudenkäynnin vetoamalla mielenterveyteen) ja useimmat hänen diktatuurinsa rikokset oli paljastettu ja niistä oli nostettu syyte.

Niinpä voidaan väittää, että Chile oli vuosina 1990–2010 melko onnistunut demokraattinen malli kehityksestä, jossa talouskehitys yhdistyi parantuneeseen inhimilliseen kehitykseen täysin demokraattisessa valtiossa, joka nojautuu vapauteen ja säänneltyihin työelämäsuhteisiin. Raha- ja finanssipoliittinen vakaus säilytettiin, ja maahan luotiin ympäristölainsäädäntö. Mallia voi silti pitää liberaalina, koska se toimi

2 ECLAC (2012). Social Panorama of Latin America 2011. YK: Santiago de Chile.

vapaassa markkinataloudessa; talous oli avoin ja hyötyi kasvavasta kilpailusta globaaleilla markkinoilla. Lisäksi makrotalouspolitiikkaa luonnehti liberaali puhdasoppisuus, ja Chile allekirjoitti vapaakauppasopimuksia Amerikan maiden, Kiinan, Euroopan unionin ja useiden Aasian ja Afrikan maiden kanssa. Chilestä tuli Latinalaisen Amerikan kilpailukykyisin ja globaalein talous. Elintaso parani olennaisesti, kun sitä mitataan henkeä kohti lasketuilla tuloilla. Chilestä tuli Latinalaisen Amerikan kolmanneksi rikkain maa Meksikon ja Argentiinan jälkeen, ja inhimillisen kehityksen indikaattorit paranivat merkittävästi, kiitos koulutuksen laajenemisen kaikilla tasoilla sekä terveydenhuollon parantuneen kattavuuden.

Onnistuneen vakaan talouskasvumallin taustalla demokraattisessa Chilessä olivat tilastotieteellisten ja yhteiskuntatieteellisten tutkimusten mukaan seuraavat tekijät:

• Merkittävä kasvu kokonaistuottavuudessa – paljon suurempi kuin työvoiman ja pääoman tuottavuudessa. Se on tyypillistä informaatiokehitykselle, sillä tietoyhteiskunnan talouskasvu ei tule pääoman tai työvoiman lisäämisestä vaan sitä, että tieto, teknologia ja tehokas johtaminen lisääntyvät.

• Tuottavuuden ja kilpailukyvyn kasvu yksityisellä sektorilla 1990-luvulla toteutettujen institutionaalisten ja makrotaloudellisten uudistusten pohjalta.

• Yhteiskunnallinen ja poliittinen vakaus, joka oli tulosta poliittisesta konsensuksesta demokratian vakauttamiseksi ja yhteiskuntasopimuksesta hallituksen, ammattiyhdistysten ja liike-elämän välillä. Sopimuksen perusta oli aiemmin toteutettu palkkojen korotus vuosina 1990–1992 ja sitä seurannut maltillinen palkkakehitys ammattiliittojen vaatimuksesta.

• Avoimen kauppapolitiikan jatkuminen koko maailmantalouden kanssa, mikä perustui chileläisten yritysten kilpailukykyyn.

• Inflaation vastainen politiikka ja systemaattinen budjetin ylijäämä sekä kuparin viennistä saatujen rojaltien pohjalta perustettu vakausrahasto, joka on tarkoitettu käytettäväksi hätätilanteissa (esimerkiksi maanjäristysten jälkeen) sekä tutkimus- ja kehitystyöhön. (Todellisuudessa sitä on käytetty useammin maanjäristysten jälkien korjaamiseen kuin tutkimukseen ja kehitykseen.)

• Lisärahoitus aloihin, joita voi pitää osana hyvinvointivaltiota, kuten koulutukseen, terveyteen ja asumiseen. Ne rahoitettiin ei-inflaatiota aiheuttavalla tavalla, kiitos huomattavien veronkorotusten (demokratian ensimmäisellä kaudella korotus vastasi kahta prosenttia BKT:stä).

• Huomattava kasvu talouteen kohdistuneissa investoinneissa, jotka nousivat Pinochetin ajan 19 prosentin BKT-osuudesta demokraattisen ajan 27 prosenttiin.

• Rahoitusvirtojen hallinta verottamalla pääomakeinottelun vuoksi tehtyjä lyhytaikaisia sijoituksia.

Tämä inhimillisen kehityksen huomioiva talouskasvun malli jatkui Concertaciónin kaikilla hallintokausilla sekä ajoittain kristillisdemokraattien (1990–2000), sitoutumattoman vasemmiston (Lagos) ja sosialistien (Michelle Bachelet, 2006–2010) aikana.

Vuonna 2010 valittiin ensimmäistä kertaa Chilen demokratiassa konservatiivipresidentti. Piñera, joka oli selkeästi rikkonut välinsä Pinochetin kanssa tämän diktatuurin aikana, sai tukea koko oikeistolta, myös entisiltä Pinochetin kannattajilta. Valtion yhteiskunnallisten ohjelmien voimakkaan suosion vuoksi Piñera säilytti pääosin kuitenkin Concertaciónin aloittaman sosiaalipolitiikan oman liberaalin talouspolitiikkansa rinnalla. Hänen valintansa presidentiksi johtui tosin enemmänkin hänen kristillisdemokraattisen vastaehdokkaansa karisman puutteesta ja Concertación-koalition puoluekriisistä kuin Piñeran omasta vetovoimasta huolimatta hänen imagostaan omalla työllään menestyneenä yrittäjänä (hän on Chilen rikkain mies). Yleisesti odotetaan, että vuoden 2014 presidentinvaalit voittaa ex-presidentti Michelle Bachelet, joka ei voinut jatkaa toista kautta peräkkäin mutta jätti presidentin paikan yli 80 prosentin kannatusluvuilla.

Vuoden 2014 vaalit käydään kuitenkin hyvin erilaisessa yhteiskunnallisessa ja poliittisessa tilanteessa, sillä horisontissa häämöttää kolme merkittävää chileläisestä kehitysmallista johtuvaa kriisiä. Ensinnäkin tietoyhteiskunnan kehitys, joka olisi tarpeen kilpailukyvyn säilyttämiseksi globaalissa taloudessa, on tällä hetkellä selvästi riittämätöntä pitämään yllä korkeaa talouskasvua lähitulevaisuudessa. Toiseksi opiskelijat ja heidän perheensä eivät voi hyväksyä, ettei koulujärjestelmää ole parannettu sen enempää laadun kuin hinnankaan suhteen. Kolmanneksi demokraattinen poliittinen järjestelmä kriisiytyi, ja poliitikot (kaikil-

ta poliittisilta suunnilta) eivät ole kyenneet sopeutumaan yhä koulutetumman ja tietoisemman chileläisen yhteiskunnan osallistumisvaateisiin. Noiden kriisien tuloksena julkiseen keskusteluun tuli vuonna 2011 valtaisa aktiivinen opiskelijaliike, joka jatkaa tätä kirjoitettaessa vaatimustensa viemistä kadulle valtaisan kansansuosion saattelemana. Niinpä Chilen kansa on mielessään laatimassa uutta kehitysmallia, erityisesti nuori sukupolvi, joka on kasvanut diktatuurin päättymisen jälkeen. Mallia voisi kahteen edelliseen verrattuna nimittää demokraattiseksi, kaikkia koskevaksi, tasa-arvoisuutta kannattavaksi ja osallistuvaksi. Tämän tulevaisuutta koskevan mallin tosiasiallista sisältöä tarkennetaan seuraavassa empiirisessä analyysissä.

Chilen informationaalisen kehityksen rajoitteet

Chile kesti onnistuneesti kriisin, joka koetteli lännen talouksia vuosina 2008–2009. Sen talous jatkoi kasvua noin kuuden prosentin vuosivauhdilla huolimatta vuoden 2010 suurta tuhoa aiheuttaneista maanjäristyksestä ja tsunamista. Katastrofi osoitti maailmalle, että Chile on nykyaikainen valtio, sillä kuolemantapausten määrä rajoittui 600 henkeen, pelastustoimet olivat nopeita ja uudelleenrakentaminen on käynnissä ja aikataulussa.

Chilen pyrkimys tulla Latinalaisen Amerikan ensimmäiseksi täysin kehittyneeksi valtioksi voi kuitenkin toteutua vain, jos maan tiedollinen osaaminen nousee maailmantalouden kilpailuhaasteiden edellyttämälle tasolle. Siinä suhteessa Chile on jäljessä tutkimus- ja kehitysinvestoinneissa ja henkilöstökehityksessä. Muutama vientisektori, erityisesti maatalousala ja mineraalit (muun maussa kupari, lohi, äyriäiset, viini, hedelmät, kasvikset ja metsätaloustuotteet), perustuu tällä hetkellä tietoon ja älykkääseen markkinointiin. Teollisuuden osuus viennistä on vain 20 prosenttia, ja siitä vain neljä prosenttia edustaa korkean teknologian sektoria, mikä on puolet Argentiinan, kolmasosa Brasilian ja viidesosa Meksikon vastaavasta luvusta.

Koulutuksen valtavaa määrällistä laajenemista ei ole seurannut yhtä suuri paraneminen laadussa varsinkaan korkea-asteen koulutuksessa, jota hallitsevat huonolaatuiset ja kalliit yksityiset yliopistot. Voidaan hyvin puhua syvästä koulutusjärjestelmän kriisistä. Vain noin kaksi prosenttia väestöstä on täysin kyvykästä käsittelemään tietoa, kun luku

Portugalissa on viisi ja Suomessa 25. Noin puolet väestöstä ei ymmärrä lukemaansa eikä pysty tekemään siitä päätelmiä.

Julkinen tutkimus on yhä melko byrokraattista, ja valtion instituutioita ja niiden työvoimapolitiikkaa hallitsevat poliittiset nimitykset ja vastapalvelukset. Vain kaksi yliopistoa, Universidad de Chile ja Santiagon katolinen yliopisto, kuuluu maailman 500 parhaimman joukkoon. Luonnontieteistä ja teknisistä aineista valmistuneiden osuudessa Chile on kaukana Meksikon, Brasilian ja Argentiinan jäljessä. Innovaatiojärjestelmää hallitsevat yksityisten yritysten ohjaamat, niiden omaa välitöntä hyödyntavoittelua palvelevat lyhytaikaiset strategiat. Vaikka monissa bisneshenkisissä chileläisyrityksissä tehdäänkin omia innovaatioita, liike-elämän investoinnit tutkimukseen ovat vain 20 prosenttia tutkimus- ja kehitystoiminnasta ja työllistävät alle 10 prosenttia tutkijoista.

Informationaalisen kehityksen tielle pääsemiseksi on kuitenkin tehty merkittäviä ponnisteluja:

• Maahan on tuotu paljon teknologiansiirtoa sekä tuotantohyödykkeinä että suorina ulkomaisina investointeina. Siinä suhteessa Chile on edellä kaikkia muita Latinalaisen Amerikan maita.

• Investoinnit tieto- ja viestintäteknologiaan olivat 2000-luvulla 5,7 prosenttia, mikä on Brasilian ja Suomen tasolla ja paljon muita Latinalaisen Amerikan maita edellä.

• Televiestintäyhteyksien saatavuus, sekä maakaapelin kautta että langattomasti, on Latinalaisen Amerikan korkein.

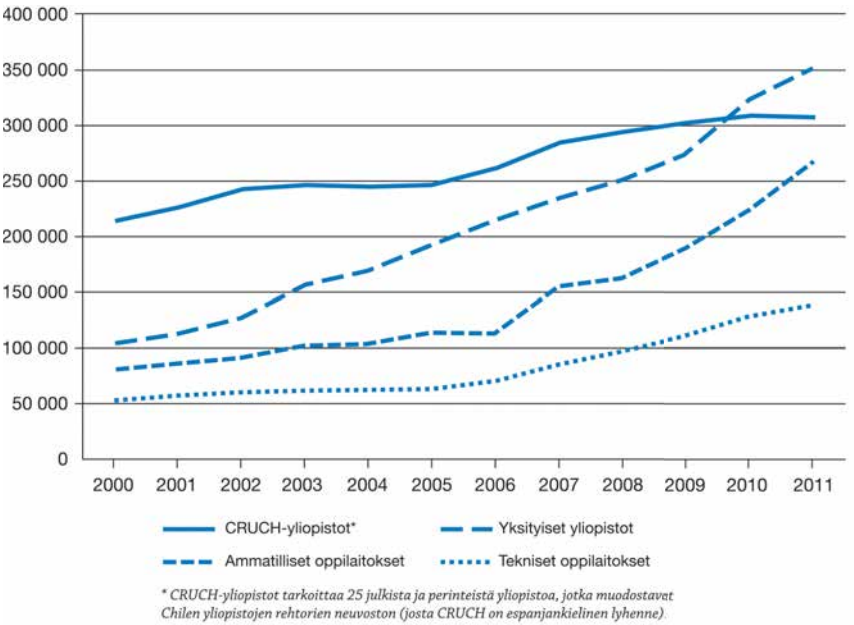
• Internet-yhteyksien yleisyys kodeissa ja kouluissa on myös Latinalaisen Amerikan korkein. Hallitus on Lagosin kaudella (2000–2006) tukenut Internetin leviämistä kouluihin muutamilla uraauurtavilla ohjelmilla, kuten Enlacella.

Talousministeriöissä vallitsee silti yhä uusliberaali henki, joka on Piñeran hallintokaudella korostunut. Sen seurauksena teknologinen modernisaatio on jätetty markkinamekanismille ja on siksi pirstaloitunutta, tehotonta ja yhteiskunnallisesti epätasa-arvoista.

Chilen inhimillisen kehityksen rajat (**)

Kriittinen kohta inhimillisessä kehityksessä ja siinä, miten se liittyy informationaaliseen kehitykseen, on koulutus. Chileläinen demokratia on hyvällä syyllä tunnustanut kysymyksen keskeiseksi ja kohdista-

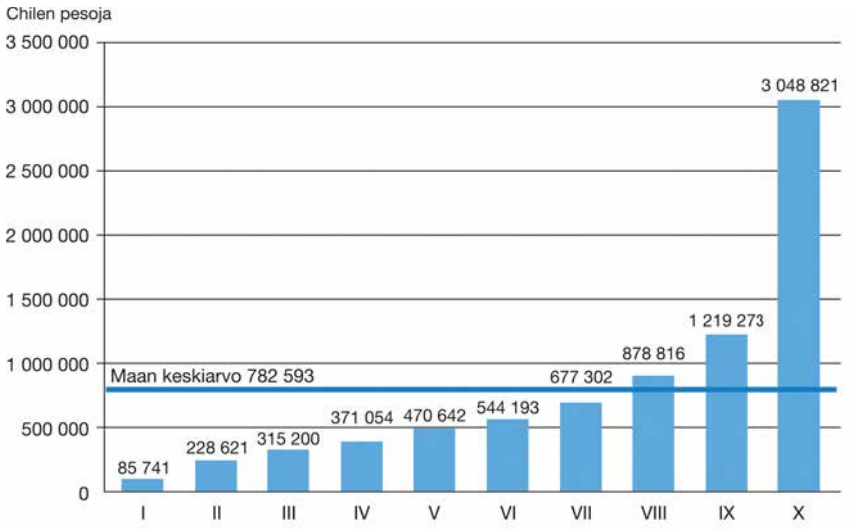
Kuva 1: Korkea-asteen opiskelijamäärät Chilessä, 2000–2011

Lähde: Kirjoittajien kooste opetusministeriön korkeakoulutietopalvelun tietojen pohjalta.

nut 1990-luvulta lähtien ponnistelunsa ja resurssinsa koulutusjärjestelmän nopeaan laaja-alaiseen kasvuun. Koska julkiset resurssit ovat riittämättömät ja usko markkinoiden kykyyn hoitaa koulutus on vankka, suuri osa laajenemisesta, erityisesti korkea-asteen koulutuksessa, jätettiin voittoa tavoittelevien yksityisten yliopistojen varaan. Uusi järjestely sai aikaan huonolaatuista ja kallista koulutusta matalan tulotason perheille, joiden lapset eivät käyneet hyviä toisen asteen kouluja eivätkä siksi päässeet julkisiin yliopistoihin. 76,58 prosenttia korkeakouluopetuksen kokonaisrahoituksesta Chilessä on yksityistä ja 68,11 prosenttia lepää kotitalouksien harteilla. Keskimäärin yksityisen rahoituksen osuus korkea-asteen koulutuksessa on OECD-maissa 30,04 prosenttia, mikä on 46 prosenttiyksikköä vähemmän kuin Chilessä. Esimerkiksi Suomessa yksityisen rahan osuus on vain neljä prosenttia. Lisäksi lukukausimaksut ovat Chilessä samansuuruiset kuin Kanadassa ja Uudessa-Seelannissa.

Kuva 2: Henkeä kohti laskettujen autonomisten tulojen jakautuminen desiileittäin, 2011.

Lähde: Kirjoittajien kooste Latinalaisen Amerikan ja Karibian talouskomission (ECLAC) tietojen pohjalta.

Niinpä Chilestä on tullut tyyppiesimerkki sosiaalisesti taantuvasta suuntauksesta, joka on jatkunut koko Latinalaisessa Amerikassa vuosia: matalan tulotason ryhmät avustavat julkisia yliopistoja keskiluokan hyväksi, sillä niillä ei ole muuta mahdollisuutta kuin maksaa huomattava osa niukasta budjetistaan päästäkseen huonolaatuisiin yksityisiin yliopistoihin. Kuva 1 osoittaa Chilen korkeakoululaitoksen yhä ongelmallisemmaksi käyvän tilanteen.

Ongelmien juuret ovat Chilen voimakkaasti epätasa-arvoisessa tulonjaossa. Vuonna 2011 ylimmän kymmenyksen (desiilin) autonomiset tulot[3] olivat lähes 36 kertaa suuremmat kuin alimman desiilin ja lähes neljä kertaa maan keskiarvoa korkeammat, kuten näkyy kuvasta 2.

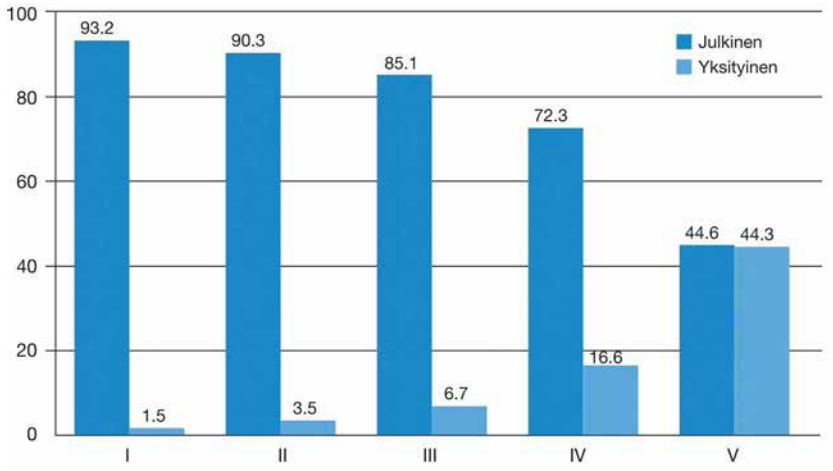
3 Autonomiset tulot sisältävät palkat, itsenäisten työntekijöiden ansiot, kotitalouksien itse tuottamat hyödykkeet, bonukset, vuokratulot, korkotulot, eläkkeet ja rahansiirrot yksityisten välillä. Ks. tarkemmin CASEN Household Survey: *http://observatorio.ministeriodesarrollosocial.gob.cl/casen_def_ingresos.php*

Chilen erittäin epätasainen tulonjako on seurausta Pinochetin syrjäyttävän talouskasvumallin perinnöstä sekä epätasa-arvosta, joka yleensä liitetään kehityksen varhaisen vaiheen nopeaan talouskasvuun. Koulutus on kuitenkin juuri se tekijä, joka voi korjata eriarvoisuuden tasoittamalla sosiaalisen liikkuvuuden mahdollisuuksia ja tarjoamalla matalan tulotason ryhmille pääsyn taitoa vaativiin töihin. Silti Chilessä, kuten suurimmassa osassa Latinalaista Amerikkaa, koulujärjestelmä tosiasiassa tuottaa epätasa-arvoa. Köyhien on maksettavat suurempi osa tuloistaan päästäkseen opiskelemaan yliopistoon, ja merkittävä osa väestöstä ei pääse sen enempää julkisiin kuin yksityisiinkään yliopistoihin. Vaikka korkeakouluopiskelijoiden jakautuminen on hieman tasa-arvoisempaa kuin tulojen, erot ovat kuitenkin huomattavia. Kun ensimmäisen kvintiilin 18–24-vuotiaista 22,1 prosenttia oli korkea-asteen opetuksessa, korkeimman tulotason kvintiilissä osuus oli lähes 60 prosenttia. Korkeakoulutuksen massiivinen laajeneminen nostaa siis väestön koulutustasoa mutta pikemminkin tuottaa kuin tasoittaa sosiaalista eriarvoisuutta. Kritiikki koulutusjärjestelmän epätasa-arvoa kohtaan pani alulle vuoden 2011 laajat opiskelijamielenosoitukset.

Tukeakseen vähävaraisten opiskelijoiden tarvitsemia lainoja hallitus loi vuonna 2006 lainajärjestelmän, johon sisältyi kannustimia pankeille. Maailmanpankki teki järjestelmästä arvion vuonna 2009 ja totesi, että valtiolle olisi tullut halvemmaksi myöntää opiskelijoille samalla summalla täysstipendejä. Tilanne kuvastaa hyvin sitä, miten usko markkinoiden tehokkuuteen usein nostaa kustannuksia ja heikentää laatua. Samalla tavoin tutkimukset ovat osoittaneet, ettei opetuksen taso yksityisissä toisen asteen oppilaitoksissa ole korkeampi kuin julkisissa kouluissa. Poikkeuksen muodostavat eliittikoulut, mutta niidenkin osalta saavutukset Chilessä ovat huonompia kuin vastaavissa kouluissa muissa keskitulon maissa.

Yhteenvetona voi todeta, että inhimillisen kehityksen huomioon ottava demokraattinen liberaali politiikka ei täysin poikennut autoritaarisesta liberaalista politiikasta. Se lainasi uskon markkinoiden tehokkuuteen ja tuki samalla koulutukseen osallistumisen määrällistä laajenemista. Niinpä chileläisten koulutustaso muodollisesti ottaen nousi lyhyessä ajassa, mutta heidän todellinen koulutustasonsa, joka saavutettiin korkeilla kustannuksilla, ei vastannut perustason laatuvaatimuksia. Positiivista kuitenkin on, että väestö sisäisti syvällisesti koulutuksen arvon ja

Kuva 3: Yksityisen ja julkisen terveydenhuollon kattavuus eri tulokvintiileissä, 2009.

Lähde: Kirjoittajien kooste CASEN Households Survey 2009:n tietojen pohjalta, MIDEPLAN.

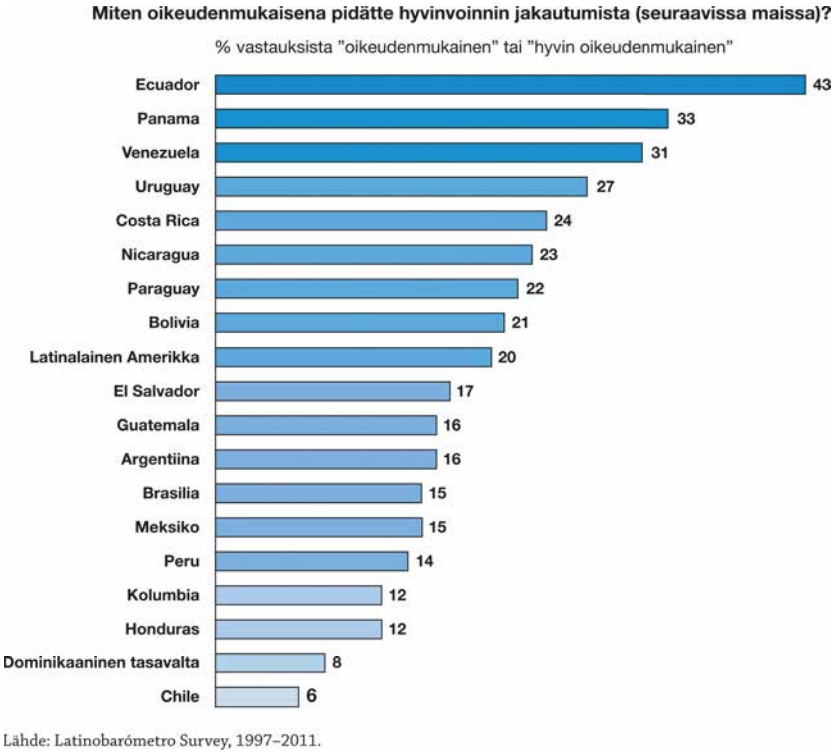
yhteisestä pyrkimyksestä parantaa koulutustasoa tuli psykologinen kannustin taistella paremman ja edullisemman koulutuksen puolesta.

Ajan mittaan kansan tietoisuuteen nousi muitakin rajoituksia, joita liberaali lähestymistapa asettaa inhimilliselle kehitykselle. Suuri eriarvoisuus vallitsee myös pääsyssä yksityisen vakuutuksen piiriin terveydenhuollossa. Matalimman tulotason kvintiilistä vain 1,6 prosenttia on yksityisen järjestelmän piirissä, kuten kuvasta 3 näkyy.

Lisäksi korkean talouskasvun aikana tapahtuneet marginaaliset vähennykset[4] epätasaisessa tulonjaossa eivät riittäneet väestölle, joka oli noussut puolustamaan demokraattisia oikeuksiaan. Kuvat 4 ja 5 osoittavat laajalle levinneen käsityksen talouskasvun hedelmien epätasaisesta jakautumisesta Chilessä. Niiden osuus, jotka ovat sitä mieltä, että hyvinvointi jakautuu oikeudenmukaisesti tai hyvin oikeudenmukaisesti, on Chilessä Latinalaisen Amerikan alhaisin (6 prosenttia).

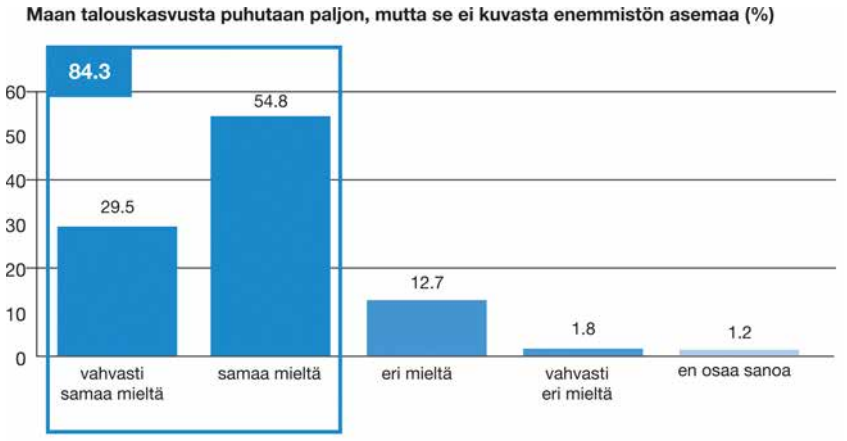
4 ECLACin tietojen mukaan vuosina 2009–2011 Gini-kerroin putosi 0,524:stä 0,516:een (ECLAC-CEPALSTAT 2013).

Kuva 4: Niiden prosenttiosuus, jotka katsovat hyvinvoinnin jakautuvan »oikeudenmukaisesti» tai »hyvin oikeudenmukaisesti» tietyissä Latinalaisen Amerikan maissa, 2010

Lähde: Latinobarómetro Survey, 1997–2011.

Kuva 5: Niiden chileläisten prosenttiosuus, jotka ovat »samaa mieltä» tai »vahvasti samaa mieltä» siitä, että maan talouskasvu ei kuvasta kansan enemmistön todellista tilannetta

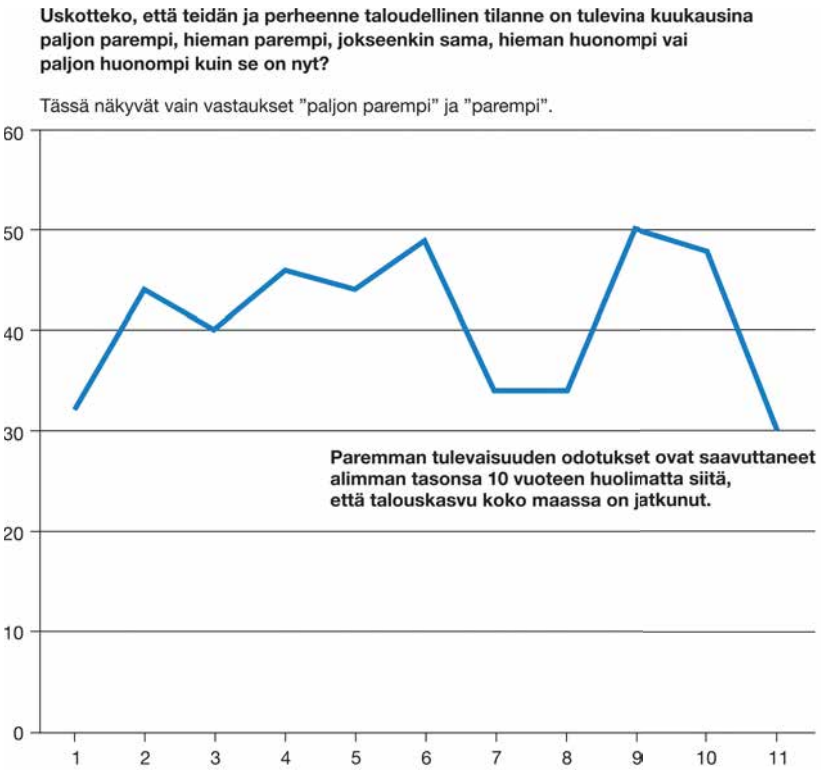
Lähde: Koottu Chilen yliopiston Centro de Investigación en Estructura Social (CIES) -tutkimuslaitoksen tiedoista.

Toisin sanoen Concertación-hallitusten harjoittama taitava sekoitus valtiojohtoista tulojen uudelleenjaon politiikkaa ja markkinavetoisuutta karkasi hallinnasta vuosina 2010–2011 tehden selväksi, että markkinoiden hyvistä puolista puuttuu yksi: sitoutuminen yhtäläisten mahdollisuuksien turvaamiseen ja eriarvoisuuksien korjaamiseen. Uuden Piñeran hallinnon tehoton politiikka lisäsi tyytymättömyyttä epätasa-arvoon ja riittämättömään sosiaaliturvaan. Piñera nimitti liikemiehiä keskeisille paikoille hallitukseen johtamaan valtiota kuin yritystä. Tuloksena oli hallituksen laatimien ohjelmien huono hoitaminen, muun muassa kyvyttömyys toteuttaa ajallaan parlamentin vuosiksi 2010–2011 hyväksymää budjettia. Ideologinen yritys sopeuttaa julkishallinto liike-elämän käytäntöihin johti julkisten palvelujen kaoottiseen hajaantumiseen. Vakava virhe vuonna 2011 oli byrokratian kyvyttömyys maksaa useiden kuukausien opintotuet, jotka se oli velkaa yli kahdelle miljoonalle opiskelijalle, ja satojentuhansien opiskelijoiden ateriatukien viivästyminen. Se oli kipinä, joka sytytti yleisen suuttumuksen ja johti valtaisaan opiskelijaliikehdintään, josta tuli Chilen kansan pettymysten ja toiveiden sanansaattaja poliittisen legitimiteetin perustavanlaatuisessa kriisissä.

Kansalaistietoisuuden nousu: uudet yhteiskunnalliset liikkeet 2000-luvun Chilessä

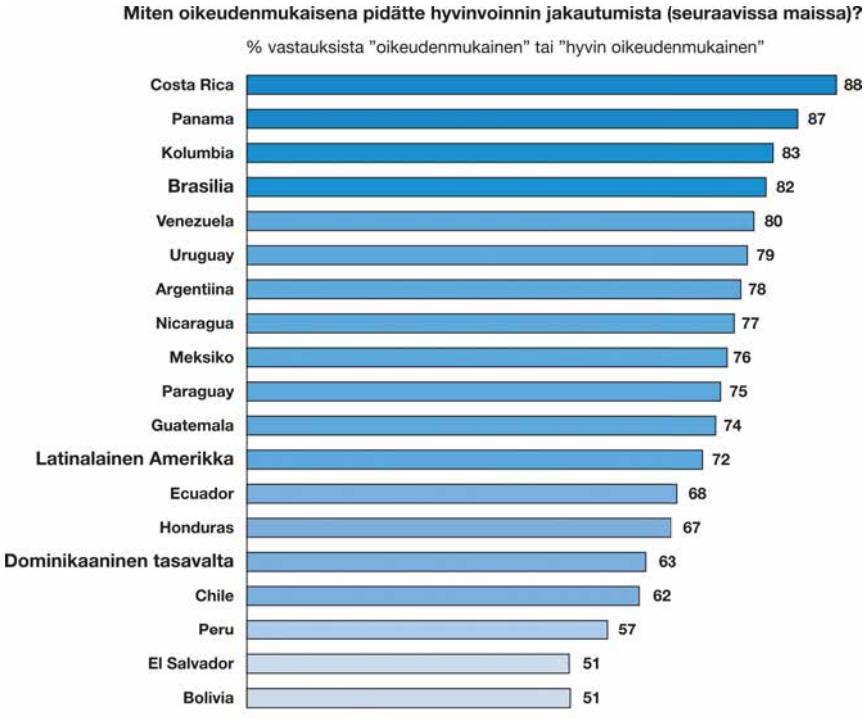
Piñeran presidenttikauden alkua leimasi chileläisten instituutioiden syvällinen legitimiteettikriisi. Poliittinen demokratia oli syvään juurtunut, ja sitä kannatti suurin osa chileläisistä. Samaan aikaan enemmistö väestöstä suhtautui kuitenkin kriittisesti tapaan, jolla demokratia todellisuudessa toimi. Se ei ole välttämättä Piñeran syy. Hänen hallintonsa epäpätevyys sai pikemminkin kansalaistietoisuuden heräämään, mikä nosti pintaan monenlaisia vääryyksiä, jotka olivat kuohuneet jo pidempään Concertaciónin hallintokaudella. Seuraavat luvut kertovat saman.

Kuva 6: Niiden chileläisten osuus, jotka uskovat perheensä taloustilanteen paranevan tulevina kuukausina, 2011

Lähde: Latinobarómetro Survey, 2001–2011.

Kuva 7: Niiden osuus, jotka ovat »tyytyväisiä» tai »hyvin tyytyväisiä» elämäänsä.

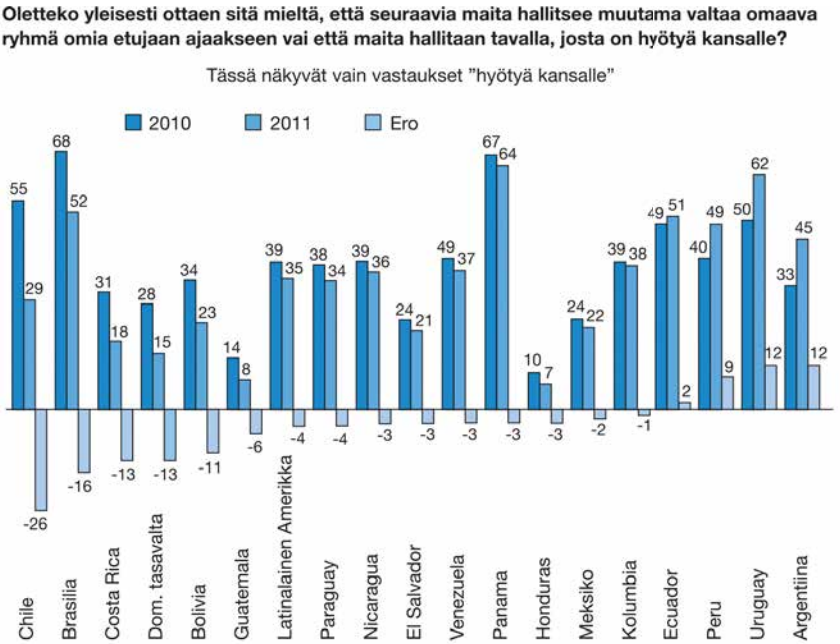
Lähde: Latinobarómetro Survey, 2011.

Lyhyesti sanottuna tyytyväisyys elämään on yleisesti ottaen matalampi Chilessä kuin useimmissa muissa Latinalaisen Amerikan maissa, kuten näkyy kuvasta 7.

Perimmäinen syy tyytymättömyyteen vallitsevaa tilannetta kohtaan näyttää olevan hallintoon ja yleensä yhteiskunnan instituutioihin kohdistuva luottamuspula.

Niinpä kuvasta 8 näkyy, miten niiden osuus, joiden mielestä hallitus ajaa kansan etua, oli 55 prosenttia vuonna 2010 ja putosi 29 prosenttiin vuonna 2011, mikä on Latinalaisen Amerikan suurin pudotus.

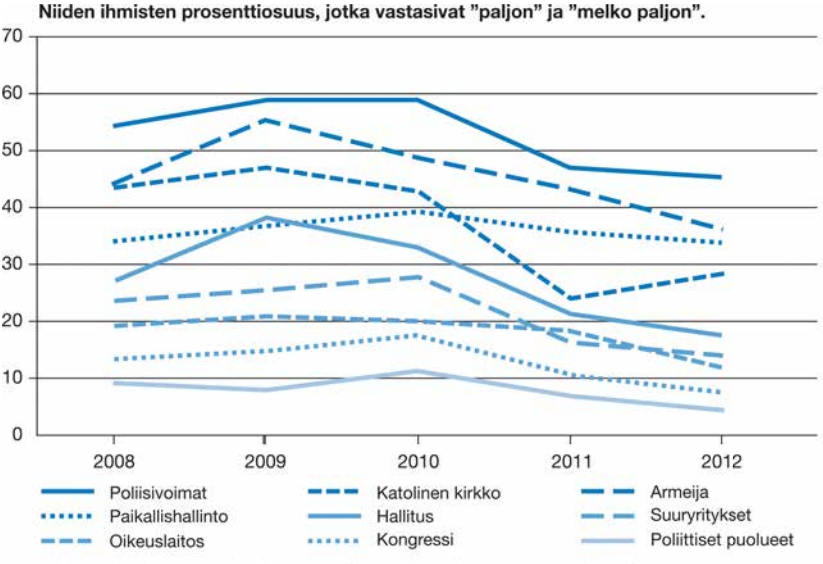
Kuva 8: Niiden osuus, joiden mielestä hallitus ajaa kansan etua

Lähde: Latinobarómetro Survey, 2010–2011.

Legitimiteettikriisi ei ole pelkästään poliittinen vaan koskee koko järjestelmää. Kuva 9 osoittaa jyrkän pudotuksen luottamuksessa poliisia, armeijaa, oikeusjärjestelmää, parlamenttia, hallitusta, poliittisia puolueita ja kirkkoa kohtaan vuosina 2010–2012. Nuori sukupolvi koki vieraantuneensa järjestelmän konservatiivisuudesta. Erityisen kriittisesti vanhaan järjestelmään, kuten kirkkoon joka on kadottanut otteensa nyky-Chilestä, suhtautuivat naiset (joista 40% on nykyisin työelämässä). Armeijaa, jonka maine oli jo tahriintunut diktatuurimenneisyyden vuoksi, syytettiin presidentti Bacheletin boikotoimisesta tämän yrittäessä hoitaa vuoden 2010 suurta tuhoa aiheuttaneen maanjäristyksen jälkiä.

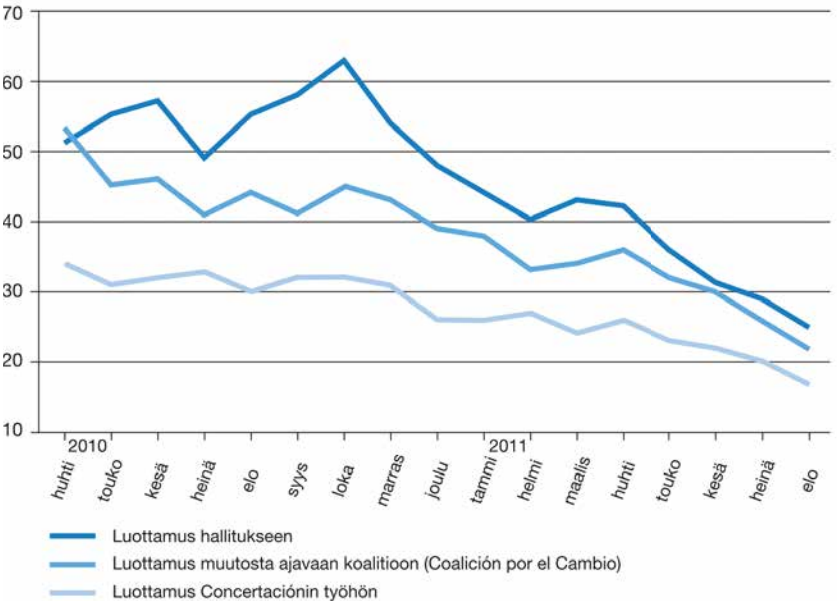
Kuva 9: Luottamus tiettyihin instituutioihin, 2008–2012

Lähde: Mielipidemittaus. Yhteiskuntatieteellinen tutkimuslaitos, Diego Portalesin yliopisto.

Erityisen epäsuosittuja olivat poliittiset puolueet, joiden katsottiin yleisesti ajavan omaa eikä kansan etua. Piñeran hallinnon tehoton hallitusohjelman hoito hävitti nopeasti sen niukan luottamuksen, jota Piñera vaalien aikaan nautti. Chileläisistä tuli hyvin kriittisiä ja epäluuloisia maan tilaa kohtaan huolimatta jatkuvasta talouskasvusta, ja he hylkäsivät oikeiston ja keskusta-vasemmiston edustajinaan (ks. kuva 10).

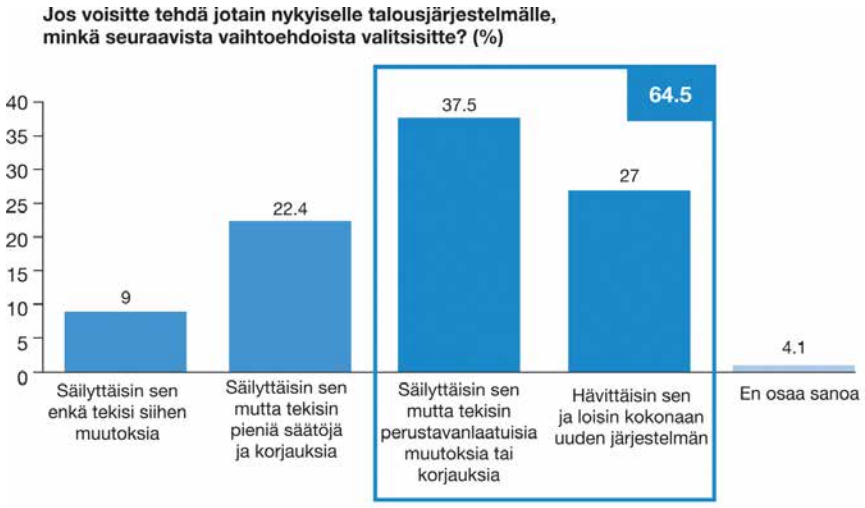
Kuva 10: Hallituksen ja poliittisten liittoutumien hyväksyminen

Lähde: Adimark GfK:n tutkimus, huhti-elokuu, 2011

Vain 12 prosenttia chileläisistä uskoo maan demokratian parantuneen vuonna 2011. Lisäksi yli 64 prosenttia chileläisistä asettaa nyt kyseenalaiseksi talouskasvun mallin, joka on vallinnut maassa aina vuodesta 1990, kuten näkyy kuvasta 11.

Kuva 11: Jos voisitte tehdä jotain nykyiselle talousjärjestelmälle, minkä seuraavista vaihtoehdoista valitsisitte?

Erityisen voimakkaasti järjestelmää hylki uusi sukupolvi, joka ei enää elä pelossa diktatuurin varjossa. Uusi Chile on syntynyt. Se tapahtui opiskelijaliikehdinnän muodossa, kun opiskelijat valloittivat Santiagon ja muiden suurten kaupunkien kadut yli vuodeksi, ja siihen kuului liikehdinnän kausia sekä pysähtymisen ja mietiskelyn hetkiä.

Opiskelijaliikkeen innostamana ympäri Chileä tapahtui erilaisia konflikteja ja yhteiskunnallisia protesteja: kansalaisyhteiskunta hallitsi julkista keskustelua ja hylkäsi puheen talouskasvusta kehityksen ainoana päämääränä. Yhteiskunnallisia konflikteja oli 2000-luvun Chilessä keskimäärin 75 vuodessa. Vuosina 2011 ja 2012 konfliktien määrä ja voimakkuus lisääntyivät useaan otteeseen. Vuonna 2010 Chile oli maa, jossa oli vähiten yhteiskunnallisia konflikteja mutta eniten niiden tukahduttamisia (Calderón 2012).

Chileläinen opiskelijaliike sai alkunsa – kuten useimmat liikkeet 2000-luvulla – Internetin sosiaalisissa verkostoissa, mutta laajeni nopeasti julkiseen tilaan ja ryhtyi esittämään vaatimuksia ja neuvottelemaan hallituksen kanssa. Liikkeen yhteinen päämäärä oli vaatia ilmaista korkeatasoista julkista koulutusta. Lyhyellä aikavälillä vaadittiin opin-

totukien maksamista ja niiden määrän korottamista sekä lainakustannusten alentamista. Opiskelijat taistelivat myös sen puolesta, että voisivat osallistua koulutuspolitiikan ja yliopistojen suunnitteluun ja hoitamiseen, ja vaativat yksityisille yliopistoille valtion valvontaa. He ulottivat tavoitteensa julkisten palvelujen uudistamiseen ja vaativat parempaa ja halvempaa terveydenhuoltoa, julkisin varoin ylläpidettyä eläkejärjestelmää sekä tukea asumiseen ja julkisiin palveluihin. Lyhyesti sanottuna he hahmottelivat perinteisen sosiaalidemokraattisen poliittisen ohjelman, jota rahoitetaan verottamalla rikkaita ja joka vastaa kansan sosiaalisiin tarpeisiin sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseksi. Vaikka ohjelma oli täsmällinen vain koulutusvaatimusten osalta, opiskelijoiden innoittamana syntyi julkista keskustelua, jota käytiin tiedotusvälineissä ja muualla yhteiskunnassa.

Keskustelun sävy hahmotteli uudenlaisen kehitysmallin, joka erkani liberaalista sosiaalipolitiikasta ja laajensi kansalaisten osallistumista suurten poliittisten puolueiden hallitseman demokratian tuolle puolen. Siksi ehdotamme, että heidän esittämäänsä mallia kutsuttaisiin *chileläiseksi demokraattiseksi, kaikkia koskevaksi, tasa-arvoiseksi ja osallistuvaksi kehitysmalliksi*. Malliin sisältyi elementtejä myös informationaalisesta kehityksestä, sillä se korosti tutkimuksen roolia yliopistoissa ja tarvetta parantaa koulutuksen tasoa, mikä on Chilen informaatiokehityksen heikko linkki. Vaikka liikkeen karismaattinen johtaja, nuori nainen nimeltä Camila Vallejo, oli kommunistisen puolueen jäsen, liikkeen ideologinen kokoonpano oli hyvin moninainen. Mukana oli anarkisteja, vasemmistolaisia ja opiskelijoita, jotka eivät vain hyväksyneet yliopistoa ja yhteiskuntaa sellaisenaan. Liike oli hyvin suvaitsevainen, väittelyt olivat sivistyneitä ja julkisia ja useimmat päätökset tehtiin kokouksissa. Liike harrasti itsetutkiskelua siinä mielessä, että se ryhtyi tekemään yksityiskohtaisia ja perinpohjaisia analyysejä chileläisestä yhteiskunnasta ja laajensi kritiikkinsä rakenteelliseen sukupuolisyrjintään ja rasismiin. Se toi takaisin julkisen keskustelun parrasvaloihin mapuche-vähemmistön oikeudet ja sille kuuluvan kunnioituksen itsehallinnon kotoperäisiä yhteistoimintamalleja kohtaan. Merkityksellistä on, että tuo hyvin itsetietoinen liike sai pitkään tukea yli 85 prosentilta kansalaisista ja peräti presidentti Piñera itse ylisti liikettä YK:ssa pitämässään puheessa siinä toivossa, että aika ja väsymys tekisivät tehtävänsä ja lopettaisivat liikkeen.

Toisaalta hallitus turvautui useissa tilanteissa raakaan poliisivoimaan mielenosoitusten tukahduttamisessa. Vallassa olevan oikeiston toive oli (ja on), että oppositiopuolueet näyttäytyvät äänestäjien silmissä vieläkin huonompina ja että opiskelijaliike suhtautuu niihin yhtä kriittisesti.

On kuitenkin mahdollista, että Chilen yhteiskunnallisten liikkeiden alulle panema kehitysmalli yhdistyy tulevaisuudessa Chilen tulevaan kehitykseen. Michelle Bacheletin odotetaan palaavan korkeasta virastaan YK:n naisten oikeuksien ohjelman johdossa ja asettuvan ehdokkaaksi vuoden 2014 presidentinvaaleissa vaaliohjelmalla, joka on sopusoinnussa monien liikkeen vaatimusten kanssa. Hänen tiedetään suhtautuvan kriittisesti oman puolueensa kyvyttömyyteen uudistaa itseään. Siksi uuden sukupolven arvoja ilmaisevan vaikutusvaltaisen yhteiskunnallisen liikkeen ja itsenäisyydestään tunnetun karismaattisen ehdokkaan välillä saattaa syntyä vuorovaikutusta huolimatta Bacheletin sosialistisista yhteyksistä. Jos niin käy, Chile on taas ehkä koekenttänä innovatiiviselle kehitysmallille, joka tuo talouden, tiedon, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja yhteiskunnan lähemmäs toisiaan toiveikkaan nuoren sukupolven vaikutuksesta.

Chilen kehitys: mennyt, nykyinen ja tuleva

Chilen kokemus tarjoaa 35 vuoden ajanjaksona kaksi ja puoli erillistä kehitysmallia sekä uuden näkökulman kehitykseen.

Ensimmäinen kehitysmalli Pinochetin aikana perustui kokonaan markkinavetoiseen kasvuun globaalissa taloudessa, eikä siinä otettu huomioon inhimillistä kehitystä. Se onnistui saamaan aikaan talouskasvua ja modernisoimaan taloutta, mutta hintana oli kaksi pahaa taantumaa 15 vuoden aikana sekä huimat yhteiskunnalliset ja ympäristölle aiheutuneet kustannukset, mikä tuhosi demokraattiset instituutiot ja heikensi tulevaisuuden kehitystä jättämällä informaatiokehityksen huomiotta.

Toinen kehitysmalli säilytti paljon edellisen mallin liberaalisti suuntautuneesta talouspolitiikasta mutta saavutti parempia tuloksia talouskasvun, inflaation hallinnan, tuottavuuden kasvun ja työllisyyden osalta. Se toi kehitykseen uuden ulottuvuuden antamalla voimakkaan sysäyksen inhimilliselle kehitykselle ja poliittiselle demokratisoitumiselle. Voidaan osoittaa, että parannukset inhimillisen kehityksen saralla olivat tärkeä syy nopeaan talouskasvuun. Siitä syystä toinen malli ilmaisee positiivi-

sen syy-seuraussuhteen inhimillisen kehityksen ja talouskasvun välillä.

Strategia tietoyhteiskunnan kehittämiseksi ei kuitenkaan ole ollut kunnolla läsnä Chilessä huolimatta joistakin demokraattisen kehitysmallin tietoyhteiskuntaan liittyvistä osatekijöistä. Ajan mittaan inhimillisessä kehityksessä on paljastunut muutamia vakavia puutteita, jotka ovat tulosta ylettömästä uskosta markkinoiden kykyyn ohjata kehitystä kansakunnan hyvinvoinnin saavuttamiseksi.

Niinpä Chilen tulevaisuus riippuu sen institutionaalisesta ja yrittäjyyteen liittyvästä kapasiteetista vahvistaa informationaalista kehitystä ja yhdistää se inhimilliseen kehitykseen ja talouskasvuun Internet-ajalle sopivan osallistuvan demokratian puitteissa. Chileltä ei vaadita kaksi- vaan kolminapaista mallia (informaatiokehitys, inhimillinen kehitys ja institutionaaliset uudistukset), jotta siitä tulee täysin kehittynyt maa huolimatta sen historiasta eristyksissä Amerikan mantereen eteläisimmässä kärjessä. Muu maailma voi oppia sen ristiriitaisesta lähihistoriasta.

Johtopäätökset: viitteitä kehityksen, tietoyhteiskunnan ja demokratian välisestä suhteesta Latinalaisessa Amerikassa

Viime vuosikymmenellä Latinalainen Amerikka on nauttinut jatkuvan talouskasvun kaudesta, mikä on johtunut paljolti sen yhdentymisestä globaaliin talouteen arvokkaiden hyödykkeiden, mineraalien, energian, raaka-aineiden ja osaamisintensiivisten maataloustuotteiden viejänä. Se on käyttänyt hyväkseen nopeaa kasvua Aasian talouksissa, jotka ovat kasvuvauhtia ylläpitääkseen riippuvaisia peruselintarvikkeista, raaka-aineista ja energiasta. Brasilia, Meksiko ja Costa Rica tuovat vientituotteiden joukkoon myös runsaasti teollisuustuotteita. Voidaan sanoa, että globalisaatio on kaiken kaikkiaan edistänyt talouskasvua Latinalaisessa Amerikassa.

Toisaalta markkinakysynnän ohjaaman globaalin integraatioprosessin yksipuolinen luonne jätti ulkopuolelleen merkittävän osan väestöstä. Muutamista parannuksista huolimatta yli kolmasosa latinalaisamerikkalaisista eli vuonna 2010 yhä köyhyysrajan alapuolella.[5] Vastakohta korkean elintason saavuttaneen pienen keskiluokan ja väestön enemmis-

5 Latinalaisen Amerikan köyhyys väheni vuosina 1990–2010 keskimäärin 20 prosenttiyksikköä 48,4:stä 29,5 prosenttiin. Toisaalta äärimmäinen köyhyys on ollut sitkeämpää. Samana ajanjaksona se väheni hiukan yli 10 prosenttiyksikköä 22,6:sta 11,5 prosenttiin (ECLAC, 2013).

tön olojen välillä (40% kaupunkien työvoimasta toimii epävirallisessa taloudessa) on johtanut rikosten ja väkivallan dramaattiseen kasvuun rikollisen talouden vakiintuessa vaihtoehtoisena elämäntapana useimmissa maissa, joista poikkeuksia ovat Chile, Costa Rica ja Uruguay. Marginalisoitujen yhteisöjen kulttuuri-identiteetistä on tullut vastarinnan linnake epäoikeudenmukaista globalisaatiota vastaan. Taloudellisista ja kulttuurisista lähteistä nousseet yhteiskunnalliset protestit ovat pyrkineet muuttamaan Latinalaisen Amerikan poliittista maisemaa. Useimmissa maissa perinteiset poliittiset puolueet ovat sekasortoisessa tilassa, kun niiden harjoittama lahjonta ja sukulaisten suosiminen on paljastunut.

Yhteiskunnallisen kehityksen ja poliittisten muutosten aalto on leviämässä mantereen yli luoden uusia kehityssuuntia ja epävarmuutta sekä tulevaisuuden että globaalitalouteen integroitumisen suhteen. Se haastaa jopa demokraattisten instituutioiden vakauden. Joissakin maissa, erityisesti Meksikossa, Kolumbiassa ja Guatemalassa, valtioiden rajat ylittävä järjestäytynyt rikollisuus on tunkeutunut valtion instituutioihin niin syvälle, että niiden toiminta on häiriintynyt. Brasilia, Uruguay, Argentiina ja Costa Rica ovat kuitenkin tähän saakka pystyneet käsittelemään kansan vaatimukset kanavoimalla ne demokraattiseen poliittiseen järjestelmään.

Chilen onnistui jonkin aikaa kesyttää sosiaaliset jännitteet ja saavuttaa samaan aikaan nopea talouskasvu, kunnes hyvinvoinnin heikkeneminen äärimmäisen liberaalin politiikan seurauksena sai aikaan suuren yhteiskunnallisen liikkeen, joka heikentää poliittisten instituutioiden legitimiteettiä. Chilessä ja koko alueella on vielä valtavia yhteiskunnallisia tarpeita täytettävänä, ja nuo tarpeet edellyttävät kykyä saattaa yhteen informationaalinen kehitys, inhimillinen kehitys ja osallistuva demokratia. Chile onnistui jonkin aikaa parantamaan yhteiskunnallisia olosuhteita ja saamaan aikaan talouskasvua rajallisilla investoinneilla informationaaliseen kehitykseen. Ajan mittaan globaalin kilpailkyvyn kestävyys edellyttää kuitenkin paljon päättäväisempää valtion ohjausta tutkimuksen, innovaatioiden, teknologisen modernisaation ja inhimillisen pääomanmuodostuksen suhteen. Korkea-asteen koulutuksen määrä on kasvanut, mutta laatu ja tutkimus eivät ole juurikaan parantuneet. Tämä luo pullonkaulan, joka saattaa vaarantaa talouskasvun. Lisäksi markkinavetoisen mallin rajoitukset käydä käsiksi suuriin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten koulutukseen, terveyteen ja eläkkeisiin, aiheuttivat laajaa yh-

teiskunnallista tyytymättömyyttä chileläisissä, jotka saivat takaisin itsevarmuutensa ja lähtivät liikkeelle aktiivisena kansalaisyhteiskuntana.

Perinteiset poliittiset puolueet eivät pystyneet vastaamaan kansalaisyhteiskunnan vaatimuksiin, etenkään uuden sukupolven suunnitelmiin ja unelmiin. Sekä Ricardo Lagosin että Michelle Bacheletin presidenttikausilla chileläinen demokratia normalisoitui ja maahan luotiin rajoitetun hyvinvointiyhteiskunnan perusta. Se, että Piñeran hallinnolla oli vaikeuksia ymmärtää kunnolla chileläisen yhteiskunnan muutosta ja että se suosi poliittista luokkaa kansalaisten kustannuksella, johti kuitenkin valtaisaan yhteiskunnalliseen liikkeeseen, joka vastusti vallitsevaa kehitysmallia ja vaati demokratian syventämistä. Protestia tuki 85 prosenttia kansasta, ja merkillepantavaa on, että protesti tapahtui samaan aikaan kun talous jatkoi kasvuaan. Chileläiset haluavat siten tulevaisuudeltaan muutakin kuin kasvua kasvun vuoksi ja vaaleihin rajoittuvaa demokratiaa. He haluavat kansalaisoikeuksien kunnioittamista. Väite, että talouskasvu voidaan muuntaa poliittiseksi voimaksi, menettää tehonsa.

Pinochetin diktatuuriin verrattuna demokraattisen Chilen saavutukset ovat olleet huomattavia. Historia ei kuitenkaan pysähdy siihen. Heti kun chileläiset alkoivat tuntea olonsa turvalliseksi demokratiassaan ja vakuuttuivat mahdollisuuksistaan saavuttaa hyvinvointia, he suuntasivat toiveensa kohti syvällisempää inhimillistä kehitystä ja edustuksellisen demokratian osallistuvia muotoja. He aloittivat julkisen keskustelun rakenteellisista muutoksista.

Chilen kokemuksista saatujen oppien merkitystä koko Latinalaiselle Amerikalle ei voi vähätellä. Kehityksen, tietoyhteiskunnan, inhimillisen kehityksen ja demokratian on kuljettava käsi kädessä ja toistensa kanssa vuorovaikutuksessa, jotta kehitysmallin kukin ulottuvuus menestyisi. Ilman inhimillisen kehityksen sisältävää tietoyhteiskuntamallia talouskasvu ei voi kestää nykyisessä globaalissa taloudessa. Ilman talouskasvua inhimilliseen kehitykseen ei ole varaa. Mutta ilman tulonjaon uudelleenjärjestämistä tavalla, joka takaa inhimillisen kehityksen koko väestölle, yhteisöt kapinoivat talouskasvun yksipuolista logiikkaa vastaan, sillä siitä hyötyvät vain korkean tulotason ryhmät. Kun talouden ja yhteiskunnan dynamiikat hajaantuvat, poliittiset instituutiot kuormittuvat ja demokratia näyttäytyy monille tyhjänä kuorena. Sellaisissa oloissa kolmen vuosikymmenen sinnikkäiden ponnistelujen tuloksena

saavutettu demokratia voi menettää voimansa. Jotta demokratia voisi vastata haasteeseen, sen täytyy uudistaa itsensä instituutioiden, politiikan ja henkilöstön osalta. Uudistuminen on aloitettava vanhentuneen ja moraalisessa vararikossa olevan puoluejärjestelmän uusimisesta.

Ellei neljää kehitysprosessin ehtoa – talouskasvua, informationaalista kehitystä, inhimillistä kehitystä ja osallistuvaa demokratiaa – yhdistetä kestävällä tavalla ja uudistuneen politiikan strategisella avustuksella, Latinalainen Amerikka saattaa palata 1980-luvun taantumaan ja köyhyyteen, takaisin korruptoituneen demokratian ja autoritaarisen populismin kierteeseen ja vajota rikollisten kartellien valtaamien instituutioiden kriisiin, väkivallan ja etnisen vihan suohon. Mutta Chilen opeilla (niin positiivisilla kuin negatiivisillakin), joihin on lisätty ratkaisevan tärkeä informaatioyhteiskunnan kehitys ja uudistunut demokratia, Latinalainen Amerikka voi myös kehittyä kohti uutta talouskasvun mallia, johon kuuluu hyvinvoinnin uudelleenjako ja yhteiskunnan rakenteiden uudistaminen. Tässä tarkastelussa on yritetty tunnistaa osatekijöitä kehityksen positiivisessa noidankehässä, joka muodostuu tietopohjaisesta talouskasvusta, omanlaisestaan hyvinvointivaltiosta ja tietoyhteiskunnasta. Ne ovat uuden Latinalaisen Amerikan olennaisia elementtejä, Latinalaisen Amerikan, joka pystyy yhdistymään maailmanlaajuisten hyvinvoinnin ja vallan verkostojen monenkeskiseen vuorovaikutusjärjestelmään. Se voi tuoda hyvinvointia ja sen jakamista 2000-luvun ihmiskuntaan.

(*) Perusteellinen analyysi Latinalaisen Amerikan integraatiosta globaaliin talouteen on artikkelissa Ernesto Ottone (2012), »The Non-global Global Crisis: Latin America in the Globalization Process» teoksessa Manuel Castells et al. (ed.), *Aftermath: The Cultures of the Economic Crisis* (Oxford: Oxford University Press, 2012). Latinalaisen Amerikan kehityksen sosiaalipoliittisista oloista tarkemmin teoksissa Fernando Calderón (ed.): *Las huellas del futuro. Lideres y soberano* (Buenos Aires: Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo, Siglo XXI, 2013) ja Fernando Calderón: *Los conflictos sociales en América Latina* (La Paz: Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo/UNIR Foundation, 2011).

(**) Lähteitä ja analyysiä Chilen kehityksestä vuoteen 2005 saakka teoksessa Manuel Castells: *Globalizacion, desarrollo y democracia. Chile en el contexto mundial* (Santiago de Chile: Fondo de Cultura Económica, 2005).

OSA 3

KEHITYKSEN PÄÄMÄÄRÄ

8

FERNANDO CALDERÓN

Inhimillisen kehityksen uudelleenarviointia

Taustaa

Tämän luvun keskeinen ajatus on väite, että inhimillisen kehityksen ajankohtainen tavoite on ihmisten itsemääräämisoikeus ja arvokkuus (dignity).[1] Tästä näkökulmasta on mahdollista analysoida prosesseja ja kehitysohjelmia. Tavoite on keskeinen ihmisillä, jotka etsivät uusia elämäntapoja kulttuurisesti, institutionaalisesti, sosioekonomisesti, ekologisesti ja poliittisesti. Arvokkuus antaa kehitykselle uuden merkityksen.

Tämä tarkastelu alkaa käsitteellisillä argumenteilla ja empiirisillä esimerkeillä, joiden tavoitteena on nostaa arvokkuus keskustelun keskipisteeseen. Myöhemmin luvussa analysoidaan uudelleen kehitysmallin peruspiirteitä ja esitetään neljä strategista teemaa, jotka vahvistavat tämän lähestymistavan ehdotuksia: tietoyhteiskunta, ympäristö, sosiaalisen osallistamisen ja syrjäyttämisen prosessit sekä yhteiskunnalliset konfliktit. Lopulta esitetään ajatus »inhimillisestä kehitystoimijasta» (human development agency). Luku kulminoituu käsitteen pedagogiikkaa koskeviin johtopäätöksiin.

Tätä lähestymistapaa tukee toimijuuden sosiologinen teoria (sosiology of the actor) sekä YK:n inhimillisen kehityksen raporttien käsitteelliset ja empiiriset havainnot – sekä maailmanlaajuisissa raporteissa että monissa alueellisissa ja kansallisissa raporteissa, joiden tekemiseen olen osallistunut. Luku perustuu myös tämän projektin parissa työskennelleen tutkimusryhmän keskusteluihin.

1 Ajatus arvokkuuden käsitteen nostamisesta kehityksen uudeksi päämääräksi eli »dignity as development» -teesi on alun perin professori Pekka Himasen, joka esitteli sen tutkimusryhmällemme kokoavana käsitteenä (ks. luku 9).

Arvokkuus ja inhimillinen kehitys

Inhimillinen kehitys on viime vuosikymmeninä edennyt maailmanlaajuisesti merkittävästi. Esimerkiksi tilastolliset hyvinvoinnin indikaattorit, joilla mitataan terveyttä, koulutusta ja tuloja, ovat parantuneet. Edistysaskeleet eivät kuitenkaan ole yleensä olleet riittäviä. Kansainvälisesti ottaen eriarvoisuus on sekä maiden että eri sosiaaliryhmien välillä säilynyt ja joissain tapauksissa syventynyt, pääasiassa tulojen keskittymisen ja sosiaalisen syrjäytymisen vuoksi. Nykyisin globaaliin talouskriisiin liittyvät muutokset ja epävarmuus tuottavat helposti uudenlaista eriarvoisuutta jopa kehittyneissä maissa. Esimerkiksi maailman 225 rikkaimmalla ihmisellä on yli biljoona Yhdysvaltain dollaria. Summa on yhtä suuri kuin maailman köyhin 47 prosenttia ansaitsee vuodessa (UNDP 1999).

Tilanne edellyttää uusien näkökulmien ja poliittisten ohjelmien löytämistä. Niiden tulee yhdistää kansalliset vaihtoehdot globaaliin politiikkaan, joka ottaa huomioon sen voimakkaan epäsymmetrisen keskinäisen riippuvuuden, joka muutoksen ja epävarmuuden ilmiöllä on. Lukuisat vaatimukset ja yhteiskunnalliset mielenilmaukset ympäri maailmaa ovat tuomassa keskeisiksi kehityskysymyksiksi arvokkuuden, ihmisoikeudet ja rauhan sekä sellaisten tulevaisuudennäkymien etsinnän, jotka menevät pidemmälle kuin käsillä olevien ongelmien välineelliset, institutionaaliset ja taloudelliset ratkaisut.

Kriisi saa monilla ulottuvuuksillaan[2] eri yhteiskunnissa ja kulttuureissa aikaan uusia vaatimuksia, arvosteluja, konflikteja ja mielenosoituksia arvokkuuden ja ihmisoikeuksien puolesta. Kriisi yhdistää paikallisen, alueellisen ja maailmanlaajuisen tason protestit, jotka paitsi ilmaisevat levottomuutta myös etsivät uusia yhteiskunnallisen elämän muotoja ja viime kädessä kulttuurisia ja poliittisia muutoksia viimeisen 30 vuoden aikana vallinneisiin kehitysvaihtoehtoihin.

Castellsin (2012) mukaan ajankohtaisiin epäoikeudenmukaisuuksiin liittyvät maalliset selkkaukset nousevat esiin monisärmäiseksi kapinoinniksi, jossa on »valtaapitävien, olipa valta taloudellista, poliittista

2 Rahoituskriisi, demokraattisen hallinnon ja kansallisen itsemääräämisoikeuden ongelmat, monikulttuurisen rinnakkaiselon rajat, geopoliittiset muutokset maailmanlaajuisissa valtarakenteissa, valtion nousu toimijaksi kansallisten talouksien sijoittumisessa globaalissa maailmassa, tieteellisten ja teknologisten innovaatioiden sekä institutionaalisten ja koulutukseen liittyvien järjestelmien välinen etäisyys, kulutukseen ja ympäristön tilan heikkenemiseen perustuvaan talousmalliin liittyvä ympäristökriisi.

tai kulttuurista, kyynisyyden ja ylimielisyyden nostattamaa nöyryytystä, joka toi yhteen ne, jotka muuttivat pelon väkivallaksi ja väkivallan toivoksi paremmasta ihmiskunnasta. Sellaisesta ihmiskunnasta, joka täytyi rakentaa uudelleen alusta lähtien välttämällä niitä monia ideologisia ja institutionaalisia ansoja, jotka ovat yhä uudelleen johtaneet umpikujaan, ja muodostamalla uuden polun astumalla sille. Se oli arvokkuuden etsintää nöyryytyksen kärsimyksen keskellä – toistuvia teemoja useimmissa liikkeissä.»

Useat tutkimukset ja selonteot täydentävät edellä olevaa:

1.) Mielenkiintoinen Intiaa käsittelevä tutkimus analysoi protesteja, jotka vaativat parempaa terveyttä, koulutusta ja kehityksen etenemistä ja nostavat esiin useita ihmisoikeuksiin, erityisesti sukupuolten välisiin suhteisiin liittyviä kysymyksiä (Patel 2010).

2.) Levitt ja Merry (2010) tutkivat, miten ihmisoikeudet toimivat perustana yhteiskunnalliselle liikehdinnälle New Yorkissa ja kuvailevat erityisesti yritystä liittää ihmisoikeudet sopimukseen systemaattisesta rotu- ja sukupuolisyrjinnästä. Tekijät esittävät, että tietyissä yhteyksissä ihmisoikeudet voivat tarjota olennaisen poliittisen resurssin Yhdysvaltain yhteiskunnallisille liikkeille. Ne tekevät sen kuitenkin hajanaisesti ja kaikkea muuta kuin ihmisoikeuslakien virallisen järjestelmän mukaisesti. Tapaus kuvaillee uutta ilmiötä Yhdysvalloissa: ihmisoikeuskampanjoita, joiden liikkeellepanijoita ovat yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ajavat liikkeet, jotka aiemmin ovat luottaneet kansalaisoikeuslakiin.

3.) Eräässä tutkimuksessa analysoidaan Latinalaisen Amerikan selkkauksia ja yhteiskunnallisia protesteja, jotka liittyvät yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin (Calderón 2012). Konflikteilla on yhteisiä piirteitä: kansalaisten kyseenalaistama syrjäytymisen ja kroonisen eriarvoisuuden asenneilmapiiri; sosiaalisen periytymisen kautta syntyvät käytännöt ja samanaikaiset suuremman tehokkuuden ja suorituskyvyn vaatimukset sekä järjestelmään liittyvät kulttuuriset konfliktit; kaikkialla läsnä oleva valtio kaikilla konfliktin vaikutusalueilla, rajoitukset syytteeseenpanossa ja sirpaloituneiden konfliktien yhteisöt; uudet julkiset tilat, joissa jännitteitä ilmaistaan epäjohdonmukaisella tavalla ja joissa konfliktit siirtyvät tieto- ja viestintäverkkoihin moninkertaistaen vaikutukset uusiin valtakuvioihin. Poliittisiin järjestelmiin ja valtioihin, joilla on rajoitettu hallintokyky, liittyy suurempaa sosiaalista monimutkaisuutta.

4.) Arabikevät oli autoritaarisia valtamuotoja kohtaan osoitettua kritiikkiä erilaisella ja kiihkeällä tavalla. Siinä vaadittiin rauhaa, arvokkuutta ja osallistumista. Nuorison ja aktivismin rooli sosiaalisissa verkoissa oli ratkaiseva. Kuten verkkoaktivisti L. B. Mhenni (2011) julistaa: »Internet on unelmaväline kansalaisten suoralle demokratialle. Haluamme maailman, jossa ei ole pomoja, jossa jokainen voi osallistua päätöksentekoon, jossa jokainen voi saada aikaan muutoksia todellisuudessa.»

5.) Eräs esimerkki on ydinvoiman vastainen rauhanliike Japanissa, erityisesti Fukushiman katastrofin jälkeen. Tuoreet tutkimukset osoittavat, miten Nagasakin ja Hiroshiman pommitusten luomat pelot vaikuttivat ruoan saastumisen kokemukseen 50 erilaisessa ryhmässä mielenosoittajia ja aktivisteja, erityisesti nuorilla ja naisilla, jotka voimistavat yleistä pasifistista mielipidettä. Tieto ja viestintäteknologiasta on tullut olennaisen tärkeitä mielenosoituksille (Hirabayashi 2012).

Sekä globalisaation rakenteellinen dynamiikka että sen nykyinen kriisi nostivat esiin kysymyksen inhimillisestä arvokkuudesta ja ihmisoikeuksista uuden yhteiskunnallisen ja poliittisen uudistuksen koordinaattiakseleina, jotka sijaitsevat keskellä kehityksen yhteiskunnallisia vaatimuksia ja haasteita riippumatta kansallisesta ja / tai alueellisesta tai kulttuurisesta kontekstista tai kehityksen asteesta. Arvokkuus, ymmärrettynä ihmisen itsekunnioituksen ja itseluottamuksen tunteena, on yksilöille välttämätön tunne, jotta he voivat yhdentyä ja muodostaa toistensa kanssa kansakunnan.[3]

Käsitteellisellä tasolla yksi nyky-yhteiskuntien keskeisimmistä piirteistä on tietty jakautuminen välineelliseen ja symboliseen rationaali-

3 Monet ihmisoikeusaktivistit ympäri maailmaa toimivat arvokkuuden ja konfliktien näkökulmasta katsoen yksilökeskeisemmällä tasolla kuin alla olevissa esimerkeissä (ks. <http://www.cdhrsupport.org/2012/02/20/how-the-humans-rights-movement-has-gone-global> ja <http://monnews.org/?=3929>). Myös maailman rauhanindeksin raportit osoittavat edistymisen ja taantumisen merkkejä rauhan ja ihmisoikeuksien kysymyksissä maailmassa. Maailmalta löytyy merkittäviä paikallisia kokemuksia – esim. Kerala, Barcelona ja Porto Alegro – joihin sisältyy inhimillisen kehityksen arvoja. Myös liike-elämästä, erityisesti pienistä ja keskisuurista yrityksistä, on kokemuksia toiminnoista ja edistysaskelista, joissa yhdistyvät inhimillinen kehitys ja tietoyhteiskuntaelementit. Lisäksi arvokkuuden ja ihmisoikeuksien levittäminen ja hyödyntäminen näkyy myös institutionaalisella tasolla uusien lakien, perustuslakien ja institutionaalisten järjestelyjen kautta, jotka liittyvät usein tärkeisiin kansalaisjärjestöjen verkostoihin. YK julisti vuosituhannen kehitystavoitteet, ja useat hallitustenväliset organisaatiot ovat tehneet merkittäviä sopimuksia ja toimintaohjelmia, joita rajoittavat kriisin seuraukset.

suuteen. Se on eräänlainen jako toisaalta kulttuuriin ja toisaalta talouteen. Jaossa valtasuhteet liitetään taloudelliseen uudelleenjärjestämiseen ja »moni-globaaliin»[4] kriisiin (Rojas 2011), joka samanaikaisesti hajoaa ja leviää keskellä monimutkaisuutta, riskejä ja yhteiskunnallista tyhjiötä (Castells 1997; Touraine 1997; Beck 2006, PAPER-UNIR 2011).

Asian ydin on yhdentää uudelleen substantiivinen ja välineellinen logiikka. Ihmettelenpä, onko teknologiseen tietotalouteen liittyvää muutosdynamiikkaa mahdollista yhdistää hedelmällisesti sosiokulttuuriseen dynamiikkaan, joka liittyy kriisin ja globaalin muutoksen myötä nouseviin uusiin elämänlaadun vaatimuksiin. Tarkoituksena on tässä tutkia uuden historiallisen todellisuuden mahdollisuuksia, kun se ymmärretään yhteiskunnan kykynä tuottaa ja laajentaa toiminta- ja osallistumismekanismejaan. Inhimillisen kehityksen nostaminen uudella ja uusiin olosuhteisiin sopivalla tavalla keskipisteeseen voi muodostaa tärkeän yhteyden yksilöiden ja heidän yhteisöjensä arvokkuutta koskeviin ohjelmaehdotuksiin. Tässä lähestymistavassa toimijat, ihmiset, yhteisöt ja sosiokulttuuriset ryhmät ovat sekä kehityksen subjekteja että objekteja.

Näkökulma olettaa, että maailmaa koetteleva kriisi ei poista kykyä yhteiskunnalliseen toimintaan vaan avaa muita mahdollisuuksia. Se antaa myös ymmärtää, että sosiokulttuurinen toiminta ei pelkästään vastusta muuttuvia valtasuhteita vaan voi muuttua mahdollisuuksiksi osallistua globaaliin muutokseen ja antaa kehitykselle uusi merkitys. Siten elämänlaatu ja ihmisten arvokkuus ovat kehitystavoitteiden ytimessä, eivät markkinat tai valtiot. Elämänlaatu ilmaisee tarvetta uudistuneeseen inhimilliseen arvokkuuteen samoin kuin kollektiiviseen ja yksilölliseen identiteettiin, sosiaalisiin verkostoihin ja monikulttuurisiin suhteisiin, jotka ovat täynnä monenlaisia pyrkimyksiä ja erityistietoa. Aktiivinen arvokkuuden etsintä antaa nykymaailmassa inhimillisen kehityksen lähestymistavalle uudistuneen merkityksen.

Tämä lähestymistapa perustuu konstruktiiviseen teoriaan, joka nostaa keskeisiksi tekijöiksi yhteiskuntien ja yhteiskunnallisten toimijoiden subjektiudet ja kyvyt, markkinoiden ja valtioiden dynamiikan edelle. Lisäksi toivotaan, että markkinat ja valtio voivat toimia ihmisten ja heidän yhteisöjensä hyväksi. Tässä mielessä julkista tilaa arvostetaan paik-

4 Termi juontuu ekologisten, taloudellisten, monikulttuuristen ja poliittisten kriisien globaalista moninaisuudesta.

kana, jossa ihmiset voivat tehdä tämänkaltaista yhteistyötä. Mutta lienee syytä panna merkille, että käsitys julkisesta on monimutkainen ja alati muuttuva, ja nykyinen tietoyhteiskunta määrittelee sitä uudelleen ja tekee siitä globaalin.

Tässä suhteessa teoria olettaa, että ihmiset ovat toimijoita, jotka etsivät jatkuvasti muutosta ja sopeutuvat muutokseen, mutta eivät tee sitä tyhjiössä – pikemminkin erityisissä institutionaalisissa ympäristöissä ja taakkanaan kunkin oma subjektius, mikä edellyttää muiden, erilaisten mutta tasa-arvoisten ihmisten subjektiuden tunnustamista. Vain parantamalla kykyä toimia ja pohdiskella yksilöllisellä ja kollektiivisella tasolla on mahdollista edistää yhteisymmärryksessä tuloksia demokratian ja kehityksen hyväksi.

Tämän sosiokonstruktiivisen lähestymistavan ytimessä sijaitsevat toimijan autonomia ja henkilökohtainen vapaus, jotka ovat politiikkaan ja kehitykseen liittyviä arvoja. Erityisesti subjektius viittaa inhimilliseen arvokkuuteen eikä ole pelkkä tavoite itsessään vaan myös toimintaa. Tai pikemminkin se on toimijuutta, jonka avulla voi optimoida ne erityiset intressit, jotka saavat kollektiivisen luonteen samoin kuin toimijuuskin, kun se laajenee yhteiskuntasopimukseksi. Mutta myös kollektiiviset sitoumukset sallivat yksilöllisten päämäärien ja arvojen saavutukset. Tässä mielessä toimijan autonomia sekä vapauden ja sen eri vaihtoehtojen tavoittelu eivät ole pelkästään tehokkaita vaan myös oikeudenmukaisia, sillä niiden tulee ja niillä on taipumus olla osa yhteiskuntasopimusta. Arvokkuus arvona ja käytäntönä antaa tilaisuuden arvioida muutoksia, joita tapahtuu tai on jo tapahtunut, mutta se tulisi ymmärtää myös muutosten arvojen tuottajana.

Inhimillinen kehitys vapautena ja kykyinä

Kehitys tarkoittaa, että toimijoille luodaan tarvittavat mahdollisuudet kehittää kykyjään. Tässä suhteessa »mahdollisen» inhimillisen kehityksen päämäärä on saada aikaan »hyväksyttävä yhteiskunta». Toisin sanoen yhteiskunta, jossa ihmiset voivat elää kelvollista elämää ja jossa julkisen keskustelun avulla ja tilanteita ja menetelmiä määrittelemällä kyetään erittelemään ilmiselvät epäoikeudenmukaisuudet (Sen 1997 ja 2000). Ihmisen kyky olla aktiivinen toimija liittyy hänen itsemääräämisoikeuteensa valita tavoitteita ja saavuttaa tuloksia, jotka ovat suhteessa

tulosten etsimisen prosessiin. Tavoitetta ei voi erottaa tavoitteesta saavuttaa »solidaarisuusmenettelytapojen kulttuuri» (Pizzorno 1984) Siksi on tärkeää, että kansalaiset pitävät yhteyttä keskenään ja jakavat perusarvot, kuten ihmisoikeudet ja arvokkuuden.

Himanen (2012b) toteaa:

> *Sen lähtee liikkeelle vapauden käsitteestä mutta ei perustele, miksi ihmisten tulisi olla vapaita. Vapauskin tarvitsee perustelun, ja se on ajatus ihmisarvosta eli siitä, että kaikki ihmiset ovat vapauden arvoisia. Tämä on syy nostaa ihmisarvo perustavaa laatua olevaksi arvoksi ja sen myötä arvokas elämä kehityksen perimmäiseksi tavoitteeksi. Arvokkuus tarkoittaa jokaisen ihmisen ihmisarvoa. Siksi kaikilla on oikeuksia, koska he ovat oikeuksien arvoisia, ja kaikki ovat arvokkaita eli arvojen (kuten vapaus ja oikeudenmukaisuus) arvoisia. Arvokas elämä tarkoittaa elämää, jossa tämä arvokkuus toteutuu.*

Ajatus »arvokkuudesta» kehityksen keskiössä korostaa ihmisten subjektiutta ja viittaa ihmisten ja heidän yhteisöjensä kykyyn päättää elämänsä suunnasta omien arvojensa ja toiveidensa mukaisesti. Tässä mielessä arvokkuus ei ole yksiselitteinen, sillä se liittyy suoraan ihmisten ja heidän yhteisöjensä kulttuuripääomaan. Lisäksi tällainen kehitysnäkökulma myös väittää, että arvojen muodostuminen ja solidaarisuuteen perustuvan sosiaalietiikan kehittyminen vahvistavat kehityksen päämääriä ja ohjaavat markkinoiden ja instituutioiden välistä suhdetta.[5]

Kulttuuri-identiteetin tunnustaminen on inhimillisen arvokkuuden ehto ja viittaa nyky-yhteiskuntien monikulttuuriseen moniarvoisuuteen. Se tulisi huomioida olennaisena ominaisuutena kehityksessä. Kun inhimillistä kehitystä tarkastellaan kulttuurin näkökulmasta, arvokkuus viittaa tarpeeseen varmistaa ja laajentaa ihmisten mahdollisuuksia rakentavalla tavalla, jotta he voivat valita oman elämäntapansa ottaen huomioon muut elämäntavat. Lisäksi on mahdotonta ajatella toimintaa tai toimijuutta yksittäisen toimijan muodossa, koska toiminta ja toimijuus rakentuvat yhdessä muiden kanssa. Kulttuuri-identiteetin merkitys liittyy oikeudenmukaisuuteen, jota arvokkuuden toteutuminen edellyt-

5 Tätä ajatusta on inspiroinut »todellisen vapauden» käsite (Sen 1999). Ks. myös Rao ja Walton (eds.) 2004.

tää. Kulttuuri-identiteetin ilmentäminen voi johtaa kulttuurisen monimuotoisuuden laajenemiseen, mikä sallii ihmisille enemmän valinnanmahdollisuuksia ja laajemman kulttuurisen kirjon (UNDP 2004b). Tästä lähestymistavasta katsoen arvokkuus tarkoittaa huomion kiinnittämistä kaikkien ihmisten arvokkuuteen, mihin väistämättä liittyy oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon kysymysten huomioiminen. Siinä mielessä arvokkuuden vaikutus viittaa myös refleksiiviseen identiteettiin, joka edellyttää kykyä muuttaa valtasuhteita.

Inhimillisen kehityksen lähestymistapa pyrkii keskittymään sekä kulttuuriperinnön säilyttämiseen että ihmisten vapauteen laajentaa kulttuurista elinympäristöään. On kuitenkin syytä huomata, että kulttuuri-identiteetti ei ole ainoa merkityksellinen asia ihmisille, sillä identiteetti liittyy myös uskontoon, kieleen, musiikkimakuun, ruokailutottumuksiin jne. Lisäksi identiteetti ei olosuhteista riippuen ole vain löytö, johon toisinaan liittyy valinta; se voi johtaa rajoituksiin (Sen 1999).

Kulttuurisen vapauden harjoittaminen on oikeus, johon ei liity rajoituksia ihmisen erityisyyden tunnistamisesta, ja se on demokraattisen sosiaalisuuden ehto. On oleellista päättää, mikä kulttuuriperinnössä ja niissä eri ryhmissä, joihin ihminen ehkä kuuluu, on keskeistä. Siinä mielessä on olennaista vastustaa identiteetin pakkosyöttämistä, mutta ei pidä myöskään omaksua identiteettiä omakseen, ellei sitä ole muodostettu suhteessa muihin. Ymmärrän kulttuurienvälisyyden vilpittömäksi erilaisten ihmisten väliseksi rinnakkaiseloksi ja kaikkien yksilöiden yhteiseksi arvoksi. Se on elämäntapa.

Ajatusta arvokkuudesta historiallisena muutosvoimana kannattaa analysoida yksityiskohtaisemmin, tarkoituksen rakentamisen »paikkana». Tourainen mukaan yksilön on, osoittaakseen olevansa yksilö, kamppailtava subjektiuttaan rajoittavia voimia vastaan, kuten markkinoita, mainontaa, fundamentalistista ajattelua ja erilaisten identiteettien ilmaisemisen rajoittamista. Kun tämä näkökulma yhdistetään Senin lähestymistapaan, voisi toimijuuden ajatella rakentuvan arvokkuuden käsitteelle.

Toimija sen sijaan liittyy sosiaaliseen asemaan. Toimija, olipa tämä kollektiivinen tai yksilö, voi tulla subjektiksi kyseenalaistaessaan vieraannuttavan logiikan, joka pyrkii toisintamaan hänen alempiarvoisen asemansa sosiaalisessa järjestelmässä. Toimija on henkilö tai ryhmä, joka toimii kykyjensä ja subjektiutensa pohjalta saavuttaakseen päämää-

ränsä ja saadakseen aikaan muutoksia ympäristössään.

Käsittelemämme kehitysnäkökulma olettaa eri toimijoiden olevan halukkaita muuttamaan yhteiskuntaansa, mikä näin ollen liittyy ajatukseen yhteiskuntien kyvystä muuttaa itseään. Silloin kehitys on paljolti seurausta konfliktista kehityksen suunnasta kilpailevien voimien kesken. Siksi tämä esitys tarjoaa konfliktista näkemyksen, joka ei ole selkeästi esillä perinteisessä inhimillisen kehityksen lähestymistavassa, missä konfliktia pidetään kehitysmallien välisenä vastakohtaisuutena mutta ei vastakohtaisuutena valtasuhteissa, eri poliittisten suuntausten välillä toimijoiden välisenä kiistana.

Eri kulttuurien välisen tasa-arvon poliittinen tunnustaminen edellyttää yhteiskuntaa, jossa kulttuurit ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Kysymys kuuluu, miten kehittää itsenäisiä ja vastuullisia toimijoita ja miten tietää, mitkä ovat keskeisiä instituutioita.

Ajatus toimijan arvokkuudesta ja itsenäisyydestä on olennainen siksi, että sen avulla ymmärtää mahdollisuudet, jotka nykyinen kriisi typistää ihmisten subjektiuteen nojaavaksi kehitysvaihtoehdoksi. On syytä tarkentaa, mitä arvokkuus tarkoittaa kehityksen voimana.

Himanen (2012b) toteaa:

> *Toinen syy, miksi arvokkuus on tässä nostettu keskeiseksi käsitteeksi ja arvoksi, on se, että se on vapauden ja oikeudenmukaisuuden ohella elämänarvojen perusta. Se on toisin sanoen seuraavien käsitteiden perusta: yksilöllisen arvon (esimerkiksi yksilön vapaus olla subjekti), yhteisön arvon (esimerkiksi oikeudenmukainen mahdollisuus olla osa yhteisöä) ja elämänarvojen (esimerkiksi kunnioitus elämää ja ihmisen olemassaoloa kohtaan osana ihmisyyttä). Tässä käsite menee myös pidemmälle kuin vaikkapa YK:n ihmisoikeusjulistus, joka kylläkin jakautuu elämään, vapauteen ja oikeudenmukaisuuteen liittyviin arvoihin mutta joka pitää oikeuden käsitettä nyt elossa olevan yksilön oikeutena elämään. Tässä käytetty ihmisarvon käsite merkitsee myös tulevien sukupolvien oikeutta vastaavanlaiseen arvokkaaseen elämään, mikä tarkoittaa väistämättä silloin myös ekologisen kestävyyden arvoja. (Tässä on korostettava, että ekologinen kestävyys esitetään eettisenä velvollisuutenamme tulevien sukupolvien oikeuksia kohtaan, jotta heilläkin olisi mahdollisuus arvokkaaseen elämään. Käsitteiden tasolla tämä muo-*

toilu ei kommentoi toista tärkeää kysymystä, nimittäin onko muullakin elämällä kuin ihmisen elämällä sisäsyntyistä arvoa itsessään. Kirjoittajalla on asiasta oma vankka näkemyksensä, mutta mitä ekologiseen kestävyyteen tulee, yllä esitetyt perustelut ovat enemmän kuin riittävät.) Ihmisarvo on näin ollen filosofisesti katsoen perustavanlaatuinen käsite, koska se on kaikkien tässä mainittujen muiden arvojen ja oikeuksien eli vapauden, oikeudenmukaisuuden ja elämän perusta.

Arvokkuus liittyy identiteetteihin, pyrkimyksiin ja vaikeuksiin, niiden yksilöiden ja ryhmien kysymyksiin, vaatimuksiin, haluihin ja huoliin, jotka yrittävät yhdistää kokemuksensa julkiseen tilaan ja julkiseen puheeseen ja jotka yrittävät saada yhteiskunnan tunnustamaan subjektiutensa ja jokapäiväiset kokemuksensa osaksi yhteiskunnallista elämää.

Kuten aiemmin mainittiin, subjektius on erityisen tärkeä vastineena modernisaatiolle ja globalisaatiolle. Moninaiset kulttuuriset ja yksilölliset mielenilmaisut ovat voima, joka vastustaa globalisaation, markkinavoimien ja tiedon teknistaloudellisuuden välineellistä logiikkaa ja on sen kanssa jännitteisissä väleissä. Yhteenvetona voi sanoa, että subjektius on monessa suhteessa vastakkainen valtioiden rajat ylittävän vallan keskittämiselle.

Toisaalta globalisaatiolla on ollut erityisesti teollisuuden, kulttuurimarkkinoinnin ja viestinnän kautta myös vaikutus subjektiuksien laajenemiseen, sillä se on luonut yhteiskuntien ja globalisaation uutta moniarvoisuutta. Subjektius ja arvokkuuden vaatimukset ovat osaltaan paras tae politiikan, demokratian ja kansalaisuuden uudistumisesta.

Tällä hetkellä toimijat ja uudet kulttuuriset liikkeet kehittyvät suhteessa omien subjektiuksiensa laajenemiseen, ja subjektiudet sovitetaan suhteessa tieteen, teknologian, tiedon ja verkostoyhteiskunnan uusiin piireihin. Arvokkuuden vaatimukset ovat globalisaation oman tulevaisuuden sisäsyntyinen jännite. Täsmälleen siitä syystä arvokkuus, subjekti ja globalisaatio eivät ole erillisiä ilmiöitä. Ne syntyvät suhteessa uuteen historialliseen paineeseen samassa ympäristössä, jossa nykyiset yhteiskunnat kehittyvät. Maailmassa, jossa demokratia on vastaansanomaton arvo eikä subjekti, henkilö tai ryhmä ei rakenna subjektiuttaan tyhjiössä tai eristyksissä. Se tekee sen keskellä sosiaalisia suhteita ja yhdessä muiden, erilaisten subjektien kanssa. Kollektiivinen toiminta liit-

tyy yhä enemmän yksilöiden vaatimuksiin tai suuntautumisiin. Ihmiset pyrkivät määrittelemään itsensä uudelleen omista kokemuksistaan käsin ja rakentavat oman erityisyytensä uusien valtamuotojen vastaisesti ja tässä vastakkainasetelmassa antavat yksilöllisen tarkoituksen kollektiiviselle olemassaololleen. Mutta yksilöllisiä toimia arvotetaan kollektiivisesti yhteisenä hyvänä. Kulttuurinen vapaus, kun se ymmärretään yhteisenä hyvänä, on myös yhteiskunnallisen tasa-arvon kiistämätön periaate. Siinä mielessä ihmiset ja yhteiskunnat yrittävät palauttaa voimansa uusia ylivallan muotoja vastaan, ja jos he pyrkivät elämään arvokkuudessa, he tietävät ettei se epäoikeudenmukaisessa yhteiskunnassa onnistu. Niinpä henkilökohtainen vapaus ja kollektiivinen tasa-arvo voivat muodostaa yhteisen hyvän. Kumpikin vahvistaa toista.

Arvokkuuden ajatus kytkeytyy yksilöiden väliseen rakennelmaan tasa-arvoisten toimijoiden rinnakkaiselosta. Ilmaisu liittyy sosiologiseen väitteeseen, jonka mukaan toimijoiden erilaiset identiteetit ja suuntautumiset rakentuvat suhteessa muihin. Siten tasa-arvo ja erilaisuus ovat samanarvoisia ja kumpikin liittyy yhteiseen hyvään. Ajankohtaisemmin sanottuna ne ovat osa paikallisen tai kunnallisen hallinnon uusia kokemuksia, joissa horisontaalisen viestintäteknologian merkitys kasvaa ja joissa uusien toimijoiden keskeisenä huolena on arvokkuuden vaatimus.

Demokratian näkökulmasta erilaisten subjektiuksien ja kulttuurien rinnastaminen kansalaisten yhteisöissä saa keskeisen sijan. Juuri siksi kansalaisuuden laajeneminen on tärkeä tae tasa-arvosta. Se on tasa-arvon peruste. Kansalaisuus ja tasa-arvo ovat erottamattomat, ne on uudistettava pysyvästi ja ne ovat määritelmällisesti epätäydellisiä.

Yksilöllisten ja kollektiivisten subjektiuksien laajenemiseen liittyvät uudet kulttuuriset oikeudet (uskonnon, etnisyyden, sukupuolen, seksuaalisuuden, maasta toiseen muuttamisen, ekologian jne. suhteen), jotka määrittelevät yhteiskuntamme uudelleen pohjimmiltaan monikulttuurisiksi, on integroitava sosiaalisten ja poliittisten oikeuksien kanssa, jotta niistä tulee demokraattisia. On hyvin vaikea laajentaa subjektiuksia ja kulttuurisia vapauksia kehittämättä sosiaalista kansalaisuutta, arvokkuutta ja perushyvinvointia. Jotta ihmisten on mahdollista kehittää taitojaan ja subjektiuttaan tehdäkseen oman mielen mukaisia valintoja, kelvollisen elämän perusolosuhteiden lujittaminen on olennaisen tärkeää.

Mutta on myös mahdotonta ajatella sosiaalisen kansalaisuuden laajenemista ja uusien kulttuuristen oikeuksien tunnustamista ilman kunkin yksittäisen kansalaisen poliittisen aseman täydellistä tunnustamista. Täsmälleen siitä syystä kansalaisyhteiskunnan rakentaminen on alue, jolla uusien subjektiuksien laajeneminen on tunnustettava. Kansalaisyhteiskunnassa, joka on myös yhä globaalimpi, kunkin subjektiuden erityisyydet määritellään uudelleen kansalaisten yleisten olojen suhteen. Kaikki mukaan ottava politiikka puolestaan saa oikeutuksensa kansalaisten osallistumisesta demokraattiseen elämään. Kansalaisyhteiskunta on siksi kaikki mukaan ottava poliittinen yksikkö, mitä ilmaisee yhteisen hyvän luominen. Yhteinen hyvä yhtäältä yhdistää moninaisuutta ja moniarvoisuutta mutta antaa toisaalta kaikille noille moninaisuuksille yhteisen aseman: kansalaisuuden, johon kuuluu oikeuksia ja velvollisuuksia. Sitä kautta tulee ymmärrettäväksi, että kaikkia ihmisiä, subjektiudestaan riippumatta, on pidettävä kansalaisina.

Tuntuu oleelliselta tunnistaa, että subjektiivisten yksilöllisyyksien laajenemisen ja yleisen ja yleismaailmallisen kansalaisuuden välillä on jännitteitä ja ristiriitaisuuksia. Kansainvälinen julkinen tila, joka takaa yhtenäisyyden ylittämällä erilaiset subjektiudet, vaikuttaa myös valtioon. Siten demokratiassa integraatio kansalaisten ja politiikan välillä on yhteydessä kansalaisten muodostamaan poliittiseen yhteisöön. Poliittinen kansalaisuus on yleismaailmallinen viite yhteiskuntiemme yksilöllisestä moniarvoisuudesta. Samat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset liikkeet haluavat hyväksyntää uusille oikeuksilleen osallistua, levitä ja saada tunnustusta, mutta niiden demokraattinen toteutuminen liittyy nimenomaan kansalaisten poliittiseen yhteisöön. Tällä hetkellä kansallisvaltion kytkee avoimempiin ja kansainvälistyneempiin julkisiin tiloihin erikoinen sosiaalinen rakennelma vaatimuksilla ja kansalaisuuden käytännöillä, jotka yhdistävät kiinteästi paikallisen ja maailmanlaajuisen.

Inhimillinen arvokkuus ja ihmisoikeudet

Kuten Habermas (2010) on väittänyt, inhimillinen arvokkuus on yksi ja jakamaton niin kuin on jokainen ihminenkin. Vain sellainen politiikka, joka hakee todellista edistystä ja yhteistyötä ihmisoikeuksien ja erilaisten kansalaisuuksien eri tasoilla, voi pyrkiä kunnioittamaan yhtä paljon jokaisen arvokkuutta. Se edellyttää solidaarisuutta ja yhteistyötä eri yk-

silöiden välillä sekä oletusta yhteisistä arvoista.

Tässä mielessä ihmisoikeudet ovat kansalaisyhteiskunnan ytimessä, jotta inhimillisen arvokkuuden kunnioittamista voidaan vaatia. Se ei kuitenkaan riitä, ellei se liity kehitykseen, jossa on mukana inhimillisen kehityksen toimijoita ja toimijuuksia, jotka edistävät ihmisiin perustuvaa politiikkaa ja taloutta. Siksi inhimillinen kehitys ja ihmisoikeudet ovat toisiaan täydentäviä.

Tässä esitetään, että inhimillinen arvokkuus liittyy oikeuksiin ja etiikkaan sekä sellaiseen taloudelliseen kehitykseen, joka tekee arvokkuuden mahdolliseksi. Ja juuri se on multi-globaalissa kriisissä vaakalaudalla. Nykyiset vaihtoehdot vaikuttavat riittämättömiltä ja vanhentuneilta.

Ihmisoikeuksien ja inhimillisen kehityksen institutionalisoitumisen on oltava samanaikaista. Ongelma on tietää kussakin erityistapauksessa, mitkä ovat todellisuuden ja esiin nousevan konfliktikentän toimijoita.

Toimija voi oikeuttaa itse toimintansa: hän elää, tuntee, ajattelee ja toimii oman harkintakykynsä mukaisesti (Habermas 2010). Siinä suhteessa toimija voi muuttaa tarpeensa toiminnaksi ja toimia järjestelmän tietyillä kentillä. Arvokkuus on itsekunnioituksen ja muiden kunnioittamisen tila, ja sitä voi vahvistaa vain taloudellisella kehityksellä, jonka tavoitteena on olla kaikkia koskevaa ja osallistavaa. Vain parempien kehitysmallien myötä on mahdollista saavuttaa kestävä ja innovatiivinen inhimillinen arvokkuus.

Ihmisoikeudet liitetään kansalliseen yhteiskuntaan, ja samaan aikaan ne liittyvät yhä globaalimpiin vaatimuksiin. Globaalisuus tulvii kansallisen yli ja kiihdyttää ihmisoikeuksien yleismaailmallistumista. Se tarkoittaa uuden maailmanlaajuisen institutionalisoituneen sosiaalisen järjestelmän ja sitä tukevan inhimillisen kehitysmallin etsimistä. Nykyisin yhteiskunnalliset konfliktit ovat levinnet sekä kansallisina että maailmanlaajuisina konflikteina, eri tasoilla ja eri laajuisina, yhteiskunnallisena ja taloudellisena väkivaltana ja vapauden ja inhimillisten mahdollisuuksien puutteena.

Tietoverkko julkisena tilana

Tällä hetkellä liikkeet, jotka vaativat suurempaa arvokkuutta ja ihmisoikeuksien tunnustamista, liittyvät uusien viestintäteknologioiden muutosprosesseihin ja verkkoyhteisöihin. Nykyisin uusien konfliktien ja sosio-

kulttuuristen liikkeiden dynamiikka ilmenee ja kehittyy tietoyhteiskunnissa ja tähtää valtasuhteiden muuttamiseen sekä tietoverkon sisällä että sen ulkopuolella. Se on luultavasti näiden uusien subjektiuksien merkittävin haaste, sillä verkko on yksinkertaisesti tämän ajan uusi paikka ilmaista ja kehittää uusia vallan muotoja. Siten tietoverkko antaa uusille vaihtoehtoista globalisaatiota ajaville liikkeille muun ohella tunteen toiminnasta ja johtaa uusiin sosiaalisuuden ja sosiaalistumisen muotoihin. Niiden seurauksena muodostuu uusia inhimillisen kehityksen vaihtoehtoja.

Uusien sukupolvien sosiaalistumisen muodot ovat nykyisin erilaisia kuin ennen. Koulutuksen ja työn välinen suhde on monimutkaisempi ja vaikeampi. Kotikoulut ovat aiheuttaneet perinteisten koulujen monopoliin jälleen muutoksia ja repeämiä, jotka saavat uusia määritelmiä uusien tieto- ja viestintäteknologioiden sekä uusien kulttuuristen subjektiuksien kautta. Konfliktit liittyvät nyt yhä useammin uusien tieto- ja viestintäteknologioiden sosiokulttuuriseen käyttöön. Uudet sosiaalisuuden muodot ovat paradoksaalisia, koska ne ovat täysin avoimia tietoverkkojen maailmalle mutta suurin vaikutus niillä on ryhmissä ja rajoitetuissa ympäristöissä, ainakin tällä hetkellä.

Teknologisen sosiaalisuuden uusi kulttuuri voi muuttaa sekä subjektiuden että tiedon muodot samoin kuin yksilöiden ja yhteisöjen arjen. Se ei kuitenkaan tapahdu tyhjässä tilassa vaan konkreettisten historiallisten yhteiskunnallisten suhteiden antamien kokemusten kontekstissa. Tämä uusi subjektius on nyt uusi muutosvoima.

Tässä mielessä inhimillisen kehityksen politiikan tulee arvokkuutta kunnioittavassa yhteiskunnassa kaventaa tietoteknisiä kuiluja ja edistää tiedonhallintakykyjä ja koulutusta, joka käsittelee informaatioajan muutoskoodeja ja siten varmistaa tasa-arvoisemman pääsyn tieto- ja viestintäteknologian maailmanlaajuisiin tietoverkkoihin. Näin ihmisten taidot ja kyvyt tietoverkkojen ja sosiaalisten verkostojen globaalissa teknistaloudellisessa maailmassa kehittyvät. Tämä on edellytys sille, että ihmiset voivat autonomisina toimijoina palauttaa arvokkuutensa ja taistella sen puolesta. Muuten heillä on riski jäädä ulkopuolelle ja tulla eristetyiksi.

Kyse on niiden taitojen ja kykyjen käsittelemisestä, joita tarvitaan tietoverkoissa tapahtuvassa viestinnässä: sopeutumiskyvystä, joustavuudesta, horisontaalisuudesta, verkostoitumisesta, innovaatioista, sanoilla ilmaisemisen taidosta, moniulotteisuudesta ja ajatustenvaihdosta.

Ne kaikki ovat edellytyksiä ennakoivalle toiminnalle, joka on tietoyhteiskunnassa paras tae arvokkaan yhteiskunnan rakentamisesta.

Tietoyhteiskuntapohjainen inhimillinen kehitys tarkoittaa inhimillisen kehityksen liittämistä uusiin teknologisiin kommunikaatiomahdollisuuksiin, joiden avulla käsitellä henkilökohtaisia ja sosiaalisia suhteita ja osallistumista. Kirjamme teesi on, että se olisi paras resurssi, jonka yhteisöt ja yksilöt voivat luottaa käsittelevän uusia vallan ja ylivoiman muotoja, jotka liittyvät globalisaation ja vallan maantieteellisen uusjaon tuomiin muutoksiin.

Kriittinen valinta: arvokkuus todellisena vapautena

Tärkein ero talouskasvun ja inhimillisen kehityksen koulukuntien välillä on, että ensin mainittua kiinnostaa tulojen kasvu – bruttokansantuotteella (BKT) mitattuna – kun taas inhimillinen kehitys keskittyy kaikkien yksilön valinnanmahdollisuuksien kasvattamiseen, olivatpa ne taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia tai poliittisia. Vaikka korkeammat tulot voivat tuoda mukanaan enemmän vaihtoehtoja, suhde ei ole automaattinen. Tulot voivat jakautua yhteiskunnassa epätasa-arvoisesti niin, että pienituloisten mahdollisuudet ovat hyvin rajoitetut. Perimmäinen syy siihen, ettei tulojen kasvu välttämättä johda inhimillisen kehityksen mahdollisuuksien lisääntymiseen, on kuitenkin siinä, mitä asioita yhteiskunta asettaa etusijalle.

Tässä mielessä on hyödyllistä verrata kehitysnäkymien keskeisiä painotuksia seuraavan taulukon tapaan:

Taulukko 1: eri painotusten vertailua

	Valtiovalta	Markkinat	Ihminen
Tärkein tavoite	Taloudellinen kehitys	Tulojen ja voittojen maksimointi	Kykyjen ja mahdollisuuksien lisääminen täydellisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi
Ensisijainen toimintakenttä	Valtio	Markkinat	Inhimillinen arvokkuus
Toimintaa ohjaava periaate	Suuren yleisön osallistuminen	Tehokkuus	Autonomia, tasa-arvo, vapaus ja kansalaisuus
Painopiste	Tavoitteiden saavuttamisen päämäärät	Tavoitteiden saavuttamisen keinot	Tavoitteiden saavuttamisen tarkoitus
Koulutuksen, terveyden ja ravitsemuksen tavoitteet	Valtion ja yhteiskunnan modernisoimisen keinoja	Kasvupanos: inhimilliseen pääomaan sijoittaminen edistää kasvua	Tavoitteita itsessään; kansalaisten ihmisoikeus
Ominaispiirteet / hallituksen tavoitteet	Vahva johtajuus Kansallinen yhdentyminen	Valtion tulee distää vain markkinoiden roolia Ihmisoikeuksien kunnioittaminen liittyy markkinoihin, esim. omistusoikeuteen Taloudellinen vakaus	Demokratia Valtio on keskeinen inhimillisen kehityksen edistäjänä Ihmisoikeuksien ja inhimillisen arvokkuuden kunnioittaminen
Talouskasvu	Kotimaisen kasvun määräävä tekijä	Päämäärä itsessään Yhteiskunnan etu on toissijainen kasvutavoitteeseen nähden	Olennainen, mutta vain jos siitä on hyötyä kaikille tasapuolisesti Tie inhimilliseen kehitykseen
Politiikan tärkeimmät suuntaviivat	Yhteiskunnan modernisointi koulutuksen kautta Kansallinen yhdentyminen ja teollistuminen tuonnin korvaamisen kautta Väestön liikehdintä	Sääntelyn purkaminen ja yksityistäminen Tehokkuuden parantaminen Investoiminen inhimilliseen pääomaan Makrotaloudellinen vakaus	Toimijoiden ja instituutioiden toimintakyvyn laajentaminen Arvokkuus ja kansalaisuus kehityksen akseleina Eriarvoisuuksien vähentäminen Kansallisten budjettien uudistaminen, alueellinen ja paikallinen inhimillinen kehitys Työllisyyden edistäminen
Strategiat köyhyyden hävittämiseksi	Yleismaailmallinen sosiaalipolitiikka Työllisyys Hyvinvointivaltio Vaurauden ja tulojen jakaminen	Kasvun spillover-vaikutus Investoiminen sosiaalisektoriin Perusturvaverkostot Sosiaalisten indikaattorien tavoittelu ja parantaminen, erityisesti koulutuksen	Köyhien vahvistaminen yhteiskunnallisina toimijoina Yhtäläiset osallistumismahdollisuudet Tavarat ja palvelut kaikkien saataville Kasvun ohjaaminen köyhille
Tärkeimmät indikaattorit	Sosiaalisten indikaattorien parantaminen, erityisesti koulutuksen	BKT BKT:n kasvuvauhti Inflaatiovauhti Velkaa/BKT	Inhimillisen kehityksen indeksi Sukupuoleen liittyvä kehitysindeksi Moniulotteinen köyhyysindeksi

Lähde: Kirjoittajan laatima

Inhimillisen kehityksen näkökulma kummastelee automaattisena pidettyä yhteyttä tulojen kasvun ja ylisuurten markkinoiden välillä. Yhteys riippuu talouskasvun laadusta ja tuotosten jakamisesta, ja se voidaan luoda esimerkiksi sosiaalipalvelujen tai tuloja tasaavan veropolitiikan kautta. Se asettaa kuitenkin kyseenalaiseksi myös väestön yliarvostamisen, ihmisten itsemääräämisoikeuden heikkouden sekä valtion ja kansan yliarvostamisen, vaikka ne ovatkin joskus olleet historiallinen voima.

Sen lisäksi, että toteutetaan tärkeitä poliittisia ja taloudellisia uudistuksia, on keskitettävä huomio henkilökohtaiseen arvokkuuteen. Toiseksi pitäisi huomata, että inhimillisessä kehityksessä on kaksi puolta: inhimillisten kykyjen (terveys, tieto, taidot) syntyminen ja tapa jolla ihmiset kykyjään käyttävät (työ, tuottava toiminta tai vapaa-aika). Yhteiskuntien tulee rakentaa inhimillisiä kykyjä ja varmistaa toimeentulovaihtoehtojen oikeudenmukainen tarjonta. Kolmanneksi, keinojen ja päämäärien välille tulisi tehdä selvä ero: päämäärä ovat ihmiset, ja BKT:n kasvu on tapa laajentaa valinnanmahdollisuuksia. Talouskasvun luonnetta ja jakautumista tulisi mitata siinä suhteessa, miten yksilöiden elämää voitaisiin rikastuttaa. Neljänneksi, inhimillisen kehityksen tulee kattaa koko yhteiskunta, ei pelkästään taloutta: poliittisten, sosiaalisten, ekologisten ja kulttuuristen näkökulmien on saatava yhtä paljon huomiota kuin taloudellisten (ul Haq 1995).

Demokratia liittyy arvokkuuteen useilla tavoilla:

1.) Poliittinen osallistuminen on olennainen osa elämää yhteiskunnassa. Valtion tai ihmiskunnan kansalaisen rooli on aina läsnä.

2.) Demokratia on hyvää aluetta keskustella vaatimuksista ja määritellä eri taitojen suhteellinen tärkeys (mukaan lukien kulttuurinen vapaus). Osallistuvan keskustelun tulisi olla keskeisellä sijalla kehityksen saavutuksia tavoiteltaessa.

3.) Vaikka demokratiaa pidettäisiin pohjimmiltaan länsimaisena käsitteenä, länsimaiden ulkopuoliset uskonnot ja kulttuurit ovat täynnä viittauksia ihmisen arvokkuuteen, suvaitsevaisuuteen ja vastavuoroisuuteen, ja ne ovat paljon vanhempia ja laaja-alaisempia.

Tämän päivän maailma on samaan aikaan kukoistava ja onneton. Hajaannuksen ja syrjäytymisen ankaruus uhkaa inhimillisen identiteetintunteen olemassaoloa. Kuten aiemmin on mainittu, kritiikki globalisaa-

tioon liittyvää syrjäytymistä vastaan heijastuu »vihaliikkeissä» Espanjassa sekä ihmisoikeuksien ja rauhan puolesta taistelevissa liikkeissä kaikkialla. Liikkeet haastavat globalisaation, joka keskittyy vain valtaan, ja etsivät vapauttaville päämäärille perustuvaa vaihtoehtoista globalisaatiota (Wieviorka 2008). Vaikka liikkeet esittävät syitä uudenlaisen globalisaation puolesta, ne ovat itsekin aiheiltaan ja jäseniltään globaaleja ilmiöitä. Aktivisteja on mukana kaikkialta maailmasta, ja he ovat yhdistyneet vastustamaan ilmiötä, jota he pitävä vakavana maailmanlaajuisena epäoikeudenmukaisuutena. Globalisaatiokriittiset ja globalisaatiolle vaihtoehtoista kehitystä hakevat liikkeet ovat luultavasti tämän hetken globalisoituneimpia moraalisia liikkeitä. On tärkeää eritellä niiden vastalauseiden keskeisiä sisältöjä, jotka eivät koske itse globalisaatiota vaan ihmisten välistä eriarvoisuutta.

Siispä olennainen kysymys liittyy globalisaation mahdollisten hyötyjen jakautumiseen rikkaiden ja köyhien maiden ja eri yhteiskuntaryhmien välillä.[6] Olettaen, että maiden välisestä yhteistyöstä todella seuraa hyötyjä, on tärkeää kysyä, jakautuvatko hyödyt oikeudenmukaisesti, ei pelkästään sitä, onko hyötyjä syntynyt. Tässä mielessä rikkaiden ja köyhien maiden kotimaan talouspolitiikkaa tulisi toteuttaa, uudistaa ja ohjata kohti globalisaation hyötyjen tasa-arvoisempaa kansainvälistä jakamista. Jälleen kerran »todellinen kysymys koskee globalisaation hyötyjen jakamista» (Sen ja Klisberg 2007).

Eräs eri tutkimusraporteissa esitetty johtopäätös on, että kulttuurisesti moninaisissa ja rakenteellisesti heterogeenisissa yhteiskunnissa on sitouduttava konfliktien käsittelyyn harkitulla ja keskustelevalla tavalla, jotta kehitys ja demokratia olisivat kestäviä. Vaaditaan siis

6 Analyysi pitkäaikaisista suuntauksista maailman tulonjaossa maiden välillä osoittaa, että rikkaimpien ja köyhimpien maiden välinen suhde oli 3:1 vuonna 1820, 11:1 vuonna 1913, 35:1 vuonna 1950, 44:1 vuonna 1973 ja 72:1 vuonna 1992. Hämmästyttävä on esimerkiksi huomio, että Britannian tulot vuonna 1820 olivat noin kuusi kertaa Etiopian vuoden 1992 tulojen suuruiset. Japanin tulot puolestaan olivat vuonna 1950 tuskin 20 prosenttia Yhdysvaltain tuloista, mutta vuonna 1992 jo 90 prosenttia. Sama kehitys näkyy Etelä-Euroopassa: vuonna 1950 tulot olivat 26 prosenttia Yhdysvaltain tuloista, mutta vuonna 1992 jo 53 prosenttia. Myös joissain arabimaissa on koettu voimakasta tulojen kasvua. Kolmen rikkaimman ihmisen omaisuus ylittää kaikkein vähiten kehittyneiden maiden yhteenlasketun BKT:n. 200 rikkaimman ihmisen varat ovat suuremmat kuin maailman 47 prosentin ihmisen yhteenlasketut tulot. Prosentti (7–8 miljardin dollarin) vuodessa 200 rikkaimman ihmisen varoista toisi maailman kaikki lapset alkeiskoulutuksen piiriin (UNDP 1999).

konfliktien hallintaa, jotta kehityksessä päästään eteenpäin keskustelevassa hengessä. Tällaisten keskustelutilojen kautta on mahdollista luoda käytännön järjestelyjä, jotka edistävät inhimillistä kehitystä. Jotta yhteiskunta kehittyisi, sen on yhdistettävä käytännöllinen, moniarvoinen ja osallistuva lähestymistapa (UNDP 2002; UNDP-Bolivia 2002; UNDP-Chile 1998; UNDP-Bulgaria 1998; UNDP-Sao Tome ja Príncipe 2004, UNDP-Egypt 2002).

Lopuksi voi todeta, että kaikki nämä ajatukset viittaavat niiden yhteiskunnallisten toimijoiden potentiaaliin, joilla on mahdollisuuksia itsemääräämisoikeuteen, edustuksellinen kyky ajaa eri intressejä ja vaatimuksia sekä perehtyneisyyttä kehityskysymyksiin. Nämä ovat toimijoita, joilla on kyky saada liikkeelle kulttuurisesti moninaiset ryhmät yhteisen, konsensusta ja sitoumuksia vaativan kehityksen pohjalta. On vaikea ajatella käsittelytapojen muuttumista ilman sopimusta. Juuri siksi poliittisen uudistumisen prosessi on demokratialle välttämätön. Se luo poliittiset olosuhteet uudenlaiselle kehitysmallille, joka nojaa yhteiskuntien toimintakykyyn ja -mahdollisuuksiin ja perustuu politiikan rakentavaan voimaan.

Keskeisiä aiheita

Inhimillisen kehitysnäkökulman välttämätön uudistaminen vahvistaa sen taustalla olevan teorian ja historiallisen sopeutumiskyvyn peruspiirteitä ja tuo samaan aikaan analyysissään ja ehdotuksissaan esiin uusia asioita ja ajankohtaisia tapahtumia, jotka liittyvät erityisesti sosiaalisiin ja kulttuurisiin vaatimuksiin. Tässä luvussa haluan korostaa ja tutkia kehityksen keskeisiä aihepiirejä, joita ovat esimerkiksi informationaalinen kehitys, ympäristö, yhteiskunnalliset osallisuuden ja syrjäytymisen mallit sekä yhteiskunnallisten konfliktien uudet muodot.

Informationaalinen kehitys

Castells käyttää informationaalisesta kehityksestä nimitystä informationalismi ja analysoi (Castells 1997)[7], miten kansainvälinen talous on globalisoitu niiden muutosten kautta, joita on tapahtunut tuotannossa sekä organisatorisissa, kulttuurisissa että institutionaalisissa järjestel-

7 Informationalismi: tuottavuus, kilpailukyky, tehokkuus sekä viestintä ja voima, jotka syntyvät teknologisista mahdollisuuksista käsitellä ja luoda tietoa (Castells 1997).

missä. Muutosten taustalla on teknologinen vallankumous, jota ovat tukeneet uudet tiedon ja viestinnän muodon. Sen myötä maailma on niveltynyt yhdeksi reaaliaikaiseksi kokonaisuudeksi, mikä on muuttanut kaikkia ihmisen toiminnan aloja. Tätä uutta dynamiikka kehitetään keskinäisten vaihtojen verkostoissa ja viestintävirroissa, jotka ottavat mukaan kaiken, mikä lisää niiden arvoa, ja jättävät ulkopuolelle sen, millä ei ole arvoa. Siten markkinat ja kannattavuus muutetaan kriteereiksi, jotka määrittelevät, ketkä otetaan globaaleihin verkostoihin mukaan tai jätetään niistä pois.

Tällaisen tietoyhteiskuntadynamiikan yhteydessä monikulttuuriset identiteetit laajenevat monimutkaisilla tavoilla yhteiskunnallisten organisaatioiden ja poliittisen toiminnan keskeisinä periaatteina. Henkilökohtaisten projektien ympärille kehittyy myös uusia yksilöllisiä identiteettejä.

Inhimillisen kehityksen toimintamallit ja vaikutukset ovat tärkeitä mutta rajallisia ja kohtaavat merkittäviä muutoksia maailmanmitassa. Esimerkiksi inhimillisen kehityksen raportti HDR 2001 keskittyy vaikutuksiin, joita teknologisilla edistysaskelilla tulee olemaan heikoimmin kehittyneissä ja köyhissä maissa. Raportti esittää, että ilman tarkoituksenmukaisia julkisia toimintaohjelmia edistysaskeleet saattavat pikemminkin johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen kuin toimia edistyksen välikappaleina. Jotta uudet teknologiat tukisivat inhimillistä kehitystä, on tarpeen ottaa huomioon seuraavaa:

1.) Teknologian saatavuuden ei pidä seurata tulonjakomallia, sillä teknologia on ollut keskeinen väline inhimillisen kehityksen etenemisessä.

2.) Markkinoilla ei ole riittävästi valtaa luoda ja hajaannuttaa teknologiaa, jota vaaditaan köyhyyden hävittämiseen.

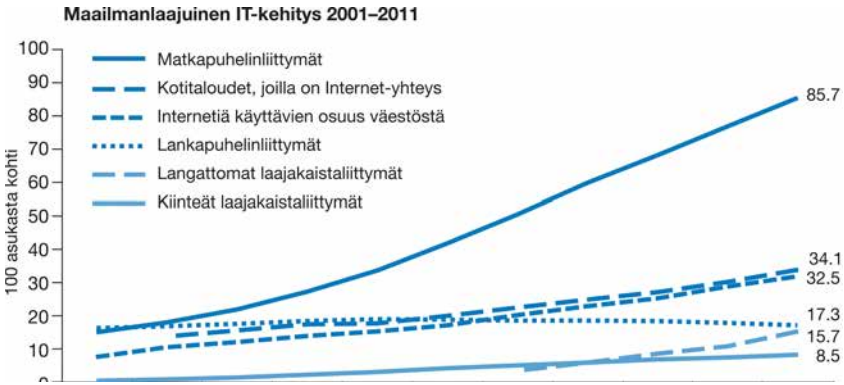
3.) Kehitysmailla on vakavia haasteita uuteen teknologiaan liittyvien riskien hallinnassa.

4.)Teknologinen vallankumous ja globalisaatio ovat luomassa verkostojen aikakautta, joka muuttaa tapaa, jolla teknologiaa luodaan ja jaetaan.

5.) Kaikkien maiden, myös köyhimpien, on toteutettava politiikkaa, joka edistää teknologisia innovaatioita.

6.) Vaaditaan kansainvälisiä aloitteita ja oikeudenmukaisempia maailmanlaajuisia sääntöjä, jotta köy-hien kiireellisimpiä tarpeita täyttämään syntyy teknologisia uudistuksia (UNDP 2001).

Taulukko 2: Maailmanlaajuinen IT-kehitys 2001–2011

Lähde: ITU World Telecommunication/ICT-indikaattorien tietokanta.

Nämä ajatukset ovat tärkeitä mutta riittämättömiä. Maailmanlaajuisen muutoksen haasteet edellyttävät älyllistä uudistumista, jolla inhimillinen kehitys kyetään liittämään tietoyhteiskunnan uudistuksiin ja monikulttuuriseen demokraattiseen politiikkaan. Tarvitaan myös verkostoyhteiskuntaa koskeva teoria.

Yhteenvedon voi esittää Castellsin (2012) tapaan:

> *Ajatus informaatio- tai tietoyhteiskunnasta on yksinkertaisesti teollisen yhteiskunnan, joka usein rinnastetaan länsimaiseen modernisaation kulttuuriin, teknologinen otaksuma. Verkostoyhteiskunnan käsite siirtää painopisteen organisaatioiden muuttamiseen ja maailmanlaajuisesti toisistaan riippuvaiseen sosiaaliseen rakenteeseen, johon liittyy vallan ja vastavallan prosesseja. Käsite auttaa myös määrittelemään maailmamme perustavanlaatuisen valinnan ehtoja: maailmanlaajuisen valtaverkoston ohjelmien ylivalta ilman yhteiskunnallista kontrollia vai vuorovaikutuksessa olevien kulttuurien verkosto, jota yhdistää yhteinen usko jakamisen ajatukseen?*

Inhimillisen kehityksen uudistuneen näkökulman tulee ymmärtää uudet kartat ja käsitteet, jotka selittävät yhteyksiä verkostoyhteiskunnan muutosprosessien, monikulttuurisuuden ja valtion välillä.

Ympäristö

Inhimillinen kehitys liittyy ympäristön tilan heikkenemiseen ja ilmastonmuutokseen. Nämä ovat samaan aikaan erityinen ja yleinen ongelma, sillä ne edellyttävät inhimillisen kehitysnäkökulman uudistamista. HDR 2011 korostaa eräänlaista paradoksia, joka vallitsee inhimillisen kehityksen edistymisen ja sen aiheuttamien valtaisien ympäristövaikutusten välillä erityisesti maissa, joissa kehitys on ollut nopeaa. Asia on yksinkertainen: mitä enemmän kehitystä, sitä enemmän saasteita, eri muunnelmina. Se paljastaa nykyisten talouskasvumallien kestämättömyyden keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä.[8] Pitkällä aikavälillä kestämättömyys on kaikille selvää, mutta järkyttävin kansanmurha tapahtuisi maissa, joiden inhimillisen kehityksen taso on matalin (UNDP 2011; UNDP 2007/08).

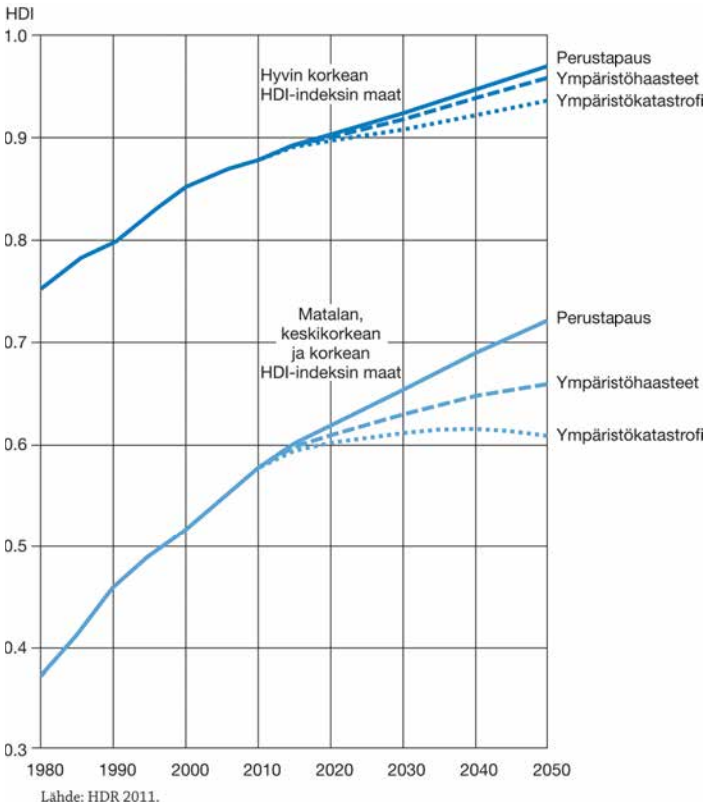
HDR 2007/08 arvioi, että jos kaikki maapallon asukkaat aiheuttaisivat saman määrän kasvihuonekaasuja kuin jotkin kehittyneet maat, tarvittaisiin yhdeksän maapalloa (UNDP 2007/08). UNDP:n (2011) mukaan oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen välillä on positiivinen korrelaatio: mitä oikeudenmukaisempi maailma on, sitä suurempi ekologinen kestävyys vallitsee. Oikeudenmukaisuus ei liity pelkästään hyvinvoinnin lisääntymiseen vaan myös kehitykseen vaikuttavien toimijoiden vaikutusmahdollisuuksien kasvamiseen ja henkilökohtaisen arvokkuuden tavoitteluun. Meidän tulisi esittää poliittinen kysymys: mikä on nykyoloissa mahdollista? Seuraavassa muutamia mietteitä aiheesta:

Kehitysmalleja on monipuolistettava niin, että ne vastaavat niitä päämääriä ja kulttuurienvälisiä arvoja, jotka liittyvät kansalaisten demokraattisiin yhteisöihin. Lisäksi henkilökohtaista ja kollektiivista arvokkuutta on korostettava keskeisenä arvona. Se edellyttää elämäntapojen ja kulutustottumusten muuttamista ja sellaisen elämäntavan luomista, joka on jälleen sopusoinnussa luonnon kanssa.

Maailmanlaajuinen julkinen keskustelu on nähtävä keskeisenä keinona päämäärien saavuttamiseksi. Neuvottelu ja vuoropuhelu ovat arvokkaita itsessään, eivät pelkästään ongelmien ja kehitystavoitteiden ratkaisijoina vaan myös tulosten arvioimisessa sekä osana prosessia, jossa tuloksia tavoitellaan.

8 Keskimääräinen asukas maassa, jossa inhimillisen kehityksen indeksi on erittäin korkea, aiheuttaa neljä kertaa enemmän hiilidioksidipäästöjä ja kaksi kertaa niin paljon metaani- ja typpioksidipäästöjä kuin asukas matalan, keskikorkean tai korkean indeksin maassa (UNDP 2011).

Taulukko 3: Ympäristö ja epätasa-arvo uhkaavat inhimillistä kehitystä

Lähde: HDR 2011.

Tämän monimutkaisen ekologisen toimintaohjelman hoitamisen on oltava joustavaa, mutta siinä tulee olla selkeät päämäärät, joissa yhdistyvät kestävyys, oikeudenmukaisuus ja tuottavuus (Hirschman 1996).

Koulutuksen ja kulttuurisen tietopääoman rooli on ratkaiseva ehdotuksessa ekologiseksi viitekehykseksi, joka yhdistyy kehityksen uuteen polttopisteeseen. Sellainen viitekehys on olemassa akateemisissa piireissä ja uusissa arvokkuutta ajavissa liikkeissä, erityisesti nuorten parissa (UNDP 2009; Patel 2010).

Kaikki edellä mainitut kriteerit voisivat olla osa ekologisten liikkeiden toimintakyvyn vahvistamista ja kansainvälisen, ekologisesti kestävää kehitystä tukevan yleisen mielipiteen suurempaa legitimiteettiä.

Sosiaalinen syrjäytyminen ja osallisuus

Sosiaalisella syrjäytymisellä tarkoitetaan perusoikeuksien puuttumista ja sen seurauksena ihmisen arvokkuuden menettämistä. Täydet perusoikeudet ovat välttämätön edellytys, jotta yhteiskuntaa voi pitää kunnioitettavana. Näkökulma sisältää neljä tekijää:

1.) Osallistumista rajoittavat tekijät ja sosiaalisen kunnioituksen puute ovat merkkejä perusoikeuksien puuttumisesta.

2.) Painopiste ei ole perusoikeuksien käyttämisen seurauksilla vaan tasa-arvolla vapauksien suhteen, jotta näistä oikeuksista voi nauttia.

3.) Ihmisillä on erilaisia valmiuksia käyttää hyväkseen saatavilla olevia mahdollisuuksia, mikä on tunnistettava.

4.) Painopiste on päämäärissä, ei keinoissa (niinpä esimerkiksi verotulot nähdään yhtenä monista keinoista, joiden avulla sosiaalista osallisuutta voi edistää) (Klassen 1999).

Esitämme kirjamme lähestymistavassa, että työ on perusoikeus mutta antaa myös yhteiskunnallista arvostusta. Se on kaikki mukaan ottavaan arvojärjestelmään liittyvän sosiaalisen arvokkuuden ydin: työssä käyvät ovat sosiaalisen ja kulttuurisen yhteisön jäseniä ja täysivaltaisia kansalaisia. Niinpä työpaikan menetyksen haitalliset vaikutukset, kuten Sen (2000) esittää, eivät ole pelkästään tulojen menetys vaan taitojen häviäminen, sosiaalisten siteiden rikkoutuminen ja henkilökohtaisten vapauksien väheneminen. Työ luo identiteetin, vahvistaa omanarvontuntoa ja parantaa valmiuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan.

Esimerkiksi Latinalaisessa Amerikassa eriarvoisuus ja sosiaalinen syrjäytyminen ovat moninaisiin globalisaatiokokemuksiin liittyvien rakenteellisten uudistusten merkittävimmät negatiiviset vaikutukset (UNDP 2004a; Calderón 2007b). Viime vuosikymmenten talouden dynamiikka on yleisenä suuntauksena ollut syrjäyttävää: monet nuoret ovat joko syrjäytyneet tai epäedullisella tavalla osallisina yhteiskunnassa (Kostzer 2008). Vaikka tilanne on viime vuosina parantunut erityisesti köyhyyden vähenemisen vuoksi, Latinalainen Amerikka on yhä maailman epätasa-arvoisin alue (ECLAC 2010). Valtaosa eri maiden ihmisistä elää syrjäytymisen ja epäedullisen osallisuuden välimaastossa.

Vastataksemme haasteisiin, joita tähän syrjäytymisen ja osallisuuden välisen dynamiikan monimutkaiseen todellisuuteen liittyy, on muutettava tarkastelutapaa. HDR 1993 (UNDP 1993) osoitti, että työmarkkinoilta

syrjäytymisen dynamiikka liittyi suoraan taloudellisen kilpailukyvyn dynamiikkaan, mikä on yksi tärkeimmistä kehitystä rajoittavista tekijöistä.

Inhimillisen kehityksen lähestymistapa korostaa valtion ja markkinoiden yhteisen ponnistelun tarvetta ja ehdottaa tekijöitä, joiden tulisi säännellä valtion, kansalaisten ja markkinoiden välistä suhdetta. Keskeinen ajatus on, että markkinoiden tulee suosia ihmisiä, kun markkinat ymmärretään »inhimillisen kehityksen välineeksi», ja että on suojeltava »kaikkien markkinoilla olevien etua», erityisesti markkinakilpailulle suojattomimpien: pienituloisten, nuorten, vanhusten ja vammaisten (UNDP 1993).

Ellei inhimillistä kehitystä liitetä uudistusten tekemiseen ja luoda ihmisiä varten oleva valtio hyvinvointiyhteiskunnan muodossa, puutteet ovat ilmeisiä.

Senin mukaan syrjäytyminen on ymmärrettävä sosiaalisten suhteiden ja köyhyyden laajemmassa kontekstissa, mahdollisuuksien puuttumisena. Vastaavasti köyhyyttä ei voi pitää vain tulojen puuttumisena vaan »köyhtyneenä elämänä», kun asiaa tarkastellaan suhteellisesti ja otetaan huomioon köyhyyden ja syrjäytymisen moninaiset ulottuvuudet. Näin tarkasteltuna ihmiset eivät pelkästään arvosta ja tarvitse tuloja, vaan he myös pyrkivät siihen, etteivät syrjäydy sosiaalisista suhteista. Tässä lähestymistavassa sosiaalinen syrjäytyminen yhdistyy siis mahdollisuuksien niukkuuteen (Sen 2000). Jos syrjäytyminen on osa köyhyyttä, se vaikuttaa keskeisesti sosiaaliseen elämään osallistumiseen ja vuorovaikutukseen muiden kanssa. Osallistumisen mahdottomuus on itsessään puute. Syrjäytyminen voidaan nähdä myös kulttuurisesta ja poliittisesta näkökulmasta elämäntavan valinnan mahdottomuutena tai rajoituksina (UNDP 2004b).

Vastaavasti sosiaalisista suhteista syrjäytyminen voi johtaa muihin taloudellisiin puutteisiin ja rajoittaa ihmisen mahdollisuuksia edelleen. Muun muassa työttömyys voi aiheuttaa taloudellista köyhyyttä, joka puolestaan voi johtaa muihin menetyksiin, esimerkiksi rajoittaa pääsyä tiedon lähteille. Siten se luo eräänlaisen noidankehän, jossa yhdenlainen syrjäytyminen johtaa toisenlaiseen. Lyhyesti sanoen syrjäytymisen eri muodot (taloudellinen, sosiaalinen, koulutukseen tai työelämään liittyvä, kulttuurinen jne.) vaikuttavat toisiinsa ja sulkevat pois mahdollisuuden elää arvokasta elämää täysivaltaisena kansalaisena.

Seuraavaksi on syytä tarkastella syrjäytymisen dynamiikkaa nopeasti muuttuvassa maailmassa. Globalisaation, informationaalisen kehityksen ja tietoverkkoviestinnän prosessit sulauttavat taloudelliseen vuorovaikutukseen pysyvästi uusia ryhmiä sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä ja jättävät toisia ulkopuolelle. Sikäli globalisaatioon liittyy sekä riskejä että mahdollisuuksia, vaikka mahdollisuuksista pääsevätkin nauttimaan vain ne, joita ei suljeta ulkopuolelle (Sen 2000). Globalisaatioprosesseja tulisikin tarkastella suhteessa inhimilliseen kehitykseen.

Tässä yhteydessä kriisi, epävarmuus ja riskit ovat kehityksen uusia ehtoja globalisaatiossa. Kukaan ei ole täysin turvassa ulkopuolelle jäämiseltä. Jopa niillä, jotka osallistuvat viralliseen talouteen ja politiikkaan, on epävakaan talouden tilanteessa riippuvuussuhteita ja epävarmuutta. Tilanne vaikuttaa voimakkaasti yksilöiden ja yhteiskunnallisten toimijoiden toimintakykyyn. Nykyään oikeudenmukaisuudesta tai sosiaalisesta liikkuvuudesta ei ole takeita, sillä talouskriisin maailmanlaajuisen ulottuvuuden vuoksi riskit ovat maailmassa entistä suurempia. Niinpä ulkopuolelle jäämisen ja osallisuuden dynamiikka on osa jatkuvaa muutosta, riskejä ja epävarmuutta eli ongelmia, jotka kehitysnäkökulman on kohdattava.

Lisäksi kehittyneissä talouksissa esiintyy »epäedullisella tavalla» kehityksessä mukana olevia. Heillä on korkea riski syrjäytyä. Esimerkiksi vaatimukset parempien tai oikeudenmukaisempien työolojen tai tasa-arvoisemman sosiaalisen osallistumisen puolesta liittyvät epäedulliseen asemaan yhteiskunnassa, eivät syrjäytymiseen. Onkin nähtävä, etteivät epäedullinen asema ja syrjäytyminen ole sama ongelma; esimerkiksi henkilön, joka on epäedullisella tavalla mukana yhteiskunnassa epäoikeudenmukaisten työolojen vuoksi, työ saattaa syrjäyttää muista sosiaalisen elämän puolista.[9]

Sosioekonomisen ja poliittiskulttuurisen syrjäytymisen välistä suhdetta on tärkeää analysoida. Kaakkois-Aasian talouksien menestys esitetään usein esimerkkinä, jota Latinalaisen Amerikan tulisi seurata. Kaakkois-Aasian kehitys liittyy hallitusten kykyyn välttää syrjäytyminen koulutuksessa ja perustason sosiaalisissa mahdollisuuksissa, joskin poliittisella kentällä osallisuus on kuitenkin rajoitettua, mikä on inhimillisen kehityksen pahin ongelma alueen maissa.

9 Ks. Statistical Annex, jonka köyhyyttä monella tavalla mittaava indeksi osoittaa sosiaalisen syrjäytymisen merkityksen globaalissa kehityksessä.

Yhteiskunnalliset konfliktit

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset konfliktit ovat keskeisiä strategisia aiheita, ja globalisaation vaikutukset määrittelevät ne täysin uudelleen ja vieläkin enemmän, sillä konfliktit ovat pääasiassa syntyneet ristiriidoista globalisaation vaikutuksiin liittyvien resurssien jakamisessa. Nykyinen globaali kriisi eri ulottuvuuksissaan määrittelee uudelleen yhteiskunnallisen konfliktin. Erityisesti sen tekevät tiettyjen globaalia tai alueellista pääomaa auttavien talouspoliittisten toimien yhteiskunnalliset seuraukset. Tällä hetkellä saamme nähdä muutoksen globaalissa poliittisen päätöksenteon järjestelmässä, mikä vaikuttaa uuden yhteiskunnallisen järjestyksen erilaisiin kasvualustoihin. Elämme moninapaisessa maailmassa, jossa esiin nousee uusia talouksia, kuten Kiina, Venäjä, Etelä-Afrikka, Intia ja Brasilia. Monikulttuurinen kriisi ja kulttuurienvälisen rinnakkaiselon rajoitukset saavat monia muotoja Euroopassa ja Yhdysvalloissa, erityisesti länsimaiden ja islaminuskoisen arabimaailman välillä. Lopulta ongelmat määrittelevät uudelleen ekologisen kriisin ja ne vakavat vaikeudet, joita keskeisillä talouksilla on saavuttaa poliittinen sopimus ilmastonmuutoksen vaikutuksista.

Kaikilla näillä kriiseillä, muutoksilla ja konflikteilla on helposti koko järjestelmään vaikuttavia ja maailmanlaajuisia seurauksia. Äskettäin tehdyn tutkimuksen mukaan esimerkiksi Latinalaisessa Amerikassa on laajoja ja intensiivisiä konflikteja sosiaalisesta periytymisestä ja osallistamisesta, institutionaalisesta legitimiteetistä ja monikulttuurisesta järjestyksestä, mutta myös konflikteja, joissa yhdistyy yhtäältä kansallinen logiikka valtioita ja kansainvälisiä vallankäyttäjiä vastaan ja toisaalta logiikka, joka perustuu globalisaatiota vastustavien ja sille vaihtoehtoa hakevien liikkeiden globaaliin toimintaan. Useimmat toimintaohjelmat, toimenpidevaihtoehdot ja konfliktikertomukset liittyvät viestintäverkostojen uuteen, yhä interaktiivisempaan ja teknologisempaan julkiseen tilaan (PAPER-UNIR 2011).

Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että usein erilaiset vaatimukset ja yhteiskunnalliset konfliktit tänä kriisien aikana moninkertaistuvat ja pirstaloituvat. Ne ovat tulosta muutoksista globalisaatioprosessissa, eivätkä politiikka ja perinteiset kehitysvaihtoehdot ole kyenneet käsittelemään ja hoitamaan niitä nopeasti ihmisten arjessa.

Kaiken kaikkiaan muutokset näyttävät liittyvän kulttuuristen kulu-

tusmallien rajoituksiin. Tämä kulutus yhdistetään markkinoiden esineellistämiseen sosiaalisen elämän ytimeksi. Se liittyy ympäristön uusintamisen aiheuttamiin rakenteellisiin rajoituksiin kiihdytetylle sosiaaliselle eriyttämiselle, johon liittyy voimakas tulojen, resurssien ja taloudellisen vallan keskittyminen. Lopulta se liittyy sosiaaliseen monikeskustaisuuteen, jolla on valtava alttius olla ajankohtaisten poliittisten vaihtoehtojen ohjailtavana.

Nykyisin konfliktin ja sosiaalisen toiminnan logiikka ilmenee toimijoiden suurena määränä. Monet heistä ovat tilapäisiä, ja heillä on taipumus liikkua kohti tieto- ja viestintäverkkoja. Sosiaalisista verkostoista on siksi tulossa paikkoja, missä ihmiset voivat ilmaista ja kehittää konflikti- ja valtasuhteita, eivät vain informaatio- ja tietoyhteiskuntaan nähden vaan myös suhteessa teollisiin ja esi-kapitalistisiin yhteiskuntiin ja talouksiin.

Eräässä tutkimuksessa viimeaikaisista verkossa tapahtuneista konflikteista ja liikkeistä, jotka keskittyvät arvokkuuden ja muutoksen vaatimuksiin, Castells on luonnehtinut, että liikkeille on ominaista olla verkoissa yhteen liittyneinä ja hajautettuina useilla joustavilla tavoilla: rakentamalla autonomisia alueita, jotka yhdistävät tietoverkon julkiseen tilaan; olemalla samanaikaisesti paikallisia ja globaaleja; yhdistämällä uusien elämäntapojen etsinnän »ajattoman ajan» käyttöön; olemalla kanssakäymisissä globaalin tietoverkon eri osien kanssa; toimimalla yhdistävässä roolissa poliittisessa keskustelussa suuttumuksen ja uudentyyppisen yhteiskunnan ja politiikan vaatimusten välillä; etsimällä yhtenäisyyttä ja solidaarisuutta; ja ilmaisemalla ihmisten itsetutkiskelevaa luonnetta ja heidän yhteiskunnallisten arvojen etsintäänsä, jolla voi todella olla vaikutusta yleiseen mielipiteeseen ja seurauksia hallinnolle ja poliittiselle järjestelmälle. Viime kädessä vaakalaudalla ovat yksilön autonomia ja uusi kehitysmalli (Castells 2012). Yleisesti ottaen raportit ja inhimillisen kehityksen teoria ovat antaneet vain vähän tilaa konfliktien strategiselle roolille kehityksessä. Konfliktit ovat nousseet esiin yhtenä kehityksen tärkeimmistä tekijöistä pikemminkin alueellisella tai kansallisella tasolla. Sosiaalisen toimijuuden teoria olettaa epäsuorasti sen valtavan voiman, joka konflikteilla on kehitys- ja muutosstrategioiden elinkelpoisuuteen.

Inhimillisen kehityksen määrittely uuden aikakauden mukaisesti on yhä tekemättä. Keskeistä muutoksissa ovat syrjäytymisen ongelmat ja vaihtoehdot uudistetulle kehitystoimijuudelle.

Kohti »inhimillisen kehityksen toimijuutta»[10]

Kun inhimillisen kehityksen toimijoita tarkastellaan toimijuuden näkökulmasta, keskeistä on se mahdollisuus, että syrjäytetyt voivat muuttaa tarpeensa vaatimuksiksi ja toiminnaksi ja vaikuttaa yhteiskuntaan ja institutionaaliseen ympäristöön. Siinä suhteessa elinolojen parantuminen ja syrjäytettyjen poliittinen integraatio ovat demokraattisia kysymyksiä suhteessa valtioon ja kaikkiin lueteltuihin näkökulmiin ja strategisiin kysymyksiin.

Tästä syystä osallisuuden ja oikeudenmukaisen toimijuuden edistäminen on erittäin tärkeää. Inhimillisen kehityksen näkökulma nostaa esiin tarpeen yhdistää toisiinsa ulkopuolelle sulkeminen ja kaikkien mukaan ottaminen arvokkuuden ja yhtäläisten oikeuksien käsitteiden kautta. Käsitteet voidaan yhdistää suoraan aktiivisen kansalaisuuden harjoittamiseen (Calderón 2007a).

Syrjäytyminen poliittisesta osallistumisesta voidaan nähdä puutteena ja poliittisten vapauksien ja kansalaisoikeuksien kieltämisenä. Vastaavasti mahdollisuus poliittiseen osallistumiseen luo mahdollisuuksia kehittyä muilla alueilla. Kansalaisuus on kuitenkin omaksunut erilaisen dynamiikan kuin sillä on ollut perinteisissä ja riippuvaisissa yhteiskunnissa. Kansalaisuuden on kohdattava muutokset ja konfliktit yhä monikeskustaisemmissa ja muuttuvissa yhteiskunnissa (PAPER-UNIR 2011). Se tuottaa valtavasti uusia tarpeita ja oikeuksia, jotka liittyvät laajemmalle kuin perinteinen poliittinen ja yhteiskunnallinen kansalaisuus. Oikeus koulutukseen täytyy liittää oikeuteen työhön, ja myös yhteiskunnallinen kansalaisuus on määriteltävä uudelleen. Muun muassa sukupuolten tasa-arvo, seksuaalivähemmistöt, kulttuuri-identiteetit, ympäristökysymykset ja tietoyhteiskuntaan osallistuminen voivat määritellä toiminnan uudelleen uusilla alueilla.

Kansalaistoimijuuden käsite voi olla mielenkiintoinen resurssi ongelmien ratkaisemisessa. Sillä on voimaa saada kansalaisten kyvyt liikkeelle muuttamaan asioita ja edistää siten oikeudenmukaisempaa omaisuuden, palvelujen ja valinnanvapauden jakautumista, mikä taas edistää sosiaalista osallisuutta. Kansalaisten toimijuus voisi rakenteellisten olojen ja tiettyjen toimintaohjelmien kautta lisätä sosiaalista osallisuutta ja

10 Ks. UNDP (2009), luku 1.

tasa-arvoa. Lisäksi sentyyppinen toimijuus voisi edistää inhimillisen kehityksen uudistumista ja kestävyyttä.

Tästä näkökulmasta kyseessä on kehitys, jossa vallitsee käsitys ihmisestä toimijana, voimana joka on avoin luovalle toiminnalle ja jolla on tahtoa ja kykyä muuttaa kehitystä suhteessa muihin, itseensä ja ympäristöönsä. Se on uudenlaista rinnakkaiseloa: olla viime kädessä osana kansalaisten yhteisöä.[11]

Toisin sanoen olosuhteet toimijuuden lisäämiselle syntyvät kulttuurista osallisuutta lisäämällä. Jos osallisuus vähenee, toimijuutta on vaikeampi toteuttaa. Heikentynyt tai epäedullinen osallisuus tuottaa rajallisia valmiuksia toimintaan ja toimijuuteen. Toimijuus ja osallisuus voivat siis muodostaa kehityksen positiivisen syy-seurauskehän. Se edellyttää poliittisen sovittelun olemassaoloa, sillä vain politiikka voi laajentaa hedelmällistä vuorovaikutusta sosiaalisen osallisuuden ja kansalaistoimijuuden välillä. Toimijuus olettaa myös tiettyä taloudellisten olojen perustasoa. Lisäksi on mahdollista, että kansalaiset haluavat ottaa identiteettien tunnustamisen ja poliittiset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset osallistumisoikeudet osaksi päätöksentekoa. Mitä yhtäläisempi ja synergisempi on tasapaino tunnistamisen, jakamisen ja osallistumisen välillä, sitä suuremmat mahdollisuudet on toimijuudelle ja inhimilliselle arvokkuudelle. Vastaavasti mitä huonompi tasapaino ja synergia on, sitä alhaisempi toimijuuden kyky ja suurempaa syrjäytyminen.

Jokainen sosiaalinen asiayhteys ilmentää erilaisia tilanteita ja suhteita, jotka johtavat erilaisiin tasapainoihin jopa samassa yhteisössä tai sosiaalisessa ryhmittymässä. On välttämätöntä määritellä, mikä kansalaistoimijuudessa on tärkeää, jotta tunnistetaan haluttu yhteenliittymisen taso jakamisen ja osallistumisen välillä.

Jos syrjäytyminen ja jokapäiväisen elämän laatu muodostavat inhimillisen kehityksen tärkeimmän haasteen, oikeutta etsivän toimijuuden yhteenliittäminen ja toteuttaminen sekä toisaalta jakaminen ja osallistuminen, joita tarvitaan haasteisiin vastaamiseksi, tarkoittavat että toimijat voivat muuttaa tarpeensa vaatimuksiksi ja toiminnaksi, joka

11 Ks. vertaileva ja käsitteellinen näkökulma inhimilliseen kehitykseen, UNDP (2008), *Ciudadanía y desarrollo humano. Cuaderno I de gobernabilidad democrática*. Buenos Aires, Siglo XXI, and UNDP (2004b).

muokkaa heidän todellisuuttaan. Silloin heistä tulee oman vapautumisensa toimijoita. Siihen liittyy myös joitakin subjektiivisia puolia sellaista vapauttavaa kehitystä kohtaan, joka sallii perinteen yhdistämisen uudistuksiin ja yksilöllistymisen yhdistämisen kollektiiviseen kehitykseen. Tällä alueella julkisen tilan uudistunut rooli tapaamispaikkana ja kulttuurisen vaihdon tilana on elintärkeä, jotta kehittyisi hyväksyttäviä yhteiskuntia.

Tällaisen toimijuuskyvyn rakentaminen liittyy suoraan toimijan kykyyn yhdistää (arvojen ohjaamat) päämääränsä identiteettiinsä sekä ongelmiin tai konflikteihin, joita noiden päämäärien saavuttamiseen liittyy. Toimijan tutkiminen määrittelee vähintään neljä kehitysaluetta:

1.) Jokainen toimija hakee tietynlaisia orientoitumisen tapoja, ja joistakin niistä tulee osallistuva kokemus. Toimijan osallistumisen aste ja muoto määrittää hänen tavoitteidensa voiman.

2.) Jokaisella toimijalla on oma ajallinen horisonttinsa, jonka määrittelevät pääasiassa hänen toimensa syrjäytyminen-osallisuus-suhteiden kautta. Siten toimijoiden omasta historiallisesta jatkumosta ja kokemuksista huolimatta käännekohdat, kriisit ja konfliktit määrittävät heidän suuntansa ja tärkeimmän motiivinsa.

3.) Toimijat ilmaisevat monenlaisia kehityskulkuja, jotka perustuvat heidän erillisiin identiteetteihinsä ja erilaiseen kehityksen tasoonsa suhteessa tietoon, tietoisuuteen, organisaatioon ja henkilökohtaisiin rahaasioihin. Toimijoiden kehitys voi olla erilaista kuin heidän kaupunkinsa tai yhteisönsä kehitys.

4.) Lopuksi on tärkeää miettiä toimijoiden vaikutusta sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskuntaan, ei pelkästään irrallisten tekojen takia vaan myös kulloisenkin konfliktiaiheen, jossa mukana olevat toimijat muovaavat itseään saavuttaakseen päämääränsä (Touraine 1984 ja 2005).

Toimija on pääasiassa kansalainen. Hänen kehitystään ihmisenä ei voi erottaa inhimillisestä kehityksestä. Hänen todellisen vapautensa ja arvokkuutensa rakentaminen on erottamaton osa hänen yhteiskuntansa kollektiivista elämää. Sen (1998) tunnistaa olosuhteet, jotka toimijana olemiselta vaaditaan, sekä toimijuuden, henkilökohtaisen vapauden ja kollektiivisten sitoumusten välisen suhteen. Hyvinvoinnin vapaus on erityinen vapauden muoto ja määritellään siksi henkilön kyvyksi käyttää saavutuksia ja nauttia hyvinvoinnista.

Käsite tulee erottaa vapaudesta olla toimija, joka viittaa siihen, mitä henkilö on vapaa tekemään, ja koskee päämääriä ja arvoja, joita hän pitää olennaisina. Yksilön toimijapuolta ei voi ymmärtää tarkastelematta hänen tarkoituksiaan, aikomuksiaan, velvollisuuksiaan ja käsitystään hyvästä. Kun vapaus hyvinvointiin voi saada aikaan mitä tahansa tiettyä, toimijan vapaus on yleisempää: se on vapautta saada mitä tahansa, mitä kyseinen henkilö vastuullisena toimijana päättää saada.

Vapaus edellyttää modernien yhteiskuntien olennaisen moninaisuuden tunnistamisen. Ajatus vapaudesta yhdistää kaksi erillistä näkökulmaa: vallan ja valvonnan. Ensimmäisestä näkökulmasta yksilön vapautta voidaan arvioida siltä pohjalta, millainen on hänen valtansa saavuttaa valittuja tuloksia, viittaamatta mekanismeihin tai valvontamenetelmiin. Valta ei piittaa, miten vaalit toteutetaan, kunhan tulos on toivottu. Tehokas vallanpitäjä sallii vaihtoehtovaalit: asiat voitaisiin tehdä sen tiedon varassa, jota on yksilön valinnasta, jos tämä voisi todella vaikuttaa lopputulokseen. Hallinta viittaa sen sijaan kykyyn valvoa käytettyjä prosesseja ja mekanismeja. Demokratiassa se tarkoittaa kansalaisten oikeuksien ja velvollisuuksien harjoittamista. Lisäksi se käsittää solidaarisuuden kulttuurin.

Nämä ajatukset auttavat ymmärtämään, miten muodostaa kollektiivinen vaihtoehto niin, että kunnioitetaan ihmisten itsemääräämis-oikeutta ja että vaihtoehto yhdistetään tuohon oikeuteen. Kansalaistoimijuuden kykyjen rakentaminen edellyttää neuvottelevaa prosessia, sillä toimijuus on luotava suhteessa muihin. On mahdotonta, edes kaikkein absurdeimmissa eristyneisyyden hahmotelmissa, ajatella eristynyttä toimintaa. Jokainen yksilöllinen tai kollektiivinen toiminta, joko todellisuudessa tai mielikuvituksen tasolla, edellyttää muiden läsnäoloa.

Tässä yhteydessä toimija ja toimijuus muodostavat eräänlaisen inhimillisen kehityksen dialektiikan. Kun toimijan toimijuus lisääntyy, hän voi käyttää hyväkseen enemmän mahdollisuuksia itsemääräämiseen ja elämänvalintojen luomiseen omien arvojensa ja pyrkimystensä mukaisesti. Mutta henkilökohtaisella tasolla hän voi myös kehittää kriittisen ja tutkiskelevan tunteen omasta toiminnastaan ja ajatella itsensä yhtäältä liitoksena innovaation ja perinteen ja toisaalta yksilöllisyyden ja kollektiivisuuden välissä.

Maailma käy läpi globalisaatiokriisin synnyttämää prosessia. Kriittiset asiat, jotka vaikuttavat ihmisten ja hallitusten jokapäiväiseen elämään, syntyvät osittain globaaleissa prosesseissa, jotka ylittävät kansallisen suvereniteetin (Beck 2006). Kaikkea eikä kaikkia ole globalisoitu, mutta maailmanlaajuiset verkostot vaikuttavat kaikkiin ja kaikkeen. Kasvava kuilu henkisen energiatilan ja (globaalien) talouskysymysten aiheuttaman syrjäytymisen ja toisaalta sen tilan välillä, jossa asioita käsitellään (kansallisvaltio), on nykyisen kehityskriisin lähde. Tehokkuuden, legitimiteetin, identiteetin ja oikeudenmukaisuuden puute, joka vaikuttaa hallinnollisiin instituutioihin, voimistaa nyt tarvetta rakentaa monenkeskisiä ja globaaleja hallitsemisen alueita. Globaalilla kriisillä on joitakin piirteitä, jotka toisaalta vaikuttavat nykypolitiikkaan ja talousohjelmiin mutta toisaalta luovat uusia mahdollisuuksia keskustella kehityskysymyksistä kansallisella ja maailmanlaajuisella tasolla.

Kriisin tuloksena kansalaisyhteiskunta ja kansalaisjärjestöt kehittävät mekanismeja, jotka puolustavat kansalaisten etuja, tarpeita ja arvoja ja vaikuttavat hallitusten reaktioihin. Nykyisin kansainvälisen politiikan areenalla toimii julkinen tila, joka ei ole minkään suvereenin valtion alainen ja jota muovaa vaihteleva suhteiden järjestelmä valtioiden ja globaalien toimijoiden (monikansallisten yritysten, uskontojen, kulttuurintekijöiden, älymystön ja muiden kosmopoliittien) välillä. Siten se muodostaa »globaalin kansalaisyhteiskunnan». Ja juuri siinä suhteessa kansainvälisen sosiaalisen keskustelun kollektiivisia kokemuksia voi pitää järkevinä.

Yksi globalisaation ja poliittisen muutoksen luomista ongelmista on talouksien ja yhteiskuntien monimutkaisuus ja muuttuminen suhteessa niihin rajoitteisiin, joita politiikan ja kansallisten valtioiden instituutioilla on käsitellä noita muutoksia. Yhteiskunnat ovat yhä enemmän monikeskustaisia, mutta politiikalla on vaikeuksia selittää ja hallita niitä. Uusia poliittisia toimintasuunnitelmia on olemassa, mutta ei sopivia karttoja, joiden mukaan suunnistaa.[12]

Muutokset, joita tapahtuu toimijuuden ja sen suhteiden mittasuhteissa – valmiuksien hankkimisessa, orientoitumisessa, kehityksen suuntaviivoissa ja kehityksen aloissa – on suunnattu kohti yksilöllisty-

12 Lisätietoja aiheesta: Calderón ja Lechner (1998) ja Lechner (2002).

mistä, mutta huomioon on otettu myös uusia kollektiivisia vaatimuksia ja annettu arvoa muille, yhä useammin muista kulttuureista tuleville. Monikulttuurisuus ja yksilöllistyminen sekä uudelleen määritellyt kollektiiviset tavoitteet, jotka nykyisin ovat enemmän sosiokulttuurisia ja käytännöllisiä kuin tiukan poliittisia, ovat jo osa uutta kaikkialla näkyvää toimijuutta. Muutokset toimijuudessa, kun puhutaan teknissosiaalisuuden kulttuurista, määrittelevät uudelleen solidaarisuuden ja kollektiiviset päämäärät mutta aiheuttavat myös jännitteitä yksityisen ja julkisen, yksilön ja kollektiivin sekä perinteiden ja innovaatioiden välillä. Lisäksi havaitaan yhteensopimattomuutta henkilökohtaisen yksilöllistymisen ja yhteiskunnan tukeman yksilöiden autonomisuuden välillä. Koko yhteiskunnallisuus joudutaan määrittelemään uudelleen.

Julkisuudessa kehitystoimijuuden rakentamisen mahdollisuudet liitetään politiikan uudistumiseen, rakenteellisten olosuhteiden tunnistamiseen ja näiden prosessien mukanaan tuomiin subjektiuksiin ja kulttuuriin. Siksi vaaditaan poliittista työjärjestystä vahvistamaan erityisesti nuorten kykyä ymmärtää omia muutosprosessejaan ja toimia niissä ja sen myötä yhteisöissään. Oikeus poliittiseen toimintaan, kun se ymmärretään yhteisenä hyvänä, on sekä yhteiskunnallinen että yleinen hyvä. Kuten Rawls (1971) toteaa, yhteiskunnassa vallitseva järjestys on oikeudenmukainen vain silloin, kun ihmiset, jotka muihin järjestyksiin verrattuna ovat huonoimmassa asemassa, saavat siinä paremman aseman. Tässä politiikan integrointikyky viittaa politiikkaan demokraattisena vallan tuottajana niin, että vaihtoehtoja luodessaan eri toimijat vaihtavat mielipiteitä ja ehdotuksia. Niinpä toimijoiden luomien ja heitä varten luotujen menettelytapojen tulisi olla vastuussa subjektiuksien moninaisuudesta ja rakenteellisista oloista. Tämä edellyttää uutta »poliittista foorumia», joka on paikallisempi ja keskittynyt jokapäiväiseen elämään, välittää ympäristöstä ja kulttuurista ja pyrkii kohti sosiaalista osallistamista, joka yhdistää koulutuksen ja työllisyyden sekä yksilön ja kollektiivin.

Toimijuuden kyvyn kehittäminen on mahdollista vain julkisessa tilassa, kun se ymmärretään tapaamispaikkana yhteiskunnan ja valtion välillä, missä poliittiset siteet syntyvät yhteiskunnallisen osallistumisen kautta ja missä eri näkemysten välinen yhteydenpito vaikuttaa poliittisten instituutioiden kehittymiseen. Julkinen tila ei ole pelkkä käytännöllinen kohtaamispaikka vaan edustaa myös ideoiden ja projektien kult-

tuurista perintöä yhteiskunnassa, joka jatkuvasti ruokkii julkista keskustelua. Demokraattisen poliittisen kulttuurin kehittyminen on oleellista, sillä se sallii kokemusten ja innovaatioiden kasaantumisen demokraattisen kehitysprosessin kautta. Tässä suhteessa hyveet ja tasavaltalaiset arvot, jotka liittävät julkisen mielipiteen yhteiseen hyvään, ovat takeena demokratian ja inhimillisen kehityksen kestävyydestä.

Johtopäätös: näkökulman uudistaminen inhimillisen kehityspedagogiikan kautta

Näkökulman uudistaminen edellyttää ennen kaikkea pitämään yllä moniglobaalin kriisin muutosten ja haasteiden perustaa ja sopeutumaan siihen. Tämä nojaa eräänlaisen inhimillisen kehityspedagogisen kulttuurin edistämiseen, joka keskittyy yksittäisten ja kollektiivisten toimijoiden toimijuuskykyjen uudistamiseen. Sen tavoitteena on yhdistää paikalliset ja maailmanlaajuiset tilat sekä historialliset alueet ja kulttuuriset ja teknologiset innovaatiot, jotta tuloksena olisivat arvokkuuden arvot ja avoimet henkilökohtaiset mahdollisuudet. Se edellyttää, että jollain tavalla ylläpidetään ja vahvistetaan yhtäältä pohdiskelua, jota ohjaavat noiden tulosten käytännön arvot, jos näin voi sanoa, ja toisaalta teoreettista pohdintaa, joka perustuu inhimillisen kehityksen avoimiin sääntöihin – kehityksen, joka tähtää arvokkuuteen ihmisen vapauden tilana.

Arvokkuus ja vapaus ovat molemmat itsenäisiä ja liittyvät menettelytapoihin. Ne ovat itsenäisiä, koska ne ovat avoimia erilaisille inhimillisten toimijoiden vaihtoehdoille ja niiden kyvyille käsitellä jatkuvasti muuttuvien riskiyhteiskuntien sääntöjä ja taitoja. Niitä ohjaavat informationaalinen kehitys ja globalisaatio sekä sen toiminta- ja harkintakyky konfliktisissa suhteissa demokraattisessa järjestyksessä. Ne ovat menettelytapoihin liittyviä, koska ne käsittävät neuvotteluja vaihtoehtojen ja päämäärien valinnasta tulosten saavuttamiseksi ja koska ne sallivat tiettyjen julkiseen maailmaan liittyvien etujen optimoinnin. Erimielisyyksien välinen neuvottelu on inhimillisen kehityksen mukainen oleellinen luomisen tapa. Siitä mahdollisesti syntyvät sopimukset ovat onnistuneempia, koska niiden solmimiseen ovat osallistuneet monenlaiset toimijat. Neuvottelu on optimaalinen menetelmä inhimilliselle kehitykselle, koska se on henkilökohtaisten ja kollektiivisten valintojen oikeutettu ja tehokas yhdistäjä.

Inhimillisen kehityksen pedagogiikka on uusi tapa ajatella ympäristöä. Se on »ekologisoitu» ajattelutapa, jossa toimija on osa luontoa ja sen muutoksia eikä niitä vastaan. Toimija ei hallitse eikä tuhoa luontoa. Luonto on luontainen osa uudistunutta inhimillistä kehitystä. On välttämätöntä muuttaa ajattelutapaa muun muassa ihmisen ja luonnon suhteesta. Vapauden ja arvokkuuden päämäärät eivät voi sulkea pois ekologisen tasapainon säilyttämistä. Hedelmällistä tasapainoa luonnon ja ihmisen välillä etsivät filosofiset luontokäsitykset, esimerkiksi Andien luontokäsitys, olisi löydettävä uudelleen.

Tämä uusi pedagogiikka edellyttää menettelytapoja, jotka pyrkivät kohtaamaan subjektiudet, kulttuurit ja nykytodellisuuden monimutkaisuuden ja sieltä käsin määrittelemään uudelleen inhimillisen kehityksen päämäärät vaatimattomuuden ja rauhan hengessä.

Uudistuneen inhimillisen kehityksen näkökulmasta voi lopuksi todeta, että globaali kriisi erilaisten osatekijöidensä ja ulottuvuuksiensa takana todistaa, että nykyiset taloudelliset ja finanssipoliittiset kehitysvaihtoehdot – jotka perustuvat kulttuurisille kulutusmalleille, epätavallisen suurelle vaurauden keskittymiselle, kulttuuriselle ja sosiaaliselle syrjäytymiselle, köyhyydelle, ympäristön tilan huononemiselle ja heikentyneille poliittisille ja demokraattisille instituutioille sekä kansallisella että globaalilla tavalla – eivät ole kestäviä pitkällä aikavälillä eivätkä käytännön ratkaisu kriisiin. Subjektiuksiin sekä yksilöiden ja yhteisöjen arvokkuuteen keskittyvien uusien konfliktien ja vaatimusten ilmaantuminen verkostoyhteiskunnan ja tieto- ja viestintäteknologiatalouden uusiksi ehdoiksi ja uudeksi dynamiikaksi näyttää todistavan tarpeen uudistaa kestävän inhimillisen kehityksen malli niin, että se perustuu elämänlaatuun, rauhaan, kulttuuriseen moniarvoisuuteen ja yhteiseen hyvään. Malli loisi uudenlaisen, inhimilliselle arvokkuudelle perustuvan hyvinvointiyhteiskunnan, jossa kehityksen subjektit ovat ihmisiä ja jossa yhteisöt laajentavat ja uudistavat ihmisten toimijuuskykyjä ja yhdistävät inhimillisen kehityksen luovasti informationaaliseen kehitykseen ja monikulttuurisuuteen.

9

PEKKA HIMANEN

Arvokas elämä kehityksen päämääränä: »Dignity as development»

Mikä on kehityksen päämäärä?

Tässä kirjan viimeisessä luvussa on palattava alussa esitettyyn kysymykseen, joka on kulkenut koko kirjan läpi: mitä on kehitys globaalissa informaatioajassa?

Lopulta on esitettävä perustavanlaatuinen filosofinen kysymys: mikä on kestävän kehitysmallin perimmäinen päämäärä? Tai toisin ilmaistuna: mikä on kestävän kehityksen arvoperusta? Samalla vastataan viime kädessä kysymykseen: mitä lopulta on kehitys? Tässä luvussa tarkastellaan kirjan keskeistä kysymystä lopulta eettisestä näkökulmasta ja päädytään esittämään filosofinen perustelu kirjan alussa jo viitatulle »dignity as development» -teesille eli arvokkaalle elämälle kehityksen päämääränä.

Toiseksi, kuten olemme tässä kirjassa argumentoineet, uudessa globaalissa informaatioajassamme kysymys kehityksestä on asetettava oman aikamme luonnetta parhaiten kuvaavan yhteiskuntatieteellisen teorian kehykseen. Kaikki on edelleen tiukasti sidoksissa kehityksen yhteiskuntatieteelliseen analyysiin, jota on tehty pitkin kirjaa. Siitä näkökulmasta tämä luku täydentää ensimmäisestä luvusta alkaen esittämäämme informationaalisen ja inhimillisen kehityksen yhteiskuntatieteellistä kehystä tarkastelemalla sitä nyt erityisesti kehityksen kulttuurisen linkin näkökulmasta.

Kolmanneksi kysymyksellä on myös hyvin suuri käytännön merkitys. Kysymyksestä käydään tällä hetkellä laajaa keskustelua sekä tutki-

joiden että päätöksentekijöiden taholla aina YK:sta ja eri maiden omista pohdinnoista Maailman talousfoorumin tapaisiin organisaatioihin ulottuen. Kesäkuun 2012 YK:n Rio+20-kokouksessa (United Nations Conference on Sustainable Development) päätettiin alkaa etsiä uusia Kestävän kehityksen päämääriä (Sustainable Development Goals). Tähän liittyen YK on myös aloittanut alustavaa työskentelyä uuden kestävän kehityksen tavoitteiden määrittelyksi, joka menisi teollisessa ajassa määriteltyjä BKT:ta ja Human Development Indexiä (HDI) pidemmälle. Työ on kuitenkin vasta hyvin alussa.

Itse asiassa suurin ongelma tässä muutoin erittäin arvokkaassa tutkimus- ja päätöksenteon keskustelussa on, että niissä esitetään usein ad hoc -tyyppinen tavoitteiden ja indikaattorien valikoima, joiden taustalta puuttuu systemaattinen filosofinen argumentti kehityksen päämäärästä ja lisäksi yhteiskuntatieteellisesti perusteltu kehys sille, mitä kestävä kehitys edellyttää muuntuneessa globaalissa informaatioajassamme.

Näiden yhteyksien korostamiseksi luku jakautuu kolmeen osaan. Aluksi esitetään 1.) filosofinen perustelu arvokkaalle elämälle kehityksen lopullisena päämääränä eli »dignity as development»-teesille hyödyntäen tässä erityisesti John Rawlsin, Amartya Senin ja Joseph Stiglitzin kehitysteorioita ja ottaen niiden pohjalta askel eteenpäin. 2.) Toiseksi olemme kirjassa halunneet ankkuroida kaiken teorian parhaaseen saatavilla olevaan empiiriseen tietoon. Jotta voimme ottaa käyttöön käsitteen arvokas elämä käytännön tasolla, sen yhteydet selvitetään tässä kirjassa käytetyn yhteiskuntatieteellisen globaalin informaatioajan teoreettisen viitekehyksen pääelementteihin korostaen nyt niiden välistä kulttuurista yhteyttä. 3.) Lopuksi arvokkaan elämän käsite nostetaan luvun kahden ensimmäisen osan pohjalta käytännön tasolle operationalisoimalla sitä kuvaava alustava Dignity Index tavalla, joka liittää sen myös käytännön politiikkaan.

1. Filosofinen argumentti: »Dignity as Development»

Teollista yhteiskuntaa hallitsi kehityksen lopullisena päämääränä pitkään talouskasvu. Pelkkä vanha täsmentämätön talouskasvu ei kuitenkaan enää riitä päämääräksi siitä yksinkertaisesta syystä, että siitä on tullut ekologisesti mahdotonta. Lisäksi sen suhde hyvinvoinnin kestävään kasvuun on epäselvä (sama koskee bruttokansantuotetta kehityk-

sen mittarina, sillä myös hyvinvointia vähentävä ja ekologisesti tuhoava toiminta lasketaan siihen mukaan).

Jo tämän kirjan alussa esitettiin, että kestävän kehityksen perimmäinen päämäärä on edistää arvokkaan elämän edellytyksiä. Nyt on aika määritellä yksityiskohtaisesti, mitä sillä tarkoitetaan.

Tässä tarkastelussa on hyödynnetty erityisesti kolmea viime aikojen merkittävintä teoriaa kehityksen laajemmista päämääristä. 1900-luvun lopun kaksi vaikutusvaltaisinta teoriaa ovat Amartya Senin *Development as Freedom* (1999) ja John Rawlsin *A Theory of Justice* (1971). 2000-luvun alussa kehittyi kolmas merkittävä lähestymistapa: hyvinvoinnin taloustiede ja psykologia, jonka tunnetuimpiin edustajiin voidaan laskea nobelistit Joseph Stiglitz ja Daniel Kahneman.

Rawls: »Justice as Fairness»

Rawlsin *Oikeudenmukaisuusteoria* on kenties 1900-luvun vaikutusvaltaisin yksittäinen yhteiskuntafilosofinen teos. Hän esittää siinä »justice as fairness» -teoriansa. Myöhemmissä kirjoituksissaan Rawls täsmensi joitain teorian yksityiskohtia (esim. Rawls 2001; ks. Rawlsin ajattelun kehityksestä Freeman 2007 ja Withman 2011 sekä hänen teoriansa tulkinnoista artikkelikokoelmat Daniels 1975, Kukathas 2003 sekä Richardson ja Weithman 1999).

Rawlsin teoriaa on tässä teoksessa käytetty eettisenä perusteluna kestävän hyvinvoinnin mukaisesti uudistetulle hyvinvoinnin yhteiskunnalle liittämällä se *oikeudenmukaisuuden* käsitteeseen.

Rawls aloittaa teoriansa esittelyn pyytämällä lukijaa kuvittelemaan ihmiset »alkuasemaan» (original position) ja kysymään »tietämättömyyden verhon» (veil of ignorance) takaa: millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta? Lähtökohtana on siis ajatus, että ihmiset eivät tässä alkutilassa tiedä, mihin asemaan he tulevat yhteiskunnassa sijoittumaan. Näin he päätyvät aluksi yksimielisyyteen siitä, että oikeudenmukaista yhteiskuntaa ohjaavat sellaiset periaatteet, jotka kaikki voivat kokea oikeudenmukaisiksi riippumatta siitä, missä yhteiskunnallisessa asemassa he itse tulevat yhteiskunnassa elämään. Tämän alussa vallitsevan yksimielisyyden pohjalta Rawls esittää kaksi tunnettua oikeudenmukaista yhteiskuntaa ohjaavaa periaatetta. Ensimmäinen on vapausperiaate ja toinen yhtäläisyysperiaate.

Vapausperiaatteen mukaan jokaisella on yhtäläinen oikeus perusvapauksiin tavalla, joka on sopusoinnussa muiden ihmisten samojen oikeuksien kanssa. Tällaisia vapauksia ovat esimerkiksi uskonnon, mielipiteen, itsensä ilmaisemisen ja itsensä toteuttamisen vapaudet sekä esimerkiksi vapaus yksityisomaisuuteen.

Yhtäläisyysperiaate tarkoittaa reilujen yhtäläisten mahdollisuuksien periaatetta. Reiluus ei tässä yhteydessä merkitse vain muodollisia yhtäläisiä mahdollisuuksia, vaan ratkaisevaa on, että kaikilla ihmisillä on myös käytännössä reilut ja yhtäläiset mahdollisuudet esimerkiksi koulutukseen, jossa he voivat mahdollisimman täydesti toteuttaa omaa potentiaaliaan. Yhtäläisyysperiaatteesta seuraa, että jokaisella on oltava käytännön tasolla yhtäläiset mahdollisuudet hyvinvointiin.

Näiden periaatteiden pohjalta ihmiset tekevät »yhteiskuntasopimuksen» oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta. Rawlsin ajattelu jatkaa näin Thomas Hobbesin, John Locken, Jean-Jacques Rousseaun ja Immanuel Kantin filosofista yhteiskuntasopimuksen periaatetta, jossa sopimus tehtiin korvaamaan olemassaolon taistelun kaltainen »luonnontila» (ks. Hobbes: *Leviathan,* [1651]; Locke: *Second Treatise of Government,* 1689, Rousseau: *Du contract social,* [1762]; Kant: *Die Metaphysik der Sitten,* 1797).

Sen: »*Development as Freedom*»

Vastaavasti kehityksen filosofian alalla 1900-luvun varmasti vaikutusvaltaisin jäsennys on Amartya Senin »kehitys vapautena» -teoria (esim. Sen 1980 ja 1999; ks. myös myöhemmistä kehittelyistä Sen 2009; Senin ajatusten jatkokehittelyistä ks. esim. Ul Haq 1999; Nussbaum 2000; 2006 ja 2011 sekä Alkire 2002).

Senin tunnetun »development as freedom» -teorian mukaan kehitys tarkoittaa vapauksien lisääntymistä. Toisin sanoen kehitys merkitsee esimerkiksi vapautumista nälästä, sairauksista, tietämättömyydestä ja köyhyydestä sekä vapautta itseilmaisuun ja itsensä toteuttamiseen.

Tässä kirjassa Senin teoriaa on sovellettu talouskasvun päämäärään: talouskasvun eettinen perustelu on lisätä hyvinvoinnin *vapauksia*.

Filosofisesti Sen jatkaa Adam Smithin ja John Stuart Millin liberalistista perinnettä. Tämän tarkastelun kannalta olennaista on se, että kapitalismin isäksi usein kutsutulle Adam Smithille talous oli olemassa ensisijaisesti eettisten päämäärien palvelemiseksi. Smithin kuuluisa

teesi teoksessa *An Inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations* (1776) – että keskittyminen omien etujen ajamiseen tuottaa taloudessa parhaan tuloksen myös kokonaisuuden kannalta, kun se toteutetaan vapailla markkinoilla tapahtuvassa kilpailussa – perustelee eettisellä tasolla oman edun tavoittelun liittämällä sen yhteisen edun edistämiseen parhaalla mahdollisella tavalla. Se on kapitalismin eettinen perustelu. Smith olikin vähintään yhtä paljon moraalifilosofi kuin taloustieteilijä ja piti pääteoksenaan teosta *The Theory of Moral Sentiments* (1759). Siinä esittämässään moraaliteoriassa hän väittää, että oikein ymmärrettynä oma etu ottaa huomioon muut ihmiset, sillä ihminen on olento, joka kokee iloa myös toisten ilosta ja surua toisten surusta. *The Wealth of Nations* ja *The Theory of Moral Sentiments* muodostavat kokonaisuuden ja paljastavat laajemman moraalifilosofisen kokonaisvision, jossa talouden tehtävä on palvella eettisiä päämääriä.

Senin merkittävin anti on vapauden käsitteen kytkeminen kykenemisen käsitteeseen. Hän puhuu vapaudesta kykenemisenä: »freedom as capability». Kykeneminen on vapautta todellisten mahdollisuuksien merkityksessä. Kykeneminen käsittää tässä sekä ulkoiset mahdollisuudet että sisäiset kyvyt.

Sen korostaa, että vapauden käsite on tyhjä, ellei sitä yhdistetä todellisiin taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin kykenemisiin. Esimerkiksi vapaus toteuttaa itseään ei tarkoita mitään, ellei sen mukana tule todellista mahdollisuutta päästä koulutukseen kehittämään itseään. Senin tunnetuin esimerkki liittyy nälänhätään. Nälänhätä ei käytännössä useimmiten johdu ruoan puutteesta vaan siitä, että ihmisiltä puuttuu tosiasiallinen kykeneminen eli heillä ei ole varaa ostaa olemassaolevaa ruokaa. Sen viittaa esimerkkinä Bengalin vuoden 1943 nälänhätään, jonka hän koki henkilökohtaisesti ja jossa kolme miljoonaa ihmistä kuoli nälkään. Kenenkään negatiivista vapautta ei loukattu (ts. ketään ei estetty ostamasta ruokaa), mutta siitä huolimatta ihmiset kuolivat nälkään ja aliravitsemukseen, koska heillä ei ollut positiivista vapautta eli todellisia mahdollisuuksia ostaa ruokaa (Sen 1981).

Senin lähestymistapa antaa lisää käytännön välineitä moraalisiin valintoihin. Sen hylkää Rawlsin ajatuksen ihmisen alkuasetelmaa ympäröivästä teoreettisesta tietämättömyyden verhosta ja käyttää moraalisten valintojen välineenä sen sijaan Smithin »puolueetonta katsojaa»,

joka arvioi omaa toimintaansa asettumalla itsensä ulkopuolelle ja tarkkailemalla itseään sieltä. Moraalinen valinta on se, mitä tuo puolueeton katsoja valitsee. Sen haluaa tuoda moraalin vielä lähemmäs käytäntöä ja on siksi äskettäin täydentänyt lähestymistapaansa (Sen 2009). Hän kannustaa edelleen arvioimaan tilanteita puolueettoman katsojan näkökulmasta esimerkiksi kuvittelemalla, miltä tilanne ulkopuolisen tarkkailijan silmin näyttäisi. Moraalisen tarkastelun kohteena ovat kykenemiset. Aivan erityisesti Senin puolueetonta katsojaa luonnehtii se, että tämä vertailee erilaisten mahdollisten vaihtoehtojen välillä, kumpi on parempi (tai huonompi). Tällä tavoin hän voi käytännön tilanteessa valita moraalisesti paremman (tai vähemmän huonon) vaihtoehdon riippumatta siitä, millainen on »täydellinen» yhteiskunta.

Päämääränä arvokas elämä: »Dignity as Development»

Sekä Rawls että Sen kuvaavat valitsemaansa aihetta erittäin ansiokkaalla tavalla. Rawls hahmottelee oikeudenmukaisuuden käsitteen filosofiset seuraukset. Sen puolestaan tekee vapauden käsitteelle saman. Käytännössä molemmat esittävät vahvat filosofiset argumentit paljolti samojen oikeuksien puolesta kuin YK:n ihmisoikeusjulistuksessa on lueteltu (UN 1948). Heidän argumenttejaan rajoittaa kuitenkin se, mistä he päättävät aloittaa.

Rawls pyytää meitä kuvittelemaan itsemme alkuasetelmaan ja kysymään tietämättömyyden verhon takaa: millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta? Tätä ei kuitenkaan voi pitää alkuasetelmana. Rawls hyppää suoraan kysymykseen »millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta» kuin se olisi itsestään selvästi jotain, mitä kaikki ilman muuta kysyvät. Mutta mistä tulee ajatus, että yhteiskunnan tulisi olla oikeudenmukainen? Se tarvitsee perustelun. Perusteluna on ajatus, että jokaisella ihmisellä on sama *ihmisarvo*. Koska kaikki ovat yhtä arvokkaita, he ovat oikeudenmukaisuuden arvoisia.

Vastaavasti Sen lähtee liikkeelle vapauden käsitteestä mutta ei perustele, miksi ihmisten tulisi olla vapaita. Vapauskin tarvitsee perustelun, ja se on ajatus *ihmisarvosta* eli siitä, että kaikki ihmiset ovat vapauden arvoisia.

Tämä on ensimmäinen syy, miksi ihmisarvo, dignity, täytyy nostaa kaikkein perustavimmaksi arvoksi – ja sen mukaisesti kehityksen pohjimmaiseksi päämääräksi sitä toteuttava arvokas elämä. Dignity tarkoit-

taa jokaisen ihmisen *arvokkuutta*. Meillä on oikeuksia, koska olemme oikeuksien(kuten vapaus ja oikeudenmukaisuus) arvoisia. Arvokas elämä tarkoittaa elämää, jossa tämä arvokkuus toteutuu. (Dignity-sanan juuri on latinan *dignitas*, »arvokkuus», jonka kantana on puolestaan sana *dignus*, »arvo». Ks. käsitteen historiasta esim. Rosen 2012.)

Mutta on myös muita erittäin tärkeitä syitä.

Sekä Rawls että Sen esittivät teoriansa oikeudenmukaisuudesta ja kehityksestä ottamatta huomioon ympäristöä. Se näkyy erityisesti Senin teorioiden pohjalta kehitetyssä YK:n inhimillisen kehityksen indeksissä, jossa ekologisia arvoja ei ole mukana lainkaan (vrt. UNDP 1990). Inhimillisen kehityksen indeksi koostuu käytännössä elinajanodotteesta, koulutuksesta ja tuloista.

Rawlsin teorian yhtenä ääneen lausuttuna oletuksena puolestaan on, että jokaisen ihmisen aineeellisten tarpeiden tyydyttämisen suhteen ei ole oleellista aineellista niukkuutta. Ekologisen kestävyyden nimissä kumpikaan lähestymistavoista ei enää ole pätevä.

Siksi toinen syy, miksi arvokkuus on tässä nostettu keskeiseksi käsitteeksi ja arvoksi, on se, että se on vapauden ja oikeudenmukaisuuden ohella elämänarvojen perusta.

Tässä käsite menee myös pidemmälle kuin vaikkapa YK:n ihmisoikeusjulistus, joka kylläkin jakautuu elämään, vapauteen ja oikeudenmukaisuuteen liittyviin arvoihin mutta joka pitää oikeuden käsitettä nyt elossa olevan yksilön oikeutena elämään. Tässä käytetty ihmisarvon käsite merkitsee myös tulevien sukupolvien oikeutta vastaavanlaiseen arvokkaaseen elämään, mikä tarkoittaa väistämättä silloin myös ekologisesti kestävän kehityksen arvoja.

Ihmisarvo on näin ollen filosofisesti katsoen perustavanlaatuinen käsite, koska se on kaikkien tässä mainittujen muiden arvojen ja oikeuksien eli vapauden ja oikeudenmukaisuuden perusta:

> vapaus
arvokkuus > oikeudenmukaisuus
> elämä

Yllä oleva tekee nyt mahdolliseksi yhdistää kestävän kehitysmallin keskeiset käsitteet – inhimillisen kehityksen (kestävän hyvinvoinnin) ja informationaalisen kehityksen (kestävän talouden) sekä ekologisen kestävyyden – eettiseen perustaansa. Oikeudenmukaisuuden käsitettä

käytettiin hyvinvointiyhteiskuntaan perustuvan kestävän hyvinvoinnin eettisenä perustana. Nyt tämän arvotavoitteen koko eettisen perustan voi esittää arvokkuuden käsitteen pohjalta:

arvokkuus > oikeudenmukaisuus > yhtäläiset mahdollisuudet > hyvinvointiyhteiskunta (kestävä hyvinvointi)

Samalla tavalla kestävä talous, jonka eettinen tehtävä on edistää kykenemisiä (joihin kuuluvat vapautuminen nälästä, sairauksista ja köyhyydestä sekä vapaus itsensä toteuttamiseen), voidaan sijoittaa arvokkaan elämän käsitteeseen:

arvokkuus > vapaus > kykeneminen > kestävä talous

Lopuksi ekologisen kestävyyden eettinen perusta voidaan yhdistää arvokkuuden käsitteeseen:

arvokkuus > elämä > kestävyys > ekologinen kestävyys

Arvokkuuden käsitteen taustalla on kuitenkin muitakin filosofisia perusteita.

Arvokkuus on etiikan ydin: välittäminen ja vastavuoroisuus

Viime kädessä tärkeä ero on myös se, että arvokkuuden käsite nähdään tässä paitsi ihmisoikeuksien myös etiikan ytimenä, niiden »sydämenä». Tällä ei tarkoiteta, että arvokkuus olisi pelkästään muiden perusarvojen älyllinen perusta vaan että se on myös emotionaalinen sydän, etiikkaa ylläpitävä voima. Käsite tuo mukanaan *välittämisen*, empatian. Ilman sitä etiikka jää helposti pelkiksi abstrakteiksi periaatteiksi, joita ei toteuteta käytännössä. Arvokkuus on tunne omasta ja muiden arvosta. Välittäminen on eettisestä näkökulmasta ikään kuin ihmisarvo käytäntöön operationalisoituna.

Tämä on toinen merkittävä ero Rawlsin lähestymistapaan. Rawls on kenties oikeassa ajatusleikissään, että jos ihmiset pohtisivat oikeuden-

mukaisen yhteiskunnan luonnetta alkuasetelmaan sijoitettuna ja tietämättömyyden verhon takana, he päätyisivät yksimielisyyteen oikeudenmukaisuuden perusperiaatteista. Pelkät rakenteelliset periaatteet eivät kuitenkaan riitä käytännön etiikan kannalta. Toimiva etiikka ei ole pelkästään abstrakteja ajatuksia tai rakenteellisia periaatteita; se edellyttää sydäntä. Se edellyttää toisin sanoen välittämisen kykyä, empatiaa, kykyä asettua toisen ihmisen asemaan. Vasta tällaisen empatiakyvyn avulla ajatus siitä, että olisimme voineet syntyä kenen tahansa toisen ihmisen asemaan yhteiskunnassa ja että ketä tahansa toista kohtaava kärsimys olisi voinut osua omalle kohdallemme, muuttaa Rawlsin ajatusleikin eläväksi etiikaksi. Toisin sanoen kyvyksi eläytyä toisen asemaan niin hyvin, että osaamme kuvitella tilanteen, jossa »me olisimme muuten kuten nyt me, mutta toisin päin eli sinä olisit minä ja minä olisin sinä». Jo pelkkä ajatus saa ihmisen tekemään parempia tekoja. Etiikka ei ole pelkkiä sanoja. Etiikka on tekoja. Etiikka on sydän, joka saa meidät elämään arvomme todeksi. Ilman tunnetta ei synny tekoja. Ilman liikuttumista ei tapahdu liikettä.

Itse asiassa koko oikeudenmukaisuuden käsite jää viime kädessä tyhjäksi, ellei siihen yhdisty empatiakyky. Miksi muutoin välittäisimme oikeudenmukaisuuden ajatuksesta »alkuasetelman» jälkeen? Jos olemme lopulta päässeet hyvään asemaan yhteiskunnassa, saattaisimme hylätä koko oikeudenmukaisuuskysymyksen. Miksi piittaisimme silloin enää siitä, onko jokin oikeudenmukaista jotakuta muuta kohtaan? Oikeudenmukaisuuden vaaliminen edellyttää, että meillä on kyky asettua toisen ihmisen asemaan ja pitää häntä yhtä arvokkaana kuin itse olemme: samanlaisena ihmisenä, jolla on sama kaipuu arvokkaaseen elämään.

Samanlaista tarkentamista kaipaa Senin käsite vapaudesta kykenemisenä. Tällainen siirtyminen kykenemisen käsitteeseen kätkee olennaisen tason. Nimittäin sen, että vapauden käsitteessä on kätketysti sisällä oikeuden käsite: vapaus on oikeus. Tämä oikeus jää viime kädessä tyhjäksi, ellei siihen liitetä kolikon toista puolta, vastuuta. Esimerkiksi oikeus vapauteen tehdä valintoja tarkoittaa samalla muiden velvollisuutta olla rajoittamatta noiden valintojen tekemistä. Samoin oikeus yksityisyyteen merkitsee muiden velvollisuutta olla loukkaamatta tuota yksityisyyttä niissä asioissa, joita ihminen itse ei ole tuonut julkisuuteen. Muutoin vapaudet, myös kykenemisen merkityksessä, ovat sisällöttömiä. Näin voi

hyvin väittää nykyisen median kautta käyneen molempien edellä mainittujen kohdalla. Oikeutta yksityisyyteen ei enää ole, sillä tiedotusvälineet ja sosiaalinen media eivät pidä kiinni velvollisuudesta kunnioittaa yksityiselämää ja henkilökohtaiseen elämään kuuluvia valintoja.

Käytännön etiikan näkökulmasta asia on ratkaisevan tärkeä. Senin käsite kykenemisestä huomioi vain kolikon toisen puolen. Oikeuksiin on aina liityttävä myös velvollisuuksia. Tätä voisi kutsua tarpeeksi operationalisoida oikeudet käytännön tasolla, samoin kuin edellä on otettu käyttöön eettiset periaatteet. Sama ongelma näkyy myös ihmisoikeuksien julistuksessa. Ihmisoikeuksien julistuksen lisäksi tarvitsisimme oikeastaan myös ihmisvelvollisuuksien julistuksen: »tähän oikeuteen liittyy seuraava velvollisuus…» Esimerkiksi uskonvapaus tarkoittaa velvollisuutta antaa myös muiden harjoittaa omaa uskontoaan. Arvokkuuden käsitteen kohdalla sen on oltava lähtökohta: ihmisellä on oikeus arvokkaaseen elämään, mikä samalla tarkoittaa velvollisuutta antaa sama oikeus kaikille muille.

Jotta etiikka toimisi käytännössä, kykenemisen käsitettä on täydennettävä *velvollisuuden* käsitteellä – vapauden lisäksi on oltava *vastuu*. Arvokkuuden käsite ilmaisee tätä vastavuoroisuutta. Kyse on sekä arvokkuuden saamisesta että sen antamisesta muille. Toisilta ei saa ottaa pois sellaista, mitä haluaa itselleen. Oikeus arvokkuuteen tarkoittaa samalla velvollisuutta kunnioittaa muiden oikeutta arvokkuuteen. Arvokkuus on vastavuoroista.

Arvokkuus on universaalisti yhdistävä arvo monikulttuurisessa maailmassa

Lopuksi on syytä ottaa esiin vielä yksi erittäin tärkeä syy nostaa arvokkuus (dignity) keskeiseksi käsitteeksi. Käsitteen lisävahvuus on perustavanlaatuisesti globaalissa ajassamme, että se on kaikkien kulttuurien uskontojen ja myös sekulaarin perinteen jakama. Näin se tarjoaa etiikan universaalisuden näkökulmasta vahvan perustan (vrt. Kühn 1993).

Tällä tavoin tuo etiikan ydin näkyy kaikissa suurissa etiikan järjestelmissä:

• Juutalaisuus: »Älä tee lähimmäisellesi mitään, mitä et halua tehtävän itsellesi: tässä on koko toora, kaikki muu on selitystä.» (Talmud, Shabbat 31a)

• Kristinusko: »Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Tässä on laki ja profeetat.» (Matteus 7:12)

• Islam: »Yksikään teistä ei ole todella uskovainen ennen kuin toivoo veljelleen samaa kuin itselleen.» (40 Hadith An-Nawai 13)

• Hindulaisuus: »Älä tee toiselle sellaista, joka aiheuttaisi itsellesi tehtynä tuskaa: tässä on dharman summaus.» (Mahabharata, 5.1517)

• Buddhalaisuus: »Älä aiheuta toiselle kipua, jota et halua itsekään kokea.» (Tripitaka Udana-varga 5:18)

• Kungfutselaisuus: »Tse Kung kysyi: 'Onko olemassa yhtä sanaa, jonka voisin ottaa elämänohjeekseni?' Kungfutse vastasi: 'Sana on SHU, vastavuoroisuus: Älä tee toiselle sitä, mitä et tahtoisi heidän tekevän itsellesi'. (Keskustelut 15:23)

• Sekulaarinen filosofia: »On siis olemassa vain yksi kategorinen imperatiivi: Toimi niin, että voisit tahtoa tekoasi ohjaavan periaatteen universaaliksi laiksi.» (Immanuel Kant, *Grundlegung zur Metaphysi der Sitten* 2)

Erityisesti on syytä panna merkille, että tuo sama etiikan ydin ei siis ole läsnä pelkkänä mainintana kaikissa suurissa uskonnoissa ja sekulaarisissa etiikan järjestelmissä, vaan se nostetaan niiden korkeimmaksi periaatteeksi. Juutalaisuudessa sen sanotaan olevan »koko toora [opetus]», kristinuskossa »laki ja profeetat», islamissa se on uskovaiseksi kutsumisen ehto. Hindulaisuudessa se on »dharman [uskonnollisten velvollisuuksien] summa», kungfutselaisuudessa »shu [vastavuoroisuus]» ja Immanuel Kantin filosofiassa »kategorinen imperatiivi» eli ehdoton käsky.

Siksi arvokkaan elämän käsite kehitystä ohjaavana päämääränä tarjoaa radikaalilla tavalla maailmaa yhdistävän päämäärän, globaalin perustan valistuksen ajan arvovallankumouksen jälkeiselle »arvojen dignity-vallankumoukselle», jos asian haluaa esittää suuren luokan historiallisessa kontekstissa (tältä pohjalta voidaan johtaa ei-länsimaalaiskeskeisesti myös kaikki ihmisoikeudet). Siinä missä länsimaisen valistuksen motto oli »vapaus, veljeys ja tasa-arvo», nyt globaalissa arvomurroksessa se voidaan tiivistää sanaan »dignity».

Arvokkaan elämän kulttuuri vapauden, oikeudenmukaisuuden ja elämän kulttuurina

Arvokkaan elämän käsite on valittu kokoavaksi käsitteeksi myös siitä syystä, että se voi toimia edellä kuvatulla tavalla kulttuurisena kehyksenä maailmamme kipeästi kaipaamalle kestävän kehityksen mallille, jossa yhdistyvät kestävä talous (informationaalinen kehitys), kestävä hyvinvointi (inhimillinen kehitys) ja ekologinen kestävyys. Arvokkaan elämän kulttuuri on edellä mainittuja käsitteitä käyttäen vapauden, oikeudenmukaisuuden ja elämän kulttuuri – kestävän talouden ja hyvinvoinnin sekä ekologisen kestävyyden perusta. Tai vaihtoehtoisesti ilmaistuna luovuuden, välittämisen ja elämän kunnioittamisen kulttuuri.

Täsmällinen sanamuoto on tässä hyvin tärkeä. Arvokkuus-sanan lukemattomien vivahteiden vuoksi on tärkeää korostaa, että käsite on moraalinen, ei moralistinen.

Arvokkuus merkitsee jokaisen ihmisen arvokkuutta *yksilönä*. Tällöin esimerkiksi vapaus tarkoittaa *yksilön* oikeutta vapauteen: *vapautta tehdä omaa elämää koskevia vapaita valintoja, jotka kunnioittavat muiden yksilöiden vastaavaa oikeutta tehdä vapaita valintoja*. Tutkimuskirjallisuudessa samasta perusideasta käytetään myös nimityksiä autonomia, agenssi jne. Tässä tarkoitetaan yksilön oikeutta määritellä oma yksilöytensä.

Vastaavasti välittäminen merkitsee kykyä nähdä maailma aidosti *toisen yksilön* näkökulmasta, vaikka toisen toiveet saattavat poiketa omistamme. Meidän on siis *tehtävä toiselle yksilölle mitä toivoisimme meille toisena yksilönä tehtävän*. Kirjallisuudessa sama idea on esimerkiksi ilmaisussa *toiseus*. Puhumme tässä yksilön velvollisuudesta nähdä toinen yksilö aidosti toisena yksilönä.

Selvennys on tärkeä siksi, että muutoin arvokkaan elämän käsitettä voitaisiin helposti käyttää arvokkuuden moraalista käsitettä vastaan: esimerkiksi ilmaisusta »kantaa itsensä arvokkaasti» (kuten keskiaikaisessa ajatuksessa jäljitellä kuninkaallisten arvohenkilöiden, »dignitaarien», ulkoista käyttäytymistä) voisi helposti tulla yhteiskunnan vallankäytön tapa yksinkertaisesti painostaa yksilöä noudattamaan moralistisesti rajoittavan ulkoisen tapakulttuurin sääntöjä. »Arvokas elämä» ei viittaa ulkoiseen tapakulttuuriin. Arvokkuus ei tarkoita moralismia, joka on itse asiassa häpeän, syyllisyyden ja kateuden kulttuuria – ja näin ollen dignity-käsitteen täydellinen vastakohta. Arvokkuus tarkoittaa, että ih-

minen on *yksilönä* (subjektina) vapauden, oikeudenmukaisuuden ja elämän arvoinen.

Kun edellä mainittu tärkeä selvennys on tehty, voimme siirtyä kuvaamaan vapauden, oikeudenmukaisuuden ja elämän kulttuurin elementtejä perustana kestävän kehityksen mallille. Arvokas elämä edellä esitetyssä moraalisessa (ei moralistisessa) mielessä on käsite, joka sekä luo kestävän hyvinvoinnin, talouden ja ekologisuuden kulttuurisen perustan että samaan aikaan tarjoaa »puuttuvan yhdyssiteen» niiden välille. Tätä symbioosia voi kuvata seuraavalla kestävän kehityksen mallin kaaviolla:

Kulttuurisella tasolla arvokkaan elämän käsite edustaa *vapauden* kulttuuria eli kulttuuria, jossa ihmiset voivat toteuttaa itseään ja jota voi siksi kutsua myös *luovuuden kulttuuriksi*. Käytännön tasolla se on myös kestävän talouden kulttuurinen perusta. Luovuuden kulttuurille on luonteenomaista usko siihen, että kaikilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus toteuttaa omaa potentiaaliaan mahdollisimman täydesti.

Yhteiskunnallisella tasolla tällainen kulttuuri tarkoittaa käytännössä koulutus-, tutkimus- ja kehitysjärjestelmiä, jotka luovat todellisen vapauden eli kykenemisen toteuttaa itseään. Itsensä toteuttaminen voi siten (taloudessa) ilmetä esimerkiksi innovaatioina ja yrittäjyytenä ihmisten ryhtyessä toteuttamaan ideoitaan käytännössä samoin kuin työ- ja johtamiskulttuurina, joka kannustaa ihmisiä käyttämään osaamisensa koko asteikkoa. (Tämä informaatioajan kulttuurinen eetos eroaa radikaalisti siitä, mitä Max Weber nimitti teollisen ajan protestanttiseksi etiikaksi. Ks. perusteellisemmaksi kuvaukseksi Himasen analyysi »hak-

kerietiikasta» informaatioajan henkenä, Himanen 2001.)

Arvokas elämä tarkoittaa kulttuurisella tasolla myös *välittämisen* kulttuuria, jossa ihmiset pystyvät eläytymään toisen ihmisen asemaan siinä määrin, että pystyvät samaistumaan siihen. Se on perusta hyvinvoinnin yhtäläisille mahdollisuuksille, turvalle ja kaikkien mukaanotolle, jotka seuraavat *oikeudenmukaisuuden* käsitteestä. Sellainen kulttuuri edellyttää viime kädessä edellä hahmoteltua eettistä sydäntä eli käytännön tasolla toteutettua arvokkuutta. Pohjimmiltaan ne ovat ennen kaikkea yhteisössä elämisen arvoja (ks. myös Himanen 2005, 2007).

Ekologisen kestävyyden perusta on *elämän kunnioittamisen kulttuuri,* jossa nyt elävien ihmisten elämän kunnioittamisen lisäksi kunnioitamme tulevien sukupolvien elämän arvoa. Kyse on toisin ilmaistuna vahingoittamattomuuden kulttuurista, jossa on taattu paitsi ihmisten fyysinen vahingoittamattomuus (fyysinen turvallisuus, rauha jne.) myös ympäristön vahingoittamattomuus, niin että tulevillakin sukupolvilla on mahdollisuus arvokkaaseen elämään. Siksi nämä ovat pohjimmiltaan koko ihmiskunnan kestävään elämäntapaan liittyviä arvoja (ks. Himanen 2010).

Luovuuden kulttuurissa ihminen toteuttaa itsessään olevaa arvokasta mahdollisimman täydesti tavalla, johon empatian kulttuurin kautta yhdistyy saman arvokkuuden tunnustaminen muissa ihmisissä sekä elämän kunnioittamisen kulttuurin kautta saman oikeuden kunnioittaminen myös tulevissa sukupolvissa.

Kulttuurisella tasolla arvokkaan elämän kulttuuri perustana kestävän kehityksen mallille – kestävälle taloudelle ja hyvinvoinnille sekä ekologiselle kestävyydelle – voidaan esittää yhteenvetona:

arvokkuus > vapaus (yksilö) > luovuuden kulttuuri > kestävä talous

arvokkuus > oikeudenmukaisuus > välittämisen kulttuuri > kestävä hyvinvointi (yhteisö)

arvokkuus > elämä (ihmiskunta) > elämän kulttuuri
> ekologinen kestävyys

Tällainen kestävä kasvu tukee viime kädessä arvokkaan elämän edellytysten jatkuvaa parantamista, ja siten arvokas elämä on käsitteellisellä tasolla sekä kestävään kasvuun vaikuttavien tekijöiden perusta että nuo tekijät yhdistävä päämäärä.

Hyvinvoinnin taloustiede ja psykologia: hyvinvointi päämääränä?

Lopuksi on syytä asemoida arvokkaan elämän käsite hyvinvoinnin taloustieteen ja psykologian uuteen suuntaukseen, jossa hyvinvointi (ja »onnellisuus» sen korkeimpana asteena) nähdään kehityksen korkeimpana päämääränä. Tämän suuntauksen kenties tärkeimpiä teoksia on ollut niin sanottu Stiglitzin komission raportti eli johtavien taloustieteilijöiden raportti Report of the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress (Stiglitz ym. 2009). Siinä Joseph Stiglitzin johtama ryhmä toteaa, että tavoitteena tulisi olla »to shift emphasis from measuring economic production to measuring people's well-being» (»siirtää painopiste taloudellisen tuotannon mittaamisesta ihmisten hyvinvoinnin mittaamiseen»).

Hyvinvoinnin taloustieteen ja psykologian alalla on tehty paljon merkittävää tutkimusta, jonka tulokset kyseenalaistavat teollista yhteiskuntaa hallitsevan käsityksen taloudellisesta kasvusta lopullisena päämääränä (talouskasvun ja hyvinvoinnin välisestä suhteesta ks. erit. Easterlin 1974, 2004 ja 2010, Stevenson ja Wolfers 2008, Veenhoven ja Hagerty 2003, Kahneman 2006 ja 2011; hyvinvoinnin tekijöistä Seligman 2002 ja 2011, Csíkszentmihályi 1990 ja 1996, Kahneman 1999 ja 2011; ks. myös Himanen 2012). Tarvitaan sellaista kehitystä, joka edistää hyvinvointia.

Hyvinvointi nähdään tavoitteena myös arvokkaan elämän käsitteessä. Tässä kirjassa on hyödynnetty edellä mainittua merkittävää tutkimuskirjallisuutta hyvinvoinnin käsitteen sisällön syventämiseksi. Erityisen tärkeitä ovat seuraavat kolme klassista hyvinvoinnin (ja onnellisuuden) kokemukseen vaikuttavaa tekijää:

autonomia: vapaus, toimijuus, voimaannuttaminen
sosiaalisuus: sosiaaliset suhteet, yhteisöllisyys
merkityksellinen tekeminen: työ, vapaa-aika, leikki.

Tässä kirjassa nuo tekijät on lisätty uuden hyvinvointiyhteiskunnan tärkeiksi laadullisiksi tekijöiksi perinteisempien määrällisten tekijöiden lisäksi:

hyvinvointi
> autonomia
> sosiaalisuus
> merkityksellinen tekeminen

Ajatuksessa hyvinvoinnista kehityksen päämääränä on jotain hyvin vetoavaa. Totta kai kehityksen päämääränä tulee olla juuri hyvinvointi – tai sen korkein aste, onnellisuus – mikä muukaan?

Tässä tarkastelussa on keskeisimmäksi käsitteeksi kuitenkin valittu hyvinvoinnin sijaan arvokas elämä. Kuten aiemmin on todettu, se kyllä sisältää myös hyvinvoinnin, mutta hyvinvointi yksin ei riitä kehityksen tavoitteeksi. Hyvinvoinnin käsitteen suurin ongelma on, ettei se kata kaikkia niitä ulottuvuuksia, jotka kehityksen päämääriksi on ehdottomasti otettava, kuten Rawlsin ja Senin perustelemia oikeudenmukaisuuden ja vapauden arvoja. Loppujen lopuksi ongelma johtuu siitä, että hyvinvointi ei ole filosofisen etiikan käsite. Ja koska se ei ole eettinen arvo, siitä ei voida myöskään johtaa oikeudenmukaisuuden ja vapauden eettisiä käsitteitä.

Myös empiiriset seikat puhuvat asiaa vastaan: esimerkiksi autoritaarisessakin yhteiskunnassa ihminen voi voida materiaalisesti ja psyykkisesti hyvin, vaikka häneltä puuttuu vapaus ja oikeudenmukaisuus. Jos oletetaan, että hyvinvoinnin määritelmään sisältyy myös esimerkiksi poliittinen vapaus – ja väitämme edelleen, ettei ihminen voi voida hyvin ellei hänellä ole vapautta – silloin venytämme käsitettä niin pitkälle, että jäämme tyhjän päälle sekä käsitteellisesti että empiiristen tosiasioiden pohjalta.

Lisäksi käsitteellä on toinenkin merkittävä rajoitus. Hyvinvointi on itse asiassa luonteeltaan hyvin hedonistinen ja utilitaristinen käsite, mikä on saanut nobelisti Daniel Kahnemanin kutsumaan tutkimustaan »hedonistiseksi psykologiaksi». Hän on kirjoittanut kahden muun johtavan hyvinvointitutkijan (Ed Dienerin ja Norbert Schwartzin) kanssa kirjan ja antanut sille näin muodoin nimeksi *Well-Being: The Foundations of Hedonistic Psychology* (1999). Tämä palauttaa helposti mieleen utilitarismin isänä tunnetun Jeremy Benthamin ajatuksen »hedonistisesta

kalkyylista» valintojen ohjaajana (*An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, 1789). On silti helppo löytää esimerkkejä ihmisistä, jotka eivät ole onnellisia mutta elävät silti hyvää ja merkityksellistä elämää. John Stuart Mill esitti klassisen kysymyksen siitä, onko parempi olla tyydytetty sika kuin onneton Sokrates (Mill 1863).

Lisäksi voidaan kysyä, kenen hyvinvoinnista (tai onnellisuudesta) oikein puhumme eli kenen hyvinvoinnilla (tai onnellisuudella) on väliä. Hyvinvoinnin käsite edellyttää perustakseen arvokkuuden käsitettä: niiden hyvinvointia edistetään, joita pidetään hyvinvoinnin arvoisina. Jotta tavoitteena olisi kaikkien ihmisten hyvinvointi, kaikki on nähtävä yhtä avokkaina. Jo utilitarismin uranuurtaja Francis Hutcheson esitti yhteyden toteamalla, että suurimman onnellisuuden periaate on yhteydessä arvokkuuden käsitteeseen. Teoksessaan *An Inquiry into the Original of Our Ideas of Beauty and Virtue*, 1725) hän toteaa: »the virtue [of action] is in proportion to the number of persons to whom the happiness shall extend (and here the dignity, or moral importance of persons, may compensate numbers)». Jos kaikilla ihmisillä ei ole samaa ihmisarvoa, silloin ei heidän hyvinvoinnillaan tai onnellisuudellaankaan ole samaa merkitystä.

Tärkein havainto edellä esitetyn perusteella on, että tosiasiassa hyvinvointi on kehityksen päämääränä eri ulottuvuuden käsite kuin oikeudenmukaisuus tai vapaus. Olennaista eroa niiden välillä voi luonnehtia niin, että vapaus ja oikeudenmukaisuus ovat *eettisiä arvoja*, kun taas hyvinvointi on *elämänfilosofinen päämäärä*. Merkittävin syy arvokkaan elämän valinnalle keskeisimmäksi käsitteeksi on, että siitä voidaan filosofisesti johtaa molempien tasojen käsitteet.

Eettisellä tasolla vapauden, oikeudenmukaisuuden ja elämän arvot perustuvat yllä esitetyllä tavalla arvokkuuden käsitteeseen. Elämänfilosofisella tasolla hyvinvointi (tai onnellisuus) kuuluu yhtenä osana arvokkaaseen elämään eli elämän arvokkuuteen. Mutta samalla tavalla kuin hyvinvoinnin käsite on etiikan tasolla riittämätön, se on riittämätön myös ainoana elämänfilosofisena päämääränä. Hyvinvointi ei ole ainoa elämän arvokkuuden kokemisen lähde.

Sitä on täydennettävä muilla arvokkaan elämän aineksilla. Kolme keskeistä elementtiä voidaan esittää näin:

arvokkuus
> hyvinvointi
> kukoistus
> merkityksellisyys

Hyvinvointi (ja onnellisuus sen korkeimman asteen nimenä) antaa kyllä elämän arvokkuuden kokemusta. Sen lisäksi on kuitenkin huomioitava itsensä toteuttaminen itsenäisenä elämän arvokkuuden kokemuksen antajana. Kukoistus (onnistuminen) ja onnellisuus liitetään usein yhteen, mutta näin ei läheskään aina ole käytännössä. Esimerkkinä voi pitää vaikkapa niitä lukuisia historian saatossa eläneitä taiteilijoita ja tutkijoita, jotka eivät vaihtaisi luovaa työtään mihinkään huolimatta siitä, että se tekee heidät onnettomiksi. Päinvastoin moni valitsisi luovan työnsä, vaikka tietäisi varmasti sen tarkoittavan onnetonta elämää. Itsensä toteuttamisen ja hyvinvoinnin välistä eroa kuvastaa myös se, että onnellisuuden psykologiaa käsittelevän kirjallisuuden mukaan luovassa flow-tilassa ei tunneta minkäänlaisia tunteita, ei edes onnellisuutta (Csíkszentmihályi 1990 ja 1996; Seligman 2002 ja 2011).

Arvokkuuden kokemus sisältää pohjimmiltaan myös merkityksellisyyden tason: elämä voi olla merkityksellistä, vaikka siihen ei liittyisi sen paremmin onnellisuutta kuin onnistumistakaan. Onnellisuus ja onnistuminen eivät todellakaan ole täysin hallinnassamme. Sitä voi kutsua elämän hauraudeksi. Tässä näyttäytyy myös elämän mysteeri: elämän voi kokea merkitykselliseksi, vaikkei ole onnellinen eikä onnistunut. Siinä mielessä tärkein elämänfilosofinen päämäärä ei ole hyvinvointi vaan merkityksellisyys (eli elämä, jolla on tarkoitus: »a worthy life»).

Elämän arvokkuuden käsite toimii siis perustana muille kehityksen päämäärille kaikilla yllä mainituilla ulottuvuuksilla:

		ETIIKKA	
arvokkuus	→ vapaus	→ kykeneminen	→ kestävä talous
	→ oikeuden-mukaisuus	→ yhtäläiset mahdollisuudet	→ kestävä hyvinvointi
	→ elämä	→ kestävyys	→ ekologinen kestävyys

		KULTTUURI	
arvokkuus	→ itsensä toteuttaminen	→ luovuuden kulttuuri	→ kestävä talous
	→ välittäminen	→ välittämisen kulttuuri	→ kestävä hyvinvointi
	→ elämä	→ elämän kulttuuri	→ ekologinen kestävyys

		ELÄMÄNFILOSOFIA	
arvokkuus	→ hyvinvointi (onnellisuus)	→ kokeminen (yhteisö)	→ kestävä talous
	→ kukoistus (onnistuminen)	→ tekeminen (yksilö)	→ kestävä hyvinvointi
	→ merkitys (tarkoitus)	→ oleminen (ihmiskunta)	→ ekologinen kestävyys

2. Arvokkuuden käsite yhteiskuntatieteellisessä teoreettisessa kehyksessä

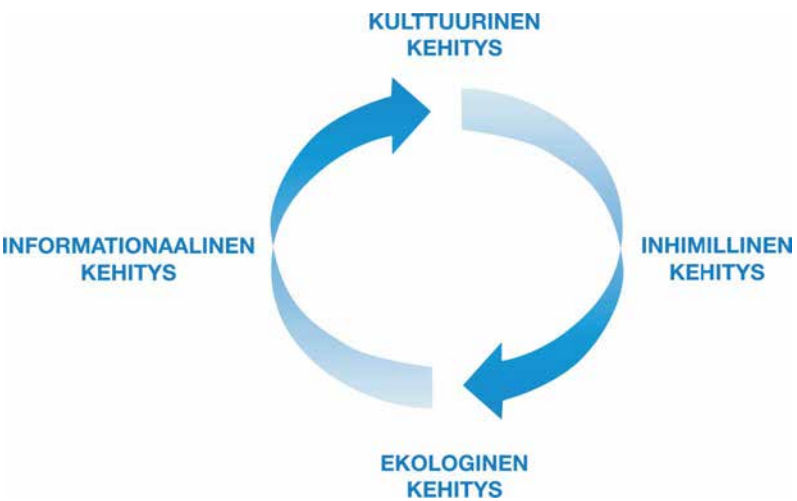
Edellä on perusteltu filosofisesti, miksi arvokas elämä tulisi nähdä kehityksen lopullisena päämääränä (niiden tällä hetkellä käytettyjen vaihtoehtojen sijaan, joita edellä on analysoitu). Tässä kirjassa haluamme kuitenkin perustaa kaiken myös parhaaseen teoreettiseen tietämykseen, mitä meillä on kehityksen ehdoista globaalissa informaatioajassa. Siksi on yhä tärkeää rakentaa silta arvokkaan elämän käsitteestä täsmällisesti myös luvussa 1 esitettyyn yhteiskuntatieteelliseen teoreettiseen viitekehykseen, jota case-tutkimusten luvut ovat empiirisesti tukeneet.

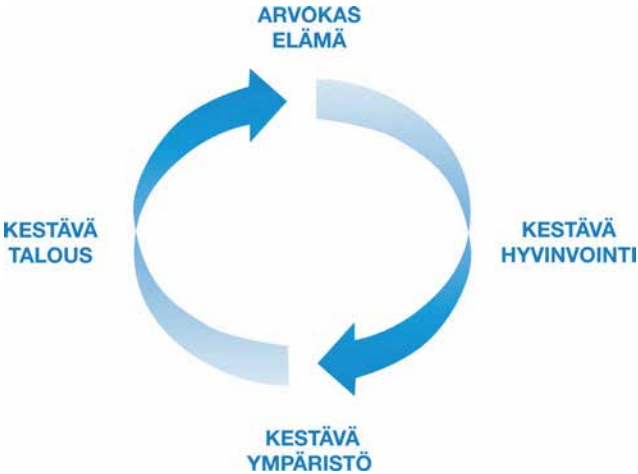
Tätä kirjaa ohjannut yhteiskuntatieteellinen teoreettinen viitekehys on rakennettu informationaalisen kehityksen ja inhimillisen kehityksen keskeisille käsitteille ja niiden väliselle kulttuuriselle yhteydelle. Siinä arvokas elämä voidaan nähdä *ihmisarvon toteutumisena*, tai käytännöllisemmin ilmaistuna *inhimillisen potentiaalin toteutumisena* informationaalisen kehityksen, inhimillisen kehityksen ja kulttuurisen kehityksen alueilla.

Jos käytetään muita tässä tarkastelussa käytettyjä ilmaisuja, arvokas elämä voidaan ymmärtää *inhimillisen potentiaalin toteutumisena kestävän talouden, kestävän hyvinvoinnin ja kestävän kulttuurin kautta*. Lisäksi kaiken täytyy tietenkin toimia ekologisesti kestävällä tavalla, jotta kehitysmalli olisi aidosti kestävä.

Niinpä arvokas elämä voidaan käytännön tasolla tulkita *kestäväksi inhimillisen potentiaalin toteutumiseksi*, olipa kyse taloudellisista innovaatioista ja tuottavuuden kasvusta korkeamman elämänlaadun saavuttamiseksi tai inhimillisestä kehityksestä kohti korkeampaa hyvinvointia terveyden, koulutuksen ja sosiaalisen osallisuuden kautta. Se sisältää tietenkin myös inhimillisen potentiaalin toteutumisen kulttuurisessa kehityksessä, josta riippuen viime kädessä informationaalinen ja inhimillinen kehitys joko yhdistyvät positiiviseksi kehäksi tai eriytyvät negatiiviseksi kierteeksi.

Arvokas elämä liittyy näin ollen suoraan muihin kehityksen teoreettisen viitekehyksen avainkäsitteisiin. Seuraava kuva valaisee yhteyttä, ensinnäkin suhdetta käyttämiimme alkuperäisiin analyyttisiin termeihin ja toiseksi niiden käytännönläheisempiin tulkintoihin:
Kestävän kehitysmallin sanastossa sama yhteys voidaan ilmaista näin:

Jotta arvokkaan elämän käsitettä voisi soveltaa käytännössä, on syytä palauttaa mieliin seuraavat teoreettisen viitekehyksemme keskeiset piirteet – ja täydentää niitä hiukan pidemmälle, jotta voimme valita lopulta myös teoriaan perustuvan Dignity Indexin olennaisimmat mittarit.

Informationaalisen kehityksen käsite on selitetty jo luvussa 1. Se on synonyymi informationalismin käsitteelle niin kuin Manuel Castells sen alun perin esitti verkostoyhteiskunnan teoriassaan (kolmiosainen teos *The Information Age,* 1996–1998, ja sen päivitetty toinen laitos 2000–2004). Informationalismi on tarkoitettu rinnakkaiskäsitteeksi industrialismille. Molemmat viittaavat kehityksen tapaan. Teollisessa yhteiskunnassa kehitys perustuu teolliselle kehitysmallille. Vastaavasti informationaalisessa yhteiskunnassa (johon voidaan viitata myös informaatioaikana vastineena teollisen ajan käsitteelle) kehitys perustuu informationaaliseen kehitysmalliin.

Talouden näkökulmasta informationaalisessa kehityksessä on kolme kriittistä tekijää, joiden merkitys talouskasvulle on yhä tärkeämpää: *1.) innovaatioihin perustuvan 2.) tuottavuuskasvun synnyttämä talouskasvu, jossa 3.) hyödynnetään informaatioteknologioiden mahdollistamia uusia osaamisen organisoimismuotoja.* Tämä teoria on sittemmin saanut vahvaa tukea empiirisestä tutkimuksesta. Tässä teoksessa erityisesti Saxenianin

kirjoittama luku 2 osoittaa, että Piilaakson poikkeuksellisen vahva informationaalinen kehitys perustuu näiden kolmen tekijän vahvalle yhdistämiselle; samaa tukevat luvuissa 3 ja 4 todetut havainnot Suomen mallin ja Euroopan informationaalisen kehityksen osalta.

Nobel-palkittu taloustieteilijä Richard Solow esitti jo kauan sitten olettamuksen informationaalisen kehityksen ja tuottavuuden välisestä suhteesta. Solow ehdotti kasvuteoriassaan, että teknologisella kehityksellä oli työvoiman ja pääoman lisäksi tärkeä rooli tuottavuuden kasvussa (Solow 1956). Vaikka niin kutsuttu Solowin residuaali – tilastoissa näkyvä tekijä, joka selitti tuottavuuden kasvua työvoiman ja pääoman lisäksi – tuki tätä oletusta teoreettisella tasolla, niin informaatioteknologian osalta meiltä puuttuivat pitkään täsmälliset todisteet suhteesta informationaalisen kehityksen ja tuottavuuden kasvun välillä. Ilmiötä alettiin kutsua Solowin paradoksiksi, jonka hän itse esitti muodossa: »Tietokoneajan voi nähdä kaikkialla muualla paitsi tuottavuustilastoissa.»

1990-luvun lopulla tilanne kuitenkin muuttui. Erityisen merkittävän analyysin informaatioteknologian aikaansaamasta tuottavuuden kasvusta teki MIT:n professori Erik Brynjolfsson yhdessä kollegojensa kanssa. Brynjolfssonin onnistui lopulta osoittaa vahva yhteys informationaalisen kehityksen ja tuottavuuden kasvun välillä (Brynjolfsson & Hitt 1998 ja 2003; Brynjolfsson & Yang 1999; Brynjolfsson & Saunders 2010; Jorgenson & Stiroh 2000 ja 2002). Informationaalinen kehitys näkyy tuottavuustilastoissa kahdella tavalla: ensinnäkin IT-investointien vaikutuksena ja toiseksi epäsuoremmin osana »Solowin residuaalia», mihin kuuluu kaikki teknologian käyttö sanan laajimmassa merkityksessä (kokonaistuottavuus).

Tuottavuuden kasvu perustuu yhä enemmän informationaaliseen kehitykseen, toisin sanoen yhdistelmään informaatioteknologiaa ja sen mahdollistamia uusia organisoitumismuotoja. Kun esimerkiksi tuottavuuden kasvu Yhdysvalloissa oli kymmenvuotisjaksoilla 1975–1985 ja 1985–1995 noin 1,5 prosenttia, Internetin läpimurron jälkeen kasvu nousi seuraavalla kymmenvuotisjaksolla kolmeen prosenttiin ja on vuoden 1995 jälkeen ollut keskimäärin 2,5 prosenttia (U.S. Department of Labour STAN 2013).

Informationaalinen kehitys kehityksen muotona tarkoittaa, että talouskasvun lähde on enenevässä määrin kolmen edellä mainitun ulottu-

vuuden yhdistelmä. Siksi noita kolmea ulottuvuutta eli taloutta, innovaatioita ja teknologiaa kuvaavat indikaattorit on otettava informationaalisen kehityksen mittareiksi Dignity-indeksiin ja valikoitava ne parhaan saatavilla olevan empiirisen ja teoreettisen tiedon pohjalta.

Mitä tulee inhimilliseen kehitykseen osana yhteiskuntatieteellistä teoriaamme, Calderón esitti sille jo aineksia luvussa 8. Case-tutkimuksemme vahvistavat empiirisesti, että mikäli yhteiskunnan investointi inhimilliseen kehitykseen jää hyvin alhaiseksi, menee pohja myös laajemmalta informationaaliselta kehitykseltä. Tuloksena on jakautunut yhteiskunta, josta vain hyvin pieni osa on kytkeytynyt globaaliin informaatioaikaan, ja tämän valtaeliitin ja muun väestön välinen kasvava ero synnyttää sosiaalisia jännitteitä, kuten osoittavat Hsing luvussa 5 Kiinan tapauksessa sekä Cloete ja Gillwald luvussa 6 Etelä-Afrikan kohdalla. Syynä on myös se, että sosiaalisen eriarvoistumisen lisäksi myös informationaalisen kehityksen edellyttämä koulutuspohja jää liian alhaiseksi. Toisaalta luvut 7 ja 8 Chilen ja Costa Rican osalta antavat toivoa, että taloudellisesti vähemmänkin kehittynyt maa voi saad aikaan systemaattisen poliittisen toiminnan kautta positiivista kehää informationaalisen ja inhimillisen kehityksen välille, vaikka se onkin vielä toistaiseksi jäänyt molemmissa tapauksissa osittaiseksi.

Kun tarkastellaan inhimillistä kehitystä laajemmasta, arvokkaan elämän näkökulmasta, kaikkein tärkein ajatus on, että vaikka YK:n kehitysohjelman inhimillisen kehityksen indeksi (HDI) onkin erittäin arvokas lisä vanhaan BKT-mittariin, Calderónin esittämistä syistä koko inhimillisen kehityksen käsitettä ei todellisuudessa voi supistaa vain sen kolmen perusindikaattorin – elinajanodotteen, koulutusvuosien ja tulotason – yhdistelmäksi (kuten HDI:ssä tehdään).

HDI:ssä inhimillinen kehitys lasketaan yksinkertaisesti seuraavalla tavalla:

$$HDI = \sqrt[3]{LEI \cdot EI \cdot II}$$

jossa

$$\text{LEI (Life Expectancy Index eli Elinajanodote)} = \frac{LE - 20}{82{,}3 - 20}$$

$$\text{EI (Education index eli Koulutusindeksi)} = \frac{\sqrt{MYSI \cdot EYSI}}{0{,}951}$$

$$\text{MYSI (Mean Years of Schooling Index eli Keskimääräinen kouluvuosien indeksi)} = \frac{MYS}{13{,}2}$$

$$\text{EYSI (Exptected Years of Schooling eli Keskimääräinenn koulutusvuosien oletus)} = \frac{EYS}{20{,}6}$$

$$\text{II (Income Index Taloudellisten tulojen indeksi)} = \frac{\ln(GNIpc) - \ln(100)}{\ln(107{,}721) - \ln(100)}$$

Calderón perustelee vahvasti, miksi tämä ei riitä inhimillisen kehityksen mittaamiseksi. On huomioitava laajempia terveyteen, koulutukseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyviä mittareita. Lisäksi ajatus laajemmin ymmärretystä inhimillisestä kehityksestä viedään tässä pidemmälle, jotta sen mittaaminen olisi käytännön tasolla mahdollista tavalla, joka ei heijasta vain perinteisiä teollisen hyvinvointivaltion mittareita puutteiden eliminoimisesta vaan jossa käytetään lisäksi informaatioajan hyvinvointiyhteiskunnan mittareita hyvinvoinnin todellisen laadun ja kokemuksen mittaamiseksi (vrt. erityisesti luku 3 sekä inhimillisen kehityksen toimijuuden käsite luvussa 8).

Erästä analyyttistä seikkaa on korostettava erikseen. Teollisen aikakauden kehitysmittari HDI omaa vakavia rajoitteita vaikka onkin paljon laajempi kuin BKT, sillä se ei ota huomioon ekologista kestävyyttä. Siksi HDI:tä käyttämällä voi joutua kutsumaan inhimilliseksi kehitykseksi sellaista kehitystä, joka tuhoaa ympäristöä ja siten ihmisen omaa hyvinvointia. Se on selkeästi kestämätöntä, kun huomioidaan vanhan kehitysmallin aiheuttama ekologinen kriisi.

Dignity-indeksissä mikään maa ei voi saada kestävän kehityksen korkeinta luokitusta, ellei se huolehdi ekologisesta kestävyydestä.

Lopuksi kestävä kehitys edellyttää informationaalisen ja inhimillisen kehityksen taustalla olevaa ja ne positiiviseksi kehäksi yhdistävää

kulttuurista yhteyttä. Kulttuurisen kehityksen mittarit on rakennettava suoraan pitävimmän teoreettisen viitekehyksen varaan. Ne on näin ollen rakennettava suoraan tämän luvun alussa esitettyyn kulttuuriseen kehykseen: niiden on pidettävä sisällään elämän kunnioittamisen, luovan vapauden ja oikeudenmukaisuuden kulttuurit.

Näiden yhteiskuntatieteelliseen teoreettiseen viitekehykseen ja arvokkuuden käsitteeseen liittyvien lisähuomioiden myötä olemme nyt valmiita etenemään kohti uuden arvokkuusindeksin määrittelyä.

3. Dignity Index – alustavaa operationalisointia

Tämän luvun kolmas ja viimeinen osa nostaa nyt käytännön tasolle edellä kuvatun käsitteen arvokas elämä, joka on perusteltu sekä filosofisesti että yhteiskuntatieteellisesti.

Tämä tehdään täysin tietoisena siitä, että »vanhalle» BKT:lle kehityksen mittarina on jo esitetty joukko vaihtoehtoja. Näihin kuuluvat YK:n Human Development Indexin (UNDP 1990, ul Haq 1999) lisäksi muun muassa:

• Genuine Progress Indicator (jossa periaatteessa BKT:sta vähennetään kehityksen sosiaalinen ja ekologinen hinta, mutta indikaattori ei ole systemaattisesti määritelty eikä käytössä)

• Gross National Happiness (Bhutanin kuninkaan 1972 ehdottama mittari, jonka operationalisoi ensin Karma Ura ja sitten universalisoivat kanadalaiset tutkijat Michael ja Martha Pennock; silti sille ei ole vieläkään yhtä yleistä määritelmää)

• Happy Planet Index (New Economics Foundation: koetun hyvinvoinnin, elinajanodotteen ja ekologisen jalanjäljen aggregaatti)

• Happiness Index (Gallup World Poll: subjektiivinen hyvinvointi)

• World Happiness Report: Happiness Ranking (UNSDSN 2013, perustuen Gallup World Poll Happiness Indexille mutta analysoi sen taustalla olevia tekijöitä, toim. Helliwell, Layard ja Sachs)

• Your Better Life Index (OECD 2013: 11 teeman aggregaatti, jolle ei kuitenkaan yhtenäistä määritelmää ja joka lasketaan vain OECD-maille)

Näiden BKT:lle esitettyjen vaihtoehtojen kohdalla on tärkeää pitää mielessä, että myös BKT itse on suhteellisen uusi kehitysmittari, joka on lyhyessä ajassa omaksuttu yllättävän itsestään selväksi mittariksi. Sen kuitenkin laati Simon Kuznets vasta vuonna 1934 Yhdysvaltain kon-

gressille auttaakseen valtiota selviämään Suuresta lamasta (ks. Kuznets 1934). Sen kansainvälinen käyttö alkoi Bretton Woodsissa vuonna 1944 järjestetyn konferenssin jälkeen, jossa perustettiin kansainvälisen talouden instituutiot Kansainvälinen valuuttarahasto IMF, Maailmanpankki ja Maailman kauppajärjestö WTO, kun toisen maailmansodan jälkeen päämääränä oli saada sodan tuhoamat taloudet taas kuntoon.

Nykyisessä Suuressa taantumassa – jossa yhdistyy kolme vieläkin suurempaa rakenteellista haastetta kestävälle kehitykselle: kestävä ympäristö, kestävä hyvinvointi ja kestävä talous – on syntynyt tarve uudelle, kokonaisvaltaisemmalle mittarille, joka ohjaa kehitystä kestävään suuntaan (ks. Suuresta taantumasta Himanen 2012 teoksessa Castells ym. toim. 2012).

Se, mikä erottaa Dignity-indeksin kaikista muista olemassa olevista vaihtoehtoisista ja myös tärkeistä indekseistä (kuten esim. inhimillisen kehityksen indeksi) ovat seuraavat kolme sen rakennusaineina käytettyä kriteeriä:

1.) Indeksin on rakennuttava suoraan filosofisesti ja eettisesti kestävälle perustelulle siitä, mitä on kehitys.

2.) Indeksin on perustuttava suoraan uusimpaan yhteiskuntatieteelliseen tietämykseen, joka pohjautuu empiiriseen tietoon kehityksestä globaalissa informaatioajan yhteiskunnassa.

3.) Indeksin on oltava hyödyllinen ja ohjattava käytännön politiikkaa, jotta kunkin maan heikkoudet ja vahvuudet tunnistetaan ja niissä voidaan tehdä parempaa politiikkaa kehityksen edistämiseksi.

Juuri näin arvokkuusindeksi on muodostettu. Se perustuu tässä luvussa ja muualla kirjassa esitettyihin filosofisiin ja yhteiskuntatieteellisiin teorioihin. Arvokkuusindeksi mittaa kehitystä seuraavissa kolmessa ulottuvuudessa:

- informationaalinen kehitys
- inhimillinen kehitys
- kulttuurinen kehitys.

Nämä arvokkuusindeksin komponentit ovat tärkeitä mittareita sekä itsessään että osiensa muodossa (Dignity-indeksissä ei ole siis kyse vain aggregaatista, vaan yhtä olennaista on kiinnittää huomio sen kuhunkin

osatekijään erikseen). Noihin kolmeen tärkeimpään ulottuvuuteen perustuva yleinen arvokkuusindeksi voidaan lopulta laskea mittaamaan minkä tahansa maan kestävää kehitystä eli »arvokkaan elämän» kestävien edellytysten toteutumista.

Samalla on korostettava, että Dignity-indeksin muotoilu on luonnollisesti tämän luvun osana tarkoitettu luonteeltaan vasta alustavaksi ja havainnollistamaan sitä, minkätyyppisiä kategorioita tämän systemaattisen filosofisen ja yhteiskuntatieteellisen teorian pohjalta indeksissä tulisi nostaa. Sen vuoksi Dignity-indeksintäydentäviä materiaaleja varten on perustettu erillinen verkkosivu www.dignityindex.org.

Dignity-indeksin osat:

1. Informationaalinen kehitys

Seuraavat keskeiset osatekijät on edellä esitettyyn filosofiseen ja yhteiskuntatieteelliseen teoriaan perustuen valittu ilmaisemaan yksittäisen maan informationaalisen kehityksen tasoa, sillä ne ovat sen talouden kestävyyden tärkeitä määrittäjiä globaalissa verkostoyhteiskunnassa.

Ensimmäinen osatekijä kuvaa yleistä talouskehitystä ja erityisesti todellisia saavutettuja taloudellisia tuloksia. Toinen osatekijä kuvaa innovatiivista kykyä kehittää taloutta edelleen globaalin informaatiotalouden ehdoilla. Ja kolmas osatekijä kuvaa talouden perustana olevan teknologisen infrastruktuurin kehitystasoa.

a) Talous (talouden kehitys)
- BKT henkeä kohti (ostovoimapariteetti)
- BKT:n kasvu (vuotuinen reaalikasvu keskimäärin)
- Tuottavuus (työtuntia kohden)

b) Innovaatiot (innovaatiokyvyn kehitys)
- Kilpailukykyindeksi (Maailman talousfoorumi)
- Tuottavuuden kasvu (prosenttia)
- Vastaanotetut rojaltit ja lisenssimaksut (henkeä kohti, USD)

c) Teknologia (teknologinen kehitys)
• Internetin käyttäjiä (prosenttia väestöstä)
• Tutkimus- ja kehitysinvestoinnit (prosenttia BKT:sta)
• Patentit henkeä kohti (USD)

2. Inhimillinen kehitys

Vastaavasti edellä ja aiemmin tässä kirjassa kerrottuun perustuen seuraavat keskeiset osatekijät on valittu indikaattoreiksi täydemmin ymmärretyn inhimillisen kehityksen tasosta.

Kukin osatekijä kuvaa kehitystasoa yhdellä kolmesta inhimillisen kehityksen keskeisestä osa-alueesta, joita ovat terveys, koulutus ja sosiaalinen kehitys. Samoin kuin yleisten osatekijöiden indikaattoreiden valinnassakin, ensimmäinen indikaattori kuvaa osa-alueen perusulottuvuutta – ja on katsottu sellaiseksi hyvin perinteisesti ja yleisesti. Toinen ja kolmas indikaattori lisäävät syvempiä ja modernimpia tai tuoreempia mittareita, jotka perustuvat tässä luvussa ja muualla tässä kirjassa esiteltyyn filosofiseen ja yhteiskuntatieteelliseen teoriaan.

a) Terveys (terveyden kehitys)
• Fyysinen terveys: elinajanodote (syntymän hetkellä vuosina)
• Sukupuolinen terveystasa-arvo (äitikuolleisuus)
• Onnellisuus (tyytyväisyys elämään)

b) Koulutus (koulutuksen kehitys)
• Odotettu koulutuksen määrä (kouluvuosina)
• Oppilaiden oppimistulokset (yläkouluikäisten pisteet OECD-maiden PISA-tutkimuksessa)
• Tieteelliset julkaisut (viittausten H-indeksi)

c) Sosiaalinen (sosiaalinen kehitys)
• Tulojen jakautuminen (Atkinsonin indeksi)
• Sosiaaliset terveyserot (elinajanodotteen epätasa-arvo)
• Yhteisöihin kuuluminen (yhdistysten jäsenyys)

3. *Kulttuurinen kehitys*

Edellä esitetyn teorian mukaisesti kulttuurisen tason osatekijät ovat seuraavat kolme arvoa, jotka perustuvat arvokkaan elämän käsitteeseen:

a) Elämä (elämän kunnioittamisen kulttuuri)
• Ekologinen kestävyys: ekologinen jalanjälki (CO_2-päästöt)
• Rauha (Global Peace Index)
• Luottamus (luottamus muihin ihmisiin yhteiskunnassa)

b) Vapaus (luovuuden kulttuuri)
• Perusvapaus: ilmaisunvapaus (Freedom House)
• Luovuus: yrittäjyys (startup-yritysten prosenttiosuus GEM-tutkimuksessa)
• Avoimuus muita kohtaan (ulkomaalaissyntyisen väestön prosenttiosuus)

c) Oikeudenmukaisuus (välittämisen kulttuuri)
• Oikeusvaltio (Freedom House)
• Sukupuolten välinen tasa-arvo: oikeudet (naisten osuus parlamentissa)
• Globaali oikeudenmukaisuus: kehitysapu (prosenttia BKT:sta)

Tilastoista

Edellä olevien indikaattorien valinnassa on otettu huomioon kolme muuta tärkeää tilastollista kriteeriä:

• Indikaattoreiden tulee edustaa nykyaikaisinta tutkimusta alallaan ja olla peräisin luotettavista kansainvälisistä tutkimuslaitoksista.

• Indikaattoreiden tulee olla mahdollisimman universaalisti saatavilla ja mahdollisimman vertailukelpoisia.

• Indikaattoreiden tulee olla sellaisia, että ne ovat mahdollisimman ajantasaisia ja että niitä tullaan jatkossakin päivittämään mahdollisimman reaaliaikaisesti. Dignity-indeksin tarkoitus on ilmaista maiden yleistä kehitysastetta. Kunkin kolmen tärkeimmän tekijän tarkoitus on osoittaa, miten maa pärjää kullakin kehityksen saralla: informationaalisessa kehityksessä, inhimillisessä kehityksessä ja kulttuurisessa kehi-

tyksessä. Osatekijöiden tarkoitus on ilmaista, miten maa pärjää kyseisen kehityksen kullakin keskeisellä erityisalalla.

Jotta tieto ei hukkuisi tilastolukuihin, kunkin indikaattorin ilmaisema kehityksen taso on lopuksi muunnettu matemaattisesta arvosta sanalliseksi arvioksi seuraavien viiden tason mukaan:

- erittäin korkea
- korkea
- keskitasoa
- matala
- erittäin matala

Indikaattorien laskemiseen käytetyt matemaattiset kaavat ja tulosten muuntaminen näille sanallisesti ilmaistuille tasoille löytyvät tämän luvun tilastoliitteestä.

Arvokas elämä käytännön tasolla: esimerkkinä kirjan maiden Dignity Index

Dignity-indeksiä on testattu kaikilla mailla, joiden tiedot ovat olleet saatavilla. Seuraava tilasto arvokkuuden käsitteestä käytännön kehitysmittarina tarjoaa edustavan esimerkin siitä, miten eri maat pärjäävät kestävän kehityksen, »arvokkaan elämän», päämäärän suhteen sekä yleisellä tasolla että kunkin osatekijän osalta erikseen.[1]

Seuraavassa taulukossa on esitetty tiettyjen maiden Dignity-indeksi eli ihmisarvoisen kehityksen indeksi jaettuna ensin kolmeen osatekijään – maan informationaalisen kehitykseen, inhimilliseen kehitykseen ja kulttuuriseen kehitykseen – ja sen jälkeen niille on laskettu yleinen »arvokkaan kehityksen» pistemäärä.

1 Tämän taulukon tilastotietojen keräämisessä kiitän avusta tohtori Isidora Chacónia, jonka kanssa olen kerännyt tiedot lukuisista eri lähteistä. Kaikki mahdolliset virheet tiedoissa samoin kuin indikaattorien valinnoissa, kaavoissa ja pisteiden laskemisessa ovat kokonaan minun vastuullani. Valitettavasti globaaleihin tilastotietoihin liittyy yhä se rajoitus, että niitä kerätään toistaiseksi systemaattisesti lähinnä teollisen ajan kategorioiden mukaisesti, joten täysin Dignity-indeksin käsitteen mukaiset indikaattorit edellyttäisivät myös tilastoorganisaatioiden kokoamien indikaattorien päivitystä.

Taulukko 1: Dignity Index – informationaalinen kehitys

INFORMATIONAALINEN KEHITYS		1. TALOUS	BKT /asukas	BKT:n kasvu, %	Tuottavuus (työtuntia	2. INNOVAATIOT	Kilpailukykyindeksi	Tuottavuuden kasvu	Vastaanotetut rojaltit ja lisenssimaksut	3. TEKNOLOGIA	Internetin käyttäjiä	T&K investoinnit	Patentteja /asukas
Maa	YLEISTASO	yleistaso	(PPP USD)	(reaalikasvu/vl)	kohti)	yleistaso				yleistaso	(% väestöstä)	(% BKT:sta)	(milj.)
			2012	2011	2012		2012	2005-2011	2005-2011		2012	2005-2010	2005-2010
POHJOIS-AMERIKKA													
Yhdysvallat	HYVIN KORKEA	Korkea	43 480	1,8	100	Hyvin korkea	5,47	108,2	387,1	Hyvin korkea	81,0	2,8	707,6
EUROOPPA													
Suomi	HYVIN KORKEA	Korkea	32 510	2,7	77	Hyvin korkea	5,55	104,1	556,5	Hyvin korkea	91,0	3,8	172,1
Ruotsi			36 143	4,0	86		5,53	103,8	619,4		94,0	3,6	147,1
Tanska			33 518	0,8	81		5,29	101,5	N.A.		93,0	3,0	27,9
Iso-Britannia			32 538	0,8	80		5,45	105,4	226,3		87,0	1,8	90,2
Saksa			35 431	3,1	90		5,48	106,2	174,9		84,0	2,8	166,2
Ranska			30 277	1,7	93		5,11	104,1	240,0		83,0	2,2	157,7
Italia			26 158	0,4	72		4,46	100,4	59,8		58,0	1,3	303,4
Espanja			25 947	0,4	76		4,60	109,1	23,0		72,0	1,4	60,2
Portugali			19 907	-1,7	42		4,40	109,6	5,7		64,0	1,7	13,1
Kreikka			20 511	-6,9	50		3,86	100,2	6,1		56,0	0,6	42,2
Itävalta			36 438	2,7	86		5,22	108,7	92,6		81,0	2,7	134,6
Alankomaat			37 282	1,1	96		5,50	104,0	320,8		93,0	1,8	117,6
Belgia			33 429	1,8	98		5,21	100,7	232,1		82,0	2,0	49,7
Irlanti			28 671	1,4	90		4,91	120,3	574,2		79,0	1,8	54,4
EU-15 ka.	KORKEA	Korkea	**30 626**	**0,9**	**80**	Korkea	**5,04**	**105,6**	**240,9**	Korkea	**79,8**	**2,2**	**109,7**
AASIA													
Kiina	KESKITASOA	Keskitasoa	7 945	9,2	N.A.	Keskitasoa	4,83	N.A.	0,6	Keskitasoa	42,3	1,5	100,7
LATINALAINEN AMERIKKA													
Chile	KESKITASOA	Keskitasoa	14 987	5,9	27	Keskitasoa	4,65	116,9	3,7	Matala	61,4	0,4	59,6
AFRIKKA													
Etelä-Afrikka	MATALA	Matala	9 594	3,1	N.A.	Matala	4,37	N.A.	1,3	Matala	41,0	0,9	106,3

Taulukko 2: Dignity Index – inhimillinen kehitys

INHIMILLINEN KEHITYS		1. TERVEYS	Elinajanodote (syntymän	Äiti- ja lapsikuolleisuus	Onnellisuus (tyytyväisyys	2. KOULUTUS	Odotettu kouluvuosien määrä	Oppimistulokset	Tieteelliset julkaisut	3. SOSIAALINEN KEHITYS	Tulojen jakautuminen	Elinajanodotteen	Nuorisotyöttömyys
Maa	YLEISTASO	yleistaso	hetkellä)	(/100 000 as.)	elämään)	yleistaso		(OECD PISA)	(viittausten H-ind.)	yleistaso	(Atkinsonin ind.)	erot (%)	(% 15-24-v.)
		2012	2010	2012		2010-2011	2009	2011		2012	2012	2011
POHJOIS-AMERIKKA													
Yhdysvallat	KORKEA	Korkea	78,7	21	7,2	Hyvin korkea	16,8	496	1305	Keskitasoa	24,1	6,6	11,9
EUROOPPA													
Suomi	HYVIN KORKEA	Hyvin korkea	80,1	5	7,4	Hyvin korkea	16,9	544	352	Hyvin korkea	11,3	3,9	19,3
Ruotsi			81,6	4	7,5		16,0	495	484		11,2	3,3	23,8
Tanska			79,0	12	7,8		16,8	499	399		11,0	4,4	15,7
Iso-Britannia			80,3	12	7,0		15,3	500	802		16,9	4,8	22,0
Saksa			80,6	7	6,7		19,7	524	704		14,5	4,0	9,1
Ranska			81,7	8	6,8		15,1	497	646		13,3	4,2	23,2
Italia			82,0	4	6,4		16,2	486	550		18,1	3,9	32,0
Espanja			81,6	6	6,2		16,4	484	448		19,7	4,1	48,2
Portugali			79,7	8	4,9		16,0	490	218		20,8	4,9	31,7
Kreikka			80,0	3	5,8		16,3	473	247		18,1	4,8	51,5
Itävalta			81,0	4	7,3		15,3	487	355		12,7	4,2	8,8
Alankomaat			80,8	6	7,5		16,9	519	545		12,3	4,3	7,8
Belgia			80,0	8	6,9		16,4	509	428		11,9	4,4	18,7
Irlanti			80,7	6	7,3		18,3	497	254		13,8	4,3	35,3
EU-15 ka.	KORKEA	Korkea	**80,7**	**6,8**	**6,8**	Korkea	**16,6**	**500**	**459**	Korkea	**14,7**	**4,3**	**24,8**
AASIA													
Kiina	KESKITASOA	Keskitasoa	73,7	37	4,7	Korkea	1*,7	577	353	Keskitasoa	29,5	13,5	N.A.
LATINALAINEN AMERIKKA													
Chile	KESKITASOA	Keskitasoa	79,3	25	6,6	Keskitasoa	14,7	439	181	Matala	34,1	6,6	21,1
AFRIKKA													
Etelä-Afrikka	MATALA	Matala	53,4	300	4,7	Keskitasoa	13,1	N.A.	216	Hyvin matala	Gini 63,1	28,4	55,0

Taulukko 3: Dignity Index – kulttuurinen kehitys

	KULTTUURINEN KEHITYS	1. ELÄMÄ	Ekologinen jalanjälki	Maailman rauhan-	Luottamus kanssaihmisiin	2. VAPAUS	Lehdistön- vapaus	Luovuus (yrittäjiä,	Avoimuus (ulkomaalais-	3. OIKEUDEN- MUKAISUUS	Laillisuus- periaate	Sukupuolinen Tasa-arvo	Ulkomaan- apu
Maa	YLEISTASO	yleistaso	(CO^2-	indeksi	yhteis-	yleistaso	(Freedom	GEM-	syntyinen	yleistaso	(Freedom	(naisia parla-	(% BKT:sta)
			päästöt)		kunnassa (%)		House)	indeksi)	väestö, %)		House)	mentissa, %)	
POHJOIS-AMERIKKA													
Yhdysvallat	KESKITASOA	Matala	7,2	2,06	37,0	Hyvin korkea	18	0,717	13,5	Keskitasoa	1	17,0	0,2
EUROOPPA													
Suomi	KESKITASOA	Keskitasoa	6,2	1,35	58,0	Keskitasoa	10	0,564	4,2	Korkea	1	42,5	0,6
Ruotsi			5,7	1,42	55,0		10	0,685	14,1		1	44,7	1,0
Tanska			8,3	1,24	60,0		12	0,763	8,8		1	39,1	0,9
Iso-Britannia			4,7	1,61	35,0		21	0,561	11,2		1	22,1	0,6
Saksa			4,6	1,42	31,0		17	0,544	13,1		1	32,4	0,4
Ranska			4,9	1,71	20,0		24	0,498	10,7		1	25,1	0,5
Italia			4,5	1,69	20,0		33	0,407	7,4		1,5	20,7	0,2
Espanja			4,7	1,55	22,0		24	0,401	15,2		1	34,9	N.A.
Portugali			4,1	1,47	27,0		17	0,350	8,6		1	28,7	0,3
Kreikka			4,9	1,98	16,0		30	0,318	10,1		2	21,0	N.A.
Itävalta			5,3	1,33	29,0		21	0,454	15,6		1	28,7	0,3
Alankomaat			6,3	1,61	46,0		12	0,616	10,5		1	37,8	0,8
Belgia			7,1	1,38	30,0		11	0,576	13,7		1	38,9	0,6
Irlanti			6,2	1,33	30,0		15	0,631	19,6		1	19,0	0,5
EU-15 ka.	KESKITASOA	Keskitasoa	**5,5**	**1,51**	**34,2**	Korkea	**13,4**	**0,526**	**11,6**	Korkea	**1,1**	**31,1**	**0,6**
AASIA													
Kiina	MATALA	Keskitasoa	2,1	2,06	57,0	Hyvin matala	8½	0,281	0,1	Matala	6,5	21,3	0,0
LATINALAINEN AMERIKKA													
Chile	KESKITASOA	Keskitasoa	3,2	1,62	15,0	Matala	31	0,414	1,9	Keskitasoa	1	13,9	-0,1
AFRIKKA													
Etelä-Afrikka	KESKITASOA	Matala	2,6	2,32	17,0	Matala	34	0,277	3,7	Korkea	2	41,1	-0,3

Ja lopuksi on laskettu kaikkien kolmen osa-alueen yhdistelmä eli yleinen Dignity Index, ihmisarvoisen kehityksen indeksi:

Taulukko 4: Dignity Index – valikoitujen maiden sijoitus

Maa	ARVOKKUUSINDEKSI YLEISTASO	SIJOITUS
POHJOIS-AMERIKKA		
Yhdysvallat	KORKEA	2
EUROOPPA		
Suomi	KORKEA	1
Ruotsi		
Tanska		
Iso-Britannia		
Saksa		
Ranska		
Italia		
Espanja		
Portugali		
Kreikka		
Itävalta		
Alankomaat		
Belgia		
Irlanti		
EU-15 ka.	KORKEA	3
AASIA		
Kiina	KESKITASOA	5
LATINALAINEN AMERIKKA		
Chile	KESKITASOA	4
AFRIKKA		
Etelä-Afrikka	MATALA	6

Johtopäätökset politiikan teossa

Kehityksen taso kullakin osa-alueella on selkeyden vuoksi esitetty myös värikoodeilla punainen, keltainen ja vihreä (kuten liikennevaloissa), jotta tilanteesta saa käsityksen nopeallakin vilkaisulla. Pelkkä Dignity-indeksin aggregaattitason ranking ei ole yksinään kiinnostavin tieto. Siinä suhteessa tärkein havainto on itse asiassa se, että mikään maa ei saavuta indeksissä sen kaikkein korkeinta tasoa, jota voisi vasta pitää täysin kestävän kehityksen mallina. Näin ollen voitaisiin oikeimmin sanoa, että isoimpana poliittisena viestinä ensimmäinen sija jää jakamatta, koska mikään maa ei ole riittävän kestävän kehityksen perustalla.

Toinen Dignity-indeksin aggregaattitason olennainen huomio on se, että, toisin kuin esimerkiksi YK:n inhimillisen kehityksen indeksissä (HDI), eurooppalaiset maat jäävät Yhdysvaltain taakse (Suomea toistaiseksi lukuun ottamatta). Tämä johtuu siitä, että globaalissa informaatioajassa kestävän kehityksen mallin edellytys on riittävän vahva informationaalinen kehitys, joka on lopulta myös inhimillisen kehityksen korkean tason ylläpidon edellytys. Eurooppa on tässä heikommin informaatioaikaan uudistunut. Suomea käsitelleen luvun esittämistä syistä tilanne voi myös Suomen kohdalla muuttua, jos Suomi ei saa mainittuja talouden ja hyvinvoinnin yhteiskunnan uudistuksia pikaisesti aikaan.

Lisäksi globaalina huomiona voidaan todeta, että – huolimatta Aasian maiden, kuten käsittelemämme Kiinan, nopeasta talouskasvusta – Latinalaisen Amerikan maiden, kuten vaikkapa Chilen, nousu näkyy ihmisarvoista kehitystä mitattaessa korkeampana.

Kuten luvussa 1 totesimme, lopulta universaalin poliittisen vastauksen sijaan kunkin maan on käytävä läpi kehitystään maakohtaisesti. Käytännöllisimmällä tasolla politiikan tekijöiden tulisi esittää Dignity-indeksin pohjalta seuraavanlaisia kysymyksiä: mitkä ovat oman maani heikot kohdat? Mistä syystä sijoitus näillä alueilla on heikko?

Sen jälkeen tulee siirtyä yleiseltä tasolta syvemmälle ja tarkastella maan tilannetta erikseen kullakin yksittäisellä osa-alueella: informationaalisessa, inhimillisessä ja kulttuurisessa kehityksessä. Ja kun mennään vielä pidemmälle, tarkastellaan osatekijöitä, kuten innovaatioiden suhdetta taloudelliseen tulokseen tai kulttuurin eri osatekijöitä.

Kun jälleen palataan tarkastelemaan yleiskuvaa, voidaan kysyä: miten tämä kaikki muodostaa positiivisen tai negatiivisen kehän informa-

tionaalisen kehityksen ja inhimillisen kehityksen välille kulttuurisen kehityksen välityksellä? Ja lopulta: mitä olisi tehtävä käytännössä, jotta tilanne paranisi ja saavutettaisiin kestävän kehityksen mallin perusta, jossa jokaisella ihmisellä on mahdollisuus elää arvokas elämä?

Tilastoliite: dignity-indeksin laskeminen

Liitteenä olevat taulukot listaavat Dignity-indeksinindikaattorien lähteet sekä raja-arvot niiden tasoille: hyvin korkea – korkea – keskitaso – matala – hyvin matala. Koska indeksissä on haluttu korostaa marginaalisten matemaattisten erojen sijaan kehityksen tasoluokkia, niin kukin näistä indikaattoreista on normalisoitu antamalla niille näiden tasojen mukaisesti arvot 3 – 2,5 – 2 – 1,5 – 1. Tällä tavalla on tietoisesti haluttu välttää YK:n inhimillisen indikaattorin tapaista operationalisointia vaivaava ongelma, jossa käytännössä samalla tasolla olevat maat voivat sijoittua »rankingissä» hyvin kauas toisistaan.

Kunkin komponentin, alakomponentin ja lopulta Dignity-indeksin aggregaatin arvot saadaan siis summaamalla nämä arvot yhteen ja jakamalla tämä indikaattorien lukumäärällä. Tämän jälkeen lukuarvot on muunnettu takaisin sanalliselle skaalalle hyvin korkea – korkea – keskitaso – matala – hyvin matala, pyöristäen luku sitä lähinnä olevalle rajatasolle (näin »hyvin korkean» raja-arvo on 2,75 – »korkean» 2,25 – »keskitason» 1,75 – »matalan» 1,25 – ja »hyvin matala» on kaikki tämän arvon alle jäävä).

Tämän proseduurin tavoite on siis tuoda esiin kehityksen tasoluokka marginaalisten numeraalisten erojen sijaan. Koska lopullisen Dignity-indeksin lisäksi esitetään erikseen sen komponentteina olevat informationaalisen, inhimillisen ja kulttuurisen kehityksen tasot – ja niiden alakomponentit – mahdollistaa tämä lähestymistapa aggregaattitason lisäksi kehityksen eri osa-alueiden tason spesifioinnin. Katso aiheesta tarkemmin osoitteessa www.dignityindex.org.

Taulukko 1: Dignity Index – informationaalinen kehitys

INFORMATIONAALINEN KEHITYS	1. TALOUS	BKT	BKT:n	Tuottavuus	2. INNO-VAATIOT	Kilpailu-kyky-indeksi	Tuotta-vuuden	Vastaanotetut rojaltit ja lisenssimaksut	3. TEKNO-LOGIA	Internetin käyttäjiä	T&K inves-toinnit	Patentteja /asukas
Maa	YLEISTASO	/asukas (PPP USD)	kasvu, % (reaalikasvu/v)	(työtunti) kohti	yleistaso		kasvu		yleistaso	(% väestöstä)	(% BKT:stä)	(milj.)
		2012	2011	2012		2012	2005-2011	2005-2011		2012	2005-2010	2005-2010
POHJOIS-AMERIKKA												
Yhdysvallat	HYVIN KORKEA	43 480	1,8	100	Hyvin korkea	5,47	108,2	387,1	Hyvin korkea	81,0	2,8	707,6
EUROOPPA												
Suomi	HYVIN KORKEA	32 510	2,7	77	Hyvin korkea	5,55	104,1	566,5	Hyvin korkea	91,0	3,8	172,1
Ruotsi		36 143	4,0	86		5,53	103,8	619,4		94,0	3,6	147,1
Tanska		33 518	0,8	81		5,29	101,5	N.A.		93,0	3,0	27,9
Iso-Britannia		32 538	0,8	80		5,45	105,4	226,3		87,0	1,8	90,2
Saksa		35 431	3,1	90		5,48	106,2	174,9		84,0	2,8	166,2
Ranska		30 277	1,7	93		5,11	104,1	240,0		83,0	2,2	157,7
Italia		26 158	0,4	72		4,46	100,4	59,8		58,0	1,3	303,4
Espanja		25 947	0,4	76		4,60	109,1	23,0		72,0	1,4	60,2
Portugali		19 907	-1,7	42		4,40	109,6	5,7		64,0	1,7	13,1
Kreikka		20 511	-6,9	50		3,86	100,2	6,1		56,0	0,6	42,2
Itävalta		36 438	2,7	86		5,22	108,7	92,6		81,0	2,7	134,6
Alankomaat		37 282	1,1	96		5,50	104,0	320,8		93,0	1,8	117,6
Belgia		33 429	1,8	98		5,21	100,7	232,1		82,0	2,0	49,7
Irlanti		28 671	1,4	90		4,91	120,3	574,2		79,0	1,8	54,4
EU-15 ka.	KORKEA	**30 626**	**0,9**	**80**	Korkea	**5,04**	**105,6**	**240,9**	Korkea	**79,8**	**2,2**	**109,7**
AASIA												
Kiina	KESKITASOA	7 945	9,2	N.A.	Keskitasoa	4,83	N.A.	0,6	Keskitasoa	42,3	1,5	100,7
LATINALAINEN AMERIKKA												
Chile	KESKITASOA	14 987	5,9	27	Keskitasoa	4,65	116,9	3,7	Matala	61,4	0,4	59,6
AFRIKKA												
Etelä-Afrikka	MATALA	9 594	3,1	N.A.	Matala	4,37	N.A.	1,3	Matala	41,0	0,9	106,3
Hyvin korkea		40 000	3,5	90		5,25	106,0	400,0		80,0	2,5	200,0
Korkea		30 000	2,5	70		4,75	104,0	275,0		65,0	2,0	150,0
Keskitasoa		20 000	1,5	50		4,25	102,0	150,0		50,0	1,5	100,0
Matala		10 000	0,5	30		3,75	100,0	25,0		35,0	1,0	50,0
Hyvin matala												
Lähde:		UNDP (2013)	WB (2012)	OECD (2013) US = 100		WEF (2013)	OECD (2013) 2005 = 100	WB (2012)		ITU (2013)	WB (2012)	WIPO (2012)

Taulukko 2: Dignity Index – inhimillinen kehitys

Maa	INHIMILLINEN KEHITYS YLEISTASO	1. TERVEYS yleistaso	Elinajanodote (syntymän hetkellä)	Äiti- ja lapsi-kuolleisuus (/100 000 as.)	Onnellisuus (tyytyväisyys elämään)	2. KOULUTUS yleistaso	Odotettu kouluvuo-sien määrä	Oppimis-tulokset (OECD PISA)	Tieteelliset julkaisut (viittausten H-ind.)	3. SOSIAALINEN KEHITYS yleistaso	Tulojen jakautuminen (Atkinsonin ind.)	Elinajan-odotteen erot (%)	Nuoriso-työttömyys (% 15-24-v.)
			2012	2010	2012		2010-2011	2009	2011		2012	2012	2011
POHJOIS-AMERIKKA													
Yhdysvallat	KORKEA	Korkea	78,7	21	7,2	Hyvin korkea	16,8	496	1305	Keskitasoa	24,1	6,6	11,9
EUROOPPA													
Suomi	HYVIN KORKEA	Hyvin korkea	80,1	5	7,4	Hyvin korkea	16,9	544	352	Hyvin korkea	11,3	3,9	19,3
Ruotsi			81,6	4	7,5		16,0	495	484		11,2	3,3	23,8
Tanska			79,0	12	7,8		16,8	499	399		11,0	4,4	15,7
Iso-Britannia			80,3	12	7,0		15,3	500	802		16,9	4,8	22,0
Saksa			80,6	7	6,7		19,7	524	704		14,5	4,0	9,1
Ranska			81,7	8	6,8		16,1	497	646		13,3	4,2	23,2
Italia			82,0	4	6,4		16,2	486	550		18,1	3,9	32,0
Espanja			81,6	6	6,2		16,4	484	448		19,7	4,1	48,2
Portugali			79,7	8	4,9		16,0	490	218		20,8	4,9	31,7
Kreikka			80,0	3	5,8		16,3	473	247		18,1	4,8	51,5
Itävalta			81,0	4	7,3		15,3	487	355		12,7	4,2	8,8
Alankomaat			80,8	6	7,5		16,9	519	545		12,3	4,3	7,8
Belgia			80,0	8	6,9		16,4	509	428		11,9	4,4	18,7
Irlanti			80,7	6	7,3		18,3	497	254		13,8	4,3	35,3
EU-15 ka.	KORKEA	Korkea	**80,7**	**6,8**	**6,8**	Korkea	**16,6**	**500**	**459**	Korkea	**14,7**	**4,3**	**24,8**
AASIA													
Kiina	KESKITASOA	Keskitasoa	73,7	37	4,7	Korkea	11,7	577	353	Keskitasoa	29,5	13,5	N.A.
LATINALAINEN AMERIKKA													
Chile	KESKITASOA	Keskitasoa	79,3	25	6,6	Keskitasoa	14,7	439	181	Matala	34,1	6,6	21,1
AFRIKKA													
Etelä-Afrikka	MATALA	Matala	53,4	300	4,7	Keskitasoa	13,1	N.A.	216	Hyvin matala	Gini 63,1	28,4	55,0
Hyvin korkea			80,0	5	8,0		16,0	525	500		12,5	5,0	10,0
Korkea			70,0	15	7,0		14,5	475	350		15,0	10,0	20,0
Keskitasoa			60,0	25	6,0		13,0	425	200		17,5	15,0	30,0
Matala			50,0	35	5,0		11,5	375	50		20,0	20,0	40,0
Hyvin matala													
Lähde:			UNDESA (2011)	UNDP (2013)	Gallup (2012)		UNESCO (2012)	OECD PISA (2009)	Scopus (2013)		UNDP (2013)	UNDP (2013)	WB (2012)

Taulukko 3: Dignity Index – kulttuurinen kehitys

KULTTUURINEN KEHITYS	1. ELÄMÄ	Ekologinen jalanjälki	Maailman rauhan-	Luottamus kanssaihmisiin	2. VAPAUS	Lehdistön- vapaus	Luovuus (yrittäjiä,	Avoimuus (ulkomaalais-	3. OIKEUDEN- MUKAISUUS	Lailisuus- periaate	Sukupuolinen Tasa-arvo	Ulkomaan- apu
Maa / YLEISTASO	yleistaso	(CO^2- päästöt)	indeksi	yhteis- kunnassa (%)	yleistaso	(Freedom House)	GEM- indeksi)	syntyinen väestö, %)	yleistaso	(Freedom House)	(naisia parla- mentissa, %)	(% BKT:sta)
POHJOIS-AMERIKKA												
Yhdysvallat KESKITASOA	Matala	7,2	2,06	37,0	Hyvin korkea	18	0,717	13,5	Keskitasoa	1	17,0	0,2
EUROOPPA												
Suomi KESKITASOA	Keskitasoa	6,2	1,35	58,0	Keskitasoa	10	0,564	4,2	Korkea	1	42,5	0,6
Ruotsi		5,7	1,42	55,0		10	0,685	14,1		1	44,7	1,0
Tanska		8,3	1,24	60,0		12	0,763	8,8		1	39,1	0,9
Iso-Britannia		4,7	1,61	35,0		21	0,561	11,2		1	22,1	0,6
Saksa		4,6	1,42	31,0		17	0,544	13,1		1	32,4	0,4
Ranska		4,9	1,71	20,0		24	0,498	10,7		1	25,1	0,5
Italia		4,5	1,69	20,0		33	0,407	7,4		1,5	20,7	0,2
Espanja		4,7	1,55	22,0		24	0,401	15,2		1	34,9	N.A.
Portugali		4,1	1,47	27,0		17	0,350	8,6		1	28,7	0,3
Kreikka		4,9	1,98	16,0		30	0,318	10,1		2	21,0	N.A.
Itävalta		5,3	1,33	29,0		21	0,454	15,6		1	28,7	0,3
Alankomaat		6,3	1,61	46,0		12	0,616	10,5		1	37,8	0,8
Belgia		7,1	1,38	30,0		11	0,576	13,7		1	38,9	0,6
Irlanti		6,2	1,33	30,0		16	0,631	19,6		1	19,0	0,5
EU-15 ka. KESKITASOA	Keskitasoa	**5,5**	**1,51**	**34,2**	Korkea	**18,4**	**0,526**	**11,6**	Korkea	**1,1**	**31,1**	**0,6**
AASIA												
Kiina MATALA	Keskitasoa	2,1	2,06	57,0	Hyvin matala	85	0,281	0,1	Matala	6,5	21,3	0,0
LATINALAINEN AMERIKKA												
Chile KESKITASOA	Keskitasoa	3,2	1,62	15,0	Matala	31	0,414	1,9	Keskitasoa	1	13,9	-0,1
AFRIKKA												
Etelä-Afrikka KESKITASOA	Matala	2,6	2,32	17,0	Matala	34	0,277	3,7	Korkea	2	41,1	-0,3
Hyvin korkea		1,0	1,50	60,0		20	0,650	15,0		1,5	45,0	0,9
Korkea		2,0	2,00	45,0		30	0,600	11,0		2,5	35,0	0,7
Keskitasoa		3,0	2,50	35,0		40	0,550	7,0		3,5	25,0	0,5
Matala		4,0	3,00	15,0		50	0,500	3,0		4,5	15,0	0,3
Hyvin matala												
Lähde:		GFN (2008)	GPI (2013)	Gallup (2012)		FH (2013a)	GEM (2012)	UNDP (2013)		FH (2013b)	IPU (2012)	UNDP (2013)

Taulukko 4: Dignity Index – valikoitujen maiden sijoitus

	ARVOKKUUSINDEKSI	
Maa	**YLEISTASO**	**SIJOITUS**
POHJOIS-AMERIKKA		
Yhdysvallat	KORKEA	2
EUROOPPA		
Suomi	KORKEA	1
Ruotsi		
Tanska		
Iso-Britannia		
Saksa		
Ranska		
Italia		
Espanja		
Portugali		
Kreikka		
Itävalta		
Alankomaat		
Belgia		
Irlanti		
EU-15 ka.	KORKEA	3
AASIA		
Kiina	KESKITASOA	5
LATINALAINEN AMERIKKA		
Chile	KESKITASOA	4
AFRIKKA		
Etelä-Afrikka	MATALA	6
Hyvin korkea	2,75	
Korkea	2,25	
Keskitasoa	1,75	
Matala	1,25	
Hyvin matala		

Johtopäätöksiä Suomelle: Visiona arvokkaan elämän yhteiskunta

Tämä kirja muodostaa rakenteeltaan kokonaisuuden. Teoksen viesti on se kokonaisuus, joka rakentuu tässä kirjassa luvusta 1 lähtien esitellylle teoreettiselle kehykselle, case-tutkimuksille ja lopun teoreettisille konkluusioille kehityksen lopullisesta päämäärästä. Kirjan suomalaista laitosta varten on kuitenkin muokattu erikseen tämä johtopäätösten tiivistelmä Suomen näkökulmasta.

Käsillä olevan tutkimuksen perustelemana suurena *visiona on arvokkaan elämän yhteiskunta*. Tämä on kirjan teoreettisten päätöslukujen 8 ja 9 esittämä »dignity as development» -teesi.

Visiona on yhteiskunta, jossa jokaisella on mahdollisuus elää arvokasta elämää. Jokainen ihminen voi kokea oman arvokkuutensa ihmisenä ja tältä pohjalta tunnustaa saman arvokkuuden kaikissa muissa ihmisissä. Visiona on yhteiskunta, jossa jokainen voi toteuttaa itsessään olevaa ainutlaatuisen arvokasta potentiaalia tavalla, joka sallii samat mahdollisuudet myös kaikille muille. Suurena tulevaisuusvisiona tämä tarkoittaa lopulta kykyä ajatella ja toimia näin ihmiskunnan laajuisesti sekä osana luontoa. Kyseessä on yhteenvetävä päämäärä kestävän kasvun mallille, jossa kestävä hyvinvointi ja talous yhdistyvät toisiinsa myös ekologisesti kestävällä tavalla. Tämän edellytyksenä on päämäärää tukeva kulttuurinen perusta.

Käytännön toiminnan tasolla tutkimuksen merkittävimmät johtopäätökset voi Suomen kannalta ilmaista seuraavilla kolmella isolla otsikolla:

1.) Siirtymä teollisesta hyvinvointivaltiosta informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskuntaan.

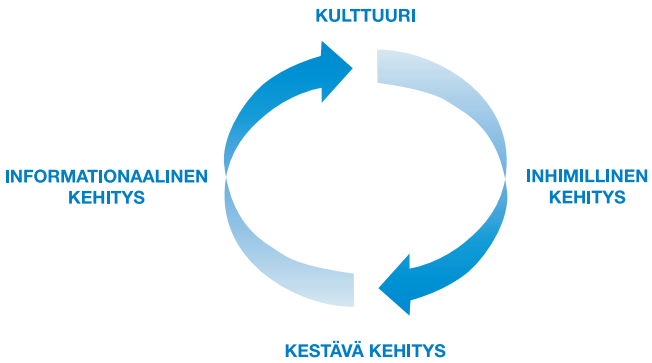
2.) Siirtymä informaatioajan ekologiseen talouteen.

3.) Henkinen kulttuuri, joka tukee näitä: oppimismaailmasta työkulttuuriin sekä poliittiseen johtajuuteen.

On korostettava, että vaikka päämäärät nimetään tässä erikseen, ar-

vokasta elämää edistävän kestävän kasvun mallin onnistumisen kannalta on olennaista, että ne toteutetaan yhdistetysti.

Tutkimuksen luvusta 1 »Kehitysmallit globaalissa informaatioajassa: analyyttinen viitekehys» lähtien käytetyllä käsitteistöllä ilmaistuna kyse on 1.) *inhimillisen kehityksen* ja 2.) *informaationaalisen kehityksen* sekä niitä tukevan 3.) *kulttuurisen yhteyden* synnyttämisestä niin, että ne muodostavat alla olevan kuvan mukaisesti kestävän kehityksen positiivisen kehän:

Lukujen 2–7 case-tutkimukset toivat esiin useita informationaalista kehitystä parhaimmillaan luonnehtivia tekijöitä. (Kuten luvussa 1 kuvattiin tarkemmin, informationalismi on käsitteenä Manuel Castellsin lanseeraama vastinpari industrialismille: informationaalinen kehitys ei viittaa siis vain informaatioteknologiseen kehitykseen vaan kokonaiseen sosioekonomiseen murrokseen, jota luonnehtivat muun muassa innovaatiopohjainen tuottavuuskasvu sekä toimintojen uudelleenorganisoituminen hierarkkisista rakenteista yhä enemmän verkostomaisiksi.) Vastaavasti nämä case-tutkimukset toivat inhimillisen kehityksen kohdalla esiin paljon tekijöitä, joita tarvitaan teollisen ajan rakenteiden mukaisesti syntyneen hyvinvointivaltion uudistamiseen informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnaksi. Lopulta kaikkein tärkeimmäksi kysymykseksi nousi näitä yhdistävä kulttuurinen linkki.

Kansainväliset esimerkit osoittavat, että vaikka kestävän kasvun mallin kolmen ulottuvuuden yksittäisiä elementtejä löytyykin, missään

ei ole toistaiseksi onnistuttu näiden kolmen pääulottuvuuden yhdistämisessä. Näin tekijöiden välillä vallitsee globaalisti positiivisen kehän sijaan noidankehä.

Siksi edessä on suuri tulevaisuustyö luoda malli, jossa kolme ulottuvuutta yhdistyvät samanaikaisesti. Ilman kestävää hyvinvointia ei ole kestävän talouden perustaa – ja ilman kestävää taloutta ei ole kestävän hyvinvoinnin pohjaa. Nämä puolestaan tarvitsevat perustakseen kestävän kulttuurisen linkin. Voikin esittää, että lopulta kaikkein tärkein muutoksen perusta on juuri uudistunut henkinen kulttuuri. Tutkimushankkeen kuluessa on käynyt vahvasti ilmi, että Suomen yhteiskunnan hyvinvoinnin ja talouden kestävyysvajettakin suurempi haaste on lopulta maan henkinen kestävyysvaje. Nyt tarvitaan suurempia tulevaisuusvisioita ja niissä onnistumiseen vievää henkistä kulttuuria. Juuri se määrittelee lopulta myös talouden ja hyvinvoinnin haasteissa onnistumisen.

Aloitamme informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnan haasteesta, etenemme informaatioajan ekologisen talouden haasteeseen ja päätämme lopulta henkisen kulttuurin merkittäviin kysymyksiin. Kytkemme kaikki johtopäätökset teoksessa aiemmin tehtyihin päähavaintoihin.

1. INFORMAATIOAJAN HYVINVOINNIN YHTEISKUNTA

Arvokkaan elämän yhteiskunnan ensimmäinen käytännön perusta on vanhan hyvinvointivaltion uudistaminen informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnaksi.

Inhimillinen kehitys kestävän kehityksen mallin positiivisen kehän edellytyksenä

Tutkimuksen teoreettisen kehikon käsitteistöä käyttäen voi lukujen 2–7 case-tutkimuksiemme todeta osoittavan, että globaalin informaatioajan kehitysmallien kestävyyttä uhkaa eri puolilla maailmaa niiden alipanostus inhimilliseen kehitykseen. Tämä on muodostunut jo isoksi ongelmaksi myös taloudellisesti hyvin dynaamisten mallien kohdalla. Esimerkiksi Piilaakson tapauksessa Saxenian osoittaa eriarvoistumiskehityksen ja ekologisten rajojen olevan mallin tulevaisuuden suurin haaste ulkopuolisten alueiden kilpailun sijaan (luku 2). Lisäksi Piilaakson poliit-

tisen järjestelmän kyvyttömyys yhteistyöhön estää ongelmien ratkaisemista. Vastaavasti Kiinan osalta Hsing osoittaa, kuinka korkeat talouskasvun luvut kätkevät taaksensa kehityksen, jossa tulot ovat keskittyneet voimakkaasti valtaeliitille ja tästä seurannut eriarvoistuminen on jo nyt saanut aikaan laajamittaisen jatkuvien sosiaalisten konfliktien tilanteen ja luonut yleisen epäluottamuksen kulttuurin (luku 5).

Luvussa 4 »Eurooppalainen hyvinvointivaltio 2.0?» (Castells, Chacón, Himanen) ja luvussa 3 »Suomen malli» (Himanen) osoitetaan puolestaan Euroopan ja erikseen Suomen vaikeuksia uudistaa omaa, maailmanlaajuisesti yhä erityistä inhimillisempää kehitysmallia, joka on perustunut hyvinvointivaltiolle. Luku 4 tuo erityisesti esiin, kuinka Euroopalla on vaikeuksia uudistua informationaaliseen kehitykseen. Ongelmat näkyvät sekä Euroopan heikossa taloudellisessa kilpailukyvyssä ja yleistilanteessa että hyvinvointivaltion itsensä informaatioaikaan siirtymisessä. Euroopan eri maiden kokemukset yrityksistä uudistaa hyvinvointivaltiota – tilanteessa jossa se on aivan välttämätöntä myös väestön vanhenemisesta johtuen – osoittavat, kuinka yksittäiset uudistukset kohtaavat eri intressiryhmien mikrovallankäytön vastustuksen. Lopulta onnistuneen muutoksen edellytys on siis eri intressiryhmät yhdistävä yhteiskunnallinen sopimus. Suomella on toisaalta luvussa 5 osoitetussa erityisen vahvassa luottamuksen kulttuurissaan yksi mahdollinen erottava tekijä moniin muihin maihin nähden: jos Suomi pystyy hyödyntämään tätä vahvaa luottamuksen pääomaansa ja saamaan eri tahot uudistuksessa yhteistyöhön, Suomella voi olla sen kautta pienen maan erityisetu.

Suomen kolme uutta hyvinvoinnin haastetta käytännön tasolla

Suomen tulevaisuuden haasteet voi tiivistää käytännön tasolla seuraaviin informaatioajan hyvinvoinnin haasteisiin, joita teollisen ajan hyvinvointivaltio ei ole tottunut käsittelemään:

1.) *Elämäntavan haasteet*: elämäntavasta, jossa ihmiset hankkivat vähemmän lapsia ja elävät pidempään, seuraa väestön ikääntyminen. Lisäksi elämäntapaan liittyvät psyykkisen hyvinvoinnin haasteet nousevat uudella tavalla keskiöön. Elämäntavan haasteisiin kuuluvat myös ns. elämänhallinnan ja valinnan ongelmat koko ajan monimutkaistuvassa elämässä. (Jälkimmäisistä haasteista ks. erityisesti myös Hämäläinen 2014.)

2.) *Taloudelliset haasteet*: huoltosuhteen eli työtä tekevien ja huollettavien välisen suhteen muuttuessa hyvinvointivaltio kohtaa kestävyysvajeen. Ratkaisevaa sen sijaan, mikä on työntekijöiden määrä suhteessa huollettavien määrään, on kuitenkin lopulta se, mikä on kokonaistyöpanoksen tuottavuuden suhde hyvinvointipalveluiden aikaansaamisen tuottavuuteen. (Samalla täytyy pitää huoli myös vähemmän puhutusta kantosuhteen kestävyydestä eli siitä että julkisen sektorin osuus BKT:stä on kestävä suhteessa sen kantavaan yksityissektoriin, kuten Känkänen, Lindroos ja Myllylä 2013 ovat korostaneet.)

3.) *Teknologiset haasteet*: uusi informaatioteknologia sekä mahdollistaa tuottavuuden parantamisen että uudenlaisia hyvinvointiratkaisuja. Tuottavuus ja hyvinvointi kohenevat kuitenkin vain, jos teknologian käyttöönottoon yhdistyy uusi johtamis- ja työkulttuuri.

Tutkimushankkeen väliraportissa *Sininen kirja* sekä tämän kirjan luvussa 5 edellä mainitut kolme haastetta on konkretisoitu osoittamalla, että ne tarkoittavat Suomen hyvinvointiyhteiskunnan kestävyysvajeen olevan jo noin 5% BKT:stä eli noin 10 miljardia euroa. Suomella on siis edessään 10 miljardin euron kysymys. Miten se ratkaistaan?

Koska 10 miljardia euroa on melkein viidennes Suomen valtion budjetista, sitä ei voi ratkaista mitenkään pelkillä veronkorotuksilla tai leikkauksilla. Tarvitaan rakenteellisia uudistuksia. Väliraportissa esitettiin johtaville laskentamalleille perustuva ensimmäinen kokonaisvaltainen hyvinvointiyhteiskunnan rakenneuudistusten ohjelma, jonka pääkohdat ovat:

- työurien pidentäminen 2 vuodella = kestävyysvajeesta 2%-yksikköä eli 4 mrd €
- työllisyysasteen muu nostaminen 2%-yksikköä = 1%-yksikkö eli 2 mrd €
- julkisten palveluiden tuottavuuden parantaminen 0,25%/v = 1%-yksikkö eli 2 mrd €
- työhyvinvoinnin parantaminen = 1%-yksikkö eli 2 mrd €

Lisäksi:

- tuotantopotentiaalin 1,5%-yksikön noston toimenpiteiden ohjelma.

Syyskuun alussa 2013 Suomen hallitus päätti seuraavista toimenpiteistä, joissa toteutettiin samat pääkohdat:

- työurien pidentäminen 2 vuodella
- työllisyysasteen muu nostaminen 1%-yksikköä
- julkisten palveluiden tuottavuuden parantaminen 0,5%/v
- kunnallisveron nostaminen miljardilla ja palveluiden leikkaaminen miljardilla eurolla

Lisäksi:

- tuotantopotentiaalin 1,5%-yksikön noston toimenpiteet.

Näiltä osin tällä tutkimushankkeella on ollut poikkeuksellisen suoria käytännön toimenpide-ehdotuksia.

Hyvinvointivaltion uudistaminen informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnaksi

Tutkimushankkeen kokonaisjohtopäätöksissä mennään kuitenkin vielä näitä tärkeitä toimia pidemmälle. Kyse on sekä vielä syvemmästä rakenteellisesta että eettisten arvojen tasosta.

Ensinnäkin rakenteellisesti julkisten palvelujen 0,25%- tai 0,5%-yksikön pysyvä vuosittainen tuottavuusparannus edellyttää lisäksi välttämättä pohjakseen tämän tutkimuksen väliraportissa ja käsillä olevan kirjan luvussa 3 korostetun merkittävän panostuksen johtamis- ja työkulttuurin uudistukseen, jolla parannetaan merkittävästi työhyvinvointia. Ilman tätä yhtälön osaa Suomen hallituksen tavoittelema tuottavuusparannus ei ole mahdollinen. Sama koskee tietysti myös työurien pidentämistä ja työllisyysasteen nostamista. Mutta jos muutoksen perustana on merkittävä johtamis- ja työkulttuurin uudistus, isokin tuottavuushyppäys on mahdollinen. (Vrt. erityisesti tämän luvun kohta 4; tässä todettu koskee myös alla erikseen kohdassa 2 käsiteltävää tuotantopotentiaalin 1,5%-yksikön nostoa.)

Vielä tärkeämmällä periaatteellisella tasolla luku 3 perustelee, kuinka *kyse on lopulta hyvinvointiyhteiskunnan etiikasta*. Nykykriisissä kyseessä ei ole vain hyvinvointiyhteiskunnan rahoituksen vaan hyvinvointiyhteiskunnan etiikan kriisi. Hyvinvointiyhteiskunta perustui eettiselle sopimukselle, jossa ihminen tuottaa puolet elämästään hyvinvointia muille ja saa olla puolet elämästään hyvinvoinnista nauttivana osapuolena.

Hyvinvoinnin yhteiskunnan eettisenä perustana on eräänlainen »puolet antaa ja puolet saada» -periaate. Käytännössä tämä tarkoitti oletusta, että normaali terve aikuinen osallistuu noin puolet elämästään työelämään ja voi sitten olla toisen puolen elämästään hyvinvoinnin vastaanottajana. Hyvinvoinnin yhteiskunnan tulevaisuus on mahdollinen vain, jos onnistutaan palauttamaan hyvinvointiyhteiskunnan perustanut etiikka. (Nykykehityksellä vuoden 2030 tilanne Suomessa olisi yksinkertaisesti kestävyydeltään mahdoton: on mahdotonta, että 2/3 terveistä työikäisistä tekee vain noin kolmasosan elämästään työtä, jolla yritetään rahoittaa kaikkien hyvinvointi yhteiskunnassa, jossa joka kolmas yli 15-vuotias on eläkkeellä!)

Hyvinvoinnin yhteiskunnan eettisen vision täsmentäminen on lopulta kaikkein tärkeintä. Sen suhteen on syytä olla ilmaisuissa tarkka. Kuten tässä tutkimuksessa on kuvattu, siirtymä *hyvinvoinnin yhteiskuntaan* ei tarkoita hyvinvointivaltion alasajoa vaan hyvinvoinnin toteutustavan uudistamista. Hyvinvointivaltion säilyminen perustellaan tutkimuksessa John Rawlsin *oikeudenmukaisuuden* käsitteellä, jossa yhtäläisten mahdollisuuksien periaatteen mukaisesti valtio on viimekätisessä vastuussa:

1.) jokaisen yhtäläisten mahdollisuuksien toteutumisesta
(esim. koulutus)
2.) jokaisen yhtäläisen suojan toteutumisesta
(esim. terveys, sosiaaliturva)
3.) jokaisen mukaanotosta hyötymään kehityksestä
(esim. sosiaalinen inkluusio).

Hyvinvoinnin yhteiskunta ei tarkoita hyvinvointivaltion eettisen tehtävän purkamista. Se jatkuu ja sillä on perinteisessä mielessä yhä paljon tehtävää erityisesti kehityksen inhimillisen kestävyyden varmistamisessa jatkossakin, muun muassa uuden sosiaalisen eriarvoistumisen suhteen.

Sen sijaan luvussa 3 »Suomen malli» ja luvussa 4 »Eurooppalainen hyvinvointiyhteiskunta 2.0» esitetyn perusteella hyvinvoinnin yhteiskunta tarkoittaa Beveridgen teollisen ajan hyvinvointivaltion kuuluisasti kuvaamien »viiden jättiläisen» (puute, sairaus, tietämättömyys, kurjuus ja toimettomuus) poistamisen lisäksi viittä uutta hyvinvoinnin isoa tehtävää. Informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnassa on poliittisena ohjelmana edessä viisi uutta jättiläisaskelta. Mottona on: »Viimeiset 50 vuotta on keskitytty siihen, miten vähentää pahoinvointia. Seuraavat 50 vuotta on

keskityttävä siihen, miten varsinaisesti edistetään hyvinvointia.»

1.) *Positiviinen vs. negatiivinen* hyvinvointi: teollinen hyvinvointivaltio on pitkälti määritelty deprivaatioiden eli puutteiden poistamisen kautta. Ei-kurjuus ei kuitenkaan ole vielä sama asia kuin hyvinvointi. Informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnan tehtävä on edistää varsinaista *hyvinvointia*, ei vain poistaa pahoinvointia. Tällöin on ymmärrettävä hyvinvoinnin lähteet syvemmin.

2.) *Ennakoiva vs. korjaava*: teollinen hyvinvointivaltio reagoi ongelmiin vasta, kun ne ovat jo ehtineet kehittyä, kun taas uudistetun hyvinvoinnin yhteiskunnan on toimittava ennaltaehkäisevästi. Tästä yksi hyvä esimerkki on toiminta fyysisten elämäntapojen suhteen. Vanhassa hyvinvointivaltiossa esimerkiksi ylipainoon ja liikkumattomuuteen reagoidaan vasta, kun ne ovat ehtineet kehittyä vakaviksi sairauksiksi, kuten sydän- ja verisuonitaudeiksi tai diabetekseksi. Ennakoivasti toimivassa hyvinvoinnin yhteiskunnassa panostetaan kannustaviin keinoihin huolehtia omasta fyysisestä terveydestään esimerkiksi löytämällä itselleen nautintoa tuottava liikunnan muoto.

3.) *Kokonaisvaltainen vs. osittainen*: teollisen hyvinvointivaltion palvelut hoitavat paljolti muualla yhteiskunnassa syntyviä ongelmia, kun uudistettu hyvinvoinnin yhteiskunta edistää hyvinvointia kokonaisvaltaisesti koko yhteiskunnassa. Hyvä esimerkki tästä on vaikkapa työelämän hyvinvoinnin edistäminen ennen kuin se aiheuttaa psyykkisen sairastumisen, kuten masennuksen kehittymisen, kautta työkyvyttömyyden kaltaisia ongelmia. Vanha hyvinvointivaltio hoitaa toisessa osassa yhteiskuntaa, kuten työelämässä, tuotettuja ongelmia, kun taas uusi hyvinvoinnin yhteiskunta edistää kokonaisvaltaisesti hyvinvointia koko yhteiskunnassa, mukaan lukien työelämässä.

4.) *Toimija vs. kohde*: teollinen hyvinvointivaltio käsittelee ihmisiä hyvinvointitoimiensa kohteina hyvinvoinnin toimijoiden, subjektien, sijaan. Tämän seurauksena myös ihmiset ulkoistavat hyvinvointinsa toisten tehtäväksi. Uudistettu hyvinvoinnin yhteiskunta näkee ihmiset hyvinvoinnin toimijoina, jotka ovat myös olennainen palvelujen kehittämisen ideoiden lähde avoimen kehittämisen mallin mukaisesti. Samoin ihmisten tulee nähdä itsensä hyvinvoinnistaan vastuullisina subjekteina.

5.) *Valtio vs. yhteiskunta*: teollisessa hyvinvointivaltiossa valtio nähdään paitsi kaikesta hyvinvoinnista vastaajana myös sen tuottajana. Uu-

distetussa hyvinvoinnin yhteiskunnassa valtiolla säilyy vastuu entisestä eettisestä velvoitteestaan, mutta siinä otetaan hyvinvoinnin tuottajina mukaan myös muu yhteiskunta.

Seuraavassa eritellään tarkemmin tämän käytännön seuraukset kirjassa esitetyn analyysin pohjalta.

Hyvinvointivaltio ei poistu vaan uudistuu: uusi hyvinvoinnin yhteiskunnan sopimus

Hyvinvoinnin yhteiskunta merkitsee siis sekä hyvinvointi*valtion uudistamista* että hyvinvoinnin *laajentamista* niin, että koko yhteiskunta otetaan kattavammin mukaan toimijana.

Edellä tutkimuksessa esitetyn perusteella hyvinvointi*valtion* itsensä kohdalla tämä tarkoittaa seuraavankaltaisia välttämättömiä ja pitkäjänteisiä käytännön politiikan toimia:

• Hyvinvointivaltion tuottavuutta on parannettava informationaalisen kehityksen kautta eli uutta teknologiaa ja sen mahdollistamia uudenlaisia organisointimuotoja hyödyntämällä. Koska luvuissa 3 ja 4 osoitettiin sen hajautettuun toteutustapaan liittyneen valtavia ongelmia, käytännössä olisi harkittava teknisen infrastruktuurin johtamisen ja hankinnan palauttamista kansalliselle tasolle eli lähestyttävä asiaa samanlaisena strategisena, kuntatasoa laajempana kysymyksenä kuin vaativin erikoissairaanhoito. (Suomen kokemukset terveydenhuollon järjestelmien uudistamisesta ovat tässä opettavainen esimerkki. Suomessa laadittiin visio terveydenhuollon uudistamisesta it:n avulla jo kansallisessa tietoyhteiskuntastrategiassa vuonna 1994 [VM 1994; STM 1995]. Kuitenkin yhä lähes 20 vuotta myöhemmin, vuonna 2013, kansallista sähköistä potilasjärjestelmää ei vieläkään ole olemassa. Valtion tarkastusviraston mukaan suuri osa kaikista julkisten toimijoiden rahoittamista kehityshankkeista on mennyt täysin hukkaan [VTV 2012]. VTV:n raportin tekijä, Itä-Suomen yliopiston it-lain professori Tomi Voutilainen on laskenut, että tähän mennessä sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmähankkeisiin on käytetty yli miljardi euroa, josta vähintään 500 miljoonan euroa on mennyt kokonaan hukkaan. Käytännössä suomalaisen terveydenhuollon uusi sähköinen kokonaisjärjestelmä on yhä kaksi vuosikymmentä alkuperäisen vision jälkeen toteutumatta ja sen loppuunsaattamisen hinnaksi arvioidaan uudet 2 miljardia euroa. Virossa vastaava kokonaisjärjestelmä

toteutettiin vuodessa 11 miljoonalla eurolla virolaisvoimin.)

• Hyvinvointivaltion rahoituksen tulevaisuuden kestävyys perustuu työn ja hyvinvoinnin liitolle, joka edellyttää suurempaa työpanosta sekä työllisyysasteen että työurien pituuden kautta. Pidemmällä tähtäimellä työuran pituus täytyy sitoa suoremmin elinajanodotteen kasvuun. Samalla tulee tehdä arvovalinta siitä, mikä osa tulevasta tuottavuuskasvusta halutaan nauttia elämässä lisääntyneenä vapaa-aikana materiaalisen hyvinvoinnin lisääntymisen sijaan. (Tämä on hyvinvoinnin yhteiskunnan vision kohdalla olennainen syvempien eettisten valintojen kysymyksen täydennys siihen tärkeään työhön, jota Suomessa on käynnissä työurien ja elinajanodotteen sitomisen suhteen; vrt. esim. Lassila, Määttänen & Valkonen 2013 ETK:n, sosiaali-ja terveysministeriön sekä ETLA:n yhteistyönä.)

• Hyvinvointivaltion uudistuksen onnistuminen riippuu lopulta sen kulttuurisesta tasosta. Tämä sisältää sekä sen oman luovuuden ja hyvinvoinnin kulttuurin että sen, missä määrin uudistus pystyy vastaamaan yhteiskunnan laajempiin kulttuuriseen tasoon liittyviin psyykkisen hyvinvoinnin haasteisiin. Hyvinvointivaltion uudistumisen onnistuminen riippuu kyvystä uudistua uudenlaiseksi luovuuden ja hyvinvoinnin kulttuuriksi. Tämä merkitsee sekä uudenlaista johtamis- ja työkulttuuria että kykyä luoda uusia ratkaisuja näihin uudella tavalla keskiöön nouseviin henkisiin haasteisiin laajemmin yhteiskunnassa. Käytännön tasolla tämä merkitsee sellaista työelämän ohjelmaa, joka edistää uutta johtamis- ja työkulttuuria järjestelmällisesti koko yhteiskunnassa (ks. jakso 4 tässä luvussa).

Luvuissa 3 ja 4 esittämämme isoin rakenteellinen ja henkinen uudistus on siirtymä teollisen ajan hyvinvointivaltiosta laajemmaksi informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnaksi. Tässä siirtymässä valtion tehtävä ei häviä vaan valtio pysyy edelleen päävastuussa –sen rooli vain muuttuu. Hyvinvoinnin yhteiskunta tarkoittaa sitä, että valtion lisäksi koko yhteiskunta tulee aidosti aktiiviseksi hyvinvoinnin tuottajaksi. Silloin valtio on oman vahvemman innovaattorin roolinsa lisäksi tämän laajemman hyvinvoinnin yhteiskunnan toiminnan:

1.) mahdollistaja: se tukee muiden toimijoiden aloitteellista innovatiivisuutta

2.) omaksuja: parhaiden käytäntöjen kokeileva omaksuja (markkina)

3.) skaalaaja: koko yhteiskunnan mittakaavaan levittäjä.

Tämä tarkoittaa entistä suurempaa avautumista julkisen sektorin lisäksi yritysten ja varsinkin kansalaisjärjestöjen innovatiivisuudelle. Parhaimmillaan kansalaisjärjestöt ovat lähempänä hyvinvoinnin tarvitsijoita ja pystyvät luomaan hyvinvoinnin suhteen siksi parempia ratkaisuja. Osittain tämä liittyy siihen, että vapaaehtoisten kansalaisjärjestöjen tapauksessa kyse on usein henkilökohtaisista syistä kumpuavasta välittävästä suhteesta ja vertaistuesta.

Olemme kuitenkin myös esittäneet, että uudistetun hyvinvoinnin yhteiskunnan kuvaukseksi ei enää riitä vanha jaottelu »ensimmäinen, toinen ja kolmas sektori», vaan kyse on myös aivan uudenlaisesta kansalaisten suorasta toiminnasta verkostoitumisen kautta. Hyvinvoinnin yhteiskunnan toimijat on siis nähtävä laajennetulla tavalla:

- valtio / kunnat (julkinen)
- yritykset (yksityinen)
- järjestöt (»kolmas sektori»)
- ja ihmiset (sekä heidän suorat verkostonsa).

Esimerkiksi vanhusten yksinäisyys on yhteiskunnan uusia suuria hyvinvoinnin haasteita. Professori Juho Saari on kirjoittanut ilmiöstä esimerkkinä uudenlaisista »sosiaalisista kolhuista», joihin joudutaan hakemaan nyt ratkaisuja. Valtio ei voi ratkaista yksinäisyyttä, sillä valtio ei voi ryhtyä kenenkään kaveriksi. Tämä on esimerkki hyvinvoinnin yhteiskunnan haasteesta, jossa tarvitaan kansalaisjärjestöjen toimintaa ja yksilöiden suoraa verkostoitumista.

Uudenlaisesta suorasta verkostoitumisesta on esimerkkinä myös luvussa 4 mainitsemamme eri puolilla Eurooppaa lisääntyvät »vaihtoehtoisen talouden» tai »jakamistalouden» muodot (ml. crowd-sourcing). Niissä nuoret ja vanhat luovat suoraan keskenään avoimen kehittämisen mallin mukaisia verkostoja hyvinvointihaasteiden ratkaisemiseen (esim. Kataloniassa niihin osallistuu jollain tavalla 1/4–1/2 väestöstä; ks. Castells 2012 ja vrt. Himasen »sosiaalisen hakkerismin» käsite 2002). Verkostoja ovat:

- elämisen yhteisöt: asumisen, kuluttamisen ja tuottamisen ratkaisujen yhteisöt, esimerkiksi ruoantuotannossa
- suoran vaihdon verkostot: rahatalouden ulkopuolella tapahtuva vaihtotalous, jossa vaihdetaan aikaa, osaamista jne.
- henkilökohtainen apu

jne.

Valtion tulee olla aktiivisesti sekä mahdollistaja, omaksuja että skaalaaja mitä tulee näihin verkostoihin, jotka perustuvat nuorten uusille ideoille ja vanhempien kansalaisten viisaudelle ja joilla etsitään ratkaisuja hyvinvointiongelmiin.

Olennaista on myös se, että kansalaisjärjestöjen ja kansalaisten verkostojen toiminnassa toteutuu sekä hyvinvoinnin uudenlainen tuottaminen että siihen osallistuvien kannalta hyvinvointitutkimuksen syvempää hyvinvointia tuottavat perustekijät:

- autonomia: vapaus, toimijuus, vaikuttamismahdollisuus
- sosiaalisuus: sosiaaliset suhteet, yhteisöön kuuluminen
- merkityksellinen tekeminen: työssä ja vapaalla.

Osallistuessaan vapaaehtoisesti tällaiseen toimintaan ihminen kokee voivansa vaikuttaa, kuuluvansa sosiaaliseen yhteisöön sekä tekevänsä jotakin merkityksellistä.

Hyvinvoinnin yhteiskunnassa edellä mainittuja kolmea hyvinvoinnin klassista tekijää tulee edistää systemaattisesti kaikessa hyvinvointitoiminnassa. Tähän kuuluu myös valtion rooli toiminnan mahdollistajana, parhaiden käytäntöjen omaksujana sekä skaalaajana systeemisen muutoksen mittakaavaan.

Laajempaan hyvinvoinnin yhteiskuntaan siirtymisessä hyvinvointivaltion perinteisten keinojen (eli taloudellisten ja lainsäädännöllisten) lisäksi tulevat lopulta yhä keskeisimmiksi myös aineettomat kulttuuriset tekijät. Suuren siirtymän voi siis summata seuraaviin laajennuksiin:

- valtio > yhteiskunta
- kolme yhteiskunnan sektoria > ihminen
- talous ja lainsäädäntö > kulttuuri.

Käytännön tasolla pidemmän aikavälin »villinä korttina» voitaisiin jopa käydä pohdintaa, että jokaiselle ihmiselle perustettaisiin hyvinvointitili, jonka resurssien käytöstä hän saa itse päättää. Resurssit voisi käyttää valtion, yksityisen, kansalaisjärjestöjen vai yksilöiden suoraan tuottamiin hyvinvointipalveluihin. Tämä yksinkertaistaisi ja yhdenmukaistaisi koko hyvinvoinnin rahoitusjärjestelmän sen nykyisestä monikanavaisesta ja tuhlaavasta mallista. Samalla se aktivoisi voimakkaasti hyvinvoinnin yhteiskunnan uudistukseen, kun ihmisten valinnat parhaista hyvinvoinnin tuottamisen muodoista ohjaisivat resursseja.

Loppujen lopuksi tavoitteena on kokonaan uusi hyvinvoinnin yhteis-

kunnan sosioekonominen malli (vrt. Hämäläisen kirjoittama Sitran pohdinta kestävän hyvinvoinnin yhteiskunnan käsitteestä; Sitra 2013): kyseessä on uusi hyvinvoinnin kulttuuri, joka edellyttää eri osapuolten sitoutumista informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskunnan rakentamiseen.

Aiemmin luvussa 4 »Eurooppalainen hyvinvointiyhteiskunta 2.0» olemme tehneet hyvin yksityiskohtaisen analyysin siitä, miksi hyvinvointivaltion uudistaminen kohti informaatioajan hyvinvoinnin yhteiskuntaa on haasteiden polttavuudesta huolimatta edennyt kaikkialla hitaasti tai lähes olemattomasti. Tämä johtuu aiemmin vallinneiden valtaintressien puolustamisesta mikrotasolta makrotasolle. Tutkimuksessa *esittämämme valta-analyysin perusteella edellä kuvattu hyvinvointivaltion uudistaminen ei ole mahdollinen ilman uudenlaista yhteiskunnallista sopimusta*, jossa kansallinen etu asetetaan puoluepoliittisten sekä työnantaja- ja työntekijäintressien edelle. Analyysimme osoittaa, että edelleen uudistuksissa onnistumiseksi on tarve muodostaa yhteistä sitoutumista valtion sekä työntekijä- ja työnantajajärjestöjen välillä. Tämä on tehtävä *tavalla, jossa kukin osapuoli voi nähdä kokonaistasolla onnistumisesta itselleen seuraavat kannustavat edut*. Valtio on tämän aikaansaamisessa johtavassa roolissa – mutta yhteisessä sopimisessa on oltava entistä avoimempia myös ihmisten suoralle kuulemiselle perinteisten järjestöjen lisäksi (vertauksena voi käyttää esimerkiksi sitä, miten Islanti kuuli suoraan kansalaisiaan uuden perustuslakinsa laatimisessa).

Tämä ei tule luonnollisesti olemaan helppoa. Silti tähänastinen sekä Euroopan laajuinen että suomalainen kokemus osoittaa, että ilman vahvaa kansallista poliittista tulevaisuusjohtajuutta kapeiden intressiryhmien itsekäs politikointi pilaa Suomen ja Euroopan mahdollisuuden onnistua sekä säilyttämään maailmanlaajuisesti erityislaatuisen inhimillisemmän kehityksen mallinsa, että menestymään uudessa globaalissa talouskilpailussa Aasian, Amerikan ja muiden alueiden käyttämien kasvumallien suhteen. Vaihtoehdot ovat siis politikointi tai yhdessä onnistuminen.

Edellä kuvatut teemat ovat tulevaisuuden hyvinvoinnin yhteiskunnan luomisen kannalta ratkaisevan tärkeitä. Ilman niitä kestävän hyvinvoinnin pohdinta on naiivilla ja hataralla pohjalla. Mutta vaikka teemat ovat tulevaisuuden kannalta välttämättömiä, ne eivät ole vielä riittäviä toimia.

2. INFORMAATIOAJAN EKOLOGINEN TALOUS

Arvokkaan elämän yhteiskunnan toinen käytännön perusta on informaatioajan ekologinen talous.

Informationaalinen kehitys kestävän kehityksen mallin positiivisen kehän edellytyksenä

Kirjan luvun 1 teoreettisen kehikon käsitteistöä käyttäen kestävän kehityksen malli tarkoittaa sellaista positiivista kehää, jossa inhimillinen kehitys ja informationaalinen kehitys yhdistyvät ekologisesti kestävällä tavalla ja niitä tukee kulttuurinen yhteys. Tutkimuksen teoreettisten päätöslukujen 8 ja 9 mukaisesti juuri tämä luo arvokkaan elämän yhteiskunnan käytännön pohjan.

Samalla olemme kuitenkin luvussa 4 osoittaneet, kuinka Eurooppaa vaivaavat yleisesti sen informationaalisen kehityksen heikkoudet. Ne näkyvät eurooppalaisen talouden kilpailukyvyn ja yleistilanteen ongelmina globaalissa vertailussa. Itse asiassa kaikki muut case-tutkimuksiemme esimerkkimaat tai -alueet kasvavat Eurooppaa nopeammin Amerikasta Aasiaan ja Etelä-Amerikasta Afrikkaan. Luvussa 5 osoitettiin, kuinka Suomi on vaarassa menettää sen aiemmin poikkeuksellisen vahvan informationaalisen kehityksen, jota symboloi Nokian menestystarina. Suomen on onnistuttava merkittävästi uudistamaan ja laajentamaan informationaalista kehitystä. Silloin erityinen »Suomen malli» eli hyvän kehä kestävän talouden ja hyvinvoinnin välillä voi jatkua ekologisesti kestävällä tavalla ja vahvalla kulttuurisella perustalla.

Luvussa 1 teimme tutkimustulosten yhteenvetoa siitä, mitä tiedämme informationaalisessa kehityksessä menestymisen globaaleista ehdoista. Näihin kuuluvat muun muassa se, kuinka tuottavuuskasvu on yhä enemmän innovaatiopohjaista ja kuinka osaajien toiminnan uudelleenorganisoinnin on oltava yhä verkostomaisempaa. Luvun 2 case-tutkimuksessa Saxenian puolestaan analysoi informationaalisessa kehityksessä maailman menestyksekkäimmän esimerkin, Piilaakson, taustalla vaikuttavia tekijöitä. Niistä voitaisiin ottaa sopivalla tavalla oppia muuallakin, vaikka niitä ei voikaan suoraan kopioida. Piilaaksolle ominaista on vahva yrittäjähenkisyys. Sitä tukevat luovuuden kulttuuri sekä riskira-

hoituksen, markkinoinnin jne. kaltaiset rakenteet, jotka auttavat muuntamaan idealuovuuden nopeasti globaaliksi kasvubisnekseksi. Tyypillistä on myös työntekijöiden liikkuvuus yritysten välillä. Tärkeä osa on myös avoimuuden kulttuurilla, jossa ympäri maailmaa tulevat korkeasti koulutetut ihmiset rikastavat erilaisten taustojensa kautta innovaatiopohjaista talouskasvua ja luovat yhteyksiä tulomaidensa markkinoihin.

Siirtymä informaatioajan ekologiseen talouteen

Kuten kirjassa on aiemmin argumentoitu, kestävän talouskasvun eettinen tehtävä on lopulta palvella Amartya Senin kuvaamalla tavalla ihmisten tosiasiallisten hyvinvoinnin mahdollisuuksien lisääntymistä (capabilities). Vanhan teollisen ajan energia- ja resurssi-intensiivisen talouskasvun mallin kriisiydyttyä talouden on muututtava radikaalisti ollakseen ekologisesti kestävällä pohjalla ja säilyttääkseen mahdollisuudet myös tuleville sukupolville.

Ollakseen myös lyhyemmällä aikajänteellä realistinen muutoksen on pystyttävä kytkeytymään luvusta 1 lähtien kuvaamaamme globaalin talouden murrokseen. Sen menestyksen ytimessä on yhä enemmän informationaalinen kehitys eli innovaatiopohjainen tuottavuuskasvu, joka hyödyntää teknologian mahdollistamia toiminnan uudenlaisia organisoimismuotoja.

Informationaaliseen talouskasvuun sisältyvää ekologisesti kestävää talouskasvun mahdollisuutta täytyy hyödyntää niin, että talouskasvua ohjataan systemaattisesti suuntaan, jossa arvonlisäys on irrotettu yhä enemmän kestämättömästä energia- ja resurssikulutuksesta (vrt. tulevaisuusselonteon ennakointiraportti VNK, Sitra, Suomen Akatemia & Tekes 2013 sekä Wilenius & Kurki 2013). Tarvitaan lisää sellaiselle arvonlisäykselle perustuvaa taloutta, joka kasvattaa todellista hyvinvointia eli hyvinvointia, joka tulee pelkän materiaalisen kulutuskulttuurin sijaan suurelta osin aineettomista lähteistä.

Kuten luvussa 1 todettiin, informationaalinen kehitys ei tarkoita vain muutosta informaatioteknologia-alalla. Uudistuksen suurin merkitys on kaikkien talouden alojen uudistuminen informaatioteknologian avulla. Informationaalinen kehitys luo uusia suuria mahdollisuuksia digitaloudesta älykkääseen liikenteeseen, kulttuurituotteisiin ja uudenlaisiin palveluihin. Tällaiseen *koko talouden läpäisevään informationaaliseen kehi-*

tykseen sisältyy yhä merkittävä uuden tuottavuus- ja talouskasvun mahdollisuus. Sen toteutukseen ekologisesti kestävällä tavalla sisältyy seuraavia mahdollisuuksia:

• Uusi teknologia mahdollistaa tehokkaan energian- ja materiaalinsäästön, jolloin teollisuuden, liikenteen ja asumisen ekologiset jalanjäljet pienenevät.

• Uusi teknologia mahdollistaa uusiutuvien energianlähteiden käytön sekä sisäisen kierrätyksen, jolloin prosessit eivät hukkaa resursseja tai päästä ulos haitallisia jätteitä.

• Uusi teknologia mahdollistaa siirtymän yhä enemmän digitaalisten sisältöjen ja palveluiden talouteen (kulttuuri, oppiminen jne.), jolloin fyysisen pääoman sijaan korostuu henkinen pääoma.

Kuten kirjassa on aiemmin esitetty, tarvittava iso muutos kohti globaalia kestävää taloutta merkitsee jälleen myös valtion roolin uudistumista. Se edellyttää *talouspolitiikan uudistamista yhä enemmän kohti yrittäjyysvetoista innovaatiojärjestelmää, jossa valtiolla säilyy aktiivinen mutta muuntunut rooli* (vrt. Tekesin teettämät innovaatiojärjestelmän kehittämisen meta-analyysit Harmaakorpi ja Uotila 2012 sekä TempoEconomics 2012). Tässä muutoksessa valtio on entistä enemmän:

1.) mahdollistaja: valtio luo innovaatiopohjaista yrittäjyyttä kannustavaa ympäristöä

2.) omaksuja: valtio toimii innovaatiopohjaisen yrittäjyyden edelläkävijämarkkinana

3.) eettinen suuntaaja: valtio suuntaa kehitystä yhteiskunnan eettisten valintojen mukaisesti kestävään hyvinvointiin ja ekologisuuteen.

Käytännön politiikkalinjausten tasolla tämä tarkoittaa seuraavaa (ks. myös lisäksi *Sinisen kirjan* laaja kestävän talouden osa, s. 82–132):

• Valtion tehtävä on luoda *innovaatiopohjaiseen talouskasvuun kannustava ympäristö: valtion roolina on mahdollistaa yrittäjyysvetoista kasvua verotuksellisin, innovaatiopanostusten sekä yleisen toimivan kilpailuympäristön keinoin* (ns. schumpeterilainen »luova tuho» kasvun lähteenä; vrt. kirjamme taustana olevan castellsilaisen globaalin verkostoyhteiskunnan teoriaa 2000–2004 viime aikoina taloustieteellisesti vahvistaneet matemaattiset mallit, erit. Aghion & Howitt 2009 ja Grossman & Rossi-Hansberg 2008). Saxenianin kuvaus siitä, miten Piilaakson vahvat rahoituksen, markkinoinnin jne. tuottajarakenteet ovat muuttaneet idea-

luovuuden globaaliksi kasvubisnekseksi, on tässä erityisen tärkeä. Mahdollistavan valtion tulisi panostaa tällaista kasvua tukeviin rakenteisiin tavalla, jota voisi kutsua tuottajarakenteiden kiihdyttämöksi. Kysymys ei ole mantrasta »aina vain lisää T&K-rahaa ja osaamista». Kyse on siitä, millaista rahaa ja osaamista. Michael Porter on puhunut Suomen kilpailukykyparadoksista, jossa Suomi sijoittuu aina potentiaalista kilpailukykyä mitattaessa kärkitasolle mutta jää lopulta aikaansaaduilla tuloksilla mitattuna keskitasolle. Paradoksin voi ilmaista toisella tavalla näin: miten Suomen osaamistasolla voi kansainvälisesti alisuoriutua näin eli onnistua kansainvälisesti epäonnistumaan niin hienosti? Valtion rooli tuottajarakenteiden kiihdyttämönä tarkoittaisi esimerkiksi rahastojen kiihdyttämöä, jossa innovaatiojärjestelmän julkisten toimijoiden tavoite olisi tuottaa merkittävä määrä uusia riskirahoittajia rahoittamaan ja tuomaan uutta osaamista kasvuyrittäjyyteen. Onnistumisen kriteerinä olisi se, kuinka monta uutta onnistunutta rahastotoimijaa on saatu aikaan. Onnistuneita riskirahoituksen toimijoita luotaisiin tarkoituksella sen sijaan, että vain odotetaan hankehakemuksia. Tämä vahvistaisi Suomessa käynnissä olevia aloitteita, kuten VIGO-kiihdyttämöohjelmaa. Vastaava koskisi markkinoinnin, myynnin, kaupallistamisen jne. tuottajarakenteiden vahvistamista.

Sen sijaan valtion tehtävä ei ole yrittää ennustaa yritysten ja ihmisten puolesta globaalien markkinoiden kasvun aloja. Hyvinvointivaltion puolella valtion tehtävä on kyllä huolehtia tällaisessa muutoksessa tarvittavasta vahvasta ihmisten turvasta, mahdollisuuksista kouluttautua uusiin tehtäviin ja yhtäläisistä korkeatasoisista hyvinvointipalveluista. Tämä tulee kytkeä muutoksessa auttavaan uudenlaiseen sosiaaliturvaan, jossa panostetaan entistä enemmän ihmisten kykenemiseen (capabilities) sekä mahdollistetaan siemenrahalla oman yrittäjyyden tai vapaaehtoistyön yhteisöjen perustamista.

• Valtiolla on suuri mahdollisuus aktivoida tällaista yrittäjyysvetoista innovatiivisuutta toimimalla myös itse esimerkkinä sen omaksumisessa. *Valtio voi edistää yrittäjyysvetoista innovatiivisuutta toimimalla merkittävänä edelläkävijämarkkinana: Euroopassa julkiset hankinnat ovat 2 500 miljardia euroa vuodessa ja pelkästään Suomessa 30 miljardia euroa vuodessa. Tässä suhteessa valtion kannattaa vahvistaa tätä jo osin alkanutta toimintaansa entisestään.* (Valtiolla on ollut kaikkialla, myös Piilaaksossa, historial-

lisesti tärkeä rooli innovaatioihin yllyttämisessä; vrt. esim. Mazzucaton teos *The Entrepreneurial State* 2013 tai Castells ja Himanen 2004).

• Valtion innovaatiopolitiikan tehtävänä ei voi olla yrittää valita markkinoiden puolesta markkinalogiikalla syntyviä kasvun alueita. Sen sijaan *valtion tehtävä on näyttää eettistä suuntaa muun muassa innovaatiopanostusten, verotuksen ja lainsäädännön kautta kehityksen päämääränä tarvittaville ekologisen kestävyyden ja hyvinvoinnin ratkaisuille*. Tämä tarkoittaa merkittäviä uudelleenpainotuksia innovaatiorahoituksessa, julkisten hankintojen kriteereissä ja verotuksessa. Koska mainitut haasteet ovat maailmanlaajuisia, Suomi voi kehittää näistä eettisesti valituista päämääristä samalla uuden taloudellisen kilpailukyvyn ja kasvun lähteen.

Valtion rooli eettisenä suuntaajana on tärkeä myös syystä, jota Suomessa erityisesti ympäristöpolitiikan professori Janne Hukkinen on korostanut (vrt. esim. Hukkinen 2013). Ekologisesti kestävään yhteiskuntaan siirtyminen ei tapahdu ilman yksilöiden elämäntapojen muutoksia. Nämä taas eivät muutu riittävän kestäviksi ilman ympäristövaikutusten ohjaavaa toimintaa. Esimerkiksi ekotehokkuus voi johtaa niin sanottuun rebound-vaikutukseen, jossa säästynyt kulutus kohdistetaan lisäkulutukseen: halvemman energiatehokkaan auton omistaja käyttääkin säästön toisen auton hankkimiseen, jolloin ympäristökuormitus lisääntyy (tämä on aihe, josta esimerkiksi Tim Jackson ja Steve Sorrell ovat kansainvälisesti kirjoittaneet; ks. esim. Sorrell 2007). »Aineettomiin» palvelutuotteisiin voi puolestaan ilman ohjausta kytkeytyä niin sanottu aineellisten kerrannaisvaikutusten ilmiö. Esimerkiksi ohjelmistokehitys voi kiihdyttää laitesykliä, mikä voi puolestaan aiheuttaa harvinaisten maametallien loppumisen, jos kierrätystä ei ole (vrt. Science 2012). Näin valtion eettisesti ohjaavaa toimintaa tarvitaan ekologisen kestävyyden toteutumiseksi.

Tässä kohtaa tärkein johtopäätöksemme on, että parhaimmillaan Suomi voisi luoda edellä mainituilla toimilla innovatiiviselle yrittäjyydelle houkuttelevan ympäristön, joka vetäisi puoleensa luovia yrittäjiä eri puolilta Eurooppaa ja laajemminkin. He kokisivat että Suomessa yrittämiselle on parhaat mahdollisuudet sekä sitä tukevan innovaatio- ja riskirahoituksen että kannustavan verotuksen suhteen – varsinkin kestävän ekologisuuden ja hyvinvoinnin alueilla. Juuri tästä voisi syntyä se iso sykäys, joka eri taustoista tulevien ihmisten rikastavan vuorovaikutuksen kautta johtaisi talouskasvun uuteen kestävään aaltoon.

Tällöin suhdetta avoimuuteen on tietenkin arvioitava uudelleen, sillä liiallinen sulkeutuneisuus todettiin luvussa 5 Suomen mallin ongelmaksi. Luvussa 2 Saxenian erittelee tärkeällä tavalla, mikä on maahanmuuton olennaisin merkitys talouden näkökulmasta. Kyse ei ole vain työntekijöiden määrän ja huollettavien välisen huoltosuhteen ratkaisemisesta. Tosin laskelmat kyllä osoittavat, että toisin kuin usein toistetussa ilmaisussa »maahanmuuttajat tulevat viemään hyvinvointimme» tosiasiassa tutkimuksessamme esitetyn perusteella maahanmuuttajat tuovat hyvinvointimme. Suomessa Valtiovarainministeriön laskentamallien mukaan työperäisen maahanmuuton lisääminen 10 000 hengellä vuodessa merkitsisi hyvinvoinnin yhteiskunnan kestävyysvajeen pienenemistä 2 miljardilla eurolla eli 1%-yksiköllä (ks. VM 2012). Talouden kannalta tärkeimmin on lopulta kyse – Saxenian Piilaakson empiirisen kokemuksen pohjalta osoittamalla tavalla – siitä, että eri puolilta maailmaa tulevat korkeasti koulutetut ihmiset tuovat uutta taustaa innovaatiopohjaiselle talouskasvulle ja luovat kytkentää kotimaidensa markkinoihin (ks. luku 2). Esitettyjen faktojen valossa Suomen kannattaisi puhtaasti *talouskasvun* näkökulmasta lisätä maahanmuuttoa 10 000 työntekijällä vuodessa.

Edellä mainitut toimet muodostavat yhdessä aineksia, joilla voidaan realistisesti laskelmilla osoittaenkin saada aikaan tuotantopotentiaalin vähintään 1,5%-yksikön kasvu. (Ks. laskelmien tarkemmasta taustasta myös *Sinisen kirjan* kestävän talouden osa, s. 82–132.)

Lopulta informaatioajan ekologisen talouden rakentamisessa ei ole kyse rahallisista tai regulatiivisista keinoista (esim. innovaatio- tai riskirahoituksen määrästä tai verotuksen rakenteesta) vaan niihin kaiken perustana yhdistyvästä *kulttuurista*. Tämä on ollut koko teoksemme läpi kulkeva avainteema.

Henkinen kulttuuri kestävän kasvun mallin linkkinä

Tämän tutkimuksen mukaan kulttuuri on lopulta informationaalisen ja inhimillisen kehityksen positiivisen kehän muodostumista ratkaisevasti määrittävä tekijä (vrt. luvun 1 teoreettinen viitekehys sekä teoreettiset päätösluvut 8 ja 9). Arvokkaan elämän yhteiskunnan perustana on lopulta sen henkinen kulttuuri. Arvokkaan elämän yhteiskunta merkitsee luovuuden, välittämisen ja elämäarvojen kulttuuria. Juuri tällainen

kulttuuri tekee lopulta mahdolliseksi edellä kuvatun hyvinvoinnin yhteiskunnan ja yrittäjähenkisen talouden uudistuksissa onnistumisen. Juuri se luo jokaisen ihmisen arvokasta elämää aina oppimismaailmasta työhön ja muuhun elämään.

Valitettavasti tutkimushankkeemme osoittaa, että juuri tässä kohtaa Suomella on merkittävä ongelma, joka saattaa määrittää koko kestävän kasvun mallin luomisen onnistumisen tai epäonnistumisen (ks. erityisesti Saxenianin case-tutkimus Piilaaksosta sekä Suomen mallin tilan analyysi). Suomen analyysin kohdalla todettiin sen eräiden suurimpien ongelmien liittyvän juuri sen henkiseen kulttuuriin, erityisesti luovuuden ja hyvinvoinnin kulttuuriin (vrt. luvun 3 huomiot esimerkiksi vastavoimana olevasta kateuden kulttuurista). Toisaalta yksi Suomen suurimmista vahvuuksista on henkisen kulttuurin tekijä eli luottamuksen kulttuuri (vastakohtana oikeastaan kaikille muille tässä tutkimuksessa käsitellyille esimerkkitapauksille). Parhaimmillaan Suomi on onnistunut yhdistämään kaikkia näitä elementtejä sekä oppimismaailmassa että johtamis- ja työkulttuurissa jo olemassa olevista yrityksistä uuteen yrittäjyyteen. Tällaista henkisen kulttuurin edistämistä tarvitaan tulevaisuudessa entistä enemmän. Loppujen lopuksi haasteena ei ole vain hyvinvoinnin tai talouden kestävyysvaje vaan henkinen kestävyysvaje.

Nämä henkisen kulttuurin kolme suurta tehtävää liittyvät oppimismaailman, työmaailman ja poliittisen johtajuuden uudistamiseen. Aloitamme oppimismaailmasta.

3. ARVOKKAAN ELÄMÄN INTEGROINTI KOULUUN: »DIGNITY AS DEVELOPMENT»

Kolmas arvokkaan elämän yhteiskunnan käytännön perusta on sen kasvatusmaailma.

Tässäkin tutkimuksessa on todettu Suomen vahvuudeksi sen korkeatasoinen koulutusjärjestelmä varsinkin päiväkodista peruskouluun ja lukioon asti (ks. luku 3). Suomalaiset opiskelijat ovat maailman kärjessä osaamisessaan lukutaidosta matematiikkaan ja luonnontieteisiin. Taustalla oleva keskeinen tekijä ovat ammattitaitoiset suomalaiset opettajat. Tämä antaa hyvän pohjan integroida koulu uutta arvokkaan elämän laa-

jempaa kulttuuria edistäväksi tekijäksi. Tämä on ennen kaikkea sivistyksellinen itseisarvo. Lisäksi se tukee edellä esitettyä kestävän kasvun tarvitsemaa henkistä kulttuuria yhteiskunnan hyvinvoinnissa, yrittäjämäisessä taloudessa ja ekologisessa vastuullisuudessa.

Kehityksen päämäärä on arvokas elämä

Kuten kirjan teoreettisissa loppuluvuissa on perusteltu, viime kädessä kehityksen tavoitteeksi on nostettava jokaisen ihmisen mahdollisuus elää arvokas elämä. Suomen kannalta tämä tarkoittaa, että tulevaisuudessa jokaisella suomalaisella on mahdollisuus elää arvokas elämä. Tämän täytyy kuitenkin tapahtua niin, että suomalaiset kantavat samalla vastuuta toisten ihmisten yhtäläisestä oikeudesta koko maailmassa ja myös tulevaisuudessa.

»Dignity as development» -teesille esitettiin päätösluvussa 9 perusteellinen filosofinen argumentti suhteessa Amartya Senin vapauden käsitteeseen (»development as freedom»), John Rawlsin oikeudenmukaisuuden käsitteeseen ja viimeaikaisen keskustelun päämääräksi nostamaan hyvinvoinnin käsitteeseen (jota mm. Joseph Stiglitz on käyttänyt). Näistä vapauden ja oikeudenmukaisuuden käsitteet tarvitsevat perustakseen jokaisen ihmisen yhtäläisen ihmisarvon käsitteen. Lisäksi Sen ja Rawls eivät huomioi ekologisen kestävyyden kannalta ratkaisevan tärkeitä elämäarvoja. Hyvinvointi ei puolestaan ole eettinen käsite, josta voidaan johtaa yhteiskunnalliseen kehitykseen tarvittavia *eettisiä* päämääriä, kuten juuri mainitut oikeudenmukaisuus-, vapaus- ja elämäarvot (ks. luku 9).

Kulttuurisella tasolla nämä tarkoittavat välittämisen, luovuuden ja elämäarvojen kulttuuria. Kirjan teoreettisessa päätösluvussa filosofinen käsittely laajennettiin lopulta yhdistämällä se uudella tavalla kirjan alussa esitettyyn yhteiskuntatieteelliseen teoreettiseen kehykseen. Kuten varsinkin kirjan luvusta 3 käy ilmi, Suomella on paljon parantamisen mahdollisuuksia kaikilla näillä alueilla.

Kulttuuriset muutokset ovat hitaita ja edellyttävät kasvatuksen arvojen muutosta. Suomella on mahdollisuus hyödyntää vahvuuttaan eli kaikki mukaanottavaa koulutusjärjestelmää integroimalla dignity-arvo siihen kaikilla tasoilla: päiväkodista peruskouluun ja lukioon sekä myös sopivalla tavalla yliopistojen ja korkeakoulujen yhteisiin aloitusjaksoi-

hin. Tämän onnistuneista toteutuksista on jo näyttöä sekä koulu- että yliopistotasolla Global Dignity -aloitteen eri puolilla maailmaa järjestämistä dignity-kokonaisuuksista (ks. www.globaldignity.org). Myös Suomessa on toteutettu onnistuneesti yliopisto-opintojen aloituskokonaisuuksia muun muassa Aalto-yliopistossa ja Helsingin yliopistossa kursseilla, joihin on ilmoittautunut parhaimmillaan yli 1000 osallistujaa. Kursseilla on tehty yhteistyötä myös nykyisen Taideyliopiston kanssa, ja niille on osallistunut sen kaikkien osien opiskelijoita (Teatterikorkeakoulu, Kuvataideakatemia, Sibelius-akatemia).

Dignity-teema tarkoittaa oppimismaailmassa seuraavien isojen teemojen vahvistamista:

1.) luovuuden kulttuuri
2.) välittämisen kulttuuri
3.) elämäarvojen kulttuuri.

Teeman kokonaisvaltaisuuden ja syvyyden kannalta sen typistäminen muutamiin yksinkertaistettuihin viesteihin ei tee sille täyttä oikeutta. Käytännön politiikan toimien edistämiseksi tarvittavat kulttuuriset teemat voi kuitenkin tiivistää esimerkeiksi, joita eri koulutustasoilla on käytetty menestyksekkäästi.

Mutta Suomen kannalta voi käytännön politiikan toiminnan auttamiseksi – yksinkertaistuksen uhallakin – tiivistää esimerkkinä sitä seuraavien tarvittavien kulttuuristen asenteiden kohtiin, joita on jo eri koulutustasoilla käytetty niille sopivaan muotoon muokattuna menestyksekkäästi. Kirjan teoreettisesta päätösluvusta voi lukea aiheen syvemmän filosofisen käsittelyn.

Pelkistetysti ilmaistuna arvokkaan elämän ydin on se, että ihminen kokee terveellä tavalla oman arvokkuutensa, jonka pohjalta hän voi nähdä toisten ihmisten vastaavan arvokkuuden – lopulta kaikki kulttuuriset ja sukupolvirajat ylittäen maailmanlaajuisesti ja myös tulevien sukupolvien suhteen. Seuraavat peruskoulutasolla käytetyt esimerkit ovat tarkoituksellisen pelkistettyjä muotoiluja. Ne ovat kuitenkin osoittautuneet näissä käytännön oppimisympäristöissä erityisen vahvasti puhutteleviksi viesteiksi kirjan päätösluvussa kokonaisvaltaisessa syvyydessään esitetystä teemasta (muilla oppimistasoilla dignity-teeman »operationalisointi» arvotavoitteina toteutetaan luonnollisesti niille sopivimmalla muodolla):

1. LUOVUUDEN KULTTUURI

Oma terve arvokkuuden kokemus:
* Nähdä oma ainutlaatuinen arvokkuutensa ihmisenä.
* Nähdä oma ainutlaatuinen potentiaalinsa: löytää oma merkityksellinen juttunsa elämässä.
* Uskoa itseensä tämän suhteen.

Suhde epäonnistumiseen:
* Voit epäonnistua olematta itse epäonnistunut.
* Voit tehdä virheen olematta ihmisenä virhe.
* Et ole sama kuin virheesi.

Suhde onnistumiseen:
* Jos aina vain onnistut, se on traagista, sillä silloin et koskaan haasta itseäsi onnistumaan todella uusilla tavoilla.
* Tuhoava kateus on sitä, että haluaa toiselta jotakin pois; »positiivinen kateus» on sitä, että haluaa itsekin toteuttaa itseään täydemmin: maailma on köyhempi ilman toistenkin onnistumisia ja sitä rikkaampi mitä enemmän kaikki onnistuvat.
* Syvimmiltään ei ole suurta eroa epäonnistumisen ja onnistumisen välillä, sillä ne ovat molemmat oppimisen muotoja: tämä ei toimi, tämä toimii.

2. VÄLITTÄMISEN KULTTUURI

Toisen yhtäläisen arvokkuuden kokemus:
* Nähdä toisen yhtäläinen arvokkuus ihmisenä.
* Kyetä näkemään maailma toisen silmin.
* Pystyä eläytymään: »me olemme niin kuin nyt 'me', mutta toisinpäin, 'sinä' olet 'minä' ja 'minä' olen sinä'» – ja toimia tästä käsin.

Rikastuttavan vuorovaikutuksen kulttuuri:
* Auttaa toista olemaan parhaimmillaan hänen jutussaan, ei vain pyrkiä olemaan itse parhaimmillaan omassa jutussaan.

* Haluta auttaa toista nousemaan vielä korkeammalle ja menemään vielä pidemmälle, koska loppujen lopuksi näkee, että olemme liikkeellä yhdessä »meinä».
* Antamisen ja saamisen paradoksi: antaessaan saa.

Etiikka ei ole sanoja vaan tekoja:
* Nähdä maailma ikään kuin kuuron silmin: kuulematta ihmisten selityksiä, katsoen maailmaa vain tekojen tasolla, jolla varsinainen etiikka ilmenee.
* Olla se muutos, jonka haluaa nähdä maailmassa.
* Sitoutua pieniinkin arvokkuutta lisääviin tekoihin jokapäiväisessä elämässä – on se sitten yksinäisen vanhuksen luona käymistä, osallistumista vapaaehtoistyön yhteisöön tai puuttumista kiusaamiseen hengessä »pahan voittoon tarvitaan vain se, että hyvät ihmiset vain katsovat sivusta».

3. ELÄMÄNARVOJEN KULTTUURI

Perustana on nähdä oman lähipiirinsä ylittäen kaikilla oleva sama arvokkuus kuin itsellä:
* Koko ihmiskunnan yhtäläinen arvokkuus: päämääränä on oltava maailmanlaajuisesti kaikkien mahdollisuus elää arvokas elämä.
* Tulevien sukupolvien yhtäläinen arvokkuus: velvollisuutemme on taata ekologisen kestävyyden kautta tuleville sukupolville yhtäläiset arvokkaan elämän mahdollisuudet.
* Kyetä näkemään tämän suhteen pientenkin valintojen kautta kasautuvat positiiviset tai negatiiviset vaikutukset.

Ihmiskunnan tasolla kaikkien yhtäläinen oikeus arvokkaaseen elämään:
* Kaikilla ihmisillä on heidän etnisestä, uskonnollisesta, kulttuurisesta, poliittisesta jne. taustasta riippumatta sama yleisinhimillinen unelma: »minulla on unelma, että minun arvokkuuteni ihmisenä tulee tunnustetuksi».
* Lopulta meitä yhdistää paljon enemmän kuin erottaa:

me olemme kaikki afrikkalaisia, joilla on vain eri ihonväri (geneettisesti ihmiset ovat yli 99,9% samanlaisia, ja koko ihmisperhe on lähtenyt yhteisestä kodista Afrikassa).
* Globaali vastuu: voisitko kuvitella käyttäväsi 1% ajastasi muista välittämiseen – riittääkö 99% itsestä välittämiseen? (Vrt. kehitysavun prosentti ja välittämisen teot.)

Ekologinen vastuu myös tulevien sukupolvien mahdollisuudesta arvokkaaseen elämään:
* Emme peri luontoa esi-isiltämme, vaan se on lainassa tulevilta sukupolvilta.
* Välinpitämättömyys ympäristöstä on sama kuin vanhemmat kävisivät yöllä varastamassa oman lapsensa säästölippaasta.
* Nähdä itsensä ihmisenä luonnon osana: maapallo voi jatkaa ilman ihmislajia, mutta ihminen ei voi jatkaa ilman maapalloa, meillä on yhdessä vain yksi hauras sininen planeetta.

Edellä mainitut ovat pelkistettyjä esimerkkejä arvokkaan elämän kulttuurin arvojen integroimisesta koulujärjestelmään. Niitä on eri koulutustasoille sopivasti muokattuina jo myös käytetty menestyksekkäästi, ja siten viety kirjan loppuluvun arvokkaan elämän käsitteen ja kulttuurin perusteellista filosofista käsittelyä käytäntöön. Tämän seurauksena oppilaat ovat muun muassa alkaneet tehdä arvonannon tekoja, esimerkkeinä ajan viettäminen yksinäisten vanhusten kanssa tai omien elämäntapojen ekologisiksi muuttaminen. Ilman kasvatusmaailman muutosta arvokkaan elämän kulttuuri ja kestävän kasvun mukaiset elämäntavat eivät joka tapauksessa leviä.

Suomessa nämä sopivat hyvällä tavalla integroitaviksi muun muassa Opetushallituksen ja opetusministeriön linjaamien koulutusmaailman tavoitteiden kautta (ks. esim. *Osaaminen ja sivistys 2020: Opetushallituksen strategia*, 2011). Niiden syventäminen on hyvin linjassa myös suomalaisten korkeakoulujen tavoitteiden kanssa ja täydentää esimerkiksi korkeakoulujen yhteistyönä toimivan oppimisen kehittämisen CICERO-verkoston päämääriä.

4. JOHTAMINEN 2.0: UUSI ARVOKKUUSLÄHTÖINEN JOHTAMIS- JA TYÖKULTTUURI

Neljäs arvokkaan elämän yhteiskunnan perusta on sen johtamis- ja työkulttuuri.

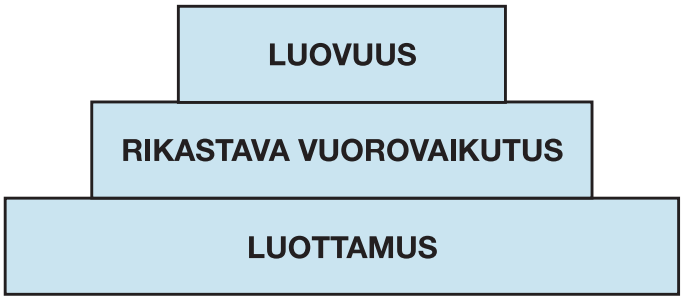
Lopulta sekä hyvinvointiyhteiskunnan että yrittäjävetoisen luovan talouden uudistumisen onnistumisen edellytys on uudenlainen johtamis- ja työkulttuuri, jossa tuottavuus ja hyvinvointi yhdistyvät. Tätä voi kutsua Johtaminen 2.0:n eli arvokkuuslähtöisen johtamis- ja työkulttuurin haasteeksi (dignity-based leadership). Tämä teema on yksi tämän tutkimuksemme viestien käytännössä onnistuneesti toteutumisessa useimmin toistuneita. Tässä kohtaa Suomella voi olla oikeanlaisilla panostuksilla todellisen vipuvaikutuksen mahdollisuus.

Samaan viittasi Himasen vuoden 2001 teos *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age*, jota on verrattu informaatioajan uuden työn eetoksen hahmotuksena Max Weberin aiempaan teollisen kapitalismin työn eetoksen analyysiin *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki* (1904–1905; ks. myös Castells ed. 2004). Myöhemmin Castells ja Himanen ovat jatkaneet yhteistyössä informaatioaikamme uuden henkisen kulttuurin analysoimista (mm. Castells ed. 2006 ja 2012). Samalla Himanen on kehittänyt käytännön johtamisajattelua yhteistyössä Maailman talousfoorumin sekä kansainvälisesti johtavien yritysten kanssa, mukaan lukien teknologia-alan suurimpien yritysten pääjohtajien ryhmä Bill Gatesistä Googlen perustajiin sekä talousfoorumin useissa tulevaisuusryhmissä työskentely (esim. Global Leader for Tomorrow, Young Global Leaders ja Global Redesign Initiative). Näissä ilmaisu arvokkuuslähtöinen johtamis- ja työkulttuuri (dignity-based leadership) on noussut keskiöön (ks. esim. Himanen 2011), ja se on valittu tässä haasteen otsikoksi.

Suomessa erityisen tärkeää on ollut osallistua menestyneiden yritysten johtamis- ja työkulttuurin käytäntöjen kehittämisessä mukanaolon lisäksi pyrkimys summata uutta johtamis- ja työkulttuuria yhdessä Matti Alahuhdan kanssa, joka johti tunnetusti Nokia Mobile Phonesin kovinta nousua ja jatkaa nykyisin Koneen vahvan nousun johtajana (ks. Alahuhta ja Himanen 2003; Himanen 2007 ja 2010; lisäksi Alahuhdan, Himasen ja IMD:n entisen rehtorin Peter Lorangen julkaisematon käsikir-

joitus). Yhdessä he ovat käyttäneet ilmaisua »Johtaminen 2.0» (esim. aiheesta suomalaisille johtajille luennoidessaan 2011). Tätä voidaan käyttää arvokkuuslähtöisen johtamis- ja työkulttuurin synonyyminä.

Tältä pohjalta voi nyt tiivistää Suomen onnistumiselle ratkaisevan uuden johtamis- ja työkulttuurin pääelementtejä, joissa yhdistyvät tuottavuus ja hyvinvointi. Ne voi summata edellä viitattujen tutkimusten pohjalta seuraavalla pyramidilla:

Lähde: Alahuhta, Himanen & Lorange (käsikirjoitus)

Pyramidi voi tuoda monelle lukijalle mieleen psykologian tunnetuimpia teorioita inhimillisen toiminnan motivoitumisesta parhaimmillaan. Se muistuttaa esimerkiksi hyvin paljon Abraham Maslow'n klassista inhimillisten perustarpeiden hierarkian pyramidia.

Luottamus – sekä itseluottamus että keskinäinen luottamus – luo perusturvallisuuden, jonka pohjalta ihminen voi olla toisten kanssa rikastavassa vuorovaikutuksessa ja toteuttaa luovuuttaan. Siksi olemme korostaneet luottamuksen ilmapiirin rakentamista keskeisenä perustana koko uudelle johtamis- ja työkulttuurille. Luottamuksen ilmapiirissä jokainen työyhteisön jäsen voi kokea oman arvokkuutensa ihmisenä, juuri sellaisena kuin hän on. Näin ihminen kokee voivansa olla yhteisössä suhteellisen vapaasti oma itsensä ja energia kohdistuu jatkuvasta virheiden ja epäonnistumisten pelosta varsinaiseen tekemiseen. Luottamus on myös Maslow'n kuuluisan pyramidin perustalla (Maslow 1954; 1962).

Ilman luottamuksen perustaa yhteisö vajoaa pelon eli hätätilan kulttuuriin. Uhatuksi itsensä kokiessaan ihmisen luonnollisin reaktio on suojautuminen. Näin putoaa pohja globaalin verkostoyhteiskunnan menestystekijöiltä, osaajien väliseltä rikastavalta vuorovaikutukselta ja innovatiivisuudelta, sillä viimeinen asia, joka tällaisessa ilmapiirissä tulee mieleen, on vuorovaikutus survival-kamppailussa kilpailijoiksi koettujen kanssa tai riskinotto uusien ideoiden suhteen. Castellsin verkostoyhteiskunnan teorian mukaan informaatioajassa sama osaaminen löytyy kuitenkin usein monesta kohtaa maapalloa, jolloin erottavaksi tekijäksi nousee se, miten hyvin osaaminen saadaan juuri omassa yhteisössä rikastavampaan vuorovaikutukseen ja innovatiiviseen käyttöön.

Luottamuksen ilmapiirin pohjalta ihmiset voivat olla rikastavassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Rikastavassa vuorovaikutuksessa ihmiset auttavat toisiaan olemaan parhaimmillaan. Rikastavassa vuorovaikutuksessa ihmiset paitsi kannustavat toisia eteenpäin myös vahvimmillaan jopa yllyttävät toisiaan nousemaan koko ajan korkeammalle. Rikastavan yhteisön ilmiö synnyttää inhimillisesti tärkeän kokemuksen kuulumisesta laajempaan Meihin, joka on innostunut samasta asiasta ja joka on innostunut myös juuri tämän yksilön mukanaolosta. Lisäksi rikastavan yhteisö synnyttää arvonannon kautta inhimillisesti keskeisen tunnustuksen kokemuksen: mahdollisuuden olla vertaisten arvostama Hän isolla alkukirjaimella. Tämä on yksi inhimillistä toimintaa energisoivimmista tiloista. Siinä ihminen kokee olevansa yhteisön rikastavan vuorovaikutuksen ansiosta enemmän kuin mitä hän muutoin olisi.

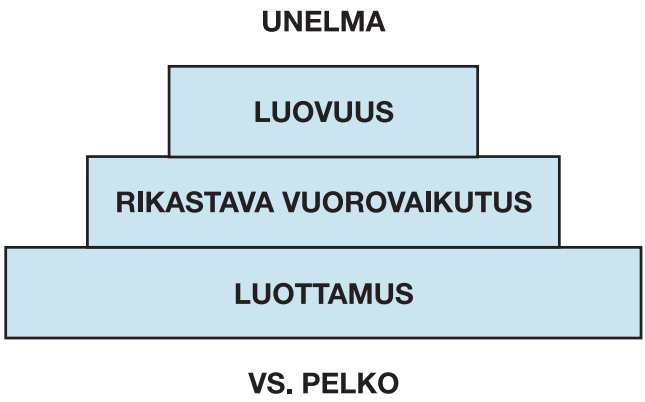
Viime vuosien onnistumisen ja onnellisuuden psykologian tutkimuskirjallisuus antaa tästä vahvaa näyttöä. Erityisen tärkeitä tutkimuksia ovat Losada ja Heaphy 2004 sekä Fredrickson ja Losada 2005, jotka osoittavat että sekä onnistumisen että onnellisuuden kohdalla 3:1-suhde positiivisen ja negatiivisen välillä on raja-arvo, joka sekä erottaa onnistuvat huipputiimit muista että määrittää rajan yksilöiden onnellisuuden kokemukselle elämässä. Näin onnistumisen ja onnellisuuden – tai toisella sanastolla tuottavuuden ja hyvinvoinnin – ilmiöt ovat suorassa kytköksessä toisiinsa. Tässä suhteessa tärkeää työtä ovat jatkaneet Saarinen ja Hämäläinen (eds. 2007) sekä Bergqvist 2007, jotka puhuvat »supertuottavuuden» käsitteestä. Yksinkertaistaen sitä voidaan havainnollistaa niin, että yhteisössä ihmisten vuorovaikutuksen tulosta kuvaa

heidän panostensa kertolasku: jos jossain yhteisössä siis kaksi ihmistä kokevat voivansa olla vain 0,8-versio itsestään, lopputuotoksena on s0,8 x 0,8 = 0,64. Jos he taas kokevat yhteisön ansiosta voivansa olla itsestään 1,2-versio, lopputulos on 1,2 x 1,2 = 1,44, jolloin ero on yli kaksinkertainen.

Työhyvinvoinnin tutkimuksista tiedetään toisaalta rikastavan vuorovaikutuksen ilmiön kääntöpuoli, jossa kokemus harvoin tapahtuvasta arvonannosta tai sen kokonaan puuttuminen johtavat nopeasti työpahoinvointiin ja uupumukseen, pahimmillaan työelämästä työkyvyttömyyseläkkeelle poistumiseen.

Luottamuksen ilmapiirissä ihminen voi toteuttaa myös itsessään kätkössä olevaa arvokasta eli olla luova. Luovuudella ei tarkoiteta tässä vain jonkin pienen ihmisryhmän erityisominaisuutta, esimerkiksi: »Taiteilijat ovat luovia, mutta minä en ole taiteilija, joten luovuus ei koske minua.» Luovuutta on kaikki se, missä ihminen toteuttaa omaa ainutlaatuista potentiaaliaan vähänkin entistä enemmän tai uudella tavalla. Tämä on myös tunnetusti yksi kaikkein tuotteliaimmista ja motivoivimmista tiloista, sillä kun ihminen kokee toteuttavansa itseään, hänellä on yhteys omaan merkityksen ja energian lähteeseensä. Parhaimmillaan ihminen voi tällöin kokea olevansa enemmän kuin mitä hän muuten olisi. Tähän viittaa myös tutkimuskirjallisuudessa tunnettu »flow»-tilan käsite (Csíkszentmihályi 1990). Teoksen *The Hacker Ethic* esipuheessa Linus Torvalds kuvaa tätä »Linuksen lain» osana, joka hänen mukaansa selittää Linux-ilmiön menestystä, vaikka siihen ei ole liittynyt kilpailijoihinsa nähden käytännössä lainkaan materiaalisia resursseja tai palkintoja (Torvalds 2001).

Lopulta pyramidi tarvitsee vielä sitä energisoivan näkymän, jolloin sen voi täydentää seuraavasti.

Alahuhta, Himanen ja Lorange päätyivät muotoilemaan, että uudessa toimintakulttuurissa johtajan tehtävä on yhä enemmän »asettaa kunnianhimoisia päämääriä, jotka synnyttävät yhteistä innostusta». Tässä sanat »yhteistä» ja »innostusta» ovat olennaisia. Ihmisten tulee voida kokea, että näkymä on yhteinen eli lähtöisin koko yhteisöstä. Toisaalta ihmisten tulee voida myös kokea näkymä innostavaksi eli sen on tarjottava heille tarinan osana merkityksellinen motivoiva rooli.

Unelma tai visio energisoi yhteisön toimintaa samaan suuntaan. Informaatioajassa ihmiset tulevat tässä prosessissa kuitenkin yhä enemmän myös itsensä johtajiksi. Tämä edellyttää yhteisön jokaisen jäsenen omien persoonavoimien, kuten periksi antamattomuuden sekä loppuun viemisen kyvyn, tietoisempaa kehittämistä. On varmaa, kun yksilö tai joukko ryhtyy kunnianhimoiseen hankkeeseen, vastaan tulee myös koetteluja. Silloin testataan, luovuttaako ihminen vai nouseeko hän korkeammalle. Tätä sinnikkyyden hyvettä onnistuvia ja onnellisia ihmisiä luonnehtivana tekijänä kuvaa Christopher Petersonin ja Peter Seligmanin massiivinen opus *Character Strengths and Virtues* (CSV 2004). Kirja on tarkoitettu luonteenhyveiden listana täydentämään lääketieteessä laajasti käytettyä psyykkisiä heikkouksia luetteloivaa DSM-manuaalia (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*).

Tarvitaan ikään kuin kykyä toimia »kosmos koettelee» -ilmiötä vastaan. Näyttää olevan lähes kosminen laki, että kun kosmos havaitsee jostain ajatuksesta erityisen innostuneen henkilön tai joukon, se lähettää

ympärille aivan erityisen epäinnostuneita ja lannistavia tyyppejä, joiden ainoana viestinä on tulla kertomaan: »Ei tule muuten onnistumaan!» Edellä esitetyn pyramidin näkökulmasta voi kuitenkin ajatella, että tämä ei ole välttämättä pahantahtoisuutta kosmoksen puolelta, vaan kosmos käy ikään kuin tarkistamassa, onko henkilö tai yhteisö riittävän tosissaan liikkeellä. Sillä jos henkilö tai yhteisö luovuttaa ensimmäisten vastoinkäymisten kohdalla, se tarkoittaa, etteivät he olleet alun perinkään riittävän sitoutuneesti liikkeellä. Tässä kohtaa on tarvetta virkistää perinteisesti suomalaisena vahvuutena pidettyä periksi antamattomuutta ja loppuun viemisen kykyä.

Mikäli Suomi onnistuu uuden johtamis- ja työkulttuurin järjestelmällisessä edistämisessä läpi työmaailman, juuri se voi luoda vahvaan henkiseen kulttuuriin yhdistettynä Suomelle erityisen kilpailuedun. Olennaista on silloin, että onnistumisen ja onnellisuuden – tai tuottavuuden ja hyvinvoinnin – välille muodostuu toisiaan positiivisesti ruokkiva yhteys (mitä voi pitää positiivisen psykologian tutkimuksen keskeisimpinä tutkimustuloksina; ks. erit. Seligman 2002 ja 2011; Fredrickson 2009; Kahneman 2011). Johtaminen 2.0:n eli arvokkuuslähtöinen johtamis- ja työkulttuuri saa aikaan sekä parempaa tuottavuutta että hyvinvointia.

Käytännössä tämän uuden, edelläkävijämäisen johtamis- ja työkulttuurin nostaminen yhdeksi Suomen tulevaisuuden kärjeksi voi tapahtua useillakin tavoilla. Se tulee ensinnäkin sisällyttää syvennyksenä käynnissä oleviin työhyvinvoinnin ohjelmiin (esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriön »Työelämä 2020» -yhteistyöhankkeeseen). Julkisella puolella sen edistämiseen tulee panostaa äärimmäisen tietoisesti, jotta hyvinvoinnin yhteiskunnan uudistuksen kunnianhimoiset tuottavuusparannuksen ja työurien pidentymisen tavoitteet voivat todella toteutua. Jotta yksityisyrityksiäkin saataisiin vielä vahvemmin mukaan, voitaisiin yhteiskunnallemme kriittisessä asemassa olevista työhyvinvointia edistävistä johtamis- ja työkulttuurin panostuksista tehdä verovähennyskelpoisia.

5. VISIONÄÄRINEN POLIITTINEN JOHTAJUUS

Viides arvokkaan elämän yhteiskunnan perusta on rohkea visionäärinen poliittinen johtajuus.

Yllä on jo kuvattu muutosta, jossa valtion roolina on tulevaisuudessa yhä enemmän toimia muun yhteiskunnan toiminnan:

- mahdollistajana
- omaksujana
- ja skaalaajana.

Samalla on korostettu, että arvokkaan elämän yhteiskunnassa hyvinvointivaltiota kuvaavampi käsite on hyvinvoinnin yhteiskunta. Hyvinvoinnin yhteiskunnassa toimijana ei ole vain valtio vaan lisäksi koko yhteiskunta. Toimijoita ovat:

- julkinen sektori
- yksityinen sektori
- kolmas sektori
- ja *ihmiset verkostoineen.*

Uudistusten aikaansaamiseen liittyy myös yhä enemmän kokeilevuus (jota muun muassa Hollannissa sovellettu uusi yhteiskunnallisen transition tutkimussuuntaus on korostanut; ks. Geels 2002; 2004; 2011).

Tämä ei kuitenkaan poista valtion tehtävää arvokkaan elämän yhteiskunnan *eettisten oikeudenmukaisuuden, vapauden ja elämän arvojen* toteutumisen viimekätisenä takaajana ja niihin suuntaajana. Tältä osin valtion ja poliitikkojen tehtäväksi tulee yhä enemmän rohjeta visionääriseen poliittiseen johtajuuteen näiden arvojen toteutumisen varmistamiseksi.

Tässä palataan tutkimuksen ensimmäisen luvun teoreettisen viitekehyksen esittämään globaalin informaatioajan suureen haasteeseen eli kysymykseen demokraattista vallankäyttöä edustavien kansallisvaltioiden vallasta suhteessa globaalien verkostojen valtaan. Castellsilaista vallan analyysiä seuraten (*The Communication Power,* 2009) valta on siirtynyt yhä enemmän globaalille pääoma- ja mediaverkostolle. Käytännössä kansallisvaltioiden poliittinen valta on yhä enemmän alistunut näille kahdelle vallan verkostolle.

Ensinnäkin poliitikot ovat yhä enemmän alistuneet mediaverkostoon reagoijiksi. Mediaverkostosta itsestään on puolestaan tullut yhä enemmän globaalin pääomaverkoston hallitsema, mikä merkitsee että media

on yhä enemmän luonteeltaan liiketoimintaa demokratian äänen edustajan sijaan. Siksi media kulkee lukijoiden ja katsojien määrän laskiessa – ja näin mainos- ja tilaustulojensa romahtaessa – koko ajan kohti henkilöhyökkäävämpää tyyliä pyrkiessään saamaan yleisöä ja säilyttämään tulonsa. Toimivalle demokratialle välttämättömän julkisen rationaalisen keskustelun kannalta tämä tarkoittaa sisältökeskustelun sijaan yhä enemmän »smearing campaign» -tyyppistä mediaa, jonka hyökkäyksiä ajavat usein alun perin jyrkentyneet poliittiset motiivit (koska, kuten Castells viittaa, tutkimusten mukaan lukijat eivät hae uutisista ensisijaisesti jotakin uutta vaan vahvistusta vallitsevalle ideologialleen).

Tämä ei tarkoita, että valta on siirtynyt medialle. Ei ole olemassa yhtenäistä »mediaa», joka toimisi vallankäyttäjänä. Mutta koska media yhä enemmän toistaa (kritiikittömästi) jostakin liikkeelle lähteneitä henkilöönmeneviä väitteitä, useimmat poliittiset vallankäyttäjät ovat suostuneet alistamaan roolinsa yhä enemmän mediaan reagoivaksi. Paradoksi on siinä, että vaikka media näin edustaa koko ajan vähemmän »kansan ääntä», demokraattisesti kansan edustajiksi valituilta poliitikoilta puuttuu medialle alistuneina rohkeus tarvittavaan pitkäjänteisemmin visionääriseen tulevaisuuden tekemiseen. Tässä on pohdinnan paikkaa sekä poliitikoille että medialle sen henkisen kulttuurin suhteen, mitä ne haluavat tulevaisuudessa toiminnallaan edistää.

Laajassa mittakaavassa kyse on demokraattisen johtajuuden kohtalosta globaalissa informaatioajassa. Kuten olemme analyysissämme todenneet, tällä hetkellä useimmat poliitikot ovat alistuneet globaaleille finanssimarkkinoille ja antavat niiden määritellä esimerkiksi Euroopassa sen hyvinvointivaltion perustana olevan arvomaailman kohtalon. Globaalit finanssimarkkinat pyrkivät pakottamaan eurooppalaisia maita – Suomen mukaan lukien – koko ajan suurempiin julkisten menojen leikkauksiin siitä huolimatta, että johtavat ekonomistit Paul Krugmanista lähtien ovat korostaneet tämän johtavan vain syvenevään kierteeseen ja että äärimmäisen säästämisen sijaan tarvittaisiin päinvastoin rohkeaa kasvuun panostamisen politiikkaa. Tässä kohtaa poliittinen johtajuus valitsee lopulta, asettuuko se epädemokraattisten globaalien finanssimarkkinoiden vai demokraattisesti kannatetun hyvinvointivaltion edustajaksi.

Suuren tulevaisuuspolitiikan näkökulmasta juuri tässä on tulevaisuuden-

tekemisen suurin kamppailu. Tulevaisuuspolitiikan näkökulmasta juuri nyt on tarve määritellä, millainen valta demokraattisesti kontrolloimattomille globaaleille finanssimarkkinoille annetaan. Tässä kohtaa käsillä on valinta demokratian tai globaalien finanssimarkkinoiden vallan välillä. Samalla kyse on globaalien finanssimarkkinoiden johtaman nykykehityksen ja ekologisesti kestävän kaikki mukaan ottavan hyvinvoinnin välillä.

Suomi on pieni maa, mutta sillä on taloutensa ja hyvinvointivaltionsa toistaiseksi hyvin hoitaneena niin Euroopassa kuin laajemmin sekä taloudellista että moraalista asemaa olla visionäärisen poliittisen johtajuuden kautta edistämässä globaalia finanssimarkkinoiden hallintaa ja näin puolustaa hyvinvointivaltion tulevaisuutta. Tämä tulee olemaan keskeinen vedenjakaja maailmanlaajuisesti arvokkaan elämän yhteiskunnan kannalta, jossa ekologisesti kestävään talouteen yhdistyy kestävän hyvinvoinnin yhteiskunta. Toiselta puolelta katsottuna: nyt on poikkeuksellinen mahdollisuus osoittaa rohkeaa visionääristä poliittista johtajuutta niin Suomessa, Euroopassa kuin laajemmin maailmassa ja jättää näin sukupolvemme perintönä arvokkaan elämän yhteiskunnan perusta globaalissa informaatioajassa. Sitä tarkoittaisi kestävän kasvun mallin rohkea visionäärinen poliittinen johtaminen.

Lähteet

Aghion, Philippe, Howitt, Peter. (2009). *The Economics of Growth.* Cambridge: MIT Press.

Ahonen, Guy, Hussi, Tomi & Pirinen, Helka. (2010). *Y-sukupolvi haastaa johtamisen Suomen työelämässä – syrjäytymisen kustannukset ja tulevaisuuden työelämään liittyvät mahdollisuudet*, Työpoliittinen aikakauskirja, 4/2010.

Alahuhta, Matti & Himanen, Pekka. (2003). "Luovan työn kulttuurin viisi pääperiaatetta" in Slotte, Sebastian & Siljola, Sevi (eds.), *Cameo*. Helsinki: WSOY.

Alkire, S. (2002). *Valuing Freedoms: Sen's Capability Approach and Poverty Reduction*. New York: Oxford University Press.

Allen, Tim & Thomas, Allan (eds). *Poverty and Development into the 21st Century.* Oxford: Oxford University Press.

Arthur, Brian. (1994). *Increasing Returns and Path Dependence in the Economy.* Ann Arbor: University of Michigan Press.

Asmes, Barry & Gruden, Wayne. (2013). *The Poverty of Nations*.

Avgerou, Chrisanthi. (2010). "Discourses on ICT and Development," *Information Technologies and International Development* 6(3).

Badsha, N. & Cloete, N. (2011). *Higher Education: Contribution for the National Planning Commission's National Development Plan*.

Banya Honghsa, N. (2012). **"**The Peace and Civil Rights Movement in Burma." <http://monnews.org/?p=3929>

Barahona, M., García, C., Gloor, P. & Parraguez, P. (2012). "Tracking the 2011 Student-Led Movement in Chile through Social Media Use." Presented at Collective Intelligence conference, 2012. <http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1204/1204.3939.pdf>

Bauer, N. (2012). "Entrenched Inequality Threatens SA's Future." *Mail & Guardian*, 24 July 2012. <http://mg.co.za/article/2012-07-24-entrenched-inequality-of-opportunity-threatens-sas-future>

Bay Area Council Economic Institute. (2012a). "Innovation and Investment: Building Tomorrow's Economy in the Bay Area", March 2012. <www.

bayareaeconomy.org>

____ (2012b). "The Bay Area: A Regional Economic Assessment," October 2012. <www.bayareaeconomy.org>

____ (2012c). "Appendices to The Bay Area: A Regional Economic Assessment," December 2012. <www.bayareaeconomy.org>

BBC Mundo Cono Sur. (2012). "Por qué tiene tanta fuerza el movimiento estudiantil chileno?" Martes, 28 de agosto de 2012. <http://www.bbc.co.uk/mundo/noticias/2012/08/120827_chile_estudiantes_poder_vs.shtml>

BCS (British Computer Society). (2010). *The Information Dividend: International Information Well-being Index.* London: BCS Chartered Institute for IT.

Beck, U. (2002). *La sociedad del riesgo global*. Madrid: Siglo XXI.

____ (2006). *Power in the Global Age.* Cambridge: Polity.

Berek, Gunseli et al. (2011). *Inequalities, Development and Growth*. London: Routledge.

Bergqvist, J.T. (2007). "Superproductivity: The Future of Finland" in Saarinen & Hämäläinen (eds) (2007).

Beveridge, William. (1942). *Social Insurance and Allied Services.* London: His Majesty's Stationery Office.

Bhorat, H. & Jacobs, E. (2010). *An Overview of the Demand for Skills for an Inclusive Growth Path*. Midrand: Development Bank of South Africa (DBSA).

Bhorat, H. & Van der Westhuizen, C. (2010). *Economic Growth, Poverty and Inequality in South Africa: The First Decade of Democracy*. Cape Town: Institute for Democracy in Africa (IDASA).

Bhorat, H., Van der Westhuizen, C. & Tsang, D. (2013). *Poverty and Inequality Shifts in South Africa: A 15-year Review*. Cape Town: Development Policy Research Unit, University of Cape Town.

Bloom, D., Canning, D. & Chan, K. (2006). *Higher Education and Economic Development in Africa*. Washington, DC: World Bank, Human Development Sector, Africa Region.

Bobbio, N. & Viroli, M. (2002). *Diálogo en torno a la República*. Barcelona: Tusquets.

Bonoli, Giuliano & Natali, David. (2012). *The Politics of the New Welfare State.* Oxford: Oxford University Press.

Bresnahan, Timothy, Alfonso Gambardella & AnnaLee Saxenian. (2001). "'Old Economy' Inputs for 'New Economy' Outcomes: Cluster Formation in the New Silicon Valleys," *Industrial Corporate Change* Vol. 10, No. 4.

Brett, E.A. (2009). *Reconstructing Development Theory: International Inequality, Institutional Reform and Social Emancipation.* New York: Palgrave / MacMillan.

Brynjolfsson, Erik & Hitt, Lorin. (1998). "Beyond the Productivity Paradox: Computers are the Catalyst for Bigger Changes," *Communications of the ACM,* August.

Brynjolfsson, Erik & Yang, Shinkyu. (1999). "The Intangible Costs and Benefits of Computer Investments: Evidence from the Financial Markets," MIT Sloan School of Management, December.

Brynjolfsson, Erik & Hitt, Lorin. (2003). "Computing Productivity: Firm-level Evidence," *Review of Economics & Statistics*, 85 (4).

Brynjolfsson, Erik & Saunders, Adam. (2010). *Wired for Innovation: How Information Technology Is Reshaping the Economy.* Cambridge, MA: MIT Press.

Bullionstreet. (2012). "Projected Strikes at SA Platinum Belt to Boost Prices." <http://www.bullionstreet.com/news/projected-strikes-at-sa-platinum-belt-to-boost-prices/2239>

Calderón, Fernando (2007a). "Ciudadanía y desarrollo humano," in PNUD-PAPEP 2008, *Ciudadanía y desarrollo humano.* Buenos Aires: Siglo XXI.

____ (2007b). "La inflexión política en el cambio sociocultural de América Latina," in PNUD-PAPEP 2008, *Escenarios políticos en América Latina. Cuadernos de gobernabilidad democrática Vol.* 2. Buenos Aires: Siglo XXI.

____ (2011). *Los conflictos sociales en América Latina*. La Paz: Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo / UNIR Foundation.

____ (2012). *Tiempos de cambio. Consideraciones sociológicas sobre la democracia y el desarrollo humano*. Buenos Aires: TESEO – FLACSO.

Calderón, F. & Lechner, N. (1998). *Más allá del Estado, más allá del mercado: la democracia*. La Paz: Plural.

Calderón, F. & Szmukler, A. (2004). "Political Culture and Development" in Walton, M. and Rao, V. (eds), *Culture and Public Action.* Stanford: Stanford University Press.

Calderón, Fernando. (ed.) (2013). *Las huellas del futuro. Lideres y soberano*. Buenos Aires: Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo, Siglo XXI.

Cardoso, Gustavo, Cheong, Angus & Cole, Jeffrey. (eds) (2009). *World Wide Internet: Changing Societies, Economies and Cultures.* University of Macau Press: 2009.

Cardoso, Gustavo. (Forthcoming). "Global Social Networks Research," Research Report, Lisbon: ISCTE-IUL / FCG.

Carnoy, Martin et al. (2013). *University Expansion in a Changing Global Economy: Triumph of the BRICS?* Stanford: Stanford University Press.

Castells, Manuel. (1994). "European Cities, the Informational Society, and the Global Economy," *New Left Review*, Vol.204.

____ (1996–1998). *The Information Age: Economy, Society and Culture.*
Vol. 1: The Rise of the Network Society Oxford: Blackwell, 1996.
Vol. 2: The Power of Identity. Oxford: Blackwell, 1997.
Vol. 3: End of Millennium. Oxford: Blackwell, 1998.

____ (1997). *La Era de la Información. Economía, Sociedad y Cultura*. Madrid: Alianza.

____ (2000–2004). *The Information Age: Economy, Society and Culture*. 2nd ed.
Vol. 1: The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, 2000.
Vol. 2: The Power of Identity. 2nd ed. Oxford: Blackwell, 2004.
Vol. 3: End of Millennium. Oxford: Blackwell, 2000.

____ (2000). "Materials for an Exploratory Theory of the Network Society," *British Journal of Sociology*.

____ (2000b). "Information Technology and Global Capitalism," in Hutton and Giddens (eds) (2000).

_____ (2001). *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*. Oxford: Oxford University Press.

____ (2001b). "Universities Systems of Contradictory Functions," in Muller, J., Cloete, N. & Badat, S., (eds), *Challenges of Globalisation: South African Debates with Manuel Castells*. Cape Town: Maskew Miller Longman.

____ (2005). *Globalizacion, desarrollo y democracia. Chile en el contexto mundial*. Santiago de Chile: Fondo de Cultura Económica.

____ (2006). "De la Funcion de Produccion Agregada a la Frontera de Posibilidades de Produccion: Productividad, Tecnologia y Crecimiento Economico en la Era de la Informacion," Acceptance Speech on the Occasion of the Induction to the Real Academia Espanola de Ciencias Economicas y Financieras, Barcelona: Publicaciones de la Real Academia de Ciencias Economicas y Financieras.

____ (2008). "The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance," in *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 2008, 616, 78. Urbana: Sage Publications.

____ (2009). *Communication Power.* Oxford: Oxford University Press.

____ (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age.*

Cambridge: Polity Press.

Castells, Manuel & Himanen, Pekka. (2002). *The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model.* Oxford: Oxford University Press.

Castells, Manuel (ed.) (2004). *The Network Society: A Cross-Cultural Perspective.* Cheltenham: Edward Elgar.

Castells, Manuel et al. (2007a). *La transicio a la societat xarxa a Catalunya*. Barcelona: Ariel.

___ (2007b). "e-Health in the Catalan Health System," Project Internet Catalonia. Barcelona: Open University of Catalonia.

Castells, M. & Cloete, N. (2011). Concept paper prepared for a seminar on *Informational Development and Human Development: South Africa in a Global Context*. Stellenbosch, Institute for Advanced Studies (STIAS), University of Stellenbosch.

Castells, Manuel, Caraça, João & Cardoso, Gustavo (eds). (2012). *Aftermath: The Cultures of the Economic Crisis.* Oxford: Oxford University Press.

Castells, Manuel, Caraça, João & Cardoso, Gustavo. (2012b). "The Cultures of the Economic Crisis," in Castells et al. (eds) (2012).

CEPAL. (1992). *Educación y conocimiento: eje de la transformación productiva con equidad.* Libros de la CEPAL Nº 33. Santiago de Chile: CEPAL.

CERC. (2011). "Barómetro de la política," *Encuesta CERC,* agosto-septiembre 2011 <http://www.cooperativa.cl/noticias/site/artic/20110927/asocfile/20110927120124/1364157_1.pdf>

Chetty, M., Calandro, E. & Feamster, N. (2013). "Measuring Broadband Performance in South Africa," Policy Paper no. 1, Cape Town: Research ICT Africa.

Chipken, I. (2007). *Do South Africans Exist?* Johannesburg: Wits University Press.

Chiu, Lisa. (2003). "Outbreak of Rumors Has China Reeling," *SFGate.com* (7 May) <http://articles.sfgate.com/2003-05-07/news/17493093_1_sars-cases-beijing-mayor-meng-xuenong-sars-epidemic>

Citrin, Jack (ed). (2009). *Proposition 13 at 30*. Berkeley, CA: Berkeley Public Policy Press.

Cloete, N. (ed). (2009). *Responding to the Educational Needs of Post-School Youth*. Cape Town: Centre for Higher Education Transformation (CHET).

Cloete, N., Bailey, T., Pillay, P., Bunting, I. & Maassen, P. (2011). *Universities and Economic Development in Africa*. Cape Town: Centre for Higher Education Transformation (CHET).

Cohen, Elie. (2005). *Le Nouvel Age du Capitalisme*. Paris: Fayard.

Collaborative Economics. (2013). "2013 Index of Silicon Valley", Joint Venture: Silicon Valley, 2013. <http://www.siliconvalleyindex.org/>

Conill, Joana et al. (2013). *Otra Vida es Posible: Practicas Economicas Alternativas Durante la Crisis.* Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

Constantini, Valeria & Mazzanti, Massimiliano. (2012). *The Dynamics of Environmental and Economic Systems: Innovation, Environmental Policy and Competitiveness.* Milan: CERIS-CNR.

Coriat, Benjamin et al. (eds). (2011). 20 *ans d' aveuglement: L' Europe au bord du gouffre*. Paris: Editions les liens qui liberent.

Credit Suisse Research Institute. (2012). "Global Wealth Report 2012", <https://publications.creditsuisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid=88EE6EC8-83E8-EB92-9D5F39D5F5CD01F4>

Crouch, Colin. (2013). *Post-democracy.* Cambridge: Polity Press.

Csíkszentmihályi, Mihaly. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience.* New York: Harper & Row.

Daniels, N. (ed.). (1975). *Reading Rawls: Critical Studies on John Rawls' A Theory of Justice*. New York: Basic Books.

Davies, Anna R. & Mullin, Sue J. (2010). "Greening the Economy: Interrogating Sustainability Innovations Beyond the Mainstream," *Journal of Economic Geography* (2010).

Davies, R., Kaplan, D., Morris, M. & O'Meara, D. (1976). *Review of African Political Economy*. University of Natal Press.

Department of Higher Education and Training (South Africa). (2012). *Green Paper for Post-School Education and Training.* Pretoria. <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=157779> accessed 17 July 2012.

Dodds, C. (2013). "We CAN Blame Apartheid, says Zuma," *IOL News*, 11 April 2013. <http://www.iol.co.za/news/politics/we-can-blame-apartheid-says-zuma-1.1498541>

Dosi, Giovanni et al. (1998). *Technology, Organization, and Competitiveness.* Oxford: Oxford University Press.

Douglass, John Aubrey. (2000). *The California Idea and American Higher Education: 1850 to the 1960 Master Plan. Palo Alto*. CA: Stanford University Press.

Dube, O., Hausman, R. & Rodrik, D. (2007). *South Africa: Identifying the Binding Constraint on Growth.* Harvard: AGISA Review.

Easterlin, Richard. (1974). "Does Economic Growth Improve the Human Lot?,"

in Paul David and Melvin Reder (eds), *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honor of Moses Abramovitz.* New York: Academic Press Inc.

____ (2004). *Feeding the Illusion of Growth and Happiness: A Reply to Hagerty and Veenhoven.*

Easterlin, Richard, McVey, Laura Angelescu, Switek, Malgorzata, Sawangfa, Onnicha & Smith Zweig, Jacqueline. (2010). "The happiness–income paradox revisited," *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 107 (52).

ECLAC (2012). *La hora de la igualdad.* Santiago de Chile: ECLAC. Global Peace Index 2012. <http://www.visionofhumanity.org/gpi-data/>

Engelen, Edwald et al. (2011). *After the Great Complacence: Financial Crisis and the Politics of Reform.* Oxford: Oxford University Press.

Erasmus, J. (2012). "SA, Australia to share SKA telescope," *South Africa.info*, 25 May 2012. <http://www.southafrica.info/about/science/skashared-250512.htm>

Esping-Andersen, Gösta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism.* Cambridge, UK: Polity Press.

Esselaar, S., Gillwald, A., Moyo, M. & Naidoo, K. (2010). *South African ICT Sector Performance Review* 2009/2010, *Publication and Presentation,* Vol.2, Paper 6. Cape Town: Research ICT Africa. <http://www.researchictafrica.net/>.

ETK. (2011). *Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat* 2011. Helsinki: Eläketurvakeskus.

EU KLEMS (2011). Growth and Productivity Accounts. November 2009 Release March 2011. <http://www.euklems.net >

European Commission. (2008a). "European Satisfaction with Internet Services, 2008," in *Study on User Satisfaction and Impact in EU27,* Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2008b). "European Trust in Internet for Public and Private Uses 2008," in *Study on User Satisfaction and Impact in EU27,* Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2008c). "European Use of eGovernment by Type, 2008," in *Study on User Satisfaction and Impact in EU27,* Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2009a). "2011 EU Digital Agenda Scorecard," in *Better, Faster, Smarter eGovernment*, Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2009b). "European Full Online Availability of eGovernance Services for Businesses and Citizens, 2001–2009," in *Better, Faster, Smarter eGovernment*. Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2009c). "European Sophistication of eGovernance Services by Country and Governance Type, 2009," in *Better, Faster, Smarter eGovernment,* Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2009d). "European Take-up of eGovernance Services, 2008-2009," in *Better, Faster, Smarter eGovernment,* Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2009e). "Internet Connection Type in European Hospitals, 2009," in *eHealth Benchmarking III*, Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2009f). "Penetration of Wireless Communication in European Hospitals by Type, 2009," in *eHealth Benchmarking III,* Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2010a). *Digitizing Public Services in Europe: Putting Ambition into Action.* 9th Benchmark Measurement, Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2010b). "European ICT in Value Added in Percent of GDP, 2010," in *Europe's Digital Competitiveness Report.* Brussels: European Commission.

____ (2010c). "European Individuals Using Internet for Learning, 2007–2010," in *Digital Literacy Benchmarking Report,* Directorate General for Information Society and Media. Brussels: European Commission.

____ (2011). *Digital Agenda Scoreboard, EU eGovernment Benchmark Report*. Brussels: European Commission.

____ (2011b). *Public Procurement Indicators* 2010. Brussels: European Commission.

____ (2012a). *Digital Competences in the Digital Agenda, Digital Agenda Scoreboard.* Brussels: European Commission.

____ (2012b). *eGovernment Trends, Digital Agenda Scoreboard.* Brussels: European Commission.

Eurydice. (2011). "Students per Computer in EU Schools, 2007," in IEA TIMSS DATA 2007, cited in *Key Data on Learning and Innovation through ICT at School in Europe*. Brussels: EACEA Eurydice.

EVA. (2012). *EVAn arvo- ja asennetutkimus* 2012. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.

Evans, Peter. (1995). *Embedded Autonomy, States and Industrial Transformation*. Princeton University Press.

Eysenck, Michael. (1990). *Happiness: Facts and Myths.* Hove: L. Erlbaum.

Fajnzylber, Fernando. (1983). *La industrializacion trunca de America Latina*. Mexico DF: CET.

____ (1989). *Growth and Equity via Austerity and Competitiveness.* Philadelphia: The Annals of the American Academy of Political and Social Science.

Ferrera, Maurizio. (2008). "The European Welfare State: Golden Achievements and Silver Prospects," in *West European Politics,* Vol. 31, 1–2, January-March.

Ferrera, Maurizio (ed). (2005). *Welfare State Reform in Southern Europe*. London: Routledge.

FH [Freedom House] (2013a). Freedom of the Press 2013. Washington DC: Freedom House. <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FOTP%202013%20Booklet%20Final%20Complete%20-%20Web.pdf>

____ (2013b). Freedom in the World 2013. Washington, DC: Freedom House. <http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FIW%202013%20Booklet%20-%20for%20Web_1.pdf>

Fisher, G. & Scott, I. (2011). "The Role of Higher Education in Closing the Skills Gap in South Africa," Background Paper 3 for the World Bank project *Closing the Skills and Technological Gaps in South Africa.* Washington, DC: World Bank.

Fraser, Derek. (2009). *The Evolution of the British Welfare State: A History of Social Policy since the Industrial Revolution*. 4th ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Fredrickson, Barbara. (2009). *Positivity: Groundbreaking Research Reveals How to Embrace the Hidden Strength of Positive Emotions, Overcome Negativity, and Thrive.* New York: Crown.

Fredrickson, Barbara & Losada, Marcial (2005). "Positive affect and the complex dynamics of human flourishing". *American Psychologist*, 60(7).

Freeman, S. (2007). *Rawls*. London: Routledge.

Frey, Bruno S. (2008). *Happiness: A Revolution in Economics*. Cambridge: MIT Press.

Fu, X., Pietrobelli, C. & Soete, L. (2011). "The Role of Foreign Technology and Indigenous Innovation in the Emerging Economies: Technological Change and Catching-up," *World Development,* 39 (7).

Gallup (2012). Gallup World Poll database. <https://worldview.gallup.com>

GEM [Global Entrepreneurship Monitor]. (2012). Global Entrepreneurship Monitor. <http://www.gemconsortium.org>

Geels, Frank (2002). "Technological transitions as evolutionary reconfiguration processes: A multi-level perspective and a case-study," *Research Policy*, 31(8/9).

____ (2004). "From sectoral systems of innovation to socio-technical systems: Insights about dynamics and change from sociology and institutional theory", *Research Policy*, 33(6/7).

____ (2011). "The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms", *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 1(1).

Genesis Analytics. (2009). *The 15-Year Presidential Review of Economic Regulation: Telecommunications.* (unpublished).

Genevy, Remy, Pachauri, Rajandra & Tubiana, Laurence. (2013). *Reducing Inequalities: A Sustainable Development Challenge.* Paris: IDDRI.

Giddens, Anthony. (2006). *Europe in the Global Age*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, Anthony & Himanen, Pekka. (2006). "Eurooppalainen unelma", *Helsingin Sanomat,* 4.6.2006.

Gilbert, Daniel. (2006). *Stumbling on Happiness.* New York: A.A. Knopf.

Gillwald, A. (2009). "Wireless: A Decade of Telecom Reform in South Africa," PhD dissertation, University of Witwatersrand, Johannesburg.

Government Communication Information Services (South Africa). (1997). *The Growth Employment and Redistribution Plan (GEAR)*. <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=70507>

____ (2005). *The Accelerated and Shared Growth Initiative (ASGISA)*. <http://www.info.gov.za/asgisa/>

____ (2011). *The New Growth Path.* <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=135748>

____ (2012). "Human Rights Day to Evoke the Spirit of the Freedom Charter," <http://www.info.gov.za/speech/DynamicAction?pageid=461&sid=25838&tid=60285>.

____(2012). "Statement of the Cabinet."

Gower, P. (2009). "Idle Minds, Social Time Bomb," *Mail & Guardian*. <http://www.mg.co.za/article/2009-07-31-idle-minds-social-time-bomb/> .

GPI (2013). *Global Peace Index Report* 2013. Sydney: Institute for Economics and Peace. <http://www.visionofhumanity.org/pdf/gpi/2013_Global_Peace_

Index_Report.pdf>

Grau, Imma. (2011). "Internet, información y salud en un hospital universitario en Barcelona," Tesis de doctorado en sociedad de la información. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya

Grossman, Gene & Rossi-Hansberg, Esteban. (2008). "Trading Tasks: A Simple Theory of Offshoring," *American Economic Review*, 98 (5).

Gumede, V. (2010). *A South African Developmental State in the Making*. Development Studies, University of Johannesburg. <http://www.vusigumedethinkers.com/pages/acpapers_log/sadevelop.html>.

Gurumurthy, Anita. (2010). "From Social Enterprises to Mobiles—Seeking a Peg to Hang a Premeditated ICTD Theory," *Information Technologies and International Development,* Vol. 6, 2010.

Habermas, J. (2010). "El concepto de dignidad humana y la utopía realista de los derechos humanos," in *Dianoia*, Vol. LV, No 64.

Hagerty, Michael. (2003). "Was Life Better in the 'Good Old Days'? Intertemporal Judgments of Life Satisfaction," *Journal of Happiness Studies*, Vol. 4, No. 2.

Hagerty, Michael & Veenhoven, Ruut. (2003). "Wealth and Happiness Revisited: Growing Wealth of Nations does go with Greater Happiness," *Social Indicators Research*,Vol. 64, 2003.

Han, Rongbin. (2012a). *Challenging the Regime, Defending the Regime: Contesting Cyberspace in China*, PhD dissertation. Department of Political Science, UC Berkeley.

____ (2012b). *Power of the Internet and its Limitations: Understanding Online Expression in Chinese Cyberspace,* unpublished PhD dissertation, Department of Political Science, UC Berkeley.

Harlow, Elizabeth & Webb, Stephen A. (eds). (2003). *Information and Communication Technologies in the Welfare Services*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Harmaakorpi, Vesa & Uotila, Tuomo (2012). *Innovaatiopolitiikan meta-analyysi: Innovaatioympäristön uudet toimintatavat ja alustat kasvun kehittämisessä*. Helsinki: Tekes.

Hay, Colin & Wincott, David. (2012). *The Political Economy of Welfare Capitalism*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave-MacMillan.

Heeks, Richard. (2006). "Theorizing ICT4D Research," *Information Technologies and International Development* 3(3): 1–4.

Helliwell, J.F., Layard, R. & Sachs, J. (Eds.). (2012). *World Happiness Report*.

New York: Columbia University Earth Institute.
Hennock, Ernest. (2007). *The Origin of the Welfare State in England and Germany 1850–1914: Social Policies Compared*. Cambridge: Cambridge University Press.
Himanen, Pekka. (2001). *The Hacker Ethic and the Spirit of the Information Age*. New York: Random House.
____ (2004). "The Hacker Ethic as the Culture of the Information Age," in Castells (ed.) (2004).
____ (2011). "Dignity-based Leadership," in *Young Global Leaders: Think-Act*, Vol. 1. München: Roland Berger.
____ (2012). "Crisis, Identity, and the Welfare State," in Castells et al. (eds) (2012).
____ (2012b). "Dignity as human development." Working paper.
Himanen, Pekka & Castells, Manuel. (2004). "Institutional Models of the Network Society: Silicon Valley and Finland," in Castells (ed.) (2004).
Hirschman, Albert O. (1958). *The Strategy of Economic Development*. New Haven, CT: Yale University Press.
____ (1996). *Tendencias Autosubversivas: Ensayos*. Santiago de Chile: FCE.
Horst, Heather (2013). "The Infrastructures of Mobile Media: Towards a Future Research Agenda," in *Mobile Media and Communication*, 1:147.
Howard, Philip. (2011). *The Digital Origins of Dictatorship and Democracy: Information Technology and Political Islam*. Oxford: Oxford University Press.
Hukkinen, Janne. (2013). *Ekologinen kestävyys* – alustus, huhtikuu 2013. Kestävän kasvun malli -hankkeen Pyöreän pöydän tilaisuus, Säätytalo, Helsinki.
Human Rights Support. (2010). "How the Humans Rights Movement Has Gone Global," <http://www.cdhrsupport.org/2012/02/20/how-the-humans-rights-movement-has-gone-global/>
Hutton, Will, Giddens, Anthony. (2000). *On the Edge: Living with Global Capitalism*. London: Jonathan Cape.
Hsing, You-tien. (2010). *The Great Urban Transformation: Politics and Property Development in China*. Oxford: Oxford University Press.
____ (2012). "No Crisis in China? The Rise of China's Social Crisis," in Castells et al. (eds) (2012).
Hämäläinen, Raimo & Saarinen, Esa (eds) (2007). *Systems Intelligence in Leadership and Everyday Life*. Helsinki University of Technology: Systems Analysis Laboratory.

Hämäläinen, Timo. (2014). "In Search of Coherence: Sketching a Theory of Sustainable Well-Being" in Hämäläinen, Timo & Michaelson, Juliet (eds.), *Well-Being and Beyond: Broadening the Public and Policy Discourse*. Cheltenham: Edward Elgar.

IPCC [Intergovernmental Panel on Climate Change] (2007). *Climate Change* 2007. *The Fourth Assessment Report*. 4 vols. Cambridge: Cambridge University Press.

IPU [Inter-Parliamentary Union] (2012). PARLINE database. <www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

ITU [International Telecommunications Union]. (2010a). "European eGovernment Use by Citizens, 2010," in *The World in* 2010. Geneva: ITU.

____ (2010b). "European Individuals Using Internet for Learning, 2007–2010," in *The World in* 2010. Geneva: ITU.

____ (2013). *World Telecommunication/ICT Indicators Database*. Geneva: ITU, 2013.

Jorgenson, Dale & Stiroh, Kevin. (2000). "Raising the Speed Limit: US Economic Growth in the Information Age," *Brookings Papers on Economic Activity,* Vol. 2. Washington, DC: The Brookings Institution.

Jorgenson, Dale, Ho, Mun & Stiroh, Kevin. (2002). "Projecting Productivity Growth: Lessons from the US Growth Resurgence," *Economic Review (Federal Reserve Bank of Atlanta)*, Vol. 87, No. 3.

Kahneman, Daniel, Diener, Ed & Schwartz, Norbert. (1999). *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology.* New York: Russel Sage Foundation.

Kahneman, Daniel, Krueger, Alan, Schkade, David, Schwarz, Norbert & Stone, Arthur (2006). "Would You Be Happier If You Were Richer? A Focusing Illusion," *Science*, Vol. 312, No. 5782.

Kahneman, Daniel & Thaler, Richard (2006). "Anomalies: Utility Maximization and Experienced Utility," *Journal of Economic Perspectives*, 20 (1).

Kahneman, Daniel. (2011). *Thinking, Fast and Slow.* New York: Farrar, Straus and Giroux.

Katz, R. & Koutroumpis, P. (2012). "The Economic Impact of Telecommunications in Senegal," *Digiworld Economic Journal*, Vol. 86, No.2, 2012.

Katz, R. & Suter, S. (2009). *Estimating the Economic Impact of the Broadband Stimulus Plan*. New York: Columbia Business School. <http://www.elinoam.com/raulkatz/Dr_Raul_Katz_BB_Stimulus_Working_Paper.pdf> .

Kelly, Kevin. (1998). *New Rules for the New Economy*. New York: Viking Press.

Kemerer, Chris F. (1998/2012). *Information Technology and Industrial*

Competitiveness: How IT Shapes Competition. New York: Springer.

Kim, Y., Kelly, T. & Raja, S. (2010). *Building Broadband: Strategies and Policies for the Developing World*. Washington, DC: The World Bank. <http://siteresources.worldbank.org/EXTINFORMATIONANDCOMMUNICATIONANDTECHNOLOGIES/Resources/282822-1208273252769/Building_broadband.pdf>

Klasen, S. (1999). *Social Exclusion, Children and Education: Conceptual and Measurement Issues*. OECD Reports. <http://www.oecd.org/dataoecd/19/37/1855901.pdf>

Kleine, Dorothea. (2013). *Technologies of Choice? ICTs, Development and the Capabilities Approach*. Cambridge: MIT Press.

Koo, N. (2013). *The Internet and Happiness in the Network Society*, PhD dissertation, Annenberg School of Communication, University of South California.

Kostzer, D. (2008). "Youth, work and human development: a scalene triangle," paper presented at the Internal Workshop held in Buenos Aires IRDH, June 2008.

Koutroumpis, P. (2009). "The Economic Impact of Broadband on Growth: A Simultaneous Approach," *Telecommunications Policy,* Vol. 33, No.9.

Kristof, Nicholas. (2005). "Death by a Thousand Blogs," *New York Times*, May 24 2005.

Krugman, P. (2012). *Acabemos ya con esta crisis*. Barcelona: Crítica.

Kukathas, C. (ed.) (2003). *John Rawls: Critical Assessments of Leading Political Philosophers*, 4 vols., London: Routledge.

Kunhle, Stein. (2000). *Survival of the European Welfare State.* London: Routledge.
Survival of the European Welfare State. London: Routledge.

Kuusi, Pekka (1961). *60-luvun sosiaalipolitiikka*. Porvoo: WSOY.

Känkänen, Janne, Lindroos, Pekka & Myllylä, Martti. (2013). *Elinkeino- ja teollisuuspoliittinen linjaus*
Suomen talouskasvun eväitä 2010-luvulla. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Lassila, Jukka, Määttänen, Niku & Valkonen, Tarmo. (2013). *Eläkeiän sitominen elinaikaan – miten käy työurien ja tulonjaon?* Helsinki: Eläketurvakeskus.

Layard, Richard. (2005). *Happiness: Lessons from a New Science.* New York: Penguin Press.

Lechner, N. (2002). *Las sombras del mañana*. Santiago de Chile: Escafandra.

Lee, Ching Kwan. (2007). *Against the Law: Labor Protests in China's Rustbelt*. Berkeley: University of California Press.

Lee, Ching Kwan, Zhang & Yong Hong. (2013). "The Power of Instability: Unraveling the Microfoundations of Bargained Authoritarianism in China," *American Journal of Sociology*, 118(6).

Legassick, M. (1974). "South Africa: Capital Accumulation and Violence," *Economy and Society*, Vol.3, No.3.

Leibbrandt, M. & Finn, A. (2012). *Inequality in South Africa and Brazil: Can We Trust the Numbers?* Johannesburg: Centre for Development and Enterprise (CDE). <http://www.cde.org.za/article.php?a_id=425>.

Leibold, James. (2011). "Blogging Alone: China, the Internet, and the Democratic Illusion?," *The Journal of Asian Studies,* 70(4).

Levitt, P. & Merry, S. (2010). "Law From Below: Women's Human Rights and Social Movements in New York City," *Law & Society Review*, Vol. 44, No. 1.

Li, Lianjiang. (2008). "Political Trust and Petitioning in the Chinese Countryside," *Comparative Politics*, Vol. 40, No. 2 (2008).

Li, Pei-lin et al. (2008). *Social Harmony and Stability in China Today* (*zhongguo shehui hexie wending baogao*). Beijing: Social Science Press.

Liu, Zhong & Whalley, Jason. (2011). "Anti-competitive Behaviors in Managed Competition: The Case of China's Telecommunications Industry," *Communications of the Association for Information System,* Vol. 28 Article 36.

Losada, Marcial & Heaphy, Emily (2004). "The Role of Positivity and Connectivity in the Performance of Business Teams: A Nonlinear Dynamics Model," *American Behavioral Scientist*, 47(6).

Lybeck, Johan A. (2011). *A Global History of the Financial Crash of* 2007–2010. Cambridge: Cambridge University Press.

Lyubomirsky, Sonja. (2008). *The How of Happiness: A Scientific Approach to Getting the Life You Want*. New York: Penguin Press.

MacGregor, K. (2009). "Africa: Call for Higher Education Support Fund," *University World News*. <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20090322082237425>.

Malecki, Edward. (1997). *Technology and Economic Development: The Dynamics of Local, Regional, and National Competitiveness*.

Maslow, Abraham. (1954). *Motivation and Personality.* New York: Harper.

____ (1962). *Toward a Psychology of Being.* Princeton, NJ: Van Nostrand.

Mason, Roger. (2000). "Conspicuous Consumption and the Positional Economy:

Policy and Prescription since 1970," *Managerial and Decision Economics*, 21 (3/4).

Mazzucato, Mariana. (2013). *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London: Anthem Press.

Mbeki, M. (2009). *Architects of Poverty*. Johannesburg: Picador Africa.

Merry, S. E. et al. (2010). "Law from Below: Women's Human Rights and Social Movements in New York City," *Law and Society Review* 44 (1).

Mhenni, L.B. (2011). *Tunisian girl. Bloquista por una primavera árabe*. Paris: Indigene.

Mohamed, S. (2009). *The State of the South African Economy*. Johannesburg: University of the Witwatersrand, Corporate Strategy and Industrial Development (CSID).

____ (2011). "Prospects and Challenges in Building the Trade, Industry, and Financial Sector in South Africa," in Plaatjies, D. (ed), *Future Inheritance: Building State Capacity in Democratic South Africa*. Johannesburg: Jacana Media.

Mokyr, Joel. (1990). *The Lever of Riches: Technological Creativity and Economic Progress*. New York: Oxford University Press.

Momino, Josep Maria & Sigales, Carles et al. (2007). *La escuela en la sociedad red*. Barcelona: Ariel.

Morin, E. (1990). *La pensé ecologicé*. Paris: Editions du Seuil.

____ (1993). *Madre Tierra Patria*. Buenos Aires: Punto Sur.

Mowery, David & Rosenberg, Nathan. (1988/1995). *Technology and the Pursuit of Economic Growth*. Cambridge: Cambridge University Press.

National Planning Commission (South Africa). (2011a). Office of the President of South Africa, *Diagnostic Report*. <http://www.info.gov.za/view/DownloadFileAction?id=147192> accessed 17 July 2012.

____ (2011b). Office of the President of South Africa, *National Development Plan: Vision for* 2030. <http://www.npconline.co.za/medialib/downloads/home/NPC%20National%20Development%20Plan%20Vision%202030%20-lo-res.pdf>.

Nathan, Andrew. (2003). "Authoritarian Resilience," *Journal of Democracy* 14 (1).

Nederveen Pieterse, Jan. (2009). *Development Theory*. London: Sage.

New Economics Foundation. (2012). *The Happy Planet Index:* 2012 *Report. A Global Index of Sustainable Well-Being*. London: New Economics Foundation.

Nolan, Peter. (2009). *Crossroads: The End of Wild Capitalism and the Future of*

Humanity. London: Marshall Cavendish.

Nussbaum, M. (2000). *Women and Human Development: The Capabilities Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

____ (2006). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

____ (2006). *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

____ (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.

OECD (2009). *PISA 2009 Results: Students Online, Digital Technologies and Performance*. Paris: OECD.

____ (2010). *Green Growth Strategy Interim Report: Implementing Our Commitment for a Sustainable Future*. Paris: OECD.

____ (2011). *Towards Green Growth*. Paris: OECD.

____ (2012). *OECD Health Data*. Paris: OECD.

____ (2013a). <http://www.oecd-ilibrary.org/statistics>. Paris: OECD.

____ (2013b). *Better Life Index*. <http://www.oecdbetterlifeindex.org>. Paris: OECD.

____ (2013c). *Guidelines on Measuring Subjective Well-being*. Paris: OECD. <http://www.oecd.org/statistics/Guidelines on Measuring Subjective Well-being.pdf >

Ohno, I. (1996). *Beyond the East Asian Miracle, an Asian View. UNDP Discussion Paper* 5. New York: UNDP-Oficina de Estudios de Desarrollo.

Oi, Jean C. (1992). "Fiscal Reform and the Economic Foundations of Local State Corporatism in China," *World Politics*, Vol. 45, No. 1.

O'Mara, Margaret. (2005). *Cities of Knowledge: Cold War Science and the Search for the Next Silicon Valley*. New Jersey: Princeton University Press.

OPH [Opetushallitus] (2011). *Osaaminen ja sivistys 2020: Opetushallituksen strategia*. Helsinki: Opetushallitus. <http://oph.fi/download/133481_osaaminen_ja_sivistys_2020.pdf>

Ostrom, Elinor. (2005). *Understanding Institutional Diversity*. Princeton: Princeton University Press.

Ottone, Ernesto. (2012). "The Non-global Global Crisis: Latin America in the Globalization Process," in Manuel Castells et al. (eds) (2012).

PAPEP-UNDP. (2012). *Las protestas sociales en América Latina*. Buenos Aires: Siglo XXI.

Patel, V. (2010). "Human Rights Movements in India." <http://sndtunivsped.

academia.edu/VibhutiPatelsndt/Papers/567708/Human_Rights_Movements_in_ India_by_Vibhuti_Patel>

Pestieau, Pierre. (2006). *The Welfare State in the European Union: Economic and Social Perspectives.* Oxford: Oxford University Press.

Peterson, Christopher & Seligman, Martin. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification*. Oxford: Oxford University Press.

PIC [Project Internet Catalunya]. (2004a). *The Barcelona II Model: Barcelona City Council in Catalonia´s Network Society.* <http://www.uoc.edu/in3/pic/eng/city_council.html>

____ (2004b). *E-government and Public Services: A Case Study of the Internet Administrative Portal CAT365.* <http://www.uoc.edu/in3/pic/eng/egovernment.html>

____ (2004c). *Internet and the Catalan University Network.* <http://www.uoc.edu/in3/pic/eng/university_network.html>

____ (2006). *E-Governance and Citizen Information: The Generalitat of Catalonia in the International Context.* <http://www.uoc.edu/in3/pic/eng/egovernance.html>

____ (2007a). *E-Health and Society: An Empirical Study of Catalonia.* <http://www.uoc.edu/in3/pic/eng/health.html>

____ (2007b). *Schooling in the Network Society: The Internet in Primary and Secondary Education.* <http://www.uoc.edu/in3/pic/eng/network_school.html>

____ (2008). *University and the Network Society.* <http://www.uoc.edu/in3/pic/eng/university_network_society.html>

Pillay, P. (2010). *Linking Higher Education and Economic Development: Implications for Africa from Three Successful Systems*. Cape Town: Centre for Higher Education Transformation (CHET).

Pizzorno, A. (1984). "Sistema social y clase política," in *Historia de las ideas políticas económicas y sociales*. México: Folios.

Preston, Peter W. (1996). *Development Theory: An Introduction to the Analysis of Complex Change*. Oxford: Blackwell.

Rahkonen, Juho. (2011). "Perussuomalaisten ruumiinavaus", *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2011):4.

Rahnema, Majid & Bawtree, Victoria (eds). (1997). *The Postdevelopment Reader*. London: Zed Books.

Rahnema, Majid. (2003). *Quand la pauvrete chasse la misère*. Paris: Fayard / Actes Sud.

Rao, V. & Walton, M. (eds). (2004). *Culture and Public Action*. Stanford University Press.

Rapley, John. (2007). *Understanding Development*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers.

Rawls, John. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

____ (2001). *Justice as Fairness: A Restatement*. (Erin Kelly ed.) Cambridge, MA: Harvard University Press.

Research ICT Africa. (2012). "Africa Prepaid Mobile Price Index 2012," *Research ICT Africa*. Cape Town. <http://www.researchictafrica.net/fair_mobile.php>.

Republic of South Africa. (1996). *The Constitution of the Republic of South Africa*. Pretoria: Government Printers. <http://www.info.gov.za/documents/constitution/1996/a108-96.pdf>

Republic of South Africa, Parliament. (2012). *State of the Nation Address* 2012. Cape Town. <http://www.info.gov.za/speech/DynamicAction?pageid=461&sid=24980&tid=55960>.

Richardson, H. &Weithman, P. (eds.) (1999). *The Philosophy of Rawls: A Collection of Essays*. 5 vols. New York: Garland.

Roberts, A. (2010). *The Logic of Discipline: Global Capitalism and the Architecture of Government*. New York: Oxford University Press.

Rogers, Everett. (1984). *Silicon Valley Fever*. New York: Basic Books.

Rohman, I. & Bohlin, E. (2011). "Towards the Alternative Measurement: Discovering the Relationship Between Technology Adoption and Quality of Life in Indonesia," *Proceedings of 22nd European Regional ITS Conference*. Budapest, 18–21 September 2011.

Rojas, C. (2011). "La multi crisis global," in PAPEP-UNIR, *Los conflictos sociales en América Latina*. La Paz: Plural.

Röller, L.H. & Waverman, L. (2001). "Telecommunications Infrastructure and Economic Development: A Simultaneous Approach," *American Economic Review*, Vol. 91, No.4.

Room, G. (1995). *Beyond the Threshold: The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol: Polity Press.

Sapir, Andre. (2005). *Globalisation and the Reform of the Welfare State*. Brussels: Bruegel.

Saxenian, AnnaLee. (1983). "The Urban Contradictions of Silicon Valley," *International Journal of Urban and Regional Research,* Vol. 7, No. 2.

____ (1994). *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route* 128. Cambridge, MA: Harvard University Press.

____ (2006). *The New Argonauts: Regional Advantage in a Global Economy.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Schmidt, J.P. & Stork, C. (2008). "E-skills: Towards Evidence-based Policy," Vol.1, Policy Paper No. 3, <http://www.researchictafrica.net/publications/Towards_Evidence-based_ICT_Policy_and_Regulation_-_Volume_1/RIA%20Policy%20Paper%20Vol%201%20Paper%203%20-%20e-skills.pdf>

Schor, Juliet. (2010). *Plenitude.* New York: The Penguin Press.

Schumpeter, Joseph. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy.* London: G. Allen & Unwin.

Scopus (2013). SCImago Journal & Country Rank. <http://www.scimagojr.com>

Seligman, Martin. (2002). *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment.* New York: Free Press.

____ (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being.* New York: Free Press.

Sen, Amartya (1980). "Equality of What?," in Sterling McMurrin (ed.), *Tanner Lectures on Human Values.* Cambridge: Cambridge University Press.

____ (1981). *Poverty and Famines: An Essay on Entitlements and Deprivation.* Oxford: Clarendon Press, Oxford University Press.

____ (1997). *Choice, Welfare and Measurement*. Harvard University Press.

____ (1998). *Bienestar, justicia y mercado*. Barcelona: Paidós.

____ (1999). *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press.

____ (2003a). "Development as Capability Expansion," in S. Fakuda-Parr & A.K. Shiva Kumar (eds), *Readings in Human Development.* Oxford: Oxford University Press.

____ (2003b). "Human Rights and Human Development," in S. Fakuda-Parr & A.K. Shiva Kumar (eds), *Readings in Human Development.* Oxford: Oxford University Press.

____ (2009). *The Idea of Justice.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Sen, A. & Klisberg, B. (2007). *People First*. Deusto.

Sey, Araba. (2011). "We Use It Different: Making Sense of Trends in Mobile Phone Use in Ghana," *New Media Society*, 13: 375.

Sey, Araba et al. (2013). "Connecting People for Development: Why Public Access

ICTs matter." Seattle: University of Washington, School of Information Science, Technology and Social Change Group.

Shambaugh, David. (2008). *China's Communist Party: Atrophy and Adaptation*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Sheppard, C. & Sheppard, R. (2011). "A Statistical Overview of Further Education and Training Colleges," in Perold, H., Cloete, N. & Papier, J. (eds), *Shaping the Future of South Africa's Youth: Rethinking Post-school Education and Skills Training*. Cape Town: Centre for Higher Education Transformation.

Silicon Valley Leadership Group. (2013). "Silicon Valley CEO Survey Business Climate 2013," http://svlg.org/wp-content/uploads/2013/03/CEO_Survey_2013.pdf

Sitra. (2013). "Towards a Sustainable Well-being Society: Building Blocks for a New Socioeconomic Model" (Timo Hämäläinen). Helsinki: Sitra.

Social Science Research Council. (2012). *Measure of America: About Human Development*. New York: SSRC (web publication).

Solow, Robert. (1956). "A Contribution to the Theory of Economic Growth," *Quarterly Journal of Economics*, 70 (1).

Somma, N. (2012). "The Chilean Student Movement of 2011-2012: Challenging the Marketization of Education," *Interface: A Journal for and About Social Movements Event Analysis,* Vol. 4 (2), November 2012. <http://www.interfacejournal.net/wordpress/wp-content/uploads/2012/11/Interface-4-2-Somma.pdf>

Sorrell, Steve. (2007). The Rebound Effect: An assessment of the evidence for economy-wide energy savings from improved energy efficiency. UK Energy Research Center.

Spector, J.B. (2013). "Crumbling Infrastructure, Red Tape and Fear of Nationalisation Shaft South Africa's Mineral Wealth," *Good Governance Africa*. <http://www.ggaa.org/analysis/crumbling-infrastructure-red-tape-andfear-of-nationalisation-shaft-south-africa2019s-mineral-wealth>

SRI International. (1992). Center for Economic Competitiveness, "An Economy At Risk," Prepared for Joint Venture: Silicon Valley Network. San Jose, CA.

Stamen Design. (2012). "The City from the Valley," <http://stamen.com/zero1/>

Statistics South Africa (Stat SA). (2005). *Income and Expenditure of Households 2005/2006: Analysis of Results*. Pretoria. <http://www.statssa.gov.za/Publications/statsdownload.asp?PPN=Report-01-00-01>

____ (2010). *General Household Survey* 2010. Pretoria: Author. <http://www.

statssa.gov.za/publications/P0318/P0318June2010.pdf>.

____ (2011). *Census* 2011. Pretoria. <https://www.statssa.gov.za/census2011/default.asp>

Stevenson, Betsey & Wolfers, Justin. (2008). "Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox," *Brooking's Papers on Economic Activity*, Spring 2008.

Stiglitz, Joseph. (2009). "The Great GDP Swindle," *The Guardian*. <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/sep/13/economics-economic-growth-and-recession-global-economy>

Stiglitz, Joseph, Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*.

STM [Sosiaali- ja terveysministeriö]. (1995). *Sosiaali- ja terveydenhuollon tietoteknologian hyödyntämisstrategia*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1995: 27.

Taylor, N. (2011). *Priorities for Addressing South Africa's Education and Training Crisis: A Review Commissioned by the National Planning Commission*. Braamfontein: JET Education Services.

TempoEconomics (2012). *Innovaatiopolitiikan meta-analyysi: Globalisaation haasteet ja mahdollisuudet kasvun näkökulmasta*.

Terplan, Egon. (2013). "Strengthening the Bay Area's Regional Governance," 2013 Special Analysis, *Silicon Valley Index*. San Jose, CA: Silicon Valley Community Foundation.

Terreblanche, S. (2012). *Lost in Transformation.* Johannesburg: KMM Review Publishing Company.

The Economist, "The Giant Cage," *Special report on China and the Internet*, April 6–12, 2013.

The Mandiant Report. (2013). "APT 1: Exposing one of China's Cyber Espionage Units," <www.mandiant.com>.

Times Live. (2012). "Life expectancy in South Africa rises to 60," <http://www.timeslive.co.za/lifestyle/family/2012/11/30/life-expectancy-in-south-africa-rises-to-60-report>

Tocqueville, A. (1969). *Democracy in America*. New York, Doubleday.

Torvalds, Linus (2001). "What Makes Hackers Tick? a.k.a. Linus's Law" in Himanen (2001).

Touraine, Alain. (1973). *Production de la société.* Paris: Seuil.

____ (1984). *Le retour de l'acteur. Essai de sociologie*. Paris: Fayard.

____ (1988). *La parole et le sang*. Paris: Editions Odile Jacob.

____ (1997). *Pourrons-nous vivre ensemble? Égaux et différents*. París: Fayard.

____ (2005). *Un nouveau paradigme*. Paris: Fayard.

Tuomioja, Erkki. (1996). *Pekka Kuusi: alkoholipoliitikko, sosiaalipoliitikko, ihmiskuntapoliitikko*. Helsinki: Tammi.

Ul-Haq, Mahbub. (1995). "*Desarrollo Humano Sostenible. Nuevo enfoque del desarrollo.*" La Paz: UNDP.

____ (1999). *Reflections on Human Development*, 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.

Ul-Haque, Irfan & Bell, Martin. (1998). *Trade, Technology and International Competitiveness*. Washington, DC: Institute of Development Studies of the World Bank.

UN. (2012). *Rio*+20. United Nations Conference on Sustainable Development.

UN General Assembly. (2011). *Happiness: Towards a Holistic Approach to Development*. A/RES/65/309.

UNDATA. (2011). United Nations Data. <http://data.un.org/>

UNDESA (2011). Intellectual Property Statistics.

UNDP. (1993). *HDR* 1993. *People's Participation*.

____ (1999). *Globalization with a Human Face. HDR* 1999.

____ (2000). *Human Development Report* 2000*: Human Rights and Human Development*. New York: Oxford University Press.

____ (2001). *Making New Technologies Work With Human Development. HDR* 2001.

____ (2002). *Deepening Democracy in a Fragmented World. HDR* 2002.

____ (2004). *Human Development Report* 2004*: Cultural Liberty in Today's Diverse World*. New York: Oxford University Press.

____ (2004b). *La democracia en América Latina*. Buenos Aires: Alfaguara.

____ (2004c). *Cultural Liberty in Today's Diverse World. HDR* 2004.

____ (2007/2008). *Fighting Climate Change. HDR* 2007/8.

____ (2008). *Ciudadanía y desarrollo humano. Cuaderno I de gobernabilidad democrática*. Buenos Aires: Siglo XXI.

____ (2009). *Informe de Desarrollo Humano para el MERCOSUR* 2009–2010. *Innovar para incluir: jóvenes y desarrollo humano*. Buenos Aires, Zorzal.

____ (2010). *Informe Regional sobre Desarrollo Humano para América Latina y el Caribe. Actuar sobre el futuro: romper la transmisión intergeneracional de la desigualdad*.

____ (2011). *Sustainability and Equity a Better Future for All. HDR* 2011.

_____UNDP. (2012). *Human Development Report* 2012.

_____ (2013). *Human Development Report* 2013. <http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2013_EN_complete.pdf>

UNDP-Bolivia. (2002). *HDR Bolivia* 2002. *Political Capabilities for Human Development*. La Paz, UNDP.

UNDP-Bulgaria. (1998). *HDR Bulgaria* 1998. *The State of Transition and Transition of the State*. Sofia, UNDP.

UNDP-Chile. (1998). *HDR Chile* 1998. *Paradoxes of Modernity: Human Security*. Santiago de Chile: UNDP.

UNDP-Egypt. (2002). *HDR Egypt* 2002. El Cairo, UNDP.

_____ (2010). *HDR Egypt* 2010. *Youth in Egypt*. El Cairo: UNDP.

UNDP-Sao Tome and Príncipe. (2002). *Rapport National sur le Development Humain*. Sao Tome and Príncipe: UNDP.

UNDP-PAPEP. (2008). *Escenarios políticos en América Latina. Conceptos Métodos y Observatorio Regional*. Buenos Aires: Siglo XXI.

UNESCO [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization]. (2012). Institute for Statistics. <http://stats.uis.unesco.org>

UNSDSN [United Nations Sustainable Development]. (2013). *World Happiness Report* 2013. John Helliwell, Richard Layard & Jeffrey Sachs (eds). New York: UNSDSN.

US Department of Labor STAN. (2012). Bureau of Labor Statistics Databases. <http://www.bls.gov/data/#productivity>

Varian, Hal. (2010). "Computer Mediated Transactions," *American Economic Review*, Vol. 100, No. 2.

Veenhoven, Ruut & Hagerty, Michael. (2006). "Rising Happiness in Nations 1946–2004: A Reply to Easterlin," *Social Indicators Research*, 79 (3).

Vera, H. (2012). "Epistemologías comunicacionales para comprender el movimiento estudiantil 2011 en Chile," *Razón y palabra*. Número 79. <http://www.razonypalabra.org.mx/N/N79/V79/24_Vera_V79.pdf>

VM [Valtiovarainministeriö]. (2010). *Julkinen talous tienhaarassa: Finanssipolitiikan suunta 2010-luvulla*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

_____ (2012). *Kansantalousosaston laskelma eri tekijöiden vaikutuksesta kestävyysvajeeseen*. [The Public Economy Department's Calculation on the Effect on Alternative Factors on the Sustainability Deficit]. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

VNK [Valtioneuvoston kanslia]. (2011). *Työurat pidemmiksi – työeläkejärjestelmän*

kehittämisvaihtoehtojen tarkastelua. Työurien pidentämistä selvittävän työryhmän raportti. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

VNK, Sitra, Suomen Akatemia & Tekes. (2013). *Tulevaisuus 2030 ennakointiraportti.* <http://tulevaisuus.2030.fi>

VTV [Valtiontalouden tarkastusvirasto]. (2012). Valtionavustukset sosiaali- ja terveydenhuollon IT-hankkeissa. Helsinki: Edita.

Wallis, Cara. (2011). "New Media Practices in China: Youth Patterns, Processes, and Politics," *International Journal of Communication*, 5.

Walsham, Geoff. (2013). "Development Informatics in a Changing World: Reflections from ICTD 2010/2012," *Information Technologies and International Development* 9(1).

Walton, M. & Rao, V. (eds). (2004). *Culture and Public Action.* Stanford: Stanford University Press.

Walzer, M. (1996). *Las esferas de la justicia.* México: FCE.

____ (1998). *Tratado sobre la tolerancia.* Barcelona: Paidós.

WB [World Bank] (2012). *World Development Indicators*. Washington, D.C.: World Bank. <http://data.worldbank.org>

____ (2012b). *Closing the Skills and Technological Gaps in South Africa*. Washington, DC: Author.

____ (2012c). *South Africa Economic Update: Focus on Inequality of Opportunity*. Washington, DC: Author.

Web of Science. (2010). *Thomson Reuters Journal Citation Reports.* <http://thomsonreuters.com/products_services/science/science_products/a-z/journal_citation_reports/>.

WEF [World Economic Forum]. (2007). *Young Global Leaders Future Mapping for the Global Agenda* 2030. Zurich: Roland Berger.

____ (2010). *The Global Competitiveness Report* 2009–2010. Geneva: World Economic Forum.

____ (2011). *The Global Competitiveness Report* 2011–2012. Geneva: World Economic Forum.

____ (2012). *e-readiness Report*. Geneva.

____ (2013). *The Global Competitiveness Report* 2012–2013. Geneva: World Economic Forum.

WEF [World Economic Forum] & INSEA. (Various years). *Global Technology Report: The Networked Readiness Index*.

Weiler, H. (1984). "The Political Economy of Education and Development," *Prospects*. Vol.19, No.4.

Weithman, P. (2011). *Why Political Liberalism? On John Rawls's Political Turn*. Oxford: Oxford University Press.

WHO [World Health Organisation]. (1946). "WHO Definition of Health: Preamble to the Constitution of the World Health Organization," as adopted by the International Health Conference, New York, 19–22 June 1946 (signed on 22 July 1946 by the representatives of 61 States and entered into force on 7 April 1948). Geneva: WHO.

____ (2008). *The Global Burden of Disease:* 2004 *Update.* Geneva: WHO.

Wieviorka, M. (2008). *Neuf lecóns de sociology*. Paris: Robert Lafont.

Wilde, G. (2012). "If You're Not Worried About Your Growing Debt, You Don't Understand the Problem!," *Wilde-insights*. <http://blog.wilde-insights.co.za/?p=219>

Wilenius, Markku & Kurki, Sofi. (2012). *Surfing the Sixth Wave. Exploring the Next 40 Years of Global Change.* Turku: Finland Future Research Centre, University of Turku.

Wilkinson, Will. (2007). "In Pursuit of Happiness Research: Is It Reliable? What Does It Imply for Policy?," *Policy Analysis*, No. 590, April 2007.

Willis, Katie. (2011). *Theories and Practices of Development*. London: Routledge.

Wilson, Ernest. (2004). *The Information Revolution and Developing Countries*. Cambridge, MA: MIT Press.

WIPO [World Intellectual Property Organization] (2012). Intellectual Property Statistics. <www.wipo.int/ipstats/en/>

Wolpe, H. (1972). "Capitalism and Cheap Labour-Power in South Africa: From Segregation to Apartheid," *Economy and Society,* Vol.1, No.4.

Woo-Cumings, Meredith. (1999). *The Developmental State.* Cornell University Press.

Woolard, I. & Leibrandt, M. (2011). *A Conceptual Framework for Social Security in South Africa.* Paper for the National Planning Commission Office of the President of South Africa.

World Internet Project. (2010). "World Internet and Work Productivity, 2010," in 2010 *Report*. World Internet Project.

Xiong, Jianfeng. (2013). "Survey of the scale of the government payroll (*zhongguo caizheng gongyang guimo diaocha*)," *Phoenix Weekly*, No 10. <http://big5.xinhuanet.com/gate/big5/forum.home.news.cn/thread/123108644/1.html>

Xun, Liu. (2010). "Online Posting Anxiety: Impacts of Blogging," *Chinese Journal of Communication,* 3(2).

Yang, Chunli. (2013). "The Contribution of Information Consumption to GDP (xinxi xiaofei dui jingjinzengzhanglu gongxian youduoda)," 8-20-2013. *Eastern Morning News* (*dongfang zaobao*).

Yang, Guobin. (2009). *The Power of the Internet in China: Citizen Activism Online*. New York: Columbia University Press.

Yang, Jisheng. (2011). "Analysis of Social Class of Contemporary China (*dongdai zhongguo shehui jieceng fenxi*)," Jiangxi gaoxiao.

Yang, Ruilong, Wang, Yuan & Nie, Huihua. (2013). "Mechanism of Bureaucrats' promotion: Evidence from National-level State-owned Enterprises (*zhunguanyuan dejinshen jizhi: laizi yangqide zhengju*)," *World of Management* (*guanli shijie*), No 3.

Yangzi, Sima & Pugsley, Peter. (2010). "The Rise of a 'Me Culture' in Postsocialist China: Youth Individualism and Identity Creation in the Chinese Blogosphere," *International Communications Gazette*, 72(3).

Yu, Jianrong. (2009). "The Bottom Line of Social Stability (*shouzhu shehui wending de dixian*)," lecture at the Association of Attorney in Beijing, Dec 26, 2009. <http://hkwalker.net/v3/archives/3139>

Yuting, Han. (2011). "A Class in the Chinese Communist Party Academy (*dangxiao yike*)," *The Economic Observer,* 2011-11-26. <http://www.eeo.com.cn/2011/1126/216587.shtml.>

Zhong, Wu. (2008). "'Paper Tiger' Tales Shred Credibility," *Asia Times,* April 3, 2008. <http://www.atimes.com/atimes/China/JD03Ad01.html>

Zhou, Feizhou. (2006). "Ten Years of Tax Reforms: The System and its Impact (*fenshuizhi shinian: zhidu jiqi yingxiang*)," *Chinese Social Sciences* (*zhongguo shehui kexue*), No. 5.

Zou, Weiguo. (2013). "The Policy Behind Information Consumption (*xinxi xiaofei beihoude jingji shizheng luxiantu*)," <http://finance.people.com.cn/n/2013/0815/c1004-22569316.html>